

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કૉપીરાષ્ટ્રિ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૧૭૬

વાર્ષિક

પુસ્તકનું નામ ૨૩૬૬૧૨ને, ૨૩

વિષય ૬૧૧૧૧ ૩

હકદાર નો હક

થાને

વિચિત્ર વારસો.

(અંગ્રેજ સંસારની એક વાર્તા.)

લખનાર—મીં “અદલ”

તે

મીં અદલ નરારવાંનજ દાડવાળા.

પ્રગટ કરનાર મીં દીનશા એ. કરકરીયા તે ઢાંગસોંગ ચોપાનયાંના માલેક અને અધીયતી. વાર્તામાળા નંબર વન, દુ અને શ્રી, વીસલાખનો વારસો, લકંગો લવજ, ઓરત, મસરકંદનો શાહબદો, જીવપર જોરાવરી, લાઈ કે કસાઈ, ધડીચપકો, પીકચરો સાયની પાક ખોરદેહ અવસ્તા, મુતીની આંખનો હીરો, મુશકીલ આશાન વિગેરેનાં પ્રગટ કર્તા.

આ વારતાની ચોપડી મીં અદલ નરારવાંનજ દાડવાળાએ ઘોખીળાવ સુલતાન મનઝીલ ચીરાખબરથી લખી છે અને મીં દીનશા એ. કરકરીયાએ ગ્રાંટરોડ મુંબઈ રજીસ્ટ્રાર દાસ ખીદડીંગમાં આવેલાં પોતાના માણેક પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં છાપી છે અને હયાંથીજ પ્રગટ કરી છે.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
ગુજરાતી ગ્રંથોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૭૧૭૬

આ પુસ્તક ઇ. સ. ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા આક્ટની રૂયે રેજીસ્ટર
કરાવ્યું છે. માટે તેના રચનારની તેમજ તેના પ્રગટ કરનારની
રજા વગર કોઈને તે ફરીથી છાપી પ્રગટ કરવાનો હક નથી.

હકદાર નો હક યાને

વિચિત્ર વારસો.

ઓળખ કરાવનાર—મીંડ્રસતમજી બા. પેમાસ્તર

(ખી. એ. એલ. એલ. ખી. વકીલ, હાઇ કોર્ટ
તે પારસી પ્રકાશનાં હાલનાં કર્તા.)

જ્યારે “હકદારનો હક” નાં પ્રગટ કર્તા મીંડ્રસતમજી એલ. એલ. એલ. એલ. ખી. વકીલ, હાઇ કોર્ટ ની નવલકથા માટે ઓળખ પત્ર (foreword) લખવાની મને એલતમાસ કપધી ત્યારે તે સાંભળી મને કેટલીક અન્યમી તેમજ ગુંચવણ ઉપજી, કે તેવણ મારા જેવા એક કહાણી કથાને જવલેજ અડાસે જનાર એક અદના લેખકને આવી માંગણી કરવામાં કાંઈ ભુલ કરતા હશે. તેટલામાં તેવણે મારું ધ્યાણ ખેંચ્યું કે મેં આગળ એક ખીજી વાર્તાની ચોપડીને માટે એવીજ ફરજ બજાવી હતી. યાને આશરે એક દાહેકા ઉપર મેં “સેતમગર” નામની મીંડ્રસતમજી ૩ કન્ટ્રેક્શનરની નોવેલ માટે દીખાચા રૂપે “ખે ખોત્ર” લખ્યા હતા. એવી રીતે દાખલા દલીલની વાત આવવાથી આપણે છટકામાં સપડાયા અને તેવણને ના પાડી શક્યા નહીં. માટે આજની મારી અજમાયશને વાંચનાર કૃપા કરીને કોઈપણ મતની શોખાઇ સમજશે નહીં, પણ હું માત્ર એક લેખકની બાઈબલ લેખક તરફની ફરજ બજાવવા છું એમજ માની લેશે. આગળે વરસ મીંડ્રસતમજી “આદીલે” શીરદોસીનાં શાહનામાંનો એક

ભાગ ભેત્યાજીમાં રજુ કરીધો હતો. તેમને સારૂ દીખાયે લખી આપી તેમને માટે સીફારસ કરવાનું મને માન મળ્યું હતું. ત્યારબાદ મીં “આદિલ” જાહેર મંડળોમાં જાણીતા થવા લાગ્યા અને ઘણાંક ધાર્મિક પ્રસંગોએ તેમની કાવ્ય શક્તિનો લાલ લેવામાં આવ્યો. વળી તેવણે પછી ખીજા બે અંક બાહર પાડ્યા, તેજ માફક મીં “અદલ” પણ અનેક નોવેલો લખી વાંચક વર્ગની સારી સેવા બજાવશે એવી હું ઉમેદ રાખું છું. આપણા હાલનાં અઠંગ લખનારાઓમાં એક નવા “કાલ્ટ” નો આજે ઉમેરો થયો છે. અને તે “કાલ્ટ” સાથે તેમજ તેમનાં કામ સાથે ઓળખ કરાવવાનું હરખાવનારું માન મારે ફાળે આવ્યું છે તે જોઈ સંતોષ ઉપજે છે. મીં “અદલ” આજે સાત વરસ થયાં અનેનાં દરેક જાણીતાં ચોપાન્યામાં લખાણ કરે છે, જેણે જાહેરમાં સારી પ્રસંશા મેલવી છે. “હકદારનો હક” કદીપણ ખુંચવી લઈ શકાતો નથી, સત્યતા કદીપણ છુપી રહી શકતી નથી. તેજ માફક મીં “અદલ” નાં હાલનાં પુસ્તકને વાંચખી “હક” આપવાને ઇનસાફની રાહ હું મારી ફરજ સમજું છું.

કહેવાતી ઓરીજીલ વાર્તાઓ.

અલખતાં “હકદારનો હક” એ કાંઈ ઓરીજીનલ નોવેલ નથી અને તેનાં જવાન કર્તા, તે પોતે રચેલી “ઓરીજીનલ” હોવાનો ધડીલર પણ દાવો કરતા નથી. તેવણે તો એક દીલ-જીત અંગરેજ નોવેલને ગુજરાતી લેખાસ પેહરાવેલો છે એમ પોતે ખુલ્લાં દીલે કબુલ કરે છે, તે ધણું પસંદ કરવા જોગ છે. પણ આપણાં મધે કેટલાક ગુજરાતી વાર્તા લખનારાઓ ઇંગરેજ નોવેલોના પ્લોટ જે ધણાખણ આપણા પારસી સંસારને મુદલ બંધ બેસતા નથી, તેને તાણી તોડીને આપણા સંસારને

લાગુ પાડી, પારસી સંસારનો ધણો કઢંગો ચીતાર રજી કરે છે, નથી તેવો ચિતાર પારસી સંસારનો કે નથી ઈંગરેજ સંસારનો. વળી બાબતો અને સંજોગો જે ઈંગરેજ સંસારને લાગુ થઈ પડતાં હોય, તે પણ જેવાં તેવાં પારસી નામો અને પારસી કામોમાં બદલી નાંખી એકલગામણો કઢરૂં પો દેખાવ રજી કરે છે, અને વાર્તાનાં પ્લોટને પારસી સંસારને બંધ બેસતો ગાંઠ-ગુંઠથી થોડી બેસાડીને જાણે પારસી સંસારનું લાઇબલ યાને ખુલજ કરવામાં આવે છે. પણ મી० “ અદલે ” એવી કશી પેરવી કાંઈ નથી અને પોતાની વાર્તામાં અસલ નોવેલનાં દરેક નામો, સ્થળો અને કામો જેવાં તેવાંજ ફક્ત ગુજરાતી વાંચકને પસંદ પડે એવી સુંદર એઆરતમાં રજી કરવામાં ડાહપણ વાપડેલું દીસે છે. અલબત્ત તે એંગરેજ નોવેલને ગુજરાતી સંસારને પેશ પડતી રજી કરી હોય, તો તે કાશેશ વધુ વખાણવા જેગ લેખી શકાય, પણ જ્યાં તેવું ઘણી બાહોશીથી લાવી શકાતું ન હોય ત્યાં ઉપલો આછો લોભી માર્ગજ અખત્યાર કાઢેલો વધારે લલો અને એ રીતે જોતાં મી० “ અદલ ” ની કાશેશ વાંચનારને વધુ બંધબેસતી લાગ્યા વીણા રેહશે નહીં.

અસલ વાર્તાની ખામી.

આ વાર્તામાં જે ખામી મારા નાકેસ વિચાર મુજબ માલમ પડે છે, તે તેનાં પાછળા સંજોગોને આગળા માફક વીસ્તારીને લખવાને બદલે ટુંકમાં પતાવ્યા છે તે દીસે છે. વાર્તા ખતમ થતાં જાણે આપણે મોઢું વકાસીને અચરતીમાં પડ્યે છીએ, કે લખનારે તેનો છોડા લાવવાને એટલી દોડાદોડી શા માટે કાંઈ હશે ? લુચ્છા ખુની રાલફ રેતનની જે તપાસ ચાલી હતે તો ત્યાં તેનાં કપડા ઉપર લોહીનાં ડાઘ કેવી રીતે પડ્યા તે જણાયું હતે, ત્યાં તેને અપરાધી દડાવીને તેનાં લાયક ફેજે પુગાડ્યો હતે

તો તે વધુ બંધ બેસતું થઈ પડતે, પણ તેને બદલે તેને એક બીજા શખ્શનાં ખૂનનો પણ દોષીત બનાવી, આગ લાગવેથી દીવાલ પડવાથી તેનું મોહત આણીયું છે તે જરા મને ધણ ઉતાવળ લાગે છે. પણ એ માટે આપણે મીઠા “ અદલ ” ને નહીં તોટલો અસલ લખનારને જવાબદાર લખી શકીએ.

વાર્તાના ધડા શું સ્ત્રી એક શ્રાપ છે ?

આ પુસ્તકની શરૂઆતમાં એક મરણને કાંઠે આવેલો બાપ પોતાનાં બેટાને શીખામણ દે છે કે તેણે સ્ત્રી જાતીથી હંમેશાં દુર રહેવું કારણ એક સ્ત્રી તે કહે છે કે ખુદા તરફથી ઇનશાન ઉપર સૌથી મોટો શ્રાપ છે હવે એ વીચાર કેવો ભુલ ભર્યો છે તે પુરવાર કરવાનું જાણે આ નવલકથાએ માથે લીધું છે. પોતાનાં બાપની શીખામણ પ્રમાણે ચાલવા માટે બેટો પોતાથી બનતું કરે છે, પણ કુદરત તેના (બેટા) ઉપર ગલબો કર્યા વીનાં રહેતા નથી અને આખરે બેટો પોતાની દરેક મરજી તથા અનેક કાશેશ છતાં છેવટે કુદરતને આધીન થાય છે, અને એક સ્ત્રીનાં પ્યારમાં પડવાને તેની સાંમે એવા બળવાન સંજોગો ઉભા થાય છે કે આખરે તેને શરણ થયા વીના ચાલતુંજ નથી એ આ વાર્તાના પેહલો ધડો છે. કુદરતની સૌથી ઉત્તમમાં ઉત્તમ બક્ષેસ એક સ્ત્રી છે, અને નહીં કે તેણી ખાવીંદની જીંદગીને બરબાદ કરનારી છે, એ સિદ્ધાંત અતરે બહુજ સુંદર રીતે વાર્તામાં વળામાં વળાં વીંટલાવી પુરવાર કરવામાં આવ્યું છે. રાથ કે જે પોતાનાં બાપનાં મરણ પછી એકલો એક એકાંત ટાપુ ઉપર પડેલો છે અને જે પ્યાર શું ચીજ છે તે જાણતો નથી, તે અચાનક રીતે સ્ટેલાનાં પ્યારને વશ થાય છે અને તેણીથી તેનો બચાવ થાય છે, એટલુંજ નહીં પણ તે સાથેસાથ માણસાઇમાં આવે છે. એ ઉપરથી ત્યારે જણાય છે કે પ્યારનો પાઠ શીખ

વાને કોઈપણ મકતબમાં જવું પડતું નથી. તે તો ખુદાઈ નુર છે, ખુદાઈ બક્ષેસ છે અને વધુ તો ખુદાનો એક અંશજ છે, અને સ્ત્રી મરદનાં જોડાણમાં કુદરતે એક ઘણીજ પવિત્રમાં પવિત્ર નેમ ધારી છે.

પોતાના બાબુ-બળપર મુશ્તાક રહેનાર સ્ત્રીનો ઉમેદવાર.

“ હકદારના હક ” માં મેરી પોતાનાં નાનપણના સાથી એડવર્ડને ચાહે છે તે શાને માટે? મેરીનું દીલ સારી ચાલ ચલણનાં એક ખડતલ ખાન દાની ભલા પણ ગરીબ જવાન એડવર્ડ ઉપર પેહલ્લાંથીજ દોડે છે. જો કે તેણી એક મોટા ઉમરાવ લોર્ડ હેથરલીની દીકરી છે છતાં તેણી એડવર્ડ જેવા એક ગરીબ પણ સંગીન ગુણો ધરાવનાર જવાન તરફ પોતાનાં દિલમાં પ્યારનો માળો બાંધે છે, ત્યારે બીજી ગમથો એડવર્ડ તેણીનાં બાપનાં કહેવાતા પૈસા મેળવવાની આશામાં તેણી તરફ મોહબ્બતનાં ગાંઠથી જોડાવા માંગતો નથી, પણ પોતે જાતે મેહનત કરી, દેશવટો ભોગવી, પોતાની પ્રિયાને માટે લાયક બનવા એકાંટ જંગલ ખેડે છે, અને જોકે તેમાં એકવાર નીપફળ નીવડે છે, છતાં તેથી તે હારી ખાતો નથી, તેનો સાચો પ્યાર તેને વધુ અને વધુ મુસીબતો ખેંચી રજકરોજી અને સુખનાં સાધનો માટે જરૂરનો પૈસો પેદા કરવાને હિમત આપે છે, અને જેમ ખુદા સર્વે સાચા પ્યારને સફલ કરે છે તેમ તે આ ગરીબ પણ આપ-બળ અને પોતાના બાબુબળ ઉપર મુશ્તાક રહેનાર એડવર્ડને અચાનક રીતે સોનાનાં ખાણનાં શોધથી તવગર બનાવી દે છે અને એડવર્ડ દીવસો સુધી પોતાનાં આંગનો પરસેવો ઉતારી સોનાના લાથા લઈ મગન અને મગર થતો આખરે પોતાની પ્રિયાને આવી મળે છે.

હવે આપણો આજનો પારસી જવાન એવા એવા દાખલાઓ લઈ તેની નકલ કરી તેજ મુજબ ચાલે તો પછી તેને માટે આપણને એક ટુકારો પણ કાઢવો નથી. પણ શું આજનો જવાન પોતાની પ્રીયાને લાયક થવા પોતાનું આંગ મેહનતમાં રગડોલી ખરા પસીનાનો પૈસો મેલવ્યા પછીજ એક સ્ત્રી હરી લાવવાની તકલીફ લે છે ?

બાપને માટે બેટીએ આપેલો પોતાના સુખનો ભોગ.

ખીજો એક પસંદ કરવાજોગ દાખલો આપણને મી. ૦ “ અદલ ” ની ચોપડીમાંથી મળે છે. તે મેં ઉપર કહ્યું તેમ એડવર્ડની પ્રીયા મેરી હેથરલી તે લોર્ડ હેથરલીની બેટીનો છે. આ લોર્ડનો પોતાની બેટી તરફનો પ્યાર ઘણો જાણવાજોગ છે. પણ બેટીનો બાપ તરફનો પ્યાર એથો પણ વધુ વખાણવા જોગ છે. જ્યારે લોર્ડ હેથરલી બેટી સદલાહે ચાલવાથી શેર સન્તામાં ખુદાર થાય છે. અને તેથી કરજદારીમાં ફસી પડે છે, ત્યારે એજ મેરી હેથરલી પોતાનાં બાપની આખર કેવી-રીતે બચાવે છે તે આપણે તપાસ્યે. મેરીની હાલત ઘણી કઠંગી થઈ પડે છે. એક ગમથી તેણીનું દિલ એડવર્ડ તરફ છે. જ્યારે ખીજી ગમથી લોર્ડ રેતન જેવા એક તવંજર ઉમરાવ સાથે પરણીને તેણીને પોતાનાં પિતા તરફની ફરજ બજાવવાની છે. અને મેરી આખરે પોતાના સુખનો ભોગ આપી, પોતાનાં બાપની આખર સંભાલે છે. એવી જાતની ફરજની ફતેહ આપણું માન આ એક ગુણવંતી આપ-ભોગ આપનારી છોકરી તરફ ખેંચે છે. પણ કુદરતનો ભેદ ન્યારોજ છે. જે લોર્ડ તેણીની ઉપર દીવાનો થયો છે, તેની પોતાનીજ ચાલે

તેની છેવટે પડતી આવે છે અને તેનો નાશ થાય છે. તે અકાળ મોહતે મરે છે. અને મેરી બચી જાહેને આખરે પોતાનાં આગળ ધારેલા અને તેણીને ખાતર જીવતોડ મેહનત કરી આવેલા, આશક એડવર્ડ સાથે પાછી જોડાય છે. એવી રીતે કુદરત લાયકને લાયક મદદ કરે છે. અને બલી નિષ્ઠાને સફલ કરે છે. આવા લગન સુખી નીવડે તેમાં શી નવાઈ? કુદરતનો તેમાં ગેમી હાથ હોય છે. અને તેવાં લગન કુદરતની પનાહ-માંજ થયાથી પાર પડ્યા વિનાં રહેતાં નથી.

એક કંગાળ લગન.

હવે એક ત્રીજાં લગનનો ચિતાર આપણને મીઠો “ અદલ ” નાં રસીલાં પુસ્તકમાં મળે છે તે તરફ નજર નાંખ્યે. આ લગન નીતાનાં રાલફ સાથનાં છે. આ રાલફ જે પાછલથી લોડ બને છે, તે પેહલાંથી નઠારી ચાલચલણને આધીન થવાથી પોતાની અશરાર પરણેતર નરફ એકદર અને એવફા થાય છે. અને પોતે ઉમરાવપદ મેલવ્યા પછી જે પેહલું કામ કરે છે. તે પોતાની ગરીબડી બાયડી સાથના પહેલાં લગન છુપાવી, તેણીને દુખી હાલતમાં તજ દઈ, મેરી હેથરલી ને પરણવાની બાજી રચવાનું છે. તે તેણીને છલકપટ અને ફેલફેલથી પરણી જવાની તૈયારીમાં છે તેટલામાં તેની નીર્દોષ સ્ત્રી કે જે બીચારી મેહનત કરી પોતાનું પુરું કરતી નહતી, પણ પોતાનાં ધણીનાં ગરીબ વખતમાં તેનું પણ હોજર બરતી હતી એટલુંજ નહી પણ તેની મોજશોખ પણ પુરી પાડતી, તેણી તેને મલી તેની સાથે રહેવા માંગે છે, પણ રાલફ આ બીચારી નીર્દોષ પરણેતરને હાથ-તાલી આપી, એક બીજી ખુબસુરત છોકરી તે મજકુર મેરી હેથરલી સાથે પરણવાનાં લોભમાં, નીતાનું ખુન કરવાને પણ ચુકતો નથી. આ જોડાંમાં એક બલી નાર અને એક ચંડાલ ભરથારનાં ચિત્રો

મી. “ અદલે ” પોતાના ૩૨ માં મકરણમાં ઘણી અચ્છી રીતે ચીતાર્યા છે, જે વાંચનારનું ધ્યાન શેવટ સુધી ખેંચી રાખવાને ચુકશે નહીં.

આજનાં બરસુછયા બાંડા પારસી જવાનોની લગન કરવાની રીત !

ધારનાં પાયા ઉપર રચાયેલાં આગળા લગનોની સાથે આજે પારસીઓમાં સાધારણ રીતે થતાં લગનની હવે સેજ સરખામણી કરયે. આજનો પારસી પશ્ચીમ તરફની ઉંચી કેળવણી લે છે, પશ્ચીમ તરફનું સાહિત્ય, ત્યાંની નોવેલો, ત્યાંની ઉંચી કવીતાઓ, ત્યાંની શીલસુશીને જાણે પોતાનો રોજીદો ખોરાક ખનાવે છે, જે જે અંગરેજ કેતાઓ તે વાંચે છે, તેમાં તેને વેલાત મધે થતાં ધારનાં લગનનાં દાખલા ડગલે અને પગલે નજરે પડે છે. ત્યારે આપણો આજનો એકદો ફાંકડો ફેશનેબલ પારસી જવાન સાધારણ રીતે કેવી રીતે પોતાની હંમેશની સાથી અને સુખ દુખની લાગ્યણને લાવે છે ? આગળ તો કેળવણી ઓછી હતી, આગળ તો નાની ઉંમરે માખાપો લગન ગોઠવી દેતાં, તે વેળા લગનો “ સગવડ ” (Convenience) નાં થતાં હતાં એમ સમજી શકાય પણ ત્યારબાદ જમાનો ફેરવાયો અને આપણા પારસી બાપઓએ સઘળી સાહેબ લોકની રીતીઓ ઉપર મોઢી પડી તેની નકલ કરવા માંડી, તેઓ દ્રેસમાંજ નહીં, પણ વાતચીતમાં, મોજશોખમાં, ખાવા પીવામાં, અને શેવટે મુજબ બોડાવી બાંડા બનવામાં સાહેબ લોકની રીતી અખત્યાર કરવા લાગ્યા છે. વળી તે સાથે સાહેબ લોકની માફક, બલકે તેમને પણ હઠાવી, મોટી મોટી ઉંમરવેર ઉખરા જેવા વધી જઈ કુંવારા રહેવા લાગ્યા. એક તો આ ગરમ દેશ મધે જીંદગીની દોરી થંડા દેશ જેટલી લાંબી નહોં, અને તે સાથે મોટી ઉંમરવેર કુંવારા રહેવાથી જે

નુકસાન થાય છે, તે તેઓનાં સુધરેલાં બેઝમાં ઉતરતુ નથી. જો તેઓ સાચા પ્યારનાં પાયા ઉપર સુધરેલા દેશની માફક લગન કરતા હોય, તો તેની જુદી વાત હતી, પણ આજે તો તેઓમાં પેટભર કાજ-કર્યો મારફતે લગનનાં સાટાં હજી થોકાય છે. આગળ જેમ માબાપો પોતાનાં બચ્ચાંઓને પરણાવી દેતાં ; ત્યારે સામેવાળાના ખાતદાન, ધરતી રેહણી કરણી, રીતભાત તથા આખરદાર સલુકો તરફ જોતાં હતાં, ત્યારે આજે તો ફક્ત પેહેલી પુછપરછ પૈસા સંબંધી અને ફાળા સંબંધી થાય છે—પરણનારીનાં પોતાનાં ગુણ દોષ વિષે નહીં પણ તેણીનાં બાપની દોલત વિષે થાય છે. જો એક બારગી પૈસાને બદલે ખુશસુરતીને પણ ચઢતી જગ્યા આપતા હોય તો જુદી વાત હતી, પણ ધણીક વેળા પૈસાને ખાતર ખુશસુરતી તરફ પણ આંખ વીચામણા કરવામાં આવે છે, એ અફસોસની વાત છે. ખીજા કેટલીક સારી નોવેલો માફક આ “હકદારનો હક” કેટલાક ખરા પ્યાર ઉપર રચાયેલા લગનનાં દાખલા આપણી સનમુખ ધરે છે એ ખુશી થવા જોગ છે.

ભાષા.

આ ચોપડી મધે એક પારસી કુટુંબમાં સાધારણ વપરાતી ભાષા વાપડી છે. અલખતાં તે કાંઈ કલાસીકલ ભાષા નથી, અને હોવી પણ જોઈએ નહીં. એક વાર્તામાં જેટલી ધરગતુ ભાષા વપરાય તેટલી વધુ બંધ એસ્તી લેખી શકાય. પણ મી० “અદલ” ની ચોપડીમાં જરા વિભક્તીઓની કેટલે બેલમબેલ થયેલી દીસે છે. તેથી કોઈ કોઈ જગ્યાએ અર્થ ઉકલાવતા વાર લાગે છે. વળી જોડણી તો જેવી આજની કેટલીક નોવેલોમાં વપરાય છે તેવી નજરે પડે છે. તદ્દન શુદ્ધ જોડણીની પરખ કરવાને હજી વાંચક વર્ગનો એક નાનો ભાગજ

શક્તિવાન છે, એટલે તે ઉપર અત્રે ઝાઝું ધ્યાણ આપેલું દીસતું નથી.

શેવટનાં સખુનો.

વાર્તા ઉપરથી જણાય છે કે હાલની મી० “ અદલ ” ની એક વાર્તા લખનાર તરીકેની શક્તિ ધણી સારી છે, જે વખત જતાં અને વધુ વાર્તાઓ લખતાં ધણી ખીલવાની આશા આપે છે. તેવણની આ પેહલ્લીજ મોટી નોવેલ જાહેરમાં મેલાઈ છે, તેને વાંચકવર્ગ તરફથી યોગ્ય ઉત્તેજણ મળતાં, વધુ અને વધુ-વાર તેવણ જાહેરમાં દેખાવ દેવાની ઉમેદ ધરાવે છે. આજે વાર્તાઓ તરફનો ચાહ લોકોમાં એટલો બધો વધી ગયો છે કે તેને પુગી વળવા અનેક કલમ કચો બાહર પડે તેમાં નવાઈ નથી. વળી વાર્તાની ચોપડીઓ પખલીશ કરવાને આપણા “ પારસી મેકમીલન ” મી० દીનશા કરકરયા પણ દીનપર દીન વધુ ઊલટ પકડે તેમાં પણ શી નવાઈ ? એ તો બજાર થવાથી સોદો ત્યાં આવવોજ જોઈયે, અને ઉદાવ પ્રમાણે ભરતી પણ હોવીજ જોઈયે. મી० દીનશાહ કરકરયાને આ લેખકને સગવડ કરી આપવા માટે ધન્યવાદ ઘટે છે. એવા એવા ઉમંગી પખલીશરો ઉપરજ લાયક ઉધરતા લેખકોનો આધાર રહે છે.

આ વાર્તામાં જે નવી ચીજ મારા જોવામાં આવી છે તે એ છે કે મી० “ અદલ ” પોતે અસલ વાર્તામાં ધણુક નીતિ બોધક, અને આપણા દેશી સંસારને અનુસરતા ચાનક આપનારા સંખ્યાબંધ વીચારો આમેજ કરીને પોતાની વાર્તાની ખુખીમાં ઓરખી વધારો કાઢ્યો છે. તે સઘળી ખુખીઓ ટાળવી કાઢી અતરે લંબાણ કરવાની જરૂર નથી પણ વાંચનાર પોતેજ તે વાંચીને વખાણી શકશે. હું તો ફક્ત એટલુંજ કહીશ કે તમે એ વાર્તા પોતે વાંચી જુઓ, અને તમારી પોતાની ખાત્રી કરો.

મેં તો તે ઘણી હોંપથી વાંચી છે, અને મને કેહવા વિના ચાલતું નથી કે આ વાર્તામાં એક પછી એક એવાં વળાં આવે છે કે તે મુકવા ગમતી નથી. મને પોતાને તે પુરી કરવાની એટલી તલબ થઇ કે તેણે મારા બીજા વધુ અગત્યનાં કામ પાછળનાં કેટલાક કલાકો ખુંચવી લીધા, અલગતા મી. “ અદલ ” ની હાલની કોશેશમાં કેટલીક ખામીઓ છેજ, જેમાંની કાંઇક મેં ખુલાં દીલથી ઉપર દર્શાવી છે, છતાં સામટી રીતે લેતાં તેવણે એક એવી દીલ-જીત ચિત-આકર્ષક નોવેલ હાલ નવા જર-થોરતી સાલને ટાંકણે બાહર પાડી છે, કે તે વાંચી રહ્યા બાદ વાંચનારનાં મોઢાંમાંથી સારોજ શબ્દ નીકળશે એમ હું માનું છું. એટલુંજ કહી હું “ હકદારનો હક ” ને ઊત્તેજન આપવાને વાંચનારને વગર અચકવે લલામણુ કરીશ.

મુશકેલી અને હાદેસાઓનાં અનેક તબક્કાઓમાંથી
બચાવનાર,

જી'દગીની બળતી જોત તક મારી ચશમેને
દીપાવનાર,

હરેક સંકટો ખમી કેળવણી આપી મને આજની ઘડીએ
પુગાડનાર—

મારા બેહેશત મુકામ પામેલા મુરંબીજી
પીતાજી નશરવાનજી,

તમારી દુખી અશો અને પવિત્ર યાદમાં
ગમખવારીનાં આંસુઓ સાથે—

આ નાનકડી કેતાબ

તમને પુર માન અને મુરવતની લાગણીથી
અર્પણ કરું છું.

“અદલ.”

આ વાર્તાનાં લેખક, મી "અદલ."

ફક્ત બે બોલ.

પ્રીય વાંચક,

શુક્રાનાં તે કીરતારનાં હઝરો હઝાર કે એક ચોપડી છપાવવાની મારી વરતોની ઉમેદ આજે બર આવી છે. જેમ ખલકતની શરૂઆત ખુદાથી છે તેમ મારી આ ચોપડી માટે શરૂઆતનાં બે બોલ હું તે દાદગરનું પવીત્ર નામ ધરીનેજ લખું છું.

પણ શું લખું ? આ ચોપડીની સીફારસમાં મારા માનવંત મીત્ર મીંડસતમ પેમાસ્તરે એવું તો ગળ્યું ગળ્યું લખ્યું છે, અને તે આ તમારા સેવકનાં ગળામાં એવું તો ઝપાટામાં ઉતરી ગયું છે, કે મારે માટે હવે કાંઈ લખવાનું બાકી જોડું બાકી રહ્યું છે. જ્યારે આ બાહોશ સાહીત્યનાં અભયાસીને આ ચોપડીનો દીમાચો લખવાની મીંડ દીનશા કરકરયા તરફથી એલતમાસ થઈ, ત્યારે મેં નક્કો વીચારી લીધું કે આ અપક્ષપાત લેખકને હાથે, મારી કલમની ખરેખરી કસોટી થનાર હતી, અને તેનું શું પરીણામ આવ્યું, તે આ પાસેનો “ઓળખ-પત્ર” વાંચીને મારા વાંચકોએ જોઈ લીધું હશે. આ બાઈએ પોતાની બોહળી રોકાણ છતાં, જે અસાધારણ ધીરજ અને ખંત રાખીને આ વાર્તા છેવટ સુધી વાંચી છે, અને તેટલાજ ઉમંગથી એક લંબાણ દીખાવ્યો. લખી આપવાની ખીન સ્વાર્થી તકલીફ લીધી છે, તે માટે એ બાઈનો હું ઉપકાર માનું છું.

ખીજું વધુ શું લખું ? ફક્ત એટલુંજ કે જે સંખ્યાબંધ કદરદાન ધરકોએ અગાઉથી પોતાનાં મુખારક નામ નોંધાવીને હમુને સંગીન ટેકા આપ્યો છે, તેવાજ આશરો જો હંમેશ

મલતો રેહશે, તો વળી વરસ એ વર્ષે એવીજ રીતે વાંચક વર્ગની સેવા બજાવવા હું પાછળ હઠીશ નહીં.

છેવટે, મારે મીં દીનશા કરકર્યાને ભુત્રી જવા જોઈએ નહીં. આ સાહસીક અથેરનાનગદા પોતાનાં નાનાં પ્રેસ છતાં જે એક પછી એક આંખે ઉડી વળગે એવાં સુંદર પુસ્તકો બાહર પાડ્યા જાય છે, જર અને ઝેહમતમે કંઈ પણ ખ્યાલ કર્યા વગર, જે ઉમંગથી પોતાનું કામ યાહોમ આગળ વધાર્યા જાય છે, તે માટે ખરેખર એવણને શાઆશી ઘટે છે. અત્રાત એ મેહનતનાં બદલામાં એવણનાં એવારામાં પાણી તો લરાતુંજ દશે, તો પણ હાલની લડાઈ છતાં જે હીંમતથી એવણ બાહર આવે છે, એ એવણનાં સાહસીક ખમીરની ગવાહી આપે છે, અને તમારા હાથમાં પડેલી આ ચોપડીનો સુંદર ગેટ-અપ જોતાં, આપણા મોઢામાંથી, મીં “આદીલ” નાં શબ્દમાં કહીયે તો કુદરતી રીતે એવાજ ઉદ્ગાર નીકળી પડે છે, કે “ધન પારસી મેકમીલન, ધન તારૂં નામ.”

સુલતાન મનઝીલ	}	લીં આપનો દુવાગીર સેવક, “અદલ” તે
ચીરા બજાર,		
મુંબઈ તા. ૧-૮-૧૭.		

એદલજી નશરવાનજી દારૂવાળા.

હમારી ચૈદમી સફર.

સાહિત્યનાં બગીચામાં આ હમારી ચૈદમી સફર છે. ધણું ટુંક વખતમાં ૧૪ પુસ્તકો પ્રગટ કરવા માટે હમો હમારા બાઈ-બંધ લેખકોનાં, શુકસેવરોનાં, અને “ ઢોંગ સોંગ ” ચોપાન્યાના ધરાકોના ધણા આભારી છીએ. કોણુજાણે સાહિત્યનાં સેવક થવાનું માન હમારા નશીબમાં લખાયલું હશે કે કેમ તે હમુને એટલું જોઈએ તેટલું આ કામ ખીકટ લાગતું નથી, તે ખુદાની કરમ બક્ષેશથી જાણીતાં પેપરોએ જાહેરમાં અને ખાતેનામાં હમારાં કામ તરફ મોટી પસંદગી જાહેર કરી છે એટલુંજ નહીં પણ વાર્તાનાં પુસ્તકો ખરીદ કરનારા હમારાં “ ઢોંગ-સોંગ ” ચોપાન્યાનાં દીક્-સોઝ ધરાકોની હમુને ઘણી સરખાનવી કીમતી મદદ મળે છે. વળી આપણી મુંબઈનાં જાણીતા શુકસેવરો, મેસર્સ કરાણી અને ત્રીપાઠી જેવા મોટા શુકસેવરોનો હમુને ખરેખર ઘણો મોટો ટેકો છે. અજબ જેવું તો એ છે કે આ શુકસેવરો નીચમીત લીમીટ શિવાય ખીજ પ્રગટ કરનારાઓના પુસ્તકો ખરીદ કરતા નથી, પણ મીં દીનશા કરકરયાનાં મોટાં નશીબની વાત તો એ છે કે આ બંને શુકસેવર સાહેબોએ હદ કરતાંખી વધુ પુસ્તકો ખરીદ કરી હમુને ઘણો મોટો ટેકો આપ્યો છે. આ બંને સાહેબોનો ઉપકાર હમારે અને લુત્તી જવો જોઈતો નથી.

મીં “ અદલ ” ની આ વાર્તા હમારી પુરતી પસંદગી પામી ચુકી છે. હમારી પસંદગી વીના હમો કોઈપણ વાર્તાનાં જોખમમાં પડતા નથી એ જાણીતી વાત છે.

મીં “ અદલ ” એક ઉધરતા લેખક છે. ખુદરતે એવનને આપેલી છુઠ્ઠી ઘણી સારી છે અને હમુને આશા છે કે આ જવાન લેખક ભવિષ્યમાં સારા લેખકોની જગ્યા રોકશે.

હવે પ્રખ્યાત મીં પેમાસ્તર સાહેબનો હમારે કેમ આભાર માનવો તેજ હમને સમજ પડતી નથી. એક ભલા અને દીલસોઝ તેટલાજ વીદવાન મીં પેમાસ્તરે આ ચોપડીમાં એક વીદ્વાત બરેલો દીખ્યો લખીને હમારી ઉપર જે મોટો ઉપકાર કર્યો છે તેની કદર હમારા વાંચનારાઓએ કરવી જોઈશે. પારસી કામના જાહેર સવાલોમાં હમેશાં ઉલટથી બાળ લેનારા આ છત્યાસનાં અભ્યાસી મીં પેમાસ્તર વકીલ ને આજે કાણુ નથી ઓળખતું ? એક અરધીનીખી આશા વગર જે કોઈ સાહિત્યનાં સેવક થાય છે તે સાહેબો આ દુન્યામાં પોતાનું સુખ અમર કરી જાય છે એટલુંજ નહીં પણ તે ઉપર ખરેખર ખુદાનાં આશીર્વાદ ઉતરે છે.

માલુક પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ,
ગ્રાંટરોડ, - મુંબઈ.
તાં ૧-૮-૧૭.

હીં સાહિત્યના સેવક,
દીનશા એ. કરકરયા.

હકદાર નો હક

યાને

વિચીત્ર વારસો.

પ્રકરણ ૧ છું.

વાંકુવરનાં ટાપુ ઉપર એક નાનાં ઝુપડાંની બહાર એક જવાન પોતાનાં હાથમાં કેદાલી સાથે અસ્તપામતા સુર્ય તરફ નજર કરતો ઉભો હતો. આહ! સારા દીવસની થાક ઉતારનાર સમી સાંજનો તે ઠંડો સમો ખરેખર કુદરતની બીલીહારી પ્રગટ કરી રહ્યો હતો.

તે આશરે અઢાર વરસનો એક ગંઝ જવાન હતો. સરો-વર જેવો શીઘો, ગરાસ્યા જેવો ઉંચો, હરણુ જેવો ચપળ અને રાક્ષસ જેવો જોરાવર, આ જવાન પોતાની કાળી ભમ્બર જેવી આંખો પોહળી પેશાની અને પોતાનાં ખુબસુરત તંદરોસ્ત ચેહરો સાથે ખરેખર જવાનીનાં એક ખીલતા સ્વરૂપ મીસાલ ખીલી રહ્યો હતો. તેનું સુંદર માથું કરચલીવાલા વાલનાં ગુચડાંથી ભરાઈ ગયું હતું. પણ આહ! આટલો જવાન અને ખુબસુરત હોવા છતાં તેનો ચેહરો એવો તો ગંભીર અને શોકાતુર બની રહ્યો હતો કે તેનાં માથાં ઉપર ઉડતું બાઝ પક્ષી, અને તેનાં પગ આગળ પડેલો એક જખરદસ્ત કુતરો ગોયા તેની દયા

ખાઇ રહ્યાં હતાં તેને સાદા અને લગાર મેળાં કપડાં પેહડ્યાં હતાં, મગર તેનાં દુઆમદાર દેખાવ તરફ નજર કરતાં જોનારનાં મનમાં કુદરતી અખયખી ઉત્પન્ન થતી કે તેની આકૃતિ ધડી તેને ઇનશાનનું જીવણ બક્ષવા માટે આટલી બધી કુરસદ કુદરત કેમ ફાળવે પાડી શકી હશે? તે રાતનું ખાણું પકાવા લાકડાં ફાડતો હતો, પણ તેમ કરતાં અટકી જઈને આપણે ઉપર જોયું તેમ તે પોતાનાં હાથમાં કાદાલી સાથે અસ્ત પામતા સુર્ય તરફ નજર કરતો ઊભો હતો. પણ તેટલાં તો વળી તેની કાદાલીનાં ફડકાનો અવાજ બંધ થવાની કોઇ આતુરતાથી રાહ જોતું હોય તેમ તુરત અંદરથી કાઢતો અવાજ તેને કાને આવી અઠડ્યો.

“ રાથ ! ”

આ અવાજ ધીમે પણ ખુદલો અને તીક્ષ્ણ હતો. અને તે સાંભળનાંજ પેલા જવાન પોતાની કાદાલી એક ઝડપનાં થડમાં ખોસીને તે ઝુપડામાં દાખલ થયો.

ઝુપડાનાં એક ખુણામાં એક દોસો નાના ખીજાણા ઉપર પડ્યો હતો. જોકે તે એક મધ્યમ ઊંમરનો શખશ હતો, છતાં તેનાં પેલા જવાન જેવાજ કરચળાનાં બાજુ તદ્દન સફેદ થઈ ગયા હતા. અને તેનો ચેકરો એક એવા આદમીની યાદ આપતો હતો કે જે ધડીબર પોતાની જાંઘીની લડત હિંમતથી ચલાવીને પાછળથી તેમાં હારી ગયો હોય! આ જવાન જેવુંજ તેનું એકવારનું રથોડી આંગ, હવે તદ્દન નાતવાન અને કમજોર બની ગયું હતું અને ઢુંકમાંજ કડીયે તો મોહતનાં કાળા દેવે તેને હાથ લગાડ્યો હતો, કે જે હાથ ધીમેથી તેનાં

અંતરણુ તરફ લંબાઈને દાહેકાઓનો તેનો નીમકહલાલ થોકો બંધ પાડનાર હતો.

“મને બોલાવ્યો પીતાળ?” તે જવાને પુછ્યું.

તેનાં બાપે સેહેજ દોકું ધુણવ્યું, અને પોતાના પટના હાથની દશારત કરીને, તેને પોતાની પાસે બેસવા ફરમાવ્યું.

“હા” તે બોલીયો “હું ધારંછ કે હવે આ દુનીયાનો હું થોડાજ વખતનો પરોણો હોઉં, રાધ.”

રાધે સેહેજ મોઢું કુમળાવ્યું. પણ જાણે પોતાની લાગણી દેખાડવાથી તેણે કાંઈ બોલું કરીયું હોય તેમ તુરતજ તે તતાર બેઠો. અને પોતાનાં બાપની ચળકતી આંખો તરફ હોંમતથી જોયું.

“કાંઈ જોઈયેછ પીતાળ, ખાણી આપું?”

“નહિ દીકરા મને હવે કશાંની જરૂર નથી. રાધ. હું મરી જઈ તે અગાઉ હું એકવાર ફરીથી તારી તપાસ લેવા માંગુછ તું તયાર છે?”

તેણે પોતાના બાળ સરખા કીધા અને પોતાનાં બાપની છેલ્લી ઇચ્છા સમજવાને તૈયાર થયો.

“હા. પીતાળ.”

“ઠીક. ભારે એક ઇનશાન કાણુ છે?”

“એક ખાણી કે જે જે પોતે ચાહે તો પોતાને ફરેસા-ઓની સફમાં મુકી શકે, યા તો પોતાને જંગળી જનવર કરતાં પણ બદતર બનાવી શકે.”

તેનો બાપ પોતાના દીકરાના સુંદર ચેહરા તરફ જોતો એક પણ વાર ચુપ રહ્યો.

“વારં, એક મહસ્થ કાણુ છે?”

“એક આદમી કે જે રાસ્તાને માટે ખુદા સીવાય બીજાં કાંઈ પણ માણસથી બીહતો નથી, કાંઈ પણ અપણાને હેતરતો

નથી, સચ્ચાઈ અને પ્રમાણીકપણાને વળગી રહે છે, અને પોતાનાં વચન ઉપર એતેઆર રાખે છે.” હીમતથી જવાબ મળ્યો.

“ એક સ્ત્રી કોણ છે ? ”

“ ઇનશાનને ખુદા તરફથી મળેલી એક સૌથી ઉત્તમ અલ્લેશ, અને તેના શ્રાપ.”

“ અને તેના શ્રાપ ” તે મોટેથી બોલ્યો. “ તારે જોઈયે તો મારી સઘળી નશીહત ભૂતી જાશે, રાથ. પણ આ ત્રણ બોલ કદીખી વીસરતો નાં. ખાલુ રાખજે, બેટા, કે જો કે તું ખીલકુલ લખી યા વાંચી જાણતો નથી, છતાં સઘળી મોટી મોટી ચોપડીઓનાં જ્ઞાન કરતાં તું આ ત્રણ બોલની નશીહતથી તારો બચાવ વધારે સારી રીતે કરી શકશે. ખુદાની ઇનશાનને સજા અને તેના શ્રાપ.”

એક ષળવાર તે ચુપ રહ્યો, અને ત્યાર પછી વધુ ધીમાં સાદે પાછું પુછ્યું.

“ હું મરી ગયા પછી તું શું કરશે. રાથ ? ”

તે જવાબના હોથો સેહેજ ધુજ્યા, પણ એક વારફરીથી તેણે લાગણીનાં સઘળા ચીન્હ દાખી દીધાં.

“ લાંજ રેહવશ, પીતજી, કારણ હું ખીજું શું કરું, ક્યાં જઈ ? ”

“ લોડો મને ઘાટકી વીચારે,” તે બોલીયો. “ ભણે તેઓ મને ઘાટકી અને દીવાનો વીચારે. તેઓ કેહશે કે દુનીયાઈ મોજમજાહ ખીલકુલ નહિ ભોગવવાનાં કરતાં તે ભોગવીને અંત્રાસ યજ્ઞજલ એ વધારે બેહેતર છે. પણ હું તેમ વીચારી શકતો નથી. તું જા સુખી છે, રાથ ? જો બરાબર વીચાર કર.”

તે ચળકતી આંખો એક પણ ચુંચી થઇ, અને રાથે ધણીજ ગંભીરતાથી જવાબ આપ્યો.

“હા. પીતાજી,”

“અને હવે આ સઘળી જમીન જે અભાર સુધી આપણી હતી તે તારી એકલાની મતા બનશે બેટા, એજ તારી દુનીયાં છે. કુદરત કે જે નાનપણથીજ તારી માતા બની છે, તે હવે તુંને જોઇતી દરેક ચીજ પુરી પાડશે. હમણા સુધી તો તું સુખી અને સંતોષી છે. રાથ, કેમ ખર્ચ કેની?”

“હા. પીતાજી.”

“અને હમણા સુધી તુંને બીજા દેશો, બીજા મરદ અને ઓરતોને જોવાની કાંઇપણ જાણાસા થઇ નથી?”

તે જવાને પોતાનું માથું ધુણાવ્યું, અને તે જોઇને તેનો બાપ સંતોષ પામેલો દીસ્યો.

“રાથ” તેણે આગળ ચલાવ્યું. “જયારે હમણા તું બાહર હતો. ત્યારે તારી કાદાળીનાં દરેક ઠોકા સાથે હું વીચાર કરતો હતો કે મારી જીંદગીની સઘળી હકીકત હું તને કહી સંભલાઉં. પણ મારા મગજમાં “ના” અને “હા” ની સખત લડાઇ પછી હું જોઇ શકું છ કે “ના” એ “હા” ઉપર સરસાઇ ભોગવી છે. યાને હું એ બરમ મારી છાતીમાંજ લઇને જઇશ. પણ એટલું તો યાદ રાખજે બેટા કે મારી જીંદગીને બરબાદ કરનાર એક સ્ત્રી છે——” તે વધુ બોલતાં અટકી ગયો. “હું ઇચ્છું છ. રાથ કે મારા ગયા પછી તારો એકાંતવાસ તોડવા ખુદા તારી આગળ એક સાથી મોકળો આપે. જે તે એક મરદ હોય તો તેને આવકાર દેજે. તેની ઉપર બરોશો મુકજે અને તેનાં દુખ સુખનો ભાગીદાર બનજે, પણ

જો તે એક સ્ત્રી હોય તો કદી—કદીજી તેણીની અરસે જતો ના અને પેહેલ્લીજ તક મળતાં તેણીથી છુટો થવાની મજબુત કોશિશ કરજો. અને તારા બાપની દુખી હાલત યાદ કરજો.”

“પણ પીતાજી. તમે તમારી દુખી હકીકત મને હજીજી જણાવી નથી.” રાધ ગંભીરઅવાજે બોલીયો.

“નહિ. દીકરા તે હકીકત તો હવે મારી સાથેજ ધોરમાં દતારો. બસ મેં તને ચેતાવ્યોજ એજ ધણું છે. બેટા, સ્ત્રીની પેદાવશ આ દુનીયામાં એકોવેળા ઇનશાનયત તેમજ સેતાનીયત લાવનાર તરીકે નીવડી છે. ઓહ! તેણીના આકારમાં એક એવી જાતની ધુંધ ભરેલી છે, કે જેથી કચકાંઈ રાજપાત તારાજ થયાં છે. ખુનખાર લડાઇઓ જગી છે, સેંકડો સુખી કુટુંબના ઘર ભંગ્નયાં છે, હજારો આદમીઓએ પોતાનું તન, ધન, અને આબરૂ ઇઝત ખોઈ દીધી છે, અને તેણીનેજ ખાતર લખ્ખો આદમીઓ નાહિમેદી અને પશેમાનીની ગારમાં નાહકનાં ગબડી ગયાં છે.”

“પીતાજી?”

“સખર. રાધ, સ્ત્રી એક ઝેરી સાંપ મીસાલ છે, અને જેમ તું એવા સાંપથી દુર નાશો, તેમ તેણીથી પણ તું બાર ગાઉ દુર નાશજો. કારણ એક સાંપ તો ફક્ત બદનનોજ નાશ કરે છે, પણ એક સ્ત્રી તો બદન અને આત્મા એ બંનેનો નાશ કરનાર છે.”

રાધ પોતાનાં બાપનાં આ શબ્દો અજાણથી અને દલ-ગીરીની ભેગી લાગણીથી સાંભળતો હતો, પણ તેના ચેહરા ઉપરથી એવું માલમ પડતું હતું, કે તેણે આવી ચેતવણી અત્યાર અગાઉની મળી ચુકી હતી. તેનો બાપ હવે તદ્દન થાકી

ગયો હતો, અને જો કે તે મુશ્કેળીથી દમ લેતો હતો, છતાં તેણે વધુ કાંઈ ખોલવાની કાશેશ કરી.

“ બેટા, જોઈ, ઉભો થા, અને મને તારી તરફ એક છેલ્લી નજર કરવા દે.”

રાથ ખડો થયો, અને તેનો દમામદાર દેખાવ જોઈને તેનાં આપનાં એહરા ઉપર ખુશાળી અને મગશરીનાં ચોન્હ ફરી વળ્યાં.

“ હા, હું જોઈંછ કે ધન્યરે તારામાં પુરતી તાકાત મુકી છે. એ કઊવતનો તું રૂડો ઉપયોગ કરજે. પણ ખબરદાર. જર દેખી બેટા બુલતો નાં, જોખનથી તું પુલતો નાં, બેદ બડા તું ખુલતો નાં, રે—દાતારને બૂલતો નાં. રાથ તારા કમનશીબ આપની છેલ્લી વેળાની એક એવી આરજુ છે, કે દુનીયાઈ લંપટમાં લપેતાઈ જઈને ખુવાર થરાનાં કરનાં, આ એકાંત પણ બદીથી નીરાળા ટાપુ ઉપર રહીને તારી સાદી અને સુખી જીંદગી ખતમ કરવી.”

તેનો અવાજ વધુ અને વધુ ધીમે પડતો ગયો, અને હવે તે ખોલી પણ શક્યો નહિ. કેટલોક વખત સુધી તે ચુપ પડી રહ્યો, અને હવે શું બનશે તેનાં ભયથી રાથ ઉંચે દમે બેસી રહ્યો. એકાએક તેનાં આપનો એહરો ધારતી અને હેખ-તથી કાળો મારી ગયો, અને જાણે તેને કોઈ મારવા આવતું હોય એવી રીતે તેને પોતાનાં દીકરાનો હાથ મજબુત પકડી લીધો.

“ ઓ-ઓ-ઓ તેણીજ સામેથી આવેછ ” તેને ધ્રુમ પાડી “ નાહશ. રાથ નાહશ, છુપાઈ જા. બરાઈ જા. કેટ્ટી દોડી જઈને આપણા સુખનો નાશ થતો અટકાવ. અરે તેણીની

આંખ, આકાર અને હોથમાં સધળું ઝેર ભેળેલું છે. અને એ ઝેરથી આપણે મારીયા જમ્યે તે અગાઉ ચાલ રાથ આપણે દુર નાહશી જમ્યે.”

આટલું બોલતાં તે એક ઝટકા સાથે પોતાનાં બીજાણું ઉપરથી એકાએક કુદી પડ્યો, અને એક છાકત માણસની માફક આમતેમ દોળા ખાતો તે ત્યાંથી નાહસવા લાગ્યો. તુરતજ રાથે તેને પકડી લીધો, અને કુળની માફક તેને ઉપાડીને પોતાની જગ્યા ઉપર પાછો લાવીને સુવાડ્યો.

એક વાર ફરીથી ત્યાં બીહામણી શાંતી ફેલાઇ. અને રાથ પોતાનાં પીતાને ગુજર પામેલો સમજીને ત્યાં ઘુટણ મંડીયે પડ્યો. અને તે પોતાની આંખમાં આંસુઓ આવતાં સેહજમાં અટકાવી શક્યો.

પણ નહિ તેનો બાપ હજીયુ જીવતો હતો. થોડાક વખત પછી તેણે પોતાની આંખ એક છેલ્લી વેળા ઉંઘાડી અને પોતાની આસપાસ નજર કરવા લાગ્યો.

“રાથ. તું ક્યાં છે? હું જાઉં છું—છેલ્લી સલામ—સાહેબજી. બેટા.”

ખલાસ થઇ ચુક્યું હતું. એક સેહજ ધુજરી, અને એક ધીમાં દયકાં સાથે તેણે પોતાનો પ્રાણ તે કીરતારનાં હાથમાં સ્વાધીન કરીધો.

એક પળ વાર રાથ પોતાનાં બાપનો એહરો જોતો સ્થીર ઉભો. તેની આંખમાં આંસુ આવ્યાં પણ પોતે દેખાડેલી આ નયલાઇ માટે ગોયા હજીયુખી તેનો બાપ તેને ઠપકો આપતો હોય તેમ તે તુરતજ બોલી પડ્યો.

“હું રડતો નથી પીતાજી, હું રડતો નથી.”

“ત્યાર પછી તે પોતાનાં આપનાં બીજાણા આગળ ધુટણ મંડીયે પડ્યો, તેણે એક છેલ્લુ નમન કરીયું, અને ત્યાં રાજ ચલાવી રહેલી બચંકર સુપકીદી તોડવા બારણાની બાહાર તેનો માનીતો કુતરો અને પક્ષીઓના સેહજ અવાજ સીવાય અફ-સોસ, ત્યાં કોઈપણ બીજું ધનશાન હાજર હતું નહિ.

મકરણ ૨ જી.

શાંતી, ગમધોર શાંતી ! તેનાં આપનાં ગુજરવા પછી જે બચંકર એકાંતવાસ રાથને ફાળે આવ્યો તે દરશાવવું ધણું મુશ્કેલ છે. તેનો આપ હવે તો સરોવરનાં ઝાડનાં છાંયા હેઠળ હંમેશગીની નીંદમાં સુતો હતો, જ્યારે રાથ માટે આ એકાંત-વાસ જીવતી જીંદગી દરમ્યાન મોહતની શાંતી જેવો હતો. તેના માનીતા કુતરા સીવાય તે કોઈ પણ સાથે બોલી શકતો હતો નહિ. પોતાનો વખત પસાર કરવા તે સેહેજ પણ લખી યા વાંચી જાણતો હતો નહિ, અને ટુંકમાંજ તેના વીચારો સીવાય તેનું કોઈ પણ સાથી હતું નહિ.

પણ રાથ જે કે તદન એકલો હતો, છતાં તે સેહેજ પણ બીહતો હતો નહિ. દીવશનાં તો તેનો વખત લાકડાં ફાડવામાં, માછલી પકડવામાં, અને ખાણું પકાવવામાં ઠીક પસાર થઈ જતો હતો, પણ રાત્રે જ્યારે તે માછલી પકડવાની જાળ ગુંઠતો એક બુફતી બતી આગળ એકલો બેસતો હતો, ત્યારે વારંવાર તે જાળ તેનાં હાથમાંથી પડી જતી, અને તે પોતાના

ભુતકાળનો ખ્યાલ કરતો કલાકો સુધી સ્થીર બેસી રહેતો. ઓ ભુતકાળ ! રાચની જીંદગીમાં તે ફેટલો નાનો હતો ? દરેક દહાડો, દરેક મહીનો, દરેક વર્ષ કાંઈ વેળા એક અસાધારણ મોટા શીકાર સીવાય, કાંઈ પણ જાણવાનું જ નાવ વગર, એક ધીમાં પાણીના રેળા માફક સડસડાત વહી જતો હતો.

તે કાણ હતો તેનો રાચને સેહજ પણ ખ્યાલ હતો નહિ. પણ તેનાં બાપે તેનાં મગજ ઉપર એટલું તો ઠેસવ્યું હતું કે તેઓ બંને “અહસ્થ” હતા, યાને સાધારણ જીંદગીમાં મળતા કાંઈ ચોક્કસ પ્રકારનાં આદમીઓ કરતાં તેઓ કાંઈ દરજ્જે ચઢીયાતા હતા. તે વધુ જાણતો હતો કે તે બંને તેનો બાપ કાંઈ એ ક્લસ કારણસર પોતાનાં ખેડ, કુટુંબ અને દેશથી અળગ થઈને, આજે વર્ષો થયાં આ એકાંટ ટાપુ ઉપર આવી વસ્યા હતા; પણ આ ઉપરાંત રાચ બીજું કાંઈ પણ વધુ જાણતો હતો નહિ. તેને શેહર યા તો ગામડાંનો કાંઈ જાણે ખ્યાલ હતો નહિ, પણ જ્યારે દર વરસની આખેરીએ બાળ દેશનાં “ઇનડયન્સો” તે ફળદ્રુપ ટાપુની ઉપજ લેવા ત્યાં આવતા હતા, ત્યારે તેઓને મોંઢેથી દુનીયાદારીની વાતો સાંજળીને રાચ વારં-વાર અજાણ થતો કે આટલી જમીન વરતીવાડી, મોજમગ્નહ, સચ્ચાઈ જુઠાઈ, દગો ફટકો, દુનીયામાં હસ્તી ધરાવતા હશે કે ?

પણ રાચ જોકે સુધરેલી દુનીયાથી બે માહિતગાર હતો. છતાં કુદરતનો તે એક બાહોશ અભયાસી હતો. તે દરેક પ્રાણી અને પક્ષીની રીતભાત જાણી રહ્યો હતો અને એક એવો પક્કો નશાજબાજ હતો કે ગમે એવી ઉંચાઈએથી તે કાંઈ પણ પક્ષીને પેતાની “વીનચેસ્તર” બંદુક વતી એક તડાકે તોડી પાડતો હતો. વાદળોની આજ ઉપરથી તે ગણી દીવસ

અગાઉથી હવાના ફેરફાર કહી શકતો હતો અને ટુંકમાંજ કહીએ તો આ કુદરતનો ચેલો રાથ, એક એવા મજબુત બાંધાનો જવાન હતો કે જ્યારે રોજ સહવારે તે એક ઉંચી તેકડી ઉપરથી નીચે દરીયાનાં ખરફ જેવા થંડા પાણીમાં દુબકી મારતો હતો, ત્યારે જો કાંઈ ચીતારાએ તેને જોયો હતો તો જ્યાંસુધી તે રાથનો આકાર પોતાનાં કેનવાસ ઉપર ઉતારતે નહિ ત્યાંસુધી તે કદીથી જંપીને બેસતે નહી.

એક દીવસે રાતે રાથ પોતાનાં ઝુપડામાં એક જાળ વણતો બેઠો હતો મગર તેનું ખ્યાન કાંઈ બુદ્ધેજ ઠેકાણે રોકાયું હતું. તેનાં બાપનાં એક સ્ત્રી માટેની ચેતવણીનાં છેલ્લા શબ્દો આજે તેનાં મગજમાં કાંઈ અજબ રીતે રમી રહ્યા હતા. અને જ્યારે તે આવા ધારતીબરેલાં પ્રણીની પેદાયશ માટે ખુદ ખુદાને ઠપકા દેતો બેઠો હતો, તેવામાં તેનો માનીતો કુતરો કે જે તે વેળા તેનાં પગ આમળ બેઠો હતો, તે એકાએક આમ-તેમ દોડવા લાગ્યો.

“ શું છે. કાલ ? ” રાથે તુરત પુછીયું.

પોતાનાં શેઠનો અવાજ સાંભળતાં તે વફાદાર પ્રણી જવાબમાં બારણા આગળ જઈ ઉભું રાથે ધીમેથી તે બારણું ઉંઘાડ્યું અને આહ, શું તે એકાંટ ટાપુ ઉપર કુદરતની બલીહારી ! ગંભીર શાંતી, અને આસપાસની લીલોતરી અને ફળફળાદી વચ્ચે રાથનું ઝુપડું જાણે પરસ્તાનમાં એક પવિત્ર સાધુનાં ઝુપડાં જેવું દીસ્તું હતું. રોશન માહતાબનાં નરમ રૂપેરી કીરણો ચોતરફ પંથરાઈ રહ્યાં હતાં, પણ જ્યારે તે કીરણો દરીયાનાં શાંત પાણી ઉપર પડતાં હતાં, ત્યારે જાણે દરીયાની સપાટી ઉપર એક જખરદસ્ત રાક્ષસ, કાંઈ

નહિ જણાયલા પોતાનાં દુશ્મનને જોર કરવા, પોતાની તેજ તલવાર પાણી ઉપર અસાધારણ ઝડપથી ફેરવતો હોય, એવો ત્યાં રૂપેરી ઝલઝલાત મચી રહ્યો હતો. આવી ચંદની રાતની ખુબી રાથે વારંવાર નીહાળી હતી, અને આજે પણ જ્યારે એકવાર ફરીથી તે આ દેખાવ નીહાળતો ઉભો હતો, ત્યારે તેને પેદા કરનાર માલીકની કરામત માટે તેનાં મોઢાંમાંથી વખાણુનો એક ધામો “આહ” નો શબ્દ નીકળી પડ્યો.

કાલે જમીન સુંઘતો તે ઝુપડાંની બાહાર દોડ્યો. તેને ઝુપડાંની આસપાસ એક આખો આંટો લીધો, અને ત્યાર પછી જાણે સંતોશ પામ્યો હોય એવી રીતે ઝુપડાં પોતાનાં શેઠનાં ખીંછાણા નીચે જઈ ઉભો. રાથ પણ હવે પોતાનું કામ બાબુ મુકીને ખીંછાણે ગયો, પણ નહિ, તક્યા ઉપર માથું મુકતાં એક પણ વારમાં નીકાદેવીની ગોદમાં જનાર આ જવાન, આજે ઉંઘ વગર આમતેમ તરફડ્યાં મારતો હતો. આખરે તેને સેહજ ઝાંકો આવ્યો, પણ એકાએક તે કાંઈ ભેદી અવાજથી પાછો ચોકી ઉઠ્યો.

તેણે રાતની આવી ઝુપડીદી દરમ્યાન કોઈ ધનશાનનો મદદ માટેનો અવાજ સાંભળ્યો હતો. અર્ધ અજેતાયલી હાલ-તમાં તે આ અવાજ પાછો સાંભળવાની આશા રાખતો બેઠો, અને ઓ, તેજ દયામણો અવાજ પાછો સાંભળાયો. કાલે પણ તે અવાજ સાંભળ્યો હતો, કારણુ તે પણ હવે પોતાનાં કાણુ ઉંચા કરીને અને પોતાની નજર દરવાજા ઉપર ઠેરવીને રચાર ઉભો હતો. એક કુદકા સાથે રાથ પોતાનાં ખીંછાણા ઉપરથી કુદી પડ્યો, અને પોતાનાં હાથમાં એક પીરટોલ લઈને કાલે સાથે બાહાર પડ્યો.

ત્યાં કોઈ પણ આદમી નજર પડ્યું નહિ, પણ તેજ પેલોજ દયામણો અવાજ પાછો સંભળાતાં રાથને માલમ પડ્યું કે તે અવાજ દરીયા તરફથી આવતો હતો. ઝડપી કદમે તે કીનારા તરફ દોડ્યો ત્યાં પડેલા પોતાનાં એક મછવામાં કુદી પડ્યો, અને પેલા અવાજની દીશા તરફ હંકારવા માંડ્યું. આગળ વધતાં રાથે એક સાધારણ કદનો મછવો પોતા તરફ ધસડાઈ આવતાં દીઠો. તેમાંથી મદદ માટેનાં પુકાર ચાલુ પડતાજ ગયા, પણ અફસોસ દર પુકારે તે અવાજ ધીમે અને ધીમે પડતો ગયો. જાણે તે પુકાર કરનાર ધણી દરેક બોલ સાથે પોતાની તાકાત પણ ગુમાવતો જતો હોય.

મછવાની નજદીક આખરે જઈ પુગતાં રાથે ખલાસીનાં પોશાકમાં એક છોકરાને પોતાનાં હાથમાં હલ્લેસાં સાથે ઉભેલો દીઠો. તેનો ચેહરો ધાસ્તી અને નીરાશીથી તદ્દન શીકડા પડી ગયો હતો, પણ રાથને પોતાની તરફ આવતાં જોતાં તે ચેહરો એક પળ વાર ખુલી ગયો અને આશાનાં ચીન્હો ત્યાં ખીલી નીકળ્યાં. ખુશાળીની એક તીણી ચીસ સાથે તેને રાથને પોતાની તરફ આવવાની ઇશારત કરી અને તેની તરફ પોતાનાં બંને હાથ લંબાવ્યા.

“શુક ખુદા” તે બોલ્યો, “આહ! આખરે આપણે બચવા પામ્યાછ, મદદ માટે કોઈ ફરેશતો પુગોછ.”

રાથ તે મછવામાં કુદી પડ્યો.

“શુક ખુદા” પેલો જવાન પાછો બોલ્યો, “પણ ઓહ, શું આ સંઘળું ખરું છે કે માત્ર સ્વપનું છે? અરે મેં સ્વપ્નામાં વારંવાર જોયું છે કે આખરે હમે કીનારા ઉપર ઉતરીયાં છીએ, અને કોઈએ હમને મરતાં બચાવ્યા છે. બોલ

ઓ ફરેસ્તાઈ મદ, તારી ઝમાન ખોલ કે તું લોહી અને માંસનો બનેલો એક જીવતો જાગતો ધનશાન છે કે મારી સ્વપનાઈ નજરમાં એક ઠાલી ખ્યાલ છે.”

આટલું બોલતાં તે ખલાસી છોકરાએ રાથનાં બંને હાથ પકડી લીધા, અને તેની તરફ અતી આજુજી ભરેલી રીતે જોવા લાગ્યો. રાથને તે જવાનની દયા લાગી. હા, વાંચનાર, જ્યારે તેનાં માનીતા કુતરા કાલનાં એક પગ ભાંગી ગયો હતો ત્યારે જોટલી દયા અને દલગીરી તેનામાં પેદા થઈ હતી તેનાં કરતાં પણ વધારે દયાથી રાથ હમણાં આ ખલાસી છોકરાને ટીકતો ઉભો. પણ એકાએક જાણે તેને કાંઈ વ્હાંરું આવ્યું હોય તેમ તેને પોતાનાં હાથ આ છોકરાનાં હાથમાંથી ખેંચી લીધા તે છોકરો “હમે” કરીને બોલ્યો હતો, અને તે મજવાની આસપાસ નજર કરતાં તેણે ખુણામાં એક સફેદ ચાદર તળે કાંઈ ખીજો આકાર દીઠો.

રાથ ત્યાં ગયો, અને તે ચાદર ઉપાડી તો—ઓ અજાણ્યખી! ખીજીજ પળે તે ચાદર તેનાં હાથમાંથી પડી ગઈ, અને એક કુદકા સાથે તે બે કદમ પાછળ હઠ્યો.

કારણુ તે ચેહરો અને આકાર એક સ્ત્રીનો હતો !

અત્યંત ગુંચવાયેલી હાલતમાં રાથ એક પળ ત્યાંજ ઉભો, પણ ત્યાર પછી તે કાંઈ મક્કમ વીચાર કરીને ગુપચુપ પોતાનાં મજવામાં કુદી પડ્યો, તેને બાંધેલું દોરડું છોડી નાખ્યું, અને કીનારા તરફ પાછું હંકારવા માંડ્યું.

“ઓ સખર-સખર, ના જવ, હમુને છોડી ના દો.” રાથની આવી અસાધારણુ વર્તણુક જોઈને પેલા છોકરાએ અત્યંત નાશીપાસીથી છુમ પાડી. “અરે હમે મરી જઈશું, હમે મરીયેછ. બચાવ, બચાવ.”

પેલી સ્ત્રીએ સેહેજ દયકું ખાધું, અને તે છોકરા તેણી તરફ ફરીયો.

“મમાં, મમાં, આપણને બચાવા હમણું એક જવાન લાં આવ્યો હતો, પણ તે કાંઈ ન જણાયલાં કારણસર પાછો ચાલી ગયો છે. મમાં બહાલાં મમાં, હવે આપણું મોહત નજ-દીક આવ્યું છે, કારણ હલ્લેસું મારવાને હવે હું તદન નાત-વાન છું, આવી વીપ્તી ખમવાને હું તદન અશક્ત છું.”

મોહતને શરણ થવા માટે તે નાણુક હાથ આસમાન તરફ ઉચકાયા, અને “યા ખુદા” નો એક ઉડો નીસાસો તે છોકરાનાં મોઢાંમાથી નીકળી પડ્યો. રાથે તે અવાજ સાંભળ્યો, અને તેનાં અંતકરણમાં જણે એક તીર લાગ્યો. હોય તેમ તે સેહેજ દગદગ્યો, પણ પોતાનું મન પાછું સખત કરીને તેણે કીનારા તરફ આગળ અને આગળ હંકારવા માંડ્યું.

તે મજવામાં એક સ્ત્રી હતી—એક પ્રાણી કે જેનાથી હરદમ દુર રહેવાને તેનાં બાપે તેને ફરમાવ્યું હતું તે મજવો હવે પ્રાણીનાં રોહમાં ધસડાઈ જશે, પ્રાણીનો રોહ તેને પેલા ખડક તરફ ધસડી જશે, તે મજવો ખડક સાથે અઠડશે, અને—અને ખીજ પા એક કલાકમાં પેલી અખલાનો નીકાળ થઈ જશે—કારણ આવાં ભયભરેલાં ઇનશાનને દુનીયામાં જીવવાનો હકજ શો છે ?

પણ તેણીની સાથે પેલા શીક્ષા ચેહરાનો જવાન પણ મરી જાય એ વીચારવું સેહેજ મુશ્કેલ હતું. રાથે પોતાનું દોકું ધુણાવ્યું, અને વીચારવંત હાલતમાંજ કીનારા ઉપર આવી પુગતાં તેને કાલને પોતાની પાછળ આવવાની ઇશારત કરી. પણ નહિ તે મુગું પ્રાણી આજે પેહેલ્લીજ વાર પોતાનાં શેઠને

નાદરમાન થવાની સરકશી કરી રહ્યું. કીનારા ઉપર પાણીમાં ઉભો રહીને કાલ્ વારંવાર તે મજબા તરફ નજર કરતો, અને ત્યાર પછી અતી આશુજી બરેલી રીતે પોતાનાં શેઠ તરફ નજર કરતો. જાણે તે એવું કેહવા માંગતો હોય કે તેને પેલા ઇન-શાનોપર રહેમ કરવી; પણ રાથે પોતાનો વીચાર ફેરવ્યો નહિ અને તે મુંગાં માણીની કાંઈ પણ દરદાર ન કરતાં તે મક્કમ પગલે પોતાના ઝુપડાંમાં દાખલ થયો.

તુરતજ તે પોતાનાં બીજાણા ઉપર પડ્યો અને ઉંઘવાની ફાશેશ કરી, પણ પેલા ખલાસી છોકરાનો નાનુક આકાર, અને તેનો દયામણો અવાજ તેને ઉંઘાવા દે એવો સંભવ હતો નહિ.

“કેણુ જાણે તેઓ કયાં ધસડાઈ જશે” રાથ બડબડ્યો. “પણ હું ધારંજ કે તેઓને જોવામાં કાંઈ અડચણ નથી. હા, સખર ઠીક વીચાર આવ્યો.”

તે પાછો પોતાનાં ઝુપડાંની બાહર દોડ્યો, અને ઝડપી કદમે કીનારા તરફ ચાલવા માંડ્યું. કાલ્ હજી પણ ત્યાંજ ઉભો હતો, અને પોતાનાં શેઠને ત્યાં પાછો ફરેલો જોઈને તે પોતાની પુછડી હલાવતો રાથ સાથે તે મજબામાં પાછો ફુડી પડ્યો. તેઓ આગળ વધ્યા, અને રાથને માલમ પડ્યું કે તે મજબો હવે તદ્દન દામાડોળ હાલતમાં આમતેમ ઝુલતો હતો, અને પેલો છોકરો પણ જીવવાની હવે સમજી આશા છોડી દઈને પોતાનો ચેહરો તેનાં બંને હાથમાં છુપાવીને રડતો હતો.

“હો !” રાથે ત્યાં જઈ પુગતાં ધુમ પાડી.

એક વાર ફરીથી પેલા છોકરાના ચેહરા ઉપર ખુશાણીનાં ચીન્હ ફરી વળ્યાં.

“અંદર આવ, છોકરા” રાથ પોતાનો મજબો તે મજબાની નજદીક કરતાં બોલીથો.

તે છોકરાએ તેની તરફ નજર કરી અને ત્યાર પછી પોતાની મા તરફ ફરીયો.

“મમાં” તે આતુરતાથી બોલીયો “મમાં આપણને બચાવનાર પાછો આવ્યોજ. ઉઠો મમાં, તે આપણને પોતાનાં મજવામાં લેવા માંગેજ. ધીરે સમાજો.”

“નહિ તું એકલેજ આવ” રાથે વાંધો ઉઠાવ્યો. “હું તેણીને બચાવી શકતો નથી.

“તમે દીવાના છો” ગમે એવી નાતવાની છતાં પણ તે છોકરો ગુસ્સાથી બોલીયો “તમે મારાં મમાંને કાંય નહિ બચાવતા?”

“કારણ તેણી એક સ્ત્રી છે” બેદ ભરેલો જવાબ મળ્યો.

“ઓહ, ત્યારે આખરે તો આ સમજી રહ્યા છો” તે છોકરો પોતાનાં મનથી બોલતો સંભળાયો “ઓ મોહન આવ, અને હમો બંનેનો આવી હાલતમાંથી છુટકો કર ખુદા, ખુદા.”

એક વાર ફરીથી રાથના દીલમાં દયાનો ઝટકો લાગ્યો. તેનાં ચેહરા ઉપર રતાશ ધાઈ આવ્યો, તેની આંખો ચમકવા લાગી, અને તેનાં અંતરેણુમાં દયા અને વેદન વચ્ચે એક મજબુત લડત પછી, તે પોતાનાં મજવાની છેક નાકેની કીનારી તરફ જઈ ઉભો, તેઓ બંનેને નીચે આવવાની ઇશારત કરી, અને બીજીજ પળે આ મા દીકરા રાથનાં મજવામાં કુડી પડ્યાં.

કીનારા ઉપર આવી પુમતાં રાથે પેલા છોકરાને હાથ આપી નીચે ઉતાર્યો, અને પેલી સ્ત્રી તરફ ધીકારની એક નજર કરીને રાથ તે મજવા પાછો ફરીયામાં હસેલી દેવાની અણી ઉપર હતો, પણ તેનો આ વીચાર સમજી જતાં તુરંતજ પેલા છોકરાએ તેનો હાથ પકડી લીધો.

“ઓ નહિ નહિ, હું મારાં મમાં વગર કદીમી જીવી શકીશ નહિ. મમાં ચાલો આવો, હોંમત ધરો.”

અને આટલું બોલતાં તે છોકરો પાછો મજવામાં કુત્રી પડ્યો, અને પોતાની માતાને મદદનો હાથ આપીને તેણીને સડી-સલામત કીનારા ઉપર ધસડી લાવ્યો.

માતા! આહ તે પાક, પનોતું પ્યારું નામ કેણુ કમન-શીખ ફરજદને વડાલું ન હોય? તેણીને હરએક અંકન યા મુશકેલીથી બચાવા કેણુ નાફરમાન ઘાટકી સંતાન પોતાની જાંઘનીનાં જોખમ પણ તપ્યાર ન થાય?

રાયનું હંમેશનું શાંત ઝુપડું આજે કાંઈ નવી રોશની ફેંકી રહ્યું હતું. ઓરડામાં એક મોટી બની જળની હતી, બાળુમાં એક પક્ષંગ ઉપર પેલી સ્ત્રી ઉંઘમાં પડેલી હતી, અને તે અવાસી છોકરો રાયને તેઓનું ખાણું પકાવવામાં મદદ કરવા માટે આમતેમ દોડતો હતો. કાર્ત્ત પશુ પોતાનાં શેઠનાં આ જે નવા પરોણાઓને અજાયબીથી જોઈને દોડદોડ કરી રહ્યો હતો, અને તેઓની સગવડને માટે સઘળી ગોઠવણુ અવાસ કરીયા પછી રાથ આખરે બારણા તરફ ફરીયો.

“તમે જાઓ?” પેલા છોકરાએ પુછીયું, “ઓ હમારે લીધે તમને કેટલી અડચણુ ખમવી પડેછ. તમે તમારું બીજાણું મારે માટે રાખ્યું છે પણ કાંઈ નહિ હું તો હ્યાં બોંયપર સુવસ.”

“નહિ” રાથ ગંભીર અવાજે બોલીયો, “મને સુત્રા માટે ઘણી જગ્યા છે. આ મારો કુતરો તમારી આમળા રેહશે.”

તે છોકરાએ શેકહેંડ કરવા પોતાનો હાથ લાંબાવ્યો, પણ રાથ કે જે આવી સાધારણુ રીતભાતથી પણ અંજાણુ હતો, તે આ હાથને અજાયબીથી જોતો ઉભો.

“તમે મારો હાથ લઇ મને શેકડેડ કેમ નહિ કરતા?”
તે છોકરો નરમ ઠપકા ભરીયા અવાજે બોલીયો.

રાથે તે નાનો હાથ પોતાના રાથોડી હાથમાં લીધો, એક-
પળ તે પકડી રાખ્યો, અને ત્યાર પછી પેલી સ્ત્રી તરફ એક
બેઠી નજર કરીને પોતાનાં ઝુપડાંની બાહર ધીમાં કદમે
ચાલી ગયો.

પ્રકરણ ૩ જી.

બાકીની રાત રાથે પોતાનાં ઝુપડાંની બહાર પસાર કરી
પેલા ખલાસી છોકરાનો સુંદર ચેદરો, તેનો નાજુક આકાર
અને તેનો મીઠો સાહદ રાથે ઉંઘમાં પળુ જોયો અને સાંભળ્યો.
અને જ્યારે સહવાર પડતાંજ તે પોતાનાં ઝુપડાં તરફ પાછો
ફરીયો, ત્યારે તેણે પેલા ખલાસી છોકરાને હસ્તે ચેહરે તેને
આવકાર આપવા દરવાજા આગળ ઉભેલો દીઠો.

“હું તમને જોઇ ખુશી છું” રાથને જોતાં તે છોકરો
બોલીયો.

“કાંય?”

“કારણ મને ખીક હતી કે તમે મને અને મારાં મમાંને
હયાં એકળાં મુકી કેઠે ચાલી જશો” તે છોકરો સેહેજ અચ-
કાતાં બોલીયો. “પણ હવે ખરેજ હું તમને જોઇ ખુશી છું.
ચાલો આવો આપણે સાથેજ નાસ્તો લઇએ.”

અને આટલું કહીને તે રાથનાં હાથમાં નાસ્તાનો સવળો
અસખ્યામ આપીને તે ઝુપડાંની સેહેજ દુર એક ઝાડનાં છાયાં
હેઠળ જઇ બેઠો.

“ મને પેલી સાકર આપશે ? ” તેઓ બંને ગોઠવાતાં તે છોકરાએ કહ્યું.

રાય શુભચુપ તેનાં હકમને તામે થયો, જે કે આ છોકરો તેનાં કરતાં વધારે જવાન અને નાનો હતો, છતાં અત્યારથીજ તે આ છોકરાને માનની લાગણીથી જોતાં શીખ્યો હતો.

આખરે આહ તદ્યાર થઈ અને પેલો છોકરો કે જે રાથને છુપી રીતે નીહાળતો બેઠો હતો તેણે એક ધીમે નીસાસો નાખ્યો. કારણ રાથ જોકે આ જંગળી ટાપુ ઉપર અર્ધ જંગળી હાલતમાં રેહતો હતો, છતાં તેના ધન્યજન અને ખાવા પીવાની રીત ઉપર તે કોઈ ઉંચ ખાનદાનનો નખીરો હોય એવું માલમ પડતું હતું.

“ આ ટાપુંનું નામ શું ? ” તે છોકરાએ પુછ્યું.

“ એને આશરાનો ટાપુ કહે છે.”

“ આશરાનો ટાપુ ? કેવું અજાન્ય જેવું નામ ? મને લાગેછ કે આ ટાપુ સાથે કાંઈ બેદ સમાયલો હોવો જોઈએ. એને આવું વીચીત્ર નામ કેણે આપ્યું ? ”

“ મારા પીતાએ.”

જાણે કોઈ નવા અદમીની હાજરીથી તે અંજાણ હોય એવી રીતે તે છોકરાએ પોતાની આસપાસ નજર ફરી.

“ નહિ. મારા પપા તો ગુજરી ગયાછ ” રાય તુરતજ બોલીયો.

“ ત્યારે તમે આ ટાપુ ઉપર તદન એકલા રહો છો ? ”

“ હા, હું મારા પીતાનાં મરણ પછી હયાં તદન એકલો છું.”

તે છોકરો ચોંક્યો.

“ એક કેવું લયંકર અજાન છે કે તમે તમારો વખત

કેમ પસાર કરોછ !”

“મારે માટે હયાં પુરતું કામ છે” રાથે કહ્યું “મારા પીતા બોલતા હતા કે જીવવાને માટે આપણને ખાવું જોઈએ. અને ખાવાને માટે મેહનત કરવી જોઈએ, અને તેથી હું આખો દહાડો મેહનત કરીનેજ મારો વખત પુરો કરુંછ.”

“અને શિયાળામાં સાંહજ પછી જ્યારે તમે કાંઈપણ કામ કરી શકતા નથી ત્યારે તમે શું કરોછ? હું ધારુંછ કે કાંઈ લખી વાંચીને તમારો વખત પસાર કરતા હશો !”

“નહિ, મને લખતાં વાંચતાં સેહજ પણ આવડતું નથી.” જરાપણ શરમાયા વગર રાથે તુરત જવાબ આપ્યો.

અને વાંચનાર લખી વાંચી જાણી ચોરી લુચ્ચાઈ કેમ કરવી તેનું જ્ઞાન મેળવવું એનાં કરતાં તો રાત્રનાં જેવા એક અર્ધ જંગલી આદમી દંડલુગણો બેહતર છે.

“ઓ ખરેજ તમારે વીશે દરેક ચીજ મને અજાણ્ય કરેછ.” તે છોકરો ગુંચવાતાં બોલીયો “છતાં તમે મને એક મહસ્થ જેવા દીસોછ.”

“હા, મારા પીતા કેહતા કે લખી વાંચી જાણવા વગર પણ એક આદમી પોતાની સારી ચાલચલણ અને રીતભાતથી એક મહસ્થ થઈ શકેછે.”

“તમારું નામ શું?” થોડીક ચુપકાદી પછી તે છોકરા-એ પુછીયું.

“રાથ રેન.”

“રાથ રેન ! કેવું સુંદર નામ ?”

“અને તમારું નામ ?” રાથે પુછીયું.

“જાણે આ સવાલ તેને સાંભળ્યોજ ન હોય એવી રીતે તે છોકરો વીચારવંત હાથે પોતાનાં પગ તળેનું ધાસ ખેંચતો બેઠો.

“તમે હયાં કેટલો વખત થયો રહોછ?” પાછો સવાલ પુછાયો.

“મારી બચગીના સહિથી સરઆતના વષથી.”

“હયાંજ જનમયા હતા?”

“મને. ધ્યાણ નથી. પણ હું નહિ ધારતો.”

“હીક, અને હવે એક છેલ્લો સવાલ હું તમુને પુછીશ પણ મને નહિ લાગતું કે તે સવાલ તમુને ગમશે!”

“મને નહિ ગમશે તો હું તેનો જવાબ નહિ આપીશ. છોકરા” રાથ ગંભીર અવાજે બોલીયો.

“ત્યારે હું એમ પુછું કે ગઈ રાતે તમે મારાં મમાને બચાવા નારાજ કાંય હતા?”

“એ સવાલ મને નથી ગમતો.”

“ત્યારે તો તમે દીવાના છો” પેલો છોકરો ગુસ્સાથી બોલીયો.

‘તારે ગમે તે ધાર છોકરા, પણ એક સ્ત્રી મને નથી ગમતી. જોકે તારા મમાને માટે મને સેહેજ પણ દીલસોજી નથી. છતાં હું તુને મેળવવાથી ધણો ખુશી છું.”

રાથે તે છોકરાનો હાથ પોતાનાં હાથમાં લીધો, થોડીક પળ તેને બારીકીથી તપાસ્યો, અને ત્યાર પછી પોતાનાં રાથોડી હાથ સાથે સરખામણી કરતાં બોલીયો.

“તારા હાથ કેવા નરમ અને સુવાળા છે? જો, આંધ તારાં નખ પણ કેવા જીણા અને શેપદાર છે.”

તે છોકરાનાં ચેહરા ઉપર રતાશ ધાઈ આવ્યો, અને તુરતજ તેને પોતાનો હાથ રાથનાં હાથમાંથી ખેંચી લીધો.

“અને તારો ચેહરો પણ મારા કરતાં કેટલો નાનો અને ખુબસુરત છે?” રાથ સેહેજ હસતાં બોલીયો.

એક પળ ત્યાં ચુપકાઈ ફેલાઈ.

“તારા બાલ પણ કેવા નરમ અને રેશમી છે! મારા અને મારા પીતાનાં કરતાં તો તે તદ્દનજ ભુદા છે, છોકરા એમ કેમ કે તું દરેક બાબદમાં મારાથી કાંઈ ભુદીજ કીસમનો આદમી દીસેછ?” રાથે અભયબીથી પુછીયું.

તે છોકરાનાં ચેહરા ઉપર એકવાર ફરીથી રતાશ ધાઈ આવ્યો, તેની જુણી આંખો ચમકવા લાગી, એક પલવારમાં તે રાથની બાજુમાંથી ઉભો થયો, અને રાથની તરફ પોતાનાં લાખાં ભવા ઉંચકીને બોલીયો.

“પણ-પણ હું કાંઈ છોકરો નથી, હું તો એક છોકરી છું.”

જાણે તેનાં પગ આગળ એકાએક તોપનો ગોળો ફુટો હોય, તેમ રાથ પગથી તે માર્ગાં સુધી ચોક્યો, અભયબીથી તેનું મોઢું ઉઘડી ગયું, ગુસ્સાથી તેનાં ભવાંની ચીલેલો ચઢ્યો, ખાસ્સા બે ત્રણ કદમ તે પાછળ હક્યો, અને ત્યાર પછી પોતાની સાંમે ઉભેલા આકાર તરફ તીરસ્કાગની એક નજર કરીને તે ત્યાંથી ચાલી-દોડી-ગોચા ઉડીજ ગયો.

પ્રકરણ ૪ થું.

તે છોકરી—કારણ તેણી એક છોકરીજ હતી—પોતાની નજર સામેથી ગુમ થતાં રાથનાં આકાર તરફ શરમ અને અભયબીની લાગણીથી જોતી ઉભી. ગુસ્સાથી તેણીનો ચેહરો લાલચોળ બની ગયો. તેણી જોરથી દમ લેવા લાગી. અને છેવટે ધીક્કારથી તેણીની જીની આંખો ચમકવા લાગી.

આ જવાનની આજની વર્તણૂંક ખરેખર કુલ અબલા-જાતીને અપમાન કરવા બરાબર હતા. એ વીચારથી તેણીનું નરમ હૃદયું શોરબકોર મચાવી રહ્યું હતું. તેણીએ કાંઈપણ

રીતે આ જવાનની લાગણી દુખાવી હતી નહિ, તેણે ઠપકા યા અપમાનનો એક પણ શબ્દ કહ્યો નહિ, છતાં તેણી એક છોકરી છે એવું જાણવા પછી તે ત્યાંથી આવી બેઠબેઠી રીતે નાહણી ગયો, એ વર્તણૂક તેણીને ઘણી અજાણ્ય જેવી તો નહિ પણ તદ્દન બેઅણ્ય અને સખત વાંધાબેઠી માલમ પડી.

“જવા દો” તેણી અત્યંત તીવ્રકારથી બોલી, “આ જવાન દીવાનો છે. હા, આ જંગલી ટાપુનાં આવા ભયંકાર એકાંતવાસે તેનાં બેજાં ઉપર ખરાબ અસર કરીછ, કારણ ત્યાં વગર હું કોની હીલચાલ સમજી શકતી નથી. જવા દો” તેણી ઇછી બોલી, “તે હવે પાછો આવે યા ન આવે તેની મને જરા પણ પરવાહ નથી.”

અને ત્યાર પછી તેણી વીચારવંત ઢપે રાથ ગયો હતો તે બાજુ તરફ નજર કરતી બેઠી. તેણીએ વીચાર્યું કે તે હવે થોડાજ વખતમાં પાછો આવીને પોતાની ગેરવાજબી ચાલ માટે તેણીને કાંઈ વાજબી કારણ આપશે, યા તો તેણીની માસી આહશે; પણ જેમ જેમ વખત થતો ગયો તેમ આ જવાનના પાછા ફરવાનાં ચીન્હ કમતી થતાં ગયાં. તેણીએ પોતાનાં સુંદર હોથો જોરથી ખીડ્યા અને તેણી સેહજ ચોંકી.

જો આ જવાન હવે પાછો નહિ ફરે તો આ ભયંકાર એકાંતવાસ તેણી કેવી રીતે સહણ કરી શકે એ વીચારથી તેણી ખીટી.

પોતાની સાંમે પડેલી ટીપોટ પ્યાલાં રકાખી અને નારતાનો પરચુટણ અસામાન્ય તરફ તેણી હવે કદાચજ નજર ફેરવતી, કારણ તે ચીજો તેણીને રાત્રીની યાદ આપતી હતી, અને તેનાં શુભ થવા સાથે, તેણી અને તેણીની માતા, આ બે નવધાર નાતવાન અખળાઓ પોતાનાં દીવશો આ એકાંત ટાપુ

ઉપર કેવી રીતે પસાર કરી શકશે, એ વીચારથી તેણીનું નાભુક બદન ધ્રુજવા લાગ્યું.

આખરે હિમત પકડીને તેણી પોતાનાં ઝુપડાં તરફ ચાલવા લાગી તેણીની માતા એક લાંગેલી નેતરની ખુસ્સી ઉપર બેઠી હતી, તેણીનાં બને હાથો તેણીની ખાભુમાં લટકતા હતા, અને તેણીનાં બાલ પશુ વીખેરાયલી હાલતમાં બોય ઉપર ભુજતા હતા, તેણી દેખીતી રીતે એક જવાન સ્ત્રી હતી, લેડીન અફસોસ ! તે એક જવાન હાડપીજર હતું તેણીનો એકવારનો સુરાખી એહરો હવે તદન નખાઇ જઇને ઉજળો પુતી જેવો થઇ ગયો હતો, તેણીની આંખમાં ખાડા પડ્યા હતા, અને તેણીના એકવારનાં કાળા ચલકતા બાલ હમણા તદન સફેદ જણાતા હતા. ટુંકમાં કહીએ તો તેણી પોતાનાં વખતની આગળ જીવતી હતી, યાને આ પાંત્રીસ વરસની સ્ત્રીનો દેખાવ, એક પોણાસો વરસની બુઢી દોસીને વધારે મળતો આવતો હતો, હે વાંચનાર, દુખ. આફત, સંકટ, નાસીપાસી એક ઇનશાન ઉપર કેવી અચુક રીતે પોતાનો છાપ પાડે છે, તેનો આ સ્ત્રી એક જીવતો જાગતો નમુનો હતી.

“સ્ટેલા તું ક્યાં હતી ?” પોતાની દીકરીને આવતાં જોઇને તેણીએ ધીમાં અવાજે પુછીયું.

સ્ટેલા પોતાની માતા આગળ ગઇ, અને તેણીનાં કરચળી વાળા કપાળ ઉપર હેતનું એક મીઠું ચુંબન કરીયું.

“મમાં, તમે સુતેલાં હતાં,” તેણી બોલી “અને હમે તમારી ઉંઘમાં ખલલ નહિ કરવા માટે બાહર ગયાં હતાં.”

“હમે ! કાણ ?” તેણીએ અભયખીથી પુછીયું. “સ્ટેલા આપણે આંધ્ર ઝુપડામાં કેવી રીતે આવી પુગ્યાં ? આપણી સ્ટીમર દુખી ગયા પછી મને કાંઈ પશુ ચીજની ચોકકસ યાદ

રેહતી નથી.”

રટેલાએ પોતાની માતાને સઘળી હકીકત કહેવા માંડી.

“મમાં, આપણને એક જવાને બચાવ્યાં છે. તે આપણને હયાં કીનારા ઉપર બસડી લાવ્યો, અને જુઓ મમાં હમણા આપણે તેનાંજ ઝુપડામાં રહ્યાં છીએ.”

તે સ્ત્રીએ, જાણે તે ઝુપડું પેહેલીજ વેળા જોતી હોય એવી રીતે પોતાની આસપાસ નજર કરી.

“ત્યારે જે લોકોએ આપણને બચાવ્યાં તેઓ ક્યાં છે?”

“મમાં, હયાં સેહેજ પણ વસ્તી નથી. હયાં આપણને બચાવનાર જવાન સીવાય બીજું કોઈપણ જીવતું ધનશાન નથી.”

“આ જવાનને મારી આગળ લઈ આવ” તેણી એવા અવાજથી બોલી કે જે અવાજને જાણે તાબે થવું જ જોઈયે.

રટેલા એક પણ ચુપ ઉભી.

“હું-હું તેને બોલાવી શકતી નથી. તે તો ચાલી ગયો!”

“ચાલી ગયો! ક્યાં? ક્યારે? હા કદાચ તે આપણે માટે કાંઈ મદદ લેવા ગયો હશે.”

“નહિ, મમાં, તે તો ગુસ્સે થઈને ચાળી ગયોજ, હમે બંને આજે સહવારે સાથે નાસ્તો લેતાં હતાં, તેવામાં તેણે એકા એક મારી આગળથી ઉઠીને ચાલવા માંડ્યું એ નહિ મમાં, હું ધારૂં છે કે તેણે કાંઈ કારણ મળીયું હતું, તે આટલો વખત સુધી મને એક છોકરો ધારતો હતો, અને તેથી તે મારી તરફ ધણે માયાળુ હતો, પણ જ્યારે મેં તેને કહ્યું કે હું એક છોકરી છું, ત્યારે તે એકદમ ગુસ્સે થઈને મારી આગળથી ચાલી ગયો.”

“તે એક દીવાનો હશે”

“નહિ મમાં, પણ કાંઈ ચોકકસ કારણને લીધે તે

આપણુ બૈરાંથી દુર નહિસેજ,” આ જવાન ગઇ રાતે તેણીની માતાને બચાવા નારાજ હતો, તેનો ખ્યાળ કરતાં રટેલા બોલી.

“ત્યારે જ તેને શોધી લાવ”

“હું તમને એકળાં મુકી શકતી નથી, મમાં રટેલા બોલી ‘મને લાગેજ કે આ જવાન પાછો આવશે તે આપણને કદી ખી છોડી જશે નહિ, તે એક અહસ્થ છે.”

“અહસ્થ! આપણા જેવી બે લાચાર સ્ત્રીઓને હયાં એકળાં મુકી જનારને તું અહસ્થ કહેજ, રટેલા?” તેણી દપકાનાં અવાજે બોલી.

“હા, મમાં, તે એક અહસ્થ છે. પણ એક વીચીત્ર અહસ્થ છે. મારી તો ખાત્રી છે મમાં કે તે જરૂર પાછો આવશે, અને તેટલાં આપણને શુકાનાં કરવા જોઇએ કે આપણે આખરે તો બચવા પામ્યાજ. ઓ મમાં, આપણને તેકીરતારનો આજાર માનવો જોઇએ કે હવે આપણે પેલી બોટમાં મોહતને કાંઠે ડોળા ખાતાં નથી, પેલા દયાહીણુ ફરીયાની દયા ઉપર નથી, અને આ સામાં રાક્ષસી ખડકોથી આપણે આખરે બચી ગયાં છીએ. મમાં, હમણા આપણે જમીન ઉપર છીએ, આપણે જીવતાં છીએ, અને આપણને ખાવા પીવા અને રહેવાની ફરેક સગવડ છે. શું આ સધળું પુરતું નથી?”

પોતાની દીકરીનાં દીલાસાનાં સખુન ઉપર તે માતાએ સેહેજ પણ ખ્યાલ આપ્યું નહિ.

“મને હવે જીવેલું શા ખપનું, રટેલા” તેણી બોલી, “ગઇ કાલેજ મારો નીકાળ થઇ ગયો હતો તો બેહતર. મારી જીંદગી હવે ખતમ થઇ ચુકીજ. આ એકાંત ટાપુપર ધસડાઇ આવવાનાં કરતાં—”

“તમે ભુલ કરોજ, મમાં. જો કે આ ટાપુ એકાંત છે

છતાં અહિની હવા કેવી ખુશનુમાં છે. જોવ, આપણી આસ-
પાસ કેવી લીલોતરી ખીલી રહી છે, પણ તમે તદન નાસી-
પાસ દેખાવો છો. આશા, કે જે દરેક મુશકેલી ખમવાને આપ-
ણને તાકાત આપે છે તે આશા તમે છોડી ના દો. કદાચને
લાંથી જતી કેાઇ સ્ટીમર આપણને ઉપાડી લેશે, અને આપણે
આપણા વતન એકવાર ફરીથી સહીસલામત પાછાં ફરશું.”

પણ તેણીએ પોતાની આંખ બંધ કરી, અને સ્ટેશાને
ત્યાંથી ચાલી જવા ઇશારત કરી.

સ્ટેલા પોતાની માતાને જોતી સ્થીર ઉભી. ધડીકમાં
તેણીની આંખો ગુસ્સાથી ચમકતી હોય એમ દીસ્તું હતું,
અને ખીજીજ પળે તે આંખો નાનાં સુંદર આંસુઓથી ભરાઇ
જતી. પોતાની માતાનાં શીકકા ચેહરા ઉપરથી વારંવાર તેણીની
નજર બારણા તરફ ફરતી, કારણ તેણી રાથને દર પળે પાછા
ફરવાની આતુરતાથી રાહ જોતી હતી. આખરે તેણીની નજર
પોતાનાં પોશાક ઉપર પડી, અને ઓ, તેણીની જતી છુપાવતો
તે અલુગમતો લેખાશ પોતાની સાંમેથી દુર કરવાને તેણીએ તે
ઓરડાની આસપાસ એક આતુર નજર કરી. તુરતજ તેણીએ
પોતાની માતાનાં ખીજાણા તળે એક બોચકું પડેલું દીધું. હા,
હવેજ તેણીને યાદ આવ્યું કે તેઓની સ્ટીમર જ્યારે દુખતી
હતી ત્યારે કેાઇ અખણ્યા શખશે તે બંડલ તેઓની બેટમાં
ફેંકી દીધું હતું. તેમાં તેણીનું એક “સ્કર્ટ” હતું, અને
ખુશાળીથી તેણી તે ઉપાડવા જતી હતી જેવામાં તેમાંથી એક
નાનો પતરાંનો દાખડો ગમડી પડ્યો. અજાણીથી સ્ટેલા આ
દાખડો જોતી ઉભી, પણ પાછળથી તેણીને ધ્યાન આવ્યું કે આ
દાખડો એક વેળા તેણીએ પોતાની માતાનાં ખીજાણાનાં તકીયા
તળે દીધો હતો. જેવી તેણી તે ભોંય ઉપરથી ઉચકવા જતી

હતી કે તેણીની માતા કાંઈ અવાજથી ચોંકી ઉઠી.

“સ્ટેલા, એ તું શું કરેછ” તેણીએ પુછીયું, “તું આ દાખડો ક્યાંથી મળીયો, અરે એ તું ક્યાંથી ચોરી કરી લાવી ?”

“મમાં તમે એમ કાંય બોલોછ” સ્ટેલા ફલગીર અવાજે બોલી. “મેં એ ચોરી કીધો નથી. આંકપડાંનાં બંડલમાંથી—”

“લાવ જલદી મને આપી દે વેક જલદી કર” પોતાનાં બંને હાથો લાંબાવીને તેણીની માતા અત્યંત આતુરતાથી બોલી. સ્ટેલાએ તુરતજ તે દાખડો તેણીને આપ્યો. એક ઝટકા સાથે તેણીએ તે પોતાની દીકરીનાં હાથમાંથી ઝુટવી લીધો, અને જાણે તેને છુપાવાની કાશેશ કરતાં તેણીએ પોતાનાં બંને હાથો તે દાખડા ઉપર ઢાંક્યા.

“સ્ટેલા” તેણી ગુસ્સાથી બોલી, “આ દાખડાને તું હવે કદીબી હાથ લગાડતી નાં. એ તો મારો છે, અને એમાં મારી કાંઈ ચીજ છુપાયેલી છે. પણ એ કેવી રીતે બચવા પામ્યો ?” તેણી સેહેજ નરમ થતાં બોલી.

“આ દાખડો તમારા તકીયા તળે હતો, અને જ્યારે આપણી રટીમર કુચતી હતી ત્યારે કોઈ અજાણ્યાએ આ બંડલ આપણી બોટમાં ફેંટી દીધું હતું. એ મમાં હું મારાં કપડાં જોઈ કેવી ખુશી છું.”

ત્યાર પછી તેણી કપડાં બદલવા તે ઝુપડાંનાં પાછળા ભાગ તરફ ગઇ, અને થોડાજ વખતમાં પોતાની માતા આગળ પાછી આવી ઉભી પણ તેણીનું ધ્યાણ પોતાની દીકરીનાં પોશાકની ફેરબદલીમાં સેહેજ પણ હતું નહિ, અને જ્યારે સ્ટેલા તેણી આગળથી દુર થઇ હતી, ત્યારે કોણ જાણે કેઈ વખતે તેણીએ પેલો બેદી પતરાનો દાખડો કેટલું છુપાવી દીધો હતો.

રટેલાની માતા પાછી અર્ધ ઉંઘમાં પડી, અને તેણીને કાંઈ પણ હરકત નહિ કરતાં રટેલાએ તે ઝુપડાની અંદર ફરવા માંડ્યું, અને તેની બારીક તપાસ લેવા લાગી. શિકારી છરીએ અને બંદુકથી બીંટની એક સાઇડ ભરાઇ ગઇ હતી, ખુશ્ખામાં એક મોટો બુક-કેસ હતો. એક ઉંઘાડી કપાટમાં દવા દાફની પરચુટણ્ શીશીઓ હતી, એક બીજી બાજુ માછળી પકડવાના ગલ અને જળીઓનો ઢગળો પડેલો હતો, અને તે ઝુપડાનાં નાકેનાં છેડા ઉપર રાંધવાનાં વાસણો અતી સફાઈ દાર હાલતમાં લતકતાં હતાં. ઓરડામાં દરેક ઠેકાણે સફાઈ દીસ્ટી હતી, મગર તે ઝુપડાનો અર્ધ જંગલી મલેક ત્યાં હાજર હતો નહિ, આવી રીતે રટેલાનો આશરે એક કલાક પસાર થઇ ગયો, અને ત્યાર પછી બીજું શું કરવું તેના વીચારમાં પડી, આખરે તેણીએ બીજાણા સરખાં કરવા માંડ્યાં, પોતાનાં તેમજ પોતાની માતાનાં કપડાં રડુ કરવા લાગી, અને છેવટે નાસ્તાનાં સઘળાં વાસણો પણ ઉત્તરવા તેણી તૈયાર થઇ.

વાસણ ઉત્તરવા ! એહ આ અલુગમતાં બોલ સાંભળીને મારી કેટલી જવાન બેહુનોનાં નાંકનાં દીચકાં ચઢી જાય છે ! કેવી અજ્ઞયજ્ઞ રીતે તેઓથી હાથનો લટકો થઇ જાય છે, અરે કેવો સપાતામાં તેઓને ધરનું કામ કરતાં ચટકો લાગી જાય છે.

પણ વખત આજે રટેલા માટે ગોયા અડી ગયો હતો, વારંવાર તેણી “હવે શું કરવું” એ સવાલ પોતાનાં મનસે પુછતી હતી, અને વારંવાર તેણી પોતાનાં હાથે બાંધેલું ધડી આળ જોતી વીચારમાં બેસતી હતી. કાંઈ સારૂ પાંચણ મેળવવાની આશાથી તેણી હવે પેલા બુક-કેસ આગળ ગઇ, અને એક ચોપડી ઉંઘાડી તે ચોપડીનાં મલેકનું નામ જોવાની આશાથી તેણીએ પેહેલું પાણું ઉંચાડ્યું, પણ તે કાંઈએ બહીજ

સંભળથી ફાડી લીધું હતું. તેણીએ ખીજી-ત્રીજી-ચોઠી અને એ પ્રમાણે દરેક ચોપડીઓ જોવા માંડી, અને તેણીની બારે અઝમખી વચ્ચે દરેક ચોપડીનું પેહલું પાછું ફાડી લેવામાં આવ્યું હતું! આ ચોપડીઓ તેણીનાં “ટેસ્ટ,” ને લાયક નહિ હોવાથી આખરે સ્ટેલા ત્યાંથી પાછી ફરી.

જેમ દરેક ચીજનો અંત હોય છે. તેમ આખરે તે દીવશનો પણ અંત આવ્યો. રાત પડી, સ્ટેલા હવે ખારણું બંધ કરવા ગઇ, પણ તે અગાઉ તેણીએ આશાથી એક ઝડપી નજર બાહર કરી, પણ નહિ, ત્યાં કેમનાં પણ પગળાં સંભળાયાં નહિ, કારણ પણ ત્યાં હતો નહિ, કારણ તે પણ પોતાનાં શેઠની સાથે તેઓને છોડી ગયો હતો.

સ્ટેલા રાખનો અવાજ સાંભળવાની આશાથી કેટલોક વખત પોતાનાં ખીજાણા ઉપર જાગતી પડી, પણ આખર કરેને જવાન શુભ! ધીમે ધીમે તેણી મીઠી ઉંઘમાં પડી, અને જ્યારે ખીજી સહવારે તેણી જાગી ઉઠી, ત્યારે સુર્યનાં કીરણો તેણીનાં કુંપડાંમાં આવી પુગ્યાં હતાં. કાંઈક સાવચેતીથી તેણીએ ખારણું ઉંઘાડ્યું, ત્યારે તેણીની નજર સાંમે તાજાં દુધનો એક નાનો હાડો, તાજાં ઇંદાંની એક બાસકેત, અને તુરતનુંજ હલાલ કીધેલાં એક બટક ઉપર પડી.

આ જોઇને સ્ટેલાનાં ચેહરા ઉપર રતાશ ધાઇ આવ્યો, અને તેણી એક દગળું પાછળ હડી, આ ચીજો ઉપાડવાને તેણી વાંકી વળે તે અગાઉ તેણીએ પોતાની આમ્રપાસ આતુર તાથી જોયું, પણ અફસોસ તેઓને મોહતમાંથી બચાવનાર, પેલો અર્ધ જંગલી, પણ રાચ રેનતું મીઠું નામ ધરાવતો મખર જવાનની ત્યાં કાંઈ પણ નીશાણ હતી નહિ.

મકરણ ૫ મું.

ભવાનાં એક ચીટલા સાથે સ્ટેલા આ સમજીને ફેંકી દેવાની અણી ઉપર હતી, પણ તુરતજ તેણી તે લાલચની સામે થઈ, અને પોતાની એકથી હાલત યાદ કરતાં તેણી આ સમજીને ખોરાક ઝુપડાંની અંદર લઈ ગઈ. ખરું હતું કે આ બેદી રાથ તેઓને ભુખે મારવાનો ઇરાદો રાખતો હતો નહિ, અને તે માટે તેણીએ વીચાર્યું કે તેણી તેની ઉપકારી હતી. પણ તે નરમ હૃદયમાંથી ઝાઝો હેશાનનો ઉભરો બહાર પડ્યો નહિ. આ ખોરાક માટે તેઓ સાથેજ ગયાં હતાં એ તેણીને વધુ પસંદ હતું. ગઈ કાલનાં જેવો ખીજો એક વધુ દીવસ એકાંતમાં ગુજરવાની ધાસ્તીથી તેણી હવે ખરેખર કંટાળવા લાગી. ઝુપડાંમાં રહેવું તેણીને માટે અશકત હતું, અને બાહરની સુંદર હવા તેણીનાં એકાંતવાસમાં માત્ર એકજ ખેંચાણ હતું.

“ મમાં હું જરા બાહર જઈને થોડાંક ડુળ ચુરી લાઉં, તમે ગુસ્સો કરશો ? ” તેણીએ બપોર પછી પોતાની માતાને પુછીયું, “ હું જલદી પાછી આવશ, અને આપણાં ઝુપડાંની નજદીકમાંજ રહેવશ.”

“ ગુસ્સો શાનો દીકરી ” તેણીની માં બોલી, “ ભલે તું ફરીફરીને તારો જવાન જીવ બેહલાવ, પણ તારી માતાને માટે તો હવે સઘળી મજાદ ખલાસ થઈ ચુકીછ. પણ એમ આવ, સ્ટેલા ” તેણી એક પળ થોભી ” તું પેલા દાખાને માટે કોઈ આગળ જરાક પણ વાત કરતી નાં.

“ નહિ મમાં ” સ્ટેલાએ જવાબ આપ્યો, “ પણ તમે ભૂલી જાઓછ કે હયાં ફક્ત એક જવાન સીવાય બીજું કોઈની આપણી નજદીક નથી, અને તે જવાન પણ હમણા આપણી

આગળથી ગુમ થયો છે.”

બાહાર જવા પછી તેણીએ એક ઉંડો શ્વાસ ખેંચ્યો. ઓહ! આ એકાંત ટાપુ ખરેજ આ ધર્તી ઉપર એક નાનું જેવું બેહેસ્તખાણું હતું. તેણીએ પોતાનાં ગમે એવા પાણુ ખુશનુમાં સ્વપણાઓમાં આવો ફળફળાદીથી ભરેલો સુંદર ટાપુ દીઠો હતો નહિ; મગર આ બેહેસ્તખાણાથી સ્ટેલા કાંઈ તરન સંતોષી જણાઈ નહિ. થોડાક વધુ આસામીઓ, અરે આ કુદરતની બલીહારી સંપુર્ણ બનાવવા ત્યાં ફક્ત એકજ કુટુંબની જરૂર હતી.

સ્ટેલાએ હવે કુલ વીણવા માંડ્યાં, કે જે તે ટાપુ ઉપર દરેક ઠેકાણે ઢગળાબંધ ઉગ્યાં હતાં. અને થોડાજ વખતમાં તેણી તે કામમાં એટલી તો મશગુલ બની ગઈ કે ઝુપડાંની નજદીક રહેવાનું તેણીએ પોતાને આપેલું વચન તેણી થોડાજ વખતમાં ભુલી ગઈ, અને તે ઝુપડાંથી એક મોટો છોટો દુર નીકળી ગઈ. જ્યારે તેણીને પાછું ફરવાની યાદ આવી ત્યારેજ તેણીને બાણ આવ્યું કે તેણી આ સુંદર એકાંત જંગલમાં ભૂલી પડી હતી.

એક પળ તેણી ત્યાંજ ઉભી, જેવામાં તેણીએ પોતાની પાછળ કાંઈ અવાજ સાંભળ્યો. કદાચ તે રાથનાં પગલાંનો અવાજ હોય, યા તો કોઈ જંગલી જનવર તેણી ઉપર તરાપ મારવા આવતું હોય !

“તેણી ખીધી.”

ત્યાર પછી સમયસુચકતા વાપડીને તેણી એક ગીચ ઝાડીની પછવાડે છુપાઈ ગઈ. તે અવાજ હવે વધુ નજદીક આવતો ગયો, અને સ્ટેલાને માલમ પડ્યું કે તે રાથનાં પગલાંનો અવાજ હતો. તેનાં હાથમાં તેની માનીતી “વીનચેસ્તર”

બંદુક હતી અને તે પોતાનાં પોહળાં ખભાં ઉપર મુકીને નીચી નજરે કાંઈ ઉંડા વીચારમાં સ્ટેલા જ્યાં છુપાઈ હતી તે તરફ ધીમેથી ચાલ્યો આવતો હતો.

ગમે તે પણ એક જવાન છોકરી! રાથનો દમામદાર આકાર, તેનું રાથોડી શરીર, અને તેનો ગંભીર પણ ખુશ્મસુરત ચેહરો જોતાંજ સ્ટેલાનાં દીક્ષમાં વખાણુ અને ખુશાળીની લાગણી પ્રસરી રહી, અને જાણે આવા એક જવાન ખુશ્મસુરત, નીર-દોશ છોકરાથી છુપાવા તેણીએ કાંઈ ગુનાહ કીધો હોય તેમ ખીજીજ પળે સ્ટેલા પોતાની છુપાવાની જગ્યા આગળથી બાહર નીકળી, અને બાજુમાં એક ઉંચાં સરોવરનાં ઝાડની ખે કદમ આગળ આવીને ઉભી.

રાથે તેણીનાં પગળાંનો અવાજ સાંભળ્યો. તેણીને જોઈ, અને તુરતજ તેણે પોતાની બંદુક તેણીનાં માથાં તરફ ટાંકી. સ્ટેલા ધાસ્તીથી ધરજવા લાગી. પણ તેણીએ એક પણ ચીંચચારી યા તો દયાને માટે એક પણ બોલ બોલી નહિ. અને જેવો રાથ તેણીનું મસ્તક ઉરાડી નાખવાની અણી ઉપર હતો, કે તેણીએ ધીમેથી પોતાનાં બંને હાથો પોહળ કીધા, અને તે ભયંકાર બંદુકની બરાબર સામે જોઈને ધીમાં ગુંગળાતા સાદે બોલી.

‘ફાડો!’ પણ તે અગાઉ મને કાંઈ ખુલાશો કરવા દો.”

રાથ સેહજ અચકચો. અને પોતાની બંદુક નીચે કીધી. પણ તેને એવી રીતે પકડી રાખી કે તે કોઈપણ પળે પોતાનાં શનરૂની સામે તેનો ઉપયોગ આશાનીથી કરી શકે.

“તું શું કેહવા માંગેછ? જાણે એક જડજ બંધવાને પુછતો હોય કે મોહતની સજા તેનાં જેવા ગુનેહગારને કાંઈ નહિ કરવામાં આવે એવો થયરવનારો તે અવાજ હતો.

રેલાએ છુટકારાનો એક દમ ખેંચ્યો.

“હયાં આવો” તેણી બોલી.

પણ રાથ તેણીની આગળ જતાં અચકાયો. અને રેલા-
એ તુરતજ પાછું કહ્યું.

“ઓ, તમને મારા જેવી એક છોકરીથી કાંઈપણ ખીલ-
વાતુ કારણ નથી. હું તમારા જેવા એક જોરાવર આદમીને
કાંઈપણ ધન કરીશ નહિ. જ્યારે તમે તો એક સપાતામાં
મને મારી નાખી શકશો.”

આ તાણાએ રાથ ઉપર ઠીક અસર કરી અને જાણે તે
તેણીથી સેહજપણુ દરતો ન હોય એવો દેખાવ કરીને તે
રેલાની વધુ નહીં જઈ ઉભો.

હવે રેલાને ધીરજ આવી. અને જાણે કાંઈ બન્યુંજ
નહિ હોય એવી રીતે તેણી રાથ તરફ એક આર્કશક નજર
કરીને ધીમાં સાદે હસી પડી. ઓ વાંચનાર! ગમે તો તેને
ધીકકારનું હસવું કહે. અતી ખુશાલીનું મળકાવું કહે. પણ
તે ખુલેલા હોથોમાંથી રેલાનો હસવાનો સાદ સાંભળીને રાથની
લાગણીમાં તેજ પળે કાંઈ અન્યથા ફેરફાર થઈ ગયો.

“મેહેરબાની કરીને મને કેહશો કે તમે હમણા મને
મારી નાખવા કાંય તકવાર થયા હતા” રેલાએ ધીમેથી પુછ્યું.

પણ રાથે તેણીને જવાબ આપવાનું દરસ્ત ધાયું નહિ.
કદાચને એમ પણ હોય કે સ્ત્રીઓનાં સંવદન સવાલનો જવાબ
નહિ આપવામાં તે પોતાની સલામતી જોઈ શકતો હોય!

“ઓ હું ધારંજ કે તમે મારાથી ખીલવોજ” તેણી
મધુર હલકે બોલી “અને તેથીજ તમે મને મારી નાખવા
માંગોજ. નહીં-નહીં હું તો તમારા જેવા એક હાથથી આગળ
ફક્ત એક મગતરું છું.”

મીઠા હલકે ખોલાયલા આ તેજ તાણાથી કાંઈ પણ શીખેલો જવાન શરમથી નીચું જોતે, પણ રાથે તેવાં કાંઈ પણ ચીન્હ ખતાવ્યાં નહિ.

“હું તારાથી જરા પણ ખીહતો નથી” તે ગંભીર અવાજે ખેલીયો.

“નહિ? ત્યારે તો તમે મને ધીક્કારતા હશો, યા તો હું છોકરી છું એ જાણીને દુખી થતા હશો. પણ હું તમને ખાત્રી આપું છ કે હમે હમારી રાજપુત્રીથી તમારા એકાંત-વાસમાં ખલલ કરવા હયાં આવ્યાં નથી. અને ખુદાનું આહવું હશે તો થેડાજ વખતમાં તમારી આગળથી નાહસી જવા ખુશી થઈશું. તમે હમને મદદ કરશો?”

“હું તે કદી નહિ શકતો. આપણે માણસોની વસ્તીથી ઘણા દુર છીએ, અને ત્યાં આપણે જઈ શકશું નહિ. કારણ મારો મછવો ભરદ્વરીયે કદી પણ ટકી શકશે નહિ, અને વળી ખીજ દેશનાં “ઇનડયનસો” ને પણ હયાં આવતાં ખીજ છ મહીનાનો વખત છે.”

“કદાચને હયાંથી પસાર થતી સ્ટીમર હમને ઉપાડી લઈ જશે” સ્ટેલાએ સુચવ્યું.

“નહિ હયાંથી કાંઈ પણ સ્ટીમર પસાર થતી નથી.”

સ્ટેલાએ એક ઉંડો નીસાસો નાંખ્યો.

“ઓ ત્યારે તો મહીનાઓ સુધી હમને કેદી જેવી હાલ-તમાં હયાં રહેવું પડશે, અને તે તમે કેમ સાંખી જશો. હું ધાંજ કે તમે હમને મારીજ નાંખો તો વધારે ખેડતર.”

“નહિ.” રાથ સેહેજ ગુચવાતાં ખેલીયો. “તમે જો મારા માર્ગમાં નહિ આવશો તો હું તમને કાંઈપણ ઇજ્જત કરીશ નહિ.”

“થેંકયું” સ્ટેલા બોલી “ખચીત હું તમારી ધણીજ આભારી છું. કારણ આજે સહવારે મારા ખારણા આગળ તમે જે ચીજો મુકી ગયા તે માટે મને તમારો આભાર માનવો જોઈએ.”

“ખુદાએ ઈનશાનની જીંદગી તેકવી રાખવા માટે ખોરાક પેદા કરીધો છે” રાય લગભગ પોતાનાં મનસે બોલતો સંભળાયો.

“હા, પણ જે માણસ મને એટલી તો ધીકારેછ કે મને જોતાંજ તે મારી નાખવા તઈયાર થાય છે, તેવા આદમી ઉપર હું હવે બરોસો મુકવા રાજી નથી” સ્ટેલાએ તાણો મારીયો.

“ત્યારે તમે મને છેતરીયો કેમ?”

“મેં તમને છેતરીયા નથી.” તેણી ગુસ્સાથી બોલી “મારા દીલ ઉપર એક ખલાસીનો પોશાક હોવાથી તમે મને છોકરો સમજ્યા, એ માટે મારો કાંઈપણ કસુર નથી. કારણ જ્યારે હમારી સ્ટીમર દુખી જતી હતી ત્યારે હું ઉંઘી ગઈ હતી અને તેથી ઉતાવળમાં મેં એક છોકરાનો લેખાશ પેહડી લીધો હતો. પણ હા ખરા ગઈ કાલે તમે અીએને શામાટે ધીકારો છો તેનું મેં તમને કારણ પુછ્યું હતું. મેહેરબાની કરીને મને આજે તેનું કારણ જણાવશો?”

રાયે એકવાર ફરીથી પોતાની ખંદુક ધણી ધાસ્તીબરેલી રીતે ઉંચકી.

“તેઓ ધણા લયબરેલા પ્રાણી છે” તે આખરે બોલીયો “મેં મારા પપાને વચન આપ્યુંછ કે——”

“ઓ નોનસનસ, મેં એવી હસવા જેવી વાત કદીપણ સાંભળી નથી. હયાં આવો આપણે એ વીશે હયાં બેસીને કાંઈ વાત કરીયે, અને તેટલાં તમે આ તમારી કફેડી ખંદુક બાબુએ મુકો.”

“એ મને ધણી કામની ” “વીનચેસ્તર ” બંદુક છે. પણ ત્યાર પછી રાથે તે બંદુક બાજુએ મુકી. અને સ્ટેલાની સેહજ વધુ નજદીક જઈ બેઠો.

“આ બંદુક ભરેલી છે ? ” તેણીએ પુછીયું. અને તેનો જવાબ “હા” માં આવ્યાથી સ્ટેલાએ તે ઉપડી, અને પોતાનાં ખભાં ઉપર તેકવીને રાથની સામે ટાંકી.

“ચાલો હવે તમારી છેલ્લી બંદગી કરી દો ” તેણી રમુજી ગંભીરતાથી બોલી.

“હું તપ્યાર છું” રાથે હીંમતથી જવાબ આપ્યો. તેણે તો આશા રાખી હતી કે સ્ટેલા હવે તેને જરૂર બેગન કરશે. પણ નહિ, રાથ હજુ સુધી સ્ત્રી ચરીત્રાથી તદ્દન અંજળી હતો. સ્ટેલાએ તે બંદુક પાછી નીચે નમાવી.

“આ બંદુકને હવે હું જોષ્ટ નહિ શકું એવી રીતે તમારી પછવાડે મુકી દો ” સ્ટેલા તે રાથને આપતાં બોલી.

રાથ એક વાર ફરીથી તેણીને તાબે થયો.

“હા! ત્યારે જેમ હું મારી જીંદગીને માટે તમને આભારી છું તેજ માફક તમે તમારી જીંદગીને માટે મને આભારી છો. કેમ ખરું કેની ? ” સ્ટેલા હસ્તાં બોલી.

રાથે કાંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહિ, અને થોડોક વખત તેઓ સુપ બેઠાં.

“તમને કાંઈ જોષ્ટયેછ ? ” રાથે એકાએક પુછ્યું.

“હા, મને તો ધણીખી યોજ જોષ્ટયેછ. મને મારી કપડાંની પેટી જોષ્ટયેછ કે જે સ્ટીમર સાથે દુબી ગઈ છે. મારાં મમાંને માટે દવા જોષ્ટયેછ, મને એક પ્લાનો, નીખ્યો, ક્ષય, મોહું જોવાની આરસી—ઓ પણ એ બધું તમને કહેલું શું બપનું. મને તો ધણીખી જોષ્ટયેછ, પણ સઉથી વધુ તો મને

હયાંથી નાહસી જવાનું જોઈએ.”

રોલાને પાછો કાંઈ પણ જવાબ મળીયો નહિ, અને એક વાર ફરીથી ત્યાં શાંતી ફેલાઈ.

“તમારું નામ શું?” રાથે સેહેજ વીચાર કરતાં પુછીયું.

“રોલાં મોરકાન્ટ.”

“તમે ક્યાં રહો છો?”

“ઈંગ્લેંડ ટાપુનાં લંડન શહેરમાં” રોલાએ જવાબ આપ્યો. “હું ધારૂંછ કે તમે દુનીયાનાં આ સઉથી મોટાં શહેર વીશે કાંઈ જાણતા હશો?”

“હા, મારા પપા અવારનવાર લંડન વીશે બોલતા હતા. પણ તમારા પપા ક્યાં છે?”

“હું ધારૂંછ કે મારા પપા ગુજરી ગયાછ” રોલા શંકાથી બોલી.

“ત્યારે તમે એ વીશે ચોક્કસ નથી?” રાથે અન્ય-બીથી પુછીયું.

“નહિ. મારા પીતા કાણુ હતા તે વીશે મારાં મમાંએ મારી આગળ સેહેજ પણ વાત કરી નથી. પણ જ્યારે હું નાની હતી અને મારા પપાને જોવાની ધણીજ જીદ કરી હતી ત્યારે મારાં મમાં ધણાજ ગુસ્સાથી બોલીયાં હતાં કે મારા પપા મારા જનમની આગળ મરી ગયા હતા. હમે તે વેળા એક મોટા મેહેલ જેવાં મકાનમાં રહેતાં હતાં, પણ થોડાજ વખતમાં ત્યાંથી ખાલી કરીને લંડનમાં એક સાંકડી ગલીમાં આવી રહ્યાં.”

“તમે તે બંગલો શું કરવા છોડી દીધો?” રાથે તેણીની જરા વધુ નજદીક આવતાં આતુરતાથી પુછીયું.

“કાણુ જાણે? પણ જ્યારે હમે હમારું ઘર છોડી ગયાં

ત્યારે મને બરાબર યાદ છે કે મારાં મમાં ધણુંજ રડીયાં હતાં. તેવણુને જોઈને હું પણ રડી હતી, અને તે દીવશથી મેં મારાં મમાં કદી પણ હસ્તાં દીઠાં નથી.”

“ત્યારે તમે દરીયાની મુસાફરીએ શા માટે નીકળ્યાં ?”

“મારાં મમાંની તખીયેત દીવશે દીવશ વધુ બગડતી ગઈ, તે એટલા સુધી કે જો વધુ વખત હમે લંડનની ગીચ વસ્તીમાં રહ્યાં હોતે તો આજે હું મારાં મમાં વગરની થઈ ગઈ હોતે. ડોક્ટરોએ હમને છટલી જવા ફરમાવ્યું, અને એક ધણુંજ કમનશીબ ચોઘડીએ હમે સ્ટીમર ઉપર સવાર થયાં. રસ્તામાં હમારી સ્ટીમરને સખત તોફાન નડીયું અને તે થોડા વખત સુધી દરીયાનાં જંગી મોજા ઉપર આમતેમ ધસડાયા કીધી. આખરે તેની તળેતીમાં એક ગાળડું પડ્યું અને ત્યાર પછી ફક્ત વીસ મીનીટમાં પાછલી રાતનાં ઝઝકલામાં હમારી સ્ટીમર “એન્ડોમીડા” હમારા સીવાય તેનાં સઘળા ખલાસીઓ અને ઊતાડો સાથે દરીયાનાં પેટાંમાં ગરક ગઈ.”

“તમારાં સર્ગાંહાલાંઓ તમુંને મુવેલાં ધારશે ?” રાથ દયાની લાગણીથી બોલીયો.

“હમારાં કોઈ પણ ખેસી નથી, અને હમારા મરવાથી તમારા સીવાય બીજાં કોઈ ઉપર પણ કોઈ અસર થશે નહિ. કારણ ફક્ત તમે એકલાજ હમને મુવેલાં જોવા આતુર દેખાવજ.”

“નહિ હું તેમ ઇચ્છતો નથી” રાથ તુરતજ બોલીયો. જો કે તમે આ તાપુ ઉપર ધસડાઈ આવ્યાંજ એ માટે હું ઘણું દલગીર છું.”

સ્ટેલાએ પોતાનાં હાથ કરડ્યા.

“હું ઇચ્છુંજ કે હું એક છોકરો હોતે” તેણી બોલી.

“હા. જો તમે છોકરો હોતે તો——જતાં તમારામાં

કાંઈ એની ચીજ છે કે મને પસંદ છે. દાખલા તરીકે તમારો ચેહરો અને અવાજ મને ધણો ગમેછ. શું દરેક સ્ત્રીનાં ચેહરા અને અવાજમાં આવો મીઠાસ હશે ? ”

“ઓ નહિ, મારા કરતાં ખીલ ધણીક સ્ત્રીઓ વધારે ખુશસુરત અને મધુર છે.” સ્ટેલા સરમાતાં બોલી.

ત્યારે હું અજબ થાઉં છ કે તેઓ આટલાં સુંદર હોવા છતાં પાપી તેમજ ભયભરેલાં કાંઈ નીવડેછ ” રાથ વીચાર કરતાં બોલીયો.

“એ તમારો એક ખોટો ધખારો છે ” સ્ટેલાએ સુચવ્યું.

એક વાર ફરીથી ત્યાં ચુપકીદી ફેલાઈ અને ત્યાર પછી જાણે તેણીને કાંઈ એકાએક વીચાર સુઝ્યો હોય તેમ સ્ટેલા રાથ તરફ ફરી.

“હું એક છોકરો છું એવું આપણે દોલ ધાલીયે તો કેમ ? ” તેણી આતુરતાથી બોલી.

રાથે તેણી તરફ ગંભીરતાથી જોયું અને વીચારમાં પડ્યો.

“કારણ ત્યાર પછી આપણા વચ્ચે કાંઈપણ વાંધો પડશે નહિ ” સ્ટેલાએ આજીવનભરીયા અવાજે આગળ ચલાવ્યું “તમે મારી આગળથી નાહશી પણ નહિ જશો, મને મારી નાખવા તમારી બંદુક પણ પાછી નહિ ઉંચકશો અને આપણુ બંનેનો આ ભયંકાર એકાંટવાસ, કાંઈક આશાનીથી પસાર થઈ જશે. જ્યાંસુધી હમે આ ટાપુ ઉપર તમારી સાથે છીએ, ત્યાંસુધી હું એક છોકરી છું એવું મારે ભુલ્લો જવું જોઈએ. હું એક છોકરા તરીકે તમને તમારાં દરેક કામમાં મદદ કરીશ. કેમ આ ગોડવણુ તમને પસંદ છે ? ”

રાથ અજબખીથી તેણીને જોતો બેઠો.

“હા આપણે કુટરાં ખીલાડાંની માફક એક ખીજા સાથે મરાયા કરીયે તેનાં કરતાં તો આ ગોઠવણ આપણ બંનેને ફાયદાકારક છે” રાથને સમજાવતાં તેણીએ આગળ ચલાવ્યું. “હું તમને વચન આપુછ કે હું એક છોકરી છું એવું હું કદીખી તમને યાદ આપીશ નહિ. અને હું જો કામપણ વખતે તમારા વીચારવા મુજબ “ધાસ્તી ભરેલી” નીવડું તો તેજ વખતે તમે મને આ બંદુકથી જાનથી બેજાન મારી નાખવાને મુખત્યાર છો.”

“બરાબર છે” રાથે જવાબ આપ્યો.

“ત્યારે આ ગોઠવણ તમને પસંદ પડેછ ?”

“હા.”

“અને તમારે ગમે તો મને છોકરાનાં નામથી પણ બોલાવો.”

“નહિ મને રટેલા નામ વધારે પસંદ છે” તે વીચારવાંત હવે બોલીયો.

“આજથી હવે આપણે એકખીજાનાં દોસ્ત થયાં છીએ” તેણી ખુશમીજાજે બોલી “અને હવે તમને મારાથી ખીહવાનું કાંઈ પણ કારણ રહેશે નહિ. લાવો આજની મારી ગોઠવણ બરાબર પાર પાડવાને તમે મને શેકહેંડ કરો.”

રાથે તે હાથ મોતાનાં હાથમાં લીધો, અને જેવાં તેનાં જાડાં આગળાં તે નરમ ગોરા હાથ ઉપર વીટળાયાં કે તેનાં દીલમાં એક બેદી પણ ખુશાળીની લાગણી પ્રસરી રહી. ખરેજ તેણીનાં નાજુક હાથનું દયાન તેનાંમાં આવી બેદી લાગણી ઉત્પન્ન કરવાને એક ઘણુંજ નજીવું કારણ હતું !

તેણીએ પોતાનો હાથ રાથનાં હાથમાંથી ખેંચી લીધો, અને તુરતજ ખડી થઈ.

“મારાં મમાં એકલાં છે, અને હું ધણો વખત હયાં રોકાયેલી હોવાથી તેવણુ મારી રાહ જોતાં હશે.” સ્ટેન્ડા બોલી અને બીજું કંઈ પણ વધુ બોલવા વગર તેણી રાથે દેખાડેલા ટુંકે રસ્તે પોતાનાં ગુપડાં તરફ દોડી ગઈ.

રાથ તેણીનો ગુમ થતો આકાર જોતો ત્યાંજ ઉભો. તેના બાપની ચેતવણીનાં છેલ્લા શબ્દો તેનાં કાન આગળ વાગી રહ્યા, પણ અફસોસ, તે ચેતવણીનો અરાજ હવે ધીમે પડ્યો હતો. કારણ સ્ટેન્ડાનો મીઠો હલક અને તેણીનું ખુશસુરત સ્વરૂપ હવે તેને પોતાનાં અંતઃકરણનાં અવાજ ઉપર ધ્યાન નહિ આપવાને ઉત્તરેતો હતો.

* * * * *

થોડા દીવસ પછી લંડનમાં સ્ટીમર “એન્ડરોમીડા” ભર દરીયે ફુગ્મી જવાની ખબર પ્રગટ થઈ, અને ફુગ્મી ગયેલાંઓની નામની ટીપમાં મીસીસ મોરગાન્ડ અને તેણીની દીકરી સ્ટેન્ડાનું નામ પણ જોવામાં આવતું હતું. ત્યારે આ બે સ્ત્રીઓ કેજે સ્ટીમર “એન્ડરોમીડા” ઉપરથી આ આશરાના ટાપુ ઉપર ઘસડાઈ આવી હતી. તેઓ કુલ દુનીયાની નજરમાં તો મુવેલીજ હતી—એક ખબર કેજે આપણી વાર્તામાં ઘણું મોટું પરીણામ લાવનાર કહી શકાય.

પ્રકરણ ૬ થું.

જે દીવસે સ્ટેન્ડા અને રાંથે આશરાના ટાપુ ઉપર એક બીજા સાથે ઉપર જણાવેલી કબુલાત કરી હતી. તેજ દીવસે

સાંજે ઇન્કાંડમાં બે મહસ્થો “રેતન-હોલ” તરફ ધીમાં કદમે ચાલતા હતા.

દેવનશાયરનો તે એક જાણીતો રસ્તો હતો. રસ્તાની બંને બાજુએ સુંદર એકસરખાં ઝાડ હતાં. અને તે એટલાં તો ગીચ હતાં કે સુર્યનું એકપણ કીરણ તે ઘટામાંથી આવે શકતું હતું નહિ. પક્ષીઓનાં અવાજ સીરાય ત્યાં સઘળું સુમસામ હતું. અને અદ્વિતહિં એક બે આશુક માશુકતું જોકું સાંજને છેડે પોતાની ખુશ ગુફતગુમાં મશગુલ બનીયું હતું.

પણ ઉપક્ષા બંને મહસ્થો પોતાની વાતમાં એટલા તો મશગુલ હતા કે તેઓ પોતાની આસપાસ સેહજપણ નજર ન કરતા ધીમાં કદમે આગળ વધ્યા જતા હતા. તેઓમાંનાં એકતું નામ મીં બુલપીત હતું. તે રેતન-હોલ અને તેને લગતી બોહલી મીલકતનો સોલીશીટર હતો. જ્યારે બીજાનું નામ મીં એફડં હતું. જે આ મોટી અસકયામતનો સેકરેટરી હતો. તેઓ પોતાની સામે આવેલા રેતન-હોલ અને પોતાની આસપાસ આવેલી હજારો એકર જમીન કાણુની માલેકાની હતી તે વીશે બહુ ઉસ્કેગાયલા પણ ધીમાં સાદે વાત કરતા હતા, કારણ એક મહીનો અગાઉ રેતન-હોલનો છેલ્લો માલેક-અરજ રેતન પોતાનાં ઓરડામાં મુવેલો મળી આવ્યો હતો, અને તેને કાંઈ પણ ફરજાંદ નહિ હોવાથી આ બોહલી મીલકત ત્યાર પછી કાંઈ પણ વારસ વગર ખાલી પડી હતી.

“ધણુંજ અગ્નયમ જેવું” મીં એફડં બોલીયો. “ઉમરાવપદની તવારીખમાં એવો એક પણ અનાવ અનેલો મને યાદ નથી કે જે ફસમાં એક મોટી મીલકત તેના વારસ વગર એક મહીનો સુધી ખાલી પડી હોય.”

“દોસ્ત એફડં એમાં અગ્નયમ જેવું કાંઈ નથી.” મીં

બુલપીત સોલીસીટરે જવાબ આપ્યો. “આપણને આ મીલકતનો વારેસ નથી મલતો, એવા તો ઉમરાવ કુટુંબોમાં ધણાક દાખલા બનેલા મને ધ્યાણ છે. હા, ખરું છે કે આપણે માથે એક મુશકેલ અને મંબીર કામ આવી પડ્યું, અને તે આપણી ફરજમાં આપણને ધીરજ અને ખંતની વીધેશ જરૂર છે.”

“અને તેનો કાંઈ હકદાર વારેસ નહિ મળીયો તો ? ” ગરેફડે શંકાથી પુછીયું.

“તો આ સમ્પત્તિ મીલકત ધર્મ ખાતે આપી દેવામાં આવશે.”

“ખુદા ખયર કરે” મીં. ગ્રેફડે બોલીયો. “મારા શેઠના ઉમરાવપદનો આવો નાપુશ અંજનમ આવે તે જોવા હું નારાજ છું.”

અત્યારે તેઓ રેતન હોલની સીડી આગળ આવી પોંહ્યા હતા, કે જ્યાં એક દમામદાર બટલર તેઓને લેવા સફ સમારી ઉભો હતો. તેઓ હોલમાં દાખલ થવા જતા હતા જોવામાં ત્યાં દરવાજા આગળ કાંઈની ગાડી ઉભી રેહવાનો અવાજ સંભળાયો.

“એ તો લોડ્ હેથરલી અને તેવણુની દીકરી જોડી મેરી છે ” ગરેફડે દરવાજા આગળ જતાં બોલીયો.

“કેમ છો મીં. ગરેફડે” લોડ્ હેથરલી તેઓ બંનેને પોતાની ગાડી આગળ આવેલા જોઈને ખુશમીજાગે બોલીયો. “હમે તમુને અને મીં. બુલપીતને હયાં આવતાં દુરથી જોયા, અને આ મીલકતનાં દાવાદાર માટે તમુને કાંઈ ખબર મળી હોય એ જાણવા હમે તમારી પાછળ જોરથી હંકારી આવ્યાં. જોઈંછ તો મીં. બુલપીત આ વારેસને શોધી કાઢવા માટે તમે તમારી ચાલાકી કેવી વાપડોછ.”

વાંચનાર હવે આ ઉમરાવ બાપ બેટી સાથે તને ઓળખાણ કરાવવાની હું રજા લઉં છું. લોડ હેથરલી મધ્યમ ઉમરનો એક અદસ્ત હતો. તેનો સ્વભાવ બહુ જ થડો અને ખુશ-મીનજી હતો, જે તેનાં હમેશનાં હસ્તા ચેહરા ઉપરથી માલમ પડતું હતું. તે એક ધણેજ દયાળુ અને પરોપકારી નર હતો. અને જેમ આજનાં કેટલાક માતખર શેઠીયાઓ તુમાંખી અને ગરેરીથી લેવા હોય છે, એવા દુગુણેથી નીરાળો લોડ હેથરલી ખરેજ પોતાનાં નામ અને કામે એક માતખર ઉમરાવ હતો.

તેની પાસે બેઠેલી લેડી મેરી—તેની એકપુરી બેટી—ઈંગલીશ ખુબસુરતીનો એક નાદર નમુનો હતી. તેણીની જીણી ચળકતી લીલી આંખો, સમીસાંજનાં ધીમાં તડકામાં ચલકતા તેણીનાં સોનેરી બાલ, અને તેણીનાં હોથો ઉપર ફેલાયલું તે નીરદોસ બોળું હસવું તેણીનાં ગોલ ખુબસુરત ચેહરામાં કાંઈ એવો અજબ ફેરફાર કરતું હતું, કે જેથી લેડી મેરી દરેક અદના તેમજ આજામાં સર્વેની માનીતી થઈ ગઈ હતી.

“મીં બુલપીત” લોડ હેથરલી બોલીયો “આ મારી દીકરી હમણાજ ફ્રાન્સથી પોતાની કેળવણી પુરી કરીને પાછી ફરી છે, મોલી ડીયર હું ધારું કે તું આપણા મીં બુલપીત અને ગરેફડને ઓળખતી હશે?”

મેરીએ તેઓ બંનેને શેકહેંડ કરી.

“હા પપાજી. ત્યારે તમે શું એમ ધારો છ કે ફક્ત બે વરસની ગેરહાજરી પછી હું આ બંને જણાને ભુલી ગઈ એટલું બધું મારૂં મગજ કુમળું છે?”

“હમે તમને જોઈ ધણા ખુશી છીએ, લેડી મેરી” ગરેફડ બોલીયો “પણ ખચીત તમારા પીતા કરતાં તો હમારી

પ્રુશાલી સેહજ કમતીજ નજીવી.”

“તમે ખરા છો. ગરેફડ” લોડ હેથરલી પોતાની દીકરી તરફ મગર અને પ્યારભરી નજર કરતાં બોલીયો “હું મારી દીકરીને મારી આગળ પાછી ફરેલી જોઈને તમે બધાં કરતાં વધારે ખુશીધું, પણ ખીજ કાંઈ ખબર મીં બુલપીત ?”

“કાંઈ નજીવા જોમ નહિ, મારા લોડ. હજીયુ સુધી હમે હકદાર વારેસનો પ-તો મેળવી શક્યા નથી.”

“ત્યારે હવે તમે શું કરવા ધારોછ” લોડ હેથરલીએ પુછીયું.

“હમે છુપી પુછપરછ તેમજ જહેર ખખરોથી કદાચને આ વારેસનો પ-તો મેળવી શકશું” તે સોલીસીટર બોલીયો.

પણ લોડ હેથરલીએ શંકાથી ડોકું ધુણાવ્યું.

“અને આ વારેસનો પ-તો મળતાં તમે મને મેહેરબાની કરીને તુરત જણાવશો, મીં બુલપીત. કારણ મરહુમ લોડ રેતનનાં એક દોસ્ત અને તેવણના સહિથી નજદીકનાં પડોશી તરીકે હું રેતન હોલનાં નવા માલેકને જોવા ધણો આતુર છું.”

“તે વીશે તમને તુરતજ વાકેફ કરવામાં આવશે મારા લોડ” મીં બુલપીત નમનતાઈથી બોલ્યો. “મેહેરબાની કરીને તમે અને લેડી મેરી અંદર આવશો ?”

પણ લોડ હેથરલીએ તે ઇજન સ્વીકાર્યું નહિ, અને આ બંને જણાને શેકહેડ કરીને તેની દીકરી સાથે પોતાની ડાંગ-કાટમાં ચઢી બેઠો.

“હું અજબ થાઉંછ પપા કે આ મીલકત એક વારેસ વગરની કેમ થઈ પડી” તેઓ ગાડીમાં બેઠાં પછી મેરીએ પુછીયું.

લોડ હેથરલી પોતાનાં ઘોડાનાં બેઠે કાનની વચમાંથી જોતો

એક પણ ચુપ રહ્યો.

“તે ખરેખર એક ધણીજ અભયજ જેવી વાર્તા છે” આખરે બોલીયો. “હું એ સધળી હકીકત તુંને જણાવવી કે નહિ તે માટે હમણાજ વીચાર કરતો હતો, કારણ આજે નહિ તો બીજા થોડાજ વખતમાં રૈતન કુટુંબનો બેદ સધળાં ન્યુસ-પેપરો મારફતે આખાં ઇંગ્લંડમાં જાહેર થશે, અને તે ચક્ર-ચાર તારા કાને પણ આવ્યા વગર રહેશે નહિ. તું છેલ્લા લોડ રૈતનને તો ઓળખતી હતી, મેરી.”

“હા-નહિ, મને તેવણુ ખરાખર ખ્યાલમાં નથી, કારણ મેં તેવણુને ફક્ત બે કે ત્રણજ વખત દીઠા હતા.”

“તેમાં કાંઈ પણ શક નથી. ધણાજ થોડા જણા લોરડ રૈતનને વારંવાર જોઈ શકતાં હતાં” લોરડ હેથરલી ધીમાં આવજો બોલીયો.

“હું ધારૂં કે લોડ રૈતન એક પાતલા અને ઉંચા મહસ્થ હતા” મેરી વીચાર કરતાં બોલી “અને તેવણુની આંખો જાણે આપણું અંતરણુ પણ વાંચી શકે એવી તીક્ષ્ણ હતી.”

“હા. લોડ રૈતનને ઓળખવાને આ હકીકત પુરતી છે. તેં તેવણુને ફક્ત બે કે ત્રણજ વેળા દીઠા એમાં કાંઈપણ નવાઈ જેવું નથી. કારણ મરહુમ લોડ રૈતન એક સાધુનાં જેવી જીંદગી ગુજરતા હતા. તેવણુ સધળો વખત પોતાના રૂમમાં યા તો લાઇબ્રેરીમાં ગુજરતા હતા, અને કોઈ કદાચજ તેવણુ પોતાનાં મેહેલનાં કપાઉડમાં બાહર નીકલતા હતા,”

“તેવણુ એવી જીંદગી કાંઈ ગુજરતા હતા” મેરીએ અભયખીથી પુછીયું. “શું તેવણુ તદ્દન એકલા રહેતા હતા?”

“હા. દીકરી, અને તેમાંજ સધળો ભરમ સમાયો છે.

મેરી, આપણે આજે એ વીશે પેહેલ્લી તેમજ છેલ્લી વેળા વાત કરીશું, કારણ રૈતન કુટુંબની આ હકીકત મને બહુજ ના પસંદ છે.”

“તમારો વીચાર નહિ હોય તો મને તે ના કહો પપા, હું તે જાણવા આતુર નથી.”

“પણ આખરે તો એ વાત તું જાણીયા વગર રહેશે નહિ. જો ત્યારે સાંભળ :—ટયુદર પરસીવલ, હેરોલ્ડ પરસીવલ અને રોબર્ટ પરસીવલ નામનાં ત્રણ ભાઈઓ હતા, અને મરહુમ લોર્ડ રૈતન, ટયુદર પરસીવલ આ ત્રણેમાંનો સઉથી વડો ભાઈ હતો. એક દીવશે તેઓ સઘળાઓને લોર્ડ ગ્રેન્જનાં બોલમાં નોતરવામાં આવ્યા હતા. પરોણાઓને રીઝાવવા લોરડ ગ્રેન્જે એક નાયનારીને બોલાવી હતી, પણ તેણી એટલી તો ખુશસુરત હતી કે ત્યાં હાજર રહેલા ઘણાખરા સઘળા જવાનો તેણીની મોહક ખુશસુરતીથી અંગમ્મ ગયા, અને અલગત તેજ દીવશે ટયુદર અને હેરોલ્ડ પરસીવલ પણ તેણીની ખુશસુરતીનાં શિકાર થઇ પડ્યા. પણ મરહુમ લોરડ રૈતન તેણી ઉપર એટલો તો દીવાનો બની ગયો કે તે પોતાનાં નાનાં ભાઈ હેરોલ્ડની ફતેહ જોઇ શક્યો નહિ. કારણ આ સુંદર ગાનારીએ હેરોલ્ડની માંગણી કબુલ કરી હતી.”

“ગરીબ બીચારા ” મેરી દલગીર અવાજે બોલી “અને તેથીજ તેવણુ એટલા અસુખી દેખાતા હતા.”

“નહિ દીકરી તેવણુની આવી હાલતનું કારણ તો વધુ ગંભીર હતું. મોલી તું ગુસ્સો નાં કરતી કે પ્યારમાં મળેલી નીશ્ચક્ષણતાની નાસીપાસી એક આદમીની આખખી છાંદગી સુધી ટકી રહેતી નથી. નહિ, વખત કે જે દરેક દુખ અને નાસીપાસીનો એક ઉમદા મલમ છે તે એનાં કરતાં પણ વધુ ગંભીર જખમો

ફળવી શકે છે. જે છોકરીને લોડ રેતન ચાહતો હતો તે છોકરીએ તેનાં બાઇને વધુ પસંદ કરીયો, એ બાઇથી કાંઈ લોડ રેતન કાંઈ ઝાઝા અસુખી ન હતા, પણ તેવણની દુખી હાલતનું કારણ તો કીનાનું કાળજી હતું.”

“કીનો !” એ પપા, પછી તેવણે શું કરીયું ?”

“કારણ જ્યારે મરહુમ લોડ રેતને બાણીયું કે તેનો નાનો બાઇ હેરોલ્ડ આ છોકરીને પરણી ચુકો હતો, ત્યારે તેણે ખંનેને છુટાં પાડવાનાં હડહડતા સોગંદ લીધા.”

“ઓ પપા, કેવું ભયંકાર” મેરી શીઝી પડી જતાં બોલી.

“અને આખરે લોડ રેતને પોતાનાં સોગંદ પાળીયા.” લોડ હેથરલીએ આગળ ચલાવ્યું. “તે પોતાનાં બાઇની બેરી આગળ પગપેસારો કરતો થયો, તેણી ઉપર ધીમે ધીમે સરસાઈ ભોગવતો થયો, તેણીને મોહાતનાં સખુન ફેહવા લાગ્યો, અને પોતાની દોલત અને દરજ્જા ઉપર તેણીને લલચાવા લાગ્યો. આખરે—ઓ ખેવકા ઓરત—તેણી એક દીવશે પોતાનાં પરણીયા ભરથારને તજ દઈને લોડ રેતનની સાથે નાહસી જવાને તક્યાર થઈ, પણ કીસમત તેણીની સામે થયું, અને જે ગુનાહ તેણી આંધળી બનીને કરવા જતી હતી તે ગુનાહ કરતાં કુદરતે તેણીને અટકાવી. કારણ ફક્ત એકજ કલાક અગાઉ જ્યારે તેણી લોરડ રેતનને અમાઉથી નક્કી કરેલી જગ્યાએ મળવા જતી હતી, તેવામાં તેણીની ગાડીનાં ઘોડા એકાએક ભડક્યા, અને તેણીને લઈને પુર ઝડપથી નાહરવા લાગ્યા. છેવટે તેણીનો મુવેજો આકાર તેણીની ભગિલી ગાડી નીચેથી ખેંચી કહાડવાને લોરડ રેતન પેહેલો હતો !”

“ઓ ખુદા, અને તેણીનો ભરથાર !”

“ તેણીને હાં રેતન હોલમાં લાવવામાં આવી, અને થોડાજ વખતમાં હેરોલ્ડ પોતાનાં હાથમાં તેનાં એકપુરા બાળક બેટા સાથે ત્યાં આવી જાયો. આ બંને બાંધઓ તે મુવેલી સ્ત્રીનાં મુરડાં આગળ સામસામાં થયા, અને ગુસ્સાથી અરધ દીવાનાં બનેલા બાંધએ પોતાનાં વડા બાંધ લોરડ રેતનને હડ-હડતા શ્રાપ ભરીયા, અને ત્યાર પછી પોતાનાં બાળક બેટાને લઈને તે રેતન-હોલમાંથી તે સદાને માટે ચાલી ગયો.”

“ ત્યારે તો આ બાંધ અથવા તેનો બાળક બેટો જો તે જીવતો હોય તો રેતન-હોલનો હકદાર વારસ ગણાવો જોઈએ.” અતુર મેરી તુરતજ બોલી.

“ હા, પણ તેઓમાંનો એક પણ હમણા જીવતો નથી, કારણ પોતાના બાંધ સાથે આ છેલ્લી મારામારી થવા પછી હેરોલ્ડ પોતાના બેટાની સાથે ઇંગ્લેંડ છોડી ગયો. અને જે સ્ટીમરમાં તેઓ મુસાફરી કરતા હતા તે સ્ટીમર પોતાનાં સંઘળા ઉતાર્યો સાથે એક ખડક સાથે અડડતાં ટુપ્પી ગઈ.”

“ અફસોસ! કેવો યુરો અંજનમ ” મેરી સેહજ ધુજતાં બોલી.

“ હા, પણ એક રીતે તે હેરોલ્ડનાં બાળમાં સારંજ બનેલું કેહવાય, અને આપણે સાંભળયું જ મેરી, કે ચોક્કસ કુટુંબો ઉપર કોઈ વેળા કુદરતનો કેહેર ઉતરે છે, તેમ આ રેતન કુટુંબનાં બાળમાં પણ કાંઈ બનવા પામ્યું જ. કારણ જે ઘડીએ હેરોલ્ડે પોતાનાં બાંધને શ્રાપ દીધા તેજ કલાકથી મર-હુમ લોરડ રેતને એક પણ પણ સુખી ગુમરી નથી, કોઈએ પણ તેને એક મીઠો શબ્દ ઓચરતાં સાંભળ્યો નથી, તેણે કોઈએ પણ હસ્તાં દીઠાં નથી, અને મારા સાંભળવામાં આવ્યું જ મેરી, કે જે દીવશે તે પોતાનાં ઓરગમાં મૂવેલો મળી આવ્યો.

હતો ત્યારે તેનાં શીકકા એહરા ઉપર ધીકકારનો ચીટલો ચટલો હતો, જાણે તે એવું કેહવા માંગતો હોય, કે મરતી વેળા પણ તે પોતાનાં ભાઈની માશી ચાહવાને બદલે તેની ઉપર ધીકકારની એક હાય નાંખીને આ ફાની જહાન છોડી ગયોછ. મોલી ડીયર, દુનીયાં એવીજ ઉલટી છે. જે માણસને આપણે હેરાન કરીને સતાવ્યે છીએ. ત્યારે આપણને તે માણસની માશી ચાહવાને બદલે, આપણે તેનેજ આપણી આગળ આવીને માશી માંગતો જોવા વારંવાર તતપર રહીયે છીએ. હા, આપણે જોણે તુક-શાન કર્યું છે તેણે આપણે કદી પણ માફ કરી શકતા નથી."

"ત્યારે બાકી રહેલા ત્રીજા ભાઈ રોબરટનું શું થયું. પપા ? અને તે જીવતો હોય તો આ મીઠકત માટે પોતાનો દાવો કેમ નહિ કરતો ?"

"આહ, તેજ એક સવાલ છે. પણ ખરી બીના તો એ છે મેરી કે આ ત્રીજો ભાઈ આજે કેટલાં વરસો થયાં ગુમ થયો છે. તે રેતન ખાનંદાનમાં એક કાળું મેંદું હતો, તે એટલા સુધી કે તે પોતાના બાપદાદાનું નામ ગુમાવીને એલ્સેવીયા નાહશી ગયો હતો. પણ થોડાજ વખતમાં તે ઈંગ્લેંડ પાછો ફરીયો, અને હું ધારંછ કે તે પોતાની સાથે એક બધરી પણ લેતો આવ્યો. આખરે પોતાનાં દહાડા કંગાળવતમાં કાહડીને જ્યારે તે મરી ગયો, ત્યારે એવી અફવા ફેલાઈ રહી હતી કે તે પોતાની પાછળ એક બેટો મુકી ગયો છે, જે કે આ અફવામાં કેટલું વળુદ છે તે હું તુને કહી શકતો નથી."

"ત્યારે તો આ ત્રીજા ભાઈ રોબરટ પરસીવલનો દીકરો હમણા નવો અરલ થવો જોઈયે."

"બરાબર છે. પણ અજાયબ જેવું તો એ છે કે તેનો પણ કેટલો પતો નથી" લોરડ હેપરલી દલગીર અવાજે બોલીયો.

“અને જો આ વારસ મળી આવે તો આપણે આશા રાખીશું કે તે એક પેહેલાં નંબરનો ઉમરાવ બનશે, કારણ પપા તે આપણા એક સઉથી નજદીકનો પડોશી થશે.”

“હું પણ તેજ ઇચ્છું છું, મેરી. પણ ઓ—મને કાંઈ શક છે. રોબર્ટ પરસીવલને હું ઓળખતો હતો. ગરીબ ખીયારો તે એક પકકો ઉઠાવગીર હતો, અને તેનો દીકરો એક—વેલ મેરી આપણે યુવકમાંથી પણ કાંઈ વેળા સારા ફળની આશા રાખી શક્યે. પણ હવે જ્યારે તે પાછો નથી ફરીયો, ત્યારે આપણે આ બાબત વધારે લાંબાવીશું નહિ, અને તે ભૂતી જવાની કોશિશ કરશું. મોલી, ડીયર ” તેઓ પોતાનાં બંગલાનાં કમ્પાર્ટમેન્ટમાં દાખલ થતાં લોરડ હેથરલી બોલીયો “મને હવે લુખ લાગી છે, જા દીકરી જઈને આપણું ખાણું તૃપ્તિયાર કરાવ, અને જ્યારે હવે તું મારી લાડકી, જે વરસાની ગેરહાજરી પછી આપણી ટેબલ ઉપર પાછી ખીરાજશે. ત્યારે મને લાગે છે કે હું રોજ કરતાં દમલ જોભરીશ.”

મકરણ ૭ મું.

એક પખવાડ્યાં પછી ડર્રી લેનનાં એક કંગાળ ભડીયાર-ખાણા આગળ એક જવાન ઉભો હતો તેનો એક હાથ ખારણા ઉપર હતો, જ્યારે બીજા હાથે તે પોતાનાં ખીસામાં રહેલી હવે એકપુરી પેની બાહાર કાઢવાની કોશિશ કરતો હતો.

“એકજ પેની ” તે બડબડ્યો “બચ્ચા આવ, છાપ કે કાંતો જો છાપ હોય તો એક ગ્લાસ જીન ” અને આતણું બોલતાં તેણે તે પેની ઉંચે ઉડારી અને દબવોગે “છાપ” પડતાં તેણે ધીમેથી તે ભડીયારખાણાનું ખારણું ઉઘાડ્યું અને અરધ મીત્રાચારી

ભરીયા અવાજે કાઉંતર આગળ ઉભેલી બાર મેડને એક ગ્લાસ જીન લાવવાનો હુકમ કરીયો.

" મી. બેનીસ્ટર ! કેમ, તમે કેમ છો, કાંઈ નવી જુની ખબર " તેણીએ તે લાલ ફેરી પીણું તેને આપતાં પુછીયું.

આ જવાન તે ફેરી પીણું ફક્ત એકજ તાંસમાં ગતાવી ગયો, અને તુરંતજ તેણીને ખાલી ગ્લાસ પાછું આપ્યું.

તે એક કદાવર જવાન હતો. તેની આંખોમાં કાંઈ અજબ રીતનો ચલકાત દીસતો હતો, અને તેના કરચલીવાળા બાલ પણ તેનાં ચેહરાને ઓર દીપાવતા હતા. સામટી રોતે લેતાં આ જવાન એક ખુબસુરત જવાન હતો, છતાં તેની હંમેશ ચોતરફ ફરતી આંખો જાણે તે પોતાની સંભાળમાં રેહતો હોય એવી લાગતી હતી તેના હોથ નીચે પણ એક ચોક્કસ જાતની કરચલી હતી જે તેનાં બીજી રીતનાં સુંદર ચેહરાને એક એવું સમાન હતી. એક ચાલાક આદમી તેણે પેહેલ્લીજ વેળા જોઈ પામી ગયો હતો કે તે એક એકતર હોવો જોઈયે. કારણ તેણે મુજ મુડાવી નાંખી હતી, કપાળ આગળથી બાલ કપાળી નાંખ્યા હતા, કે જેથી કરી તેનાં માથાં ઉપર ખોટા બાલની " વીગ " બરાબર રહી શકે, અને તેની સફેદ ચામડી પણ રંગના પુશકળ લેપડા લગાડવાથી હવે સેહજ ખરબચડી દીસતી હતી. અને ખરી બીણા તો એ હતી કે આ કોલબાઈન ભડીયારખાણું ત્રીજા ચોઠા અને પાંચમાં વરગનાં એકતરોની એક માનીતી જગ્યા હતી, અને કાઉનતર આગળ ઉભેલો આ ચીથડે હાલ જવાન એક પાંચમાં વરગનો એકતર હતો.

તેનાં સુંદર ચેહરા, અને એક અહસ્થ જેવા દેખાવ છતાં પણ આ જવાન એક લુચ્ચો ઉઠાવગીર હતો, અને જ્યારે તેનો " દહાડો પાધરો " નહિ હતો ત્યારે તે વારંવાર પોતાની અંદર

સોસકારંક ચાલ માટે પસતાતો હતો. આજે પણ તેનો “દહાડો પાધરો” હતો નહિ, કારણ એક વાર ફરીથી તે નોકરી વગરનો બની ગયો હતો, અને ફક્ત અરધાજ કલાક અગાઉ તેણે પોતાનાં ખીસામાં ખખડતા બાકીનાં થોડાક પાઉંડ જુગારની બદીમાં ખોધ દીધા હતા.

“નહિ મને કાંઈ પણ ખચર મળી નથી” તેણે આખરે પેલી બારમેડનાં પુછેલા સવાલનો જવાબ આપ્યો.

તેણે ધુરથી ભરેલી બારો તરફ નજર કરી, અને એક નીસાસા સાથે પોતાનો હાથ દગલાનાં ખીસામાં નાંખીને તેમાંથી એક ફાટીતુટી સીગારેટ કહાડી, અને ત્યાર પછી એક ખુણામાં જઈને ગોઠવાયો. તેનો દેખાવ એક એવા આદમીનાં જેવો દીસ્તો હતો કે જેણે પોતાના તકદીર સામે કાંઈ વેર હોય, પણ તે વેર કેવી રીતે લેવું તે તે સમજી શકતો ન હોય.

કાંઈ ઉંડા વીચારમાં પોતાની સીગારેટ પુકતો તે વારં-વાર પોતાની સામે તાંગેલાં એક ઘડીયાળ તરફ નજર કરતો હતો—કારણ તેનાં ગીલીત ચહડાવેલા છેડાને નાંકે તેનું પોતાનું ઘડીયાળ તો નદારદ હતું—અને જ્યારે તે ઘડીયાળમાં સાડા-આંઠનો તકારો પડ્યો કે તુરતજ ખડો થયો, અને ત્યાંથી ચાલવા લાગ્યો. પણ તેવામાં કોઈ બે શખ્શો તેને સાંમે મલીયા.

“અલો બેની” તેઓમાંનો એક બોલ્યો.

તે જવાને પોતાનું માથું ધુણાવ્યું, અને ત્યાર પછી આગળ ચાલવા માંડતો હતો જેવામાં પેલાએ તેનો હાથ પકડ્યો.

“કેમ બેરાદર કાંઈ ઉતાવલમાં છે?” તે બોલીયો.

“ઉભો રે હ દોસ્ત જરા આપણે સાથેજ ટંપાલ ચહડાવ્યે. મીં વરકલી આય મારા મીત્ર મીં બેનીસ્તર.”

મીં વરકલી એક દીંગણો શખ્શ હતો, જે કે તે જવાન

હતો છતાં તેનાં ચેહરા ઉપર રેલવે નકશાની માફક ચોતરફ લીટી ફેલાઈ રહી હતી, અને તેની જીની ચઢીયાં જેવી આંખો બેનીસ્તર ઉપર પડતાં તે ચોકચો, પણ બીજી પળે પોતાની અભયબી છુપાવી દીધી.

“ હું તમને જોઈ ખુશી છું, મીં બેનીસ્તર ” વરકલી ધીમા સાદે બોલીયો “ પણ મને લાગેછ કે મેં તમને કેં દીઠેલા છે ”

બેનીસ્તર ચુપ ઉભો.

“ હા, મારી ખાત્રી છે કે હું અગાઉ તમને કેં મળીયોછ ” વરકલી પાછું બોલીયો.

“ મારો દોસ્ત એક મુસાફર છે. બેની ” પેલો બીજો દોસ્ત જીમ બોલીયો “ અને કદાચને એવણે પોતાની બોહળી મુસાફરી દરમ્યાન તમને કેં જોયા હશે. ”

“ હું ધાર'છ કે તમે એક એકતર છો ” વરકલી વીચાર કરતાં બોલીયો.

“ હા ” અને આટલું કહીને બેનીસ્તર ત્યાંથી ચાલવા જતો હતો, કારણ મીં વરકલીનાં જણા દોલા જોઈને તે કાંઈ અણુદીઠ લાગણીથી બીહતો હતો, પણ એકાએક મીં વરકલીએ તેનો હાથ પકડ્યો.

“ માફ કરજો સાહેબ, મેં કાંઈ ઠાપ ખાધીછ પણ મને તમારો ચેહરો મારા એક દોસ્તની યાદ આપેછ તેનું નામ ખરસીવલ હતું. તમે તેણે ઓળખોછ ? ”

બેનીસ્તરનાં ચેહરા ઉપર રતાશ ધાઈ આવ્યો, અને જો કે તે ધણો નજીવો હતો છતાં મીં વરકલી આ ફેરફાર તુરતજ જોઈ શક્યો.

“ નહિ ” અને તેણે ધડીયાળ તરફ નજર કરી “ સાડા-

નવ ઓ ! હવે મારે જવું જોઈયે ગુડ નાઈટ. ”

“ એ કાંઈ ગુસ્સે થયેલો લાગેછ ” બેનીસ્તર ગયા પછી જીમ બોલીયો.

“ હા, પણ આખાદ તેજ ચેહરો, તદન તેજ દેખાવ અને હોથ નીચેની કરચલી પણ જાણે તેને વારસામાં મળી હોય. દોસ્ત જીમ તું આ જવાન માટે કાંઈ વધુ જાણેછ. દાખલા તરીકે તે ક્યાં રહેછ. ? ”

“ હું તેના નામ સીવાય ખીજું કાંઈપણ વધુ જાણતો નથી ” અને ત્યાર પછી આ વાત ત્યાંજ અટકી.

વાંચનાર હવે આપણે પેલા જવાન તરફ ફરીયે, તે ધણુજ ઉંડા વીચારમાં પોતાનાં ઘર તરફ ચાલતો હતો. મી૦ વગ્ગલીનાં છેલ્લા શબ્દો તેની ઉપર કાંઈ અજબ અસર કરી રહ્યા હતા, કારણુ તે સારી રીતે જાણતો હતો, કે આ માણસે તેનાં બાપ વીશે કાંઈ ઘસારો કીધો હતો. તેનો બાપ—અરે તેનાં બાપ વીશે તો તે ધણુંજ થોડું જાણતો હતો—અને જે જાણતો હતો તે એવી કીસમની ખબર હતી કે જેથી તેણે પોતાનું બાપીકું પરસીવલનું નામ છુપાવીને બેનીસ્તરનું નામ ધારણુ કંવાની ફરજ પડી હતી.

તે આખરે એક કંઠાળ ગલીમાં દાખલ થયો, અને ત્યાં આવેલાં ભાંગાંતુડાં એક ઘરનું બારણું ઉઘાડીને તે ત્રીજા માળનાં કાતરીયાનાં એક ઓરડામાં દાખલ થયો.

તે ઓરડો મરીઆઇનું એક સીદા ચિત્ર હતું. એક સ્ત્રી ચુલા ઉપર કાંઈ માછલી પકાવતી ઉભી હતી, અને તે માછલીનાં વાસ સાથે જુદી બતીમાંથી હલકાં તેલની બદબોધ ભેલાવાથી ત્યાં એવો તો ગંધારો પંથરાઇ રહ્યો હતો કે તે ઓરડામાં દાખલ થનારનો દમ ધુટાવી નાખવાને પુરતો હતો.

કાંઈનાં પગલાંને અવાજ સાંભળીને તે સ્ત્રીએ ઉંચે જોયું. તેણી દેખીતી રીતે એક જવાન સ્ત્રી હતી, અને જો કાંઈએ આ અર્ધ અધારા ઓરડામાં તેણીને ખાણથી જોઈ હતે નો તેણે તુરતજ માલમ પડતે કે સારા ખોરાક, સારાં લુગડાં અને સારી સ્થિતીમાં તેણી એક ખુશસુરત અખળા તરીકે ગણાઈ શકતે. તેણીનો ચેહરો સેહેજ ઘઉંનાં રંગનો અને શીકકો હતો, પણ તે ચેહરાનો કલ્લો એવો તો સુંદર હતો કે ખરેખર કાંઈ જોનારને તેણીનાં ચેહરા ઉપરથી પોતાની નજર ફેરવવાને એક મુશ્કેલ કાશેશ કરવી પડતી હતી. તેણીનાં મુખડા ઉપર ચીંતાની નીશાણી દીસ્તી હતી, અને તેણીનો અવાજ ઘણોજ મીઠો અને માયાળુ હતો. તે જવાનને આવતાં જોતાંજ તેણીના હોથો ઉપર ખુશાણીનું સેહજ હસવું પ્રસરી નીકળ્યું અને ઓતેજ પળે આ મુકલેસ પણ સંતોષી સ્ત્રીનાં ચેહરા ઉપરથી ગરીબાઈ અને હાડમારીનો છાપ ઘડીભર ભુસરાઈ ગયો, અને ત્યાં મીઠા આવકારની નીશાણી પ્રગટી નીકળી.

“આખરે તમે આવ્યા, રાલફ” તેણી બોલી. “જોવ મેં તમારે માટે આ માછલી——”

“ચુપ. જો તેં મારે માટે આવું સુશીયાનું બોજન તઘવાર કાઢ્યું હેય તો તેને હમણાજ બાહર ગટરમાં ફેંકી દે. મને એ નથી ખાવું, એનો વાસજ મારે માટે પુરતો છે. નીતા, એને ફેંકી નાંખી દે, નહિ તો હું પાછો ચાલી જઈંછ.” તે ધક્કારથી બોલીયો.

જેમ એક મુગું જનવર પોતાનાં શેઠને તાબે થાય તેમ તેણીએ તે વાસણ ચુકા ઉપરથી ઉચકી લીધું, અને તેને બાગલાની બાહર લઈ જઈને ઓરડાની બારી ઉંઘાડી નાંખી.

“હું દલગીર છું, રાલફ” તેણી દરગુજર ચાહતાં બોલી

“પણ-પણ મારી પાસે ફક્ત આ માછલીજ—”

“મેં તો ધાર્યું હતું કે તું આજે પછસાને માટે મધ દશે” રાલફ નાસ્તીપાસી અને મુસ્સાથી બોલીયો. “અને તું એમ નહિ કેહવા માંગતી હશે કે તેઓએ તુને પછસા નહિ આપ્યા.”

“મને આજે થોડાક પછસા મળીયા, ડીયર” તેણી તુરતજ બોલી. “પણ આપણું બે અઠવાડિયાનું ભાડું—”

“કે જે તેં નહિ આપ્યું હતે તો ચાલતે” રાલફ તેણીને વધુ બોલતી અટકાવતાં બોલીયો.

“નહિ, આપણો ધરવાળો હવે વધુ વખત થોભવા ના કહેજ, અને આ ભાડું આપવા ઉપરાંત મારી પાસે ફક્ત ગ્યાસ-તેલ અને આવતી કાલનાં નાસ્તા માટે ફક્ત પાંચ માખણનાંજ પછસા બાકી રહ્યાજ.”

“બસ બસ, ખુદાને વારતે એ તારો પતપતારો છોડી દે, નીતા” રાલફ કંટાળીને બોલીયો. “હવે હું તારેથી અને તારા પછસાનાં રોદરાથી તદ્દનજ ધરાઈ ગયોજ.”

“રાલફ ડીયર તેમાં મારો શું કસુર” નીતા તેનાં ખભાં ઉપર હાથ મુકતાં બોલી. “હું તો તમુને મારો જાન આપી ચુકીજ, તો કહો ડીયર કે તમુને ખુશી કરવા હું ખીજું શું કરી શકું? રાલફ. જોવ આપ તમારો દમલો વરસાદથી ભીંગાઈ ગયોજ, તમુને સરદી લાગશે, મને એ કાહડી આપો, હું તેને વખાતો કરું.”

“નહિ. તું મારે માટે એટલી તસદી ના લે” તે તુંઠા-મથી બોલીયો.

પણ તેની ધણીયાણીનાં આંગળાં લાગતાં તે સેહજ નરમ થયો અને મુંઝે મોહડે પોતાનો દમલો તેણીને કાઢવા દીધો.

“પણ તું તો કેહતી હતી નીતા, કે તારો મેનેજર હવે તારો પગાર વધારનાર છે” તેણે થોડોક વખત પછી પુછીયું.

“હા, ડીયર. પણ મેં તેણે એ વીશે પાછું કહ્યું નથી, કારણ હું જાણું છું કે મારી જગ્યા જોકે ઘણીજ નજીવી છે છતાં તે જગ્યાને માટે એટલી બધા ઉમેદવાર છે કે મારું હાલતુરત કાંઈ વળે એવું લાગતું નથી. પણ મારા મેનેજરે હવે થોડાજ વખતમાં મને એક ખીજી જગ્યા આપવા કહ્યું છે.”

અને એ “થોડો વખત” શું તે તું બરાબર સમજતી દશે નીતા” રાલફે તાણો મારીયો. જે હવે હું તને છેલ્લીજ વેળા કહું છું. નીતા કે આવી ગરીબાઈ અને હાડમારી મારાથી સહણ થઈ શકતી નથી. મારા આ કંગાળ અવતાર તરફ નજર કર. તારાં આ બદ કીસમત તરફ ધ્યાણ ધર અને તેથી જે કોઈ દીવશે તું એમ સમજે હું મારું નશીબ અજમાવવા એસેલીયા ચાલી ગયો છું, તો તે સમજીને ઘણી અજબ થતી નાં.”

“ઓ નહિ રાલફ તમે એવું કદીપણ કરશો નહિ. તમે મને કદીપણ છોડી જશો નહિ” તેણી ગભરાઈ જતાં બોલી. “ઓ રાલફ તમારાથી મારું જીવતર છે. હું તો તમને ખુશી અને સુખી રાખવા હમેશાં કે.શેશ કરું છું. ડીયર” તેણી આંખમાં આસુ સાથે બોલી.

પણ આ કાકળુદીથી રાલફ ઉપર શેહજ પણ અસર થઈ નહિ. અને ખીજીજ પળે નીતા પોતાનો પ્યાર ફેકતમાં ગયો. સમજીને આ બેકદર ઘણી આગળથી દુર થઈ.

“હું જાઉં છું. રાલફ” તેણી દયામણા અવાજે બોલી. “અને કોઈ પાસે એક શીલોંગ ઉછીની લઈને તમારે માટે કાંઈ સારું ભોજન લઈ આઉં છું.”

તેણી ગંધ. અને જેવા તેણીનાં પગળાંને અવાજ બંધ પડ્યો કે રાલફે બાહર બારણાં આગળથી પેલી માછળી લાવીને ખાવા લાગ્યો. ત્યારપછી તેણે એક સીંગાર સળગાવી અને બીજું કાંઈપણ કામ નહિ હોવાથી તેણે બોય ઉપર પડેલું એક જીનું ન્યુસપેપર ઉંચકીને વાંચવા માડ્યું.

એકાએક તેણે તે ન્યુસપેપર મજબુત પકડ્યું. તેનો ચેહરો લાલચોળ બની ગયો. અને તેનાં દોળા એકદમ ઉઘાડીને તે કાંઈ ચોક્કસ ચીજ ઘણીજ ધ્યાણથી વાંચતો બેઠો.

રેતનનું ઉમરાવપદ—રેતન હોલનાં સોલીસીતર મીઠું બુલ્બીતની ગમે એવી પણ અઠાગ મેહનત છતાં રેતનનો ખેતાબ અને મીલકતનો હજીજુસુધી કાંઈ દાવાદાર મળીયો નથી. આ વારસ—અલબત્ત રેતન-હોલનો એકલો માલિક—ત્રીજા લાઇ રોઅર્ટ પરસીવલનો બેટો થાય છે. તેનો બાપ, હમે જણાવવાને ઘણા દક્ષીર છીએ કે પોતાના અસીન્ન ખાનદાનને એક એજ સમાન હતો, અને તેને લીધે તેણે પોતાનું ખર્ચ નામ છુપાવાની ફરજ પડી હતી. તે ઓસ્ટ્રેલીયામાં પરણ્યો હતો, અને મીઠું બુલ્બીતની ખાતરી છે કે આ લાગણીથી તેને એક છોકરો અવતરીયો હતો. આ છોકરો જે તે હમણા જન્મ્યો હોય તો નવો અરલ આફ રેતન છે, તેનાં બાપ વીશેની સઉથી છેલ્લામાં છેલ્લી ખજર એ હતી કે તે એક ગામડાંની નાટક-શાળામાં નાનાં નાનાં પાત્રો ભજવતો હતો. કદાચને તેનો બેટો પણ પોતાનાં બાપને પગલે ચાલતો મળી આવે.”

રાલફ જાણે સ્વપણામાં હોય એવી રીતે આ ફકરો ફરી ફરીથી વાંચવા લાગ્યો. યા અલ્લાહ ! આ તો નશીબદેવી ધર-બેઠાં તેની ઉપર પ્રસન્ન થઇ ગઇ, લક્ષ્મીદેવી વગર કેહવે તેને ચાંદળો કરવા આવી ! જાણે આખી દુનિયાને ધર્તીકંપનો એક

સખત આંચકો લાગ્યો હોય તેમ રાલફ આ ખખર વાંચવા પછી પગથી તે માથાં સુધી ચોંક્યો. પણ તે છતાં આ ફકરાનો મીનીંગ સમજવાને તે પુરતો સુદ્ધીમાં હતો. તે ગોયા હમણા પણ ગામડાંની એક કંગાળ થીમેતરમાં પોતાનાં બાપને તેનું પાત્ર ભજવતો જોવા લાગ્યો, અને જ્યારે તે જાણી સાથે રાખેતાં કરતાં કાંઈક વધુ દોસ્તી પાડીને સરોશ પ્રજ્ઞની પનાહમાં રહેતો, ત્યારે તેનાં બાપની તોતરી જખાનથી બોલાયલા શબ્દો ‘સાહેબો, હું જનમથીજ—એક—ઉંચ—ખાનદાનનો નખીરો છું’ એ બોલો તેનાં મગજમાં તુરતજ ધાઈ આવ્યા. તે એ વીશે ખીજ ધણાક ખનાવો યાદ કરી શક્યો કે જે અગાઉ તેને ધણાજ નજીવ લાગતા હતા, પણ આજે—અરે હમણા—તેનાં બાપનાં દારથી બેહક બેહક થતાં મોઢાંમાંથી ઓચરાયલા શબ્દો કેવા ઉંડા અર્થથી ભરપુર હતા ? રાલફ આ અસાધારણ ખખર જાણી ચોંક્યો, તે ધ્રુણ્યો, અને તદન ગુંચવાયલી હાલતમાં તેણે પોતાની ગરીબાઈનાં સીદા ઓરડા આસપાસ એક ઝડપી નજર કરી.

“એક ઉમરાવ એક ઉમરાવ” તે અત્યંત ઉસકેરાઈનેજ બોલવા લાગ્યો. “અખુટ દોલત અને જીંદગી ભર સંયુક્ત સુખ ઓહ મને લાગેછ કે હું દીવાનો થઈ જઈશ. આટલી બધી દોલતનો એકલો હકદાર માલિક છતાં હું એક ગૃહસ્થ નહિ એક ઉમરાવ થઈને હયાં આ કંગાળ ઓરડીમાં સખ-ડ્યા કરુંછ ! બાહ !”

અને એટલું બોલતાં તેણે પોતાની બાજુમાં પડેલી દેવ-દારની ટેબલ ઉપર જોરથી મુકડી અફાલી. અને હવે શું કરવું તેનાં વીચારમાં આમતેમ જોવા લાગ્યો. તુરતજ તેની નજર એક પેતીકોટ ઉપર પડી, અને તે જોતાજ તેનાં ચેહરા ઉપર કચવાતની લાગણી ઉભરી નીકળી.

“હું એક મુરખ છું” તે બડબડ્યો. “દુનીયામાં એક સૌથી મોટો મુરખ છું. કારણ હવે જ્યારે હું મરી બાપીજી મીલકત મેળવવાની તદ્દન અણી ઉપર છું, ત્યારે મારી પુઠે એક હલકા વર્ગની સ્ત્રીને એક કાઠિવતેસ તરીકે લઈ જવાને મેં મારી જીંદગી દરમ્યાન એક સૌથી ગંભીર ભુલ કરીધી. એક નાચનારી સ્ત્રી કાઠિવતેસ! નહિ નહિ એ કદી બની શકેજ નહિ. પણ હવે તો મારા કપાળે કાન ચોંટી ચુકા. અને તેને જીંદગી ભર રાખવા સીવાય મારો હવે બીજો છુટકોજ નથી.”

એ વીચારથી તેણે પોતાનાં હોથ ઝેરથી કરડ્યા અને તેના ડોળા એક વીકાળ વરૂની માફક ચમકવા લાગ્યા. ખરેખર આ વેળા તે એક ઉમરાવ કરતાં રસ્તે ચાલતા એક લુચ્છા બદમાશને વધારે મળતો આવતો હતો.

“કાંય નહિ” તે એકાએક પાછું ખેંચીયો. “અરે શા માટે હું મારી જીંદગીનું સુખ ફક્ત આ કંગાળ બળાને ખાતર જતું મુકું. તેણી કદીખી એક ન્યુસપેપર વાંચતી નથી અને તેથી મારી જીંદગીનો આ ફેરફાર તેણી કદીખી જાણી શકશે નહિ. આહ ધણાજ સારા અવસરે મેં હમણાજ તેણી આગળથી ચાલી જવાની મારી ઇચ્છા જણાવી દીધી. રાલફ તારા નશીબનો પલતો ઉલટાચો, અને અલખત તેણીને છોડી જવામાં હું એક વાજબીજી કામ કરું છું. તેણી મને જલદીથી ભુત્રી જશે કારણ મારા જેવા એક કડકાબાલુસ ધણીની કોણુ દરકાર કરે. તેણીને ખીજ ધણા જવાન્યા મળશે, અને વેલ, નીતા એક મજાહની નાની, મતુકલી, ખુબસુર——”

તેનાં હલકા વીચારો અત્રેજ અતકયા અને તેને ટેબલ ઉપરથી એક કાગળ પેનસીલ લઈને નીચે પ્રમાણે લખવા માંડ્યું :—

“જહાલી નીતા,—તારો જવાન જીવ ગરીબાઇનાં બોજ તળે કચડાઇ જતો જોવા હું હવે નારાજ છું. મારા એક દોસ્તે મને થોડાક પાઉંડ ધીરયા છે, અને તે લઇને હું આવતી કાલે સહવારે માફે બદ કીસમત સુધારવા ઓસ્ત્રેલીયા ઉપડી જનાર છું. જહાલી નીતા તું મારી સલામતી વીશે તદ્દન બેશીકર રહેજે. ખુદાતું આહવું હશે તો આપણે જલદીથીજ પાછાં મળશું, અને તે સુખી ધડીની રાહ જોતો હું છું તારો હંમેશનો જહાલો, રાલફ.”

તે ચીઠ્ઠી તેણે ટેબલ ઉપર ઉંઘાડી મુકી, અને પોતાનો દસ ઠીંગડાંનો મેલો દગલો અને ટોપી પેહડીને તે કડકડ બોલતા દાદર ઉપરથી નીચે ઉતરીયો, અને તે સાંકડા અંધારા મોહ-લ્લામાં ચાલતો થયો.

* * * * *

બીજે દીવશે સહવારે એક કદાવર ચીઠ્ઠેહાલ જવાન દેવનશીયરમાં મારકેટ રેતન આગળ આવેલી મીંઠ બુલ્લપીત સોલીસીટરની ઓફીસમાં દાખલ થયો, અને તેવણુ ક્યાં હતા તે પુછવા લાગ્યો.

ત્યાંના કલારકે તેની ગમ શંકાથી નજર કરી, કારણુ આ જવાનનો ધુળથી ખરડાયલો અને ફાટોતુટો પોશાક હમણાજ જેલમાંથી નાહસી આવેલા એક કેદી જેવો લાગતો હતો.

“તમારું નામ ?” તે કલારકે પુછીયું.

“મારાં નામ સાથે તમુને કામ નથી” રાલફે દમમાંજ જવાબ આપ્યો.

“મીંઠ બુલ્લપીત બાહર ગયા છે” તે કલારક ધીમાં અવાજે બોલીયો.

“તેવણુ ક્યાં ગયાછ, મને એવણુ સાથે ઘણું અગત્યનું કામ છે. બોલ જલદી જવાખ આપ. મારાં મોઢાં ઉપર કાંઈ હીરાખીરા જડીયાછ શું?”

આવી અસધારણુ આજ્ઞા જોઈને પેલો કલારક જરા તર-આયો, અને તેનાં એહરા ઉપરથી પોતાની નજર ફેરવી નાંખી.

“બોલ ! મીં બુલખીત ક્યાં છે ” રાલફે જુમ પાડી.”

“તેવણુ રેતન-હોલમાં ગયાછ ” કલારકે કાંઈક નામરજીથી જવાખ આપ્યો. “તેવણુ બે એક કલાકમાં તમુને હયાં મળી શકશે.”

પણુ રાલફે આ કલારક તરફ એક કરડી નજર નાખીને ત્યાંથી બાહર પડ્યો. મીં બુલખીતની એણીસથી રેતન હોલ બે માઇલ દુર હતો અને આટલો છેટો તે કેવી રીતે કાપી શક્યો. તેનું રાલફને સેકન્ડ પણુ બ્યાણુ હતું નહિ. આખરે તે પોતાનાં મેહલની નજદીક જઈ પુગ્યો. અને પોતાની લાલ લોહી જેવી આંખો તડકામાં મોતી માફક ચળકતી તે શંખેમરમરની ઇમારત તરફ ઉંચકીને અત્યંત ખુશાળીથી બોલીયો.

“માફે ઘર. મારો મેહલ !”

એક ખતલર દરવાજા આગળ ઉભો હતો, અને તે તેને અટકાવા જતો હતો પણુ રાલફે તેને એક જખરદસ્ત આંચકા મારીયો અને તે સુંદર દીવાનખાણુમાં દાખલ થયો તેણે નજદીકમાંજ ફાઇનો વાત કરવાનો અવજ સાંભળ્યો. અને તુરતજ પોતાની પીઠે આવેલા ખતલર સાથે તે લાઇખરેરી રૂમમાં દાખલ થયો.

મીં બુલખીત અને એફડે કાંઈ વાત કરતા બેઠા હતા, અને એક અગ્નિયુવા શખશને આવી એકાએક રીતે ત્યાં પુરી વીકળેલો જોઈને તેઓ અગ્નિયુવીથી એક તડકે પોતાની ખુરસી

ઉપરથી ઉભા થયા.

રાલફે કાંઈ બોલવાની કોશિશ કરી પણ તેનાં મુકકાતાત હોયોમાંથી એક પણ શબ્દ નીકળી શક્યો નહિ.

આખરે તે બોખરા અવાજે બોલીયો.

“હું રાલફે પરસીવલ છું. જે વારસની તમે શોધમાં છો તે વારસ હું પોતે છું.”

પ્રકરણ ૮ મું.

રેતન-હોલનો સોફીસીતર અને સેક્રેટરી આ જવાન, કે જે પોતાનાં શીકકા ચેહરા અને ધુળથી ખરદાયેલા પોશક સાથે ટેબલની કીનારી પકડીને જાણે પોતાને પડી જતો અનધાવા માંગતો હોય એવી રીતે ઉભો હતો, તે જવાન તરફ તેઓ દોળા ફાડીને જોવા લાગ્યા.

તેઓની અજાયબીનો પાર હતો નહિ, અને ખાસ્સી એક મીનીટ સુધી તેઓ બંને માંનો એક પણ કાંઈ બોલી શક્યો નહ, આખરે મી. બુક્કપીત પોતાની તીક્ષ્ણ આંખો વડી આ જવાનને ધ્યાણથી જોવા લાગ્યો, તે પરસીવલ ખાંનદાંનને આજે ત્રીસ વરસ થયાં એળખતો હતો, અને તેણે આ જવાનનાં ચેહરા અને છેલ્લા લોડ રેતનનાં ચેહરામાં કંઈ અજાન મળતાવડાપણું દીધું. કાંઈ પણ બોલવા વગર તે ખારણા આગળ ગયો, તે સંભળથી બંધ કીધું, અને ત્યાર પછી રાલફને એક ખુરસી ઉપર બેસવાની ઇશારત કરી.

“હયાં બેસો” તે ધીમેથી બોલીયો “તમે તદન થાકી ગયલા છો.”

“હા, હું ઘણો દુરથી અ.બો. છું” રાલફ પોતાની

જગ્યા લેતાં બોલીયો “તમારા બંનેમાંથી મી. બુલ્લપીત સોલી સીટર કોણ છે ?”

“માડ” નામ બુલ્લપીત છે” તે બોલીયો. “અને આ અહરથ રેતન-હોલનાં સેક્રેટરી મી. ગરફડ છે.”

“વેલ, ત્યારે માડ નામ રાલફ પરસીવલ છે. અને—”

પણ મી. બુલ્લપીતે તેને વધુ બોલતાં અતકાવ્યો, અને પોતાનાં હાથ આગળ પડેલો એક ચંગ વગાડતાં ત્યાં તુરતજ એક વેતર દાખલ થયો.

“સાહેબ, આપણે કાંઈ પણ અગત્યની વાત કરીએ તે અગાઉ તમને કાંઈ રીફર્શમેંતની ઘણી જરૂર છે. પારકીન્સ, આય અહરથ માટે કાંઈ રીફર્શમેંત તૈયાર કર,” બુલ્લપીત વેતર તરફ ફરતાં બોલીયો, અને ત્યાર પછી રાલફ તુરતજ તેની પુઠે ઉપર જમવાનાં ઓરડા તરફ ગયો.

“કેમ શું ધાયું” રાલફ ગયા પછી ગરફડ પુછીયું.

“કાંઈ કહી નહિ શકાય, પણ મને આ જવાનનાં ચેહરામાં પરસીવલ ખાનદાનનું મળતાવડાપણું આખાદ માલમ પડેછ.”

“હા, હું પણ એમજ ધારુંછ. તે એક મજાહનો ખુબ સુરત જવાન છે પણ તેનાં હોથ નીચેની કરચળી—”

“ગરીબાઈ એક માણસના ચેહરા અને ચાળચલણમાં ઘણો ફેર પાડી શકે છે, ગરફડ,” બુલ્લપીત તુરતજ બોલીયો, તેનો અવાજ પણ એક “રેતન” જેવોજ છે. અને મને લાગેછ કે એજ જવાન ગુમ થયેલો વારેસ છે. મમે તે હોય પણ એટલુંતે. ચોકકસ છે કે તે એક ઠગારો નથી”

“કાંય ?”

“કારણ જે તે એક ઠગારો હતે, તો પોતાનો આહરનો

દેખાવ સુધારવાની તે પુરતી સંભાળ લેતે, કે જ્યો તે પોતાની સાંમેનાં આદમી ઉપર સારો છાપ પાડી શકે, પણ આ દાવાદાર તો પોતાનાં હકને માટે એટલો ચોકકસ દીસેછ, કે તેણે પોતાનાં દેખાવ સંબંધી કાંઈ પણ તકલીફ લીધેલી માત્રમ પડતી નથી. અરે પણ આ એનાજ પગલાનો અવાજ આવેછ.”

રાલફ ધીમાં કદમે તેઓ તરફ આવતો હતો. તે હજુ ધુજતો હતો તેમાં કાંઈ નવાઈ હતી નહિ, કારણ આ બાદશાહી મેહેલ, તેનું સુંદર દીવાનખાનું, રૂપાની પ્લેટમાં લીધેલું રીફ્રેશમેન્ટ, અને છેવટે સંગેમરમરનાં દાદર ઉપર પણ પાંઠરેલા સુંદર ગાલીચા, આ સઘળું હવે તેનું પોતાનું થશે, તે વીચારથી તે ધુજતો હતો.

“હવે સાહેબ હમે તમને સાંભળવા ખુશી છીએ” બુલપીત તેને પોતાની સાંમે બેસાડતાં બોલીયો.

રાલફે પોતાનો કીરસો શરૂ કર્યો, અને બુલપીતે ચોકકસ ચીજો એક કાગળ પર ઉતારવા માંડી.

“મારા પીતાનું નામ રોબર્ટ પરસીવલ હતું” તે બોલીયો. “પણ તેવણ બેનીસ્તરનાં નામ હેયળ એક એકતર હતા. હું લંડનમાં જનમ્યો હતો—”

“તે સરતીશીકેટ ક્યાં છે” બુલપીતે તુરતજ પુછીયું.

“હું મારી સાથે ત્રણ સરતીશીકેટ લાવ્યો છું” રાલફ બોલીયો. “એકતો મારા માતાનાં લગનની સરતીશીકેટ, બીજો મારા જનમની, અને ત્રીજો મારા પીતાનાં મરણની છે. હું ધાંદું કે આ ત્રણે સરતીશીકેટ બરાબર તપાસવા પછી તમને માત્ર વીશે કાંઈ પણ શક રહેશે નહિ.”

મી. બુલપીતે આ ત્રણે ફાટીવુટી સરતીશીકેટ પોતાનાં હાથમાં લીધી, અને તેને બરાબર તપાસવા લાગ્યો.

“ ડીક, આ ત્રણે સરતીશીકેટમાં મને કાંઈ પણ વાંધા ભરેલું દીસ્તું નથી ” તે આખરે બોલીયો. “પણ—”

“ એટલે ? ”

“તેઓ પુરવાર કરે છે કે રોબર્ટ પરસીવલ પરણ્યો હતો, તેને એક બેટા અવતર્યો હતો, પણ આ બેટા તમેજ છો એવું હું કેમ જાણી શકું. ”

“ તેને માટે તમારે કાંઈ પણ શીકર કરવી નહિ, મારા ધણાક મિત્રો છે કે જેઓએ મને મારા પીતાની સાથે રહેતા અને તેની સાથે એક નાટકશાળામાં પાત્ર ભજવતાં દીઠા છે. તેઓ જરૂર પડવે મારી ઓળખાણ તમને આપી શકશે. ”

પણ બુલપીતે શંકાનું દોકું ધુણાવ્યું, અને રાલફ તેનો અર્થ સમજવાથી, તેણે એકવાર ફરીથી મી. બુલપીતની ખાત્રી કરવા પોતાની હકીકત કેહવા માંડી, કે જે એક ચોકકસ અપવાદ સીવાય સઘળી ખરી હતી, કારણ હુચ્છા રાલફે પોતાની ધણીયાણી નીતાને માટે બુલપીતને એક સ્પષ્ટ પણ નહિ કેહવાની પુરતી સંભાળ લીધી હતી.

“ મેં મારી આખા જીંદગી ગરીબાઈમાં સમડીને પસાર કરીછ, ” તે બોલતો સંભળાયો “ અને તમે માનશો મી. બુલપીત, કે આટલી ગરીબાઈ છતાં મેં એકપણ એવું કામ કરીયું નથી કે જેથી મારાં ઉચ્ચ જ્ઞાનદાનને કાંઈ એજ લાગો શકે. જસ હું ફક્ત એટલુંજ કેહવા માગુંછ કે રોબર્ટ પરસીવલનો છોકરો કે જ બેનીસ્તરનાં નામથી ઓળખાતો હતો, તે જો આ ખેતાજ અને મીલકતનો વારેસ હોય, તો તે વારેસ હું પોતે છું. ”

“ પણ તમે કેમ જાણીયું કે હમે આ વારેસની શોધમાં છીએ ? ” રાલફનાં દાવાથી જાણે બુલપીત સંતોષ નહિ પામ્યો હોય તેમ તે “ તમારે ” ને બદલે “ આ વારેસ ” બોલ

વાપડતાં બોલીયો.

રાલફ આ મુલાકાત દરમ્યાન ફક્ત પેહેલ્લીજ વાર જરા ચોંક્યો, કારણ મીં બુલપીતનાં આ સવાલથી તેને નીતા અને પોતાનાં કંગાળ ઓરડાનો ખ્યાલ આવી ગયો.

‘ મેં ગઈ કાલેજ એ વીશે ન્યુસપેપર મારફતે જાણીયું, અને ત્યાર પછી હું ફાણુ હતો તે હું તુરતજ ચેતી ગયો. મેં મારી જીંદગીના અહેવાલ તમને કહી સંભળાવ્યો છે, અને હવે તમે શું કરવા માંગો છો તે હું જાણવા આતુર છું, મીં બુલપીત.’

“ હું તમારે માટે જાહેર તેમજ છુપી પુછપરછ ચલાવીશ ” બુલપીત ગંભીર અવાજે બોલીયો.

“ તેને કેટલો વખત લાગશે ? ” રાલફ અધીરાઈથી પુછીયું. જોવ મીં બુલપીત હું હાલમાં લગલગ બીખારી જેવો છું, અને હમણા મારી પાસે ઝેરખાવાની એક પેની પણ નથી.”

બુલપીતે પોતાનાં ખીસાંમાંથી થોડીક ખેંક નોટ ખેંચી કહાડી.

“ હું તમને થોડાક પાઉંડ ઉછીનાં આપીશ ” તે બોલ્યો.

રાલફે આ નોટો બેદરકારીથી લેવાની કાશેશ કરી, પણ આહ-પહસા-પહસા, તે જોતાંજ તેની આંખો ચમકવા લાગી, જાણે તેનાં આંગળાંમાં એક ચાંપ હોય, તેમ બીજીજ પગે તેનાં મજબુત આંગળાં તે નોટનાં બંદલની આસપાસ જોરથી વીટલાયાં.

“ થેંકયુ મીં બુલપીત ” રાલફ આ બંદલ પોતાનાં ખીસામાં સેરવતાં બોલીયો. “ જમારે મારો હક પુરવાર થશે, ત્યારે હું તમને આ રકમ ઘણી આશાનીથી પાછી વાળી શકીશ, કેમ ખરું કેની ? ”

“ બરાબર છે, અને હવે જો તમે મને સદલાહ આપવાની રજા આપશો તો હું કહીશ, સાહેબ કે તમારો હક પુર-

વાર થાય ત્યાં સુધી તમે લાંડનમાં જ રહેશો તો વધારે બેહતર. તમારું હાલનું એડ્રેસ શું છે ? ”

“ મારું એડ્રેસ છે જ નહિ ” રાલફ બોલ્યો. “ હું તમને કહી ચુકાછ કે હું એક મુશ્કેલ આદમી છું, અને તેથી જ છેલ્લો કેટલો વખત થયો હું લડીયારખાણમાં રેહતો હતો.”

“ માફ કરજો સાહેબ ” બુલપીત નમનતાપથી બોલ્યો, “ અને હવે તમે લાંડનમાં “ ચેરીંગ ક્રોસ ” નાં હોટેલમાં રેહશો તો જરૂર પડતાં હું ત્યાં તમારી સાથે પત્રવેહવાર ચલાવીશ.”

પણ આ ગોઠવણ રાલફને પસંદ પડી નહિ. લાંડનમાં દેખાવ દેવો હવે તેને માટે એક જોખમભરીયું પગથું હતું. કારણ તેને તો ઓસ્ત્રેલીયા ઉપડી ગયલો ધારવામાં આવતો હતો !

“ નહિ. હું લાંડનમાં રેહવા માંગતો નથી.” તે બોલીયો. “ હું તો હયાંજ મારી મીલકતની નજદીક કેઠે રેહવા ધારું છું.”

મી. બુલપીત આ જવાનનું પોતાના હક માટેનું વીશ્વાસ લરીયું બોલવું સમજવાને ચુક્યો નહિ.

“ જેવી તમારી મરજી સહોખ ત્યારે તો હયાંજ નજદીકમાં બુઝ હોટેલ છે—”

“ હા, એજ ઠીક પડશે.” રાલફ ખુશાળીથી બોલીયો “ હું હમણાજ ત્યાં જવા ધારું છું. અને જોકે હું આ મારા મેહલની આસપાસ એક નજર કરવા ઘણો આતુર છું છતાં—” તે પોતાનાં મેલાં કપડાં તરફ નજર કરતાં બોલીયો “ હું હજુ સુધી મારા આવા અવતારે મારા નોકરો સામે દેખાવ દેવાને લાયક નથી ”

“ હું હમણા મારી ઓફીસમાં પાછો જનાર છું,” બુલપીત બોલીયો “ અને બુઝ હોટેલ પણ ત્યાં નજદીકમાંજ આવેલું હોવાથી હું તમો સાહેબને મારી સાથે લઈ જવા

ખુશી થઇશ. ”

રાલફે તેની માંગણી ખુશીથી કબુલ કરી, અને જ્યારે મી. બુલપીતની માડી આવી લાગતાં તેઓ નીચે ઉતરીયા, ત્યારે જે નોકર રાલફને શકથી જોતો હતો. તેની તરફ તેને ગુસ્સા અને ફતેહથી નજર કરી, જાણે તે એવું કેહવા માંગતો હોય કે “ હું તમો સધળાનો શેઠ છું. ”

અને જ્યારે તેઓ મી. બુલપીતની ઓશીસ તરફ હંકારી જતા હતા, ત્યારે રાલફે તેણે થોડાક સવાલો પુછવા માંડ્યા. દાખલા તરીકે તેણે આ મીલકતનો કમજો લેનાં કેટલો વખત લાગશે, શું તેની જમીન અને દોલત લખખો પાંડિની હતી, હમણા તેઓ કેાણનાં ઘર આગળથી પસાર થયા હતા, એ ઉપરાંત તેને મી. બુલપીતને ધણાક સવાલો પુછીયા.

અને બુલપીતે એક સોલીસીતરને જાજતી ગંભીરતાથી તેનાં સધળા સવાલનો ફડચો કર્યો, અલખત રેતનની મીલકત ધણીજ ખોહળી હતી, અને તેની દોલત પણ તેટલીજ બીસ્થાર હતી, અને જે તેનો હક પુરવાર થાય તો આ સધળું તેનું થશે એ વીચારથી રાલફનું હૃદય ખુશાળીથી ઉભાઈ ગયું. જે ઘર આગળથી હમણા તેઓ પસાર થયા હતા તે ઘર લોડ હેયર-લીનું હતું.

પણ રાલફને આ સધળી ખજર આપતા મી. બુલપીત તેને બારે ડોલે જોતો હતો, અને જો કે મનમાં તેની ખાત્રી હતી કે પોતાની પાસે ખેઠેલા આ જવાનનો હક પુરવાર કરતાં તેને કંઈ ઝાઝી તકલીફ પડશે નહિ, છતાં આ વીચારથી તે કાંઈ ઘણો ખુશી જણાયો નહિ. રાલફની ચેતરફ ફરતી આંખો, અને તેનાં હોથ નીચેની પેલી એખીયલ કરચલીએ મી. બુલપીતમાં તેની સાંમે કાંઈ અજબ અભાવ ઉતપન કરીયો હતો.

આ બંને જણા ત્યાર પછી પોતાનાં વીચારમાં ચુપ બેઠા, અને તેઓની સાંમેથી આવતી એક ગાડીનો અવાજ સાંભળતા આ બંને જણા પાછા સાવધ થયા. તે એક ડોંગકાર્ટ હતી, એક જવાન ખુનસુરત છોકરી તે ગાડી હંકારતી હતી અને પોતાની પાસે બેઠેલા એક મધ્યમ ઉંમરનાં મહસ્થ સાથે તેણી કાંઈ ઘણી આતુરતાથી વાત કરવામાં રોકાઈ હતી.

“એઓ કાણુ છે” તેઓને નજદીક આવતાં જોઈને રાલફે પુછીયું.

“લોડ્ હેથરલી કે જેનાં ઘર આગળથી આપણે હમણાજ પસાર થઈ આવ્યા છીએ.” બુલપીતે જવાબ આપ્યો.

“હા, પણ—પણ પેલી છોકરી, પેલી લેડી! તેણી કાણુ છે?”

“તેણી લોડ્ હેથરલીની બેટી લેડી મેરી છે” અને આટલું બોલતાં બુલપીતે ઘોડા આગળ ચાલુક ચમકાવીને પોતાની ગાડી વધારે ઝડપથી હંકારવા માંડી, કારણુ તે હજુલુ સુધી આ દાવાદારને કોઈ પણ સાથે ઓળખાણ કરાવાતું દરસ્ત ધારતો હતો નહિ.

તેઓને દુરથી જોતાં લેડી મેરીએ પોતાનાં પીતાને કાંઈ કહ્યું.

“પપા, સાંમેથી મીં બુલપીત આવેછ, અને જોવ તેવણી પાસે કોઈ બીજી બેટી બેઠેલું છે.”

“તે કોઈ અજ્ઞાણ છે. પણ—અરે એમ કેમ?”

“શુ છે, પપા.

“અરે એ તો મરહુમ લોડ્ રેતનનો આપ્પાદ ચેહરો છે. સખર મેરી આપણી ગાડી જરા ઉભી રાખ, હું બુલપીતને પુછી જોઉં.”

મેરીએ તુરતજ પોતાનાં ઘોડાની લગામ ખેંચી અને આ

જવાન સામે જોવા લાગી. ખુલ્લપીતને પણ હવે પોતાની ગાડી ઠેલાવાની ફરજ પડી, અને તે હવે પોતાની ટોપી ઉતારીને આગળ ચાલવા માંગતો હતો, પણ લોડ હેથરલીએ તેણે અટકાવ્યો.

“હાલમાં ગયા હતા, મીં ખુલ્લપીત ?”

“હા, મારા લોડ, હું આ અહરથ સાથે મારી ઓશીસમાં જરા અગત્યનાં કામે જઈ છું. એવણુ પોતાને રાલફ પરસીવલ તરીકે ઓળખાવે છે, કે જે વારસની હમણા આપણે શોધમાં છીએ.”

રાલફે હસવાની કોશિશ કરી, પણ તુરતજ તેની નજર પોતાનાં મેલાં કપડાં ઉપર પડી અને તે ગાડીનાં એક ખુણામાં જને એટલો સંકોચાઈને બેઠો.

લોડ હેથરલી પોતાની ગાડીમાંથી ઉતરવાની તક્યારી કરવા લાગ્યો, પણ ખીજજપણે ખુલ્લપીતે “હું તમારી રજા લઇશ, મારા લોડ” એમ કહીને ત્યાંથી આગળ હંકારવા માંડ્યું.

રાલફે પોતાની ટોપી ઉંચકી હતી, પણ ખુલ્લપીતની આવી અજાણ્ય જેવી રીતજ્ઞાત જોઈને તેનાં ગુસ્સાને પાર હતો નહીં.

“તમુને જરા થોભવું હતું. તમે જોતા નથી કે લોડ હેથરલી મારી સાથે ઓળખાણ કરવા માંગતા હતા” તે બોલીયો.

“તેવણુ સાથે ઓળખાણ કરવા હજુણુ તમુને ઘણું વખત છે, સાહેબ” ખુલ્લપીત ધામેથી બોલીયો.

રાલફે તેની તરફ એક કરડી નજર કરી તે પોતાનો ગુસ્સો જેમ તેમ દબાવી શક્યો.

“હા કદાચતે સાવચેતીના ઉપાય લેવામાં તમે ખરા હશો પણ જોવ મીં ખુલ્લપીત હું તમુને સાચુજ કહું છ કે હું કાંઈ દગારો નથી.”

“અને તેથીજ સાહેબ તમારો હક પુરવાર થય તોલો વખત હું તમુને જરા ધીરજ રાખવાની સલાહ આપું છું.”

“હીક હીક, પણ મીં બુઝપીત પેલી ગાડીમાં એક ઘણીજ ખુબસુરત ઠોકરી હતી, હં !”

લેડી મેરીની આ વખાણ સાંભળતાં બુઝપીત જરા ચોંક્યો.

“અને તેઓ મારાં સાથી નઝીકનાં પડોશી છે કેમ ?” રાલફ કાંઈ વીચાર કરતાં બોલીયો.

“હા, પણ હું તમુને હજુલુ સુધી એક સવાલ પુછતાં ભૂલી ગયો છું” બુઝપીત બોલીયો, “તમે પરણેલા છો કે કુંવારા ?”

પણ આ સવાલ પુછવાની સાથેજ બુઝપીતે પોતાનો હોથ કરડ્યો, કારણ લેડી મેરી સાથે હમણા રાત્રીની થયેલી મુઝાકાતથી જાણે આ સવાલ પુછવાનો તેને સુજ્યો હોય એવું તેને લાગ્યું, અને તે એટલો તો ગુંચવાઈ ગયો કે રાલફનાં ચેહરા ઉપર આ સવાલથી થયેલો ફેરફાર તે જોઈ શક્યો નહિ.

“નહિ હું કુંવારો છું, કારણ જ્યારે મને મારા પોતાનાજ ગુજરાનને માટે વાખા પડે, ત્યારે હું એક બધરીની ટોક ક્યાં મારે ગળે ઓળવી લાવું ! અને મીં બુઝપીત” તે સેહજ વીચાર કરતાં બોલીયો. “હું મારી જીંદગીનો અહેવાલ પેપરોમાં આપવાને નાખુશ છેઉ. કારણ લવીખ્યનો અરજ ઓફ રેતન એક બીખારી હતો, અને તે બેનીસ્તરનાં નામથી ઓળખાતો હતો એ સઘળું હું લોકોને જણાવાની કાંઈ જરૂર જોતો નથી.”

“પણ તેમ કરવાની કાંઈ અમત નથી, સાહેબ. લેવ આ તમારું હોટેલ આવી લાગ્યું છું, અને હવે હું તમુને કાંઈ સલાહ આપવાની રજ લઈશ કે તમે ઠાણુ છો એ વીશે તમારે લોકો

આમળ ધણે પતપતારો કરવો નહિ, દારણ તમારે યાદ રાખું જોઈએ કે હોથ આમળ આવેલું શરખતનું પ્યાલું વારંવાર હાથ-માંથી છટકી જાય છે.”

હજીજી તો જીલપીત આ વાક્ય પુરો કરી રહે તે અમાઉ રાલક એક કુદકા સાથે તે ગાડીમાંથી નીચે ઉતરીને પુથપાથ ઉપર ઉભો રહ્યો, અને જીલપીત તરફ ધણીજ ગુરસાથી જોતો ઉભો.

“મીં જીલપીત હું તમારી આવી ચાલ હવે વધુ વાર સાંખી શકીશ નહિ. અત્યાર સુધીમાં હું તમને ઘણી વખત કહી ચુકોછ કે હું કાંઈ દુગારો નથી. તે છતાં તમે મારી સાથે હું એક દુગારો હોઉં એવી રીતે વર્તોછ એ જોઈ હું ધણો અજીજ થાઉંછ. ભલે તમે એક મોટા સોલીસીટરમાં ખપવા માંગતા હોવ. પણ હું તમને આજે ઉલ્લીજ ચેતવણી આપુંછ કે ભવિષ્યમાં તમારે મારી સાથે જરા વધુ સહયતાથી વર્તવું, અને તેમ જો નહિ બનશે તો મને તમારા જેવા એક દોળ ધાલુ સોલીસીટરની જરા પણ પરવાહ નથી.”

ગુરશાની ગરમીમાં બોલાયલા આ તીક્ષ્ણ શબ્દો મીં જીલપીતને ભારી પડી ગયા. પણ ભવિષ્યનાં પેટામાં કેણુ પેસી નીકળ્યુંછ? કદાચને આ જવાન ખરેખર તેનો ભવિષ્યનો શેઠ બને તો? અને ઘડીભરની સાહેબી કરવા માટે તેને આખખી જીંદગી સુધી પસતાવું પડે એ જીલપીતને મનસે દાહયા માણસનું કામ હતું નહિ.

“માફ કરજો સાહેબ” તે બોલીયો. “પણ હું તો તમારાં ભલ ને માટે બોલુંછું. તમને ગુરસે કરવાનો મારો દરદો હોતો નહિ. પણ મને એટલું તો કહયા વગર ચાલતું નથી કે હાલમાં હું રેતન મીલકતનો સોલીસીટર છું. અને તેને

લગતા દરેક અગત્યનાં સવાલો ઉપર હું મારી સત્તા વાપડવાને મુખત્યાર છું. અને જ્યારે કાયદાપુર્વક રીતે તમે આ મીલકતનાં માલિક બનશો, ત્યારે અને ત્યારેજ હું તમારા હકમ મુજબ ચાલવા બંધાયલો છું.”

“ ઠીક, ઠીક ” રાલફ કાંઈક હસ્તાં બોલીયો. “ આપણને એક બીજા સાથે લડવામાં કાંઈપણ ફાયદો નથી. એક સુલ કામની શરૂઆતમાં મીનાકેસો ઉત્તપન થાય એને હું એક અપસુકન ગણું છું.”

“ હું હવે રજા લઈશ સાહેબ ” બુલ્બીત રાલફને હાથ આપતાં બોલીયો. “ અને જરૂર પડતાં હું તમને હયાં મળી જઈશ.”

“ હું ઇચ્છું કે તમને જલદીજ મારી જરૂર પડે.”

ત્યારપછી બુલ્બીતે પોતાની ઓફીસ તરફ હંકારવા માંડ્યું અને રાલફ તે સુંદર મોટાં હોટેલમાં પોતાની મુજબ ઉપર તાલ દેતો દાખલ થયો. જ્યારે તેને પોતીકું નામ રાલફ પરસીવલ તરીકે લખાવ્યું. ત્યારે આ નામ સાંભળીને તે હોટેલનાં માલિકને ચોકેલો જોઈને રાલફ પોતાની પેહેલવેહેલ્લી ફતેહ માટે મુજમાં હસવા લાગ્યો.

તે હોટેલનાં બે સૈથી સરસ ઓરડા “ એનગેજ ” કરાવીને રાલફ ત્યાંથી બાહર પડ્યો. રસ્તામાં બે ત્રણ સપ્તશો તેને અજ્ઞાતપ્રીતી જોવા લાગ્યા અને રાલફ પોતે કીધેલાં આ ખેંચાણ મટે મનમાંજ ખુશી થતો એક દરજીની દુકાણમાં દાખલ થયો. આવા એક ચીડે હાલ ધરાકને પોતાની દુકાનમાં જોઈને તે દરજીએ પેહેલેલાં તો તેને ઝાઝી દાહ આપી નહિ, પણ રાલફ પરસીવલનું નામ સાંભળતાં તેનામાં તુરતજ ચમતકારીક ફેરફાર થયો. તે વાંકાસુકા વળી ગયો, દુકાનમાં ચોતરફ દોડવા લાગ્યો, તેની સાંમે કાપડનાં ટાકા

ઉમેડી નાંખ્યા, અને ફક્ત ચોવીસ કલાકમાં તો તેનાં ચાર સુત સીવીને તે ઉધાર પણ “ખુદ” હોટેલમાં મોકલી આપવાને તૈયાર થઇ ગયો ! રાલફે આ દરજ્જા પાસે એક તૈયાર સુત પહેડી લીધો અને જ્યારે તે પોતાનો જુનો ફાટોતુટો દગળો તેનાં દીલ ઉપરથી ઉતારતો હતો, ત્યારે “ગરીબાઇ તને છેલ્લી સલામ” આ શબ્દો તેનાં મોઢાંમાંથી તો નહિ પણ તેનાં મગજમાંથી એક ઝટકે પસાર થઇ ગયા.

રાલફે ત્યારપછી એક ઝવેરીની દુકાનમાં ગયો અને પોતાને માટે સોનાનો એક ઘડીયાળ છેડો ખરીડ્યો. એ ઉપરાંત તેને પોતાના મોબ્સા દાખલ ખીજ થોડી ઘણી જરૂરીયાતની ચીજો લઇને બધેરે દીનર ટાઇમે હોટેલમાં પાછો ફરીયો તેણે ખાણું પોતાના ઓરડામાંજ મંગાવ્યું અને સાંજ પડતાં તે નીચે ખીલીયરડ રૂમમાં દાખલ થયો.

તે રૂમ ચીકાર ભરાઇ ગયો હતો, અને “બાર” આગળ તો કેટલાક જણા બહુ આતુરતાથી તેનાં વીશે વાત કરતા હતા, કારણ ખુદખીત આજે સહવારે પોતાની સાથે એક ગૃહસ્થને લાવ્યો હતો, તેને પોતાનું નામ પરસીવલ તરીકે આપ્યું હતું, અને આ જવાનનો ચેહરો છેલ્લા લોડ રેતનનાં જેવોજ હોવાથી ત્યાં આખખાં હોટેલમાં તેનાં વીશે મોટી ચકચાર ચાલી રહી હતી.

રાલફે એક ખુણામાં પોતાની ખેટક લીધી અને હાથમાં વીસ્કી સોડાનાં એક ગ્લાસ સાથે તે રમત જોતો ખેડો. અલખત તેણે પોતાનું મોઢું તો બંધજ રાખ્યું હતું કારણ મીઠું ખુદખીતનાં છેલ્લા શબ્દો “હોથ આગળ આવેલું શરખતનું પ્યાલું વારંવાર હાથમાંથી સરકી જાય છે” તેનાં કાનમાં હજુલુ સુધી વાગ્યા કરતા હતા. તે ઉપરાંત તેને ચુપ રહેવાને ખીજ

ધણા કારણ હતા. લેડી મેરીનો ખુશ્મરત ચેહરો તેની નજર આગળ લમ્યા કરતો હતો, અને રાલફ પોતાના હાથમાં એક સાથી ઉંચામાંની સીગરેત લઇને તે ચેહરાની દરેક ખારીકી પોતાનાં મગજમાં ઠેસવતો ખેડો હતો.

રાતે જમવા માટે જ્યારે તે પોતાનાં ઓરડામાં પાછો ગયો, ત્યારે પણ આંચળ છોકરી ગોચા તેની સાંમે આવી ઉભી; પણ જ્યારે તે ખીછાણા ઉપર પડ્યો અને ઉંઘવાની કોશેશ કરી ત્યારે તેને પોતાને એક અંધારા ઓરડામાં દીડો અને તેની પાસે નીતા, તેની ધણીયાણી ધણાજ દયામણા ચેહરે ઉભી હતી. તેણીની યાદ ભૂલી જવાને રાલફ ફરીફરીથી કોશેશ કીધી, અને મધરાતે તે કાંઈ લયંકાર સ્વપ્નામાંથી એકાએક ચોંટી ઉઠ્યો.

“બાહ, તેણી કદીખી જાણી શકશે નહિ” તે ખડખડ્યો, અને એક વાર ફરીથી ઉંઘાવાની મજબુત કોશેશ કરી.

વાંચનાર, ત્યાર પછીનાં બે અઠવાડયાંમાં રાલફની હાલત કેવી હતી તે દરસાવવું ધણું મુશ્કેલ છે. દરેક દહાડે તે “હું અરલ ઓફ રેતન છું” એવું લોકોને જણાવવાને તે પોતાને મુશ્કેળીથી અટકાવી શકતો હતો, કરણ તે બુલ્બૂલીતથી ખીહતો હતો. સાંજ પડતાં તે રોજ રેતન-હોલ તરફ ફરવા જતો હતો, અને તે મેહેલને દુરથીજ જોઈને પોતાનાં અકળાતાં મગજને શાંત પાડતો હતો. બાકીનો વખત તે હોટેલમાંજ રેડતો હતો, અને દરેક વખતે તેનાં ઓરડાનું બારણું ઉઘડતાં તે મીઠું બુલ્બૂલીતને જોવાની આશા રાખતો હતો.

એક દીવસે રાતે જ્યારે તે ખીલીયરડ રૂમમાં ફરતો હતો, તેવામાં મીઠું બુલ્બૂલીત તેની આગળ એકાએક આવી લાગ્યો.

“કેમ છો, મારા લોર્ડ?” તે બોલીયો.

રાલફ ત્યાંજ ઉભો રહી ગયો, અને બુલ્બૂલીત તરફ

ડોળા ફાડીને જોવા લાગ્યો.

“મારા લોડ ?” તે આતુરતાથી બોલીયો. “ત્યારે તમે—”

“આ મહસ્થ અરલ ઓફ રેતન છે, મી. બ્રાઉન” તેણે પોતાની બાજુમાં ઉમેલા તે હોટલનાં માલેકને કહ્યું. “આપણે તમારા ઓરડામાં જઈશું, મારા લોડ” તે ગંભીર અવાજે બોલીયો.

ઉજળા દુધ જેવા ચેહરા સાથે, અને ખુશાળીથી અર્ધ દીવાનાં જેવી હાલતમાં રાલ્ફ યુવ્વપીત સાથે પોતાનાં ઓરડામાં દાખલ થયો, અને ગોયા ત્યાં આવેલી દરેક ચીજ તેને લોડ રેતન કરીને બોલાવતી હતી.

અરલ ઓફ રેતન ! ઓહ કેવો ફેરફાર ! આજ પછી ગરીબાઈ તને છેલ્લી સન્નામ; દુર્દશા તંગી, કંગાળયત તને સદાની રામ-રામ; નીતા અને તેણીની સઘળી અસલી યાદને હંમેશની જય-ગોપાળ; બેનશીબી બેઘઝતી તમને છેલ્લી ગુડ બાઈ; હવે તો આબાદી, સુખ, દોલત, અને કીર્તીની જય જય; અસ તેની જીંદગીમાં થયલા આ ચમકારને હવે તો હઝારો હઝાર નમસ્કાર, નમસ્કાર !

મકરણ ૯ મું.

પ્રીય વાંચનાર એકવાર ફરીથી આપણે પેલા એકાંત ટાપુ તરફ ફરીશું.

પેલી કેહતી છે તેમ “પાણી પીને માડરનું ઘર પુછવું” એવી હાલત રાથની થઈ પડી હતી. જોકે તેણે રોલાવે એક છોકરા તરીકે ગણવાનું વચન આપ્યું હતું છતાં આ ગોઠવણથી

રાયને કાંઈ ઝાઝો સંતોષ મળીયો નહિ. તેનાં બાપે તેને એક મરદને આવકાર આપવા જણાવ્યું હતું, જ્યારે એક સ્ત્રીથી દુર નાહસવાની તાકીદ કરી હતી. પણ સ્ટેલા સાથે ઉપડી ગોઠવણ કરવાથી તે ધણાજ થોડા વખતમાં પોતાના મરહુમ પીતાનાં હુકમને નાકરમાન થઈ ચુક્યો હતો.

પણ એટલું જતા તે આ વીચારથી તો સધ્યારે લેતો હતો કે સ્ટેલાની માતા આગળથી તો તે દુરજ રહેતો હતો. સ્ટેલા પોતે તો એક સ્ત્રી તરીકે કદાચજ લેખી શકાય અને તે ઉપરાંત જો તેણી “ભયભરેલી” માલમ પડે તો રાથે તેણીને તુરતજ મારી નાખવી, એ વીશેની કબુલાતને રાથ પોતાની સલામતી માટે એક ધણું મુસ્તકીમ કારણ લેખતો હતો કે જો સ્ટેલા “ભય ભરેલી” કેવી રીતે થઈ પડે તેનો તેને સેહજ પણ ખ્યાલ હતો નહિ.

અને રાથ જ્યારે પોતે કાંધેલી કબુલાત માટે મનમાંજ મુજબતો હતો, ત્યારે બીજી તરફથી સ્ટેલા તેણીની મુશકેલીનો ધણોજ સંતોષકારક નીવેડો લાવી શકી તે માટે ધણી ખુશી હતી.

“જેવ” આશરે એ કલાક પછી જ્યારે તેઓ પાછાં મળીયાં ત્યારે તેણી બોલી “જેવ, આપણી ગોઠવણ મુજબ જે સંવળું કામ હાલમાં તમે કરોછો તે સંવળું કામ હવે તમુને મને શીખવવું જોઈશે, અને બીજી કેટલીક ચીજો એવી છે કે તમારેથી થઈ શકતી નથી તેમાં હું તમુને મદદ કરીશ.”

“તે ચીજો?” રાથે હુંકમાંજ પુછીયું. કારણ તેનાં બાપે તેને શીખવ્યું હતું કે સાધારણ ચીજ માટે ધણું બોલીને દાહ્યા માણસો પોતાનો દમ ફેકટમાં ગુમાવતા નથી.

“દાખલા તરીકે તમે સીવી શકતા નથી” સ્ટેલા બોલી “અને હું જોઈંછ કે તમુને થોડાંક શર્ટની ધણી અગત જણા-

યજ્ઞ તેથી હું તમારે માટે થોડાક શટ્ સીવી રાખીશ.”

રાય તેણીની કાળજી માટે સેહજ પણ અમન થયો નહિ.

“હું મારાં હુગડાં “ઇન્ડયનસો” પાસે લઉં છું” તે બોલીયો.

“અને તે માટે તમે ધણીજ ઓછી કીંમત આપતા હશો?”

“હું તેઓને રીંછ અને સીંઘ માછલીનાં ચામડાં આપું છું, અને કાંઈ વેળા દરીયાઈ પક્ષીઓનાં પીછાં પણ હું તેઓને વેચું છું.”

“અને એ પીછાંઓની શું કીંમત આવેછ તેનો તમને કાંઈ ખ્યાલ છે? અરે ફક્ત તવંગર લોકોનેજ આ પીછાં વાપડવાની જોગવાઈ હોય છે.”

“તેનાં બદલામાં મને બસો બંદુકની ગોળી, એક પીપ ખાણુ, અને દસ વાર લીનન મળે છે.”

“તેઓ તમને છેતરે છે, કારણ જે ચીજો તમે તેઓને આપો છો તેની કીંમત તો સેંકડો પાઉંડની છે.”

“પછસા શું ચીજ છે તે હું જાણુનો નથી, અને હું ધારંજ કે તે મને આ ટાપુ ઉપર કાંઈ પણ કામ લાગી શકશે નહિ. જ્યારે બંદુકની ગોળી, ખાન અને કપડું એ સવળું મને ધણું ખપતું છે.”

“પણ તમારે દરેક વાજખી ચીજની કીંમત પીછાણુની જોખંધે, અને તેથીજ હું ધારંજ કે આ કામમાં હું તમને મદદ કરીશ, અને હવે—” જાણુ એકાએક તેણીને ખ્યાલ આવ્યો હોય તેમ તેણી બોલી “તમે ક્યાં રહોછ તે મને બતાવો.”

રાય તેણીને એક મોટાં ઝાડ આગળ લઈ ગયો કે જેનાં છાયાં તમે તેને પોતાનું છુપડું બનાવ્યું હતું. તે એક ધણુંજ

કંગાળ બુપકું હતું, અને તે જોઇને સ્ટેલા ધણી દલગીર થઇ. કારણ તેઓને મોહતમાંથી બચાવનાર આ જવન પોતે કવી અગવડ ખમીને તેઓને દરેક ચીજનું સુખ આપતો હતો.

“આ બુપકું મને એક રીંછનાં ચુકા જેવું દીસેછ” તેણી બોલી, અને ત્યાર પછી કાંઇ મક્કમ વીચાર કરીને ત્યાંથી બાહર પડી.

“ચાલો હવે તમારા વચન પ્રમાણે મને શિકાર કરવાનું અને માછલી પકડવાનું શીખવો. હું મારાં મમ્મને કહી આવીછ કે મને આવતાં જરા વખત લાગે તો કાંઇ પણ શીકર કરવી નહિ.”

પણ હજુણ તો તેણી આ શબ્દો પુગ કરી રહે તેવામાં રાથે પોતાની ચગોર ચશમે દુરથી જો હરણને આવતાં દીઠાં, તેઓ ધણાજ ધીમેથી ત્યાં જઇ પુગ્યાં, અને રાથે પોતાની બંદુક સ્ટેલાને આપી.

“લેવ, આ હરણનો શિકાર તમારે ફાળે છે” તે બોલીયો. “પણ પેહેલ્લાં બંદુક આંચ એમ તમારા ખભાં સામે તેકવો અને તેની કીનારીની અણી તરફ તમારી નજર બરાબર ઠેરવીને—”

પણ સ્ટેલાએ પોતાની આતુરતામાં બીજું કાંઇપણ વધુ સાંભળ્યા વગર એકાએક તે બંદુક ફેડી. ગોળી ઉંચે આસમાન તરફ ઉડી, તે હરણો નાશી ગયાં, અને દુખની એક ચીસ સાથે તે બંદુક સ્ટેલાનાં હાથમાંથી પડી ગઇ.

“તમે ધણી ઉતાવળ કરી” રાથ ઠપકાનાં અવાજે બોલીયો “મેં તમને દેલું તેમ તમે બરાબર આ બંદુક પકડી નહિ મને યાદ છે કે જ્યારે મેં પણ આ બંદુક પેહેલ્લી વેળા ફેડી હતી ત્યારે મને પણ તમારીજ માફક આંચકો લાગ્યો હતો. લાવો તમારું ખભું મને જોવા દો.”

“ઓ નહિ નહિ, મને કાંઈપણ ઇજા થઈ નથી” સ્ટેલા શરમાઈ જતાં ખેલી.

“હવે આ હરણુની પાછળ જવામાં કાંઈ ક્ષાપદો નથી, કારણ તેઓ એક અકવાડયાં સુધી પાછા ફરશે નહિ” રાથ દલગીર અવાજે બોલ્યો “હવે હું તમને માછલી પકડવા માટે થોડીક સલાહ આપીશ પણ તે માટેનો ગત્ર અને લાકડો તમારા ઝુપડામાં છે.”

સ્ટેલા તે ઝુપડા તરફ ફરી, અને રાથ ત્યાં દાખલ ન થતાં બાહરજા ઉભો રહ્યો, કારણ તે ઝુપડાની અંદર પેલી ભયમરેલી સ્ત્રી હતી.

થોડાજ વખતમાં તેણી પોતાની સાથે માછલી પકડવાનો સધળો અસખ્યાય લઈ આવી, અને આ બંને જણા દરીયા તરફ ફરીયાં કીનારા આગળ આવી પુગતાં રાથે પેહેલ્લાં સ્ટેલાને એક મછવામાં દાખલ થવા કહ્યું, કે જેથી તેણીનાં નાળુક પગ પાણીમાં ભીંજાઈને તેણીને સરદી લાગતાં તે અટકાવી શકે. તુરતજ તેઓ ઉંડા પાણીમાં હાંકારી ગયાં, અને રાથે તેણીને હવે માછલી પકડવાની સમજણ આપવા માંડી ગરીબ બીચારી સ્ટેલા ! તેણી પેહેલ્લાં તો તે લાંબી લાકડી બરાબર પકડી શકીજ નહિ, તે ગત્ર દુર દરીયામાં ફેંકવાને તેણીમાં તાકાત હતી નહિ, અને જ્યારે કોઈ વખતે એક માંછલી તે ગત્રમાં સપડાવાની અણી ઉપર આવતી ત્યારે સ્ટેલા તે ગળને એવી રીતે ઉંચકી લેતી હતી, કે જેથી હાથશું આવેલી માછલી બીજાજ પગે છટકી જતી. પણ વાંચનાર, કેઈ માંચનાં પુત્રને જનમતાંની સાથેજ ખેલતાં આવડે છે ? તેમ સ્ટેલા જોઈ પેહેલ્લી કાશેશોમાં નીશફળ નીવડી છતાં સેહજ હિંમત અને ધીરજ પછી તેણીને આખરે ફ-તેહ મળી.

તેણી એક માછળી પોતાનાં હાથે પકડી શકી. આ

ઉપરથી તેણીને ઉ-તેજલુ મળીયું. તેણી તે ગળ દુર દરીયામાં વારંવાર ફેંકવા લાગી અને પોતાનાં કામમાં એટલી તો મશગુલ બની ગઇ, કે તેણી તે મજવામાં રાથની હાજરી પણ જુલો ગઇ. અને રાથ પોતાનાં હાથમાં હલ્લેસાં સાથે તેણીને વીચાર-વંત હમે જોતો બેઠો. તેણીએ પોતાનાં બલાઉસની બોંય ફાણી સુધી ઉંચે ચઢાવી હતી. અને તે ગોરો દુધ જેવો નાનુક શેપદાર હાથ જોઇને રાથ અન્યથા થતો કુદરતની આવી સુંદર પેદાયશમાં તેનાં બાપનાં ફેહવા પ્રમાણે આવો કડવાસ ભેલાયનો હશે કે તેણીના સોનેરી બાલ તડકામાં રેશમની માફક ચળકતા હતા. સ્ટેલા તે વેળા તેની નજરમાં એક દરીયાઇ દેવી જેવી દીસતી હતી.

“હું થાકી ગઇછ” તેણી આખરે બોલી “મેં કેટલી માછલી પકડીછ ?”

“દસ” રાથ તે ગણતાં બોલીયો “તમે હવે કીનારા ઉપર જાવ, પણ હું તો થોડોક વખત આ ચાલુજ રાખીશ. સ્ટેલા” રાથ એકાએક તેણીનો હાથ ઝાલતાં બોલ્યો “તમારી આજની ચતુરાઇ માટે હું તમને મુઆરકબાદી આપુંછ.”

“થેંક યુ” તેણી હસ્તાં બોલી “પણ તમને કેટલો વખત લાગશે?” તેણી તે મજવામાંથી કીનારા ઉપર ઉતરતાં બોલી.

“આશરે એક કલાક.”

સ્ટેલા તુરતજ પોતાનાં ઝુપડાં તરફ દોડી ગઇ. રાથ પોતાનો મજવો દરીયામાં પાછો હાસેલીને વધુ માછલી પકડવા રોકાયો. જ્યારે તે ખલાસ કરી રહ્યો. ત્યારે તે સઘળી પકડેલી માછલી સાથે પોતાનાં ઝુપડાં તરફ ફરીયો પણ અન્યથાથી તે દરવાજા આગળ ઉભોજ રહ્યો. તે ઝુપડાંને બરાબર સાફ

કરવામાં આવ્યું હતું. બીજાણી ઉપર એક ગરમ બંદુસ મુકવામાં આવ્યો હતો. અને પતરાંનાં એક દાબડા ઉપર તેનું રાતનું ખાણું તથ્યાર પડેલું હતું. રાથ આ સધળો ફેરફાર અન્યથા જોવી ચુપકીદીથી જોતો ત્યાંજ ઉભો, અને ત્યાર પછી પોતાની આસપાસ નજર કરીને “ સ્ટેલા-સ્ટેલા ” કરીને બુમ પાડી, કે જોથી તે તેણીની કાળજી માટે ઉપકાર માની શકે; પણ નહિ કોઈને જવાબ મળીયો નહિ, અને રાથ ખુશાળીની લાગણી સાથે આખરે જમવા બેઠો.

બીજીજ પળે સ્ટેલા ધણાજ ધીમાં પગળે એક ઝાડની પાછળ છુપાયલી બાહર આવી અને રાથ તરફ દયાની એક નજર કરતાં તેણી એક બે મીનીટ તેને જમતો જોતી ત્યાંજ ઉભી. ત્યાર પછી સંતોષનાં એક શ્વાસ સાથે તેણી ત્યાંથી સટટી ગઇ.

આ પ્રમાણે દહાડાઓ વેહતા ગયા. જ્યારે સ્ટેલા કાંઈ લુલ કરતી હતી, ત્યારે રાથ તેણીની લુલ પાછળ હસવાને બદલે ધણો ગંભીર રહેતાં શીખ્યો હતો, કારણ તે જાણતો હતો કે તેની આવી ચાલથી સ્ટેલા ગુસ્સે થતી હતી. ધણાજ થોડા વખતમાં તેણી શેકાર કરતાં અને માછલી પકડતાં શીખી ગઇ, અને તેણીની આવી રીતની જીંદગીથી તેણી તંદરોસ્તી સાથે તાકાત પણ મેળવતી ગઇ. તેણી હંમેશાં ખુશાળ રહેતી હતી, અને કાંઈ પણ કામ કરતાં તેણી એવા તો મીઠા હલકે લલકારતી હતી કે તેણીની માતા પોતાની દીકરીમાં આ ચમતકારી ફેરફાર જોઈને વારંવાર અન્યથા થતી હતી.

“ સ્ટેલા, તું મને સુખી જણાયછ ” તેણી એક દીવશે બોલી.

“ હા, મમાં હું સુખી છું. આ ટાપુ ઉપર આવ્યા પછી મને અસુખી બનવાનું કાંઈ પણ કારણ મળીયું નથી.”

“પણ સ્ટેલા, તુંને યાદ રાખવું જોઈએ કે આપણે એક ઉજ્જડ ટાપુ ઉપર ધસડાઈ આવ્યા છીએ.”

“આ ઉજ્જડ ટાપુ નથી, મમાં” તેણી લગભગ દસમી વખત પોતાની માતાની જુલ સુધારતાં બોલી. “જેવ હયાં આપણને દરેક રીતની સગવડ છે.”

“પણ તું જુલી જાયજ છોકરી કે આપણે દુનીયાદારીથી તદન અલગ થઈ ગયાં છીએ, અને તું પણ હયાં એક જંગલી છોકરીની માફક દહાડે દહાડે ઉખરા જેવી વધતીજ જાયજ. જો આપ તડકાંમાં રખડતાં તારો ચેહરો અને હાથ કેવા જુરા થઈ ગયાજ.”

“હું તે કબુલ કરુંજ, મમાં. પણ ધરમા બેસીને પાઉડરનાં લેપડા લગાડીને ખુશ્સુરતમાં ખપવાનાં કરતાં, મારી માફક ખુલ્લી હવામાં કસરત કરીને તાકાત અને તંદરોસ્તી મેળવવામાંજ ખરી ખુશ્સુરતી સમાયેલી છે.”

“અને જ્યારે કોઈ દીવશે આપણે હયાંથી નાશી જઈશું.” મીસીસ મેરડાન્ટ પોતાની દીકરીનાં બોલવા ઉપર કાંઈપણ ધ્યાણ નહિ આપતાં બોલી “ત્યારે તું તારી આવી જાંદગી માટે શરમાશે, તારી બરોબરીયા લોકોમાં ભેદવા માટે તુને લજવાવું પડશે.”

સ્ટેલાએ બારણાની બાહર નજર કરી અને તે સુંદર દેખાવ જોઈને તેણીએ એક ઉંડો નીસાસો નાખ્યો. વાંચનાર, તે નીસાસો રાખને યા તો આ ટાપુને છોડી જવાનો હતો તે કેહવું ધણું મુશ્કેલ છે. પણ ત્યારપછી તેણી પોતાની માતાની હજુરમાં કદીપણ ગાતાં સંભલાઈ નહિ. અને જ્યારે તેણી રાખને પાછી મળી ત્યારે તેણી ઘડી દલગીર દેખાતી હતી.

“રાય, હયાંથી કોઈ સ્ટીમર પસાર થાયજ કે ? તેણીએ પુછીયું.”

રાથ ચોક્યો. તે પોતાનાં મીત્રનાં અવાજ અને ચેહરા ઉપરનો ફેરફાર તુરતજ જોઈ શક્યો.

“ નહિ ” તે બોલીયો “ કાંય ? ”

“ કારણ મારા મમાં હયાંથી જવા ધણું અતુર છે.”

“ હા, પણ તમે ! તમુનેથી હયાંથી જવા ગમેજ કે ? ”

“ હું તે કહી શકતી નથી, કારણ આ ટાપુ ઉપર રહેવાથી મને કાંઈ પણ ગેરફાયદો થયો નથી. રાથ, જો એક સ્ટીમર હમુને મળી જાય તો આપણે સઘળાં સાથેજ જઈશું.”

“ નહિ. હું તો હયાંજ રહેવશ.” તે ગંભીર અવાજે બોલીયો “ પણ તમે જો હયાંથી જવા આતુરજ હોવ તો આ ટાપુની ઉત્તર તરફની એક તેકડી ઉપરથી કદાચ કોઈ સ્ટીમર જોઈ શકાશે.”

“ મને ત્યાં લઈ જવાની મેહરબાની કરશો ” સ્ટેલા ધણાજ ધીમાં સાદે બોલી.

“ હમણા આપણે તે તરફજ જઈએ છોએ.”

સ્ટેલાએ તેનો ઉપકાર માનીયો નહિ અને તેઓ ગુપચુપ ચાલવા લાગ્યા. રાથ કે જે હંમેશા કોઈ શેકારની શોધમાં રહેતો હતો, તેની નજર હમણા જાણે જમીન સાથે ચીતકી ગઈ હતી, અને સ્ટેલા પણ કાંઈ ઊંડા વીચારમાં તેની બાજુમાં ગુપચુપ ચાલતી હતી. એકાએક તેણીએ ગાવા માંડ્યું. અને ઓહ. અત્યારસુધી તે અવાજથી ખુશ થતો રાથ, હમણા તેણીને ગાતાં સાંભળીને અત્યંત શોકાતુર બની ગયો. કાંઈ અજબ રીતે તેણે આ છોકરાને (!) પોતાની નજદીક રાખવાની ટેવ પાડી હતી, અને જ્યારે તેણી હવે ત્યાંથી જવાની તૈયારી કરી રહી હતી, ત્યારે રાથ કાંઈ ન જણાયલી ધાસ્તીથી

ખીહતો હતો, અને તોપણ ફક્ત થોડાજ વખત અગાઉ તે આ ટાપુથી તદ્દન મુખી અને સંતોષી હતો !

તેઓ આગળ ચાલતાં ગયાં, અને પેલી ટેકડી નજદીક આવી પુગતાં ત્યાં દરેક જાતનાં ફુલ એટલે તો ખીચોખીચ ઉગી નીકળ્યાં હતાં કે સ્ટેલા તે જોઈને પોતાનો હરખ છુપાવી શકી નહિ. તે સુંદર ફુલો એક ગીચ જંગલ જેવા ભાગમાં તેણીની જમણી બાજુ ઉપર આવ્યાં હતાં, અને રથને પોતાની સાથે આવવાને પુછી જોતાં તેણે નાં કેહવાથી સ્ટેલા તુરતજ તે ગીચ ઝાડીમાં એકલી ગઇ. થોડો વખત પછી તેણી ફુલ વીણીને પાછી બાહાર આવતી હતી, પણ એક ચોક્કસ જગ્યા આગળ આવતાં તેણીએ પોતાથી થોડાક કદમ દુર એક ફાડાળી પડેલી દીડી. તે ફાડાળી તેનાં લાકડાંના દાંદાથી છુટી પડી ગઇ હતી, અને તે તદ્દન કીટાયલી હતી. સ્ટેલાએ તે ઉપાડી લીધી, પણ તુરતજ તે પાછી નાંખી દઇને રાથને તે માટે ઉતારણે ખમર આપવા દોડી. પણ હજુજુ તો તેણી દસ બાર કદમ દુર જાય તેટલાં તેણી એકાએક પાછી અટકી પડી, કારણ ત્યાંથી ફક્ત થોડાજ કદમ દુર એક માણસનું હાડપોંજર પડેલું હતું.

સ્ટેલાએ કાંઇ પણ ધ્રુમ પાડી નહિ, પણ ઉજળા ચેહરા સાથે તેણી એક બે મીનીટ ત્યાંજ ઉભી. આખરે તેણીની ધાસ્તી સેહેજ નરમ પડતાં તેણી “રાથ રાથ” પોકારતી આગળ વધી, પણ જ્યારે તેણી રાથને પાછી મળી ત્યારે અઝ-યમ જેવું તો એ હતું કે તેણીએ રાથને એ વીશે કાંઇ પણ જણાવ્યું નહિ.

* * * * *

“તું ક્યાં હતી, સ્ટેલા” જ્યારે તેણી પોતાનાં બુપડાંમાં પાછી ફરી ત્યારે તેણીની માતાએ પુછીયું. “હું ત્યારની વીચાર

કરતી હતી કે આપણા છુટકારાની કાંઈ પણ કોશિશ કરીયા વીણા, આપણે હયાં કયાં સુધી પડી રહીશું? આપણે એકલાંજ હોતે તો સમજ્યાં, પણ સાથે આ અર્ધ જંગલી, અર્ધ દીવાનો છોકરો કે જે——”

સ્ટેલાની આંખો ગુસ્સાથી ચમકવા લાગી.

“મમાં” તેણી બોલી “આ જવાને આપણી જીંદગી બચાવીજ તે આપણા સંભાળ રાખેજ, અને આવા એક જવાનની આપણી તરફ કાળજી માટે તેનો આભાર માનવાને બદલે. ઓ. મમાં તમે તેને જંગળી અને દીવાનો કહોજ?”

“સુપ. તું મારી સાથે આવી તુંદાઈથી વાત કરતાં ક્યારથી શીખી સ્ટેલા” તેણી થથરાવનારા અવાજે બોલી.

સ્ટેલાની આંખમાં પાણી આવી ગયાં, અને તેણી પોતાની માતા આગળ જઈને ગુહણ મંડીયે પડી.

“મમાં મને માફ કરો હું શું બોલતી હતી તેનું મને જાણુ હતું નહિ. હમે આજે દુર ફરવા ગયાં હતા, અને હું તદ્દન ઠાકી ગઈ છું. ગરીબ મારાં મમાં તમારી દુખી હાલતમાં તમારી આગળ રહીને તમને દીક્કાસો દેવાને બદલે હું ફરવા ગઈ એ માટે દલગીર છું હવેથી હું ઘણો વખત બાહર રહીશ નહિ.”

પણ બીજી સહવારે જ્યારે તેણી રાત્રને પાછી મળી ત્યારે અફસોસ ગઈ સાંજનાં તેણીનાં બોલો તેણીને યાદ રહ્યા નહિ. રાત્ર આજે રાખેટા કરતાં મોડો જંગમો હતો, અને સ્ટેલાએ આજે દુધ મરઘી અને ઇંદાં પોતાનાં બાળા આગળ પડેલું દીધું નહિ.

“તમે ઘણા મોડા આવ્યાજ” સ્ટેલાએ કહ્યું.

“હા, મારી જીંદગીમાં હું આજે પેહલ્લીજ વેળા મોડો

જાગ્યોજી. કેમ તમારી ધાસ્તી નાશી ગઈ કે ? ”

“ ધાસ્તી ! શાની ? ”

“ હું ધારું છું કે ગઈ કાલે તમે ખીધાં હતાં. ”

“ હા. હું જરા ખીધી હતી હું પ્રેમ વીણીને પછી ફરતી હતી ત્યારે મેં કાંઈ એવી ચીજ જોઈ કે જેથી હું ગભરાઈ ગઈ ચાલેા આવેા હું તે તમુને દેખાડું. ”

“ ત્યારે તો હું મારી બંદુક લઈને તેને ઠાર કરીશ, કે જેથી તમે ફરીથી ખીહવેા નહિ. ”

“ તમારો બંદુકની તે કાંઈ પણ દરકાર કરશે નહિ. ” તેણી ગંભીર અવાજે બોલી.

“ તૃપ્તિયાર રહો, રાથ ” તે જગ્યાની નજદીક આવી પુગતાં સ્ટેલા બોલી.

“ હું હંમેશ તૃપ્તિયાર છું ” રાથ પોતાની બંદુક બરાબર હાથમાં પકડતાં બોલીયો.

“ આ રહ્યું તે ” સ્ટેલાએ તે કુહાડી તરફ આંગળી કરી.

“ ઓહ, એ તો ફક્ત એક કુહાડી છે એમાં ખીહવા જેવું શું છે ” રાથ અજાણીથી હસતાં બોલીયો “ એ ચીજ તો મને ખૂબી કામની છે, પણ આ કુહાડી હયાં કેમ આવી શકી ? ”

“ તેનાં કારણ માટે હયાં જોવ ” સ્ટેલા રાથને પેલા હાડપીંજર આગળ લઈ જતાં બોલી.

“ અરે એ તો માણસનું એક હાડપીંજર છે. ગરીબ ખીચારો. ”

“ પણ તે હયાં કેમ આવી શક્યો, અને આ કુહાડી સાથે તે શું કરતો હતો ? ” રાથે વીચાર્યું.

“ કદાચ તે હયાં કાળસો ખણવા આવ્યો હશે ? ” સ્ટેલાએ કહ્યું.

“ નહિ, આ જંગલમાં લાકડાં પુશકળ હોવાથી કાળસામી હયાં કાંઈ પણ જરૂર નથી. ગરીબ ખીચારો હું તેનાં હાડકાં આ ખાડામાં દાટીશ. પણ રટેલા ! ”

“ કાંચ ”

“ જો તમે હયાં નહિ આવ્યાં હોતે, તો હું પણ એવીજ રીતે આ ટાપુ ઉપર મરણ પામતે; અને હજુ પણ જ્યારે તમે હયાંથી ચાલી જશો ત્યારે પણ ખુદા ખતર, મારાં હાડકાં એજ માફક ફેટે પણ દતાયા વગર હયાં રખડતાં પડશે ” રાથ લાગણીથી બોલીએ.

“ ઓ એમ નાં બોલો, ચાલો રાથ આપણે હયાંથી ચાલી જઈએ, મને ખીક લગેજ ” રટેલા તેનાં ખભાં ઉપર હાથ મેલતા બોલી.

“ સખર, રટેલા ” રાથ પેલા ખાડા આગળ જતાં તેમાંથી એક પીળો ચક્કતો પથ્થર ઉંચકતાં બોલીયો “ હું ધાડુંજ કે તે કાંઈ આંચ ચળકતી ચીજ માટે ખોડતો હોવો જોઈએ. ”

“ રટેલાએ તે પથ્થર પોતાનાં હાથમાં લીધો, તેને બરાબર તપાસ્યો અને ત્યારપછી ગભરાત અને અન્યયખીથી બોલી

“ ઓ રાથ, એ તો સોનું છે ! ”

“ હા, હશે રેહવા દો ” રાથ બેદરકારીથી બોલીયો.

રટેલાની અન્યયખીનો પાર હતો નહિ જો કે તેણી હજુથી ધણી નાદાન હતી, તોપણ કેઈ જવાન છોડી આજે દુનીયામાં પહંસાનું બળ સમજી ન શકવા જેટલી બોલી હોય, અને તેણીની આંખો ખુશાલીથી ચમકવા લાગી.

હા, એ તો સોનુંજ છે. મારી ખાત્રી છે. જોવની રાથ, આખા ખાડામાં ખીલું કાંઈ વધુ છે કે ? ”

રાથે પોતાનાં પગ વડી તે ખાડા આગળની મટી બાજુ

કરવા માંડી, અને ખીજ વધુ ચાર પાંચ સોનાના કકડા લાંથી મળી આવ્યા. રાથે તે ખાડો વધુ હિંડો ખોડવા માંડ્યો, અને ઓ અળયખી ! ત્યાં તો એક મોટી સોનાની ખાણુ આવી હતી.

રેલેલા ગુંઠણમંડીયે પડી, અને તે સધળા પથ્થર પોતાનાં રૂમાલમાં એકઠા કરવા લાગી.

“ ઓ રાથ, રાથ. આપણે માટે હયાં જળરો ખળનો છે, અને આપણે અતીખ્ય તવંગર બનીયાંછ.” રેલેલા આતુર-તાથી બોલી.

“ તમે હજી ખુશી જણાઓછ ” તે બોલીયો. “ તેનું કારણ ? ”

“ કારણ પુછોછ ? ઓ રાથ, આજ સોનું તેજ પધસો છે, અને પધસો એટલે દુનીયાની તમામ ચીજ અને મોજમજાહ ભોગવવાનું એક સર્વોત્તમ સાધન છે. રાથ, હવે તમે પધસવાળા બનશો. ગરીબ લોકો તમારી આરણુ કરશે, મોટા લોકો તમારી ખુશામદ કરશે, અને તમે થોડાજ વખતમાં હમણાનાં રાથ રેન તરીકે નહિ, પણ રાથ રેન એક જણીતા કરોડપતી તરીકે આખી દુનીયામાં મશહુર બનશો.”

“ આ સધળું કેવી રીતે બની શકશે ” રાથે અળયખીથી પુછીયું. “ કારણ હું નહિ ધારતો કે આ સોનું મને હયાં કોઈ પણ રીતે પેલી કીતાવલી કોડળી કરતાં વધુ કામ આવી શકે ! ”

“ કાંય, તમે ઇનડયન્સોને આ નાના દુકડાનો એક ધણોજ નજવો ભાગ આપીને તેઓ પાસેથી કોઈ પણ કીમતી ચીજ મેળવી શકશો.”

“ ઠીક, ત્યારે તો તેઓ આવે ત્યાં સુધી હું આ બે ત્રણ દુકડા મારી પાસે રાખી મુકીશ.”

“એ નહિ, નહિ” સ્ટેલાને કાંઈ યાદ આવ્યું હોય તેમ તેણી રાથના હાથ ઝાલતાં બેઠી. “નહિ આ સોનું આપણે તેઓને દેખાડ્યું નહિ, કારણ જ્યારે તેઓ જાણશે કે આ એકાંટ ટાપુ ઉપર એક મોટી સોનાની ખાણ આવેલી છે, ત્યારે તેઓ એક બે નહિ, પણ હજારોની સંખ્યામાં હયાં ધસડાઈ આવશે, અને તેઓમાંનો દરેક જણ આ સોનાનો સૌથી મોટો ભાગ મેળવવાની કોશિશ કરશે. પરીણામમાં તેઓ વચ્ચે મારામારી થશે, દરેક આદમી પોતાનાં બીજા ગોદ્યાઓને તેનાં કદા દુશ્મન તરીકે જોવા લાગીને તેનાં લોહીનો તરસો બનશે, અને આજનો આ શાંત ટાપુ કીડીઓની માફ ઉભાઈ જઈને દોલતનાં હવસીઓનાં પોકારથી ધમધમી રહેશે.”

“ત્યારે તો આપણે આ સોનું છુપાવી દઈએ” રાથ પોતાનાં પગવડે તે ખણી કાઢીને ખાડો પાછો પુરી નાખનાં બોલીયો. “કારણ હું મારા પીતાની હંમેશની શાંત ઉંઘમાં કાંઈને પણ ખલલ કરવા દઈશ નહિ.”

“રાથ. હું ધાર'છ કે પેલો માણસ હયાં સોનાની હાજરી માટે કાંઈ જાણતો હોવો જોઈએ.”

“હા. મને પણ એમજ લાગેછ તેને હયાં આ સોનું મળીયું હશે અને તે એકઠું કરવા તેણે રાત દીવશ ખેડવા માંડ્યું. આખરે તે નાતવાન બની ગયો હશે, અને પોતાનાં બચાવમાં શિલાળા માટે કાંઈપણ તૈયારી કરવા વગર તે નાહકનો મારીયો ગયો. ખરેખર, આ પીળી ધાતુમાં કાંઈ અજબ ખેંચાણ હોવું જોઈએ કે જેણે માણસો પોતાનાં જનથીબી જ્યાદા ગણેછ.”

“લોકો દરરોજ સોનાં માટે મરે છે. તેઓ તે મેળવવા ધણા ગંભીર શુનાહ કરે છે. અને કાંઈ વખત તો સોનાં માટે

પોતાનાં જાતલાઇનું ખુન પણ કરવાને દરતા નથી. હમારાં ઈંગ્લંડમાં અને દરેક ઠેકાણે પૈસાનેજ માન છે. એક તવંગર માણસ ગમે એવો બદચાલનો અને ગુનેહગાર હોય, તોપણ લોકો તેની તરફ માયાથી વર્તે છે. અને તેનાં બદ કાર્યો ઉપર ઢાંકપીછોડો કરવા તૈયાર થાય છે. પણ ગરીબાઇને તેઓ ધીક્કારે છે. તેઓ તેને એક ગુનાહ તરીકે લેખે છે. અને જાણે તમુને કાંઈ એપી રોગ લાગુ પડ્યો હોય તેમ તેઓ તમારેથી દુર નાહશે છે. ઓ, હું અને મારાં મમાં જ્યારે ગરીબ સ્થિતિમાં આવી પડ્યાં હતાં ત્યારે હમારા સારા વખતના બોલખાણુ પીછાણવાળાઓ હમારી આગળથી પાણુખર રતુનાં પાંતરાંની માફક એક પછી એક કેવી રીતે ખરી ગયાં, તેની મને ખરાખર યાદ છે. રાથ સુખનાં સાથી સો જડે છે. પણ દુખનો એકકે મળતો નથી પણ જે સઘળું તમે જોયું. સાંજળ્યું, અને અનુભવ્યું નથી, તે સઘળું તમુને સમજાવવા મારે માટે એક ઘણું મુશ્કેલ કામ છે.” સ્ટેલા ઉસકેરાઇને બોલી.

“હું તમુને સમજી શકું છું” રાથ બોલીયો “હવે આ સઘળું સોનું તમારું છે.”

“નહિ એની ઉપર તો તમારો હુક છે. કારણ તમે એને શોધી કાઢ્યું છે.”

“નહિ, એ મને હયાં કાંઈ પણ કામ આવશે નહિ. પણ જ્યારે કેાઇ સ્ટીમર હયાં આવી પુગતાં તમે હયાંથી ચાલી જશો, ત્યારે આ સઘળું સોનું તમે તમારી સાથેજ લઇ જજો. તેનો પુર છુટથી ઉપયોગ કરજો, અને થોડાજ વખતમાં તમે એક સઉંથી સુખી અને નશીબવંત આદમી બનીને, આ ટાપુ ઉપરનાં એકમાર્ગી રાથને યાદ કરજો.”

સ્ટેલા તેને જોતી ઉભી. તેનાં દરેક બોલ સાથે તેણીનો

એકરો પીકો પડતો ગયો, અને જ્યારે રાય પોતાનું બોલવું ખતમ કરી રહ્યો, ત્યારે તેણીએ પોતાના રૂમાલનાં બે છેડા પકડીને જે માટા સોનાનાં ટુકડા તેણીએ એકઠા કરીયા હતા, તે સઘળા તેણીએ જમીન ઉપર સડી જવા દીધા.

“અરે, આ ટુકડા પડી જાયછ” રાય તે ઉચકતાં બોલીયો.

“મને એ નથી જોઈતા.”

“કાંય, તમે હમણાજ બોલતાં હતાં કે——”

“નહિ મેં મારો વીચાર ફેરવ્યોછ. ચાલો હવે આપણે પાછાં ફરીયે.

“જરા થોભો, હું આ ટુકડાને બરાબર દાટીને——”

“તે મને કેહવાની કાંઈ પણ જરૂર નથી. તમે એને છુપાવો વા ન છુપાવો તેની મને દરકાર નથી.” અને આટલું બોલતાં રાય તરફ એક તણુકો કરીને સ્ટેલા પોતાનાં ઝુપડાં તરફ ઝડપી કદમે ચાલી ગઈ.

ગરીબ બીચારો રાય. સ્ટેલામાં આ એકાએક થયેલો ફેરફાર તે સમજી શક્યો નહિ. સ્ત્રી જાતીથી અંજણો આ જવાન, આ સેનું તેઓ બંને સાથેજ વાપડશે એવું તે સ્ટેલાને કેહતાં નીશકળ ગયો હતો, જે માટે તેણી તેની ઉપર ખદા થઈ ચાલી ગઈ હતી. એવો તેને સ્વપ્ન જે પણ ખ્યાલ હતો નહિ.

મકરણ ૧૦ મું.

નશિબનાંબી શું નખરાં છે ? હાડીકમાં પોતાનાં ખીસામાં એક દમડી વગરનો પાંચમાં વર્ગનો એક એકતર અને ફક્ત એક પખવાડ્યા પછી ઈંગલેંડનાં ઉમરાવ પદનો એક સઉથી

જાણીતા ખેતાનનો માલેક ! આહ, એમાંથી ફાંટાખાજ કીસ-મતનાં પ્રતાપજ તો ! જરા પણ શક હતો નહિ કે રાલફ, અરલ એફ રેતન થવાની ખુશાળીથી ગોયા પુણીફાટીજ ગયો હતો, તેની જીંદગીમાં એક એવો તો મોટો અને અચાનક ફેરફાર થઇ ગયો હતો, કે ધડીભર આ સવળું ખરું માનવાની પણ રાલફની છાતી ચાલી નહિ. પણ સામડી રીતે લેતાં તે ઘણો સારી રીતે વર્તતો હતો અને ખુલ્લપીત પણ તેની રીત-ભાત જોઈને થોડોક અજ્ઞયજ થયો, તેણે અને એફડે^૩ તો આશા રાખી હતી, કે આ નવો ઉમરાવ હોલ તાસા અને વાવતા તોરણનાં સણગાર વચ્ચે લોકોની ઠઠ વચ્ચેની પોતાની મુછપર તાવ દઈને પોતાનાં બાપીકા રેતન હોલમાં દાખલ થશે. પણ નહિ, આ નવા ઉમરાવની વળણમાં તો કાંઈ જુદીજ મતલબ સમાઈ હતી, કારણ તે હજુલુ નીતાને ભૂલી ગયો હતો નહિ.

“ જોવ મીં ખુલ્લપીત ” રાલફ એક દીવસે મીં ખુલ્લપીત સાથે ભવીખની ગેઠવણ કરતા બોલીયો. “ હું કાંઈ પણ રીતનાં દમામદાર આવકારનો ભુખ્યો નથી, અને હું જાણું એક સરકસની “ રીંગ ” માં દાખલ થતો હોવું, એવી રીતે સઘળા લોકોનું મારી તરફ ધ્યાણ ખેંચવા માગતો નથી. હું એક સાધારણ અહસ્થ—એક સાધારણ ઉમરાવ તરીકેજ મારી મીલકતનો કબજો લેવા વધારે ખુશી છું. ”

“ તમારી સાદાઈ અને સખ્યતા માટે મને મોટું માન છે, મારા લોડ ”

“ અને મેં તમને આગળ જણાવ્યું તેમ મારી “ હીસતરી ” હું પેપરોમાં છપાવાની જરૂર જોતો નથી. ”

“ ઠીક, મારા લોડ. તમારી આ ખાહેશથી હું મીં એફડેને વાકેફ કરીશ, કારણ તેવલુ તો તમારા આવકાર માટે

મોટા પાયા ઉપર ગોઠવણ કરી રહ્યા છે. પણ મારી એક સલાહ છે, મારા લોડ, કે કાંઈ નહિ તો તમારે તમારી બોહળી મીઠા-કતનાં ભાડુતોને એક પાર્ટી આપવી જોઈએ, અને તે પ્રસંગે તમે તમારા ઓળખીતાઓને પણ બોલાવી શકશો.”

“હીક” રાલફ સેહજ વીચાર કરીને બોલીયો “તમારો એવો વીચાર છે તો હું મારાં ભાડુતોને એક પાર્ટી આપીશ. અને તે વખતે લોડ હેથરલી અને લેડી મેરીને પણ ઇજન કરવામાં આવશે.”

“ખીજી” કાંઈ નહિ મારા લોડ.”

“નાહિ” રાલફ તુરતજ બોલીયો “હું હજીયુસુધી ખીજાં કાંઈને ઓળખતો નથી, અને તેથી હાલતુરત તો આપણે લોડ હેથરલીની કંપનીથીજ સંતોષ માની લઈશું.”

આખરે એક દીવસ નક્કી કરવામાં આવ્યો કે જે દીવસે રાલફ અરલ ઓફ રેતન પોતાનાં મેહેત્રમાં તેનાં માલેક તરીકે પંચારનાર હતો. તે હજીયુ સુધી “બુઝ” હોટેલમાંજ રહેતો હતો, કારણ રેતન હોલમાં તેની મરજી મુજબ કાંઈ ચોક્કસ ફેરફાર કરવામાં આવતો હતો. મી. બુઝપીત સાથની મુલાકાત પછી ચોઠે દીવસે તેને લોડ હેથરલી ઉપર ઇજનની એક ચીડી લખી. લોડ હેથરલીએ તે ચીડી વાંચીને પોતાની દીકરીને આપી.

“મેરી, આપણને લોડ રેતન તરફથી ઇજન આવ્યું છે” તે બોલીયો.

“આપણે જાણ્યે કે પપા?”

“જાણ્યે પુછેછ?” લોડ હેથરલી અજાણ્યથી બોલીયો.

“કાંય મેરી આપણે તેનું પેહેલુંજ ઇજન નહિ સ્વીકાર્યે તો તેને અપમાન કીધેલું કેહવાય. તે હવે આવતી તારીખ ત્રીસ-

મીએ આપણો પડોશી બનશે. પણ હું આ ઇજત સ્વીકારવાને વધારે આતુર તો એટલા માટે છું કે આ નવા ઉમરાવની જીંદગીમાં જે મોટો ફેરફાર થનાર છે. તે વેળા તે કેવી રીતે વર્તે છે એ જાણવા હું તત્પર થઈ રહ્યો છું. પણ તું ત્યારથી આ ચીઠ્ઠી તરફ શું જોયાં કરેછ ?”

મેરીએ તે ચીઠ્ઠી ઉપરથી પોતાની નજર ઊંચકી અને તે તેણીનાં આપને આપતાં બોલી.

“પપા, હું લોડ રેતનનાં અક્ષરની પરીક્ષા કરતી હતી” મેરી હસ્તાં બોલી “અને હમણાં જો કોઈ અક્ષર ઉપરથી માણસની ચાલ પારખનાર હયાં હોતો તો હું નહિ ધારતી કે લોડ રેતન વીશે તે કાંઈ ઘણું સાઈં મત આપી શકતો.”

“અને હું પણ ધારંજ, મેરી કે હમણાં જો કોઈ ઈરાંઓનાં ફાટા પારખનાર હયાં હોતો, તો તે પણ લોડ રેતન તરફ તારા આ અભાવ માટે કાંઈ ઘણું ઉચું મત આપી શકતો નહિ” લોડ હેથરલીએ તાણા મારીયો “હા, મેરી આપણને જરૂર જવું જોઈયે.”

આખરે લોડ હેથરલીએ આ ઇજત સ્વીકારવા એક ચીઠ્ઠી લખી. તે ઘણીજ ટુંકી અને ઘણી સારી ઢપે લખાયલી હતી. કે જેમાં તેને જણાવ્યું હતું કે તે અને મેરી, લોડ રેતનનાં ઘણાં ઉપકારી હતાં, અને તેઓ બંને ઘણી મોટી ખુશી સાથે તેની ખુશાળીમાં તારીખ વીસમીએ હમશરીક થઈ શકશે; અને જાણે તેમાં કાંઈ ઘણીજ અમુલ્ય ચીજ છુપાઈ હોય તેમ આપણા નવા ઉમરાવે તે ચીઠ્ઠી ફરી ફરીને વાંચવા માંડી.

આખરે તે યાદગાર દીવસ આવી પુણ્યે કે જે દીવસે સાંજે “બુદ્ધ” હોટેલથી રેતન-હોલ સુધીનો રસ્તો લોકોની ઠઠથી ચીકાર ભરાઈ ગયો હતો, કારણ રેતન મીલકતનાં સવળાં

ભાકુતો આજે પોતાનાં નવા શેઠનાં દીદાર જોવાની દોડાદોડી કરી રહ્યાં હતાં. દરેકનાં ચેહરા ઉપર સંતોષ અને ખુશાળીની લાગણી ફેલાઈ રહી હતી. મગર તેઓની ખુશાળીનું મુળ કારણ લોડ રેતન આજે અતીથ્ય શીકો નજર પડતો હતો. તેનાં હોથ નીચેની પેલી એખીયત્ત કરચલી પણ આજે ઘણી અચુક રીતે દેશાઈ આવતી હતી, અને જ્યારે તે હોલની સીડી આગળ આવી પોંહચ્યો ત્યારે મી. બુલપીતનાં “ભલે પધાર્યા મારા લોડ” નાં જવાબમાં તે ફક્ત એકજ બોલ બોલી શક્યો કે—
 “થેંકયુ, તમે સત્રજાનો ધણો ઉપકાર થયો.”

ત્યાર પછી પોતાનાં બટલર સાથે તે ઉપર પોતાનાં ઓરડામાં દીનર માટે ટ્રેસ કરવા ગયો, પણ તે મોટા સંગેમરમરનાં દાદરની વચમાં અટકી પડ્યો અને પોતાની નજર સાંમે આવેલું સુંદર તે આરાસ્તા કીધેતું દીવાનખાણું જોતો રાલફ એક પણ ત્યાંજ ઉભો રહ્યો, તે પણ તેની આગળ જનાર તેનાં બટલર પારકીન્સે પોતાનાં શેઠનાં મુખમાંથી એક “આહ” નો શબ્દ નીકળી પડતાં સાંભળ્યો.

જમવાનો વખત આંઠ વાગાનો નક્કી કરવામાં આવ્યો હતો, અને લોડ હેથરલી અને લેડી મેરી બરાબર પોતાનાં વખતે ત્યાં આવી પોંહચ્યાં. લોડ રેતન તેઓને હોલમાં લેવા ગયો, પણ તે સેહેજ ધુજતો હતો, અને તેનાં દેખાવ ઉપરથી લોડ હેથરલી તુરતજ ચેતી ગયો કે આ નવો ઉમરાવ સેહેજ “નવરસ” બની ગયો હતો. ખાણા ઉપર પણ રાલફ વારંવાર એક વાક્યની અધવચમાં અટકી પડતો હતો, અને પોતાની આસપાસ શંકાની નજરથી જોતો હતો, પણ રાલફ અખર કરેને એક એકતર હતો, અને જેમ જેમ તે ખાણું આગળ વધતુ ગયું તેમ તેની નજર એક બાજુએ દરતી ગઈ, અને તે

પાછો પોતા ઉપર કાણુ મેળવી શક્યો.

તેઓ જમી રહ્યા પછી લોડ^૧ રેતન મેરી સાથે કાંધ વાત કરતો હતો, જેવામાં બાહર બગીચામાંથી ખુશાળીના પોકારો સંભળાયા.

“તેઓ તમને જેવા માંગેછ, અને તમારી પાસેથી એક બાશણની આશા રાખેછ મારા લોડ^૧” બુદ્ધપીત બોલીયો.”

“નહિ. નહિ” લોડ^૧ રેતન બોલીયો” મને તેઓ આગળ બાપણુ કરવાની કાંઈ જરૂર નથી. પણ તમે શું ધારોછ, લેડી મેરી.”

“હું ધારૂંછ કે આવે ટાંકણે આ એક તમારી જરૂરી કરજ છે.” તેણી ગંભીરતાથી બોલી.

“વેલ. તમારી મરજી છે તો હું તેઓને નાં પાડી શકતો નથી.” રાલફ “તમારી” ઉપર બાર મુકતાં બોલીયો “પણુ તમે મારી સાથે હશે તો મને હિંમત આવશે, લેડી મેરી.”

આ ઉપરથી તેઓ બંને અગાશી ઉપર ગયાં. તેઓની નીચે બગીચામાં રેતન એસતેતનાં બાકુતો એક ગારડન પાર્ટીમાં બેમાં મળીયાં હતાં અને હમણા તેઓ સંવ્રળાં એક બાબુએ બેમાં થઈને “નવા ઉમરાવને લાંબી જીંદગી” નાં પોકાર કરતાં હતાં.

રાલફ તે અગાસી ઉપર ઉભો અને પોતાની આસપાસ નજર કરી. તેનાં એહરા ઉપર રતાશ ધાઈ આવ્યો. તેની ખાતી ધડકધડક થવા લાગી કારણુ પોતાની સામે ઉભેલું આ જખર-દસ્ત લોકોતું તોણું જોઈને તે કેટલી હદ સુધી તવંગર બનીયો હતો તેનો ખ્યાલ થતાં, તેને તે અગાસીની સંગેમરમરની કેર વધારે મજબુતીથી પકડી લીધી.

“મારા દોસ્તો અને ખેરબાહો” તે આખરે એક ખંખાર મારીને બોલવા લાગ્યો “તમારી બહી લાગણી માટે

હું તમે સધળાનો આભાર માનું છું. જે કે તમે મને ધણોજ થોડો પીછાણો છો, છતાં જે ભલી દુઆનો ઉદ્ગારો તમે મારી તરફ મદરશીત કરી રહ્યા છેઓ એ જોઇ હું ધણોજ ખુશી છું. હું આશા રાખું છું કે તમે મને થોડાજ વખતમાં વધુ સારી રીતે પીછાણતા થશો, અને એક દયાળુ શેઠ અને ભલા ધરવાળા તરીકે તમે મને જલદીથી ગણતાં શીખશો. આનુઓ અને મહસ્થો, હું એક વાર ફરીથી તમે સધળાઓનો મારાં અંત-કરણનાં ઉંડાણમાંથી આભાર માનું છું.”

ખલાસ દુકું ને તય આ શબ્દોથી લોકો ઉત્તર જખરી અસર થઇ. ઉંચે હવામાં સેંકડો તોપાંઓ ઉડ્યાં, રૂમાલો ફડક્યા હાથો ઉંચકાયા, તાળીઓ પડી અને રૈતન હોલ ખુશાળીનાં પોકારોથી ગાજી રહ્યો. તે ટોળામાં ફક્ત એકજ જણ સીવાય દરેક જણ તાલી પાડતું હતું, અને વાંચનાર, તે કોળજ નહિ પણ મીં બેનીસ્તર ઉફે લોડ રૈતન સાથે પેલા કાલમખાઇન બઠીયારખાણામાં ઓળખાણ કરનાર મીં વરફલી હતો. આ ઠીગણા શખશે લોરડ રૈતન તરફ પોતાની ખુશાળી દરશાવવાનું દૃશ્ત ધાર્યું નહિ, પણ પોતાની આંખમાં કાંઈ અજબ રીતનાં ચમકારા સાથે તેને પોતાની પાસે ઉભેલા સાથીને કહ્યું.

“ જખરો નશીબવાળો ! ”

ત્યાર પછી આ ટોળું ધીમે ધીમે તે બગીચામાં વીખેરાતું ગયું, અને લોરડ રૈતન એક વાર ફરીથી મેરી સાથે પોતાનાં આદશાહી દીવાનખાણામાં દાખલ થયો.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

“ સાખાશ, રૈતન, સાખાશ ધણુંજ ફાંકડું બાણણ. થીક બખવી ” લોરડ હેથરલી જખારે રાત્રી હોતમાં પાછો દાખલ

થયો ત્યારે તેને શેકહેડ કરતાં બોલીયો. “ હું ધારૂં કે તમારે માટે અળકતું ભવીષ પડેલું છે.”

“ ઘણુંજ ફાંકડું, ઘણુંજ ટાંકણાને અનુસરતું ” મીઠું બુલખીતે પણ તેને મુઆરકબાદી આપતાં કહ્યું.

પણ રાલદને તેઓની ક્યાં દરકાર હતી ? તેની નજર તો લેડી મેરીનાં ચેહરા ઉપર ક્યારની આતુરતાથી ટીંગાઈ રહી હતી કે જોણીનાં મીઠા હોથોમાંથી વખાણુનો ફક્ત એકજ શબ્દ તેને સીધો બેહેસ્તમાં મોકલી દેવાને પુગતો હતો.

“ હું તમને મુઆરકબાદી આપું, લોરડ રેતન ” તેણી આખરે રાલદની મતલબ સમજી જતાં બોલી.

“ થેંકયુ, લેડી મેરી, હું ખરેખર તમો સઘળાંનો ધણો આભારી છું, અને તેમાં મને તમારો તો વધુ ઉપકાર માનવો જોઈએ, કારણ મારાં આ પેહેલાં બાંધણુ માટે મને હિંમત આપનાર તો તમેજ હતાં.”

બાકીનો સઘળો વખત રાલદ એવી તો સખ્યતાથી વર્ત્યો કે તે પોતાની રીતભાતથી તેની આસપાસનાંઓ ઉપર ઘણી સારી અસર કરી શક્યો. ખસુસ કરીને ભલા લોરડ હેથરલીની ખુશાળીનો તો પારજ હતો નહિ.

“ અલબત્ત મને મારી ફરજ બજાવવાની છે ” રાલદ બોલતો સંભળાયો, “ અને તે ફરજ બજાવવામાં હું આશા રાખું છું કે તમે મને મદદ કરશો.” રાલદ મેરી તરફ નજર કરતાં બોલીયો કે જોણી પોતાની નજર જમીન ઉપર રાખીને તેની બાજુમાં બેઠી હતી. હર પણ તેણી આ શરમાળ અને લાયકીવાળા જવાન માટે કાંઈ હિંમત બાંધવાની ફાશેશ કરતી હતી, પણ ઓહ, તે ફાશેશ કદી પણ ફ-તેહમંદ નીવડી નહિ.

“ભોટી ખુશી સાથે” લોરડ હેથરલી તુરતજ બોલીયો,
જ્યારે જવાબમાં મીં બુલખીતે પોતાનું દોડું ધુણાવ્યું.

“હું મારાં ગરીબ ભાડુતો માટે પણ કાંઈ કરવા માંગું છું”
રાલફે સંભળથી આગળ ચલાવ્યું. “હું તેઓ માટે ભોટી
ચાલીઓ ખંધાવા ધારું છું, અને જે ભાડું તેઓ હમણા આપે છે
તે પણ ઘટાડીને તેઓ માટે વધુ સુખ શાંતિથી રહેવાની ગોઠવણ
કરી આપીશ. તેઓનાં નાનાં છોકરાઓ માટે હયાં મને એક
નીશાળની જરૂર જણાય છે કે જેથી તેઓ કેળવણી લઈને
પોતાનાં માતપીતા અને દેશને વધુ આપાદીની ટોચ ઉપર
લાવી શકે. અને તેઓનાં કુમળા મગજ ઉપર તે પેદા કર-
નારની હસ્તીનો કાંઈ છાપ પડવા માટે તમે થોડાજ વખતમાં
હયાં એક દેવળ ઉભું થયલું જોશે.”

“સાબાશ. રેતન તમારા આવા વીચારો તમારી અમીરી
તોખમ દેખાડી આપે છે અને હું ધારું કે આ વીચારો
મેરીને પણ ગમ્યા હશે. કારણ દુખ્યાઓની દાદ લેવા, અને
મુશ્કેલોની ખેર આશ્રયત પુછવાને મારી દીકરીને એક જાતનું
ઘેલાપણું લાગુ પડ્યું છે અને તે માટે તેણી મારાં ખીસા ઉપર
વારંવાર કાપ મુકવાને પણ સુકતી નથી.”

“ત્યારે તો લેડી મેરી મારું આ પરોપકારી કામ ઉપાડી
લેશે,” રાલફ આતુરથી બોલીયો.

પણ મેરી તરફથી કાંઈપણ જવાબ સંભળાયો નહિ.

“રેતન હું ધારું કે હવે તો તમે થોડો વખત સુધી
કે “હીલ્સ” પર ન જતાં હયાંજ રહેશો.” લોરડ હેથરલી-
એ પુછીયું.

“અલખત” રાલફે બાર મુકી જવાબ આપ્યો.

“વેલ રેતન તમે એક નશીબદાર આદમી તરીકે ગણાઈ

શકો. અને હવે તમારું સુખ સંપુરણ કરવા તમારે સુખ દુખનો સાથી શોધવો જોઈએ.”

રાલફ ચાંક્યો. તેનો ચેહરો એક પલવાર ગંભીર બની ગયો. લેડી મેરી જેવી એક ખુશસુરત પરણવા લાયક છોકરી ધરાવનાર બાપ માટે આ “રીમારક” રાલફને કાંઈક અત્યંત બરોડો જણાયો, પણ લોરડ હેયરલી તો તદ્દન નીરદોશપણાથી બોલીયો હતો. તેને મનસે તો તેની જવાન દીકરી હજુ તો એક બચ્ચું હતું.

“હા કેાછ દીવશે તેમ બનશે ખરું” રાલફ મેરી તરફ જોતાં બોલીયો. “પણ તેટલા વખતમાં મારા જેવા એક “બેચેલર” ને તમારી તરફથી કાંઈ મદદ મળતી જોઈએ.”

“તે માટે હું તૈયાર છું રેતન” હેયરલીએ તુતજ જવાબ આપ્યો.

“પપા, હવે આપણે જઈશું” મેરી એકાએક ખડી થતાં બોલી.

રાલફે એક પણ તેણી તરફ જોયું. તે તુરતજ સમજી ગયો કે આ છોકરી તેણીનાં બાપ જેવી ખુશાળી તેની તરફ બતાવતી હતી નહિ, અને તેને કાંઈ છુપા અભાવથી જોતી હતી. પણ તે સ્ત્રીજાતને બરાબર ઓળખતો હતો, અને તેથી તે ચુપ રહ્યો. જતી વેળા તેણે ફરી ફરીથી તેઓનો આભાર માનીયો, અને ત્યાર પછી આ બાપ-મેટી પોતાનાં નવા પડોશીની રજા લઈને વીદાય થયાં.

“મેરી, આ જવાને અત્યારથીજ મારી દીલસોજી જતી લીધીજ” તેઓ ગાડીમાં બેસવા પછી લોરડ હેયરલી બોલીયો. “રોબર્ટ પરસીવલ વીશે હું જે થોડું ઘણું જાણુંજ તે ઉપરથી તો મને સ્વપ્નજે પણ ખ્યાલ હતો નહિ કે તેનો દીકરો

આવો એક ભણો ઉમરાવ નીકળશે મેરી, આજે તે કેવો
છટાથી ખેલીયો હતો, હં ! ”

“ હા, પપા ” મેરીએ ટુંકમાંજ જવાબ આપ્યો.

“ અને મેરી જો કે તે પોતાનો ભાગ ધણી સારી રીતે
ભજવે છે, છતાં આપણને તેને મદદ કરવી જોઈએ. ”

“ હા, પપાજી. ” તેણીને મોટો શક હતો કે આ જવાન
ફક્ત આહરયાંજ પોતાનો ભાગ ભજવતો હતો.

લોરડ હેથરલીએ પોતાની દીકરી ગમી એક તીક્ષ્ણ
નજર કરી.

“ મેરી હું ધારું છું કે તુ આપ જવાનને કાંઈક અણુગ-
માંથી જુએ છે ”

“ નહિ, પપાજી, પણ મેં ફક્ત એ કે ત્રણજ વખત
એવણું દીધું છે. ”

“ અને હું પણ તારા જોટલીજ વખત એવણું મળીયો
છું ” હેથરલી ખેલીયો. “ પણ આપણી લાગણીમાં ફરક માત્ર
એટલોજ છે કે મેં તેને આવી સારી રીતભતવાનો જોવાની
કાંઈ ઝાઝો આશ રાખી હતી નહિ, અને તે આશા ખોટી પડ-
વાથી તે હમણા મારી નજરમાં હીરા જેવો જણાય એમાં કાંઈ
અજાણ્ય જેવું નથી. ”

“ પણ પપા, ત્યારે તમે શું એમ કેહવા માંગો છો કે મારે
લોરડ રેતન આગળ ગુંદણ ઉપર પડીને તેની પુજા કરવી
જોઈએ. ” મેરી લગાર ગુસ્સાથી ખેલી.

“ ખેલી, મારી દીકરી, લોરડ રેતન તો શું પણ તું
ગમે એવા મોટા ઉમરાવ આગળ પણ ગુંદણમંડીયે પડવા સર-
જાયલી નથી. ” તેણીનો બાપ મગફરીથી ખેલીયો.

હેથરલીનાં જવા પછી જુલનીત અને એફડ પણ પોતાની

રજા લેવા ખડા થયા. લોડ રેતને તેઓને! પણ આભાર માનીયો, અને આ બંને મહરથો પોતાનાં શેઠ વીશે કાંઈક ટરક દોડાવતા તેઓના ઘર તરફ ફરીયા.

તેઓનાં ગયા પછી રાલક હોલમાં એકલો પડ્યો. આહ, તે વેળા કાંઈ સેંકડો વીચારો તેનાં મગજમાંથી વીજળીક ઝડપે પસાર થઈ જતા હતા, અને આજની સાંજના બનાવો યાદ કરતાં તેણે લેડી મેરી વીશે તુરતજ ખ્યાલ આવ્યો. મેરી! અરે તેણી એક કેવું ખુબસુરત પંખેડું હતું! પણ ફક્ત થોડાજ દીવસ અગાઉ આવી એક ખુબસુરત છોકરી સાથે વાત કરવા તો શું, પણ તેણીની તરફ ફક્ત નજર કરવા માટે પણ તે નાલાયક હતો, અને હવે મેરી, આ સુંદર નાઝનીન અને તેની વચ્ચે દરજ્જામાં કાંઈપણ ફરક હતો નહિ, અને વધુ તો તેણી તેની પડોશણ બની હતી. જો તે ચાહે તો થોડાજ વખતમાં તેણીને પોતાની ફરી શકે, પણ નહિ, બીજીજ પળે નીતાનો ખ્યાલ આવતાજ રાલકે ગુસ્સાથી પોતાનાં દાંત કચકચાવ્યા.

આહ, તેણીજ હવે તેનાં સુખનાં પ્યાલામાં એક માંખી સમાન હતી. પણ રે વાંચનાર, આ દુનિયામાં જો બધાજ સુખ દેખે તો પછી દુખને રડવા કોણ બેસે? એ તો સુખનાં મીઠા-સમાં દુખનો કડવાસ લેલાવાથીજ આપણે સુખની દીમત પીછાણી શકાયે છીએ. કોઈ વખતે તે કડવાસ એક ઇનસાનની હસ્તીમાં સમાયલો હોય છે, તો કોઈ વેળા તે એક માણસનાં મગજની ખાંખી અથવા તેનાં તનની ખોડમાં સમાઈ જાય છે. ગમે તે હોય, પણ કોઈ પુરેપુરો સુખી જીવડો આપણને લાખમાંથી એક પણ જડશે નહિ, અને નીતા, એક કૌમન ગાનારી છોકરી કે જેણે તે ક'ગાળ્યનનાં છેલ્લા તખકકા ઉપર હતો ત્યારે પરણીયો હતો, આંધળ નીતા-ફક્ત એક જીણી નજીવી માંખી-આજે લોડ

રેતન જેવા મોટા અમીરનાં સંપુર્ણ સુખમાં એક ખટરા સમાન હતી !

બહાર ખેડનાં મીઠા સરોવોએ રાલફનાં વીચારમાં ખલલ પાડી, અને કાંઈક ફાશેશ પછી તે બગીચામાં નીકળ્યો કે જ્યાં એક મોટા શામીયાણામાં તેનાં બાકુતો ઢાન્સ કરવામાં મંશગુલ હતાં. પેહેલ્લાં તો તેને કાંઈ બરાબર ઓળખી શક્યું નહિ, પણ તેઓની નજદીક જતાં “લોરડ રેતન” નાં પોકારે થઇ રહ્યા, ઢાન્સ એકદમ અટકી પડ્યો, અને સધળા તેને જેવા લાગ્યાં.

અને રાલફે પોતાની આખી જીંદગીમાં જો કાંઈ પણ ચાળાકી દેખાડી હોય તો તે હમણા હતી. કાંઈ પણ બોલવા વગર તેણે પોતાની નજદીક ઉભેલી એક છોકરીને ડાન્સ કરવા માટે પોતાનો હાથ “ઓફર” કાઢ્યો તેઓ તુરતજ ડાન્સ કરવા લાગ્યાં, અને તે આખા શામીયાણામાં આ બંને જણ સીવાય ત્યાં એક પણ ડાન્સરની જોડી હતી નહિ.

“તમે ધણું સારું ડાન્સ કરો છ” તેઓનો ડાન્સ ખલાસ થવા પછી રાલફ બોલીયો. “તમારું નામ શું ?”

“મેઝલ બ્રે, મારા લોરડ” તેણી ખુશાળીથી બોલી.

“મેઝલ બ્રે ! વેલ હું ધારૂં કે હું તે યાદ રાખી શકીશ” રાલફ બોલીયો, અને ત્યાર પછી તે ત્યાંથી ચાલતો થયો અને પોતાનાં બીજાં બાકુતો સાથે છુટથી બેળાવા લાગ્યો. બીજી તરફ મેઝલ બ્રે, લોરડ રેતને આજે તેણીને કેવું માન આપ્યું હતું, તેણીની કેવી ખેરઆશયત પુછી હતી, તેણીની કેવી વખાણ કરી હતી, એ સધળું પોતાની સંઘબોને ઉકમાઇથો દેહવા દોડી, અને આ સાદાં, બોલાં, બાલાં લોકો પોતાનાં શેઠની આ અતી માયાજરી વરતણકથો ગોયા સાંતમાં આસમાને ચઢી ગયાં. કારણ જ્યારે એક શેઠ પોતાનાં ગરીબ નોકરો અને બાકુતો

સાથે તેઓ વચ્ચે કાંઈ પણ તફાવત સમજ્યા વગર, અને સેહજ પણ મગરૂરી દેખાડ્યા વગર આવી બજાઈથી વર્તે એ શું તેઓ માટે કાંઈ થોડી ખુશાળી અને મગરૂર થવા જેવી બાબત હતી ?

રાલફ જો કે પોતાનાં ગરીબ લાડુતોનું અંતકરણ જીતી શક્યો, તો પણ બદેખાંઓની દીલસોજીનો કોટ તો તેને હજુજી જીતવાનો બાકી હતો. પણ આ બાબતમાં તેણે જાણે અંધારા-માંથી બાહર ખેંચી લાવવા લોરડ હેથરલી હતો. તેણે સઘળાં બદેખાંઓને એક દીવશે પોતાને ખંગલે “હેથરલી કોર્ટ” માં એક મોટાં ડીનર ઉપર બોલાવ્યાં, અને તેઓ સઘળાં આ નવા ઉમરાવ સાથે ઓળખાય પાડવા એટલાં તો આતુર હતાં કે દરેક જણે લોરડ હેથરલીનું મજન ઉપકાર સહીત સ્વીકાર્યું.

તે ખરેખર એક રળીયામણો મેળાવડો હતો. ત્યાં અરલ અને કાઉનતેસ ઓફ દેવનશાયર ડ્યુક અને ડ્યેસ ઓફ લેથને વાઇકાઉન્ટ પેરોડલ, સર અને લેડી જાયન જેવા મોટા મોટાં બદેખાંઓ હાજર હતાં. અને ટુંકમાંજ કહીએ તો ત્યાં બાદ-શાહી બધું લોહીનો એક દીલપઝાર જમેલો જામીયો હતો.

રાલફ આ મોટા મેલાવડામાં જવા દ્રેસ કરતાં સેહજ ધુજતો હતો. તે જાણતો હતો કે આજે સઘળાંઓની નજર તેની તરફ ટીંગાઇ રહેશે, અને તે શું કરેછે, કેમ બોલે છે, કેમ જમે છે એ સઘળું તેઓ તપાસવાને ચુકશે નહિ. ખંગલીશ “એટ્રીક્ટ” માટેનું તેનું બાંડોળ ધણુંજ નજીવું હતું અને તે માટે તેને પોતાનો બતલર પારકીન્સ કે જે તેને ડરેસ કરાવતો હતો, તેનો આશરો લેવાને દરસ્ત ધાર્યું.

“પારકીન્સ હયાં આંધ તરફ આપણને એક લેડીને હાથ આપવો હોય તો તેણીને જમણો હાથ આપવો કે ઠામો ?”

રાલફે બેદરકારીનાં ટોંગથી પુછીયું “ અલખત એ કાંઈ ધણી અગત્યની ચીજ નથી પણ દરેક દેશમાં જુદી જુદી રીત-ભાત હોય છે.”

“ જમણો, મારા લોડ ” પારકીનસે ગંભીર અવાજે જવાબ આપ્યો.

રાલફે પોતાનો હાથ કરડ્યો, કારણ તેને તુરતજ યાદ આવ્યું કે તેને લેડી મેરીને જ્યારે તેણીને રેતન હોલમાં બોલાવામાં આવી હતી, ત્યારે દાબો હાથ આપ્યો હતો.

“ પણ મેં કેટલાક જણને જોયા છે મારા લોડ કે જેઓ એક લેડીને હંમેશ પોતાનો દાબો હાથ આપે છે.” પારકીનસ પોતાનાં શેઠનો ગુચવાગે સમજી જતાં બોલીયો.

રાલફે છુટકારાનો એક દમ ખેંચ્યો.

“ અને-અને હું ધારૂંછ, પારકીનસ કે ખાણની ટેમલ ઉપર પણ જ્યાંસુધી સઘળા લેડીઓ ગોઠવાય નહિ ત્યાંસુધી અહુસ્થોએ તેઓની ખાણમાં ઉભું રહેવું જોઈયે.”

“ હા, મારા લોડ.”

“ અને ટેમલ ઉપર પણ આપણી પાસે એઠલાં લેડીને આપણને “ સરવ ” કંવું જોઈયે, કેમ? હં! મેં બહાર ગામમાં એટલો બધો વખત ગુજારીયોછ કે ઇંગલીશ રીતભાત તો હું ભુલીજ ગયોછ.”

“ તદન બનવા જોગ છે, મારા લોડ ” દુરઅંદેશ પારકીનસ પોતાનાં શેઠની આ નબલાઈ પામી જતાં સેહજ નમતાં બોલીયો “ તમુને આ બધું ઝલવઝ જોઈશે, મારા લોડ ? ”

“ હા-હા, હું હમણાજ પેહડી લપ્પશ ” રાલફ તુરતજ બોલીયો.

“ આજે ધણી ગરમી છે, મારા લોડ ” પારકીનસ અન્ન-

યખીથી બોલીયો “ અને હું ધારું કે તમે નામદાર આ ગલવઝ તમારા હાથમાંજ રાખશો. ”

“ ઠીક-ઠીક, મારી મોટર તૈયાર છે કે ? ”

“ ન-ન, નહિ સાહેબ, આટલો દુકા છેટો તમે ચાલતાજ સીધારશો એવું ધારીને મેં તમારી મોટર બોલાવી નથી ” પારકી-સ ગલરાતાં બોલીયો.

રાલફ કાંપ બડબડ્યો, અને પોતાનાં મેહલમાંથી બાહાર પડીને હેથરલી કોર્ટ તરફ હેરીયું લીધું.

ત્યાં જઈ પુગતાં રાલફ એક પળ દરવાજા આગળ થોબ્યો અને તેને સેહજ હીંમત આવી. કારણ ભલો લોડ હેથરલી તેનાં વીશે ધણાજ વખાણનાં શબ્દોમાં પોતાનાં પરોણા આગળ તારીફ કરતો હતો, પણ તેને જોતાજ તે હસ્તે ચેહરે બાહાર આવ્યો.

“ અલો રેતન, કેમ તમે જરા લેટ આવ્યા, આવો હું તમુને મારા પરોણા સાથે ઓળખાણ કરાઉં ” તે ખુશ મીઠાજે બોલીયો.

અને રાલફને થોડાજ વખતમાં માલમ પડ્યું, કે બદેખાં-ઓમાં ભેળાતાં તેને જે ધાસ્તી લાગતી હતી તે સધળી તદ્દન નાપાયદાર હતી. તુરતજ તેઓ સધળાં તેની સાથે હળીમળી ગયાં, કારણ મોટા લોકોને તો ફક્ત ગરીબનાંજ નામની સુંગ હોય છે. અને રાલફે પોતાની સલામતીને ખાતર “ અતી ભલા ન બોલનાં—અતી ભલી નહિ ચુપ—અતી ભલા ના બરસનાં અતી ભલી નહિ ધુપ ” નો નીયમ અખસાર કરવાતું દાહપણ વાપડ્યું. તે બનતાં સુધી થોડુંજ બોલતો, થોડુંજ હસ્તો એકજ જગ્યાએ ખેસી રેહતો, અને તેનાં આ દેખીતા મધ્યમપણાથી તે પોતાની આસપાસનાંઓ ઉપર સારી અસર કરી શક્યો.

જમનાનાં વખતની અગાઉ એક બતલર પોતાનાં હાથમાં

એક કારડ સાથે લોડ હેથરલી આગળ જઇ ઉભો. તે કારડ ઉપર એડવરડ પ્રાયનનું નામ હતું, અને તેની લગભગ પછવાડે એક મધ્યમ ઉંચાઇનો જવાન ધીમાં કદમે તે દીવાનખાનામાં ચાલી આવ્યો. તે જાણે કોઇની શોધમાં હોય એમ પોતાની આસપાસ જોતો હતો, પણ તેની નજર લેડી મેરીનાં ચેહરા ઉપર પડતાં, તે સીધો તેણી તરફ ચાલવા લાગ્યો.

“કેમ છો, લેડી મેરી” તે ખુલ્લા આતુરતાનાં અવાજે બોલીયો.

મેરી તે વેળા લેડી પ્રાયન સાથે કાંઈ વાત કરતી હતી, અને પોતાની પાછળ તેનો અવાજ સાંભળતાં તેણી અજાણી અને ખુશાળીની લાગણીથી ચોંકી ઉઠી.

“એડવર્ડ!” તેણી બોલી ઉઠી, અને ખીજી પળે જાણે તેણીએ કાંઈ ખોટું કરીયું હોય એવી રીતે લાલચોળ બની ગઇ.

“એડવર્ડ! દીકરા તું ક્યારે આવ્યો” લેડી પ્રાયને અજાણીથી પુછીયું.

“હમણાજ મમાં” એડવરડ તેણીને બેટતાં બોલીયો.

“પણ તું તો આવતી કાલે આવનાર હતો!”

“હા. મમાં, પણ મારી સ્ટ્રીમર જલદી આવવાથી હું હમણા તમારી સાંમે ઉભો છું.”

“પણ એડવર્ડ તું ને તો——”

“હું તે જાણું છું, મમાં. જો કે હું હયાં વગર બોલાવવે આવ્યો છું, છતાં હું તમને મલવા એટલો આતુર હતો કે હું મારી ધીનજ જાળવી શક્યો નહિ. સોરડ હેથરલી જો ચાહે તો હમણા મને ધકકા મારીને બાહર કાઢી શકે—માફ કરજો લેડી મેરી—અરે પણ લેવ એવણજ સાંમેથી આવેછ. કેમ છો, મારા લોડ. માફ કરજો સાહેબ, પણ હું હયાં વગર બોલાવવે ધુસી

આખો છું” તે ખુશમીજાજે બોલ્યો.

“હજાર વાર માફ કરીયો” લોડ હેથરલી તેને શેકહેંડ કરતાં બોલીયો. “પણ જો તું હયાં નહિ આવે તો મેરી અને હું તુને કદી પણ માફ કરી શકે નહિ કેમ મેરી ખરું કેની !”

મેરીનાં એહરા ઉપર એકવાર ફરીથી રતાશ ધાધ આપ્યો. તેણી આ વગર બોલાવેલા પરોણાને તો ક્યારની માફ કરી ચુકી હતી, પણ તેને ફક્ત “એડવર્ડ” નાંજ નામથી બોલાવાની કરેલી ભૂલથી તેણી પેતાને માફ કરી શકી નહિ.

એડવર્ડ ત્યાર પછી લોરડ હેથરલી સાથે ખીજા પરોણાએ તરફ ફરીયો.

“તું લોડ રેતનને ઓળખેચ કે એડવર્ડ ?” હેથરલીએ પુછીયું. “જો આપ તેવણુ સામેજ ઉભાછ.”

એડવર્ડ તે તરફ ગયો, અને એક ઉમરાવનાં દીકરાને ધાજતી ઢપે તેને પોતાનો હાથ રાલફ તરફ લંબાવ્યો. તે ચાકતી આંખ્યો એક પણ તેનાં એહરા તરફ ટીંગાઈ રહી, જાણે તેનો માલિક તેની સાથે તદ્દન ખાલેસ દોસ્તી ધરાવવા ઇચ્છતો હોય, પણ ખીજા તરફ રાલફની કાળી આંખ્યો તેની ઉપર પડતાં એડવર્ડ કાંઈક ચોંક્યો, અને લગાર થંડા અવાજે બોલીયો.

“હું તમને જોઈ ઘણો ખુસી છું, લોડ રેતન.”

“અને હું પણ લોડ હેથરલીનાં કાંઈપણ મીત્ર સાથે ઓળખાણ કરવા ઘણો રાજી છું” રાલફ તુરતજ બોલીયો.

ખાણા ઉપર રાલફ મેરીની નજદીક રહેવાને ચુક્યો નહિ. તે જાણ્યો હતો કે તેની પાસે એકેલી કાઉન્ટેસ આફ દેવન-શાયર ઉપર તેને પોતાનું સમ્રાજ્ય ધ્યાણ આપવું જોઈયે. પણ વારંવાર તે આરે ડાળે લેડી મેરી તરફ નજર કરતો હતો.

અત્યાર શુધીતો તેણી ઝાઝી કાઠ સાથે બેઠાં હતા નહિ. અને જોકે તેણી રાત્રી તરફ તો હંમેશા સંસ્કૃતિથી જ વરતતી હતી, છતાં તે પામી ગયો હતો કે તેણી તેને ધીક્કારતી હતી. પણ હમણા લેડી મેરી ખુશાલ જીગરે વાત કરતી હતી. તેણીથી પત્રકપત્રકમાં હસાઈ જવાતું હતું, અને દર મીનીટે તેણીનાં ચેહરા ઉપર રંગ ફેરવાતા હતા. એકાએક તેણીએ પોતાની નજર એડવર્ડ તરફ ફેરવી. આપને પણ તેનો જવાબ આપ્યો. અને મેરી પાછો ચુપ થઈ ગઈ. રાત્રી આ સમયે જોનો હતો. અને તેનાં ખુશાલ માટે તેને મેરી તરફ શંકાથી નજર કરી. આહ, આંધ્ર ગુંટણ જેટલો પોરીયો કે જે વગર મોલાવે ત્યાં ધાઈ પડ્યો હતો, તે એવો તે કોણ હતો કે જેની હાજરીથી લેડી મેરીમાં આવો જાદુઈ ફેરફાર થઈ ગયો હતો ?

“હું ધાઈં છ કે મીં આપને હમણા જ બાહરગામથી આવી પુગાઈ” રાત્રી લેડી દેવનશાયરને પુછીયું.

“હા, તે સર ગીલ્ડર્ટ આપને બીજો બેટા થાય છે. ગરીબ બીચારો” તેણીએ જવાબ આપ્યો.

“કાંઈ” રાત્રી આતુરતાથી પુછીયું.

“કારણ સર ગીલ્ડર્ટ કાંઈ ઘણા તવંગર નથી, અને તેવળુની થોડીક મીત્રકત તેવળુનાં વડા દીકરાને મત્રનાર હોવાથી ગરીબ બીચારા એડવર્ડને પોતાનું ભોગરી લેવું પડે છે. અને તેથી જ તે પોતાનું નશીબ અજમાવવા કાંઈ સંસથનમાં ગયો હતો. પણ આપણા જવાન્યાઓ ત્યાં શું કરતા હશે ?”

“તેઓ ઘણું ખર્ચે તો એક સાધારણ કુસીની માફક ત્યાં કામ કરે છે, અને લખોપતી બનવાની જે આશા તેઓ હયાંથી લઈને જાય છે તે થોડા જ વખતમાં જમી દોસ્ત થાય છે.”

રાલફે સુમન્યું.”

“અને હું ધારું કે સખ્ત મેહનત કરવાથી એડવર્ડને કાંઈ ગેરફાયદો થયો નથી” લેડી દેવનશાયર તેનો સોહામણો એહરો જોતાં બોલી.

“ નહિ ” રાલફે હુંકમાંજ જવાબ આપ્યો.

અને આ સધળો વખત એડવર્ડ સધળાં સાથે ધણાજ ખુશમીજાજે વાત કરતો હતો. રાલફ તેને અદેખાત્ર અને ધીક-કારથી જોવા લાગ્યો, અને ખાણું ખદાસ થયા પછી જ્યારે તેઓ પાછા મળીયા, ત્યારે જોકે એડવર્ડ ધણાજ બોલા દીલે તેની સાથે વાત કરતો હતો, તો પણ રાલફ તેની તરફ ચુંચી આંખ્યો કરી જોતો હતો.

“હું હયાં થોડાજ વખત રેહનાર છું, લોરડ રેતન” તે બોલીયો “અને તેટલા વખતમાં હું ઇચ્છું કે આપણે બંને એકમેકને વધારે પીછાણી શક્યે. તમુને કાંઈ “રાઇડીંગ” નો શોખ ખરો કે લોરડ રેતન.”

“સેહેજ” રાલફ ગભરાતમાં બોલીયો.

“હીક, ત્યારે તો તમે આવની કાલે સહવારે મારે ત્યાં નાસ્ના ઉપર જરૂર આવજો, અને ત્યાર પછી આપણે સાથે કેડે થોડા ઉપર ફરી આવશું.” એડવર્ડે કહ્યું.

“થેંકયુ. હું તે ટાઇમે જરૂર તમારે ત્યાં આવીશ.”

અને ત્યાર પછી બીજી પરચુટલુ વાતચીત પછી એડવર્ડ રાલફને ત્યાંજ મુકીને લેડી મેરી તરફ ફરીયો.

“હું જાણુવા માંગુંછ, મેરી—આત્ર મીન લેડી મેરી” એડવર્ડ તેણીની આગળ જતાં બોલીયો “કે મારા આવ્યાથી તમે ખુશી છો કે નહિ. કારણુ હજુલુ સુધી તમે મને એમ કહ્યું નથી.”

“અલખત, હું ખુશી છું” તેણી ધીમેથી બોલી.

“તમારો આ “અલખત” બોલ સાંભળી મને ઘણી ખુશાળી ઉપજે છે. અને મેરી—ઓહ લેડી મેરી, હું તમને આજે ઘણે લાંબે વખતે મળીયો છું, અને તે અરસામાં તમારામાં એટલો તો ફેરફાર થઈ ગયો છે કે હું હવે આગળની માફક તમને ફક્ત “મેરી” કહીને બોલાવી શકતો નથી.”

“તે ફેરફાર?”

“તે ફેરફાર તમારાં કદમાં, આકારમાં ચેહરામાં, અને ગુસ્સો નાં કરતાં લેડી મેરી—તમારી સામાન્ય ખુશસુરતીમાં હું જોઈ શકું છું.”

“થેંકયુ. પણ જ્યારે હું નાની હતી ત્યારે શું હું એક કદરૂપી છોકરી હતી?”

“ઓ નહિ તમે તેવાં તો કદી હતાંજ નહિ. પણ હું એમ કેહવા માગુંજ, લેડી મેરી. કે જ્યારે હું હયાંથી ગયો હતો ત્યારે તમે ફક્ત એક રકુલ ગર્લ હતાં, કે જેવલુ મારા જેવા એક રકુલ બોય સાથે રમવા મટે તે વેળા શરમાતાં હતાં નહિ. પણ હવે તો મને તમારી સાથે વાત કરતાં પણ ખીક લાગે છે.”

“મને એમજ લાગેજ” મેરી બોલી “અને હું પણ તમારામાં કાંઈ ફેરફાર જોઈ શકું છું.”

“હું એ સમજી ખુશી છું.”

“પણ મેં કાંઈ એમ નથી કહ્યું કે તમારામાં મને કાંઈ સારો ફેરફાર દીસેજ.” મેરી રમુજી ગબીરતાથી બોલી.

“તે ફેરફાર સારાંનેજ માટે હોવો જોઈએ.”

“હા. મારી સાથે રમનારો એક રકુલ બોય હવે તો મોટો જવાન બની ગયો છે” મેરી એડવર્ડનાં ગપડે આકાર તરફ એક શરમાળ નજર કરતાં બોલી. “પણ હું એમ પુછું

તમે આટલો વખત શું કરતા હતા, તમે તો પછસા કમાવા ગયા હતા ”

“ હા. પણ મને થોડાજ વખતમાં માલમ પડ્યું કે પછસા કમાવા એ એક ઘણું મુશ્કેલ કામ છે, અને હું તેમાં નીશ-ફળ નીવડ્યો છું.” એડવર્ડ દલગીર અવાજે બોલ્યો.

“ મને તમારી સમ્મતી હકીકત કહો ” મેરી બડબડી.

“ તે કેહવું ઘણું સહેલ છે. હું હયાંથી ઉપડ્યા પછી ફોરોડી ગયો હતો, ત્યાં મેં એક નાનું ખેતર લીધું, અને એક જ્ઞાનનાં કીમતી ફળ ઉગાડવાની કોશિશ કરી; પણ અફસોસ. મારું તકદીર મારી સાંમે થયું, અને હું મારી સમ્મતી પુંજ આ ખેતર પાછળ ગુમાવી બેઠો. ત્યાર પછી મેં શું કામ કર્યું તે સંભળો. હું એક ઘોડાવાળો થયો છું. ખેતરમાં બસદ સાથે હલ ખેંચ્યું છે, પથ્થર ફોડ્યા છે, ન્યુસપેપર વેચનાર ફેરીયા તરીકે રસ્તે રસ્તે બુમ પાડી છે, અને ટુંકમાંજ હું તો પૈસા કેમ કમાવા એ સીવાય દરેક કામની મને થોડી ધણી માહિતી મળી છે.”

“ હું ધણી દલગીર છું ”

“ ઓ નહિ, મારે માટે તમે દલગીર થશો નહિ, પણ આટલી મેહનત કરવા છતાં તેનો કાંઈ પણ બદલો નહિ મળવાથી મને ધણી નાસીવસી ઉપજે છે. એ મેરી-મેરી, તું ધણી સારી રીતે જાણેછ કે આજે ચાર વરસ અગાઉ હું તારી આગળથી શા માટે ચાલી ગયો હતો, અને હું મારું નશીમ અજમાવા શા કારણથી એટલો આતુર હતો. શું મને તે કેહવાની જરૂર છે? આહ આજે હયાં આવતાં હું રસ્તામાં સેંકડો વખત ઠાવ કરીને આગ્યો હતો કે મારે તારી આગળ એ વીશે કાંઈ પણ વાત કરવી નહિ. પણ હવે તો કુંભારનાં પૈસાં પ્રમાણે

મારા વીચાર ફેરવાઇ ગયા છે, મેરી મારાં ગમે એવાં નજીવા કામમાં પણ તાહરા સુંદર એકરાતી યાદ થતાં હું તે કામ ઉપર એવડા જોસ અને ઉમંગથી પાછો વળગતો હતો. અને તું બડાલીને જીતવાનાં ખ્યાલથીજ હું અટકો વખત સુધી મારી નીરાશી સામે ટકી રહ્યો છું. પણ શીકર નહિ હું થોડાજ વખતમાં પાછો જતાર છું. અને ખુદાનું ચાહતું હશે તો ખીજી વખતની મારી આ કાશેશમાં મને ફેરવે છે. અરે પણ સામેથી તેઓ આવે છે. મેરી તે લેડ રેતન વીશે શું ધાયું ?” એડવર્ડ વાત ફેરવી નાખતાં બોલીયો.

તેઓ ખંનેની નજર એક થઇ. અને એડવર્ડને તેનો જવાબ મળી ચુક્યો હતો.

“હું પણ એમજ ધારું છું” એડવર્ડ ઉતાવળેથી એ મેરી, મને તો તારી સાથે વાત કરવા માટે ફક્ત એકજ મીનીટ મળી છે. પણ દુનીયાનાં હઠાં ખુશામાંથી પણ આવી ખીજી એક વધુ મીનીટ મેગવીને હું તારી આગળ આવવાને કદીખી ચુકીશ નહિ. મને યાદ કરજે મેરી” એડવર્ડ દ્વેસ ઓફ લેઝન તરફ ફરીયો “હા, ડ્યેસ, હું એકવાર ફરીથી તમારાં ગડબડયા ઇંગ્લેન્ડમાં ફેરવવાનાં ધોલા ખાઇને પાછો આવ્યો છું.”

અને આ પ્રમાણે તે વાત કરતો ગયો. જ્યારે મેરી કાણ જાણે કેઇ વખતે ત્યાંથી સટકી ગઇ હતી. પણ રાલફે તેઓ ખંનેને સાથે બેસીને વાત કરતાં દીઠાં હતાં અને જ્યારે તે ધરે પાછો ફરીયો ત્યારે તેનો એકરો ગુસ્સા અને ધીક્કારથી તદ્દન કાળો પડી ગયો હતો તે પોતાનાં ઓરડામાં એક પછી એક સીંગર પુકડે ગેઠા અને જ્યારે તે વીરડી સોડનાં ગ્લાસ ખાલી કરતો હતો ત્યારે તે હેથરલી કોર્ટમાં થોડાજ વખત અગાઉનો સરવેનો માળીતો બોન્ડ રેતન નહિ પણ ગુસ્સાનાં

રણશૌભાં ઉપર પોતાનો તેજ ઘોડો ફડકાવે તો એક ઝુતી સવાર હતો.

“હું એક ઉમરાવ છું તે બડબડ્યો” અને આંધ દુકતો તો મારા પગ નીચેની ધુળ કરતાં પણ ખદતર છે. આંહુ હું જો હમણાં છુટયો હતો તો મેરી સાથની તેની ચુકતચુનો હું આજેજ નીકાળ કરી નાખતે.”

પણ ખીજજ સહવારે તે હસ્તે ચેદરે સર આયનના બંગલા તરફ ફરીએ તેઓ સધળાંઓએ તેને ઘટનો આવકાર આપ્યો અને નાસ્તો લેવા પછી તે અને એડવર્ડ ગંધ રાતની તેઓની ગેઠવણ મુજબ તમેલા તરફ ફરીયા.

રાત્રે પોતે એક ઘોડો પસંદ કરીયા, અને ત્યાર પછી તેઓ બંને તે બંગલામાંથી ધીમાં કદમે બાહર પડ્યા. એડવર્ડ એક અડંગ ઘોડેસ્વાર હતો અને રાત્રની ખામી તે તુરતજ ચેતી ગયો.

“સંભાળજે લોડ રેતન” રાત્રને ખરાખર જોડેલો નહિ જોધને એડવર્ડે કહ્યું.

“ઓહ, તમારે કાંઈ શીકર નહિ કરવી” રાત્રે હસવાનો દેખાવ કરતાં બોલીયો તેઓ ધીમે ધીમે આગળ વધતા ગયા, અને એડવર્ડ ખુશાળ જગરે તેને ઘોડેસ્વારી વીશે તરેહવાર સવાલો પુછવા લાગ્યો. પણ રાત્રનાં તાંત્યા ધીલા હતા, તે ઘણીજ મુશકેલીથી વાત કરતો હતો કારણ એડવર્ડ જો કે આ ઘોડો ગરોબ છે કરી જણાવ્યું હતું, છતાં રાત્રે તેને ઘણાજ મુશકેલીથી કાબુમાં રાખી શકતો હતો. એકાએક બે કુનરા મરાતા તેઓની સાંમેથી આવી લાગ્યા, અને તે અવાજથી રાત્રનો ઘોડો ચોક્યો. રાત્રે જોરથી પોતાની લગામ ખેંચી, તે ઘોડો પોતાનાં આગળ બે પગો ઉપર ઉભો થયો, અને

બીજી પળે રાલક અરલ ઓક રેતન, પોતાનાં સેડત ઉપરથી નીચે જમીન ઉપર પછડાઇ પડ્યો.

આ સધળું એક પળ વારમાં બની ગયું હતું, પણ એડવર્ડ તુતજ તેની મદદે આવ્યો.

“ હું ધારું કે તમને કાંઇ ઇજા થઇ નથી ” તેણે રાલકને આતુરતાથી પુછીયું. કે જે પોતાનાં માથાં ઉપરની ટોપી બાદ જતાં પોતાનાં દગલા અને ચેહરા ઉપરથી ધુળ પખોડનો પાછો ખડો થયો હતો.

“ નહિ ” રાલક જેમ તેમ પોતાનો ગુસ્સો તાંમોસ કરનાં બોલીયો. “ પણ આ નાપાક ઘેડો ધણેજ એકાએક ચોક્યો. એ ક્યાં ગયો ? ”

“ એ તો અત્યાર આગમ્યનો પેતનાં તમેલામાં પુગી ગયો હશે ” કે જેણે રાલકનાં ગુસ્સાનો જરા પણ ખ્યાલ હતો નહિ તે હસ્તાં બોલીયો. “ પણ આવો આપણે બંને આ મરા ઘેડા ઉપર સાથે સ્વાર થઇશું એ ધણો ગરીબ છે. ”

પણ તેની ભારે અભયબી રચ્યે તેને રાલકને પોતાની સાંમે ધણુજ ગુસ્સાથી ઉમેડો દોડો, અને ત્યાર પછી એક બોલ પણ બોલવા વગર રાલકે રેતન-હોત તરફ ચાલવા માંડયું.

“ રેતન-રેતન ” એડવર્ડે તેની પાછળ ઝુમ પાડી પણ રેતન સાહેબ તો ધસારાખંધ અગળ વધ્યા જતા હતા, અને ત્યાર પછી એડવર્ડે કાંઇ વધુ કરવાનું દરરત ધાર્યું નહિ.

“ ચંડાળ ” તે પોતાનાં દ્વાંત કચકચવનાં બોલીયો. “ એ મારી સામે દગો રચ્યો. મને હિણું લગાડવા માટે એને મારી સામે આ તાગડો રચ્યો. હવે તે સધળા આગળ એ પીછે વાત કરશે, તેઓ મને હીચકારો ફેહશે, અને મારી ઠેકડી કરશે. ”

રાલક ગુસ્સાથી ધુળવા લાગ્યો અને થોડાક કદમ ચાલનાં

પોતાની ખાનુમાં આવેલી એક ખીણનાં ભાગેલા કતેરાને અધે-
લીને તેને પોતાનું મોઢું જોરથી નુછ્યું. ગઈ રાતે તેને ખીજા
ઉમરાવોમાં ઘણો સારો દેખાવ કરીયો હતો, અને હવે—આહ
હમણા—તે એડવર્ડને, આ નવો ઉમરાવ પોતાનાં ઘોડા ઉપરથી
ફેવી રીતે ઉડાણ મયો હતો, તે કેહતો ગોપા સાંભળતાં તેનાં
ગુસ્સાનો પાર હતો નહિ.

એકાએક તે પોતાનાં ઝનુની તુરંગોમાંથી કાંઈ અવાજથી
ચોંકી ઉઠ્યો, અને પોતાની ખાનુમાં નજર કરતાં, તેને એક
ગાડીને પોતાની તરફ ઘણીજ ઝડપથી આવતાં દીડી. તે ગાડીમાં
ફક્ત એકજ જણ હતું, અને તે વધુ નજીક આવતાં રાલફને
માત્રમ પડ્યું કે તે ગાડીમાં લેડી મેરી બેઠેલી હતી. તેણીનો
ઘોડો પુર ઝડપથી તે ખીણ તરફ ધસ્યો આવતો હતો, અને
મેરી તેને અટકાવાની ફાકતની ફાંસેશ કરતી પોતાની બેઠકની
પાછળ લગલગ અધેલાઈ પડી હતી.

અને વાંચનાર, ગમે એવા હીયકારામાં પણ કોઈ વેળા
એવો જુસ્સો ઉભરી આવે છે કે જેથી તે એક ખરેખરા આહ-
દુર માણસને પણ શરમાવી શકે છે. આ વાત લગાઈનાં મેદાનો
ઉપર, ઘોડાદોડની શરત ઉપર, અને એવા ખીજાં ઘણેક ડેડાણે
કે જ્યાં એક આદમી પોતાની જાંદગીને તેનાં હાથમાં લઈને ફરે
છે ત્યાં પુરવાર થઈ ચુકી છે. અને હમણા રાલફનાં દાખલામાં
પણ કાંઈ એમજ બનીયું. પેલા ઘોડાને પોતાની સાંમે યાહોમ
ધસી આવતાં જોઈને તેનામાં લેડી મેરીને બચાવા માટે કાંઈ
એવો જુસ્સો મચી રહ્યો કે જે ફક્ત આહદુરોનેજ ફાળે આવે
છે. આહ, તેની આજની નાલેસીનો કલંક દુર કરવાને માટે
કુદરતે તેને એક ઘણીજ અચ્છી તક બક્ષી હતી.

“હું લોરડ રેતન, એક હીયકારો” તે કાંઈ હડહડતા
સોગંદ લેતાં બોલીયો. “હું તેઓને દેખાડી આપીશ.”

આટલા વખતમાં પેલી ગાડી તેની લગોલગ આવી પુગી હતી. રાલફ બરાબર તતાર થયો, અને એક ઘણીજ કટોકટ પળે ફક્ત એક કુદકા સાથે તે પેલા ઘોડાનાં માથાં ઉપર કુદી પડ્યો. અને પોતાનો સઘળો ભાર તે જનવરની ગરડન ઉપર મુરીને તેને થોભાવવાની કોશિશ કરી. રાલફ થોડાક કદમ ધસડાઈ ગયો, તે ઘોડાના મોઢાંમાનું સઘળું શીઘ્ર તેનાં ચેહરા ઉપર ફેલાઈ ગયું, અને ઘણીજ મુશ્કેલીથી તે પોતાનાં હાથો તે જનવરની ગરદન આસપાસ વીટાળી રાખી શક્યો. આખરે એક જીવનોડ કોશિશ પછી, તે ઘોડો સેહેજ ધામો પડ્યો અને આહ, ખુશાળી, ફ-તેહ, થોડાજ વખતમાં તે દોડતો બંધ પડ્યો.

આ સઘળું કેવી રીતે બનવા પામ્યું તે રાલફ કદી પણ કહી શક્યો નહિ. પણ જ્યારે ને અર્ધ ગુંગળાયેલી હાલતમાં જમીન ઉપર પાછો ખડો થયો, ત્યારે લેડી મેરીનો સાદ સાંભળીને જે ખુશાળી તેનાં બદનમાં પ્રસરી રહી, તેવી ખુશાળી રાલફે પોતાની આખખી જીંદગી દરમ્યાન કદીપણ અનુભવી હતી નહિ.

“ઓ જવા દો, ” તેણી બોલતાં સાંભળાઈ “તમને ઇન્ન થશે. રાલફ—લોરડ રેતન તમે મને બચાવી છે.”

પણ શાથી બચાવીજ તે તેણી બોલી નહિ- અરધ બેભાણુ જેવી હાલતમાં રાલફે પોતાની આસપાસ નજર કરી અને ઓ, તેઓથી ફક્ત થોડાજ કદમ દુર પેલી ઉંડી લયંકર ખીણ તેઓ સાંમે દોળા ધુરકતી પડી હતી.

મકરણ ૧૨ મું.

મતજાન એક મોટી ચીજ છે. લેડી મેરીની નજરમાં મનીતો થવાને જે જીવ સતોસત આજ રાત્રે બેલી રહ્યો હતો

તેમાં તે ટૂંવી અચુક રીતે ફાવી ગયો હતો. તે આપણે આગળ વાંચી આવ્યાં છીએ. એક પળ વાર તે ઘોડાની લગામ પકડીને ચુપ ઉભો, અને મેરી તરફ આતુરતાથી નજર કરી. તેનો ચેહરો લેહી અને ધુળથી ખરડાઈ ગયો હતો, તેનાં દમલાની ખોંચ ફાટી ગઈ હતી, તેનો તાઈ અને કોલર તદ્દન છુંછો થઈ ગયો હતો, અને તે એક ધમ્મન માફક હાંફતો હતો. છતાં તેનાં આવા વીખરાયલા દેખાવ સાથે પણ તે લેડી મેરીની નજરમાં એક બાહદુર બન્યો હતો !

“ મને ભય છે કે તમને કાંઈ ઇજા થઈ, લોરડ રેતન ” મેરી બોલી “ જો તમારા ચેહરા ઉપર લેહીનો રેડો ઉતરીયો.”

“ મને કાંઈ ગંભીર ઇજા થઈ નથી ” તે પોતાનો ચેહરો જોરથી નુછતાં બોલીયો “ પણ તમે ખીલશે નહિ, લેડી મેરી.”

અને ખરું જોતાં મેરી આવા કટોકટ વખતે સેહજ પણ ખીધી હોય એ એક મોટો સવાલ હતો. તેણી રાલફને માટે ઘણી આતુર હતી, અને જ્યારે તેણીએ પોતાની બાજુમાંની ખીણ તરફ નજર ડીધી, ત્યારે તેણીની સુંદર આંખો રાલફ માટેનાં હેશાનનાં આંસુઓથી ભરાઈ ગઈ.

“ હું મારે મટે નહિ પણ તમારે વારને શીકરમંદ છું, લોરડ રેતન ” મેરી બોલી “ ખરેજ તમે તમારી જીંદગીનાં જોખમે મને બચાવી છે. ઓ, હું વીચારો નહિ શકતી કે આજે તમારા કેવા હાલ થયા હો. કદાચ તમે ઘોડાનાં પગ તળે કચડાઈ જાતો. ગાડીનાં ચાક તળે દબાઈ જાતો, અથવા તો મારી સાથે આ ઉંડી ખીણમાં ગળડી આવને.”

પોતાનાં અવતારનો આ ભયાનક ચીતાર સાંભળતાં રાલફ ધુજવા લાગ્યો. પણ હવે ખીલવાનું કાંઈ પણ કારણ હતું નહિ. તે આખરે લેડી મેરીને બચાવા નશીબવંત નીવડ્યો હતો,

અને તેણીનાં વખાણનાં શબ્દો સાંભળતાં તે સંતોષથી મનઃકાંક્ષા છળકાંઈ જતો હતો.

“તમારી લડી લાગણી માટે હું તમારો હેશાનમંદ છું” તે બેદરકારીથી બોલીયો “પણ આ અકસમાત કેમ બનવા પામ્યો ? હું ધારૂં કે તમારો ઘોડો કસાંથી ચોંક્યો હશે.”

“હા, હું હમણા “શોપીંગ” જતી હતી. અને મારી ખાનુમાં મુકેલી બાસકેટને કાંઈ આંચકો લાગતાં તે રસ્તા ઉપર પડી ગઈ. મારો સપસ તે ઉપાડવા નીચે ઉતરીયો. અને તેજ પળે ઘોડો ચોંકીને નાહસવા લાગ્યો. અત્યંત આ એક નવો ઘોડો છે, પણ તે છતાં મને દ્રાહર્વીંગ અને રાઈડીંગનો એવો સારો અનુભવ છે કે આવો અકસમાત કદી બનવા પામશે એવી મેં આશા રાખી હતી નહિ.”

આ પળે તેણીનો ઘોડાવાળો બીજા બે ત્રણ જણા સાથે હાંફતો દોડતો આવ્યો. તેને દુરથી રાલફનું માકરમ દીકું હતું. અને ત્યાં આવી પુગતાં તે પોતાનાં હાથ જોડીને ઉભો રહ્યો.

“મારા શેઠાણીની જાંદગી બચાવા માટે હું તમારો ધણા આભારી છું, મારા લોરડ” તે બોલીયો. “કારણ આજે જો તેવણને કાંઈ કશું બનીયું હતે, તો આ તમારો ગરીબ ગુલામ નાહકનો રખડો ગયો હતે.”

“આપણે હવે ઘરે જઈશું લોરડ રેતન” મેરી બોલી “મારા પપા આંચ અકસમાતથી ધણા ગભરાઈ જશે, અને તેથી તમે પણ મારી સાથે આવશો તો મોટી મેહરબાની.”

“હું મારા આ અવતારમાં તમારી ખાનુમાં ખેસવા નાલાયક છું, લેડી મેરી. પણ ખરી બીના તો એ છે કે આજે મને પણ એક અકસમાત બનવા પામ્યો છે” રાલફ ધીમેથી બોલીયો “હું મીંઝ એડવર્ડ આયન સાથે હમણા ઘોડા ઉપર

ફરવા જતો હતો. જેવામાં મારો ઘોડો ચમક્યો અને હું બોંય ઉપર પછડાયો.” તે હસવાની કાશેશ કરતાં બોલીયો. “હું ધાડંછ કે મીઠા આયનને આજે મારે માટે ઘણું હલકું મત બાંધવાની ટક મળી હશે.”

આહ, એડવરડનું નામ સાંભળતાં મેરીનાં ચેહરા ઉપર ફેરફાર થવા માંડ્યો, અને ચગોર રાલફ પોતાની ગમે એવી કઢંગી હાલત છતાં પણ તે જોઈ શકવાને ચુક્યો નહિ.

“ત્યારે તમારા આ અકસમાત છતાં પણ તમે મારે માટે આવો જોખમ ખેડીયો. “મેરી અજાયબીથી બોલી “આ લોરડ રેતન હું તમારો ઉપકાર કેવી રીતે વાળી શકીશ.”

ત્યાર પછી તેઓ બંને ગાડીમાં બેઠાં. અને તે ઘોડો પણ શાંત પડવાથી હવે ધીમાં કદમે ચાલવા લાગ્યો.

“હું ગાડી હાંકું?” રાલફે પુછ્યું. જોકે મનમાં તો તે મેરી “ના” કહે એવું જ ઇચ્છતો હતો.

“નહિ. થેંક્યું” અને રાલફને ધીરજ આવી.

“હું ઇચ્છું છું કે તમે આ ઘોડો ફરીથી હંકારશો નહિ” તે બોલીયો. “તમને આવી રીતે કાંઈપણ જોખમ ખેડવો જોઈએ નહિ વીચાર કરો, લેડી મેરી, કે આજે ખુદા નાં કરે ને તમને કાંઈ કશું થયું હોતે, તો હમુને આછમીન તમારા પીતાને એક ઘણાજ જાણુન ફટકો પડેલો કહી શકાતે.”

“નહિ. હવે હું આ ઘોડો ફરીથી હંકારીશ નહિ. જો કે હું એનાથી કાંઈ પણ ખીહતી નથી.”

“હા” રાલફ તેણી તરફ વખાણની એક નજર નાંખતાં બોલ્યો. “કારણ તમે જ્યારે આ ગાડી અટકાવવાની કાશેશ કરતા હતાં, જ્યારે મને બરાબર ધ્યાન છે કે તમારો ચેહરો ઘણો શાંત હતો. આવા જીવ સતોસત વખતે તમારે જગે

તમારી અધીં એહનપણીઓ ફેન્ટ મારી ગઇ હતે.”

“હું તમારા મત સાથે મળતી થતી નથી” મેરી સેહજ હસ્તાં બેલી “હા. મારા પપા તો આજનાં બનાવને એક ગેમી બનાવ તરીકે લેખશે અને તમુને——અરે પણ સાંમે એવણુજ ઉભાજ,” લોડ હેથરલીને તેનાં બંગલાના દરવાજા આગળ ઉભેલો જોઇને, મેરી બેલી.

“હલો, મેલી, કેમ એટલા વખતમાં પાછી આવી. રેતન ! હેં આ શું ? મેરી, મને લાગેજ કે કાંઇ માઠો બનાવ બનીયોજ.”

“હા, પપા, પણ તમે શીકર કરશો નહિ” મેરી પોતાનાં બાપને ધીરજ આપતાં બેલી “મારો ઘોડો જરા ભડક્યો, અને ગાડી લઇને એક ખીણ તરફ દોડવા લાગ્યો.”

“ઓહ” હેથરલી પોતાની દીકરી તરફથી રાલફ ગમ જોતાં બેલીયો.

“અને જો લોડ રેતન મારી મદદે નહિ આવ્યા હતે, તો હું તે ખીણમાં જરૂર ગમડી પડી હતે. તેવણુ ત્યાં એક રેલીંગ પકડીને ઉભા હતા, અને મારી ગાડીને પોતા તરફ આવતાં જોઇને, ઘણીજ બાહદુરીથી તેવણુ આ ઘોડાની ઉપર કુદી પડ્યા, અને મને એક ભયંકાર મોહતમાંથી બચાવી. ઓ પપા, તમે જો ખરેખર બીહતા હોવ, તો તમારે એવણુની શીકર કરવી જોઇયે, કારણુ એવણુ મારા ઘોડા સાથે ઘણાક કદમ ધસડાયા હતા, અને પોતાનાં જીવનાં જોખમે મને બચાવી છે.”

લોડ હેથરલીએ પોતાનો હાથ રાલફનાં ખભાં ઉપર મુક્યો. પોતાની દીકરીને મોહતમાંથી બચાવનાર તરફ તેનું ખાસ અંતકરણ ઉપકારનાં ઉત્તરથી ઉભાજ જતું હતું.

તે એક પણ કાંઈપણ બોલી શક્યો નહિ.

“ ખુદા તમને સલામત રાખે, રેતન ” તે આખરે બોખરા અવાજે બોલીયો. “ લોરડ રેતન ખુદા તમારું કલિયાણુ કરો. તમને ઇજા થઈછ ? શું મેરી તેવણુ ધસડાયા હતા! ઓ રેતન, રેતન તમે એક ફરેરતા છો.”

“ લેડી મેરી તરફ મેં મારી ફરજ બજાવીછ ” તે બાહરની ગંભીરાઈ પણ બાનેનની ખુશાળીથી બોલ્યો. “ પણ લેડી મેરીએ આ બનાવ માટે ઘણી સહરાગાત કરીને તમને હેવાલ કહ્યો છે. મને કાંઈ પણ ઇજા થઈ નથી. હેથરલી ” રાત્રફ આખરે “ લોડ ” નો ખેતાબ મુકી દેતાં બોલીયો. “ હું હવે રજા લઈશ.”

લોરડ હેથરલીએ તેનો હાથ પકડ્યો.

“ રેતન મારી દીકરીને ગયાવા માટે હું એક વાર ફરીથી તમારો આભાર માનું છું, અને તેની ખુશાળીમાં આજે રાતે આપણે સાથેજ ખાણું લખશું.”

લોરડ રેતને આ ઇજન ખુશીથી સ્વીકાર્યું, અને આ આપ બેટીને શેકહેંડ કરીને તે બીજીય માટે કાંઈ કાંઈ તુરંગો બાંધતો ત્યાંથી બાહર પડ્યો.

“ કેવો લડો શખશ ” લોરડ હેથરલી તેનાં જવા પછી બોલીયો. “ મેરી જે દીવશે લોરડ રેતન આપણા વચ્ચે આવ્યો તે એક ખરો ભગ્યશાળી દીવશ હતો. ઓ મેરી, આપણે તેનાં કેવાં આભારી થયાં છીએ.”

“ હા, પપા, અને આપણે તેનો બદલો કદી પણ વાળી શકશું નહિ ” મેરી ઘણી ગંભીરાઈથી બોલી. કારણ તેણીને ધારતી હતી કે આજનો આ બનાવ તેણીની જીંદગીમાં કદાચ કાંઈ નાપસંદ ફેરફાર કરનારો નીવડશે.

“ તે એક ખરો રેતન છે ” લોરડ હેથરલીએ આગળ ચલાવ્યું “ અને રેતન ખાનદાનની ગમે એવી ખામીઓ છતાં તેઓ કદી પણ હીચકારા બનવાની નામસાચ દેખાડી શક્યા નથી. બોલ, કબુલ કર મેરી, કે તું અત્યાર સુધી આ જવાન સાંમે નાહકનો અભાવ ધરાવીને તેને મોટો ગેરબનશાક કરતી હતી.”

“ હું તે કબુલ કરું છું પપા ” તેણી ધીમાં અત્રાજે બોલી “ અલગત બીજો કોઈ પણ જવાન મારે માટે પોતાની જીંદગી જોખમમાં નાંખવા તૈયાર થતે નહિ. હું લોરડ રેતનનો આભાર કદી પણ ભૂલીશ નહિ.”

“ અને હું પણ મારી દીકરીની જીંદગી બચાવનારને કદી ભૂલીશ નહિ. એ, મેરી જો આજે તું ધરે—” તે વધુ બોલતાં અટકી પડ્યો “ ખુદા લોરડ રેતનને સલામત રાખે.”

અને જ્યારે આ બાપ દીકરી રાલફ તરફ પોતાનાં હેથ-નનો ઉલરો ખાલી કરતાં હતાં, ત્યારે બીજી તરફ હેથરલી કાર-ટનાં નોકરોમાં પણ એજ વાદવીવાદ ચાલતો હતો. કારણ પેલા સઘસે પોતાનાં બીજા ગોઠ્યાઓને આજનાં બનાવથી વાકેફ કીધા હતા, અને તેઓ સઘળા રાલફ માટે દરેકવાર મત આપતા એક કોટડીમાં ભેગા મળીયા હતા. કોઈ તેને એક ખરેખરા સુરતીર કેહતું, તો કોઈ વળી સોકરેતીસ જેવું ગંભીર દ્રવ્યું કરીને બોલતા હતા કે લોર્ડ રેતનમાં આવું ખમીર ખરેખર હસ્તી ધરાવતું હતુંજ નહિ.

ગમેતે હોય, પણ લોરડ રેતને મેરીનાં કીધેલા બાહદુર બચાવની ખબર વીજળીક ઝડપે સરવે ઠેકાણે ફેલાઈ ગઈ. અને તેજ દીવશે સાંજે સઘળાં જાણીતાં પેપરોએ તે ખબર અતી ઉકમાઈથી પ્રગટ કરી. અને રાલફ કે જે અત્યાર આગમજનો સઘળાંનો માનીતો થઈ ગયો હતો. તે આ બનાવથી પોતાની

કીર્તીમાં એક વધુ પીછું ઉમેરી શક્યો.

પણ કાંઈ નજર ચુકથી આ ખખર પ્રાપ્ત કુટુંબને આવતી સહવાર સુધી ખખર પડી નહિ. તેઓ સઘળાં નારતા ઉપર બેઠાં હતાં, જેવામા સર ગીલખરતે આ અકસમાત માટેની ખખર તેઓ સઘળાં આગળ મોટેથી વાંચી સંભળાવી.

લેડી પ્રાપ્ત ચોંકી; પણ એડવર્ડે પોતાનાં હાથમાંનું પ્યાળું રક્ષાખી એક બોલ પણ બોલવા વગર ટેબલ ઉપર મુકી દીધું. તેનો ચેહરો તદ્દન ઉજળો પડી ગયો હતો. ઓ તેની બહાલી મેરી. મોહતનાં દાયામાં ધસડાધ ગઇ હતી, અને ખીજ બધાઓ કરતાં લોરડ રેતેને તેણીને બચાવી હતી. હા આંધ તેજ લોરડ રેતન હતો કે જે આ અકસમાતની ફક્ત થોડોજ વખત અગાઉ પોતાનો ઘેડા ઉપરથી ટુટી પડીને, તેની સામે ગુસ્સે થઈને ચાલી ગયો હતો. આ સઘળું ખરું માનવું મુશકેળ હતું; અને તે એ ત્રીશે વધુ તલાશ કરવા “હેથરલી કોર્ટ” માં જવા તૈયાર થયો.

“હું મેરી આગળ જાઉં છું. મમાં “તે ધીમેથી બોલીયો
“કદાચ તેણીને કાંઈ ઇજા થઇ હશે !”

અને કેહવાની જરૂર છે કે એડવર્ડનાં માતપીતા પોતાનાં આ ખીજ દીકરાની મેરી તરફની લાગણીથી વાકેફ હતાં, તેઓ જાણતાં હતાં કે તે મેરીને આદતો હતો. પણ તેની પાસે પુરતી પુંજ નહિ હોવાથી તે લાઇલાજ હતો એ જાણી તેઓ મન-માંજ મુજતાં હતાં.

“એડવર્ડ તું નારતો ખાધને જા.” લેડી પ્રાપ્તે કહ્યું
“એટલી બધી ઉતાવળ શું પડીછ. અલખત ન્યુસપેપરમાં લખ્યા પ્રમાણે તેણી સારીકાનીજ હશે.”

“બેતા તાહરો નારતો પુરો કર” તેનાં બાપે પણ કહ્યું.

પણ એડવરડ પોતાનાં હેતવંતા માતપીતા તરફ જોતો એક પણ ચુપ ઉભો “નહિ. પપાજી મારે તેણી આગળ હમ-ણાજ જવું જોઈયે” તે બોલીયો.

લેડી આપન પોતાના દીકરા સાથે તે બંગલાની સીડી સુધી ગઇ. એક કદરદાન માવતર તરીકે તેણી વારંવાર દબમીર થતી કે તેણીને દીકરો એક એવી તરફ પોતાનું જીગર આપી ચુક્યો હતો, કે જ્યાંથી તેને કાંઇ ફળ મળે એ ઝાઝું બનવાજોગ હતું નહિ. તે ચાર લાંબા વરષો સુધી હાડમારી અને મુશકેલી ખમીને ફક્ત ગઇ કાલેજ ધરે આવ્યો હતો, અને જાણે તેણે હજુજી કાંઇ થોડું દુખ ખમ્યું હોય, તેમ ધરે આવતાંજ તેણે પ્યારની નીસફગીતાનું દુખ—કે જેની આગળ સઘળું રદ છે—તેવું દુખ ખમવાની દ્રશ્ય પડનાર હતી.

“એડવરડ, તારું કાંઇ વળશે નહિ” તેણી આખરે બોલી.

એડવરડ વાંકો વળીયો, અને પોતાની માતાની આવી ચીંતા માટે તેણીને હેતનું એક ચુંબન કરીયું.

“હુ તે કેમ કહી શકું, મમાં” તે બોલીયો. “ગમે તે બને, પણ મેરી માટેનું મારું વ્હાલ મારાં જીગરમાંથી કદી ઓછું થશે નહિ.”

“પણ, પણ તેણીની પોતાની તું બાહલી મેળવી શકશે નહિ. તું જાણે છે, બેટા કે લોર્ડ હેથરતો પોતાની દીકરીને કાંઇ મોટે ખાંચરે ગોઠવવા ધારે છે.”

“હું તે જાણુંજ, મમાં, પણ આ સઘળું છતાં મારે માટે કાંઇ આશા છે. મેરી પણ મને——”

તે વધુ બોલી શક્યો નહિ, પણ લેડી ખુશાબન તેનો અરથ સમજી ગઇ હતી. આહ, તેણીનાં આવા ખુશસુરત સદ-ગુણી દીકરાને કેઇ છોકરી નહિ ચાહી શકે. બીજાજ પણ એડ-

વરડ પોતાના ઘોડા ઉપર કુદી પડ્યો, અને પુર ઝડપે હેથરલી કોરટ તરફ હંકારવા લાગ્યો. પણ તેનાં ઘોડાની ઝડપ કરતાં તેનાં વીચારોની ઝડપ વધુ હતી. કેહજે પ્યારને પોતાનો હરીફ પીછાણવાને ખુદાએ ચાર ચશમ આપી છે, તેમ એડવરડ પણ પોતાની મોહઅતી ચશમો વડે હવે ચેતી ગયો કે લોરડ રેતન મેરી માટે તેનો હરીફ બન્યો હતો. આ માતખર ઉમરાવે તેણીની જીંદગી બચાવી હતી, અને તે ખરેખર મેરીને ચાહતો હોય, તો પછી એડવરડનું પોતાનાં આ ધરખમ ઉમરાવ સામે શું વળી શકે? તોપણ તે હિમત હાર્યો નહિ. તે જાણતો હતો કે મેરી તેને ચાહતી હતી, અને ગઈ રતનાં તેનાં અન્ધા પ્યારનાં એકરાર માટે તેણી કાંઈ ગુસ્સે થઈ હતી નહિ. ઓ, ફક્ત તે ઇસાવજો હતો !

મેરી તેને બાગમાં મળી. તેણી કુલ વીણતી હતી, પણ એડવરડને જોઈને તેણીને એહરો પોતાનાં હાથમાંનાં ગોલાખ જેવો રાતો બની ગયો.

“હું તમને હમણા અગીઆમાં જોઈ લેજો ખુશી છું” એડવરડ તેણીને શેકહેંડ કરતાં બોલીયો.

“અને તેને માટે તમે હયાં આવ્યા કે?” તેણી હસ્તાં બોલી.

“હા, તમારા અકસ્માતની મને પેપર મારફતે ખબર મળતાં હું તુરતજ હયાં આવ્યો. શું આ સંવળું ખરું છે. મેરી?”

“હા, લોરડ રેતને મારો જીંદગી બચાવી છે, જો કે પેપરમાં આ હેવાલ ઘણો સહરાધાત કરીને છાપ્યો છે.”

“પણ આખરે તો તે તમને બચાવી શક્યો છે” એડવરડ દલગીર અવાજે બોલીયો. “અને તે માટે હું તેવણનો ઘણો ઉપકારી છું.”

“હા, પપા પણ એમજ બોલોયા કરેછ.” તેણી ધીમેથી બોલી.

“ઓ હું તે વેળા ત્યાં કાંય નહિ રહ્યો. હું કાંઈ ઘણે દુર હતો નહિ, અને મારી સાથે લોરડ રેતન હતા.”

“હા, મને જ્યાવાની થોડા વખત આગમ્ય તેવણ પોતાનાં થોડા ઉપરથી પડી ગયા હતા.”

“એ તું જાણેછ મેરી ?” એડવરડે અજાણીથી પુછીયું.

“હા, એવણે પોતેજ મને કહ્યું છે.”

એડવરડે પોતાનું મોઢું જોરથી નુછીયું.

“અને તમારા પપા ?”

“પપા તો તેવણ ઉપર કુરમાન થઈ ગયાછ. લોરડ રેતન હમારી સાથે ગઈ રાતે જમ્યા હતા, અને હમણા પપા તેવણનેજ ત્યાં ગયા છે.”

“ઓ મેરી મને કાંય નહિ તારી જાંદગી જ્યાવાની ટક મળી ?” એડવરડ તેણીની સેહજ આગળ જતાં બોલોયો.

મેરી સેહજ શીઝી પડી, અને ચુપ ઉભી. એડવરડ તેણીનો હાથ ઝાલતાં ગુઠણમંડીયે પડ્યો.

“મેરી વહાલી મેરી, હવે હું વધુ વાર મારો પ્યાર તારેથી છુપાવી શકતો નથી. હું તુને ચાહુંછ, તારા મનહર મુખડાનો પુત્રરી છું, અને ચાર લાંબા વર્ષોનાં ગાળા પછી જ્યારે હું તને પાછો મળીયોછ, ત્યારે મારી લાગણી મારાં જીવનનાં અંતરમાં સમાઈ શકતી નથી. મેરી, માછ દારવાગ, હું તને નહણપણથીજ ચાહતો આવ્યોછ, તારા આ પ્યારને ખાતર હું આટલો વખત દેશવતો ભોગવી આવ્યો છું, અને તારો એજ પ્યાર અને એકવાર ફરીથી કેઠે બાહરગામ જવા માટે ઉસકેરી રહ્યો છે. બોલ મેરી હું પાછો જાઉં તે અગાઉ તું મને સેહજ આશા

નહિ આપશે ? તું દુનીયામાં મને એક સઉથી સુખી જવાન નહિ બનાવશે ? ”

પણ મેરી શું બોલે ? તેણીને મનસે તો એક તડાકામાં આ દુનીયા પરેસ્તાનમાં ફેરવાઇ ગઇ હતી. એડવરડનાં આ ખાલેસ પ્યારનો એકરાર સાંભળતાં તેણીની રોજરગ ખુશાળીથી ધ્રુજતી હતી.

“ મને વચન આપ, ડીયર, કે જ્યારેખી હું પાછો ફરું ત્યારે તું મારી સાથે પરણવાને તઇયાર રેહશે. અને ત્યારપછી હું મારાં અંતકરણમાં એક એવી બેમુઝ ચીજ છુપાવીને જવસ, કેજે આપણા વચ્ચે ગમે એવા પણ મોટા તફાવત છતાં તારાં અને મારાં અંતકરણ સદા જોડેલું રાખશે. ઓ બોલ મેરી કે તું મને ચાહેય. કારણ તાહરા આંચ શબ્દો મને હવે પછોની હાડમારી ખમવાની તાકાત આપશે. મેરી, મેં પકડો વીચાર કીધો હતો કે જ્યાંસુધી મારી હાલત સુધરે નહિ, ત્યાં સુધી મારી લાગણી તારી આગળ જાહેર કરવી નહિ. પણ આવતા બનાવોની મને કાંઇ આગાહી થઇછ. સંભાળ મેરી કે લોરડ રેતન આપણી વચ્ચે આવ્યો છે. અને જો તું મને નહિ પણ પરણે, છતાં લોરડ રેતનને પરણવાનું તું કદીપણ વચણ આપતી નાં. તે ગમે એવા મોટો ઉમરાવ છે, ગમે એવા તવંગર છે, છતાં હું ધારૂંછ. મેરી, કે તે તુંને મારા જેવા ખાલેસ પ્યારથી ચાહતો નથી. ઓ બોલની મેરી. કે લોરડ રેતન સામે મને કાંઇ આશા છે કે ? ”

એકવાર ફરીથી મેરી ચુપ બની. હા લોરડ રેતને તેણીની જીંદગી બચાવી હતી, પણ તે માટે તેણીનાં અંતકરણમાં હેશાનની લાગણી સીવાય બીજી કાંઇપણ જગ્યા હતી નહિ. જ્યારે એડવરડ આ લલો બોલો ખુબસુરત જવાન તેણીની

કુળ દુનીયા હતી. શીકડે એહરે મેરી તેની તરફ ફરી અને જેમ એક “હારપ” માં તેનાં વગાડનારનાં આંગળાથી સંગીતની ધ્રુજરી પેદા થાય છે, તેમ એડવર્ડનાં આ અવાજની મેરીનાં તનખદનમાં મોહ્યતની ધ્રુજરી પેદા થઇ.

એડવર્ડે તેણીને પોતાની ગોદમાં લીધી, તેનાં બંને હાથે તેણીની કમર આસપાસ વીટાળયા, અને સેહજ વાંકા વળીને તેણીનાં પરવાળા જેવા નરમ હોથ ઉપર પ્યારનું પેહેલવેહેલું સીલ કરીયું. ખારસી પાંચ મીનીટ સુધી તેઓ બંને ચુપ ઉભાં પણ વાંચનાર, તે મુંગી બગલગીરીમાં હજારે શબ્દો, હજારે સુખ-દુખનાં સ્વપણાઓનું તત્ત્વ સમાઇ ગયું હતું !

આખરે મેરી પોતાનાં પ્રુશ સ્વપણામાંથી બીદાર થઇ.

“પણ પપા ?” તેણીએ ધીમેથી પુછીયું.

“હા, મેરી હું જાણું છું કે તારા પપા મને રજા આપશે નહિ, અને તેમાં તેવણુ કેટલેક દરજ્જે વાજખી છે. પેહેલું તો એ કે હું તારા હાથ માટે લાયક નથી, અને બીજું, પણ સૌથી વધુ ગંભીર કારણ મારી મુશ્કેલીમાં સમાઇ જાય છે.”

“મને તારી ગંભીરતા સથે દરકાર નથી” મેરી બોલતાં સંભળાઇ.

“પણ તારા પપાને તો છેજ” એડવર્ડ તુરતજ બોલીયો. “અને તેથીજ હયાં આવતાં આવતાં મેં ચોક્કસ ઠાવ કીધો કે મારે આવતી કાલેજ પાછું કેથે ઉપડી જવું જોઇયે.”

“ઓ એડવર્ડ એટલો જલદી” તેણી નાસીપાસીથી બોલી.

“મને તેમ કરીયા વગર છુટકોજ નથી. હું જલદી જવશ તેમ જલદીજ તારી આગળ પાછો ફરશ, કારણ હયાં વધુ વખત રહેવાથી હું તારેથી દુર રહી શકીશ નહિ, અને—અને તારા પપાને તે વાતની ખબર પડતાં, તેવણુ કદાચને મને

તારી આગળથી હાંકી કાઢે, અને આપણુ બંનેને હંમેશ સુધી છુટા પાડે.”

“ઓ નહિ. હંમેશ સુધી નહિ, એડવર્ડ” મેરી ફગલાઈ જતાં બોલી “પણ તમે ક્યાં જશો?”

“હું બ્રિટીશ કોલોનિયા, વાંકુર અને જ્યાં મને ઠીક લાગશે ત્યાં જવશ બહાલી, પણ તે માટે હું તારી આગળ લંબાણથી વાત કરવા આહતા નથી. ડીયર હું એટલુંજ માંગી લઉંછ, કે તું મને ભૂતી જતી નાં, તું સુખી રહેજે. પણ જો સંભાળજે, લોર્ડ રેનને તું કદી મી પરણતી નાં”

તેણીની આંખો ચમકવા લાગી અને તેણી સેહજ હસી ઓ વાંચનાર મેરીનું તે હસવું મોઢેનાં ગમે એવા પણ વચન કરતાં વધારે આળા હતું!

“હું બનતાં સુધી લોર્ડ રેન સાથે પરણીશ નહિ” તેણી ધીમેથી બોલી.

“ત્યારે તો મને ધીરજ છે, ડીયર, અને હવે મારી પક્કી ખાત્રી છે કે તારા પ્યારના આ શબ્દો મારા હૃદયમાં કેતરીને મને જરૂર ફતેહ મળશે. મેરી હું તારી સાથે સીધો પત્રવેહવાર ચલાવી શકીશ નહિ, પણ તું મારા વીશે મારાં મમાં તરફથી જાણી શકશે. હું તેવણુ ઉપર અતારનવાર કાગળ લખશ, અને તે સઘળાં તુંને વંચાવવાની હું તેવણુને તાકીદ કરશ. સાહેબજી મોલી, છેલ્લી સલામ. આપણુને પાછાં મળતાં કદાચ ઘણો વખત નીકળી જશે, પણ તેટલાં છેલ્લી સલામ મારી દારલીંગ.”

મેરીએ પોતાનાં હાથો તેની ગરદન આસપાસ વીટાળ્યા, તેનું માથું સેહજ નીચે ખેંચ્યું, અને ત્યાર પછી શું બનીયું તે કેહવાની જરૂર નથી. એડવર્ડ ઘણીજ મુશ્કેલીથી તે અગીચામાંથી બહાર

પડ્યો અને પોતાનાં ઘોડા ઉપર સ્વાર થઈને તેને પોતાનાં ઘર તરફનો રસ્તો લીધો. સાઈં હતું કે તે લોડ રેતન કરતાં ઘણી સારી રીતે ઘોડા ઉપર બેસી જાણતો હતો, કારણ હમણા તેની નજરની સાંમે ખુશાળી અને પ્યારનો એક એવી જાતનો ધુમ્મસ ફેલાઈ રહ્યો કે તે ક્યાં જતો હતો તેનું તેને લાણુ હતું નહિ.

* * * * *

લોડ હેથરલી ખરાબર જમવાનાં વખતે રેતન-હોલમાંથી પાછો ફરીયો, પણ તે રાલફની વખાણ કરવામાં એટલો તો મશગુલ બની ગયો હતો કે તેણે પોતાની દીકરીનો શોકાતુર ચેહરો જોવાનું લાણુ હતું નહિ.

“મેરી દીકરી, જેમ હું આ જવાનને વધારે જોઉં છ તેમ તે મારી નજરમાં વધારે માનીતો થઈ પડે છે” તે આરતાંને વાર બોલીયો. “લોડ રેતન ખરેખર એક બાહોશ ગઠ્ઠર છે. હું આજે તેવણનાં મેહેઝમાં કાંઈ ચોકકસ ફેરફાર કરાવાની બાબદમાં તેને સદગ્રાહ આપવા ગયો હતો, અને તું માનશે, મેરી, કે તેણે મારો દરેક બોલ ઉપાડી લીધો તેણે મને હમણા પોતાની સાથે જમવાની ઓફર કરી, પણ મેં નાં કહ્યું. અને તેણે મને વધુ બોહસ કીધી નહિ એવું કહીને કે લેડી મેરી ધરે એકઝાં હશે. મોલી, તે તારે માટે ઘણો ઇંતેજાર દેખાયછ. આ શું છે. મોલી, તું ઘણી શીકડી દેખાયછ. હું ધાઈંછ કે તું રડી હતી. શું છે, મેરી” લોડ હેથરલી ધાર્તી-થી બોલીયો.

મેરીએ પોતાનો ચેહરો છુપાવવાની કોશિશ કરી.

“માઈં માથુ દુખેછ પપા” તેણી અચકાતાં બોલી.

“હા, ગઈ કાલના તારા અકસમાતનું આ પરીણામ છે”

તે માયાથી બોલીયો “ જા દીકરી, તારા ઓરડામાં જઈને નીરાંતે જરા આશાયશ લે.”

પણ મેરીએ, તે ઓરડો છોડી જાય તે અગઉ એક બેટીને છાજતાં બહાલથી પોતાના પીતાને એક કીસ કરી અને જ્યારે તેણીના હોથો પોતાનાં બાપનાં કરચલીવાળા કપાળ સાથે અડક્યા, ત્યારે તેણીની આંખો આસુઓથી ચીકાર લરાઇ ગઇ હતી. અને ગરીબ બીચારો લોરડ હેથરલી તેને ક્યાં લાણુ હતું કે તેણીનાં આ આંસુઓ એડવર્ડ સાથની જુદાઇનાં જખમનાં હતાં; તેને ક્યાં ખબર હતી કે તે આંસુઓ તેની દીકરી મોહ્યતનાં મંદીરમાં દાખલ થઇ હતી, એ માટેની એક ધધાની દાખલ હતાં; અરેરે તે ક્યાં જાણતો હતો કે તેની ખુશ્નુરત બેટી, પોતાના હેતવતા બાપથી આજે પેહલીજ વાર કાંઈ ચીજ છુપાવવાની કોશિશ કરતી હતી !

પ્રકરણ ૧૩ મું.

લેડી મેરીના બાહદુર બચાવની ખબર ખારસાં એક અઠવાડ્યાં સુધી સઘળાં ન્યુસપેપરો માટે ઘણો અચ્છો ખોરાક હતો, અને તેઓની આ વખાણથી રાહક થોડાજ વખતમાં એવી તો ઉંચી પાયરીએ ચઢી ગયો, કે જે પુગતાં તેણે સાધારણ સંજ્ઞેએ વચ્ચે કેટલાક વર્ષો જોઇતે. લોકો તેને મલવાની દોડદોડી કરી રહ્યા, તેને સઘળે ઠેકાણેથી જમવાનાં ઇજન આવ્યાં, અને જ્યાંથી તે જતો ત્યાં બસ તેના નામની બોલ-બાલાજ હતી. તે હવે સોસાયટીનું એક મધુર મધ્યબીંદુ થઇ પડ્યો, અને પોતાના કેહવાતા શરમાળપણાથી તે મોટા મોટા ઉમરાવ અને લેડીઓમાં એટલો તો માનીતો થઇ ગયો કે ગોયા

લોડ રેતની હાજરી વગરનો મેળાવડો, સોડમ વગરનાં એક મધુર પુલની માફક હતો.

અને જાણે આ સઘળું થોડું હોય તેમ લોડ રેતન પોતાનાં નામે નહિ પણ કામે પણ જાણીતો હતો. તે ફીક્ટ અને પુટમોલ કલમોમાં, થોડાદોડની શરતોમાં, ડાનસીંગ અને મ્યુઝીક કલાસમાં પુર છુટથી પોતાનું ખીસુ ખાલી કરતો ગયો અને જ્યારે કાંઈ મોજમગ્નતાનાં સાંધણોમાં પછસાની જરૂર જણાતી, ત્યારે તેના લાગતાવળગતાઓ લોડ રેતન જેવા એક તવંગર ઉમરાવનો પેહેલો આશરો લેવા ચુકતા હતા નહિ. પણ સઉથી અગત્ય જોતું તો એ હતું કે રાદ્દ પોતાની મોજ મગ્ન હરમ્યાન ગરીબોને ભુલી ગયો હતો નહિ. તેણે તેઓ માટે ચાલીઓ બંધાવી આપી, ફેળવણી માટે નીશાળો અને કોલેજો સ્થાપી અને મારકેટ રેતનના વેપારી લત્તા ઉપર એક મોડું દેવળ ઉભું કરવામાં આવ્યું. ટુંકમાંજ કહીએ તો લોડ રેતન પોતાનું ઉમરાવપદ લીધા પછી, ધણાજ થોડા વખતમાં ચોતે પોતાને તેમજ તેની આસપાસનાઓને પોતાના પછસાના બળથી ધણો સંગીન લાભ કરી શક્યો.

“સારું છે કે આપણા શેઠ પાસે પુશકળ પછસા છે” એક દીવસે સેકરેટરી મેફર્ડે પોતાના સાથી મી. બુલપીતને કહ્યું “કારણ એવણુ તો કાંકરાની માફક પોતાનો પછસો વેરે છે, અને જેવ આટલા થોડા વખતમાં એવણે કેવો મોટો સુધારો કરી નાંખ્યો છે.”

“હા,” બુલપીત ધીમેથી બોલીયો “પણ ખીજ સઘળા ઉમરાવોનાં મત્તામાં આ સુધારો કાંઈ ધણો આશાનીથી ઉતરશે નહિ, કારણુ જેઓ લોડ રેતન જેટલા તવંગર નથી તેઓ પોતાનાં ભાકુતોને આવી સગવડ આપી શકતા નથી, અને તેથી

તેઓનાં બાકુતો આપણા શેઠ સાથે વારંવાર સરખામણી કરે છે.”

“ત્યારે તો એ વીશે લોડ રેતનને વાકેફ કરવા બેઠ્યે” એકડો બોલીયો “નહિ તો તેવણુ પોતાનાં બરોબરીયામાં માનીતા થવાને બદલે, તેઓમાં અળખામણા થઇ પડશે. અને હા ખરા. આવતી તારીખ ૬ ઠીએ રેતન હોલમાં એક મોટા મેળાવડો થનાર છે, અને તે માટે ઘણાજ મોટા પાયા ઉપર ધામધુમ કરવાને લોડ રેતને મને ફરમાવ્યું છે. તેવણે “હંગેરીયન બેંડ” મંગાવ્યું છે, અને લાંડનથી ખાસ એક થીએટ્રીકલ કુંડો પણ આવનાર છે. આ મેળાવડો દરેક રીતે ફ-તેહમંદ થવાની આપણે વડી રાખીશું, અને રેતન હોલ એકવાર ફરીથી ઘણાજ લાંબા વખતે ગાજી રહેશે. દરેક ચીજ ત્યાં હાજર રહેશે, પણ જેમ પાણી વગરનો કુધો નહિ, નીમક વગરનું ખાણું નહિ, સાહી વગરનો ખડીયો નહિ, તેમ શેઠાણી વગરનું ઘર નહિ. આ મોટા મેળાવડાને સંપૂર્ણતાની ટોચે પુગાડવા ત્યાં ફક્ત એક શેઠાણીની જરૂર રહેશે.”

ઉપલી વાતચીતની અપોરે મીંડ બુલપીત રેતન હોલમાં આવી લાગ્યો. લોરડ રેતન પોતાનાં કમપાઉંડમાં કાંઈ નહિ જાણ્ય તેમ ઘોડેસ્વારી શીખીને ત્યાં તુરતનોજ આવ્યો હતો.

“અહરો બુલપીત કેમ શું ખજર છે” તે ખુશમીજાજે બોલીયો “હું હમણાંજ તમારો વીચાર કરતો હતો, કારણ આવતી તારીખ છઠીએ મારે પેલું હંગેરીયન બેંડ હોલમાં રાખવું યા તો બગીચામાં મુકવું તે વીશે હું તમારી સલ્લાહ લેવા માંગતો હતો.”

“હું ધારૂંછ કે આ બાબદમાં તમને કાંઈ લેડી વધારે સારી રીતે મદદ કરી શકશે મારા લોરડ” એક વડીલને જાગતી સંખ્યતાથી બુલપીતે જવાબ આપ્યો.

“ ઠીક ઠીક, ત્યારે તો હું લેડી મેરીની સહવાહ લખશ.”

“ હું આ ખત ઉપર તમારી સહી લેવા આવ્યો છું.”
 યુવપીત પોતાનાં ખીસામાંથી કાગળનું એક પેકેટ ખેંચી કહા-
 ડતાં બોલીયો.

“ આ મારાં નવાં લાડુતોનાં ખત હશે ?” રાલફ પોતાની
 સહી મુકતાં બોલીયો.

“ હા, સાહેબ, પણ એ માટે હું તમને ચેતવણી આપું
 છું. તમારા બ્રોહળા ફેરફારથી ખીજા ઉમરાવોનાં લાડુતોમાં
 થોડોક અસંતોષ ફેલાયો છે, અને તેઓ પોતાનાં શેઠને તમા-
 રીજ માફક સુધારા કરવાની ભલામણ કરે છે. દાખલા તરીકે
 લોરડ હેથરલીનો એક લાડુત મારી આગળ ગઈ કાલેજ આવ્યો
 હતો, અને તે પોતાનાં શેઠની મારી આગળ ફરીયાદ કરતો હતો.
 તે તમારો લાડુત થવા ઘણો આતુર હતો.

લોડ^ડ હેથરલીનું નામ સાંભળતાં રાલફનાં કાન ઉંચે ચઢ્યા.

“ એટલે ?”

“ એટલે એમ મારા લોડ^ડ કે લોડ^ડ હેથરલી અને તેવણ
 સાથનાં ખીજા ઉમરાવો કાંઈ તમારા જેટલા તવંગર નથી.”

“ ઓહ, મને નહિ ખબર કે તેવણ ગરીબ છે.”

“ એમજ છે મારા લોડ^ડ, કારણ તેવણની મીલકત ઘણી
 નાની છે, અને તેમાંથી જે નફો થાય છે, તે સઘળું નાનું
 તેવણ પોતાની બેટીને માટે રોકે છે.”

“ હાં ! તેવણ શામાં પૈસા રોકે છે ? રાલફે સંભાળથી
 પુછીયું.

“ તેવણ ઘણાં ખરા રેલવેનાં શેરો લેછે પણ છેલ્લાં કેટલો
 વખત થયો તેવણ મારી સહવાહ અને મરજી ઉપાંત સોનાની
 ખાણનાં શેરો ખરીદે છે.”

“પણ ચોક્કસ ખાણો ધણું સારું વ્યાજ આપે છે.”
રાલફ ધીમેથી બોલીયો.

‘હા, પણ હું નહિ ધારતો કે આ “ગોલ્ડકોન્ડા માઇનઝ”
નાં શેર કાંઈ ધણા સારા અને સલામત હોય. હવે હું રજા
લઈશ, મારા લોડ.”

અને આટલું બોલતાં યુવપીતે રાલફની તેજલ ઉપર
સઘળાં સહી કરવા મુકેલાં કાગળો એકઠાં કરવા માંડ્યા અને
ત્યાર પછી એક “બાઉ” સાથે ત્યાંથી ચાલતો થયો.

યુવપીતનાં ગયા પછી રાલફે પોતાની સામે પડેલું “લંડન
ટાઇમ્સ” ઉપાડ્યું અને બે ત્રણ પાના ફેરવીને તેને વેપાર
સમાચારની કોલમ વાંચવા માંડી.

હા, ગોલ્ડકોન્ડા માઇનઝના શેર હમણા તેજ ઉપર હતા.

“હું ઇચ્છું છું કે આ ખાણમાં કાંઈ વાંધો પડે” તે
બડબડ્યો. “આહ પણ મને હવે એ શા ખપનું. ઓ ફક્ત
હું છુટ્ટો હતો !”

ત્યાર પછી તેને એકાએક કાંઈ બહાર આવ્યું. તે ખડો
થયો, અને બહાર ખુંટી ઉપર પડેલી પોતાની ટોપી ઉંચકીને
“હેથરલી કોટ” તરફ હેરીયું લીધું.

તે હવે ત્યાં લગલગ રોજ જવા લાગ્યો, અને લોડ
હેથરલી તેને હંમેશા આવકાર આપતો હતો.

“અલો રેતન કેમ શું ખર, મેરી આંધ લોરડ રેતન
આવ્યાછ” આ તેનાં ધણા માનીતા આવકારનાં શબ્દો હતા.

અને મેરી દરવખતે સેહજ હસ્તી બાહર આવતી. પણ
રાલફ જાણતો હતો કે તે હસવું ફક્ત બાહરનુંજ હતું, કારણ
છેલ્લા કેટલાક દિવસ થયા તેણી ધણી શોકાતુર દીસતી હતી.

“હું આજે લેડા મેરીની સલાહ લેવા આવ્યોછ કે મારે

આવતી તારીખ જાહેરમાં બેંડ મુકવું. કે બાહર બગીચામાં રાખવું.” રાલફે ત્યાં આવી પુગતાં બોલીયો.

તેઓ સઘળાં વાત કરવા બેઠાં, અને આખરે મેરાએ તે બેંડ હોલમાં ગોઠવવાની તરફેણમાં પોતાનું મત આપ્યું, અને ત્યાર પછી કાંઈ બાહરું કાઢીને તેણી પોતાનાં પીતા અને રાલફને ત્યાંજ છોડી ગઈ.

“તમે સોનાની ખાણ વીશેનાં શેર માટે કાંઈ જાણોજ, લોરડ હેથરલી” મેરી ગયા પછી રાલફે સંભાળથી વાત છોડી.

“નહિ, ઘણું નહિ, જો કે મારી પાસે એવા થોડાક શેર છે, ખરા.” લોરડ હેથરલી બોલીયો.

“મેં સાંભળ્યુંજ હેથરલી, કે ગોલ્ડફોન્ડા માઇનઝનાં શેર હમણા ઘણા તેજ ઉપર છે. હું તે શેર ખરીદવા ધારુંજ.”

“કેવું અગમ્યજ જેવું મારી પાસે પણ એજ ખાણનાં શેરો છે.”

“ઓ, ત્યારે તો મને કાંઈ પણ ધારતી નથી. મારો ખાત્રી છે હેથરલી કે આગળ ચાલતાં આ ખાણ ઘણો બોલજો નફો કરી જશે.”

“ત્યારે તો હું મારું સઘળું નાણું એજ ખાણમાં રોકશ” લોડ હેથરલી બોલાઈથી બોલ્યો.

રાલફે જરા ચોંક્યો અને ત્યાર પછી સીધતથી તે વાત ફેરવી નાંખી, પણ જ્યારે તે ધરે ગયો ત્યારે તેનું મગજ ઘણું જ રોકાયલું હતું.

દરેક વેળા મેરીને જોતાં તે તેણીને જીતવાને માટે વધુ કસદ કરતો રહ્યો, પણ નીતાની યાદ ચતાં તે વીચારો પાછા અટકી જતા હતા. જ્યારેથી તે કેટ મેળાવડામાં જતો, ત્યારે તે મોટાં ખાનદાનની છાકરીઓથી હંમેશાં ઘેરાયલો રહેતો હતો.

પરણવા લાયક છોકરીઓનાં માબાપ તેની આસપાસ ભેગાં
મળતાં, અને છોકરીઓ પોતે પણ તેની નજરમાં માનીતી
થવાને કચડાંઈ ફાંફાં મારતી હતી. પણ રાલફ કોઈને પણ દાદ
આપતો હતો નહિ. તે ફક્ત એટલુંજ ઇચ્છતો હતો કે જેમ
દરેક જણ તેને ધારતું હતું તેમ તે ખરેખર છુટો હતે ?

આખરે તારીખ ૬ ઠીને! તે યાદગાર દીવસ આવી પુગ્યો,
અને રાલફ જ્યારે પોતાનાં પરણાઓને આવકાર આપતો ત્યાં
ઉભો હતો. ત્યારે તેનો હરખ તેનાં જીગરમાં માયો સમાયો
રહતો હતો નહિ. રેતન હોલ આજે એક પરસ્તાનમાં ફેરવાઈ
ગયો હતો. તેને પુલપાન અને વાવટાઓથી સજુગારવામાં આવ્યો
હતો, અને પરણાઓને રીઝવવા એક ખાસ બેંડ હોલમાં
પોતાનાં મીઠા સરોદો રેડી રહ્યું હતું. ખટકે ખટકે રીફ્રેશમેંટની
ટેબલો જીવ ખુશ થાય એવી પેન્ની અને પીણાથી લચલચ થઈ
રહી હતી અને બાહાર બગીચામાં પણ એવોજ મેહમાર હતો.
એક બાજુ એક નાનું ટોળું લોડ રેતનની વખાણ કરતું
હતું હતું, જ્યારે બીજી બાજુ કેટલાક જવાન્યા આપસ-
આપસમાં મશકેરી કરતાં ખુશાળ જીગરે ફરતા હતા. આ
તરફ બે પાંચ જવાન બેડાંઓ પોતાની આસપાસના સઘળા
રંગરાગની કાંઈ પણ દરકાર ન કરતાં પોતાનાં મોહબતી
સુખમાં મશગુલ હતાં. જ્યારે બીજી ખુણામાં ઓ, બાહરથી
હરતો, પણ બાતેનમાં રાલફની આ અસાધારણ ફતેહ માટે
કોઈ જીખરીબારસ લોડ અદેખાઈની આગથી ગોયા બળી જળી
જતો હતો. સઘળે ખુશાલીનું રાજ્ય મચી રહ્યું હતું. પણ
ઓ, આવી ખુશાલીમાં આ કોણુતો શોકાતુર એહરો નજર પડે
છે ? તે લેડી મેરી હતી. તેણી હમણા ધણી ગંભીર દીસ્તી
હતી, અને તેનું કારણુ તો મેરીનો પોતાનો જીવ અને લેડી.

આયન સીવાય ખીજું કાંઈપણ જાણતું હતું નહિ, અને જ્યારે ખાણું લેવા પછી પરાણાઓનો મોટો ભાગ ડાન્સ કરવામાં મશગુલ બનીયો, ત્યારે ધીમેથી લેડી આયન તેણી તરફ ફરી.

“મેરી હુ” ક્યારની તુંને એકાંતમાં મલવાની રાહ જોતી હતી,” તેણી બોલી “આપણી આસપાસ આજે કેવો રંગરાગ મચી રહ્યો છે !”

મેરીએ ઘટતા શબ્દોમાં તેણીને ટેકા આપ્યો, અને લેડી આયને થોડીક પળની ચુપકીદી પછી પોતાનાં ડરેસમાંથી એક કાગળ ખેંચી કહાડ્યું.

“મોલી ડીયર” તેણી પોતાની આસપાસ જોતાં બોલી. “મને આજે એડવર્ડ તરફથી એક કાગળ મળીયું’છ, તુંને તે વાંચવા ગમશે ?”

એક પળ વારમાં મેરીનાં ચેહરા ઉપર રતાશ ધાઇ આવ્યો, અને તેણીની સઘળો ઉદાસી એક તડાકામાં ઉડી ગઇ. “વાંચવા ગમશે ?” એહ, આ કેવો સવાલ હતો. ઘડીભર ખુદાએ એડવર્ડને કાંઈ એવી શક્તી આપી હતે કે જેની બરકતથી તે આ ધર્તીને એક મોટા કાગળમાં ફેરવી નાખી શકતે, તેમાંનાં જંગલોનાં દરેક જાડમાંથી સો સો કલમો બનાવી શકતે, તેનાં સાતે સમુદ્રનાં પાણીને સાહીમાં ફેરવી નાંખી શકતે, તોખી અરે તોપણ મેરી હૈયરલી આવું એક જબરદસ્ત કાગળ વાંચવાને એક પળ પણ અચકાતે નહિ; ત્યારે આ તેનું નાનું કાગળ શી ખીસાદમાં હતું ? તુરતજ તેણીએ ને કાગળ પોતાના હાથમાં લીધું, અને તેને પોતાની છાતીમાં છુપાવીને કાંઈ એકાંત જગ્યાની શોધમાં બાહર બગીચામાં દોડી. આખરે તેણીને એક ખુણું મળીયું અને ત્યાં ગોઠવેલા બાજત ઉપર બેસીને તેણીએ તે કાગળ વાંચવા માંડ્યું.

પણ હજુણુ તો તેણી શરૂઆતનાં થોડાક શબ્દો વાંચે, તેટલાં તેણી કાંઈ અવાજથી ચોંકી ઉઠી. લોડ રેતન તેણીની તરફ આવતો હતો. તે દેખીતી રીતે તેણીનીજ શોધમાં હતો, પણ મેરીના હાથમાં એક કાગળ લેતાં તે દમદમથો. તેની ધસતીમ એકદમ ચઢી ગઈ. તે શું કરતો હતો તેનું તેને જાણુ રહ્યું નહિ, અને એક દપકારા સાથે તે મેરીની બાજુમાં ખેસી ગયો.

મેરી ચોંકી, અને પોતાનાં હાથમાંનાં કાગળનો દુર્યો કરીને તેણીએ રાલફ તરફ ધાસ્તીથી નજર કરી.

“તમે-તમે બીધાં” રાલફ તોતરાતાં બોલીયો. “હું તમારીજ શોધમાં હતો. લેડી મેરી હું તમારી સાથે દાન્સ કરવા માંગુંછ. ઓ નહિ, હું તમુને કાંઈ કેહવા માંગુંછ. હું-હું તમુને આહુંછ તમે મને પરણશો ?”

રાલફ તરફથી આવી એકાએક રીતે પ્યારનો ઉલરો સાંભળતાં મેરી હગળાઈ ગઈ.

“લોડ રેતન !” તેણી અભયખીથી બોલી.

“મેરી, મેરી હું તને આહુંછ, બોલ હું મારી ધણી-ધણી બનશે” રાલફ બોલીયો.

એક ઝટકા સાથે મેરી ઉભી થઈ.

“ઓ નહિ-નહિ-નહિ” તેણી યુગળાતા સાદે બોલી.

“કાંય નહિ ?”

“ઓ મને નાં પુછો. હું તે કહી શકતી નથી. નહિ લોડ રેતન હું તમુને કદીખી પરણીશ નહિ.”

રાલફ ચુપ રહ્યો.

“હું-હું ધારૂંછ કે મેં આજે તમુને બીધરાવ્યાં છે કાંઈ નહિ હું મારો જવાબ તમારી પાસેથી કાંઈ બીજી વખતે

માંગીશ, અને તેટલાં તમે મારી આ વર્તણૂંકને કાંઈ ગંભીર રૂપ આપશો નહિ.”

મેરીએ દોડું ધુણાવ્યું.

“અને-અને તમે એ આગદ કામને ફેલશો નહિ. તમારા પપા વટીકને પણ નહિ, લેડી મેરી.”

“નહિ-નહિ, ચાલો આપણે અંદર જઈએ.”

“હા-હા, હું મારો જવાબ કોઈ બીજી વખતે લેવશ.”

મકરણ ૧૪ મું.

એક વાર ફરીથી આપણે પેલા એકાંત ટાપુ ઉપર ફરીશું. રાથ અને સ્ટેલા પેલી સોનાની ખાણની શોધ કરવા પછી બે દીવસ સુધી એક બીજાને મળીયાં નહિ. સ્ટેલા તે વેળા ગુસ્સે થઈને ચાલી ગઈ હતી અને તેનું કારણ જાણવા રાથ નાહકની કોશિશ કરતો હતો. જ્યારે કોઈ વેળા તેઓ સામસામા થતાં, ત્યારે સ્ટેલા દુરથીજ ફક્ત હાથ ઊંચકીને ત્યાંથી ચાલી જતી હતી, અને રાથ મનમાંજ અન્યથા થતો કે સ્ટેલાએ તે શોધી કહાડેલી ખાણ માટે તેને કાંઈ વજણ આપ્યું નહિ, એજ કારણથી તેણી તેની ઉપર ગુસ્સે થઈ હશે. ગમે તે હોય, પણ પેહેલા બે દીવસ દરમિયાન રાથને તેણીનાં વગર સોહવાયું નહિ, તોપણ તે તેણીનાં ઝૂંપડાં આગળ કદી પણ ગયો નહિ. હાલ તુરત તો શિયાળો નજીક આવવાથી તે પોતાનો ખોરાક અને લાકડાં એકઠાં કરવામાં ઘણો રોકાયેલો રહેતો હતો, પણ વારંવાર પોતાનાં કામ દરમિયાન તે કાંઈ વીચારમાં ઉભો રહી જતો, અને એક “આહ” નાં બગાસાં સાથે તે પોતાની આસપાસ સ્ટેલાને બેસા માટે આતુરતાથી

નજર કરતો હતો. તે સમજી નહોતું શક્ય કે છેલ્લા બે દિવસ થયા તે પોતાનાં કામમાં વધુ જલદી ઠાકી કાં જતો હતો અને જ્યારે સ્ટેલા તેની પાસે રહેતી ત્યારે તેનું કામ એટલું આસાન કેમ બની જતું હતું. સાંજ પડતાં તે ઉત્તર તરફની તેકડી ઉપર ચઢીને દુર દરયાવ તરફ નજર કરતો હતો. એવી આશામાં (કે ધસ્તીમાં?) કે કોઈ સ્ટીમર તેને નજર પડે, પણ ફેાકટ, અને રાત્રે જ્યારે તે પોતાનાં ઝુપડાંમાં પાછો ફરતો ત્યારે કાંઈ અજબ રીતની ધાસ્તી અને દલગીરીથી તેનું રાથોડાં બદલ ધુજતું હતું.

બીજી તરફ સ્ટેલાની પણ એવીજ હાલત હતી. રાત્રે ફરીથી નહિ મલવાને તેણીમાં કાંઈ અજબ લાગણી પ્રસરી રહી હતી, શું તે ધાસ્તી હતી? નહિ, કારણ ધાસ્તી પોતાનાં સાથે હમેશા દુખનો ઔંશ લાવેછે, પણ સ્ટેલાને તો કાંઈ એવું વીચીત્ર જાતનું શરમાળપણું લાગતું હતું, કે જેથી તેણી રાત્રી દુર રહેવા વધારે ખુશી હતી. પણ વાંચનાર, સ્ત્રીનું અંતઃકરણ એક બેદી તાળાં મીસાલ છે, અને જેમ તે તાળાંને ઉંઘાડવા માટે તેને બંધમેસ્તી કુંચીની જરૂર છે, તેમ એક સ્ત્રીના બી-તરનાં વીચાર જાણવાને, રાત્ર કરતાં ત્યાં કાંઈ વધુ અનુભવી જવાનની જરૂર હતી; પણ સામટી રોતે લેતાં સ્ટેલાને રાત્રની ગેરહાજરી વધુ માલમ પડતી હતી.

તેણી હવે આખો વખત પોતાનાં ઝુપડાંમાં રહેવાથી તેણીનું કામ ધણું જલદીથી ખલાસ થઈ જતું હતું, અને ત્યાર પછી વખત—કે જે તેણી રાત્રની સાથે ફરતી ત્યારે ધણી સેહ-લ્લાઈથી પસાર થઈ જતો હતો—તે વખત હવે કેમ પસાર કરવો તેનાં વમાસણમાં તેણી પડતી હતી. પોતાની માતા સાથે તો તેણી ઝાઝી વાતચીત કરી શકતી હતી નહિ, કારણ

તેણી તો દીવશે દીવશે વધુ ગંભીર અને ઉદાશીત બનતી જતી હતી. કલાકો સુધી તેણી પોતાની આંખો અર્ધી બંધ કરીને, પોતાનાં ખીજાણા ઉપર પડી રહેતી હતી, અને જ્યારે સ્ટેલા આ ટાપુ ઉપર આવવા પછી વધુ ખુશસુરત અને તંદરોસ્ત જણાતી હતી, ત્યારે તેથી ઉલટીજ રીતે તેણીની માતા નાતવાન અને નીશોશ બની ગઇ હતી.

“ મને મરવા દે, સ્ટેલા ” એક દીવશે જ્યારે સ્ટેલાએ તેણીને ફરવા લઇ જવા માટે ઘણી ખેંહસ કીધી, ત્યારે તેણી ખેલી “ મને હયાંજ ગમરવા દે. ખુદા હવે તો મારું મોહન લાવે તો સારું.”

અને ત્યાર પછી સ્ટેલા પોતાની માં સાથે વાન કરતાં ખીહતી હતી તેણીની આ ઉદાશી નઝદીક આવતાં મોહતની હતી, એ તેણી જાગુતી હતી નહિ.

આખરે ત્રીજે દીવશે સ્ટેલા પોતાનાં હાથમાં એક ચોપડી લઇને પોતાનાં ઝુપડાંથી થોડેક છેટે વાંચતી બેઠી. એકાએક તેણીએ રાથનાં પગલાંનો અવાજ સાંભળ્યો. તે પોતાનાં હાથમાં એક કોદાળી સાથે દેખીની રીતે ત્રાકડાં ફાડવા જતો હતો, પણ ઝુપડાંની નજદીક આવતાં તે સેહજ થોબ્યો, અને તે તરફ અતુરતાથી જોવા લાગ્યો. સ્ટેલા પોતાની જગ્યા ઉપરથી તેને છુપાઇને જોતી હતી, અને એક વાર ફરીથી રાથને મલવાની જગ્યા તો તેણી મુશકેલીથી ઢાંખી શકી. તેણીએ તે ચોપડી આગળ વાંચવા માંડી, પણ ફેકત. તેણી રાથનો કદાવર આકાર દરેક પાણામાં જોતી હતી, તેની કુહાડીનો અવાજ દરેક શબ્દમાં સાલળતી હતી, અને તે ચોપડી વાંચવામાં તેણી તદ્દન નીશકુળ નીવડી. આખર તેણીએ દુરથી રાથને આવતાં દોઢો, અને ખુશાળીની કાંઇ અણુદોઢ લાગણીથી તેણી એક વાર ફરીથી તે ચોપડી ઉંઘી પકડીને વાંચવા લાગી.

“ તમે મને કેવી બીવડાવી ” રાથ તેણીની નજીક આવી પુગતાં તેણી ચોંકવાનાં ઢોંગ કરતાં બેઠી.

“ હું ફલગીર છેલ્લું ” રાથ ગંભીરતાથી બોલીયો. “ પણ તમે મારાં પગલાંનો અવાજ નહિ સંભળ્યો ? હું તો તમારાં પગલાંનો અવાજ ઘણે દુરથી પારખી કાઢું છું.”

“ હું ધારૂં છે કે તમે હમણાં લાકડાં ફાડવા ગયા હતા ? ”

“ હા, પણ મારી કોડાળીનો હાથો ભાંગી ગયો, અને હું તમારી આગળ પાછો ફરીયો.” તે રોલાની પાસે બેસતાં બેઠીયો. ‘ તમે છેલ્લા બે દીવસ ક્યાં હતાં, રોલા ? ’

“ આંધ ટપુ ઉપર વળી.”

“ તે તો હું જાણું છું ” રાથ જરા ચીરડાતાં બેઠીયો. “ પણ તમે આ બે દીવસ મને મદદ કરવા કેમ નહિ આવ્યાં ? ”

“ મને ઘણું કામ હતું. પણ હું નહિ ધારતી કે તમને મારી જરૂર પડી હોય ”

“ હા, મને તમારી ગેરહાજરીની ખોટ ઘણી માલમ પડી છે. જો કે તમે આવ્યાં તે અગાઉ આ ટાપુનાં એકાંતવાસની મને જરાપણુ દરકાર હતી નહિ પણ હવે તમારા વગર મને આવડતું નથી ખુદા ખજર કે તમારા ગયા પછી માફ શું થશે.”

“ પણ હજુલુ સુધી હું ગઈ નથી. એટલે હાલતુરત તમારે શીકર કરવી નહિ.”

તેઓ ચુપ બેઠાં, અને રાથ પોતાની ભાંગેલી કોડાળી દૃશ્ત કરતો બેઠો.

“ તમે મારી સાથે ગુસ્સે થયાં હતાં ” રાથ આખરે વીચાર કરતાં બેઠીયો.

“ નહિ, મને ગુસ્સે થવાનું શું કારણ હોય ? ”

“ અરે પણ ક્યાં જાઓ છ. રોલા ” તેણીને એકાએક ખડી થતાં જોઈને રાથે અન્યથાથી પુછીયું.

“હું જંગલમાં ફરવા જાઉં છું.”

“તમે હમણા જશો નહિ. કારણ મેં ગદ કાલેજ હયાં નજીકમાં એક ચી-તો જોયો હતો. હું ફલગીર છું કે હમણા મારી બંદુક મારી પાસે નથી.”

રેલા એક પલવારમાં રાત્રી બાજુમાં પાછી બેઠી.

“ચી-તો ! આ રાત્રી !”

“હા પણ તમે ખીલશો નહિ. હું આવતી કાલે એને દાર કરીશ.” રાત્રી તેણીને ધીરજ આપતાં બોલીયો “પણ તમે આંધ્ર શું વાંચો છો.”

“રાખીનસન કરો.” રેલાએ જવાબ આપ્યો “તમને એવું વાંચતાં શીખવા ગમે છે ?”

“નહિ, મારા પપા બોલતા હતા કે વાંચવા લખવાથી પણ દુનીયામાં ઘણીક મુશ્કેલીઓ ઉભી થાય છે.”

“હું નહિ ધારતી કે એમ કેહવામાં તેવણ વાજખી હતા.”

“તેવણ સઘળું વાજખીજ બોલતા હતા.” રાત્રી થયરાવ-નારા અવાજે બોલીયો.

“પણ તમને આંધ્ર ચોપડી વાંચવા ગમે છે કે ?”

“હા-અ-નહિ. હું ધારું છું કે શીયાલામાં વાંચવા લખવાથી મારો વખત ઠીક પસાર થશે.”

“ત્યારે તો હું તમને શીખવીશ.” રેલા કાંઈક ખુશાળીથી બોલી “ચાલો આપણે પેહેલેને અમેજ મુલાકાતથી શરૂ કરીયે.”

“એ શીખવાનું ધણું અઘરું છે કે ?”

“તે તો તમારી ચંચળાઈ ઉપર આધાર રાખે છે.”

“મને લાય છે કે હું ચાળાક નથી” પણ આખરે તે રેલાની વધુ નજીક ગયો, અને તેણીનાં હાથમાં પડેલી ચોપ-

ડીમાં અખયખીથી નજર નાખતો બેઠો.

એક ખીજ વધુ મીનીટ અને તેઓનો પાઠ શરૂ થઈ ચુક્યો. થોડાજ વખતમાં રાથ કાંઈ નવું જાણવાની ઉલટમાં અને સ્ટેલા તેને સીખાડવાનાં ઉમંગમાં પોતાનાં કામ ઉપર ધણીજ મશગુલ બની ગઈ અને જે શરમાળપણું સ્ટેલાને છેલ્લાં બે દીવસ થયાં લાગતું હતું તે સત્રજી હવે ખરફની માફક પીગળી ગયું. અને તેણી રાથ સાથે ખુશાળ જીગરે હસવા બોલવા લાગી.

“ચેરો છોકરો! આંધ કાંઈ “ખી” નથી એ તો “ડી” છે. મેં તમુંને કેટલી વખત કહ્યું.” સ્ટેલા તેનાં ખરડાપર હાથ અફાળતાં બોલી.

“હું ધણો દલગીર છેઉં” રાથ જાણે તેને કેવો એક મેટો ગુનાહ કાધો હોય એવી રીતે પસેમાંનીથી બોલીયો. “તેથી તો મેં તમુંને પેહેલેથીજ કહી દીધું કે હું કાંઈ તમારા જેવો ચાલાક નથી. પણ કાંઈ નહિ હું આ સઘળા મુળાક્ષરો ફરીથી વાંચીશ.”

અને સ્ટેલાનાં ધારવા કરતાં રાથ જરા વધુ ચપળ નીવડ્યો. ધણાજ થોડા વખતમાં તે સઘળા અક્ષરોનો આકાર અને તેનાં જુદા જુદાં અવાજ પારખતાં અને બોલતાં શીખ્યો. અને જે ઉમંગથી હવે તે શીખતો હતો તે જોઈ સ્ટેલાની ખુશાળીનો પાર હતો નહિ.

આ પ્રમાણે દીવશે વેહતા ગયા. કાંઈ વેળા તેઓ સહવારનાં અને સાજનાં પણ અકેકા કલાક ફાજલ પાડીને અને સાથે બેસીને શીખતાં હતાં. આ રાથ ખીજે દીવશે જ્યારે સ્ટેલા તેને ગયા દીવસનું શીખવેલું પાછું પુછતી હતી, ત્યારે તેમાં કાંઈ પણ ગફલતી નહિ કરવાની ધારતીથી પોતાનાં ઝુપ-

ઢાંમાં રાતે મોડે સુધી “લેશન” કરતો ઝેસ્તો હતો. એક દીવશે સ્ટેલા પોતાની સાથે કાગળ પેનસીલ લેતી આવી.

“હું આજે તમને લખતાં શીખવવા માંગું છું” તેણી બોલી.

“એ લખવાનું પણ વાંચવાના જેટલું જ ભારી છે કે ?” રાથે પુછ્યું.

“હા, તેનાં કરતાં પણ વધારે અઘરું છે.”

“ત્યારે તો હું એ નથી શીખતો.”

“તમારે શીખવું જ જોઈયે. કારણ સુધરેલી દુનીયામાં જે સઘળો પત્ર વેહવાર અને વેપાર રોજગાર ચાલેછે, તે સઘળું લખવાની જ વીધ્યાને આભારી છે.”

“ત્યારે તો હું તે શીખશ. જો કે એ સઘળું મને આ ટાપુ ઉપર શા ખપનું છે, તે હું સમજી શકતો નથી.”

“જોવ” સ્ટેલા બોલી “સઉથી શરૂઆતમાં હું જાણે હયાંથી ચાલી ગઈ હોઉં એવી ઢપનું હું તમારી ઉપર એક કાગળ લખશ, અને તેવું કાગળ તમારે લખવાની કોશિશ કરવી.”

આટલું કહેનાં તેણીએ ઝડપી હાથે તે કાગળ લખવા માંડ્યું, અને તે ખલાસ થતાં રાથનાં હાથમાં આપ્યું.

“એમાં શું લખ્યું છો વાંચોની ?”

“નહિ મેં વીચાર કીધોછ કે જ્યાં સુધી તમે લખેલા અક્ષર વાંચી શકો નહિ, ત્યાં સુધી મારે આ કાગળ તમારી આગળ વાંચવું નહિ, પણ” તેણી સેહજ અચકાતાં બોલી “તમે ઘણા ડાહ્યા છોકરા છો. તેથી લેવ હું વાચું છું.”

તે કાગળ નીચે પ્રમાણે હતું :—

“મારા બહાલા મીત્ર રાથ—હું જાણું છું કે હું તમને

તંદરોસ્ત છું, એ સમજી તમે ધણા ખુશી થશો. હું તદ્દન સુખી છું, અને તમને તેમજ તમારા ટાપુને રોજ યાદ કરું છું. જો કે હું હમણા તમારા ટાપુ સાથે સરખાવતાં એક મોટી દુનીયામાં રહું છું છતાં હું વારંવાર ઇચ્છું છું કે લંડનની આવી બીની અને ધુમધસથી ભરેલી હવામાં રહેવાનાં કરતાં હું તમારા એકાંત ટાપુની તંદરોસ્ત હવા ધોરવા હમણા તમારી સાથે હોતે. ઓ રાત્ર, તમે પણ મારી માફક તંદરોસ્ત અને સુખી હશો અને મારી ગેરહાજરીથી કાંઇપણ દલગીર ન થતા હશો. અલગત હું ઇચ્છું છું કે તમે મને રોજ યાદ કરતા રહો, જો કે તે એટલી બધી હદ સુધી નહિ, કે જેથી તમે કાંઇ અસુખી બનો. હું એક વાર ફરીથી આપણે છુટા પડ્યાં તે વખતનાં તમારાં પ્રેમીસ ઉપર ધ્યાન ખેંચું છું, કે મારા ગયા પછી તમારેથી આ એકાંતવાસ નહિ સહન કરી શકવાથી તમે કોઇ ઉંચી ટેકડી ઉપરથી ગમડી જવા, અથવા તો દરીયામાં નખાવી દેવા જેવું કાંઇ પણ ઉજાછળું પગળું ભરશો નહિ. હું છું તમારી માનીતી સ્ટેલા.”

પેહેલાં તો તે કાગળ તેણીએ હસ્તે ચેહરે વાંચવા માંડ્યું પણ જેમ જેમ તેણી આગળ વાંચતી ગઇ તેમ તેણીનો ચેહરો ગંભીર બન્યો, અને હેવટનાં વાક્ય આગળ આવી પુગતાં તો તેણી ધણીજ મુશ્કેલીથી વાંચતી માલમ પડી.

અને રાત્ર એક ચોક્કસ પ્રકારની ધાસ્તીથી તે કાગળ સાંભળતો બેઠો. ઓહ, તેણીનો આ દરેક શબ્દ તેનાં જીગરમાં કાંટાની માફક ભોકાતો હતો.

“આ કાગળ ઘણું મજાહનું છે. હું તે મારી પાસે સાચવી રાખશું” રાત્ર આખરે તે કાગળ સ્ટેલાનાં હાથમાંથી લેતાં બોલીયો.

“તમે પણ હવે થોડાજ વંખતમાં એવું લખતાં શીખશો.”
તેણી બોલી “જેવ હવે આય એમ આકાર પાડો.”

“એહ, એ તો ઘણું સહેલ છે.” પણ ફેફવાની જરૂર નથી કે એક સીદી લીટીને બદલે રાથે વાંકાચુકો એક કાપો પાડ્યો “અરે આય પેનસીલ ઘણી નાની છે.”

“નહિ, તમારો હાથ ઘણો મોટો છે” રટેલાએ તાણો મારીયો “સખર મને તમરા હાથને દોરવવા દો.”

તેણીએ પોતાનો હાથ રાથનાં હાથ ઉપર મુકીને તેને લખાવવા માંડ્યું.

પણ રાથનો હાથ અર્ધી લીટીની વચમાં અટકી પડ્યો.

“તમારો હાથ કેવો નાનો છે, રટેલા, તમે ફેટલીક ચોળે ખરાખર પકડી નથી શકતાં તેનું કારણ એજ હોવું જોઇયે. પણ-પણ મને તે ઘણો સુંદર દેખાયછ, અને જાણે એક પક્ષીનાં પંજ જેવો મને લાગેછ.”

“પક્ષી-બક્ષી જેવું કંઈ નથી” રટેલા પોતાનો હાથ ઉંચકી લેતાં બોલી “ચાલો હવે તમારાં લેસન ઉપર ધ્યાણ આપો, અને મારા હાથની તારીફ કરવાની છોડી દો.”

“મને પાછી મદદ કરો” તે બોલીયો “કારણ જ્યારે તમારો હાથ મારા હાથ ઉપર હોય છે, ત્યારે મારાથી મળહનું લખાય છે.”

“નહિ, તમે તમારી મેજેજ લખતાં શીખો. હું હવે ઠીક છે, અને હું ધારૂંછ કે તમે લખતાં પણ જલદી શીખી જશો.”

“રટેલા ?”

“કાંય” તેણી પોતાનાં વીચારમાંથી ચોંકી ઉઠતાં બોલી.

“હું જાણુવા માગુંછ કે તમે જે સમજાવું આય કાગળમાં

લખ્યું છે તે સઘળું ખરું છે કે, કે અમથું મશકેરીમાંજ લખ્યું છે.”

“ મેં શું લખ્યું છે ? ”

“ કે તમારા ગયા પછી તમે મને યાદ કરશો, ને હયાં તમે સુખી હતાં ! ”

“ એ સઘળું ખરું છે, પણ તમને શું મારી ગેરહાજરી નહિ જણાશે ? ”

“ ઓહ એ સવાલથીજ હું બીહવું છું ” રાય ધીમેથી બોલીયો “ સ્ટેલા, જ્યારે હું દાઢ વેળા તમે હયાંથી બાકી ગયાં છો, અને હું એકલો પડ્યો છું, એવો વીચાર કરું છું, ત્યારે-ત્યારે જાણે મારા પીતા ગુજરી ગયા હતા, તે દીવસ જેવી દલ-ગીરી મને લાગે છે ” તે સ્ટેલા તરફ આતુરતાથી જોતાં બોલીયો “ અને મને એવું લાગે છે કે જાણે તે દીવસથી સુરજ ઊગવાનો બંધ થશે, પક્ષીઓ પોતાના મધુર અવાજનું ગાણું છોડી દેશે, અને શેકાર અને માછલી પકડવામાં મને કાંઈ પણ મજાહ મળશે નહિ ઓહ, જાણે મને જીવવા પણ ગમશે નહિ. તમે લખો છો કે મારાથી બની શકે ત્યાં સુધી મારે તમને બૂઝી જવા નહિ, પણ હું તો હવે તમને કદીથી બુઝીશ નહીં અને જ્યારે તમે મોટી દુનીયામાં રહીને તમારો વખત સુખ ચેનમાં ગુજારશો, ત્યારે હું તો તમનેજ યાદ કરતો મારા દીવસ હયાંજ પુરા કરશ ”

રાય આ સઘળું એવું તો જુરસાથી બોલી ગયો, કે સ્ટેલા ધડીબર આ થોડું બોલનાર જવાન ગમ અન્યથાથી જોતી બેઠી તેના દરેક બોલ સાથે તેણી શીકી પડતી મઠ, અને જ્યારે તે સઘળું બોલી રહ્યો, ત્યારે કુદરતી રીતે તેને દીલાસો દેવા માટે તેણીનો હાથ તેના ખભાં તરફ ગયો. પણ

તુરતજ તેણીએ પોતાનો હાથ પાછો ખેંચી લીધો, અને લગાર ધુજતા અવાજે બોલી.

“મારે હવે જવું જોઈએ, મારાં મમાં બણાં ખીમાર છે”

“તેવણુને શું છે” રાથે ગંભીરતાથી પુછીયું.

“કેણુ જાણે તેવણુ બણા નખાળાં છે, અને આખીયો વખત પોતાનાં ખીજાણા ઉપર ઉદાસ પડી રહે છે. તેવણુ રાતે ઉંઘાતાં નથી, અને તેવણુનાં હોઠો હીલવાથી મને જણાય છે કે તેવણુ મનમાંજ કાંઈ બબડે છે.”

“મારા પીતાની પણ તેવણુનાં મોહનની થોડો વખત અગાઉ એવીજ હાલત હતી.”

“ઓ રાથ, મારાં મમાં કાંઈ હમણું ગુજરી જનાર નથી” તેણી ધાસ્તીથી બોલી.

‘હું તેમ ઇચ્છતો નથી’ તે દયથી બોલીયો. “પણુ સ્ટેલા તમારે બીહયું જોઈએ નહિ. મારા પપા કેહતા હતા કે મોહત એ એક જાતની મીઠી ઉંઘ અને આશાયશ છે. અને તમે કાંઈ મારી માફક તદન એકલાં પડશો નહિ, કારણુ હું તમારી પડખે છું.”

તેણીએ રાથના એહરા ઉપર વીચીત્ર રીતે જોયું, અને ત્યાર પછી બીની આંખો સાથે ત્યાંથી ચાલી ગઇ. રાથે તુરતજ પોતાનાં ખીસામાંથી પેલું કાગળ ખેંચી કહાડયું અને તે વાંચવાની કોશિશ કરવા લાગ્યો, પણુ તે નીશફળ નીવડ્યો; તોપણુ તે કાગળનો મોટો ભગ તેને અત્યાર અગાઉનો મોઢે થઇ ગયો હતો.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

જેમ કાચનાં એક તખ્તા ઉપરથી પાણીનો એક રેળો સરસર સરી પડે છે, તેમ હહાડાઓ પાછળ મહીનાઓ વેહતા ગયા, અને રાથ અને સ્ટેલા એકખીજનાં વધુ સમાગમમાં આવતાં ગયાં. અકસોસ તેનાં બાપનાં છેલ્લા શબ્દો હવે રાથનાં મગજમાંથી લગલગ બુસાઈ ગયા હતા. અને તેની ગમે એવી પણ કેશિશેા છતાં તે સ્ટેલાની મરજી આગળ હવે આગળનાં જેટલી હિંમતથી સામે થઈ શકતો હતો નહિ. શિયાળોં પણ નઝદીક આવ્યો હતો, અને તે માટે પોતાનો ખોરાક એકઠો કરવાની સઘળી તૈયારીમાં તેને પોતાનાં લેસન ઉપર ધ્યાણુ આપવાને થોડોજ અવકાશ મળતો હતો. તે છતાં સેહેજ પણ વખત મળતાં તે કાગલ પેનસીલ લઇને કાંઈ લખવાની કેશિશ કરતો કેટખી ગોઠવાઈ જતો હતો, અને દર દીવશે તે લખવાની કળામાં પણ પ્રવીણ બનતો ગયો. સ્ટેલા તેને રોજ મદદ કરતી હતી, અને જ્યારે તેઓ ઠાકી જતાં હતાં, ત્યારે તેણી પોતાની બાજુનાં એક ઝડ તળે બેસીને એવા તો મીઠા કાચજ જેવા હલકે ગાતી હતી કે રાથ પોતાની સઘળી ઠાક ભૂડી જઇને એકવાર ફરીથી પોતાનાં કામ ઉપર નવા ઉમંગથી વળગતો હતો. રાત્રે પણ તે કલાકો સુધી પોતાનાં ખીજાણા ઉપર સ્ટેલાનો વીચાર કરતો ભગૃન પડી રહેતો, કારણુ હવે ઇનડયનઓનો આ ટાપુ ઉપર આવવાનો વખત નઝદીક આવ્યો હતો, અને સ્ટેલાને હયાંથી મોકળી દેવા તેને હવે ફરજયાત કાંઈ ગોઠવાણુ કરવી પડશે, એ વીચાર રાતનાં ખીજામથા એકાંતવાસ વચ્ચે તેનાં મગજમાં લખ્યા કરતો હતો.

એક દીવશે સહવારે રાથ હજુણુ તો પોતાનાં ખીજાણા

ઉપરથી ઉઠે તે અગાઉ સ્ટેલા ઝડપી કદમે ત્યાં દોડતી આવી.

“ઓ રાથ રાથ મારાં મંભાં ધણા સીક છે. તમે હમણાજ મારી સાથે આવો.”

રાથ વીચારમાં પડ્યો.

“તમુને મારી સાથે આવવુંજ પડશે” સ્ટેલા ફરીથી બોલી “તેવણુ ધણાં ખીમાર છે અને ઓ રાથ મને ખીક લાગેજ.”

રાથ આખરે કાંઈ વીચાર કરીને તેણી સાથે જવા તૈયાર થયો. તેને મીસીસ મોરડાનટને તેણી ટાપુ ઉપર આવ્યા પછી ફરીથી જોઈ હતી નહિ. અને હમણા પણુ તે તેણી અમલ જવા નારાજ હતો ; પણુ મોહતનાં સમયે જે માણસ પોતાનો જાહેર અથવા છુપો અભાવ બાબતે મેળે નહિ, તો તેવાં કપડી માણસ ઉપર શીટકાર હોતો.

“શું તેવણુ ધણાજ ખીમાર છે ?” રાથે તેઓ ઝુપડાં નજદીક આવી પુગતાં પુછીયું.

“હા, ગઈ રાતથી તેવણુની તખીયત ઘણી બગડી છે, અને હમણાં તો તેવણુ કાંઈ બોલી પણ શકતાં નથી.” સ્ટેલા આંખમાં આંસુ સાથે બોલી.

આખરે રાથ સ્ટેલાની પુઠે તે ઝુપડાંમાં દાખલ થયો, અને પોતાની આસપાસ એક ઝડપી નજર ફાંધી. ધીમેથી તે પેલી સ્ત્રીનાં ખીછાણા આગળ ગયો. આહ, આપ તેજ ચીન્હ હતાં કે જે તેને પોતાનાં બાપની અંતની ધડીએ તેનાં મોઢાં ઉપર દીઠાં હતાં.

“એવણુ ધણા ખીમાર છે” તે ગંભીર અવાજે ધીમેથી બોલીયો “અને મોહતને કીનારે આવી પુગાંજ.”

સ્ટેલાએ એક દયકું ખાધું.

“તમે નાં રડો.” તે બોલીયો “તેણી તો હવે નર્ચીત
હવે આરામ કરશે.”

પણ કોઈનો અવાજ સાંભળીને મીસીસ મોરડાન્ટે પોતાની
મોહતની આંખો ઉઘાડી.

“સ્ટેલા !”

સ્ટેલા પોતાની માતાનાં બીજાણા આગળ ચુકલું મંડીયે પડી.

“હ. મમાં, હું હયાં તમારી પાસે છું” તેણી ગુંગ-
ળાઇ જતા સાદે બોલી.

“સ્ટેલા—હું મરું છું—અને ઠીકજી છે ખુદાએ મારી ઉપર
એટલી મેહર કીધીજી. પણ—તું તો હજુજી જીવાન છે—દીકરી,
પેહેલ્લોજી ટક મળતાં તું આય બીહામણા ટાપુ ઉપરથી નાશી
જળે, અને દુનીયામાં તારો વાજખી મોખ્ખો લેજે. આહ, આય
તકયા તળેનો દાબડો દાવો રાખજે, એજ તુંને સઘળી ખરી
હકીકતથી વાકેફ કરશે. હું જાઉં છું—આવ મને એક છેલ્લી
કોટી કર.”

મીસીસ મોરડાન્ટે કોર મરડી, અને તેમ કરતાં તેણીની
નજર પોતાની સાંમે એક પુટલાં માફક સ્થીર ઉભેલા રાથ
ઉપર પડી.

બીજીજી પળે એક જખરદસ્ત ચીચોયારીથી તે ઝુપડું
ધમધમી રહ્યું.

“હું તમને ઓળખું છું—ઓળખું છું—તમે——”

ખલાસ, તેણી વધુ બોલી શકી નહિ, અને પોતાની દીક-
રીનાં હાથમાં બેલાન થઇ પડી.

રાથે પોતાનાં બાપની બાબુમાં તેણીની કખર ખોડી, જ્યારે
સ્ટેલાએ ત્યાં પડેલાં એક જુનાં “બાઈબલ” માંથી તેણીને
દફનાવવાની ક્રયા દુખથી દબાઇ જતી છાંતીએ વાંચવા માંડી.

આવી રીતે રાથ અને સ્ટેલા તે એકાંત ટાપુ ઉપર તદ્દન એકબીજાં પડ્યાં. બીજાં એક અઠવાડ્યાં સુધી સ્ટેલા પોતાનાં હુપડાંમાંથી બાહર નીકળી નહિ પશુ રાથ રોજ એક ફેરો તેણીની આગળ જતો હતો, અને તેણીને દીલાસો દેવાની કોશિશ કરતો. પણ રાતનાં ભયંકાર અંધકાર વચ્ચે તે વારંવાર પોતાનાં હુપડાંમાંથી બાહર નીકળતો અને જાણે એક છીપનાં કાટલામાં એક ઠીંમતી મોટી બંધ રહેતું હોય તેમ સ્ટેલાનાં હુપડાં આગળ આવીને તે આખખી રાત ત્યાં તેણીની ચોકી કરતો એસી રહેતો હતો !

મીસીસ મોરડાન્ડનાં ગુજરવાને આંઠ દીવશ પસાર થઈ ગયા હતા, અને તે દીવસે સહવારે જ્યારે સ્ટેલા પોતાની માતાની કબર ઉપર મુકવાં થોડાક પુળ વીણતી હતી જેવામાં રાથ તેણીની પછવાડે આવી ઉભો.

“સ્ટેલા હું ધણેજ દલગીર છું. હું કહી શકું તેનાં કરતાં પણ હું વધુ દલગીર છું” તે બડબડ્યો “પણ દરેક ઇનશાનને મરવાનું છે.”

તેણીની આંખમાં નવધાર આંસુઓ આવી ગયાં. રાથે તેણીને રડતાં જોઈ અને ફક્ત દયાનીજ નજરથી તેને પોતાનો હાથ તેણીની નાજુક કંમર આસપાસ વીટાળ્યો ; કારણ એક માતા અથવા તો પીતને ખોવાનો જખમ કેવો કારી હોય છે તે હવે તે જાણતો હતો. સ્ટેલા તેનાં મજબુત હાથોમાં વધારે સંકોચાઈને ઉભી.

“ઓ રાથ હવે હું શું કરું. ક્યાં જઈ?”

“તમને કેટલો જવાની જરૂર નથી હું તમારી બાજુમાં છું. તમારો મદદગાર છું.”

એક વાર ફરીથી રાથને આ ન વાળી છોકરી ઉપર દયા આવી. અને—એ તને કાણે શીખવ્યું હતું?—તેનાં હોથો તેણીનાં કપાળ તરફ લઇ જઈને હેતનું એક ચુંગન કરીયું.

એક ઝટકા સાથે સ્ટેલા તેનાં હાથમાંથી છુટી થઈ, અને શરમથી લાલચોળ બની જઈને તેણીએ બીજી પરચુટન ખાતની વાત કરવા માંડી.

હા રાથને હમણા પુસકળ કામ હતું. લખવા વાંચવાનાં તેનાં “લેસન” ઉપરાંત તેને સીધાજાની સઘળી તૈયારી કરવાની હતી, માછલી એકઠી કરવાની હતી, ધાસ અને લાકડાં ભેગાં કરવાનાં હતાં. હા, થંડીમાં તેની જીદગી તેકવી રાખવાને હજુલુ તેને ઘણી ચીજ કરવાની બાકી હતી.

“ત્યારે તો હું આજે માછલી પકડવામાં તમને મદદ કરશ.” સ્ટેલા તેની તરફ દલગીરીથી જોતાં બોલી અને તેનાં જવાબની કાંઈપણ રાહ જોયા વગર તેણી પોતાનાં બુંપડામાં તે માટેનો રુઢો અસખાખ લેવા દોડી ગઈ.

તેણી પાછી કીનારા તરફ ફરી, અને ત્યાં પડેલા એક મછવામાં કુદી પડીને ફરીયા તરફ હલેલેલું મારવા લાગી. રાથ પણ પેલા ચી-તાની શોધમાં ગયો, પણ સખર, આજે તેને એમ કેમ લાગતું હતું. તે ત્રીજી વખત કીનારા તરફ ફરીયો, અને ત્રીજી વખત તેણીને માછલી પકડતી સહીસલામત જોવા પછી તે ગીચ ઝાડીઓમાં શિકાર કરવા દોડ્યો.

શરૂઆતમાં સ્ટેલા એક પણ માછલી પકડી શકી નહિ, અને તે તરફ માછલી નહિ હશે એવું વીચારીને તેણીએ પોતાનો મછવો વધુ આગળ હંકાર્યો.

આશરે પા કલાક પછી ઉતર દીશા તરફથી થંડો પવન ફુંકવા લાગ્યો, પણ સ્ટેલા પોતાનાં કામમાં એટલી મશગુલ

હતી કે ધીમે ધીમે પવન અને પાણીનું જોર કેમ વધતું ગયું, તેનો તેણીને ખ્યાલ હતો નહિ, આખરે તેણીને એક મજબુત આંચકો લાગ્યો, અને જ્યારે તેણીનાં મછવામાં થોડુંક પાણી ધસી આવ્યું, ત્યારે—અરે ઘણુંજ અસુરેથી તેણીને માલમ પડ્યું કે એક જળરાં તોફાનની શરૂઆત થઇ ચુકી હતી. તેણી હલેલેસું પકડવા દોડી, અને મછવાને કીનારા તરફ ફેરવવાની કોશિશ કીધી, પણ તેણીની આ ઉતાવળથી તે હલેલેસું તેણીનાં હાથમાંથી પડી ગયું. તોફાન વધતું ગયું, વીજળીનાં ચમકારા, અને આકાશની ગર્જનાં થવા માંડી, અને દર પળે તેણી તે દરીયાનાં તોફાની મોજા ઉપર રાથ અને તેનાં ટાપુથી દુર અને દુર ધસડાતી ગઇ.

રાથ કીનારા ઉપર તેણીની રાહ જોતો ઉભો હતો, અને તેણીને સલામત જોવાને પોતાની નજર બંધી શકતી દુર નાંખવાને પ્રયતન કરતો હતો. આખરે તેની ધીરજ ખુટી ગઇ. અને “સ્ટેલા—સ્ટેલા” નાં પોકાર સાથે તે એક બીજા મછવામાં કુદી પડ્યો. પણ કુદરત તેની સાંમે હતી. એક સપાતામાં તે મછવો ઉંઘો વળી ગયો, અને રાથ ઘણુંજ મુશકેલીથી કીનારા તરફ પાછો તરી આવી શક્યો.

“સ્ટેલા ! સ્ટેલા !!” તેને અત્યંત નાસીપાસી અને ધાસ્તીથી બુમ પાડી.

પણ ત્યાં કોઇનો જવાબ આવ્યો નહિ.

રાથ તદ્દન એકલો પડ્યો.

મકરણ ૧૬ મું.

રાથ એકવાર ફરીથી તદ્દન એકલો પડ્યો, અને સ્ટેલા તે તોફાની દરીયામાં ધસડાઇ ગઇ.

તે કીનારા ઉપર પોતાનાં મજવાની બાબુમાં, દર પળે તોફાન સેહજ પણ નરમ પડવાની આશામાં દુર દરીયા તરફ જોતો ઉભો, અને જો કે તે વરસાદથી તદન તરબોર થઈ ગયો હતો, છતાં આશરે દશક મીનીટ પછી તે એકવાર ફરીથી તેણીની શોધમાં જવાને તૈયાર થયો. પણ કરમની ગતિ આગળ આપણી માણસાઈ મટી શા ખપતી છે? દરીયાનાં તોફાની મોજાઓ અને ધોધમાર વરસાદની સામે તેની બોટ ટકી શકી નહિ, તે પાછી ઉંધી વળી ગઈ, અને રાત્રી ધણીજ મુશકેલીથી પોતાને તે તોફાનનો મોમ થતાં બચાવી શક્યો. ઓહ, જ્યારે તેનાં જેવો એક જોરાવર શખશ આ તોફાન સામે ટક્કર જીતવાને લાઇલાજ હતો, ત્યારે સ્ટેલા જેવી એક નીરબળ છોકરી આ “કુદરતનાં કેહર” સામે કેમ ટકી શકે? અર્ધ દીવનાં જેવી હાલતમાં તે દરીયા તરફ ડોળા ફાડી ફાડીને જોતો ઉભો અને ઓહ, તેની સઘળી આશા, સઘળી ખુશાઈ, ગોયા તેની સઘળી જીંદગીજ તેના બદનમાથી નીકળીને તેની આંખ વાટે તે તોફાની દરીયામાં ગરક જતી હતી.

આખરે દીવસ રાતમાં ફેરવાઈ ગયો. તોખી રાત્રી ત્યાંજ ઉભો. તોફાન હવે નરમ પડ્યું હતું, પણ તે સાથે હવે તેની નીરાશી અને નાસીપાસી તદન વધી ગઈ હતી, કારણ સ્ટેલાની ત્યાં કાંઈપણ હસ્તી હતી નહિ.

અફસોસ, આખરે વરસાદથી ભોંગાયલાં બદન સાથે, ધાસ્તી અને નાસીપાસીની કંપારી સાથે, થાક અને તાવથી બળતાં શરીર સાથે, રાત્રી બીહતો, ધુજતો, ઉંધતો પોતાનાં જીંપડા તરફ ધસડાયો. એક હૃદયભેદક નીસાસા સાથે તે પોતાનાં બીજાણા ઉપર અફળાઈ પડ્યો, અને અર્ધ મેલાન જેવી હાલતમાં તેને સ્ટેલાને દરીયામાં ધસડાતી દીડી, તેણીના નાબુક

ગોરા હાથ કીનારા તરફ લાંબાચલા જોયા, અને મદદ માટે તેણીના પોકાર સાંભળ્યા. ખુશાલીની એક ચીસ સાથે તે પોતાના ખીજાણા ઉપરથી કુદી પડ્યો, અને આંખ વીચીને ઉંધે મસ્તક કીનારા તરફ દોડ્યો, ફક્ત એવુંજ જાણવા કે આ તેનો એક સ્વપ્નનો હતો, જ્યારે સ્ટેલા ખરેખર તો ત્યાંથી સદાની માયબ થઈ હતી.

તોફાન પછી તડકાંની રળીયામણી સહવાર પડી, અને રાત્ર એકવાર ફરીથી સ્ટેલાની શોધમાં દોડ્યો. તે કીનારાથી બે ત્રણ માઇલ દુર નીકળી ગયો, અને સ્ટેલાને જીવતી નહિ તો તેણીની મુવેલી લાશ વટીક પણ મેળવવાને તે નીશ્ચય નીવડ્યો. વળી પાછી ખીજામણી રાત પડી, અને રાત્રને ઉંધે મસ્તક પોતાનાં અને હાથો તેનાં માર્ગ ઉપર ઉંચકીને જમીન ઉપર પડેલો, રોશન માહબોખતાર અને અસંખ્ય તારાઓ, ગઈ કાલનાં તુફાનથી તેનાં ઝુપડાંનાં અર્ધ ઉડી ગયેલાં છાપરાંમાંથી ચીમાઈને જોતાં હતાં.

પ્રીય વાંચનાર, રાત્રની આ સઘળી અકળામણ શા માટે હતી ? સ્ટેલાનાં ગયા પછી કુલ દુનીયાં તેને અકારી ઝેર શા માટે લાગતી હતી ? આહ, જેમ ધીમેથી તોફાનનાં વાદળાંઓ પછી પ્રકાશીત રવીરાજ નજરે પડે છે, જેમ ધીમેથી એક લાંબા વખતનાં ભૂલાઈ ગયેલા ચેહરાની યાદ આપણાં મગજમાં તાજ થાય છે, જેમ ધીમેથી એક ઇનશાન બદીની ખાઈમાં ફરતો જાય છે, જેમ ધીમેથી જીંદગી મોહતમાં ખતમ થાય છે, તેમજ ધીમેથી રાત્રને માલમ પડ્યું કે સ્ટેલા તેનાં બાપનાં કેહવા પ્રમાણે આખરે “ ભય ભરેલી ” નીવડી હતી, યાને તે તેણીને આહતો હતો.

કલાકો સુધી તે પોતાનાં ઝુપડાંમાં અંધારામાં બેસી રહેતો

હતો, દીવશે સુધી તે કાંઈ પણ ખોરાક લેવાને પોતાનાં જીવને નાં પાડતો હતો, અઠવાડ્યાં સુધી તે કીનારા ઉપર એક પથ્થર ઉપર બેસીને દુર દરીયામાં નજર કરતો હતો, અને જ્યારે તેનો માનીતો કુતરો કાલ પોતાનાં શેઠની આવી દુખી હાલત કોઈ ગેમી રીતે પીછાણીને, મુંઝા દીલાસાથી તેનો હાથ ચાતવાની કોશેશ કરતો હતો, ત્યારે રાથ તે નીમકહલાલ જનવરને ગુસ્સાથી એક હડસેલો મારીને પોતાની આગળથી દુર કરતો હતો. દરેક ચીજ તેને સ્ટેલાની યાદ આપતી હતી. જે પુલો તેણીએ પોતાનાં ઝુપડાંની આસપાસ ઉગાડ્યાં હતાં, તેની સંભાળ માટે રાથ પોતાનો સઘળો વખત અને મેહનત ખરબાદ કરતો હતો. જે જગ્યા ઉપર તેઓએ સાથે બેસીને વાત કીધી હતી, તે સઘળી જગ્યાને તે પવીત્ર ગણુવા લાગ્યો, અને જે ઝુપડાંમાં સ્ટેલા રહી હતી તે ઝુપડું તો તેની નજરમાં એક પવીત્ર મંદીર હતું ! તે દર દીવશે નખાતો ગયો, તેનું એક વારનું રાથોડી બદન હવે એક હાડપીંજર માફક દેખાતું હતું, અને એક કમાનની માફક અધું વઘી ગયું હતું. આખરે તે ભેજાંની તાવની ખીમારીથી પટકાઈ પડ્યો, અને આ દુખમાં તેને કેવું સુખ હતું ? તે હવે સ્ટેલાને પેલી દુનીયામાં મલવાની આશા રાખતો હતો. પણ ખુદ જ્યારે એક ઇનશાનની કમોટી કરવા ધારે છે ત્યારે તે પુરીજ કરે છે. તેમ રાથ આખરે કોઈની પણ મદદ વગર પાછો તતાર થયો. વળી પાછો તે પોતાનાં જીવતરને કદુવા દેવા લાગ્યો, અને એક વેળા તો તે એટલો કંટાળી ગયો, કે એક ઉંચી ટેકડી ઉપર ચઢીને તેને આપઘાત કરવાનો વીચાર કરીયો. પણ સખર, આ હીચકારા શેતાન્યત ખ્યાલથી તે ખીજીજ પળે બાઝ આવ્યો. સ્ટેલાનું કાગળ તેને અંતની ધડીએ યાદ આવી ગયું અને તેણીનાં “ મારા ગયા પછી તમે કોઈ તેકડી ઉપરથી

ગખડી જવા, અથવા તો દરીયામાં નખાવી દેવા જેવું કાંઈપણ ઉછાછળું પગળું ભરશે નહિ” એ શબ્દો તેનાં મગજમાં ધાઈ આવ્યા. એહ તે ગુજરેલાંઓ તરફનો એક સંદેસો હતો !

તુરતજ તે પોતાનાં ઝુપડાં તરફ દોડીયો, અને તે કાગળને પોતાનાં ખીંછાણ તળેથી ખેંચી કહાડ્યું. તેની કીસીઓથી તે કાગળ બીણાઈ ગયું, અને તે બાહરનાં બીણાસ સાથે તેની આંખમાં નવધાર આસુઓ આવી લાગ્યા. તે મોટે સાદે રડી પડ્યો.

હા વાંચનાર રાથ રડ્યો, અને જેમ એક સ્ત્રીની આંખમાંથી તો એક આંસુ જુડી યા સાચ્ચી રીતે વારંવાર દપ કરતું કે નીકળીને તપ કરતું કે તપકાઈ જાય છે, તેથી ઉલટીજ રીતે રાથનાં આ આંસુઓ ખુદ તેનાં અંતકરણનાં ઉંડાણમાંથીજ નીકળનાં હતાં. તે રડ્યો પણ તેનાંથી તે દીવાનો થતો બચી ગયો. તેને સેહજ રાહત મળી. અને રખેને તે સ્ટેલાએ શીખવેલું વાંચવા લખવાનું ભુલી જાય, એવી ધારતીથી તે પોતાની ચોપડી સાથે માથાઝીક કરતો કલાકો સુધી બેસી રહેતો. આવી રીતે રોકાવાથી તે સ્ટેલાની પાછલ હાયસો સારો કરતો જવા નરમ પડ્યો અને જે દીવશે તે તેણીનું આખું કાગલ પોતાની મેળે ઉકલાવી શક્યો, તે દીવશ તેની જીંદગીમાં એક સૌથી યાદગાર દીવશ હતો.

એક દીવશે કીનારા તરફ જતાં તેની નજર સ્ટેલાનાં ઝુપડા ઉપર પડી. તોફાનથી તેનો અર્ધો દરવાજો અને છાપડું ઉડી ગયું હતું, અને આ જોઈ રાથની છાતીમાં તેની બેદરકારીનો એક ચમનો તુટે. તુરતજ તે પોતાનાં ઝુપડા તરફ ફરીયો અને ત્યાંથી થોડાંક હથીયારો લાવીને તે ઝુપડાંને દફત કરવા લાગ્યો. આ ઝુપડું તેને મનસે એક પવીત્ર ચીજ

હતી, અને જેમ એક ધર્મી સાધુ પોતાના ગુરના પવીત્ર મંદીરના દરવાજા આગલ આસ્થા અને ધાસ્તીથી ધુજે છે, તેમ તેમ ધુજતો તે આ ઝુંપડામાં દાખલ થયો. રટેલાનાં ગયા પછી તે પેહેલ્લીજ વાર ત્યાં દાખલ થયો હતો. ટેમલ ઉપર તેણીની ટાપી, એક અર્ધો સીવેલો ક્રોક અને શર્ટ સાથે દોરો વગેરે સઘળું એમનું એમ પડેલું હતું, અને તે સઘલી ચીજોને હાથ લગાડતો રાથ તેણીનાં બીજાણા આગલ આવી ઉભો, અને તે સરખો કરવા લાગ્યો. પણ ત્યાં તકીયા નીચેથી તેને પેલો પતરાનો દાખડો મલીયો. તે દાખડો જોતાંજ તેને મીસીસ મોરડાન્ડનાં છેલ્લા શબ્દો ખ્યાલુ આચ્યા. હા, તેમાં કાંઈ ભરમ સમાયો હતો. પણ તે ભરમ રટેલાનો હોવાથી તેને ભોંયમાં એક ખાડો ખણીયો, અને તેમાં પેલા દાખડાને ગુંગળાતી છાતીએ દાટી દીધો.

તેનાં એકાંત વાસમાં એકાએક કાંઈ ખલલ પડી. તેને દુર બંદુકનો એક ધડાકો સાંભળાયો, અને તે અજાણ્ય થયો. પણ બીજીજ પળે કદાચ ઇનડયન્સો ત્યાં આવતા હશે એવું વીચારીને તેને આ અવાજની કાંઈ ઝાઝી દરકાર કીધી નહિ. પણ તે ધડાકો પાછો થયો, અને હવે રાથ ચુપ બેસી શક્યો નહિ. પોતાની બંદુક ઉપાડીને તેને તે અવાજની દીશા ગમી ચાલવા માંડયું, અને જ્યારે તે ધણે લાંબે છેડે દુર નીકળી ગયો, ત્યારે તેને માલમ પડ્યું કે રીંછનું એક ટોળું એક ઘોડા તરફ ધસ્યું જતું હતું. તે ઘોડા ઉપર કોઈ પણ સવાર હતો નહિ, અને રાથ હજીજુ તો કાંઈ કરી શકે તે અગાઉ આ ઘોડા તે અનુની રીંછોનો ભોગ થઈ પડ્યો. ત્યાર પછી તે રીંછો કોઈ બીજી તરફ ધસ્યાં, અને રાથને તે તરફ જોતાં માલમ પડ્યું કે એક જવાન આ જમલી હેવાનોથી પોતાની જાંઘી

બચાવાની જીવતોડ કાશેશ કરતો હતો. તેના હાથની બાજુ-
માંથી લોહી વેહતું હતું, તેનાં કપડાં લગભગ ફાટી ગયાં હતાં,
અને જ્યારે તે ટોળાંમાંનાં એક સઉથી મોટાં રીંછે તેની ઉપર
હુમલો કરીયો, ત્યારે આ જવાનના હાથમાંથી પોતાની બંદુક
પડી ગઈ, અને તે લાઇકાજ જમીન ઉપર તુટી પડ્યો. પણ
રાથે આવા કાંઈ બનાવની આશા રાખી હતી. એક પણ વારમાં
તેને પોતાની બંદુક ખભાં ઉપર ઉંચકી, અને બરાબર નેમ
લઈને, તે હેવાનનું મસ્તક ઊરાડી નાંખ્યું. આ બનાવથી
જાડીનાં બીજાં રીંછો બીહને નાશી ગયાં, અને રાથ થોડાજ
વખતમાં પેલા જવાનને અજાયબીથી જોતો તેની બાજુમાં
ઉભો. તે એક ખુશસુરત જવાન હતો, અને જો કે થાક અને
બીહીકથી તેનો ચેહરો લખી ખાધેલો દીસતો હતો, છતાં રાથને
જોતાં તે જવાનના ચેહરા ઉપર સેહજ હસવું ફેલાઈ નીકળ્યું
કે જેવું હસવું એક બાહદુર માણસના ચેહરા ઉપર ગમે એવા
ભયંકાર સંજોગો વચ્ચે પણ પ્રગટી નીકળે છે.

“તમે મારી જીંદગી બચાવીછ સાહેબ” તે અજાણ્યો
હાંકતાં બોલ્યો, “કારણ બીજી વધુ એકજ પલ, અને હું આ
રીંછોનો મારા થોડાની માફક ભોગ થઈ પડતો.”

રાથ પોતાની બંદુકનો ટેકો લઈને આ જવાનને તેની
રાખેતાની ગંભીરતાથી જોતો ઉભો.

“તમને કાંઈ ઇજા થઈછ?” તેને આખરે પુછીયું.

“નહિ સાહેબ પણ હું લગભગ મરણુતોલ હાલતે
આવી પુગયો છું, અને તમાંથી મને બચાવા માટે હું એકવાર
ફરીથી તમારો આભાર માનું છું.”

“તમે હમણા ક્યાંથી આવ્યા, અને હમણા ક્યાં જાઓ
છો?” રાથે પુછીયું.

“હું” “વીકટોરીયાથી” આવ્યો છું, અને વેલ હું ક્યાં જઈ છું તે તો મને પોતાનેથી ખતર નથી.” તે જવાન બોલીયો. “હું કાંઈ શાહસકર્મની શોધમાં નીકળ્યો છું, અને ઇનશાસ્ત્રા, મને તે કેવું ભારી પડી જતે તે હું વીચારી શકતો નથી, હું ધારંછ કે તમે હયાંજ કેઠે રહો છો.”

“હા. અને હું તમને મારી સાથે લઈ જવા માંગું છું.” રાય ધીમેથી બોલીયો.

“પણ તમારું ઘર ઘણે દુર છે કે? કારણ હું તદ્દન ઠાકી ગયો છું, અને આજે છેલ્લાં ત્રણ દિવસ થયાં મેં અનાજનો એક પણ દાણો મારા મોઢાંપર મુક્યો નથી.” તે અજાણ્યો બોલીયો.

“નહિ. હું હયાં નઝદીકમાંજ રહું છું, અને હમણા તમારાં બોજન માટે પુરતો ખંદોળસ્ત કરવામાં આવશે.”

ત્યારપછી તેઓ એક ખીજની જોડેજોડ ચાલવા લાગ્યા, અને આ જવાનને જોઇને રાયને કાંઈ અજાણ રીતનો સંધ્યારો મળીયો, કારણ ખુદાએ ગોયા સ્ટેશની ગેરહાજરીનો ખાડો પુરવા આ જવાનને તેમાં તરફ મોકલી આપ્યો હતો.

“હયાં નઝદીકમાં કોઈ ગામડું છે કે?” તે જવાને પુછીયું.

“નહિ.”

“ત્યારે આપણે ક્યાં જઈએ છીએ?”

“મારા ઝુંપડામાં.”

“હા, હું બરાબર તમારી ફેમીલી આગળ.

“નહિ, હું હયાં તદ્દન એકલો રહું છું.”

“એકલા?” તે જવાને અજાણ્યીથી પુછ્યું.

“હા, મારી સાથે હમણા કોઈ પણ આદમી નથી.”

“ જોહ, ત્યારે અજબ છે કે તમે હજુ સુધી જીવતા કેમ રહ્યા. ”

પણ રાથે કાંઈ જવાબ આપ્યો નહિ. તેઓ હવે જુંપડાં નઝદીક આવી પુગ્યા હતા, અને અલખત, જે જુંપડાંમાં રટેલા રહી હતી તેજ જુંપડાંમાં હવે રાથે પોતાના આ નવા સાથીને આશરો આપ્યો.

તેઓ તે જુંપડાંમાં દાખલ થયા, અને રાથ પોતાનાં આ પરેણા માટે એક ચીકન પકાવાની તક્યારી કરવા લાગ્યો.

“ હું તમને ઘણી તસદી આપુ છું, પણ તમે શું દરેક ચીજ તમારે હાથેજ કરો છો. ”

“ હા, મને મદદ કરનાર હયાં બીજું કોઈ નથી. ” રાથ સેહજ ધુજતા અવાજે બોલીયો.

“ કેવું અજબજ જેવું ” તે જવાબ આપ્યો.

આખરે પેલું ચીકન તક્યાર થયું, અને આ બંને જણા સામસામી જમવા બેઠા.

“ આ ખાણું લેવા અગાઉ અપણે એક બીજા સાથે ઓળખાણ કરીશું. ” તે અળણીયો બોલીયો. “ તમારું નામ શું ? ”

“ રાથ રૈન ” રાથે જવાબ આપ્યો.

“ અને મારું નામ એડવર્ડ આયન છે. ”

પ્રકરણ ૧૭ મું.

બંને એક બીજાને આતુરતાથી જોતા બેઠા. રાથને આ જવાનનો ચેહરો, તેનું બોણું નીરદોશ બોલવું, અને તેનો સાદો દેખાવ બહુજ પસંદ પડ્યો, જ્યારે એડવર્ડ પણ રાથનાં એક જાતનાં ગંભીર અને શોકાતુર દેખાવથી તેની તરફ વખાણ

અને દયાની લાગણીથી ખેંચાત્ર ગયો હતો. આ જવાન તદ્દન એકલો રહેતો હતો, એ જોકે માનવું ધણું મુશ્કેળ હતું, છતાં રાથનો તોર અને દમામ જોઈને એડવર્ડની ખાત્રી થઈ કે તે કાંઈ જંગમી હતો નહિ, પણ કોઈ ઉંચ ખાનદાનનો નખીરો હોતો હતો.

“આ ઝુંપડું ધણું સુંદર છે” એડવર્ડ આખરે તે સુપકીદી તોડતાં બોલ્યો “અને હું ધારું કે તમે હયાં ઘણાં વખતનાં રહેતા હોવા જોઈએ, રેન.

“મને યાદ છે ત્યાં સુધી હું હયાંજ રહું છું” રાથ બોલીયો “પણ તમે મને રાથ કરીને બોલાવો તે વધારે સારું.”

“હીક હીક રાથ અને તમે પણ મને ફક્ત એડવર્ડનાં નામથીજ બોલાવશો. મારી ખાત્રી છે કે તમે હયાં તદ્દન એકલા તો નહિ આવ્યા હશો.”

“નહિ હું મારા પીતા સાથે રહેતો હતો તેવણુ આજે થોડા મહીનાં થયા ગુજરી ગયાછ.”

“અને ત્યાર પછી તમે કોઈપણ ઇનશાનને દીકું નથી? માફ કરજો, રાથ પણ તમારો ક્રીસ્ટો મને એટલો તો અગ્ન-યમ જેવો લાગેછ કે તમુને સવાલ પુછવા હું મારી જ્ઞાતિ થોભાવી શકતો નથી.”

“નહિ-અ-હા” રાથ વીચાર કરતાં બોલીયો “મારા પીતાનાં મરણ પછી હયાં કોઈ બે જણા આવ્યાં હતાં.”

અને તે મનમાંજ ખુશી થયો કે રટેલાની સઘળી ચીજો છુપાવી દેવા માટે તેણે ધણુંજ નેક કામ કરીયું હતું. તે જ્ઞાતી ચીજો ઉપર તો કોઈની પણ અપત્રીત નજર પડરી જોઈએ નહિ!

“તેઓ કયાં ગયા?”

“તેઓમાંનું એક જણુ મરી ગયું. જ્યારે બી-ઈ-જી”

રાથનો અવાજ ધ્રુજવા લાગ્યો હયાંથી ચાલી ગયું.”

“ તમુને એકલા મુકીને તેવણ ચાલી ગયા. ધણુંજ શરમ ભરેલું. એ રાથ જો તમે મને હવે તમારી સાથે રાખવા ખુશી હો, તો હું તમુને દરેક રીતની મદદ કરશ, અને તમારાં દુખ અને મુશ્કેલીનાં વખતમાં તમુને કદીમી છોડી જવશ નહિ.”

“ હું એ સમજી ખુશી છેઉં ” રાથ બડબડ્યો.

તેઓ જમી રહ્યા, અને એક સગડી આગળ બેસીને એડવર્ડ હવે પોતાનો હેવાલ કેહવા લાગ્યો. તેને જણાવ્યું કે તે સર ગીલબરટ આયનનો બીજો દીકરો હતો, અને તેનાં બાપની પછસા ટકા બાપદની હાલત કાંઇ ધણી સારી ન હોવાથી, તેને પોતાનું ભોગવી લેવું પડતું હતું, કારણ તેનાં પીતાની સધળી પુંજ તો તેના વડા લાઇને મળનાર હતી.

“ દોલતની શોખમાં આ નારો બીજો ફેરો છે ” તે બોલતો સંભળાયો “ અને પેહેલ્લી વેળા મને જે અનુભવ મળીયો હતો તે ઉપરથી હું માફ વતન કદીમી છોડી આવને નહિ, પણ ફક્ત એકજ સંજોગે મને તેમ કરવાની ફરજ પાડીજ. ” એડવર્ડ નીસાસો નાંખતાં બોલીયો “ રાથ, હું ધરંજ કે હું તમુને ઉપ-યોગી થઇ પડશ, કારણ મારી પેહેલ્લી મુસાફરી દરમ્યાન મને લગભગ દરેક કામનો અનુભવ મળી ચુક્યો છે. દુકમાં આવ મારી સધળી હકીકત છે.”

અને આટલું બોલતાં તેને શેકહેંડ માટે પોતાનો હાથ રાથ તરફ સંબાળ્યો. એક વાર ફરીથી તેઓ સામસામાં ઉભા, અને એડવર્ડ પોતાનાં દોસ્તનો કદાવર આકાર વખાણથી જોતો ઉભો.

“ તમારી ઉચાઇ કેટલી છે રાથ ? ” તેને પુછીયું.

“ ઠાણ જાણે.”

“હું ધારૂં કે ખાસ્સી છ રીટ ત્રણ ઈંચ હોવી જોઈએ, અને તમારો ચેહરો પણ કેવો સોહામણો છે, છતાં મને તે જરા શીકેકો દેખાયછ.”

“હશે.”

“અને તમારી ઉંચાઈ જોતાં મને તમારું બદન ધણું પાટલું લાગેછ.”

“હા. છેલ્લાં કેટલાંક અઠવાડયાં થયાં હું જરા કમજોર બનીયો છું.”

અને એડવર્ડ આ જવાનને કાંઈ ગુચવાડાથી જોતો ઉભો.

“તમારું નામ શું કહ્યું” તેને પુછીયું.

“રાય રેન.”

“રાય રેન” એડવર્ડ તે નામ બે ત્રણ વખત પાછું બોલીયો “તમે કોઈ રેતન કરીને નામ સાંભળ્યુંછ ? મને તમારો ચેહરો મારા એક દોસ્તની આખ.દ યાદ આપે છે. તેવણુ લોડ રેતનને નામે હમણા ઇંગ્લેંડમાં જાણીતા છે. તમારી ખાત્રી છે, રાય કે તમે આ માણસને નથી ઓળખતા ?”

“નહિ હું મારા પીતા સીવાય ખીજ કોઈને પણ ઓળખતો નથી.”

અને ત્યાર પછી વાત હયાંજ અટકી. રાય પોતાની ખુરસીમાં ઉઘ્રનાં ઝોંકા ખાવા લાગ્યો, અને થોડો વખત પછી આ બંને જણા પોતાને ખીજાણુ ગયા.

ખીજ સહવારે એડવર્ડ પોતાનાં દોસ્ત કરતાં વહેલ્લે જાગ્યો, અને નાસ્તાની તૈયારી કરવા માંડી. રાય તેને આવી રીતે કામે લાગેલો જોઈ ધણો ખુશી થઈ ગયો.

“તમે ગઈ રાતે બરાબર ઉંઘાયા હતા નહિ. રાય. મેં તમુને ઉંઘમાં કાંઈ બોલતા સાંભળ્યા હતા.” એડવર્ડે કહ્યું.

“હું શું બોલતો હતો” રાથે આતુરતાથી પુછીયું.

“કાણુ જાણે, મેં તે કાંઈ સાંભળ્યું નહિ. કારણુ જે ચીજ મારા કાનને માટે ન હોય તો તેવી ચીજ જાણવાને હું કદીમી ઉલટ રાખતો નથી.”

“ઘણી સારી ટેવ” રાથે ધીમેથી બોલીયો.

પણુ એડવર્ડને માલમ પડ્યું કે ત્યાર પછી રાથે ઘણો ગંભીર બની ગયો. નાસ્તા ઉપર પણુ તેને થોડીજ વાત કીધી, અને જ્યારે તેઓ બંને પોતાનાં કામે ગયા, ત્યારે પણુ તે ઘણાજ થોડા અને ધીમા અવાજે, એડવર્ડને તેનું સંઘળું કામ સમજાવતો હતો.

અને એડવર્ડ તે દરેક કામને લાયક જણાયો. તે ઘણાજ થોડા વખતમાં રાથને દરેક રીતે મદદગાર થઈ પડ્યો, અને રાથ પોતાનાં આ નવા સોખ્મીથી ઘડીલર પોતાનું દુખ ભુલી શક્યો. આ પ્રમાણે દહાડાઓ વેહતા ગયા. તેઓનાં કામ દરમ્યાન તેઓ કાંઈ તાહેંલું ચલાવીને પોતાનું કામ ઘણુંજ આશાન કરી નાંખતા હતા, અને ખસુસ કરીને એડવર્ડની જગ્યાં તો હંમેશા ચાલતીજ રેહતી. પણુ વારંવાર આ જવાનું પોતાનું કામ કરતાં અટકી જતા હતા. રાથ સ્ટેલાનાં વીચારમાં પોતાની સામે નજર કરતો ઉભો રેહતો હતો, જ્યારે એડવર્ડ પણુ દીવસના અને રાત જગૃત હાલતમાં મેરીનો સ્વપ્નના જોતો હતો. તેણી હમણા શું કરતી હશે, તેણી તેને યાદ કરતી હશે કે? એ વીચારો તેનાં મગજમાં ભમ્યા કરતા હતા, પણુ તેની ખાત્રી હતી કે લેડી મેરી એક એવી છોકરી હતી, કે જે એક વેળા પોતાનું અંતકરણ કોઈને આપી દેવા પછી કદી પણુ તેને બેવફા થઈ શકેજ નહિ.

એક દીવસે એડવર્ડ કાંઈ શેકારની શોધમાં નીકળ્યો,

અને રાથ પોતાનાં ઝુંપડાંમાં લેશન કરતો બેઠો હતો. પણ થોડાજ વખતમાં એડવર્ડ પાછો ફરીયો, અને રાથનો સવાલ તેનાં હોઠ ઉપરજ અટકી ગયો, કારણ એડવર્ડનો એહરો તદ્દન શીકડો હતો, તેનાં હોઠો ધુજતા હતા, અને હમણાં જાણે સેંકડો માછલુ દુરથી દોડી આવ્યો હોય એવી રીતે તે હાંફતો હતો.

“રાથ, રાથ” એડવર્ડ ધસારાખંધ તેની આગળ આવતાં બોલીયો. “મને આજે તમને એક ધણીજ ખુશખબર આપવીજ. હમણાં હું જ્યારે કોઈ શેકારની શોધમાં જતો હતો, ત્યારે પ્રુલોથી ભરાયલી એક ગીચ ઝાડી આગળ આવતાં મને કાંધ થોકડ લાગી. ત્યાં શું પડેલું હતું તે જોયા હું વાંકો વળીયો, અને મને એક પીળો ચળકતો પથ્થરનો ટુકડો મળીયો. જોવ આ રહ્યો તે.”

એડવર્ડે તે ટુકડો રાથની સામે ટેબલ ઉપર મુક્યો, અને તે તરફ આતુરતાથી જોવા લાગ્યો.

“ઓ રાથ આંધ સોનાનો ટુકડો છે” તેને આગળ ચલાવ્યું. “આજથી હવે આપણે બંને લખોપતી થઈ ચુક્યા છીએ. અરે પણ તમે કાંધ બોલતા કેમ નથી? હું જ્યારે આ શોધથી લગભગ દીવાનો બની ગયો છું, ત્યારે તમે તો તદ્દન શાંત છો. આ બોલો તમે એ વીશે કાંધ જાણોજ કે?”

“હું જાણુંજ” રાથ ધીમાં અવાજે બોલીયો.

“તે-તમે જાણોજ?” એડવર્ડ ગલરાધ જતાં બોલીયો.

“હા, છેલ્લા કેટલાક મહીનાં થયા હમુને-અ-મને આ સોનું મળીયું હતું.”

“અને તો પણ તમે ચુપ બેસી રહ્યા. રાથ તમે તો એક વીચીત્ર આદમી છો.” એડવર્ડ મોટે સાદે હસી પડતાં

બોલ્યો “ઑહ આ સોનાની શોધ મારે માટે ટેટલી કીમતી છે, તેનો તમુને તો જરાપણ ખ્યાલ નથી. મારે મનસે આ પૈસો દોલત અને સુખ છે, મારી આશાનું મધુર મુળ છે. અરે એજ ચળકતી ચીજ મેળવવા હું મારા માતપીતા અને દેશને છોડી હયાં જંગળમાં આવી વસ્યો છું, કારણ મારી સઘળી આશા મારી તવંગર હાલતમાં સમાઈ જાય છે. હું જો ચાહતે તો ઇંગ્લેન્ડમાંજ કાંઈ નોકરી કરીને મારું ગુજરાન આશાનીથી ચલાવી શકતે. પણ નહિ મને તો એક મોટી દોલત જોઈતી હતી. કારણ જે છોકરીને હું ચાહું છું, તે દોલત વગર મને મળી શકનાર નથી. ઓ રાથ પ્યાર શું ચીજ છે તે તમે સમજો છો. નહિ નહિ તમે તો તમારી આખી જીંદગી કાંઈપણ સ્ત્રીની સંગત વગર પસાર કીધી છે.”

રાથ એડવર્ડને અભયખીથી જોતો બેઠો. તેને યાદ આવ્યું કે સ્ટેલા પણ આ શોધથી ધણી ખુશી થઈ ગઈ હતી.

“ઓ રાથ, મોહનતની મગહ હજુલ તમારાં નશીબમાં નથી” એડવર્ડે ચલાવ્યું “ધારો કે તમે એક છોકરીને દાડી. તમે તેણી તરફ ખેંચાઈ ગયા, અને તેણી તમારી નજરમાં એટલી જાણી અને ખુશસુરત દેખાય કે જેનાં વગર તમુને ચાલે નહિ, તેણીની એકજ નજર તમારે મનસે જીંદગી જર સુખ મીસાલ હોય, તેણીની વખાણનો એકજ શબ્દ તમારા અંતરણમાં ખુશ્મળી બરપા કરતી હોય, અને ફક્ત તેણીને શેકહેંક કરતાં તમે રોરગ ધુજતા હોવ તો તેની લાગણીને પ્યાર કહે છે, પણ અલગત એ સઘળું તમે જાણતાં નથી. પણ શું છે, રાથ?”

રાથ એકાએક શીકકો પડી ગયો હતો, અને તે ધુજવા લાગ્યો.

“હું તે જાણું છું” તે મુશ્કેલીથી બેલીયો “હા મને પણ એમજ લાગ્યું હતું.”

“શું ઉં ઉં. એ તમે શું બોલો છો. હું નહિ ધારતો કે તમે કદી પ્યારમાં પડ્યા હોવ.” એડવર્ડે અઘ્નચખીથી પછીયું.

રાથ એકાએક ખડો થયો, અને એડવર્ડને તેનાં ખભાં-માંથી પકડીને ખુબ હલાવી નાંખ્યો.

“યુ-ઉ-પ” તે બોલીયો “હું એ બધું સમજું છું, હું જાણું છું. લેવ, તમે આ સોનું લઈ લો, પેલી છોકરી આગળ જાઓ, તેણીને પરણીને સુખી થાઓ, જ્યારે હું તો—” તે વધુ બોલી શક્યો નહિ, અને એક ઝટકે પોતાની બાજુની ખુરસીમાં બેસી ગયો.

“લઈ લેવો, એડવર્ડ લઈ જાવ. આ સોનું મને તદ્દન નકામું છે.”

પ્રકરણ ૧૮ મું.

એડવર્ડે તેની ગમ ધ્યાણથી જોયું. તે તુરત સમજી ગયો કે રાથનાં આ શબ્દોમાં કાંઈ ભેદ સમાયેલો હતો.

“જેવ, રાથ” તે આખરે બોલ્યો “એક આદમી કે જે એમ કહે કે આ દુનીયામાં તેને સોનું કાંઈ પાણુ ખપતું નથી, તો તે એક મોટો દગારો હોવો જોઈએ, યા તો એક મોટો શીલસુક હોવો જોઈએ.”

“પણ આ કાંઈ દુનીયા નથી, આ તો દુનીયાની બહાર એક એકાંત ટાપુ છે” રાથ ધીમેથી બોલ્યો.

“પણ તેથી કાંઈ એમ દરતું નથી કે તમે હંમેશાં સુધી હયાંજ રહેનાર છો. હા, હમણાં જો તમે એક જંગલી આદમી હોતો તો એક જુદીજ વાત હતી, પણ-પણ દોસ્ત રાથ, તમે તો એક મહસ્થ છો, અને તે ઉપરાંત તમે જવાન અને જોરાવર

છો. બેશક તમારા જેવા આદમી ઇંગ્લેન્ડમાં જડવા બધા મુશ-
કેલ છે. રાથ, હવે જ્યારે આપણે દોસ્ત બનીયાછ, અને સાથેજ
તવંગર થયાછ, તો ચાલ દોસ્ત હવે આપણે સાથેજ ઇંગ્લેન્ડ
જઈએ આહ, પૈસા, પૈસા તો ત્યાં જે ચાહે તે ચીજ કરી શકેછ.”

રાથે વીચારમાં લવાનો ચીટ્તો ચલાવ્યો.

“પણ તમે તો કેહતા હતા કે આ સોનું તમે જે છોક-
રીને આહો છો તેની સાથે પરણવાને માટે જોઈએ છે ” તે
બોલીયો.

“હા ” એડવર્ડે કબુલ્યું “અને ખુદા સાહેદ છે કે મારી
છંદગીની આ એકજ ઉમેદ છે; દોઝત મેળવવાની મારી
એજ નીશતા છે. પણ રાથ તમે હજુજ નાદાન છો. મારી
સાથે ઇંગ્લેન્ડ આવ્યા પછી કદાચ કોઈ છોકરી તમને પસંદ
પડશે અને જેમ હું મારી પ્રીયાને મેળવવા હાડમારી અને
મુશકેલી ખમીને હયાં તલક આવ્યો છું, તેમ તમે પણ તેણીને
મેળવવા મારી માફક યત્ન કરશો.”

“મુંગા રહો ” રાથ પોતાનાં જુરસા સાથે ગોયા લડાઈ
કરતાં બોલીયો “હું તમારી એવી વાત સાંભળવા માંગતો
નથી. હું—હું—”

તે બોલતો અટક્યો, અને અને હાથે પોતાનું મોઢું
ઢાંકીને અત્યંત નાસીપાસીથી બેઠો.

“માફ કરજો રાથ, પણ મેં તમને એવું તે શું કહ્યું
કે જેથી તમને આટલું બધું દુખ ઉત્પન્ન થયુંછે. મારી નીશતા
તમને જરા પણ દુખી કરવાની હતી નહિ. પણ હવે જ્યારે
તમે મારી સાથે આવવા ના કહો છો, ત્યારે હું તમને એક-
લાને હયાં કદીખી છોડી જવશ નહિ. દોસ્તી એક ખુદાઈ
બક્ષેશ છે, અને પોતાની મતલબ પાર પાડવા ફક્ત ગરજ્યા

દોસ્તોને હું ધીક્કાર છું. આ રાથ હવે હું આ સોનાની શોધ ખનતાં મુઘી ભુતી જવાની કોશેશ કરશ. આપણે સાથેજ હયાં રહીશું અને એકબીજાને મદદ કરોને આપણે વખત પસાર કરશું.”

એડવર્ડનાં શબ્દોએ રાથ ઉપર ઘડી ઉંડી અસર કીધી. તે તેની તરફ ફરીયો, અને બીજી વેળા આ ખંડે દોસ્તોએ મુંગે મોહડે શેકહેંડ કરી.

“નહિ” રાથ કાંઈ પડેકો વિચાર કરોને બોલીયો “નહિ. આ સોનું તમારુંજ છે. અને તે લઈને તમારે ઇંગ્લંડ જવુંજ જોઈયે. હું તો હયાંજ રેહનાર છું, અને કાંય, તે હું તમુને જણાવીશ” તે એક ઉડો નીસાસો નાંખતાં બોલીયો. “તમારા હયાં આવવાની અગાઉ મને એક બીજો સોખની મળ્યો હતો. તેણી એક જવાન બાનુ હતી. એક દીવસે રાતે તેણી પોતાની મા સાથે એક મહવામાં આ ટાપુ ઉપર ઘસડાઈ આવી. પેહેલાં તો હું તેઓને ગયાવા નારાજ હતો, કારણ મારા પીતાએ મને સ્ત્રીઓથી દુર રેહવા ચેતાવ્યો હતો.”

એડવર્ડ અભયબીથી કાંઈ ગડગડોત સંમળાયો.

“પણ આખરે મારું કાંઈ વળ્યું નહી. અને તેઓને હયાં રેહવાની ફરજ પડી. હમે—એટલે પેત્રી છોકરી અને મેં એક બીજા સાથે એવી ગોઠવણ કરી કે જાણે તેણી એક છોકરો હોય, તેમ હમારે ખેડે જણે અકેકની સાથે વરતવું. આ ગોઠવણ ઘણી ફતેહમદ નીવડી, અને તેણી મને ઘણી મદદ કરતી હતી.”

તે એક પણ થોડ્યો. રહેણાની યાદ તેનાં મગજમાં પાંચી તાજી થઈ હતી, અને તે યાદ કરતાં તેની આંખમાં લગલગ આંસુઓ આંધ્યાં હતાં.

“ હમે આખો દીવસ સાથેજ ફરતાં હતાં ” એક ખંખાર સાથે રાથે આગળ ચલાવ્યું. “ અને તેણીનાં આવવાની અગાઉ હું જે જીંદગી ગુજારતો હતો, તેનાં કરતાં કાંઈ જુદીજ રીતે હું તેણીની સાથે રેહવા લાગ્યો. હું તે વેળા સુખી હતો. પણ તે સુખનું મને જાણ્યું હતું નહિ. હમે એકલાંજ ફરતાં હતાં, કારણ તેણીની માતા ઘણી ખીમાર હતી. આખરે તેણી હયાં મરણ પામી, અને હમે અને તદ્દન એકલાં પડ્યાં.”

એડવરડે પોતાની ખુરસી રાથની વધુ આગળ ખેંચી. અત્યાર સુધી તો તેણે આ એકમાર્ગી જવાનની જીંદગીને તદ્દન જુખ્ખી અને કાંઈ પણ અસાધારણ અનાવ વગરની લેખી હતી, પણ હમણાં તે પોતાને વીશે એવી વાત કેહતો હતો કે જે નોવેલમાંજ બની શકે !

“ તદ્દન એકલાં ” એરવર્ડે અજાયબીથી પુછીયું.

“ હા, હમારા સીવાય હયાં ખીજું કોઈ પણ ઇનશાન હતું નહિ, અને હમે તે વેળા તદ્દન સુખી હતાં. પણ-પણ એક દહાડો—”

રાથ એકાએક બારણા તરફ ફરીયો, અને તેની વાત જાણે કોઈ સાંભળતું હોય એવી રીતે બારણાની બાહર નજર કરીયા પછી, તે પાછો પોતાને જગે આવીને બેઠો.

“ એક દહાડો તેણી માજલી પકડવા એકલી ગઈ. એકા-એક તોફાન થઈ આવ્યું, તેણી દરીયામાં ધસડાઈ ગઈ, અને હું તેણીને ખોઈ બેઠો.”

“ અફસોસ, તેણી દુખી ગઈ હશે ” એડવરડ ધીમેથી બોલીયો.

“ કોણ જાણે. મેં તેણીને શોધવાની ઘણીખી કાશેશ કીધી, પણ ફાકત, ફાકત.”

આ છેલ્લા શબ્દો રાથ એવી તો દલગીરીની અચુક લાગ-
ણીથી બોલીયો, કે એડવરડની આંખમાં પણ પાણી આવી ગયાં.
તે તુરતજ ખડો થયો, અને દીવાસા માટે તેને પોતાના દોસ્તનાં
ખભાં ઉપર હાથ મેળીયો.

“મારા ગરીબ રાથ તમે કેવું ખમ્યું છે. હા, હવેજ
મને માફમ પડેછ કે તમારો આ શીકકો ચેહરો અને પાટલું
બદન શાને આભારી છે. હું જો તમારી જગ્યાએ હતો તો
જરૂર દીવાનો થઈ ગયો હતો.”

“હું પણ તેણીનાં ગયા પછી લગભગ દીવાનાની માફકજ
રેહતો હતો. મારી સંવેગ લાગણી મંદ થઈ ગઈ. બસ હું ફક્ત
એટલુંજ જાણતો હતો કે હું તે વેળા મોહતની આતુરતાથી
રાહ જોતો હતો.”

એક પળ ત્યાં ચુપકીદી ફેલાઈ.

“અને તમે તેણીને કદી પણ કહ્યું નહિ કે તમે તેણીને
આહતા હતા ? ”

“ન-નહિ. એ વીશે તેણીનાં ગયા પછીજ મને ખબર પડી.”

“હું માગું ખરા અંતકરણથી તમારે માટે દલગીર છું,
રાથ, પણ શું તેણીએ તમે ઉપર કાંઈ એશારો નહિ કીધો ? ”

“નહિ હું નહિ ધારતો કે તેણી પણ એ બાબતમાં
મારાં કરતાં વધારે ચાલાક હોય.”

“તેણીનું નામ શું છે ? ”

“સ્ટેલા, સ્ટેલા મોરડાન્ટ” રાથે વણા ધીમાં અવાજે
જવાબ આપ્યો.

“તેણી ક્યાંથી આવી હતી ? ”

“હું ધારુંછ કે લંડન-ઇંગ્લેંડથી.”

“તમે તેણી વીશે કાંઈ વધુ જાણો છો ? ”

“ નહિ.”

રાથને તે વેલા પેલો પતરાનો દાખડો ધ્યાણ આવી ગયો. પણ તે કાંઈપણ બોલ્યો નહિ. એ તો સ્ટેલાનો બેદ હતો તેનો નહિ.

“ જોવ, રાથ ” એકવરડ કાંઈ વીચાર કરતાં બોલીયો. “ હું તમુને કાંઈપણ ખોટી આશા આપવા માંગતો નથી. પણ મને લાગેછ કે તેણી દુખી ગઈ નથી કદાચને હયાંથી જતી કાંઈ સ્ટ્રીમર તેણીને ઉપાડી લીધી હશે અને તેણી હજુજી જીવતી હશે.”

“ રાથ કાંઈ અજબ લાગણીથી ધ્રુજવા લાગ્યો સ્ટેલાને જીવતી વીચારતાં તેની રોરગમાં લોહી અસાધારણ ઝડપથી ફરવા માંડ્યું.

“ નહિ એ બની શકેજ નહિ, દરીયો ઘણો નોકાની હતો. અને હયાંથી કાંઈપણ સ્ટ્રીમર પસાર થતી નથી.” રાથ બોલ્યો.

“ પણ ધીગજ ધર બેરાદર ખુદાનો હાથ લાંબો હશે તો તેણી હજુજી જીવતી હશે ”

“ હું નહિ ધારતો ” રાથ ધીમેથી બોલ્યો.

“ બહાલા દોસ્ત હું જોઉંછ કે તમે તદન નારસીપાસ થઈ ગયા છો. અને તે એક ધીમાં ઝેરની માફક તમુને કાત્રો ખાય છે ” એકવરડે સમગ્રવ્યું. “ હા, એજ હું તમારા ચેહરા-પરની દુખની નીશાણી સમજું છું. હું હયાં આવ્યો તે દીવશે જો પેલાં રીછોએ મારે અદક્ષે તમારી ઉપર ગત્રબો કરીયો હશે તો હું નહિ ધારતો કે તમે મારા જેટલી હિંમતથી તેઓ સાથે લડ્યા હો. અને મારા જેટલી તમારી જીંદગીને કીમતી ગણી હો.”

“ નહિ. મેં તેમ કીધું હતે નહિ. પણ હવે—”

“ હા, હવે તમને સેહજ આશા મળી છે, રાય, કારણ આવા સંજોગો વચ્ચેથી પણ ઘણા જણા બચ્યા. પામ્યાં છે એવું મને ધ્યાણ છે.”

“ ત્યારે હું તેણીને શોધી કહાડવા ધારું છું ” રાય બોલીયો.

અને રટેલા જાણે હમણાજ તેને મળનાર હોય એવી રીતે તે આરણ્ય તરફ ફરીયો.

“ ધીરે. ભાઈ ધીરે, એમ ઉતાવળે કાંઈ આંખા પાકતા નથી. આપણે તેણીનાં શોધમાં જઈએ તે અગાઉ આપણને પુરતી જોગવાઈ કરવાની છે, અને તે જોગવાઈ આ સોનું ખણી કહાડવામાં સમાઈ જાય છે. આપણે તે સંવળું એકઠું કરીશું, તે લઈને ઇંગ્લેન્ડ જઈશું, અને પછી કંઈ જે દરેક યોજ કરી શકે છે—”

“ સીવાય કે તે મુવેલાંને જીવતાં બનાવી શકતો નથી ” રાય તુરંતજ બોલ્યો.

“ તે પૈસાની બરકતથી આપણે રટેલાને શોધી કહાડશું. ”

તે રાતે આ બંને જવાનો ઘણી ઉશકેરાયલી હાલતમાં હતા. રાય ઘડીકમાં આશાથી ઉછળાઈ જતો હતો, જ્યારે બીજા પહે નીરાશીથી તેનો ચેહરો નખાઈ જતો હતો. એક વરડ તેને ધીરજ આપતો ગયો, જે કે તે પોતે પણ કાંઈ ઘણું સારા “ મુંડ ” માં હતો નહિ, અને બીજા સહવારે જ્યારે તે પાછો જાગ્યો ત્યારે રાય ઝુંપડાંની બાહર કુહાડી, પાવરા વીગેરે સંવળા અસંખ્યા સાથે ઉભો હતો. તે હમણે માફક ઘણું ગંજીર હતો, છતાં કાંઈ વેળા તેની આંખમાં એવી ખુશાલીના ચમકારા થતા હતા, કે તે જોઈ એકવડ ગભરાઈ ગયો.

“આલો, આપણે હમણાજ શરૂ કરીયે” એડવર્ડને જોતાં તે ખેલીયો.

“નહિ નાસ્તો લીધા પછી.”

“મને નાસ્તાની જરૂર નથી.”

“મારા બહાલા દોસ્ત આપણા કામમાં ઉતાવળ કરવાની કાંઈ જરૂર નથી સોનું ખાણવું એ કાંઈ સહેલું કામ નથી. એમાં તાકાતની જરૂર છે, કારણ એક વખત આવું કામ શરૂ કરીયા પછી આપણને તેમાંથી ફારેગ થવા કદીખી ગમતું નથી,”

આખરે રાથ નાસ્તો લેવા કબુત્ર થયો, અને ત્યાર પછી આ બંને જવાનો તેજ પીળો ધાતુની શોધમાં ચાલ્યા કે જે મેળવવા દરરોજ સેંકડો ઇનશાનો પોતાની આખર મુખ અને છાદગી પણ વેચી નાખવા તૈયાર થાય છે.

તેઓ તે જગ્યા આગળ આવી લાગ્યા અને જે થોડાક તુકડા સ્ટેકાએ દાખા હતા, તે તુકડાઓ રાથે ઉપરથી પેહેલને ખેંચી કઢાડ્યા.

“આહ, ફક્ત આટલાજ તુકડામાં એક મોટી દોસ્ત સમાઈ છે.” એડવર્ડ તે જોતાં ખેલીયો.

ત્યાર પછી તેઓએ ખોડવા માંડ્યું. કલાકો સુધી તેઓની કોડાળીનો અવાજ ચાલુ સંભળાયા કાંધો. ઠાક અને પરસેવાથી તેઓનું બદન તદન અડી ગયું, જમવાનો વખત પણ કાણ જાણે કેઈ વેળા પસાર થઈ ગયો, અને તોખી બસ ખોડ-ખોડ-ખોડ. આખરે સાંજ પડી, અને પોતાની વળી ગયલી પીંદને સરખી કરતાં, તેઓ સારા દીવશની પોતાની મેહનતનું ફળ આતુરથી જોતાં ઉભા. આહ, ત્યાં નક્કર સોનાનો એક ઢગ પડ્યો હતો, અને તે જોતાં તેઓનાં પાપણુ ઉડવા લાગ્યા. કાંઈ ગમે એવા પણ દાહ્યા અને નાદાન, અજણુ

અને શ્રીસમુદ્ર, તવંગર યા ગરીબ, આ પીલી ધાતુ તરફ લોહ-
ચુંબકની માફક ખેંચાઈ જતાં પોતાને અટકાવી શકતા નથી,
અને તોપણ આ બંને જવાનો ખુદ પોતાનાં સ્વાર્થને ખાતર
ત્યાં કામ કરતા હતા નહિ. જે સુખ અને શાંતી આ દોલતની
બરકતથી તેઓ મેળવી શકે, તેને માટે તેઓ પોતાની કાડાળી
ઉંચકતા હતા નહિ, પણ ફક્ત એકજ ચીજ કે જેની આગળ
દુનીયાની તમામ દોલત રદબાતલ છે, તેને માટે તેઓ પોતાની
સઘળી તાદાત રેડી રહ્યા હતા, અને તે “પ્યાર” હતો. જે
છોકરીને તેઓ ચાહતા હતા તેણીને માટે તેઓએ આ મુશ્કેલ
કામ પોતાને માથે ઉપાડી લીધું હતું, કારણ પોતાની કાડાળીનાં
દરેક ઠોકા સાથે રાત્ર, સ્ટેલાને હળુલુ પણ જીવતી જોવાનો
વીચાર કરતો હતો, જ્યારે એડવરડની બાજુ મેરીને મેળવવાનાં
ખ્યાલથી મજબુત બની હતી.

આખરે આ સઘળું સોનું એકઠું કરીને તેઓ પોતાનાં
ઝૂપડાં તરફ ધસડાયા, પણ ઉંઘવાને તેઓને અવકાશ હતો
નહિ. બંને જણાનું મગજ કાંઈ સેંકડો વીચારોથી રોકાઈ ગયું
હતું, અને જ્યારે એડવરડ મોડી રાતનાં પોતાની અર્ધ જાગૃત
હાલતમાંથી બેદાર થયો ત્યારે તેને મોટી અન્યથા વચ્ચે રાતનું
ખીજાણું ખાલી પડેલું દીઠું. તુરતજ તે બાહર દોડ્યો, અને
કીનારા તરફ આવી લાગતાં તેને રાત્રે પોતાનાં બંને હાથો
દરીયા તરફ લંબાવીને ઉભેલો દીઠો.

“હું આઉં છ, હું આઉં છ. સ્ટેલા” તે રાતના ભયંકાર
એકાંતવાસ વચ્ચે બોલતો સંભળાયો.

ધણી મુશ્કેલીથી એડવર્ડ તેને ઝૂંપડાંમાં પાછો ફરવાને
સમજાવી શક્યો, અને ત્યાર પછી આ બંને જવાનો પોતાની
પ્રીયાનો સ્વપ્નો જોતાં બંર ઉંઘમાં પડ્યા.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

રોલાએ પોતાનો મછવો કીનારા તરફ પાછો ફેરવવા ધણીબી કાશેશ કીધી, પણ તે સઘળી વ્યરથ ગઈ. પવન ધણો જોરમાં પુકતો હતો, દરીયો ધણોજ તોફાની હતો, અને દર પળે તેણી આ બચંકાર મોઝાઓની દયા ઉપર રાથ અને તેના ટાપુથી દુર અને દુર ધસડાતી ગઈ.

અને જો કે તેણી મોહતને કીનારે હતી, છતાં તેણી હિંમત હારી ગઈ નહિ. પવનના દરેક સુસવાતા સાથે તેની વધારે મજબુત બેસતી, પાણીના દરેક આંચકા સાથે તેણી બચવાનો યત્ન કરતી, અને તેણીની જગ્યાએ જો કાંઈ ખીજ છોકરી હોતે તો તેણી અત્યાર અગાઉની ફક્ત ધાસ્તીથીજ બેભાન થઈ પડી હોતે. પણ નહિ ધન્ય છે તેણીની હિંમતને કે આવી કતોકત ઘડી છતાં પણ તેણી રાથનો વીચાર કરતી હજુજ ટકી રહી હતી. શરૂઆતમાં તેણીએ વીચાર્યું, કે તોફાન સેહજ નરમ પડવા પછી રાથ તેણીને બચાવા આવવા માટે ચુકશે નહિ; પણ જેમ જેમ તોફાન વધતું ગયું, અને રાથનાં આવવાનાં કાંઈપણ ચીન્હ જણાયા નહિ, ત્યારે તેણી હિંમત હારતી ગઈ, અને ખુદાપર બરોશો રાખીને તે દામાદોળ મછવામાં સ્થીર બેઠી.

આહ ! હમણાં જો રાથ તેણીની બાજુમાં હોતે, તો તેણી આવા તોફાનની સેહજ પણ દરકાર કરતે નહિ. પણ ખરેખર તો હમણા તેણી એકલી હતી, આ તોફાની માહશાગરમાં ફક્ત એક ટીપાં મીસાલ હતી, કે જેનાં બચંકર મોઝાઓ તેણીને દરપળે દરીયાની તળેલીમાં મોકલી આપવાની ધમકી આપતા હતા.

ઉપર અને નીચે, આગળ અને પાછળ તે મછવેા ઘસડાતો ગયો અને ઘડીકમાં આશા તો ખીજીજ પળે મોહતની ધાસ્તીથી સ્ટેન્ડા તેમાં ધુજતી બેડી. તેણીની જીંદગીનાં દરેક બનાવો હમણા તેણીની નજર સાંમેથી પસાર થઇ ગયા, અને તે બનાવોમાં, રાત્ર સઉથી મોટી જગ્યા રોકતો હતો. ઓ તેની સાથે આ ટાપુ ઉપરની તેણીની જીંદગી કેવી સુખવાસી હતી ? તેણે તેણીની કેવી સંભાળ રાખી હતી, અને આ સઘળા માટે ઓહ, ફક્ત તેનો ઉપકાર માનવા, તેણી કોઇ છેલ્લી ટકની આતુરતાથી રાહ બેતી હતી. બસ, ફક્ત ઉપકારનાં એક શબ્દ પછી તેણીને પાછી આ દયાહીણ દરીયાની દયા ઉપર છોડી મેલવામાં આવે તો તેણી મરવા તૈયાર હતી, કારણ હમણા તેણીની બંદગી, ખુદા તેણીને મોહતમાંથી બચાવે એવી નહિ, પણ ફક્ત એકપણ રાત્રને છેલ્લી સલામ કરી આવવાની હતી !

“ સાહેબજી રાત્ર. તને છેલ્લી સલામ વહાલા ” સ્ટેન્ડા બડબડી.

તેણીની આંખો બધ મધ, અને બેલાણુ તુડી પડી. તેણી આવી હાલતમાં ક્યાં સુધી પડી રહી તેનો તેણીને જરા પણ ખ્યાલ હતો નહિ, પણ જ્યારે તેણી પાછી સાવધ થઇ ત્યારે તોફાન નરમ પડ્યું હતું, પણ તેને બદલે ત્યાં ચોતરફ ધુમ્મસ ફેલાઇ રહ્યું હતું. દુખની એક હાય સાથે તેણીએ પોતાની હાલતનો વીચાર કીધો. હા, રાત્ર તેણીને બચાવા આવાં તોફાનની પણ દરકાર ન કરતાં જરૂર નીકળ્યો હશે રખેને તે દુખી ગયો હોય ? અને એકમાર્ગી જો તે આવા ફેજથી બચી ગયો હોય તો પણ તેણીની ખાત્રી હતી કે હવે તે તેણીનાં વગર જીવી શકશે નહિ. ઓ નહિ, નહિ. તેણીને લીધે રાત્રને એક ઘડી પણ કાંઇ દુખ ઉતપન થાય તેનાં કરતાં તો અરેરે, તેનાં

આંસુનું દરેક ટીપું પી જવા તેણી તૈયાર હતી, તેની વીપતીનું સઘળું ઝેર ગળી જવા તતપર હતી, અને ત્યાર પછી જરા પણ વીલંબ વગર પોતાને ગળે ફાંસો ફાંસે તેનાં સઘળાં સંકટને પોતાની સાથે ફરીયામાં દુઆડવા ખુશી હતી ! રાથ વગર જીવેલું શા અપનું ? એક વાર ફરીથી તેણીએ પોતાની આંખો બંધ કીધી અને ખરે મને મોહતને તેડું કરવા લાગી.

પર મોહત કાંઈ આપણા બેલાવાથી આવતું નથી, તે તો પોતાનોજ વખત શોધે છે. એક નીશાશા સાથે તેણીની આંખો પાછી ઉઘડી, અને તે જાડાં ધુમ્મસનાં પડ આસપાસ નજર કરતાં સ્ટેલાએ પોતાની ઘણી નજદીકમાં એક સ્ટીમરનો અવાજ સાંભળ્યો. ખુશાળીનું એક લખલખું તેણીનાં બદનમાં વ્યાપી રહ્યું. આહ, જો તેણી બચવા પામે તો અચજ સ્ટીમર મારફતે તેણી રાથને પાછી મળી શકશે. તેણીએ જીમ પાડવાની કાશેશ કરી, પણ ગળાંમાંથી અવાજ નીકળી શક્યો નહિ. છેવટે પોતાની સઘળી તાકાત એકઠી કરીને તેણીએ પોતાનાં બંને હાથો ઉપર ફરીયા, અને ઓ બચાવ-બચાવ, ખીજીજ પળે તેણી ખુશાળીથી પાછી બેલાણુ થઇ પડી.

તે સ્ટીમર ઉપરથી કાઢીને તેણીને દીડી હતી. ત્યાં દોડા-દોડ થઇ રહી. સ્ટીમરને તે મજવાની બાજુમાં લાવવામાં આવી, દોરડાંઓ નખાયાં, લંગર પડ્યું, અને સ્ટેલાને બચાવાની સઘળી તૈયારી થઇ રહી.

“ આ તો એક છોકરી છે ” સ્ટીમર ઉપરથી પોકાર થયા. ખીજીજ પળે એક જવાન દોરડાની સીડીની મદદ વડે સ્ટેલાની બોટમાં કુદી પડ્યો, તેણીનો બેલાણુ આકાર પોતાનાં હાથમાં ઉપાડી લઇને સ્ટીમર ઉપર પાછો ફરીયો, અને તેણી જીવતી હતી એવી ખાત્રી થતાં તે સ્ટીમરપર ખુશાળીના પોકારો થઇ રહ્યા.

આવી રીતે સ્ટેલા બચી ગઇ હતી !

આ બનાવની બે દીવશ પછી જ્યારે સ્ટેલાએ પોતાની આંખો પાછી ઉઘાડી, ત્યારે તેણીને માલમ પડ્યું કે તેણી એક સ્ટીમરની સુંદર કેબીનમાં પડેલી હતી, જ્યારે તેણીની બાજુમાં એક જવાન બાનુ ધણીજ આતુરતાથી તેણી તરફ જોતી બેઠી હતી.

“હું ક્યાં છું. તમે કાણ છો. રાત્ર ક્યાં છે?” સ્ટેલાના પેહેલલા શબ્દો હતા.

“તમે દોસ્તો વચ્ચે મારા બાપની બેઠ “કીંગશીશર” ઉપર છો.” તે જવાન બાનુ બોલી “બહેન શીકર નાં કરો, તમે તદ્દન સલામત છો.”

સ્ટેલાએ હજાયાલે એકરે પોતાની આસપાસ જોયું. તેજ પળે તેણીની સામેનું બારણું ઉઘડ્યું. અને જે જવાને તેણીને બચાવી હતી, તે ત્યાં આવી લાગ્યો.

“કેમ સીસ, તેણી કેમ છે?” તેને ધીમાં અવાજે પુછીયું.

“છે, આસ્તે આસ્તે જરા સુધ્ધીમાં આવતી જાયછ. ગરીબ બીચારી.”

એક પળ આ જવાને સ્ટેલાનાં બીજાણા તરફ નજર ફાંધી અને ત્યાર પછી તે નજર બીજાણાની બાજુમાં બેઠેલી બાનુ તરફ ફરીને આતુરતાથી પુછીયું.

“મારું કાંઈ કામ છે, સીસીલયા!”

તેની બેહન સેહજ હસી. તે આ સવાલ ગયા બે દીવશ દરમ્યાન કાંઈ સેકડો વખત પુછી ગયો હતો.

“નહિ. કાંઈ નહિ, સેસીલ” તેણીએ હંમેશ મુજબ જવાબ આપ્યો.

“મારું કાંઈ કામ પડે તો મને જરૂર બોલાવજો બેહન.”
આટલું બોલતાં તે એકવાર ફરીથી સ્ટેલા તરફ વીચીત્ર નજર કરીને ત્યાંથી ચાલી ગયો.

સ્ટેલાએ આ સંઘર્ષ એક જાતની મંદ લાગણીથી સાંભળ્યું હતું, અને તેના ગયા પછી તેણીએ પોતાની પાસે બેઠેલી સ્ત્રીને પુછીયું.

“હું કેટલો વખત થયો ખીમાર હતી?”

“બે દીવસ થયા” સીસીલયાએ જવાબ આપ્યો. “હું અને મારો ભાઈ તમને જરા તતાર થયેલાં જોવા ઘણાં આતુર છીએ. કારણ તમે પેલા મછવામાં કેવી રીતે આવી——”
સ્ટેલાને ધુજતાં જોઈને તેણી વધુ બોલતાં અટકી ગઈ “અં હું લેવ આ ગરમ દુધનું પ્યાલું તમને ફાયદો કરશે.”

સ્ટેલાએ તે પ્યાલું પોતાનાં હોથ આગળ લીધું.

“શાખાશ જોવ બધું પી જજો” સીસીલયા ખુશાલીથી બોલી.

“તમે મારી તરફ કેવાં માયાળું છો.” સ્ટેલા બોલી
“આય સ્ટીમરનું નામ શું, હું ભુલી ગઈ.”

“કોગરીશર” તેણીએ જવાબ આપ્યો. “આ સ્ટીમર મારા ભાઈ સેસીલ ઉફે લોડ લેસલીની છે. હમણા તેવણુજ તમારી આગળ આવ્યા હતા. મારું નામ સીસીલયા છે. પણ તમારું નામ શું?”

“સ્ટેલા મોરડાન્ટ” તેણીએ કહ્યું અને ત્યારપછી જાણે એકાએક તેણીને કાંઈ યાદ આવ્યું હોય તેમ પુછીયું “હમણા આપણે ક્યાં જઈએ છીએ?”

“ઈંગ્લંડ” સીસીલયાએ જવાબ આપ્યો.

“ઈંગ્લંડ!” સ્ટેલા એક મોટી ચીસ પાડતાં બોલી “આ

નહિ, નહિ, મને ઇંગલંડ નથી જવું મને પેલા ટાપુ ઉપર લઇ જાઓ, આ સ્ટીમર તે તરફ પાછી ફરવો. "

પ્રકરણ ૨૦ મું.

“ ઉતાવળા સો આવરા. ” રાલફે લેડી મેરીનાં હાથની એકાએક માંગણી કરી હતી, પણ તે નાકબુલ થતાં તેને સેહજ ધીરજ આવી.

“ હું મારો જવાબ કોઇ બીજી વખતે લેવશ ” તે બડબડ્યો, અને મેરીને લઇને, પોતાનાં બેલ-રૂમમાં દાખલ થયો.

મેરીએ ગુપચુપ તેની સાથે ચાલવા માંડ્યું. લોડ રેતને આવી અચાનક રીતે તેણીનાં હાથની માંગણી કરી હતી, એ જાણી તેણી ગભરાઇ ગઇ. એડવર્ડનું કાગળ હજુણુ તેણીનાં હાથમાં દુર્યો થઇને પડેલું હતું અને તે કાગલનો ખ્યાલ થતાંજ મેરી રાલફ માટે કમકમી.

રાલફ એક પણ તે સુંદર દીવાનખાનામાં ચોતરફ જોતો ઉભો. અને આખરે મેરીનાં કાનમાં કાંઇ કહીને તે ઉપર પોતાનાં ચોરડા તરફ ફરીયો. તુરતજ રાલફે અંદરથી બારણું ધાંક્યું. એડ ખુણામાં પડેલી ટેબલ ઉપર વીરકડી સોડાનું એક કડક ગ્લાસ તથા ચા કરીને તે એક ટાંસે ગતાવી ગયો. તેને સેહજ હિંમત આવી કારણ ધડીભર તે પોતાની પાર્ટીની ફતેહથી અનંત થયો હતો, બહેખાંઓની વખાણથી તેનું મગજ ચક્રલમ થઇ ગયું હતું, અને પુલોના મીઠા સોદમ, અને બેડનાં મધુર સરોદોથી તે એટલો તો ખુશાલ બની ગયો હતો કે તેને ઘણી અચોક્કસ હાલતમાં લેડી મેરીનાં હાથની માંગણી કરી દીધી હતી, અને એ ખ્યાલથી તે હવે ધુજવા લાગ્યો. હા, તે અરલ

ઝોફ રેતન હતો, અખુટ દોલતનો માલેક હતો, અને સેંકડો છોકરીઓ તેની પસંદગી મેળવવા ફાંફાં મારતી હતી, એ સઘળું તે જાણતો હતો; પણ તે નીતા, એક મુશ્કેલ નાચનારીનો હકદાર ખાવોદ હતો, તેણીને તે તણ આવ્યો હતો, એ સઘળું લેડી મેરીનાં મધુર મુખડાએ તેને બૂલાવ્યું હતું !

પણ હંમણા જ્યારે તે દારનાં ગ્લાસ સાથે પોતાનાં આર-ડમાં એકલો બેઠો હતો, ત્યારે તેને એ વીશે પાછું જાણ આવ્યું. અરેરે, તેને આ શું કરીયું હતું ? જીવતી બૈરીપર ખીજ બૈરી કરવાનો સોદો તેને ધડીભરનાં ઉજાછળાપણામાં કરી દીધો હતો. પણ શીકર નહિ. મામલો હજી કાંઈ ધણો બેહેકયો હતો નહિ. લેડી મેરીએ તેને નાં પાડી હતી, તેણીએ એ વીશે કોઈને પણ નહિ કેહવાનું વચન આપ્યું હતું, અને તેણીની આવી રીતની ખાત્રીમાં, રાલફ પોતાની સલામતી જોવા લાગ્યો.

પણ તેનાં વીચારો પાછા બદલાયા. નીતાને માટે, મેરીને છોડી દેવાનો ખ્યાલ તેનાં મગજમાં સેહેલાઈથી ઉતર્યો નહિ. આહ, જો તે આવી રીતે પોતાની આખી જીંદગી સુધી એકલો અટુલો પડી રહે તો તેનો ખેતાબ અને દોલત એ સઘળું શા ખપનું ? એ ઉપ્રાંત હવે દરેક જણ તેને કેટલો ગોઠવાયલો જોવાની આશા રાખતું હતું, અને તેમ જો ન બને તો તેઓમાં કાંઈ શક ઉત્પન્ન થાય એવો દરેક સંભવ હતો. ખચર, હવે તો જ થાય તે ખરું. પાસા પડી ચુક્યા હતા, તે હવે મેરીને જીતવાને પોતાની ખાજી આગળ ચલાવશે.

તેણે એક ખીજું વીસ્કી સોડાનું ગ્લાસ લીધું, અને તે કેશી પીણાની જેણે તેનાં મગજે ચઢવા પછી તેની તાકાત પણ વધતી જણાઈ.

“નીતા વીશે કોણ જાણે” તે બડબડ્યો. “અને હવે

પછીખી ફાલુ જાણી શકશે. તેણી આટલો વખત થયો મને શોધી શકી નથી, એજ બતાવી આપેછ કે હવે તેણી મારા રસ્તામાંથી સખરદખર નાણુદ થઇ છે. કદાચ તેણી મરી ગઇ હશે, યા તો ફાઇ ખીજ સાથે ગોઠવાઇ ગઇ હશે. હા, એમ બનેખી. ગમે તે હોય, પણ મેરીને મેળવવા મને કાંઇ જોખમ એડવો જોઇયે. આજે તેણીએ મને ના પાડીછ ખરી, પણ શીકર નહિ. તેણીનો પેલો બુદ્ધો બુખખ બાપ મારી તરફેણમાં છે. એજ દોકરાથી મારું કામ પાર પડશે. આહ, મેરી મેરી, તારા જેવી છોકરીએ તો મારા પૈસા ઉપર એક બોલે કુદી પડવું જોઇયે ! હું નહિ ધારતો કે તેણી અને પેલા ચંડાળ એડવર્ડ બાયન વચ્ચે કાંઇ લયલા-મજનુનની લાગણી હોય ! ”

એડવર્ડની યાદ થતાંજ તેનાં ચેહરા ઉપર એખીયલ ધીકારની કરચળી ચઢી, અને પોતાની સામેની આરસીમાં તેનો બદસુરત ચેહરો જોઇને ખીજીજ પળે સેદજ હસવાની ફાશેજ કરતો તે નીચે બોલ-રમમાં પાછો દાખલ થયો.

પરોણાઓ હવે વીદાય થવાની તઇયારી કરતા હતા, અને તેઓ આજના ફતેહમંદ મેળાવડા માટે તેને મુઆરકબાદી આપતાં હતાં પણ રાલફ બારે દાજે લેડી મેરીની રાહ જોતો હતો.

આખરે તેણી પોતાનાં બાપ સાથે તેની આગળ આવી પોંદ્યી.

“ હમે રજા લઇશું, રેતન ” લોડ હેથરલી બોલીયો “ હવે ઘણું મોડું થયુંછ અને મેરી પણ થાકી ગયલી છે ”

“ હું ધાણું કે લેડી મેરીને આજનો મેળાવડો પસંદ પડ્યો હશે ” રાલફે પુછીયું.

મેરી, જે અત્યાર સુધી નીચી નજરે ઉભી હતી, તેણીએ

એક પણ પોતાની આંખો ઉંચકી, રાલફનો આભાર માનીયો, અને ત્યારપછી આ બાપ-બેટી, ત્યાંથી વીદ્ય થયાં.

તેઓ આલતાંજ પોતાનાં બંગલામાં જતાં હતાં, અને રરતામાં વારંવાર મેરીનો હાથ, તેણીની છાતી તરફ ફરતો હતો, કે જ્યાં એડવર્ડનું પ્યારું કામળ તેણીએ છુપાવ્યું હતું. રાલફનાં મોહાતનાં સુખન હજુલુ તેણીનાં મગજમાં રમ્યા કરતા હતા, કારણ તેની આજની વસ્ત્રાલેખક ખરેખર તેણીને અપમાન કરવા બરાબર હતી. પણ પાછળથી આ બનાવને તેણી જરા નાંખતીની નજરથી જોવા લાગી. તેણીએ પોતાનું અંતકરણ એડવર્ડને સોંપી દીધું હતું, એ રાલફ જાણતો હતો નહિ, અને તેથી તેણીનાં હાથની માંગણી કરવાને તે કેટલેક દરજ્જે વાજખી હતો. શું તેને તેણીની જીંદગી નહિ બચાવી હતી ?

પોતાની દીકરીની આવી લાગણીથી બીલકુલ બેખબર લોર્ડ હેથરલીએ વળી પાછો પોતાના કીલ્લામાંથી રાલફની વખાણનો ધુન્નરો શરૂ કર્યો.

“કેવો ભલો, કેવો અસીલ અને રાંક” તે બોલીયો “ભલા માણસે પોતાનો સવજો પૈસો આ મેળાવડા પાછળજ રેડી દીધો, મોટી. રેતન-હોલનો આજે શું દમામ ! શું કુલોનો બહાર, વીજળીનો ગુલઝાર, શું ઉમરાવ હઝારો હઝાર, પણ લોર્ડ રેતન જેવો બીજો કોઈ નહિ, ખબરદાર. જો કે તે એક ઘણીજ મુફલસ હાલતમાંથી આપણી વચ્ચે આવી વસ્યો. મોળી, છતાં આજની તેની રીતભાત ઉપરથી મને માલમ પડેછ કે કુદરતે ઉંચ ખાનદાનનાં નખીરાઓમાં કાંઈ એવી ગુપ્ત શક્તિ મુકેલી છે, કે જેથી તેઓ પોતાની અસલ ગમે એવી પણ હાલત છતાં, યોગ્ય વખતે પોતાની લાયક જગ્યા ઉપર બરાબર ખંધ બેસતા થઈ પડે છે.”

મેરીએ કાંધપણ જવાબ આપ્યો નહિ. ઘરે જમને એડ-વર્ડનું કાગળ વાંચવાની ઉલટમાં તેણીએ પોતાનાં બાપનો આ બકારો જરાપણ ધ્યાનથી સાંભળ્યો હતો નહિ.

“અને હું ધારૂં મેરી કે આખાં દેવનશાયરને આ મેળાવડો ભુલી જતાં ઘણો વખત જોઈશે ” લોડ હેથરલીએ આગળ ચલાવ્યું “અને વધુ તો લોડ રેતનનો સોહામણો ચેહરો પણ તેઓ જલદીથી વીસરશે નહિ. એ વીશે તું શું ધારેછ. મેરી ? ”

“હું-હું નહિ જાણીતી પપા. મેં તે કાંધ “મારક” કીધું નથી ” ગરીબ ખીચારી મેરી બડબડી. રાલફની ખુશ-સુરતીની આ વખાણુ તેણીનાં મગજ ઉપર એક ગરમ પાણી-નાં રેળા માફક અસર કરતી હતી.

લોડ હેથરલીએ એક નીસાસો નાખ્યો. કુદરતી રીતે તેને તે વેળા પોતાની દીકરીનાં ભરીખ્યનો ખ્યાલ આવ્યો. રાલફ તેણીની જીંદગી ખચાવી હતી. તે તેણી ઉપર ઘણું ધ્યાણ આપતો હતો, તે રોજ તેઓને મળવા આવતો હતો. અને મેરી જો તેની તરફ કાંધ વધુ ધ્યાણથી જોનાં શીખે તે વેલ, તેને માથેથી એક મોટી ચીંતા અને ફરજ દુર થઈ જાય. પણ એ વીશે તે પોતાની દીકરી આગળ કાંધપણ બોલ્યો નહિ. આહ, હમણા જો તે જાણતો હતે. કે લોડ રેતને તેની બેટીનાં હાથની માંગણી કીધી હતી અને તેણીએ તેને ના પાડી હતી, તો લોડ હેથરલી પોતાની આ ઇચ્છા તુરતજ પોતાનાં મગજ-માંથી ખંખેરી કાઢતે. પોતાની વ્હાલી દીકરીને ફક્ત પૈસાને ખાતર વેચનાર તે કાંધ અણુસમજ બાપ હતો નહિ. તે જાણતો હતો કે મોહનત એક પવીત્ર ચીજ હતી, અને લગન એ

કાંઈ મેંઢા બકરાંનું સાડું નહિ. પણ ખુદ ખુદાને બારણે બે લાયક જીવોનું જોડાણ હતું.

લોડ હેથરલીએ આજે રાખેટા કરતાં વધુ વ્હાલથી પોતાની દીકરીને “ગુડ-નાઈટ” કીધી અને ગરીબ નીરદોષ મેરી પોતાનાં બાપને એક મુંગી અરજની બગલગીરી કરતી વળગી પડી. તેણી પોતાનાં ઓરડા તરફ દોડી અને એક સોફા ઉપર એક હબકારા સાથે બેસી ગઈ. તુરંતજ પોતાની છાતી-માંથી તેણીએ એડવર્ડનું કાગળ ખેંચી કહાડ્યું, તેને સેંકડો કીસીઓથી વધાવી લીધું. અને ત્યારપછી ધણુજ ધીમેથી તે કાગળ વાંચવા માંડ્યું—ધીમેથી, કારણુ ઉતાવળે વાંચવા માટે તે કાગળ ધણું કીંમતી હતું.

“..... વ્હાલાં મમાજી” એડવર્ડે લખ્યું હતું “હયાં મારું કાંઈ વળે એવું લાગતું નથી. કારણુ “વીક્ટોરીયા” એક એવું શેઢર છે કે જ્યાં દોલત કાંઈ દગળેને પગળે ઉલાઈ જતી નથી. તેથી મમાજી હું કોઈ ખીજે ઠેકાણે મારું નશીબ અજમાવા જનાર છું. મેં એક સારો ઘોડો ખરીડ્યો છે. અને તે સાથે હું વાંકુવરનાં ટાપુ ઉપર જવાનો ઓરાદો રાખ્યો છું. પણ ત્યાં કાંઈ પોસ્ટ ઓફીસ નથી. અને તેથી મમાજી તમને હવે થોડો વખત મારું કાગળ નહિ મળે, તો તે માટે કાંઈપણ શીકર કરશો નહિ. હું સારી પખે છું. અને ખુદા ખબર કે આટલી હેજગારી છતાં હું હજુણુ જીવતો અને તંદરોસ્ત કેમ રહ્યોછું? કદાચને વ્હાલી મેરીની યાદથી મને કાંઈ દુખ ન લાગતું હશે. વ્હાલાં મમાજી, આ કાગળ તેણીને જરૂર વંચાવળે, તેણીને મારી સલામ કેહજો, અને જ્યારે તમે મારી ઉપર આ કાગળનો જવાબ લખો, ત્યારે તેણી વીશે દરેક નજીવી ચીજથી મને જરૂર વાકેફ કરજો. તેણી કેવી લાગે છે, શું કરે છે, ક્યાં

ફરે છે, એ સધળું હું જાણુવા ધણો આતુર છું. આહ, હમણાં આ કાગલ ઉપર હું તેણીનો મધુર ચેહરો જોઈ શકું છું. પણ બહાલાં મમાં, હું તેણીને ક્યાં અને ક્યારે જોઈ નથી શકતો ?”

આ સાદા પણ અતી અસરકારક શબ્દ વાંચતાં મેરીને ચેહરો રાતો બની ગયો. રાલફ અરલ ઓફ રેતનને તેણી પરણે ? એ વીચારજ તદન હસવા સરખો હતો. આહ, દુનીયામાં તેણીને માટે ફક્ત એકજ જવાબ હતો, અને તેની સાથે તેણી નહિ પરણી શકે તો ભલે, તેણી એક ધરડી કુમારીકા તરીકે મરવા તૈયાર હતી.

અને વાંચનાર, જે એડવર્ડે હમણાં તેણીનાં આવા વીચાર જાણીયા હતા, અને તેણીની લીલી આંખોમાં પેલી ખુદાઈ રોશની દીડી હતે તો જ્યારે તે વાંકુરની સેહેલગાહે નીકળ્યો— એક કુચ કે જેમાં તે રાત્રને મળવા સરખાયો હતો, ત્યારે તે કેવો ખુશી થયો હતો. અરેરે તે બેદી આનંદથી તેની છાતી કેવી ખીલી નીકડી હતે ?

ખાસ્સા જે દીવશ સુધી રાલફે હેથરલી હોલમાં જવાનું માંડી વાળીયું, પણ આખરે ત્રીજે દીવશે લોડ્ હેથરલીએ તેની ગેરહાજરીથી અધીરો બનીને તેની ઉપર ઇજ્જતની એક ચીટ્ટી મોકલી. તે વાંચવા પછી ધણો દમોડોળ હાલતમાં રાલફ તૈયાર થયો, અને પોતાનાં ઘોડાને હેથરલી હોલ તરફ હંકારવા લાગ્યો.

લોડ્ હેથરલીએ તેને રાખેતા માફક આવકાર આપ્યો, પણ મેરીને પોતાની તરફ આવતાં જોઈને તેનાં તાંત્યા સેહજ ધીલા થયા. પણ નહિ, તેણીનો હંમેશનો શાંત ચેહરો તેઓ વચ્ચે કાંઈ પણ નાખુશ બનાવ બનવા પામ્યો હોય એવી ગવાહી આપતો ન હતો.

કેટલીક પરચુટન બાબદની વાત કીધા પછી લોડ્ હેથર-

લીએ પોતાની દીકરીને તે ઓરડામાંથી ચાલી જવાની ઇશારત કરી. વાહ, આ તો માંદાને જોઈએ એવું વેદે કરમાવ્યું. મેરી તે ઇશારત તુરતજ સમજી ગઈ, અને એક ફરેસો અને બીજો સેતાન તે ઓરડામાં કાંઈ ખાનગી વાત કરતા બેઠા.

“ રેતન, હું આજે એક અગત્યની બાબત ઉપર તમારી સલાહ લેવા માંગું છું ” મેરી ગયા પછી હેથરલી બોલ્યો.

“ મારી સલાહ ! ” રાલફ અભયબીનાં ઢોંગ કરતાં બોલ્યો “ હું ધારું કે તમે મારી રમુજ કરો છો, હેથરલી. મારા જેવા એક બેમાહીતગાર “ બેચેલર ” તમારા જેવા એક વૃદ્ધ ઉમરાવને સલાહ આપે એ કેમ બની શકે ? પણ બોલો સાહેબ, હું તમને સાંભળવા તૈયાર છું ”

“ જોવની રેતન ” બલો લોડ હેથરલી પોતાનો ભરમ આપતાં બોલ્યો “ મને મારી દીકરીનાં ભવીષ માટે કાંઈ ચીંતા લાગે છે. તેણીને ખાતર હું મારી નાની આવકનો ચોક્કસ ભાગ કેાઈ શેરમાં રાંકું છું. થોડા દીવસના વાત ઉપર આપણા વચ્ચે ગોલકોન્ડા માઇનઝનાં શેર વીશે વાતચીત થયેલી તમને ધ્યાણ છે ? ”

રાલફે દોડું ધુણાવ્યું.

“ તે દીવસે મેં તમને કહ્યું હતું કે મારી પાસે આ માઇનઝનાં થોડાક શેરો છે, અને તમારા બોલવા પરથી મને લાગે છે કે તેનાં ભાવ આગળ જતાં ઘણા વધી જશે. કેમ ખરું કે ના ? ”

“ હા, આ શેરો ઉપર મારો પુરતો વીશ્વાસ છે અને થોડા વખતમાં એ શેરનાં ભાવ એકનાં દબલ થઈ જનાર હોવાથી મેં પણ ઘણી મોટી કોમતનાં આ શેરો ખરીડ્યા છે. અલબત્ત હેથરલી, હું તમને પણ એ ખરીડવાની ઘણી મજબુત ભલામણ કરું છું. ”

“બસ, હું એટલુંજ માંગતો હતો. રૈતન, મારી પાસે થોડાક રેલવેનાં શેર પણ છે, અને તે સધળા વેચીને હું આ ગોલકોન્ડા માઇનઝનાં શેર લેવા ધારૂંછ. એ ઉપરાંત મારી પાસે ખીજા બે ત્રણ હજાર પાઉન્ડઝ ફાલતુ છે, અને તે સધળા આ માઇનઝમાં રોકવાથી હું ધારૂંછ કે મારી બેટીને માટે ઘણી સફર ગોઠવણ થયલી કહી શકાશે.”

“ઘણો નેક વીચાર. હેથરલી” રાલફ બડબડ્યો.

ખલાસ લોર્ડ હેથરલીનાં પાયમાલીનો ખાડો ખણાઇ ચુક્યો હતો. તેજ દીવસે રાતે તેને લંડનમાં પોતાનાં દલાલ ઉપર ગોલ; કોન્ડા માઇનઝનાં ખીજા પાંચ હજાર પાઉન્ડઝનાં વધુ શેરો ખરીડવાનો તાર કીધો. અફસોસ, લુચ્ચો રાલફ, મેરીને જીતવાની પોતાની કુનેહભરી બાજીની જમીન તપ્યાર કરી ચુક્યો હતો, તેમાં તેને ફરેબનું બી વાવ્યું હતું, અને છેવટે ભવીષ્યનો પાક તો તેનાં જેવા એક સેતાનને હવાલે પડનાર હતો !

લોર્ડ રૈતન એક મધુર ટયુન લલકારતો, પોતાનાં ઘોડા ઉપર પાછો સવાર થયો. તેને આ છુટ્ટા શુભખતે બરાબર ખાડામાં ઉતાર્યો હતો, અને હવે જે વખત જાયજ, તેમાં આ હથીલી મેરી, તેની આગળ પગે પડતી આવી લાગશે. અને ઘડીકમાં પોતાની ચાલાકી વીશે ખુશ થતો, પણ ખીજાજ પળે નીતાની યાદ થતાં દાત્યાં પીસ્તો તે પોતાનાં મેહલનાં દરવાજા આગલ આવી પોંદ્યો. સખર આંધ ફાણુ લોર્ડ રૈતન જેવાં એક મોટા ઉમરાવનાં બંગળાની બરાબર અધ્ધવચ્ચે લાંબા તાંત્યા કરીને બેસીને ખુશાલ જીવે બીડી પુકવાની નફતાઈ કરી રહ્યો હતો ?

“તું ફાણુ છે રે” રાલફે પોતાનો ઘોડો થોભાવતાં દમમાં પુછીયું.

પેલાએ ઉંચું જોયું. અને ઉભા થવાની પણ તસદી લીધા વગર, થડે કલેજે બોલ્યો.

“કેમ છેઓ, લોડ રેતન ?”

યેંહા આ વળી કોણ અદલાતુન એમીયલ હતો, કે જે તેનાં બંગળામાં જવાનો રસ્તો રોકી રહ્યો હતો. અને વળી તેનાં જેવા એક મોટા અમીરને ઓળખવાનું માન પણ ધરાવાની સરકશી કરી રહ્યો હતો ?

“તું કોણ છે. અને હયાં શું કરેછ ?” રાલફે બુમ પાડી.

“મને નહિ ઓળખાતા મારા લોડ” પેલો ઠીંગણો ધીમેથી ખડો થતાં આગળનીજ માફક થંડા સાદે બોલ્યો.

અલબત્ત રાલફ તેને ઓળખતો હતો નહિ આ બંને જણા છેલ્લી વેળા એકમેકને મળીયા પછી રાલફની જીંદગીમાં, કચકાંઠ ઉઠળપાડળ થઇ ગઇ હતી.

“નહિ હું તને ઓળખતો નથી, અને ઓળખવા માંગતો પણ નથી. ચાલ નીકલ હયાંથી નહ તો હમણા મારા માણસ પાસે તુને લાત મારીને બાહર કધાવી ઉપરથી તારો ઉપર બર પ્રવેશનો આરોપ મુકશ.”

“ધીરે મારા લોડ ધીરે” પેલો સેહજ હસ્તાં બોલીયો “તમારી મગજ શક્તી તો કેડી ધણી નબળી દેખું” યાદ છે. મારા લોરડ કે આજે આશરે છ મહીનાં અગાઉ લંડનમાં કોલમબાઇન ભડીયારખાણમાં મને તમારી સાથે ઓલખ કરવાનું માન મળીયું હતું. હું આપણો બંદો મીં વરકલી છું” તે પોતાની તોપી ઉતારતા બોલ્યો.

રાલફનો ચેડુરો ગંભીર બની ગયો. કોલમબાઇન ભડીયારખાણું અને વરકલીનું નામ સાંભળતાં તેની સધળી અસલી યાદ પાછી તાજ થઇ, તેને પોતાને ચીડોડેલા હાલતમાં એક ગ્લાસ જીનને માટે તવળતો દીડો, અને પોતાનાં જેવા દુનીયાથી રદ-ખાતલ થયલા બદમાસોની સાથે વાત કરતાં સાંભળ્યો. ત્યાર

પછી એક કંગાળ અંધારા ઓરડામાં, તેણે એક સ્ત્રીને ચુલા ઉપર કાંઈ પકાવતાં દીઠી. આહ, આય તેજ અશરારૂ નીતા હતી, કે જેણીને તેજ દીવસે, તે કાણુ હતો એવું જાણવા પછી તે તજી આવ્યો હતો.

“હું તમુને ઓળખું” તે પોતાની ધારતી છુપાવાની કોશેશ કરતાં બોલ્યો. “પણુ તેથી, હું નહિ ધારતો મીં વરકડી, કે તમુને મારા દરવાજા આગળ આવી રીતે ધામે નાખવાનો કાંઈ હદ મળીયો”

“બરાબર છે, મારા લોડ” વરકડી બોલ્યો. “પણુ હું તમુને ઓળખું એટલુંજ નહિ મીં બેનીસ્તર, પણુ તમારા બેહેસ્તી બાવાનેથી ઓળખું છું. હમે ઓસ્ત્રેલીયામાં મળ્યા હતા. ખીયારા તદ્દન ચોખ્ખા ખીસોર જેવા આદમી હતા.”

આ માણસની આવી અસાધારણ નફતાજ માટે, રાલફે તેને ત્યાંજ થડો કરી નાખવાનો વીચાર કીધો. પણુ નહિ તે જાણતો હતો કે આ વેહેંત્યું એક બરો ઉદાવગીર હતા, તે તેનાં વીશે ચોકકસ ચીજો જાણતો હતો, કે જે સઘળી બાહર આવવાથી તેનાં જેવા એક મોટા અમીરની આખરમાં કેવું મોટું ગામરૂ પડી જાય? જાણે વરકડીએ તેનાં વીચાર વાંચ્યા હોય તેમ તે બોલ્યો.

“તમારે કાંઈપણુ શીકર કરવી નહિ. મારા લોડ મેં તમારાં કાળાં લુતકાળ વીશે કાંઈ આગળ સેહજ પણુ એશારો કીધો નથી. અલખત તમારા જેવા એક જવાન ઉમરાવ માટે, તમે એક વેળા કીસમતનાં સહીથી નીચળાં ચકકર તળે દબાયા હતા, એ વીચાર કાંઈ ઘણો પસંદ કરવા જોગ નથી. તદ્દન વાજખી છે. અથવા તો તમારા પીતા કે જેવણુ પણુ જ્યારે નસીબનાં સહીથી નીચળાં ચકકર તળે દબાયા હતા. ત્યારે તેવણુ

નેખી ઝોળખવાનું મને માન હતું, એ વીશે એક પણ જીવતું ઇનશાન જાણતું નથી.”

“બહુજ દુરઅદેશ વીચાર, મીં વરકલી” રાલક બોલ્યો. અલખત મારા જેવા ઉમરાવને પોતાની ગઘગુજરી યાદ કરવા જરા નહિજ ગમે.”

મીં વરકલીએ પોતાનું દોડું ધુણાવ્યું. તે રાલકનું બોલવું સમજી ગયો હતો.

“અને તમુને તેમજ તમારા પીતાને ઝોળખતો હોવાથી, મેં વીચાર કીધો મારા લોડ” વરકલીએ આગળ ચલાવ્યું “કે જે મીલકતનાં તમે માલેક બન્યા છો, તે હું મારી નજરો નજર જોઈ આવું. આખરે મારી આશા ફળી છે, અને હું હમણા તમારી સાંમે ઉભો છું. હવે તમુને મારી સાંમે કાંઈ પણ વાંધો હશે નહિ, મારા લોડ.”

“નહિ, એમાં શું છે. મીં વરકલી” રાલક પોતાનો હાથ કરડતાં બોલ્યો “પણ તમે હયાં કેઠે નજદીકમાંજ રહોછ કે ?”

“હા, હું મારાં સગાં સાથે હયાં નજદીકમાંજ રહું છું, પણ શીકર નહિ મારા લોડ” મેં તેવણને કાંઈ પણ કહ્યું નથી.”

“તમારી આ દુરઅદેશી મને ઘણીજ પસંદ પડેછ, મીં વરકલી. જો કાંઈ વેળા તમુને મારી મદદની કાંઈ જરૂર પડે તો——”

“ઘણો ઉપકાર થયો, મારા લોડ. જો તમે પોતેજ આ તમારી ઉદાર માંગણી મારી આગળ નહિ જણાવી હતે, તો મારો વીચાર ચુપ રહેવાનોજ હતો. સાહેબને કહું જે મને હમણા પુટીઆંની ઘણીજ મારામાર છે.”

રાલકે પોતાનો હાથ ખીસામાં નાંખ્યો, અને તેમાંથી કેટલીક નોટ ખેંચી કહાડી.

“લેવ, હું ધારૂંછ કે એ તમુને ધણી કામ લાગશે.”

ધીમેથી મીં વરકલીએ પોતાનો હાથ લંબાવ્યો, અને તે નામદારનો ઉપકાર માન્યો.

“ત-તમે હયાં ધણો વખત રેહવા ધારોછ, મીં વરકલી” રાલફે સીધ્તથી પુછીયું.

“હું તે કહી શકતો નથી, મારા લોડ. પણ તમારે ખાત્રી રાખવી કે મીં વરકલી એક એવી કીસમનો આદમી છે કે જે પોતાની જાનને તાણું કેવી રીતે મારવું એ સારી પેઠે જાણે છે. સાહેબજી, મારા લોડ.”

અને એક જલા ઉમરાવને શરમાવે એવી રીતે રાલફને એક “બાઉ” કરીને, મીં વરકલી ત્યાંથી ચાલતો થયો. રાલફે પોતાનો ઘોડો આગળ ચલાવ્યો, પણ વરકલી તેની પાછળ જોતો ઉભો.

“હું જાણુંછ-હું જાણુંછ” તે બડબડ્યો “બેરાદર વરકલી તુંને એક ધણો સધ્ધર આસામી મળીયોછ, એક ધણોજ અશરાફનો ફરજંદ જડીયોછ.”

પ્રકરણ ૨૧ મું.

“મને ઇંગલેંડ નથી જવું. મને પેલા ટાપુ ઉપર લાઇ જાઓ” સ્ટેલાનો આ પોકાર લેડી સીસીન્ગરનાં નરમ અને દયાળુ અંતઃકરણમાં એક તીરની માફક પેડો, અને તેણીએ અત્યંત માયાથી સ્ટેલાને ધીરજ આપી.

“એહેન સ્ટેલા, જરા ધીરજ ધરો” તેણી બોલી “મારો લાઇ તમે જ્યાં કેહશો ત્યાં તમુને લાઇ જશે પણ હાલ તુરત તમે જરા શાંત રહો. આ ટાપુ ક્યાં આવ્યો છે તે હમુને ખબર

નથી, કારણ હમે તમને ભરદરીયે ઉપાડી લીધાં કુતાં અને—અં હં કાંઈ નહિ ” સ્ટેલાને ધુજતાં જોઈને તેણી બોલી “ તમે જરા પોઢી ઉઠો, અને ત્યારપછા મારો ભાઈ એ બાબદ તમારી સાથે વાત કરશે. ”

સ્ટેલાએ ઉઘવા કેર મરડી, પણ તે માત્ર એક ફાકત ફાશેજ હતી. રાથનો ટાપુ ક્યાં આવ્યો હતો તે તો તેણી પોતે પણ બરાબર જાણતી હતી નહિ. અલગત તે ટાપુ વાંકુવરનો એક ભાગ હતો એટલું ચોક્કસ હતું. પણ તે ટાપુનાં કીયા ભાગ ઉપર તેણીએ રાથ સાથે સુખી દીવસો ગુજાર્યા હતા, તેનું ચોક્કસ વર્ણન તેણી આપવાને અશક્ત હતી એહ, કદાચ તેણીનાં મયા પછી રાથને કાંઈ કસું થયું હોય તો ? નહિ, ત્યારે તો ત્યાં પાછું જઈને તેનાં વીશે કોઈ નાનુશ બાબદથી વાકેફ થવું તેનાં કરતાં તો, લવીખ્યમાં તેને પાછા મળવાની ગમે એવી પણ ખોટી આશા તેણીને વધુ સધ્યારો આપશે.

અને તેથી આશરે અરધા કલાક પછી જ્યારે લેડી સીસી-લયા તેણીની કેબીનમાં પાછી ફરી, ત્યારે સ્ટેલા ઘણી શાંત હતી.

“ હું હમણા મારા ભાઈ સેસીલ સાથે તમારે વીશે વાત કરતી હતી ” તેણી બોલી “ અને તેવણુ આ ટાપુ ક્યાં આવ્યો છે તે બરાબર જાણવા માંગેછ. ”

“ ઓ નહિ. તમે મને તમારી સાથે ઇંગ્લેંડ લઈ જશો ? ” સ્ટેલાએ પુછીયું.

“ એમાં પુછવાનું શું છે, જ્હેન ” સીસીલયા હસ્તાં બોલી “ મારા ભાઈ તમારે ખાતર ગમે ત્યાં જવા અને ગમે તે કરવા તયાર છે, અને અલગત હું પણ તૈયાર છું. કારણ હમે બંને એક વીચાર અને એકદીલીથી હંમેશાં વતયે છીએ. હમે જોરીયાં ભાઈ જ્હેન છીએ, અને તેથીજ મારું નામ સેસી-

લયા અને તેનું નામ સેસીલ છે. મારા પીતાનાં ગુજરવા પછી એવણને હમણાજ લોડ લેસલીનો ખેતાજ મળીયો છે, પણ તેટલાં મારી તખીયત નાદરસ્ત ચાલવાથી મારા ભાઈએ મોટી કીંમતે આ સ્ટીમર ખરીદી લીધી, અને હમે બંને દરિયાની મુસાફરીએ નીકળ્યાં. પણ સ્ટેલા આ મુસાફરી હમને હંમેશા એક યાદગાર બનાવ તરીકે યાદ રહી જશે, કારણ હમે તમારાં જેવાં એક જલાં મીત્રને મેળવી શક્યાં છીએ.”

ખીજ એ દીવસ પછી સ્ટેલા, લેડી સીસીલયા સાથે “કોગરીશગની” કેક ઉપર દાખલ થઈ. લોડ લેસલીને એ વીશે આગળથી ખબર પડી હતી, અને તેથી તેને તુટક ઉપર એક કેક—ચેર ગોઠવીને તક્યાર રાખી હતી. ઘણીજ કાળજીથી તેને સ્ટેલાને તે ખુરસી ઉપર બેસાડી, પણ તેણીને વીચારમાં પડેલી જોઈને તે પાછો પોતાની બહેન તરફ ફરીયો.

સ્ટીમર ધમધોકાર આગળ વધતી હતી, અને એકવાર ફરીથી સ્ટેલાની આંખો આંસુઓથી ભરાઈ ગઈ. આહ, આ નાતરસ માહસાગરનાં મોજાઓ તેણીને દર પળે રાથથી દુર ઘસડી જતા હતા.

“સીસ, તેણી કેવી ખુશસુરત દેખાયછ” લોડ લેસલી પોતાની બહેન આગળ બોલ્યો. “અરે પણ તેની રડેછ. એને પોતાની આગળી પાછળી તારી આગળ કહી કે સીસ?”

“નહિ હું” તેણીની જાંઘની વીશે કાંઈ પણ જ્વલતી નથી. ગરીબ બીચારી. તેણીને આવી રીતે રડવાનું શું કારણ મળ્યું હશે.”

“ખુદા તે જાણવાને મને જુદી બક્ષે” લોડ લેસલી બોલ્યો. “પણ મને ખ્યાલ છે, સીસ, કે જે મજવામાંથી આપણે તેણીને ઉપાડી લીધી હતી, તે ઉપર સ્ટીમર “એન્ડરેમીડા”

નામ ક્રાતરેલું હતું, અને એ સ્ટીમર ભર દરીયે દુબી ગઇ હતી એવું મેં પેપરોમાં વાંચ્યું છે. આ છોકરી કાંઈ ટાપુ ઉપર ઘસડાઇ ગઇ હશે, ત્યાં તેણીનાં કાંઈ ઓળખીતાં હશે, અને તેથીજ તેણી હમણા ત્યાં જવા ઘણી આતુર છે. હું ઇચ્છું છું કે તેણી મને આ ટાપુની ઇલાણી બરાબર આપી શકે.”

અને વાંચનાર, લોર્ડ લેસલીનું અંતકરણ પણ તેની ખૂદેન જેવુંજ દયાળુ હતું. આ ખુશસુરત, શોકતુર છોકરીને મોહત-માંથી બચાવ્યા પછી, તેનામાં કાંઈ અજબ તરેહનો ફેરફાર થઇ ગયો હતો. વારંવાર તે સ્ટેલાની ખબર પુછતો હતો, અને સીસોલયા સાથે જાણે તેને ખીજી કાંઈ વાત કરવાને સુજન નહિ પડતું હોય, તેમ તે હંમેશા સ્ટેલાનીજ વખણુ ગાતો હતો.

દહાડાઓ વેઠતા ગયા, સ્ટેલાનાં ચેહરા ઉપર જરા રતાશ આવવા લાગ્યો, અને લોર્ડ લેસલી હવે તેણીની સાથે જરા વાતચીત પણ કરતો હતો સ્ટેલા તેનાં સવાલોનો ફક્ત એક કે બે શબ્દમાંજ જવાબ આપતી હતી. પણ તે ટુંકા લફડો લોર્ડ લેસલીને કેવા કોમતી હતા ? સ્ટેલાને જરા તંદરોસ્ત જોઇને તેનું હૃદયું હરખાઇ જતું હતું, પણ તેની ગમે એવી કોશિશ છતાં તે સ્ટેલાની ઉદાસીનું કારણ સમજી શક્યો નહિ.

“મીસ મોરગાન્ટ આપણે પરમ દીવશે ઇંગ્લેન્ડનાં કાસ્તા ઉપર આવી લાગશું. હું ધારું છું કે તમારાં ત્યાં કાંઈ સગાં હશે ?”

“નહિ, મારાં કાંઈ પણ સગાં નથી, અને મારું એવું એક પણ ઓળખીતું નથી, કે જેને ઘર હું આશરો લઇ શકું” તેણી દલગીર અવાજે બોલી.

“ત્યારે તમે હમારે ત્યાં આવશો ?” લેસલીએ ધીમેથી

“ જો નહિ, આ સ્ટીમર ઉપર હું તમારી સાથે છું એ એક જુદો સવાલ છે, પણ એક વાર આપણે કીનારા ઉપર ઉતરીયા પછી હું મારી મેદમાનદારીનો બોજ, તમારે માથે નાંખવા માંગતી નથી, લોડ લેસલી.”

લેસલીએ મેંહ કુમળાવ્યું.

“ હું દલગીર છું કે તમે હમુને પારકાં મીસાલ ગણો છો. મીસ મોરડાન્ટ ” તે બોલ્યો “ હમે તમુને હમારે ત્યાં જોઈને ઘણું ખુશી થઈશું. કારણ સીસીલયાને પણ હવે તમારા વગર જરા ચાલતું નથી. જોવ, વીચાર કરો.”

“ હું તમારી લક્ષી લાગણી માટે ઘણી આભારી છું ” સ્ટેલા બોલી.

“ ત્યારે તમે હમારે ત્યાં આવવા કબુલ થાઓ છ. મીસ મોરડાન્ટ ? ” લેસલી ખુશાળીની એક ધુજરી સાથે બોલ્યો.

“ હા, તમારી મરજી હશે તો હું કબુલ છું.”

લોડ લેસલી કાંઈ વધુ બોલવા જતો હતો, પણ સ્ટેલાને તુરતજ પોતાની આંખ બંધ કરતાં જોઈને તે સીધો પોતાની બહેનની કેબીન તરફ ફર્યો.

“ સીસ, તેણી આપણે ત્યાં આવવા કબુલ થઈછ ” તે તુરતજ બોલ્યો.

“ ખરેખર ? તમે તેણીને પુછીયું શું ? ”

“ હા.”

“ વેલ, ત્યારે તો હું ઘણી ખુશી છું.”

“ અને હું પણ ખુશી છું, કારણ તું જાણેછ સીસ, કે હું તેણીને ચાહું છ.”

મકરણ ૨૨ મું.

એક કમનશીબ, નાવારેસ, નીર્દોશ, નાતવાન, નાદાન છોકરીને, આ દગલખાજ દુનીયાની દયા ઉપર એકલી છોડી મેળવી, એના જેવું ઘાટકી અને કમઅકકલ પગળું ખીજું શું હોઈ શકે? જરા પણ શક હતો નહિ, કે લોડ લેસલી અને લેડી સીસીલયા, સ્ટેલાની આવી કમનશીબ સ્થિતી જાણવા પછી તેણીને પોતાને ઘરે લઈ જવા ધણા આતુર થયાં; અને સ્ટેલાએ પોતે પણ પોતાની એકળવાઈ હાલતનો ખ્યાન કરીને તેણીનાં આ લલાં દોરતોની ભલભનસાઈનો હાલતુરત પુરતો લાભ લેવાનો વીચાર કીધો.

જેમ જેમ તે સ્ટીમર આગળ વધતી ગઈ તેમ સ્ટેલા પોતાની જાંદગી પાછલા બનાવો યાદ કરવા લાગી. તેણીને ખ્યાન હતું ત્યાંસુધી તે પોતાની માતાની સાથેજ નાહનપણ થી રહી હતી, અને તેણીનો બાપ કેણુ હતો, તે ક્યાં હતો, એ વીશે મીસીસ મોરડાનટે તેણીને કાંઈપણ જણાવ્યું હતું નહિ. પણ હવે જ્યારે તેણી આ દુનીયામાં તદ્દન એકલી પડી, ત્યારેજ તેણીને ખ્યાલ આવ્યો કે આ ભવસાગરનો તોફાની દરીયો તરવા યા દુબવા માટે, તેણી એક ધણીજ ભયંકાર હાલતમાં ફસી પડી હતી. એ વીચારથી તેણી પોતાનાં એકરા ઉપર બને હાથો ધાંકીને તેણી રડવા પડી.

“શું છે. સ્ટેલા” સીસીલયા ત્યાં એકાએક આવી લાગતાં તેણીએ પુછીયું “તમે એમ ઘડીઘડી આંખપાણી કરોજ, એ જોઈને મારો તેમજ સેસીલનો જીવ બળી જાયજ. તમુને શું મદદ જોઈયેજ સ્ટેલા?”

“મદદ !” તેણી બોલી “જાણે હમણા તમે મને કાંઈ-

પણ મદદ કરતાં નથી! ઓ લેડી સીસીલયા હું ધરખાર અને પૈસા ટકા વગરની છું, અને તેથીજ તમે મને તમારે ત્યાં લઈ જાઓ. અફસોસ. મારાં દીવસો આંધ કપડાં છે તે પણ તમારાં છે, કારણ મારી ગીરોથી હું મારો પોશાક ખરીડવા અશક્ત છું.”

“પણ સ્ટેલા, તમારે યાદ રાખવું જોઈએ કે હાર દરીયા-માંથી બચવા પામેલાં માણસો કાંઈ પોતાની સાથે કપડાંની વાંક રાખતાં નથી. અને તેથી મેં મારાં કપડાં તમને આપ્યાં, એમાં દલગીર થવા યા શરમાવા જેવું કાંઈ નથી. ધારો કે તમારે બદલે હું આવી રીતે બચી જવા પામી હોતો તો તમે શું એમ ધારો છ કે હું તમારા કપડાં લેવા નાં પાડતો ?”

“પણ તે એક જુદો સવાલ છે” સ્ટેલા બોલી “તમે તો તવંગર છો, તમારાં હોસ્ત અને સગાંબહાલાં છે, તમારું ધરખાર છે, જ્યારે હું——અરે હું કાણ છું. તે પણ તમે જાણતાં નથી”

“નાહિ, હું જાણું છ કે તમે મીસ સ્ટેલા મોરગન્ટ છો. એક ઘણાં લલાં અને રાંક લેડી છો, કે જેવજીને મેળવવા માટે હું ઘણી મગરૂં છું. જ્હેન સ્ટેલા, તમે હમારી ઉપર વીશ્વાસ રાખો, અને લેવ તમારા અંગત ખર્ચ માટે જોઈતા પૈસા હું હમણા તમારે માટે લાવી છું.”

“ઓ હું એ પાછા ક્યારે વાળીશ ?”

“વાહ. તમે તો જાણે નાટકની એક્ટીંગ કરો છ” સીસી-લયા હસ્તાં બોલી “ગમે તે પણ દુનીયાં એક નાની જગ્યા છે, અને તેથી એક ખુણામાંથી કોઈ દીવસે તમારો કોઈ ખેંસા નીકળી આવીને હમારું સંઘળું કરજી શીટાડીને તમને હમારું પાસેથી લઈ જાય, તો એ જોઈ હું ઘણી અજબ થવશ નહિ,

અને તેમ જો કદાચ નહિથી બને, તોપણ ધીરજ ધરો. ખેન કે નવાલીનો વાલી ખુદ છે. બોયે પડીયા કાંઈ હંમેશ સુધી બોયે પડી રહેતા નથી. વખત આવતાં તે કીરતાર તેઓને પણ મદદનો દસ્ત આપીને તેઓની નીચી હાલતમાંથી ઉંચે ઉઠાડે છે. પણ સખર મને એક વીચાર સુજે છે. રટેલા, તમે જો એમ ધારતાં હોવ, કે તમે હમારી સખાવત ઉપર જીવોછો, તો બલે તમે મેહનત કરી તમારું ગુજરાન કરી શકશો. તમે મને એક કંપેનીયન તરીકે ઘણા કામ આવશો રટેલા.”

“કંપેનીયન!” રટેલા અજબખીયાં બોલી “ઓ મને તો કાંઈપણ કામ આવડતું નથી.”

“કાંઈ નહિ, તમે ધીરે ધીરે શીખશો. મારા જેવા એક એકલી સ્ત્રીને તમારાં જેવા એક લેડી કંપેનીયનની ઘણી જરૂર છે. કાનણ જોકે મારો લાઇ હંમેશ મારી સાથે છે, પણ બે નાનુક પંઠણીઓનાં સાથે વસવાત અને વાતચીતમાં કાંઈ ઔરજ મગ્નહ છે.”

“પણ હું તમુને કેવી રીતે કામ લાગશ. મને તો માછલી પકડતાં, શેકાર કરતાં. અને ખુશ્લી હવામાં ફરવા સીવાય બીજું કાંઈપણ આવડતું નથી.

લેડી સીસીલયાએ રટેલા તરફ અજબખીયાં જોયું.

“આવો વીચીત્ર હુંનર તમે ક્યાં શીખ્યાં, રટેલા ?”

“પેલા ટપુ ઉપર” રટેલા ગગગતા સાદે બોલી અને સીસીલયાએ તેણીની આંખમાં આંસુ આવતાં જોઈને વાત ફેરવી નાખી.

“ત્યારે તમે મારી આ માગણી કબુલ કરોછ. રટેલા ?”

“હા, હું તમારે માટે મારેથી બનતું કરીશ.” રટેલાએ ધીમેથી જવાબ આપ્યો.

ત્યાર પછી તેણી કાંઈ ઉંડા વીચારમાં બેઠી. હા, તેણી સીસીલયાની ઘણી ઉપકારી હતી, પણ તેણીનો સમજો બદલો વાળી નાંખવા પેલા ટાપુ ઉપર મોટે ખર્ચને પડ્યો હતો. સ્ટેલા જીવતી હતી, કે તેણી અને રાધ એક રીતે લખોપતી હતાં, છતાં હમણા લોકોને આશરે રહેવા માટે કુદરત તેણીની કેવી ઠેકડી કરતી હતી. છતી દોઝત છતાં બીખારી દાઢત એ કલબુગ નહિ તો ખીણું શું ?

લેડી સીસીલયા પોતાનાં લાઠ આગળ દોડી, અને આ કમપેનીયન વીશેની ગોઠવણ જણાવતાં, લોડ લેસલી ઘણોજ ખુશ થઈ ગયો.

“પણ સેસીલ, તે દીવશે તમે મારી આગળ એક ગંભીર એકરાર કરીધો હતો” તેણી બોલી.

“હું તે જાણું છું” તેણીનો લાભ બોલ્યો “અને અલગત હું તે એકરાર પાછો ખેંચી લઈ શકતા નથી.”

“આપણે તેણી વીશે કાંઈ જાણતાં નથી, ફક્ત થોડાંજ અઠવાડયાં થયાં આપણે તેણીને ઓળખ્યે છીએ, અને તેટલા વારમાં તમે તેણીને પરણવા માંગો છો, સેસીલ.”

“મેં તારી તરફથી આવા કાંઈ વાંધાની આશા રાખી હતી, પણ પ્યાર અને ડાહપણ એ એકબીજાથી ઉત્પત્તિ ચીજો છે, અને પ્યાર વારંવાર ડાહપણનું સાંભળતો નથી. તેણી આપણે ત્યાં આવે છે, એ જાણી હું ખુશી છું. આય કંપેનીયન વીશે તારો વીચાર મને બહુજ પસંદ છે અને જો તેણી “લેસલી એમ્મી”માં નહિ આવતે તો હું ખીણ પળે તેણીની પુઠે જવાને ચુકતે નહિ.”

“સેસીલ !”

“તારે મમે તો એને ઘેલાપણું કહે, પણ તે એવી જાતનું

ધેલાપણું છે કે જેમાંથી હું કદીખી સાહજે થવશ નહિ.”

તે તુટક ઉપર ફરીયો, કે જ્યાં સ્ટેલા હજુણ સુધી વીચારમાં બેઠી હતી. લોડ લેસલી તેણી સાથે દુનીયાદારીની પરચુટણ વાન કરતો બેઠો. પણ તેણે કદીખી તેણીને કાંઈ અંગત સલાહ પુછ્યો નહિ. આહ, આ ફરીયાનાં મોઝની માફક હમણા તેનું જીગર ઉજળતું હતું. વારંવાર તે “તમુને સરદી લાગશે” એવાં બાહણાં હેઠળ સ્ટેલાનાં ગળાં આસપાસ ધુજતે હાથે શોલ લપેતતો હતો; વારંવાર, “તમુને કાંઈ એકસરસાઈક લેવી જોઈયે” એવું કહીને તે તુટક ઉપર તેણીની સાથે ફરતો હતો, અને આવી રીતે તેણીની નજદીક રહેવામાં લોડ લેસલી હાલ તુરત સંતોષ માની લેતો હતો.

આખરે ઇંગલેંડનો કીનારો દુરથી નજરે પડ્યો અને તે જોતાં સ્ટેલાનાં અંતઃકરણમાં આશ્વાનું એક કીરણ સજીવણ થયું કારણ કેાઈ બેઠી લાગણીથી તેણી ખાત્રીથી માનતી હતી કે રાત્ર પાછો તેણીને હયાંજ મળનાર હતો.

સ્ટીમર બારામાં દાખલ થઈ, અને સ્ટેલા લેંડી સીસીલયાને મદદ કરવા દોડી. આ બંને સાથે બેહન તેણીને પોતાને ઘરે લઈ જવા એટલાં આતુર હતાં, કે તુરતજ તેઓ એક ત્રેન ઉપર ચઢી બેઠા, અને સાંજ પડતાં તો તેઓ દેવનશાયરનાં સ્ટેશન ઉપર આવી પુગ્યાં. ત્યાં એક સુંદર ગાંડી તેઓને માટે તૈયાર હતી. જ્યારે તેઓ “લેસલી એમી” તરફ હંકારતા હતા, ત્યારે સેસીલ દેવનશાયરની સઘળી જોવા લાયક ચીજો ઉપર સ્ટેલાને લેકચર આપતો હતો.

“આ રહ્યું હમારું ગરીબડું ઝુપડું” લોડ લેસલી આખરે પોતાની સાંભે આંગળી કરતાં બોલ્યો.

સ્ટેલાએ તે તરફ નજર કીધી એક ઉંચા તેકરા ઉપર સરો-

વરનાં ઝાડથી ધંકાયલું તે એક ખુબસુરત મકાન હતું.

“ તમારું ઝૂપડું કેવું સુંદર છે ” સ્ટેલા વખાણ કરતાં બોલી “ હું ધારંછ લોડ લેસલી કે તમે એ માટે ધણા મગરૂર હશો. ”

“ મગરૂર ” સીસીલયા બોલી “ અરે મારો ભાઈ તો એમજ જાણેછ, કે “ લેસલી એમી ” જેવી ખીજ કાંઈ ધંમારતજ નથી. ”

તેઓની ગાડી બંગલાનાં કંપાઉંડમાં દાખલ થઈ, અને તે દરવાજાની આસપાસ સફ સમારી ઉભેલા સઘળા નોકરોનાં “ ભલે પધાર્યાં, મારા લોડ ” નાં આવકારને સેહજ ડોકું કરતા તેઓ હોલમાં દાખલ થયા. અલખત લોડ લેસલી પોતાનાં મેહલ માટે મગરૂર રહે એમાં કાંઈ નવાઈ હતી નહિ. દેવલો ઉપર લેસલી ફેમીલીનાં વડવાઓ મોટી બોધલ પેન્ટ છત્રીઓમાં જાણે જીવતાજ બેઠા હતા. તેઓનાં લોખંડનાં બખતર અને તલવારો બાજુમાં લટકતાં હતાં, અને અસલી રીમતી ફરનીયર અને વીજળાની લાઇટથી તે દીવાનખાનું પરેસ્તાન જેવું લાગતું હતું.

“ લેસલી એમીમાં ભલે પધાર્યાં, મીસ મોરડાન્ટ ” સેસીલ ખુશાળીથી બોલ્યો.

એક મોટો શેકારી કુતરો સ્ટેલાનાં પગ આગળ ગેલ કરતો આવ્યો, અને તે ઉપર વાંકી વળવાને મસે, સ્ટેલાએ પોતાનાં દોસ્તાની બલાઈ માટે, તેણીની આંખમાં આવેલાં આંમુઓ છુપાવ્યાં.

“ હું તમને મારો બંગલો હમણાજ દેખાડવા આતુર છું, મીસ મોરડાન્ટ, ” લોડ લેસલી બોલ્યો “ પણ નહિ, તમને બેઠે જણ્યું હમણા આશાયશની જરૂર છે. આવતી કાલે સહવારે હું તમને દેખાડશ. ”

“કે જ્યારે તમુને દરેક મીજ વખાણવીજ જોઈશે” સીસીલયા બોલી “કારણ જે માણસ મારા આ લાઈનાં મેહ-લને વખાણુનો નથી, તેની સાથે તે હંમેશ ખીયાબાઈંજ રાખેછ.”

“મારી બહેનનું કેલવું તમે જરા પણ માનતાં નાં, મીસ મોરગન્ટ” હોડ લેશલી જરા ચીરડાતાં બોલ્યો “પણ એટલું તો ખરું કે જ્યાં સુધી તમે રેતન-હોલ જોશો નહિ, ત્યાં સુધી મારા બંગળાની તમુને એકકે જોડી મળશે નહિ.”

“તે માટે હમે થોલશું” સીસીલયા બોલો “ચાલો સ્ટેલા હવે હું તમુને તમારો ઓરડો બતાઉં”

“આ ઓરડો ઘણોજ સુંદર છે” સ્ટેલા ત્યાં જવા પછી બેઠી “ઓ લેડી સીસીલયા તમે તો મને એક પરોણા તરીકે ગણોછ.”

“ત્યારે શું તમે હમારા પરોણા નથી. અરે હા ખરા, તમે તો મારાં કંપેનીયન છો. પણ કાંઈ નહિ, મારાં કંપેની-યનને પણ મારા જેટલાજ સગવડ આપવાનો મને ધખારો છે. સ્ટેલા, હમણા તમે આ બીજાણા ઉપર જરા આસાપશ લેવ, અને જમવાનાં બેઝની થોડો વખત અગાઉ, મારી દાસી તમુને ટ્રેસ કરાવા આવશે.”

વાંચનાર, મેહમાનદારીની પણ હદ હોય છે. પણ લેડી સીસીલયા તો સ્ટેલાની મેહમાનદારી માટે સઘળી હદ ઓળંગી ગઈ હતી.

“ઓ નહિ નહિ, મને દાસી પી કાંઈ પણ જરૂર નથી. ખચીત તેણીને શું કામ સોંપવું તેથી મને આવડતું નથી” સ્ટેલાએ વાંધો ઉઠાવ્યો.

“પણ સુસીને પોતાનું કામ ખતર છે” તુરતજ જવાબ મળ્યો.

રટેલા તે સુંદર ઓરડામાં એકત્રી પડી. તેણીનું નાભુક હમયું આ બલાં બાઇ બેઠેનતી બલમનસાઈ માટે ઉભાઇ જતું હતું, પણ રફતે રફતે તેણીનાં વીચારો પેલા ટાપુ તરફ ફરવા લાગ્યા, અને ત્યાંની જીંદગીની સાબાઇ, અને અહિંની સુદરતા માટે તેણી સરખામણી કરવા લાગી.

અને જ્યારે રટેલાં પોતામાં ઓરડામાં આવો વીચાર કરતી બેઠી હતી, ત્યારે બીજી બાબુ તેણીનાં મેહમાન કાંઈ મુદીજ વાતચીતમાં રોકાયાં હતાં.

“તમારે હવે ધણું સાવચેત રહેવું જોઈએ, સેસીલ” સીસીલયા બોલતી હતી. “લેસલી એવીમાં બહે પધાર્યા” એ શબ્દો તમે એવી રીતે બોલ્યા, કે હવે શું બનશે તેનાં વિચારથી હું મભરાઈ ગઈ.”

“હા. સી. હું તારી ચેતવણી જરા ભુલી ગયો. પણ હું નહિ ધારતો કે તેણી મારા અવાજ ઉપરથી કંઈ સમજી ગઈ હોય,” લોડ લેસલી બોલ્યો.

“નહિ હાલતુરત તો તેણી દેખતી આંખે અપંગ છે. હું અજાણ થાઉં છ કે તેણીનું મગજ હંમેશાં રાફી રાખવા, તેણી એવો તો શું અને કેાલુનો વીચાર કરતી હશે?”

“બધું જણાશે. વેલ, હું તુને વચન આપુછ, સીસ, કે હવેથી હું જરા વધુ સંભાળ રાખશ.”

“હા, તમે જો તેણીને જીતવા માંગતા હોવ, તો હાલ તુરત તમારે ચુપ રહેવું. સેસીલ, કારણ મને લય છે કે જ્યારે તેણી જાણશે કે તમે તેણીને આહો છો—”

“તો શું?”

“ત્યારે તેણી આપણને છોડી જશે” સીસીલયા ગંભીર અવાજે બોલી “અને હું તેણીને ખોદવા માંગતી નથી.”

“અને હું પણ તેણીને ખોહવા માંગતો નથી” તેણીનાં લાઘવે પડ્યા કીધા.

પ્રકરણ ૨૩ મું.

લેડી સીસીલયાએ જે દરેસો સ્ટેશનને આપ્યા હતા તેમાં એક કાળી અને સફેદ રીતનનાં સુંદર “ગવન” હતો. આ પોશાક તદ્દન સાદો હતો, પણ જમવાનો ખેલ થતાં જ્યારે એક દાસી સીસીલયાનાં કેહવા પ્રમાણે તેણીને દરેસ કરાવા આવી, ત્યારે તેણીની પસંદગી આ “ગવન” ઉપર પડી, અને સ્ટેલા આખરે તે પેહડીને નીચે ગઇ.

લોડ્સ લેસલી તેણીને દાદર આગળજ મળીએ અને સ્ટેલાને આવા પોશાકમાં સજ થઇલી જોઇને તે ઘડીભર લેડી સીસીલયાને આપેલું પોતાનું વચન ભૂલી ગયો.

“તમે જરા પણ ઠાકેલા જણાતાં નથી, મીસ મોરડાન્ટ” સ્ટેલાનાં સુંદર ચેહરા તરફ જોતાં તે બોલ્યો. “ચાલો આવો આપણે દાઇનીંગ રૂમમાં પેટની પુંજ કરવા જઇએ.”

તેઓ બંને તે ચોરડા તરફ ફરીયાં. સીસીલયા તેઓની રાહ જોતી ત્યાં બેઠી હતી.

“કેમ સ્ટેલા, વળી પાછા મારો લાઘ પોતાનાં મકાનનીજ તારીફ કરેછ કે?” તેઓને જોનાં સીસીલયા બોલી.

“નહિ, હમણાં તો પેટમાં જરા કકડી પડેલી હોવાથી, હું લેસલી-એબીની તારીફ ગાવા પુરતો દમ ફાજળ પાડી શકતો નથી” લોડ્સ લેસલી હસીને બોલ્યો.

તેઓ સમ્રળા જમવા બેઠા ટેબલ ઉપર સ્ટેલા સેહજ પણ “નરવસ” જણાઇ નહિ, અને જાણે તેણીને હંમેશા

અતઃપર પુટમેન હમાલ મસાલ વગેરે નોકરો વાપડવાની ટેવ પડી હોય, તેમ ઘણીજ ધીરજથી તેણીએ તે ખાણાને ધનશાદ આપ્યો. સીસીલયા તેણીને ખારે દોલે જોતી હતી. પણ જેમ જેમ તેણી સ્ટેલાને વધુ જોતી ગઈ, અને તેણી સાથે વધુ સમાગમમાં આવતી ગઈ, તેમ તેણીને માલમ પડ્યું, કે ભર દરીયેથી તેઓએ બચાવેલી આ નવારસ છોકરી ભવિષ્યમાં લેડી લેસલીનાં એલકાબને કાંઈ જેમ આપી શકે ખરી.

“તમુને કાંઈ મ્યુઝીક આવડેછ, મીસ મોરડાનટ” જમી રહ્યા પછી લોડ લેસલીએ દરોઈંગ રૂમમાં જતાં તેણીને પુછ્યું.

સ્ટેલા સેહજ અચકાઈ, અલખત તેણીનો અવાજ મધુર હતો, કે જે ખુદલી હવામાં રાધ આગળ ગાવા પછી જરા વધુ વાડો બનીયો હતો, પણ પ્યાનાં ઉપર તેણીને એટલો અધો કાબુ હતો નહિ, લેડી સીસીલયા તેણીની ધીન્ન સમજી ગઈ અને મુઝે મોહડે સ્ટેલાને પ્યાનાં આગળ લઈ જઈને, તેણીની બાજુમાં બેડી.

“હું—હું ધારૂં કે તમુને મારે ગાવાનું નહિ પસંદ પડશે.” સ્ટેલા બેલી.

“તે કદી બનેજ નહિ. તમારા જેવા એક ખુશ્નુરત લેડીનો અવાજ પણ ઉત્તમ સીવાય બીજો કાંઈ પણ હોઈ શકે નહિ. મીસ મોરડાનટ.”

પોતાનાં બાઈ તરફ સીસીલયાએ ભરાં ફેરવ્યાં, અને લોડ લેસલીએ પોતાની જાલ કરડી.

આખરે સ્ટેલાએ ગાવા માડ્યું. શરૂઆતમાં તેણીનો સાદ જરા ધુન્નતો હતો, પણ ગીત જરા આગળ જતાં તે અવાજ એટલો તો મધુર, સ્થિર અને ખુદલો નીકળતો ગયો, કે લેસલી એબીનાં દરેક ખુલાંમાથી તેણીનાં “હોમ, સ્ટીટ હોમ” નાં ગીતનાં પડવા સંભળાતા હતા.

આહ તેણીનું “ હોમ ” ક્યાં હતું ? જેમ તેણી આગળ ગાતી ગઇ, તેમ રાથ સાથની ઘડીભરની સુખી જીંદગીની યાદ તેણીનાં મગજમાં ધાઇ આવી. અરે તે ટાપુજ તેણીનું ઘર હતું. તેણીની દુન્યા હતી, કે જ્યાંથી છુટી પડીને તેણી હયાં પરાયા મુલકમાં આવી વસો હતી, અને જ્યારે છેવટે “ ઘેર ઇઝ નો પ્લેસ લાઇક હોમ ” ની લીટી આગળ તેણી આવી પોંહચી, ત્યારે આ શબ્દો તેણીએ એવી તો ગંભીર-મધુરતાથી ગાયા, કે જાણે તેણીનો સવળો જીવજ તેણીનાં બદનમાંથી નીકળીને, રાથ આગળ પેલા ટાપુ ઉપર જઇ પુએ હતો.

લેડી લેસલી તેણીની બાજુમાં ઉભો હતો, તેનાં ચેહરા ઉપર સેદ્ધજ હસવું પંદરાયલું હતું. પણ તેનાં અંતઃકરણમાં તો દુખનાં ચમટા તુટતા હતા. આહ, તેણી લેસલી-એમીનેજ પોતાનું હંમેશનું “ હોમ ” બનાવી શકે ! અને આ વીચારથી તે એટલો તો ઉશકેરાઇ ગયો, કે સ્ટેજાને ફકત “ થેંકયુ ” કહીને, ત્યાંથી ચાલી જવાનું તેને દરસ્ત વીચારયું.

સ્ટેજાને તે રાત્રે બરાબર ઉંઘ આવી વહિ. લેસલી-એમીમાં તેણીની હાલતની જીંદગી, પેલા ટાપુ ઉપરની તેણીની જીંદગી સાથે, કાંઇ એવી રીતે ભેલાઈ ગઇ, કે કાંઈ વેળા તેણી હજુય રાથ આગળ છે એ વીચારથી સ્વપ્નમાં હસતી હતી, તો બીજીજ પળે તેણી હાલતની યાદ ચતાં ચોંકી ઉઠતી હતી; અને જ્યારે બીજી સહવારે તેણી જાગી ઉઠી, ત્યારે મુસી બારણા આગળ તેણી તરફ આતુરતાથી જોતી ઉભી હતી.

“ મારાં બાઇએ તમને ઉઠાડવા નાં કહ્યું હતું ” તેણી ધીમેથી બોલી “ પણ હમણા મેં તમને એક નીસાસો નાંખતાં સાંભળ્યાં અને તમે જાગ્યા હશે એવું ધારીને હું અંદર આવી. ”

સ્ટેલા ચોંકી.

“ તમારા કાન ધણા તીક્ષ્ણ હોવા જોઈએ, સુસી ” તેણી બોલી.

“ માફ કરજો બાઈ. પણ ગઈ રાતે હું તમારી પાસેનાંજ ઓરડામાં સુતી હતી, અને મેં તમને રડતાં પણ સાંભળ્યાં હતાં. ”

સ્ટેલા ગભરાઈ ગઈ, પણ હિંમત ધરીને તેણીએ સુસીને પોતાની આગળ બોલાવી.

“ તારૂં આખું નામ શું ? ”

“ સુસી—મીસ સુસી સ્મીથ ” તેણીએ ધુજતે સાદે જવાબ આપ્યો.

“ ડીક, અને જો ગઈ રાતે તેં મને ખરેખર રડતાંજ સાંભળી હોય, તો તે ઉપરથી એમ જણાયછ કે તું પણ રાતે ખરાખર ઉંઘાઈ હતી નહિ. ”

“ હા બાઈ મને ખરાખર ઉંઘ આવતી નથી. ”

“ તેનું કારણ ? ”

હવે સુસીની ગભરાઈ જવાની વારણ આવી. તેણીની આંખ-માંથી એક મોતી જેવું આંસુ તપકાઈ પડ્યું.

“ઓ બાઈ, મ—મારો રોખીન લગાઈ ઉપર ગયોછ, અને—અને તે પાછો ફરવાની—”

સ્ટેલાએ પોતાની દાસીનો હાથ તેણીનાં હાથમાં લીધો, અને એક પણ તેને ત્યાંજ પકડી રાખીને તે ઉપર પોતાનો બોલો હાથ થોક્યો.

ગરીબ ખીચારી સુસી. પોતાની શેઠાણી તરફથી આવી ન ધારેલી દયાની લાગણી જોઈને, તેણી ગુસ્સામંડીયે પડી, અને અને હાથે પોતાનો ચેહરો છુપાવીને બોલી.

“ઓ માફ કરજો બાઈ. હું તમારી આગળ મારો દર-જાનો ભુલી ગઈ છું ખુદા ખબર કે શા સમયથી મેં તમારી આગળ મારો ભેદ ખોલ્યો છે. પણ હું તમારી પાસે માંગી લઉં છું બાઈ, કે લેડી સીસીવયા આગળ તમે એ વીશે કંઈ પણ કેહશો નહિ.”

“નહિ” રટેલાએ ખાત્રી આપી.

“થેંકયુ મીસ” તેણી ગુંગળાતા સાદે બોલી “હું મારા રાખીનને ગમે તે કરવા છતાં ભુલી શકતી નથી. હું ઇચ્છું છું, બાઈ, કે એક વફાદાર અને સદગુણી અશાની બુદાઈ કેવી હોય છે, તે તમે સમજી શકો.”

“હું-હું ધારું છું, કે હું તે સમજું છું, સુસી” રટેલા ધીમેથી બોલી “પણ તારે તેની આશા છોડી દેવી નહિ. ખુદાનું આહુવું હશે તો તે પાછો આવશે, અને થોડાજ વખતમાં તમે બંને એક થશો.”

“નહિ, નહિ, લગાઈપર ગયલાં માણસો કંઈ પાછા આવતાં નથી.”

“તારી ભૂલ છે, સુસી, તારો રાખીન જરૂર પાછો આવશે, અને તે ગયો તેનાં કરતાં વધારે સારી હાલતમાં પાછો ફરશે, કારણ પેહેલું તો તે પોતાના દેશને માટે લડીને કીર્તી મેળવી આવશે, અને ભવીષ્યમાં તારી સાથે સુખી સંસારના લગત ચલાવા તે વધારે બાહદુર બનશે.”

“તમે કેવાં ભલાં છો, બાઈ.”

“પણ ખબરદાર, સુસી, હું આજે રડી હતી એ વીશે તું કોઈને પણ કેહતી નાં.”

“ઓ નહિ નહિ, કદાચ-કદાચ તમે પણ મારીજ માફક દુખી હશો. માફ કરજો. બાઈ.”

“ માફ માંગવાની કાંઈ જરૂર નથી ” રટેલા ધીમેથી બોલી
 “ આય દુનીયાંજ દુખ અને હાડમારીથી બરેલી છે, અને મારે
 હીરસે પણ થેડુંક દુખ આવેલું છે.”

આ વાતચીત દરમ્યાન, રટેલા નાસ્તાને માટે નીચે જવા
 તક્યાર થઈ રહી હતી. સીસીલયા અને લોડ લેસલી તેણીની
 રાહ જોતાં બેઠાં હતાં, અને નાસ્તો લીધા પછી તેઓ સઘળાં
 ખગીઆમાં લતાર મારવા ગયાં. એકાએક દરવાજા આગળ કાંઈનો
 ઘોડો થોમવાનો અવાજ આવ્યો, અને તે તરફ જોતાં સીસી
 લયાએ ખુશાળીથી યુમ પાડી.

“ ઓ, એ તો મારી સહી મેરી હેથરલી છે.”

મકરણ ૨૪ મું.

સીસીલયા અને લોડ લેસલી મેરીને આવકાર આપવા
 માટે ફરીયાં.

“ મેરી મેરી, મેં કદાચજ આશા રાખી હતી કે આપણે
 આટલાં જલદી પાછાં મળશું ” સીસીલયા ખુશાળીથી બોલી;
 અને બીજી પળે મેરી પોતાનાં ઘોડા ઉપરથી ઉતરીને પોતાની
 આ સઘને હરખભર ભેટી પડી.

“ મને ખચર પડી કે તમે પાછાં આવ્યાં છો, અને તેથી
 તરતજ હું તમને મળવા આવી ” મેરી લોડ લેસલીને શેંકહેંડ
 કરતાં બોલી “ તમે બેઠે જણા કેવાં તંદરોસ્ત દેખાવજ. હું તમારી
 મુસાફરીનો સઘળો હેવાલ જાણવા ધણી આતુર છું.”

“ ઓ, હમને તો એક મોટો પોઠો ભરીને તુને ખચર
 આપવાની છે ” સીસીલયા રટેલાને પોતાની આગળ આવવાની
 ઇચ્છારત કરતાં બોલી “ મેરી, આ હમારા નવા મીત્ર મીત્ર મોર-

ડાન્ડ છે; સ્ટેલા, આંધ લડી મેરી હેથરલી મારાં એક જુના સ્કુલ ફરેન્ડ છે.”

એકપણ આ બંને જણાઓએ એકમેકની સાંમે જોયું. અને જેમ એક લોહચુંબક તરફ લોખંડનો તુકડો ખેંચાઈ જાય, તેમ આ બંને જણાઓનાં અંતરકરણમાં એક ખીજાં તરફ ખુશાળી અને દયાની લાગણી પ્રસરી નીકળી. તેઓ સધળાં ઘર તરફ ફરીયાં પણ સ્ટેલા તેઓના પાછળ બગીચાનાં એક ખુણામાં જઇને બેઠી.

“કેવો સુંદર ચેહરો?” મેરી તુરતજ બોલી.

“હા,” તેણીની સધએ જવાબ આપ્યો. “અને ખુશ-તુરતીની સાથે તેણીમાં સધળા સદ્ગુણ પણ બેસાયલા છે. હમો તેણીને હમારી મુસાફરી દરમ્યાન મળીયા અને હું તેણીને મારા કંપેનીયન તરીકે હયાં લઈ આવી. ચાલ મેરી, મારા ઓરડામાં આવીને જરા ફરાગત થા, કારણ હવે હું તુંને પાછી જવા દેવશ નહિ. આજે આખો દહાડો આપણે સાથેજ ગુજરીશું.”

મેરી, સીસીલયાનાં ઓરડામાં દાખલ થઈ પોતાની જુના સધને મળતાં તેણીના ચેહરા ઉપર રતાશ ધાઈ આવ્યો હતો, પણ હમણાં તેણી પાછી શીકકી પડી ગઈ હતી, અને સીસીલયાને પણ માલમ પડ્યું, કે હમણા તેણીની આંખમાં એવી શોકાતુર લાગણી જણાતી હતી, કે જે તેઓ છુટકાં પડ્યાં, ત્યારે ત્યાં હતી નહિ.

“અને હવે મને તારી સધળી ખબર કેહ, મેરી” સીસીલયા બોલી “તું તદન સારીકાની છે, ડીયર?”

“તદન” મેરીએ જવાબ આપ્યો.

“મને ખરું કહેછ કે? કારણ તું મને જરા શીકકી અને પટલી માલમ પડેછ. પણ આગળનાં કરતાં તું ઘણીજ ખુશ-તુરત દેખાયછ.”

મેરીએ કાંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહિ.

“અને લોડ હેથરલી ક્રમ છે. હું ધારૂં છું કે તેવણુ પોતાની “બીજી દીકરીને” ભુલી ગયા નહિ હશે.”

“નહિ તેવણુ તુંને વારંવાર યાદ કરે છે, અને તુંને મલવા હમણા મારી સાથેજ આવતે, પણ એવણુની તબીયેત જરા ખરાબર નથી.”

“એટલે? લોડ હેથરલી તો હંમેશ તંદરેસ્ત અને ખુશાળ રહેતા હતા.”

“હા, પણ હમણા થોડોક વખત થયો એવણુને કાંઈ છુપો ગમ છે, અને તે મારેથી તેવણુ છુપાવે છે. હું ધારૂં છું કે એ માટે લોડ રેતન જોખમદાર છે.”

“લોડ રેતન! પેલો નવો ઉમરાવ? કાંય મેરી એ ઉમરાવ કેવો છે? હમે ગયાં ત્યાં સુધી તો એ પોતાની મીલકત ઉપર આવ્યો હતો નહિ, પણ થોડાજ વખતમાં હમે એનાં વીશે ન્યુસપેપરમાં ખબર વાંચી. મોલી, તું એવણુને મળેછ કે?”

“હા, તેવણુ પપાને મળવા ઘણુંખરૂં રોજ આવેછ.”

“અને મેરી તે કેવો છે, હું” લેડી સીસીલયાએ સ્ત્રી જાતીની આતુરતાથી પુછ્યું “અલબત્ત તે જવાન અને ખુબસુરત હોવો જોઈએ.”

“હા, લોકોનો મોટો ભાગ તેને જવાન, ખુબસુરત અને લલો કહે છે.” મેરી કાંઈ વીચીત્ર રીતે હસ્તાં મોલી “અને તેવણુ પોતાની સાથનાં સવળા ઉમરાવોમાં ઘણાજ માણીતા થઈ ગયા છે.”

“પણ તારા બોલવા ઉપરથી તો એમ જણાયછ કે તારી એવણુ તરફ કાંઈ ઘણી સારી લાગણી નથી,” સીસીલયા એક સ્ત્રીની ચાલાકીથી સમજી જતાં બોલી,

“બીજાં બધાં કરતાં હું તેવણની ઘણી આભારી છું, કારણ એવણે તો મારો જીંદગી પણ બચાવી છે,” મેરી ધીમેથી બોલી.

“ક્યારે કેવી રીતે ?”

મેરીએ તે દીવશનાં પોતાનાં અકસમાતથી સીસીલયાને વોકેફ કરી, જે કે તેણીએ લોડ રેતનની બાહદુરી વીશે ઘણીજ તારીફ કરીધી, છતાં સીસીલયાને માલમ પડ્યું કે તેણીની સઘ જેવા જેમથી તેવા ઉમંગથી તે અકસમાત વીશે બોલતી હતી નહિ.

“ત્યારે તારા પપા તો તેની ઉપર શીદા હશે” સીસીલયા બોલી “કારણ હું લોડ હેથરલીને ઘણી સારી રીતે પીછાણું છું. ઓ મોલી, હમે સઘળાંજ તેનાં ઘણા આભારી છીએ અને તું કહેછ તેમ તેવણ જે ઘણા માણીતા હોય, અને આટલા બધા બાહદુર હોય, તો હું ધારું કે સીસીલ સાથે રેતન-હોલમાં મારો એક ફેરો ફાકટ જશે નહિ. ત્યારપછી હમે તેને હયાં “દીનર” પર બોલાવશું, અને તે દીવસે તું પણ લોડ હેથરલી સાથે હયાં આવશે, મેરી.”

“મારા પપા, હવે કેટલે જતા નથી, સીસ” મેરી દલગીર અવાજે બોલી અને સીસીલયાએ પણ વાત ફેરવી નાંખી.

“મેર”, હવે મને આપણાં બીજા દોસ્તો વીશે કાંઈ ખબર આપ દાખલા તરીકે આયન કુદુંબ કેમ છે ?”

“તેઓ સઘળાં સારીકાની છે” મેરીએ જવાબ આપ્યો “હું તેઓને ત્યાં મઠ કાલેજ ગઈ હતી, અને તેઓએજ મને તમે લોકો પાછા આવવાની ખબર આપી હતી.”

“અને એડવર્ડ ક્યાં છે ? તેનું કાંઈ કાગળ આવેછ કે ?” સીસીલયાએ આતુરતાથી પુછ્યું.

“ તે હમણા થોડો વખત થયો ત્યાં આવ્યો હતો, પણ-પણ થોડાજ દીવસમાં પાછો ચાલી ગયો. તે હમણા એવે દેકાણે ગયો છે કે જ્યાં પોસ્ટ ઓફીસ નહિ હોવાથી તેની તરફથી કાંઈ કાગળ આવતું નથી. ”

“ પુઅર ડીયર એડવર્ડ, હું ઇચ્છું છું કે તે સારી પખે હોય મોલી, જ્યારે આપણે ચાર જણા સાથે રમતાં હતાં, તું અને એડવર્ડ, હું અને સેમીટ્ર, ત્યારે તે કેવો ચોતેખુશાળ તોફાની બારકસ હતો ! તું તો તેની ઘણી માણીતી સહ હતી, અને યાદ છે મેરી, કે હમો તારે માટે તેને કેવો છેરતાં હતાં તે ? ”

“ મને યાદ છે ” મેરી ધીમેથી મોલી “ ચાલ સીસ હવે મને તારી મુસાફરીનો હેવાલ આપ. ”

સીસીલયા એક પળ ચુપ બેઠી આ એકવારની નાચતી, કુદતી, હસમુખી છોકરીની જીંદગીમાં હમણાં એવો તે શું ફેરફાર થઈ ગયો હતો કે જેથી તેણી આજનાં જેટલી છુટથી તેણી સાથે વાત કરતી હતી નહિ. તેણીનો દલગીર અવાજ અને શોકાતુર દેખાવ જાણે તેણી ઉપર કાંઈ આફતનું વાદળ ઘેરાયું હોય, એવી ગવાહી આપતો હતો. જો આ અને છોકરીઓ ગરીબ કામદાર વર્ગની હોતે, તો સીસીલયાએ તુરતજ તેણીને ગળે વળગીને, પોતાની સહની મુશકેલી જાણવા માંગી હોતે. પણ નહિ. તેઓ જાને ઉંચે ખાનદાનની છોકરીઓ હતી, અને તેઓનાં વર્ગમાં કોઈ પણ પ્રકારની અસાધારણ લામણી બતાવવી, એ લગાર બેમત્તાહજ બધું અને એડીક્ટની બાહર ગણવામાં આવતું હતું. હા, આપ મોટે ઘરનો મોટો સુધારો આપણને એકબીજાનાં વીશ્વાસમાં જતાં અટકાવે છે, આપણે અરસપરસ ખુલ્લાં ખાલેસ દીવસથી વર્તી શકતાં નથી; અને જાણે હંમેશાં આપણે આ સુધારાના ચાણુકની ચીમકીથી

ખીહતાં હોઈયે તેમ બસ બોલવા-ચાલવા, ફરવા-હરવા, ખાવા-પીવાની દરેક બાબદમાં આપણને આપણી ઉપર કાંઈ અકુદરતી આકાશ મુકવો પડે છે. અને એજ કારણથી લેડી સીસીલયાએ ધીમે ધીમે પોતાની મુસાફરીનો લંબાણ હેવાલ કેહવા માંડ્યો.

“ઓહ, કેવું અગમ્યજ જેવું” સ્ટેન્ડા વીશે વાત સાંભળતાં મેરી બોલી “પણ——”

તેણી એકાએક અટકી પડી, તેણી હમણા ખારી આગળ ઉભી હતી, અને ખગીયામાં કાંઈ ચીજ ઉપર તેણીનું ધ્યાણ ખેંચાતાં મેરી એકાએક ચુપ થઈ ગઈ. સીસીલયા પણ હવે ખારી આગળ ગઈ. તેઓની સાંમે નીચે બાજુ ઉપર સ્ટેન્ડા અને સેસીલ વાત કરતાં બેઠાં હતાં, અને જ્યારે મેરી બોલતી હતી, ત્યારે સેસીલે પોતાની બાજુમાંનાં ઝાડ ઉપરથી એક ગોલાખ તોડીને સ્ટેન્ડાને આપ્યો હતો. સાધારણ રીતે બેઠાં સેસીલની આ વર્તણૂક કાંઈ પણ ધ્યાણ ખેંચવા બેગ હતી નહિ, પણ મેરીએ સેસીલની આંખનો પલ્લકારો જોયો હતો, અને બોજીજ પળે તેણી ખારી આગળથી પાછી ફરી. બાણે તેણીએ કાંઈ એવી ચીજ દીડી હતી, કે જે બેઠાને તેણીને કરશે હક હતો નહિ.

“હું જાણું છું, મેરી” સીસીલયા બોલી “કે મારો ભાઈ તેણીને ચાહે છે. જ્યારથી તેણી હમારી સ્ટીમર ઉપર આવી, ત્યારથીજ તે પોતાનું અંતકરણ બોધ બેથો છે. ઓ મેરી, હું ઇચ્છું છું કે તેણીને હયાં લાવવા માટે તું મને દોષ નહિ દેશે. બે કે તેણી મુશ્કેલ છે, તેણી દુનીયામાં તદ્દન એકલી છે, તેણી આપણી માફક ઉંચ ખાનદાનની નથી, તોપણ હું તેઓની પરીત્ર મોહબતમાં વચ્ચે આવી શકતી નથી, કારણ પેહેલ્લીજ નજરે તેણી મારું પણ અંતકરણ ચોરી ગઈ છે. મેરી તું મને એ વીશે બદનામ નહિ કરશે!”

મેરી પોતાનાં ચેદરા ઉપર સેહજ રતાશ સાથે, અને તેણીની આંખમાં કાંઈ નવીજ રોશની સાથે પોતાની સઘ તરફ ફરી.

“ નહિ. હું તુંને બદનામ કરતી નથી ” મેરી એક ખંખાર સાથે બોલી “ અલબત્ત. તેઓનાં સુખની વચમાં તારે શામાટે આવવું જોઈએ ? લોડે લેસલીનાં સુખને થોકડે મારવા તુંને યા તો ખીજાં કોઈને હકજ શો છે ? જો તે તેણીને ચાહતો હોય, તો ખચરદાર સીસ તું તેઓની વચમાં કદીપણ પડતી નાં. જો તેણી બલી અને સહયુક્તી હોય તો તેણી આપણા પોતાનાં દરજ્જાની નથી એમાં શું મુજકો છે ? કયુલ કીધુ કે તેણી મુક્લેસ છે, તોપણ પોતાની ખુબસુરતી અને સાલેમાઈ થી તેણી આપણા બંને કરતાં કેંઈપણ ટારણે ઉતરતી નથી.”

મેરીને આવી અસાધારણ છતાંથી બોલતાં સાંળીને સીસીલયા ઘણીજ અજબ થઈ

“ ઓ સીસ ” તેણીએ આગળ ચલાવ્યું “ લોડે લેસલી કેવો સુખી છે. તે કેવો ભાગ્યશાળી છે. આ બાહરની દેખા-દેખીની દુનયાને હું ધીકકાડું છું. જે જણાં એકમેકને ચાહતાં હોય તો આપણે સુધરેલામાં ખપ્તા લોકો તેઓને છુટાં પાડવાની કોશેશ કરીએ છીએ. કારણ તેઓમાંનું એક આપણી ‘સોસાયટી’ ને લાયક નથી અથવા તો તે તવંગર નથી. દોલત અને દરજ્જો, બસ આંચજ જે ચીજોને આપણે વળગી નહીંએ છીએ, જાણે તેમાંજ દુનીયાનું સઘળું સુખ સમાયલું છે. સુખ, આહ આય બાહરનાં દેખીતા સુખ ઉપર તે કીર-તારનો માર પડજો, અને ફક્ત દોલત અને દરજ્જાથી લલ-ચાઈને સંધાયલાં જોડાં ઉપર પણ તે પરવર શ્રાપ હોજો. ખરેજ હિંચ ખાનદાન દુનયામાં આપણી અધીં મજાહને મારી નાખે છે. દાખલા તરીકે જયારેખી હું મારા પપાનાં ખેડુત

અને તેની હમણાજ પરણેલી મોહરદારનાં બુપડાં આગળથી પસાર થઈ છું, ત્યારે તેઓ અને તે સાથે બેઠેલાં બેઠેને અને તેઓનાં ચેહરા ઉપર પેલી સંતોષની રોશની બેઠેને હું એવા અનુમાન ઉપર આવી શકી છું, કે આપણે કે જેઓ સુખી અને સ્વતંત્રમાં અધે છીએ, તે કાંઈજ નહિ પણ દાક્ષત અને દરજ્જાનાં દેવનાં ગુલામો છીએ, આપણા પોતાનાંજ હાથે આપણા સુખ ઉપર કાડાળી મારનાર છીએ.”

મેરી દમ લેવાને માટે હાંફવા લાગી તેણીની આંખમાં આંસુ આવી ગયા. તેણીનાં હોથો ધુજવા લાગ્યા પણ આંખરે એક મંજુલ કોરોશ પછી તેણી સેહજ હસ્તાં બોલી.

“માફ કરજે, સીસ કે મેં તુને મારાં આંચાં લેકચરથી ગભરાવી નાખી. પણ હમણા કેટલો વખત થયો હું “સોસીયલ રીફોર્મ” નો અભયાશ કરું છું, તેથી લોડ લેસલીનો દાખલો સાંભળતાં મારા ચોકકસ વીચારો એકદમ ઉભરી નીકળ્યા. હું ઘાફેંડ કે આંચ જમવાનો બેલ થયો, સીસ.”

તેઓ અને નીચે દાઇનીંગ રૂમમાં ગયાં, કે જ્યાં સ્ટેલા અને લોડ લેસલી તેઓની રાહ બેતાં બેઠાં હતાં.

“જ્યારે બે જીવેજહાની સમયો ઘણાં લાંબા વખત પછી એકબીજાને પાછી મળે છે, મીસ મોરગન્ટ” લોડ લેસલી તેઓને બેતાં બેલ્યો “ત્યારે હું ઘાફેંડ કે તેઓ પોતાના અર્ધ ભુખ્યા મોઢયાઓ ઉપર કાંઈપણ દયા બતાવાને બુઝી જાય છે. કેમ સીસ, હજુલુ કાંઈ વાત કરવાની બાકી છે કે ? અને મેરી, હું તારે માટે એક છીપનો ઘણો સુંદર દાખડો લાવ્યો છું. યાદ છે મેરી, કે આપણે છીપોની શોધમાં કેવાં રોજ દરીયે કીનારે જતાં હતાં, અને એક દીવશે તેમ કરતાં એડવર્ડ આપન કેવો દરીયામાં ગોખાણ થયો હતો !”

મેરીએ એક નીસાસો નાંખ્યો, પણ સીસીલયા તેણીની મદદે આવી.

“સેસીલ, હું આવતી કાલે લોડ રેતનને ત્યાં તારી સાથે જવા માગુ છું” તેણી તુરતજ બોલી.

“ઠીક બાઈ સાહેબ” તે હસ્તાં બોલ્યો “જેયું મીસ મોરડાન્ટ, હું તેણીનો કેવો તાબેદાર બાઈ છું. પણ રેતન ઉમરાવપદ વીશે હું તમુને વાકેફ કરવા માંગું છું. છેલ્લો લોડ રેતન કોઇપણ વારસ વગર મરી ગયો, પણ તેનાં મરણ પછી તેનો એક ભત્રીજો કાણ જાણે કીયાં ખુલામાંથી પુટી નીકળ્યો, અને આ ભત્રીજો આપણે હાલનો લોડ રેતન છે. આપણે ગઈ કાલેજ રેતન-હોલ વીશે વાત કીધી હતી. હવે તે જોવાની તમુને ટક મળશે. ગરીબ બીચારો, આ છેલ્લા લોડ રેતનની મને ધણી દયા લાગેછ.”

“કાંય ? હું ધારું કે તેવણ ગુજરી ગયાછ તેથી” સ્ટેલાએ પુછવાની હિંમત કીધી.

“નહિ, તેવણ જીવતા હતા તેથી” લોડ લેસલીએ જવાબ આપ્યો “ખરી બીણા તો એ છે, મીસ મોરડાન્ટ કે છેલ્લા લોડ રેતનને તેનાં વચલા બાઈ સાથે પરણવાની બાબતમાં કાંઈ ખટપટ થઈ હતી, અને તેથી તેનો બાઈ પોતાનાં બેટાને લઈને કેઠે ચાલી ગયો.”

“તમુને સમજ પડેછ કે, સ્ટેલા ?” સીસીલયાએ પુછ્યું. પણ સ્ટેલા ચુપ બેઠી.

“જોવ, ત્યારે તો હું તમુને પાછું સમજાઉં. પરસીવલ ખાનદાનનાં ત્રણ બાઈઓ હતા, અને આ જવાન, એનું નામ શું મેરી ?”

“રાલફ”

“થેંકસ, આ રાલફને સઘળો વારસો મળીયો તેનું કારણ એ કે તેનો વડો કાકો અને તેનો બેટો કંઠે ગુમ થઈ ગયા, અને સાંભળવા પ્રમાણે એસ્ટ્રેલિયા જતાં દુખી મુવા હતા. પણ મેરી પેપરોમાં તો લોડ રેતન વીશે ધણોજ વાખવાખી થાયછ. શું એ સઘળું ખરું છે ?”

“હા.”

“ત્યારે તો લોડ રેતન એક ધણો બડો ઉમરાવ હોવો જોઈયે, અને તેથીજ લોડ હેથરલીને એની સાથે ધણો દોસ્તી છે એમાં કાંઈ પણ શંક નથી.”

આખરે સાંજ પડતાં મેરી પોતાને ઘરે જવા તૈયાર થઈ, અને લોડ લેસલી પોતાની આગળથી ગોખી રાખેલી ગોઠવણ મુજબ, સીસ અને રટેલા સાથે, થોડેક છેટે મેરીની સાથે દરવા જવા તૈયાર થયો.

“મીસ મોરડાન્ટ આપણે ડોગ-કાટમાં દરવા જઈશું, જ્યારે આ બે સઘણો પોતપોતાનાં ઘોડા ઉપર સવાર થશે,” તે બોલ્યો.

“ઓ નહિ, હું તો હયાં ઘર તપાસવા રેહવસ” રટેલા બોલી.

“નહિ તમને આવવુંજ પડશે, કારણ આ બે જણીઓ તો પોતપોતાનું હાનીયા કરશે, ત્યારે હું શું એકલો જુરીયા કરું કે ?” સેસીલે હઠ પકડી.

“હા, રટેલા તમારે આવવું જોઈયે” સીસીલયાએ ટેકો આપ્યો.

રટેલાને હવે “હા” કેહવા સીવાય ખીજો ધવાજ હતો નહિ, અને જ્યારે તેણી તૈયાર થઈને પાછી નીચે ઉતરી, ત્યારે મેરી દરવાજા આગળ ઉભી હતી.

“સીસીલયાએ તમને હમારે ઘરે લાવવાનું મને વચન આપ્યું છે” મેરી હસ્તાં બોલી “મારા પપા પણ તમને જોઈ ઘણા ખુશી થશે. લેસલી કુટુંબ સાથે આજે વર્ષો થયાં હમને દોસ્તી છે, અને તેઓનાં જે મીત્રો છે તે હમારા પણ હોવાનું જોઈએ.”

“પણ લેડી સીસીલયાએ તમને કહ્યું છે કે જો કે તેવણુ મને પોતાના એક મીત્ર તરીકે ઓળખાવે છે, તોપણ હું તો તેવણની કંપેનીયન છું, તેવણની નોકર છું.”

“સીસીલયા તમને આવું બોલતાં સાંભળીને ખુશી થતે નહિ” મેરી બોલી.

“નહિ, કારણ તેવણુ સાલેસાઈ અને ભદ્રમણુસાઈનો એક ભંડારજ છે” સ્ટેલા બોલી “તમે કદાચ જાણતાં નહિ હશે લેડી મેરી કે લોડ અને લેડી સીસીલયા સાથની મારી ઓળખાણની અગાઉ હું તદ્દન નાચાર હતી. જો કે તેઓ તો કાંઈને એ વીશે કેહતાં નથી, છતાં હું કાંઈને પણ છેતરવા માંગતી નથી.”

આ પ્રમાણીક એકરાર સાંભળતાં મેરીની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં, ઓહ, આ છોકરી દરજ્જામાં ઉતરતી હતી, પણ કેવી ખુબસુરત, કેવી ભલી, કેવી બોલી અને નેક !

“હું તે સમજું છું, સ્ટેલા, પણ સીસીલયા તમારા આ શબ્દો સાંભળીને—ઓ લેવ સાંમેથી એજ ભાઈ જ્ઞેન આવેછ.”

“અલ્લેહ હયાં તો દોસ્તીનો પેહેલો તમકકો સર પણ થઈ ચુક્યો” લોડ લેસલી તેઓને વાત કરતાં જોઈને બોલ્યો. “આલો મીસીઆઆ, હવે હું તમને જરા ફરવી લઈ આઉં.”

પ્રકરણ ૨૫ મું.

તે એક રળીયામણી સાંજ હતી. આફતાબ યજ્ઞ ધીમે ધીમે નીચે જતા હતા, પણ લોડ લેસલીની લાગણી તો દરપળે વધતી જતી હતી.

સીસીલયા અને મેરી પોતાના ઘોડા ઉપર સવાર થયાં. ત્યારે લોડ લેસલી અને રટેલા ધીમે ધીમે તેઓની પાછળ ડોગ-કાર્ટ હંકારવા લાગ્યાં.

“આ કેવું સુંદર જાણુવર છે” રટેલા બોલી.

“એમ છે? ત્યારે તો એ ઘોડો હું તમને ભેટ આપુછ. મેં હમણાંજ રાઇડીંગ માટે એ ઘોડો ખરીડ્યો છે, અને આજે આ ગાડીમાં જોડીને હું એની તપાસ લેવા ધારુંછ. પણ તમને રાઇડીંગ આવડેછ કે, મીસ મોરાડાનટ.”

“નહિ”

“ખરેખર! ત્યારે તો એ સમજી હું ઘણો ખુશી છેઉ. કારણ તમને નહિ આવડતી ચીજ શીખવવાને મને અસાધારણ ઉલટ છે. હું ધારુંછ કે તમારા પેલા ભેદી ટાપુ ઉપર ઘોડા નહિ હશે.”

આ એક ઘણો કમનશીબ સવાલ હતો. રાથની યાદ તેણીનાં મગજમાં પાછી સજીવણ થઈ, અને ધડીભરનો તેણીનો ખુશાળ ચેહરો પાછો દુઃખીર બની ગયો.

“નહિ” રટેલાએ ધીમાં અવાજે જવાબ આપ્યો.

“ત્યારે તો હું તમને ઘોડેસ્વારી શીખવસ. જોવ આપ આપણી સાંમેની નદી કેવી સુંદર લાગેછ. ઉનાળામાં આપણે હયાં “રીશીંગ” આવસું, કારણ સીસીલયા કહે છે કે તમે એ લાઇનમાં ઘણા “એક્સપરટ” છો. અરે પણ શું છે સીસ, તમે

લોક ઉભા ફમ રહી ગયા લોડ લેસલી પોતાની બહેન અને મેરીને તેઓ આગળ આવતાં જોતાં બોલ્યો.

“મેરી હવે મને આગળ જવા ના કહેછ. તેણી હવે પોતાનાં ઘરથી થોડીજ દુર છે, અને કહે છે કે આપણે જો તેણીની સાથે ધર સુધી જઈશું, તો આપણને પાછાં ફરતાં રાત પડી જશે” સીસ બોલી.

“સીસીલયા કહેછ તે ખરું છે. લોડ લેસલી” મેરી તેઓની ગાડી આગળ આવતા રોલાને શેકહેંડ કરતા બોલી “મીસ મોરડાનટ સીસીલયાએ આવતી કાલે તમને હમારે ત્યાં લાવવાનું મને વચન આપ્યુંછ.”

તેઓ સઘળાંને શેકહેંડ કરવા પછી મેરી પોતાના સમસ સાથે આગળ વધી. તેણીને એકરો ગંભીર જણાતો હતો. કારણ મોહબતી કીતાબનાં શરૂઆતનાં પ્રકરણો તેણીએ લોડ લેસલી અને રોલામાં વાંચ્યાં હતાં. ખુદરતી રીતે તેણીને એડવર્ડનો ખ્યાલ આવ્યો. અરે તે ક્યાં હતો? શું કરતો હતો? તેનું કાગળ કેમ નહિ આવતું. આ ત્રણે સવાલોએ મેરીની જીંદગી બેતાબ બનાવી હતી.

ધરે પુગતાં તેણી આજની સઘળી ખબર પોતાના પીતાને કેહવાને લાઇબ્રરી ફમ તરફ ફરી પણ બારણું ઉઘાડતાં રાલફને પણ ત્યાં બેઠેલો જોઇને તેણી સેહજ દગદગી.

રાલફ એક ઇન્ડ્રીયર ઉપર ખુશાળ જીવે લાંબા તાંત્યા કરીને પડ્યો હતો. લોડ હેથરલી લખવાની ટેબલ આગળ એક કાગળ સાથે કાંઈ કાંઈ મારતો બેઠો હતો, પણ મેરીને જોતાં તેઓ બંને ચોંક્યા. રાલફ પોતાનાં હાથમાંની સીગારેત ફેંકી દીધી, જ્યારે લોડ હેથરલીએ પોતાનો શીકકો અને ચોંતાતુર એકરો કાંઈક ધાસ્તીથી પોતાની બેટી તરફ ફેરવ્યો.

“પપા તમે મને વચન આપ્યું હતું કે તમે આસાયશ લેશો” મેરી પોતાના બાપ આગળ જતાં બોલી “હું જે જાણતો કે તમે મારા ગયા પછી લખરા ખેસનાર છો, તો હું તમુને કદીબી એકલા મુકતે નહિ”

લોડ હેથરલીએ એક નીસાસો નાખ્યો.

“હું તે જાણું છ. દીકરી,” તે ધીમેથી બોલ્યો “પણ—પણ લોડ રેતન સાથે મને જરા અગત્યનું કામ છે. દીકરી, એવણુ પોતાની હંમેશની મેહેરબાનીથી મને મદદ કરેછ.”

“લોડ રેતન” મેરી રાલફ ફરતાં બોલી “તમે જાણો છ કે મારા પપાની તબીબેત હમણા બરાબર નથી અને તોપણ—”

“મોલી, એ માટે રેતનને ઠપકો ઘટતો નથી” લોડ હેથરલી વચમાં બોલ્યો “અલગત એવણુ તો મને ત્યારનાં આશાયશ લેવા બોલયા કરે છે. પણ મેં તુંને હમણાજ કહ્યું તેમ એવણુ મને ઘણી મદદ કરે છે, અને હમારા વચ્ચેની કાંઈ અગત્યની બાબદનો આજેજ નીકાળ થઈ જવો જોઈએ. મેરી હું એવણુનો ધણેજ આભારી છું અને હમારી વાત જાણીયા પછી હું ઇચ્છું છ કે તું પણ એવણુનો આભાર માનશે”

“તે શું છે પપા ?” મેરીએ ધસ્તાંથી પ્રુછ્યું.

લોડ હેથરલી તેણી આગળ સઘળો ખુલાશો કરી દેવાની અણી ઉપર હતો, પણ રાલફ તરફથી ચેતવણીના એક નજર જોતાં તે ચુપ થઈ ગયો.

“અ—હ કાંઈ નહિ મેરી. એમાં જાણવાજોગ કાંઈ ન, અને હું જે તુંને કેહવશ તોમી તું તે સમજી શકશે નહિ.”

“લેડી મેરી, તમારા પીતા માટે તમે કાંઈ પણ ચીંતા કરશો નહિ” રાલફ બોલ્યો “કારણુ જેમ દુખથી શરીર ઘટે છે, પાપથી લક્ષમી ઘટે છે, તેમ ચીંતાથી ચતુરાઈ ઘટે છે, અને

મને કેહવાની રજા આપશે કે તમે એક ધણાંજ ચાલાક લેડી છો. હું અને તમારા પીતા કાંઈ અગત્યની બાબદ વીશે વાદ-વીવાદ ચલાવતા હતા; પણ હું ધારૂંછ, હેથરલી કે હવે આપણે એકબીજાને સમજી શક્યે છીએ. ” લોડ રેતન ભેદભરેલી રીતે હસ્તાં બોલ્યો.

“ હા-હા ” લોડ હેથરલીએ ઝેડા આપ્યો. “ મેરી હવે જમવાનો વખત થવા આવ્યોછ, જા, દીકરી જઈને તારાં કપડાં બદલી આવ.”

મેરી એક પણ ત્યાંજ થોભી. તેણી આ બંને જણને વારાફરતી જોવા લાગી, અને રાલફ માટે તેણીનો શક વધારે મજબુત થયો, કારણ તે હમણાં તેણીને કાંઈ અજબ હિંમતથી નીહાળતો હતો.

પ્રીય વાંચનાર, કુદરતનો એવો કાયદો છે કે એક માણસની જીંદગીમાં એકસ ફેરફાર થવા પછી તે વધારે ભલો બને છે, યા તો વધારે ખુરો બને છે. તેમ રાલફની જીંદગીમાં પણ બનવા પામ્યું હતું. અખુટ દોષન અને સત્તા, એશઆરામ અને મોજશોખ, જુગાર અને શરત, પાર્ટી અને પીકનીકથી તે આગળ હતો તેનાં કરતાં વધારે બદલતર બની ગયો. તેના ચેહરા ઉપર એકજાતની નફતાઈની નીશાણો અચુક દીસતી હતી. એ ઉપરાંત મેરી વીશે તેનો નાપાક પ્યાર તેને વધુ કંગાળ બનાવતો હતો, અને તેજ પછે નીતાની યાદ થતાં તે પોતાનાં મગજમાં એવા તો ખરાબ જુસ્સાઓ લાવતો હતો, કે જેથી હમણાં થેડી મેરી તેને નાપસંદગી અને બેવાંધાશથી જોય, એમાં કાંઈ નવાઈ હતી નહિ.

“ હા, પપા ” મેરી બોલી “ પણ તમે હમણાં જમો છો કે ? ”

“હા, હું લોડ રેતન સાથે આઉં છું.”

પણ રાલફે આ ઇજન સ્વીકાર્યું નહિ, અને એક ધીમી “ગુડ-બાય” પછી મેરી તે ઓરડો છોડી ગઈ.

લોડ હેથરલી લગભગ એક દવસ સાથે પોતાની ખુરસીમાં પાછો બેઠો.

“રેતન, મેરીને આ વાત કેહવામાં હું કાંઈ ગેરફાયદો જોતો નથી. મે-મે કાંઈ પણ દોષો તેણીથી કાંઈ છુપાવ્યું નથી.”

“નહિ, લેડી મેરીને હું હાથપુરત કાંઈ પણ જણાવવા માંગતો નથી” રાલફ સેહજ સખતાઈથી બોલ્યો. “બેરાંઓ કાંઈપણ કામ સમજતાં નથી.”

“પણ આ વાત જણવાથી તો તેણી સાંભો તમારો ઉપકાર માનશે” હેથરલીએ વાંધો ઉઠાવ્યો.

“મને તેણીનાં ઉપકારની પરવાહ નથી, એટલે હેથરલી તમે મારા ઉપકાર તમે દબાવલા છે એવું હું તેણીને જણાવવા માંગતો નથી.”

“તેનું કારણ ?”

“કારણ ઘણું સેહજ છે” રાલફ એક ખંખાર મારતાં બોલ્યો. “જોવની હેથરલી, ખરી બીના તો એ છે કે હું તમારી બેટીને ચાહુ છું અને તેણીને મારી ધણીયાણી બનાવવા માંગુ છું.”

લોડ હેથરલીનાં શીકકા ચેહરા ઉપર રતાશ ધાઈ આવ્યો. પણ વાંચનાર તે ખુશાળી અને સંતોષનો હતો નહિ અને તોપણ ફક્ત થોડાજ અઠવાડયાં અગાઉ, તેણે આ તવંગર લોડ રેતનનો આવો એકરાર સમજીને, તેને ખુશાળીથી વધાવી લીધો હતો. પણ હમણા-વેલ-તે લોડ રેતનને વધારે સારી રીતે ઓળખતો થયો હતો તે જણતો હતો કે જેમ સોનાની કસોટી આતશ છે, ઓરતની કસોટી સોનું છે, મરદની કસોટી ઓરત છે, તેમ

દોસ્તીની કસોટી સોખત છે; અને એ ખ્યાલથી ઝાઝા ઉંમગ વગર લોડ હેથરલીએ પોતાનો હાથ રાલફ તરફ લંબાવ્યો.

“મારા બહાલા રાલફ” તે બોલ્યો “તમારો આ પ્રમાણીક એકરાર સાંભળવા પછી મને ધણી ખુશાળી ઉપજી છે. હું એમ કેહતો નથી કે તમારા આ સબ્દોએ મને એકાએક અભયખીમાં ગરકાવ કરી નાંખ્યો છે, કારણ મારે કબુલ કરી દેવું જોઈએ કે આવો વીચાર મારા મગજમાં પણ ઉતપન થયો હતો. મન આશા હતી કે આપણી આ ઘાડી સ્ત્રીનાચારી મોડે વેહલે આપણા વચ્ચે સગાઈમાં ફેરવાઈ જશે. પણ રાલફ જો કે હું તમારા સીવાય ખીજ કોઈપણ જવાનને મારા જમાઈ તરીકે વધુ આવકાર આપીશ નહિ, તોખી હું મારી દીકરીના અંગત વીચારો માટે જોખમદાર રહેતો નથી.”

રાલફે દોડું ધુણાવ્યું.

“અલખત-અલખત, લેડી મેરીનો બવીખ્યનો બરથાર ખુદ તેણીની પસંદગીનોજ હોવો જોઈએ” રાલફ વીચીત્ર રીતે હસ્તાં બોલ્યો. “એફ કેસ”, તેણી ઉપર કાંઈપણ દખાન કરવામાં આવશે નહિ.”

“દખાન ! નહિ નહિ” લોડ હેથરલી ગગળતા સાદે બોલ્યો. “મારી દીકરી તમારી માંગણી કબુલ કરવા યાતો ના પાડવા તદન મુખત્યાર રહેશે. એ રાલફ આવ દુનીયામાં મારી ફક્ત એકજ ચીજ છે કે જેને સુખી જોવા. જેને દુખ અને આફતનાં એક પણ કડવાં આંસુથી ખચાવા, જેને તેની હંમેશની હાલત ઉપર નીકાવવા હું સદા તકયાર છું, અને તે ચીજ તે કોઈજ નહી પણ મારી એકપુરી દીકરી મેરી છે. અરેરે તેણીનાંજ મુખને ખાતર હું આવ સન્તાપાળી ખેલીયો, તેણીનાંજ બવીસ્થનાં બંધારણને ખાતર હું

ગોલકોન્ડા માઇનઝનાં મોટાં વ્યાજથી લલચાઇ ગયો, અને જો તમે મારી મદદે નહિ આવ્યા હો, રાલફ તો હું મારી સાથે તેણીને પણ ભીખારો હાલત ઉપર ઘસડી જતો; તેણીની વાજખી હાલત ઉપરથી હડસેલીને કોઇ એકાંત કંગાળ ઝુપડાંમાં સખડાવવાને કમનશીબ નીવડતો.”

લોડ હેથરલીને અવાજ લઠડી પડ્યો. તેને પોતાનો પમીનાથી ભરેલો ચેહરો જોરથી નુકયો, અને જ્યારે તેને તે રમાલ બાબુએ મેલીયો, ત્યારે તે ચેહરો કાંઇ અજબ રીતે ફેરવાઇ ગયો હતો. એક, લોડ રેતન સાયની તેની દોસ્તીની આગળનાં ચેહરા, અને હમણાનાં ચેહરા વચ્ચે આ કેવો ફેરફાર !

“એ સમલાથી તમે મને ખયાલ્યો” લોડ હેથરલીએ આગળ ચલવ્યું. “ખરેજ લોડ રેતન તમે કેવા ભલા અને ઉદાર છો, જો કે આ સતાખાજથી તમુને પણ મોટું નુકશાન ખમવું પડ્યું છે.”

પણ એ વીશે રાલફે હેથરલીને અંધારામાંજ રાખ્યો હતો. ગોલકોન્ડા માઇનઝ પડી લાંગવાની આગમજ, તેને પોતાનાં શેર વેચા નાંખ્યા હતા, અને તેથી તેને કાંઇ પણ ખોટ ખમવી પડી હતી નહિ.

“એટલાં નુકશાનથી હું જરા પણ ખીદતો નથી” રાલફે બોલ્યો.

“હા, આપણા વચ્ચે ફરક હયાંજ છે, રેતન.”

“પણ હજુજીવી તમુને કાંઇ ગંભીર નુકશાન થયું નથી. આ શેર ઉંપરનો પેહેલો હકતો તમે ભરી ચુક્યા છો, અને જ્યારે ખીજા હકતાનો વખત આવશે ત્યારે ક્યાં જવું તે તમે જાણો છો,” રાલફ પોતાની સીંગાર ઉપરથી રાખ પખોડતાં બોલ્યો. “તમારે કાંઇ પણ શીકર કરવી નહિ, અને જે દીવશે

લેડી મેરી, મારી માંગણી કબુલ કરશે, ત્યારે તેજ દીવશે તેજ ઘડીએ હું આ સઘળાં “આઈ-ઓ-યુ” નાં ઓચરયાં તેણીનાં લગણુની ખુશાળીમાં હું તમુને ભેટ આપી દઈશ.”

લોડ હેથરલીનો ચેહરો ખુલી ગયો, ધાર્તી અને શીકરનાં ચીન્હ તેનાં ચેહરા ઉપરથી એકદમ ઉડી ગયાં, અને શેકહેંડ કરવા તેને રાલફનો હાથ ઝેરથી દાખ્યો.

“હું તમારો બદલો કેમ વાલીશ” તે બડબડ્યો “ખરેખર રાલફ તમારી અસાધારણ મેહરબાનીથી મને ઘણું લજવાવું પડે છે. પણ મારી દીકરીએ તમારો આ ઉદાર માંગણી માટે કાંઈ પણ જાણવું જોઈયે નહિ. મારી સલામતી અને તેણીનાં ભરી-બન સુખ તેણી તમારો હાથ કબુલે યા નાકબુલે તેની ઉપર આધાર રાખેછે, એ વીશે તેણીને કાંઈ પણ જણાવવું નહિ.”

“અલ્પબત નહિજ” રાલફ ફતેહ સથે હસતાં બોલ્યો “તમે શું એમ ધારોછ—”

“માફ કરજો રાલફ” હેથરલી ફ્યામણા અવાજે બોલ્યો “પણ મારી દીકરી માટે તમે મારી કાળજી તો જાણો છો”

“હું તે સમજુંછ. પણ તમારે ખાત્રી રાખવી કે હું લેડી મેરીને તેણીની મરજી ઉપાંત કદીખી પરણીશ નહિ. હું એક ચાનસ લેવશ. અને જો હમારો વચ્ચે કોઈ કવાયમાં હાડકું નહિ હશે. તો હું ધારૂછ કે મારી ફતેહજ છે.”

“નહિ મારી દીકરી માટે ખીજે કોઈખી ઉમેદવાર નથી” હેથરલી જરા ચોકતાં બોલ્યો “હા મેરો અને સર બરાયનનાં ખાજો દીકરો એડવર્ડ જ્યારે તેઓ નાનાં હતાં, ત્યારે પ્યારનાં કાંઈ ઘેઘાચેડાં કાઢતાં હતાં ખરાં પણ હું ખાત્રીથી માણુંછ કે તેઓની દોસ્તીએ કાંઈ ગંભીર રૂપ લીધું નથી. એડવર્ડ એક ભલો જવાન છે. તે મારો ઘણો લાડકો છે, છતાં તે મેરીને

પરણવાને લાયક નથી. અને તમે જાણો છો તેમ તે તો કેટલે બહારગામ ગયો છો.”

“તેઓ કાગળપત્ર નથી ચલાવતાં” રાલફે શંકાથી પુછ્યું.

“મારા બહાલા રાલફ એમ જો હોતો તો મને જરૂર જ ખબર પડતો. મારો રજા વગર યા તો છુપી રીતે મેરી કાંઈ પણ કરવાની હોંમત કરતી નથી.”

“હીક ત્યારે તો તમારા કેહવા પ્રમાણે મેરી અને આ બીજારો એડવર્ડ વચ્ચે લગ્નનો તો સવાલ જ નથી. યાને મારા કોઈ હરીફ નથી. હીક, તમને જમવાનો વખત થતો હશે અને હવે હું રજા લઈશ. કોઈ બીજી વખતે હું મારો પ્યાર તેણી આગળ જાહેર કરશું, અને તેટલાં ઇનશાલલા, તમે પણ તેણીને કાંઈ જણાવશો નહિ.”

“નહિ આપણી ગોઠવણ તેણી કદીબી જાણશે નહિ” લોર્ડ હેથરલી બડબડ્યો.

“નહિ જાણશે. ઓ બોળા બુઢા બુઢાબુ ટુંને થોડાજ વખતમાં માલમ પડશે” રાલફ તેની પીઠ પાછળ બોલ્યો.

રેતન-હોલ તરફ જતાં રાલફથી હસાઈ હસાઈ જવાતું હતું. તેને આ બોળા ઉમરાવને એવી રીતે સન્તામાં ફસાવ્યો હતો, કે તેની બોલાઈ જોઈને તે વારંવાર અજબ થયો, કે દુનીયામાં જો લોર્ડ હેથરલી જેવાજ સબળા ચાલુસો હોય તો ફક્ત મુઠ્ઠીબર લફંગાઓ ચાહે તેવી રીતે રાજ કરી શકે. આ બુઢો તેનાં હાથમાં સાબુટ રમી ગયો હતો. અને પરીણામમાં તે હવે મેરીને જીતવાની સોએ સો ટકા આશા રાખતો હતો.

“ફતેહ-ફતેહ તે પોતાનાં રમમાં દાખલ થતાં વીસ્કી સોડાનું એક ગ્લાસ લેતાં બોલ્યો “બાપરે ત્યારે તેણી બાહરથી આવી ત્યારે કેવી ખુશસુરત દીસતી હતી. ઓહ, એ દુકતી હમણા તો

મને ગણકારતી નથી, પણ એને પરણવા પછી હું એને બરાબર ડેકાણે લાવી નાખશ. ” તે દારૂનું એક બીજું ગલાસ લેતાં ઇઝીયેર ઉપર અરડાઇને બોલ્યો “ મેરી, મારી પરણેતર બોહ, પેલો ચંડાળ બાયન જ્યારે એ જાણશે, ત્યારે કાણુ જાણે ઝેરનાં કેમ કાઢા મારશે. ”

એકાએક તેનાં સુખી સ્વપ્નાઓમાં ખલલ પડી, બારણા ઉપર બે ચાર તકેરા પડ્યા, અને તેનો બતલર પાંકીનસ હાથમાં એક લાંબા કાગળ સાથે દાખલ થયો.

“ તમારા ગયા પછી લંડનની નાટક કુંપનીના એક ગ્રહરથ હયાં આવ્યા હતા, મારા લોડ ” તે બોલીયો “ અને તેવણુ આ હેંડખીલ આપી ગયા છે. ”

રાલફ હમણા ધણા સારા “ મુડ ” માં હતો, તેથી તેને પુરતજ પુછ્યું.

“ આ કેવો ખેલ છે, પારકીનસ ? ”

પારકીનસે પોતાનાં હાથમાંનાં હેંડખીલ ઉપર નજર કરી તેમાં જણાવ્યું હતું કે લંડનની એક ધણી જાણીતી થીએટ્રીકલ કુળ ધણા મોટા ખર્ચે થોડા વખતમાં દેવનશાયરમાં આવી પુગનાર હતી. અને તે હેંડખીલની બરાબર વચ્ચે કાળા મોટા હરકે તે કું. ની સઉથી જાણીતી એકત્રસ અને ડાનસર “નીતા” નું નામ જોવામાં આવતું હતું.

“ કાંઈ કાનસરટ જેવું માલમ પડેછ મારા લોડ ” પારકીનસ આખરે બોલ્યો “ આ રહ્યું તે હેંડખીલ. ”

“ નહિ, મારા કરતાં વેસ્ટ પેપર બાસકીત એની વધારે રાહ જોએછ ” રાલફ હસ્તાં બોલ્યો “ લે તારે ગમે તો તું બોક્ષની પાંચ તીકીટ લેજે ”

રાત્રે પોકીટ ઉઘાડી, અને પારકી-સ પોતાનાં શેઠની ઉદારતાથી ખુશ થતો. તે ઝોરડો છોડી ગયો.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

લેડી મેરોને સલામ કરવા પછી, આપણી નાની ટોળી પોતાનાં ઘર તરફ પાછી ફરી. સીસીત્રયા એકત્રીજ લેડીસાર થઈ હતી, અને લેડી લેસલી અને સ્ટેન્ડા આગળનીજ માફક તેણીની પછવાડે હંકારતાં હતાં. સ્ટેન્ડાને પોતાની નાજુમાં બેઠેલી જોઈને લેડી લેસલીનું જીગર ખુશગીથી આગ આગ થતું હતું. તે હંમણા અજાણ્ય થતો હતો, કે જો કે તેની દરેક નિર્મલાઈ, તેનાં દરેક શબ્દમાંથી મોહનનાં શેળા નીકળતા હતા તોપણ તેણી એ વીશે તદ્દન અંજાણ હાલતમાં, આવી શાંત અને વીચાર-વંત હૃદયે કેમ બેસી રહી હતી. શું તેણીનાં પેન્ડા બેઠી ભુતકાળમાં કોઈ બીજે જવાન હતો, કે જો હંમણા તેણીનું ચીત રોડી રાખતો હતો? આ સવાલ લેડી લેસલી વારંવાર કંઈક ધાસ્તીથી પોતાને પુછતો હતો, અને તે વીશે સેફ અયોક્ષ્ય હોવા છતાં પણ, આશા-મારા દોરના-આશાએ લેડી લેસલીનાં જીગરમાં પણ વાસો કર્યો હતો.

“કેમ શું વીચારમાં છો, મીસ મેરડાન્ટ” તેને આખરે પુછ્યું.

“હું લેડી મેરી વીશે વીચાર કરતી હતી” સ્ટેન્ડા બોલી, અને તે ખરૂંજ બોલી કારણ જો કે રાત્ર હંમેશ મુજબ તેણીની નજર અને વીચારમાં ભમ્યા કરતો હતો, તોપણ લેડી મેરીએ હંમણા તેણીનાં નાજુક અંતરણ્યમાં એક નાની જગ્યા રોકી હતી. “મારી ખાત્રી છે લેડી લેસલી, કે તેણી ખુબસુરત અને

સુખી હોવા છતાં હમણા તેણીનાં સુખનાં શામીયાણા ઉપર એક નાની કાળી વાદળી લટકે છે.”

“હું પણ એમજ ધારું છું” લોડે લેસલી બોલ્યો “કારણ જ્યારે છેલ્લાં હમે તેણીને જોધ હતી, ત્યારે તેણી હસ્તી રમતી એક ખુશાળ છોકરી હતી. કદાચ આ ફેરફાર તેણીનાં પીતાની માઠી તમીચતને લીધે પણ હોય !”

“હું ધારું છું કે એનાં કરતાં તેણીને કાંઈ વધુ ગંભીર કારણ મળીયું” સ્ટેલા શંકાથી ડોકું ઢીલવીને બોલી “તેણીને છુપો ગમ છે.”

“તમે એટલી ચાળાકી કયાંથી શીખ્યાં, મીસ મોરડાન્ટ” લેસલી હસતાં બોલ્યો “લોડે હેથરલીની એકપુરી લાડકી દીકરીને છુપા ગમનું કારણજ શું હોઈ શકે? પણ હા, કદાચ તેણી કાંઈ સાથે પ્યારમાં પડી હોય !” લેસલી સેહજ અચકાતાં બોલ્યો.

“હા,” સ્ટેલાએ નીચી નજરે જવાબ આપ્યો.

“તમે પણ એમ ધારો છો, ત્યારે તો મારી અટકળ તદ્દન ખરી છે” લેડી લેસલી જાણે તેને કેવીએક મોટી શોધ કીધી હોય એમ બોલ્યો “આજે આપણે એડવર્ડે જરાયન નામનાં એક જવાન વીશે વાત કરતાં હતાં. ત્યારે તેણીનાં એકરા ઉપરનો ફેરફાર તમે દીઠો હતો, મીસ મોરડાન્ટ !”

“હા” સ્ટેલાએ કબુલ્યું “પણ હમણા તે કયાં છે? શું તે તેણીને આહો છ ?”

“મારી પકડી ખાત્રી છે” લોડે લેસલી કાંઈ વીચાર કરતાં બોલ્યો “મને જરાબર યાદ છે, કે જ્યારે હમે નાનાં હતાં, અને સઘળાં સાથે રમતાં હતાં, ત્યારે એડવર્ડે હંમેશ મેરીને “મારી ભવીષ્યની ભાગ્યજી” કરીને બોલાવતો હતો.

પણ હમણા તેને કાંઈ થયો. આનંદ નથી. તે સર બાપનનો બીજો દીકરો હોવાથી પોતાનાં બાપની નાની મીલકતમાં ભાગ પાડી શકતો નથી, અને તેથીજ તે દોલનની શોધમાં કોઈ દુર-દરાજા મુલકમાં નીકળી ગયો છે ”

“ ત્યારે તો હું લેડી મેરીની દલગીરીનું કારણ સમજી ગયો છું ” રેલેના બોલી “ એડવર્ડ મુશ્કેલ છે, અને તેથીજ તેઓ બંને છુટાં પડ્યાં છે. આહ હજારો માંદગીનાં અંતર વચ્ચે આવી રીતે છુટકું પડવું, એ કેવું દુખ છે તે મને ખબર છે ? ”

તેણીનો એકરો શીકો પડી ગયો, અને એક પળ તેણીએ આંખો બંધ કરી.

“ લેડી મેરીનો કેમ તમે બરાબર સમજી ગયાં છો, મીસ મોરડાનર ” લોડ લેસલી બોલ્યો “ પણ હું એમ પુછું કે ઇનશાનની જીંદગી અને તેની જાંજળોનો આ સવળો અનુભવ તમે ક્યાંથી મેળવ્યો ? કોઈનું અંતઃકરણ વાંચી શકવાને હજુ તમે થોડા જવાન છો. ”

“ પણ ફક્ત ઘડપણમાંજ આપણને દલગીરી અને અનુભવ મળતો નથી. ”

“ બરાબર છે ” લોડ લેસલીએ ટેકો આપ્યો “ જવાની જો કે જીંદગીનો એક સડેથી સરસ વખત છે, તોપણ તે દલગીરી અને ચીંતાથી કાંઈ તદ્દન મોકળો નથી. પણ આવી રંગી-યામણી સાંજે આપણે એ વાશે વધુ બેસવું નહિ. જોવ પેલી સાંમેની નેકડી પછવાડે અસ્ત પામતો સુર્ય કેવો સુંદર દેખાયછે. ”

રેલેનાએ તે તરફ નજર ડાઘી. રાત્ર સાથે બેસીને તેણીએ એજ આકૃતાબને વાકુલરનાં દરીયામાં ગરક જતા વારંવાર દીઠો અને એ ખ્યાલથી તેણી ધુજવા લાગી.

“ તમુને થંડા લાગેજી, મીસ મોરડાન્ટ ” લેસલી તુનજર બોલ્યો.

“ નહિ-નહિ ”

“ જોર સંભાળજો. કારણ હમણા હવામાં જરા સરસી છે પણ કદાચ અમઠાં ખેસી રેહતાં તમુને થંડક લાગતી હશે. તમે કદીપણ ઘેડો હાંક્યો નથી કેમ ? લેવ આંચ લંગામ લેવ, હમણાં તમારાં આંગમાં ગરમી આવી જશે. ”

“ ઓહ ” સ્ટેલા ઘેડો હાંકવાની ખુશાળાથી બોલી, અને તેઓએ પોતાનાં ખેડક અદલતદલ કરી.

“ જરાક લંગામ તાછટ પકડો. જોવ આપ એમ ” લોડ લેસલી તેણીનાં હાથમાં લંગામ ઝરાઝર ગોઠવનાં બોલ્યો.

“ આ મારી પેહેલવીજ કાશેજી છે ” સ્ટેલા બોલી “અને આ ઘેડો—”

“ હાં ! હજુજી ઝરાઝર નહિ ” હાંકનારમાં ફરક પડેલો હોવાથી તે ઘેડાંને જગ વધુ ઝડપથી દોડતાં જોઈને લેસલી બોલ્યો “ પણ તમે કાંઈ બીહકણુ નથી. મીસ મોરડાન્ટ. ”

“ નહિ ” સ્ટેલા બોલી “ રાથ મારી હોંમતની વારંવાર તારીફ કરતો હતો ”

લોડ લેસલી મજબુત ચોંક્યો.

“ એ “ રાથ ” કાણુ છે ? ”

સ્ટેલાને પોતાની જુવ ઘણી મોડી માલમ પડી. હવે તો કેહવા સીવાય છુટકો હતો નહિ.

“ તેવણુ મારા એક ઓળખાતા છે ” સ્ટેલાએ ધીમેથી જવાબ આપ્યો.

“ હાં—એક જુનો દોસ્ત ” લોડ લેસલી ચુંચી આંખો કરીને તેણી તરફ જંનનાં બોલ્યો.

“ નહિ, તેવણ સાથે મને હમણાજ ઓળખાણ પડી હતી. પણ હું બરાબર હાંકું છું કે ? ”

“ હા, ડીક. બરાબર છે પણ મીસ મેરડાન્ટ આજે પેદે-શીજ વાર તમે તમારા ઓળખીતાનું માગી આમળ નામ દીધું છે, અને તેથી એ તમારો “ રાય ” કાણ છે, તે જાણવા હું ધણો આતુર છું.”

“ તેવણ મારા એક ધણાજ ડયાળુ દેસ્ત છે ” એક મીનીટની ચુપકીડી પછી સ્ટેલા ધીમેથી બોલી “ જ્યારે હમે તેનાં ટાપુ તરફ ધસડાવ ગયાં હતાં, ત્યારે મારી તેમજ મારાં માતાજીની જીંદગી બચાવનાર એજ બાહદુર બચ્યો હતો. એ લોડ લેસલી, તમે મને વધુ બોલવાની શા માટે ફરજ પાડો છો. રાય મારો એક સૌથી મોટો, સૌથી લક્ષો, અને સૌથી નીરદોશ દેસ્ત છે.”

“ એક દેસ્ત—તે કરતાં વધુ કાંઈજ નહિ ” લેસલીએ ઉંચે દમે પુછ્યું.

“ નહિ ” સ્ટેલા સેદજ ગુસ્સાથી બોલી

અને તેજ પળે લોડ લેસલીએ છુટકારાનો એક દમ બેંચ્યો.

“ તમે મને કેવો બીવડાવ્યો ? ”

“ તમે બીધા, એટલે ! કેવી રીતે ? ” સ્ટેલાએ અજાણ્ય-બીધી પુછ્યું.

“ તમે નહિ જાણતાં. ઓ, હું તે તમને કેમ સમજાવી શકું ” લેસલી ધુજતા અવાજે બેલ્યો.

પણ આ વેળા દુરથી બે કુત્રા મરાતા આવ્યા. તેઓનો અવાજ સાંભળીને ઘોડાએ જોરથી દોડવા માંડ્યું, સ્ટેલાનાં હાથ-માંની લગામ ધીલી થઈ ગઈ, અને તે ડોગ-કાર્ટ જોરથી આમ-તેમ હાલવા લાગી.

“ મને લગામ આપી દે ” લોડ' લેસલી ભય જોતાં બોલ્યો.

“ નહિ ” સ્ટેલા બોલી “ હું આંધ ઘોડાને મારા કાબુમાં રાખી શકીશ.”

પણ કમનશીમે લોડ' લેસલી તે વેળા પોતાનું સધળું કાલપણ ભુલી ગયો. સ્ટેલા તે લગામ જોરથી ખેંચીને શાન અને મક્કમ ચેડુરે પોતાની બેઠક પાછળ અધેત્રાઈ પડી હતી, અને લોડ' લેસલી આવા કતોકત વખતમાં પણ તેણીને વખાણુથી જોતો બેઠો હતો.

“ તમારી ખાત્રી છે ? ” તેને પાછું પુછ્યું “ જો સંભાળો હયાં આગળ એક વળાણ આવેછ ”

“ મને તેની ધારતી નથી. ઓ ફક્ત તમે મારી ઉપર વીશ્વાસ રાખો.”

“ મારી હાથની અને દબે ગયેલી જાંઘીમાં પણ તમારે માટેનો મારો વીશ્વાસ કદી બોલે. થશે નહિ.” લોડ' લેસલી બોલ્યો “ સંભાળો પેટું વળાણ બધાણુ રાખજો. જો કાંઈ માંઠો બનાવ બને—”

“ તો મને ઠાંકો આપજો ” સ્ટેલા લગામ તાઈત ખેંચતાં બોલી

“ ખરેખર તમે એક બાહદુર બાનુ છેઓ મીસ મોરડાન્ડ.”

“ હા, રથ એક વેળા બોલ્યો હતો—”

“ પાછો રાથ ! ” લેસલી બડબડ્યો.

“ કે મારા હાથમાં લાંબેલાં કામમાં હું કદીમી પાછળ હઠતી નથી. આંધ વળાણુ કે ? ઓ ઘોડો તો ફરતો નથી. સખર પકડો લગામ— —”

એક જખરદસ્ત કઠાકા સાથે તે ડામ ફાટ' એક મોટા

ઝાડનાં થડ સાથે અફળાઇ પડી લોડ લેસલી એક દડાની માફક તે ગાડીમાંથી ઉઠળાઇ પડ્યો, પણ તેનાં સારાં નસીબે તે એક ઝાડીમાં પડતાં બચી ગયો હતો, અને જ્યારે થોડો વખત પછી તે કાંઇપણ ઇજા વગર પાછો ઉભો થયો ત્યારે અફસોસ સ્ટેલા તે જાગેલી ગાડીનાં કાત નીચે તદ્દન દબાઇ ગઇ હતી. એક કુદકા સાથે લોડ લેસલી તેણીની બાજુમાં ગયો. તેણી જીવતી કરતાં એટલી મુવેલા લાગતી હતી, કે હવે શું કરવું તેનાં વીચારમાં લોડ લેસલી અનયંત ધાસ્તીથી ગાફેલ બની ગયો આખરે તેને સ્ટેલાને બાહર ખેંચી કહાડી અને પોતાનાં ગુંઠણ ઉપર તેણીનું માથું મુકીને અતી માયાથી તેણીનાં બાજુ સરખા કરતાં બોલ્યો.

“સ્ટેલા સ્ટેલા, મારી વહાલી ઓ બોલ તુંને કાંઇ ઇજા થઇ છે કે? બા ખુબ હવે શું કરું?”

પણ તેટલામાં બાજુમાં એક પાણીનો ઝરો આવેલો હતો એવું યાદ આવી જવાથી તુરંતજ લોડ લેસલી ત્યાં દોડ્યો, અને પોતાનો રૂમાલ બ્રીજવની પવન વેગે સ્ટેલા આગળ પાછો દોડતો આવ્યો. ઓ ખુશાળી થોડો વખત પછી તેની મેહનતને જરૂર મળીયો, અને સ્ટેલા જરા હુશીઆર થતી જણાઇ.

“સ્ટેલા, માઇ ડારલીંગ, ઓ બોલ તું મને ઓળખેછ કે?”

સ્ટેલાએ આંખ ઉંધાડી, અને તેની તરફ દોળા ફાડીને જોવા લાગી.

“શું-શું થયું?” તેણીનો અવાજ નીકળ્યો “તમને કાંઇ ઇજા થઇ છે લોડ લેસલી?”

પોતાને માટે સ્ટેલાને આટલી ઇતેજાર જોઇને, લેસલી પોતાની સઘળી હીમત હારી ગયો.

“ઓ નહિ નહિ, મને મરવા દે. તારે ખાતર હું એવા

હજાર મોહત મરવા તૈયાર છું.” તેણે બુમ પાડી “ પણ તું કેમ છે સ્ટેલા, અરે એ સધળો મારોજ કસુર હતો. ”

“ નહિ, મેંજ બોલસ કીધી, અને તમુને આવી હાલતમાં લાવી નાંખ્યા. આપણે ઘોડો ક્યાં છે ? ”

“ જાહનમમાં ! જોઉં ઉભી થા સ્ટેલા મને જોવા દે ”

સ્ટેલાએ ઉભી થવાની કોશિશ કરી, પણ ખીજીજ પળે અર્ધ બેભાણુ જેવી હાલતમાં લેસલીનાં હાથમાં તુટી પડી.

“ સ્ટેલા, મારા પ્યાર ” લોર્ડ લેસલી જુસ્સાથી બોલ્યો “ હું તુંને ચાહું છ. જે દીવશે મેં તુંને બચાવી લીધી તેજ દીવશથી તારા મનહર મુખડાએ મારા મગજમાં મોહબનનો માળો બાંધ્યોછ. નહિ મારેથી બીહનાં, ઓ સ્ટેલા, હવે તો મારું સધળું સુખ તુંને મેળવવામાં સમાઈ ગયુંછ. ”

સ્ટેલાએ તેનાં હાથમાંથી છુટડી થવાની કોશિશ કરી, પણ લેસલીએ તેણીને મજબુત પકડી રાખી.

“ ઓ નહિ નહિ, મને બોલવા દે સ્ટેલા હું તને ચાહું છ અને જોઈકે તે ફેલવાનો આંચ વખત નથી તોખી બોલ ડીયર તું મને પરણશે કે ? ”

આ સધળા શબ્દો સ્ટેલાએ જાણે સ્વપણામાં સાંભળ્યા હતા. આ જવાન તેણી પાસેથી એવી ચીજ માંગતો હતો, કે જે તેણી રાથને પેલા ટાપુ ઉપર આપી ચુકી હતી.

“ મને જરા દો, આપણે જઈએ ” તેણી આખરે નાચારીથી બોલી.

“ હા, હા, આપણે ઘરથી કાંઈ ઘણા દુર નથી પણ મને જવાબ આપ, અરે ફકત મને કાંઈ આશા તો આપ. ”

“ નહિ, નહિ, હું તમુને કદીખી પરણી શકીશ નહિ ” સ્ટેલા ગુગળાતા સાદે બોલી.

લોડ લેસલીનો એકરો નાસીપાસીથી ફગળાઇ ગયો.

“તું ખરૂં કહેછ. સ્ટેલા, શું-તું કોઇ બીજા જવાન—”

“ચાલો આપણે ધરે જઇયે, ઓ મેહેરબાની કરીને જલદી ચાલો, અને એ વીશે વધુ નાં બોલો.”

પ્રકરણ ૨૭ મું.

લોડ લેસલીની સરજતે તેને જે ફટકો મારીયો હતો, તેમાંથી સાવધ થવા તે એક પળ ચુપ ઉભો. ફક્ત એકજ કલાક અગાઉ તે સ્ટેલાને જીતવાને માટે તદ્દન આશાભર હતો, પણ હમણા એકજ ઝટકે તેની સઘળી ઉમેદ જમીનદોસ્ત થઇ ગઇ હતી.

“સ્ટેલા-મીસ મોરડાન્ટ” તે થોડો વખત પછી બોલ્યો. “આજે છેલ્લીજ વખત હું મારા પ્યારની તમે આગળ વાત કરુંછ, કારણ હું જાણુંછ કે મારે માટે હવે કાંઇપણ આશા નથી.”

“હું-હું ધણી દલગીર છું” સ્ટેલા લગભગ એક દયકાં સાથે બોલી “અરે મને ફક્ત પેહેલેથીજ ખબર હતે ! લોડ લેસલી હું એક તદ્દન નાચાર છોકરી છું, તમે મને ફક્ત થોડાં અઠવાડયાં થયાંજ ઓળખો છો, અને તોપણ તમે આવી રીતે ઉત્તરવળા બન્યા છો.”

“થોડાં અઠવાડયાં, થોડા મહીનાં, થોડાં વરસ, એ સઘળું મારે મનસે એકજ છે, મીસ મોરડાન્ટ” લોડ લેસલી નીચી નજરે બોલ્યો “કોઇ પ્યાર એવો હોય છે કે જેણે બાહર આવતાં વખત લાગે છે, પણ મારો પ્યાર તો પેહેલેથીજ નજરનો હતો. હવે હું ફક્ત એટલુંજ કહેવા માંડુછ કે જો કદાચ તમે તમારો વીચાર ફેરવો—”

“તે કદીખી ફરશે નહિ” સ્ટેલા મક્કમ અવાજે બોલી.

“હીક, ત્યારે તો હું તમને ખાત્રી આપું છું કે હવે પછીથી મારા એક પણ શબ્દ અથવા નજરથી હું તમને એ વીશે યાદ આપશ નહિ, તેમજ મારી નાસીપાસીનાં દેખાવથી તમને દલગીર કરશ નહિ.”

“ઓ લોડ્ લેસલી તમે મને કેવી સખત હૈડાંની ગણતા હશે.”

“નહિ, નહિ” તે તુરતજ બોલ્યો “એમાં તમારો શું વાંક ! એ સધળો કસુર તો મારાં કીસમતનો છે.”

આ શબ્દો તે એવી તો લાગણીથી બોલ્યો, કે સ્ટેલાની આંખમાં પાણી આવી ગયાં.

“તમે રડો છ, મીસ મેરડાનટ, ઓ નહિ, હું તમારાં એવાં એકપણ આંસુને લાયકનો નથી. ખુદાને વસ્તે તમે એમ નાં વીચારો કે આ સધળો દોષ તમારે માથે છે. પણ તમારા પગને કાંઈ ધ્રુજ થઈ” સ્ટેલાને લંગડાતાં જોઈને તેણે તુરતજ પુછ્યું.

“નહિ હું નહિ ધારતી, અને જો થઈ હોય તો તે મને ધટે છે. ઓ, મેં અંજાણપણામાં તમને કેવું નુકશાન કીધું છે.”

સ્ટેલા ભાગેલી ડોગ-કાટનો વીચાર કરતી હતી; પણ વાંચનાર, તે ઉપરાંત શું તેણીએ લોડ્ લેસલીનાં અંતંકરણને કાંઈ થોડું નુકશાન પોંહ્યાડ્યું હતું ?

“મેહરબાની કરીને તમે એવું બોલશો નહિ. વાંક સધળો મારો છે. લેવ ઘેર આપું—અલો સીસ કાંઈ નહિ. મમરા નાં” લોડ્ લેસલી પોતાની સધળી હીમત એકઠી કરતાં, સીસીલયાનો ચોતાતુર ચેહરો જોઈને બોલ્યો.

“સેસીલ, તમારો ઘોડો તો ત્યારનો આગ્યોજ, તમે ચાલતાં કેમ આયાં. ડોગ-કાર્ટ ક્યાં છે ?”

“હમુને અકસ્માત થયોજ સીસ” સ્ટેલાને પોતાનાં ચોરડા તરફ ગયલી જોઈને લોડ લેસલી બોલ્યો “મેં તેણીને ગાડી હાંકવા આપી, પણ કુતરાનાં અવાજથી હમારો ઘોડો ચોંક્યો, ગાડી એક આડ સાથે અટકી પડી, અને હમે બંને અફળાઈ પડ્યાં. ઓ સીસ, આવી રીતે જ્યારે તેણી બેલાણુ જેવી હાલતમાં પડેલી હતી ત્યારે મેં તેણીને કહી દીધું, પણ અફસોસ તેણીએ નાં પાડી.”

“સેસીલ !”

“તું દલગીર નાં થા, બહેન. આપણને ખુદાનો આભાર માનવો જોઈએ કે તેણી સહીસન્નામત બચી ગઈજ. પણ જો સીસ, તું મારું એક કામ કરશે ?”

“મોટી ખુશી સાથે.”

“ત્યારે જો સાંભળ” લોડ લેસલી બોલ્યો “તેણી હમણા ઘણીજ ગભરાઈ ગઈજ, અને એમજ સમજેજ કે જાણે મેં તેણીને બચાવી હતી, તેથી મને ચાહવાની તેણીની ફરજ છે. તેણી કાંઈ અપકાર વીશે બોલી હતી, અને મને મોટું નુકશાન કીધેલું ધારે છે. ઓ સીસ, હવે જો તું તેણીને ખરે-ખરેજ ચાહતી હોય, તો હવે એની સાથે ઘણી માયાયા વર્તજ, અને મારે ખાતર તેણીનાં મનમાંથી આવા ખોટા વીચારો કાઢી નાંખવાની કોશિશ કરજે.”

“વાર” તેણી ધીમા સાદે બોલી “મારા મરીબ સેસીલ, હું તારી નાસીપાસીમાં ભાગ લઉં છું.”

“ત્યારે તો મારી ચીંતામાં પણ ભાગ લે” લેસલી આતુરતાથી બોલ્યો “હું બનતાં સુધી તો તેણી સાથે હંમેશ માફક

વર્તશ, અને કાંઈ નહિ તો ફક્ત બાહરથી તેણીને દેખાડી આપોશ, કે હું મારી નાસીપાસી કેવી હિંમતથી ખમું છું. પણ સીસ, હું મારાં અંતકરણને કેમ મનાઉં? હવે હું મારી બાકીની જીંદગીને શું કરું? તે મોટા કઠોર અવાજે બોલ્યો.

* * * * *

સ્ટેલા સીધી પોતાનાં ઓરડાંમાં ગઈ. એક નીસાસા સાથે તેણી પોતાનાં બીજાણા ઉપર પટકાઈ પડી, અને બંને હાથે પોતાનો એકરો છુપાવીને રડવા લાગી. લોડ લેસલીએ તેણીનાં હાથની એવી એકાએક માંગણી કરી હતી, કે ઘડીભર સ્ટેલા આ સઘળું ખરું માનવાને પણ અચકાઈ. પણ નહિ તેનો બોલેબોલ ખરો હતો, અને પરીણામમાં તેણીએ તેઓ ઉપર વધારે મુશકેલી લાવી નાખી હતી, તેઓની ભલામનો બદલો પુરાઈમાં અને ઉપકારનો બદલો અપકારમાં વાળ્યો હતો. હવે વધુ વાર આ ઘરમાં તેણીની હાજરી લોડ લેસલીને તો શું પણ લેડી સીસીસવાને પણ નાપસંદ થઈ પડશે, હા હવે વધુ વાર તેણી હયાં રહી શકશે નહિ. એક મજબુત કાશેશ પછી તેણી ખડી થઈ અને પોતાનાં કપડાંની ત્રંક ગોઠવવા લાગી. અરે ફક્ત તેણીએ “હા” કહ્યું હતું? લોડ લેસલી બોલો હતો, તે એક તવંગર ઉમરાવ હતો, અને વધુ તો તે તેણીને આહતો હતો. તેને “ના” કહેવાથી એકવાર ફરીથી તેણી ઘર-બાર વગરની થઈ ગઈ હતી, કાંઈનાં દયાળુ આશરા વગર રખડતી થઈ ગઈ હતી, અને જોકે એ સઘળી હાડમારીમાંથી બચવાને હજુલું પણ તેણીનાં હાથમાં એક ટક હતી, પણ સ્ટેલાએ તેનો લાભ લેવાને સાફ નાં પાડી.

સ્ટેલા પોતાનાં વીચારમાંથી ચોંકી ઉઠી. બારણા ઉપર જોરમાં તકોરા પડ્યા અને તે ઉઘાડનાં સુસી ત્યાં દાખલ થઈ.

“બાપ, મેં હમણાંજ સાંભળ્યું કે તમને કાંઈ અકસ્માત થયોછ” તેણી ચીંતાથી બોલી “હું ધારૂંછ કે તમને ઇન નહિ થઇ હશે.”

“નહિ, લોડ લેસલી અને હું ડોગ-કાર્ટમાંથી ઉઠનાઇ પડ્યાં હતાં. પણ સારા નશીમે કાંઈને ઇન થઇ નથી. હમણા જરા મારું માથું દુખેછ. તેથી મારેથી નીચે જમરા આવી શકાશે નહિ. તું અર્ધો કલાક પછી મારે સાર ફક્ત એક ચાહેતું કપજ હયાં લાવજે.”

“વારૂં બાપ” કરીને સુમી ત્યાંથી ચાલી ગઇ, અને અંદરથી બારણું બંધ કરીને રેલ્વા લખવાની ટેબલ તરફ ફરી. ધુન્નતા હાથે તેણીએ એક કાગળ લખવા માંડ્યું અને તે ખલાસ થઇ રહ્યા પછી જાણે તેમાં કાંઈ ધણી જીવ સતોસનની ખબર હોય, એવી રીતે રેલ્વા તે કાગળ ફરીફરીથી વાંચતી બેઠી. એક છેલ્લી વેળા વાંચ્યા પછી તે કાગળ તેણીએ બંધ કીધું અને કવર ઉપર લેડી સીસીલયાનું નામ લખ્યું.

તે કાગળ નીચે પ્રમાણે હતું :—

“મારા બહાલાં લેડી સીસીલયા—હું આ ઘર છોડી જાઉં છું, કારણ તે સીવાય બીજો મારો છુટકો નથી. હું વધુ વખત હયાં રેહવાથી તમને તેમજ લોડ લેસલીને એક પીડા સમાન થઇ પડીશ. અરે હું કેવી અભાગણી છું, કે જતી વેળા હું તમને મારી તરફની માયા મેહરબાની માટે કાંઈપણ ઉપકારનો સખુન કહ્યા વગર ચાલી જાઉં છું. હું ઇચ્છુંછ કે તમે મને દરીયામાં દુબતી બચાવી ન લીધી હોતે, કારણ મારાં જીવવાથી મેં લોડ લેસલીને કેવું ગંભીર નુકશાન પુગાડ્યું છે? જસ હું વધુ લખી શકતી નથી. હું તમને મારાં ખરાં અંતકરણથી છેલ્લી સલામ કરું છું, અને તમારી દુપાસેથી ફક્ત એટલુંજ માંગી લઉંછ, કે મારા ગયા

પછી તમે મને શોધી કહાડવાની યાતો તમારે ત્યાં પાછી લાજ વાની કાંઈપણ કાશેશ કરશે નહિ. લોડ લેસલીને એ માટે વાં કંઈ કરજો, અને તેવણને ખાત્રી આપજો કે હું મારા અંતકરણનું કાંઈ ઇંડાણુમાંથી તેવણની દરગુજર ચાહું છું. તમારી માનીતી, સ્ટેલા મોરડાનટ."

તે કાગળ તેણીએ પોતાની તેમજ ઉપર મુક્યું. જમવાનો વખત થવા આવ્યો હતો અને જો કદી તેણીને નાહસવાની સારી જેવી ટક હોય તો તે હમણાજ હતી. રાંધણીમાં સઘળા નોકરો રાકાયા હશે એવું વીચારીને સ્ટેલાએ ધીમેથી પોતાનાં ઓરડાનું બારણું ઉઘાડ્યું, અને એક ચોરની માફક આમતેમ જોવા લાગી. પણ વાંચનાર, શું તેણી બરેબર એક ચોર ન હતી? શું તેણીએ લોડ લેસલીનું જીગર ચોરી કર્યું ન હતું?

ધીમે ધીમે તેણી દાદર ઉપરથી નીચે ઉતરી, અને બીજા પાંચ મીનીટમાં તેણી બગીચાના પાછલા દરવાજા આગળ આવી ઉભી. એક છેલ્લી વેળા, તેણીએ પોતાની સાંમે આવેલા ઇલેક્ટ્રીક લાઇટથી બહુકાદાર ઓરડાઓ તરફ નજર કરી, અને આખરે એક નીસાસા તેણી રાતના અંધકાર વચ્ચે લેસલી-એબી-માંથી બાહર પડી.

પણ શું કરવું, અને ક્યાં જવું? આ એ સવાલ તેણીને રાતનાં ભયંકર અંધકાર કરતા પણ વધુ અંધારા માલમ પડ્યા. લેડી સીસીલયાએ તેણીને ત્રણ મહીનાનો "પગાર" આગપર આપ્યો હતો, અને તેની બરકતથી તેણીએ લંડન જઈને કાંઈ નોકરી મેળવવાનો વીચાર કર્યો. પણ એકાએક તેણીની ઘુંટીમાં કાંઈ પેન થઈ આવ્યું, અને તેણી ધણીજ ધીમેથી ચાલવા લાગી. વખત ધણીજ થોડો હતો, તેણીને લંડન જતી ત્રેન પકડવાની હતી, અને આવી રીતે તેણી લાઇલાજ થઈ પડવાથી સ્ટેલા

ગભરાઈ ગઈ. આખરે જીવપર ગમે એવી પણ જોરાવરી કરવા છતાં તેણી એક દગળુ પણ ચાલી શકી નહિ, અને રસ્તાની બાજુમાં એક ફાણસને અધેડાંને તેણી કોઈની મદદની રાહ જોતી ઉભી.

તેજ પળે એક સ્ત્રી તેણીની બાજુનાં ઘરનાં દરવાજા આગળ આવી ઉભી, અને સ્ટેલાને ત્યાંથી થોડેક દુર ઉભેલી જોઈને, તેણી તે તરફ ફરી.

“તમુને શું છે ?” પેલી સ્ત્રીએ ધણીજ ધીમાં અવાજે પૂછ્યું.

“હું-હું ધારોજ કે મારી ઘુડીને કાંઈ ઇજા થઈ” અને એટલું બોલતાં સ્ટેલાએ આગળ ચાલવાની જરા કોશિશ કરી. પણ દુખની એક ચીસ સાથે તેણી ભોંય ઉપર પાછી ફસડાઈ પડી.

“તમે ધારોજ તેનાં કરતાં તમુને ધણી ગંભીર ઇજા થઈ, બાઈ” પેલી સ્ત્રી આગળનાં જેવાજ ધીમાં અવાજે બોલી “જોઈ મને જોવા દો. નહિ હાં બાદર નાંહ. મારું ઘર હયાં પાસેજ આવેલું છે. લેવ, આય મારો હાથ પકડીને આટલું થોડું ચાલવાની કોશિશ કરો.”

સ્ટેલા લંગડાતી તેણીની સાથે ગઈ. એક ઘરડી સ્ત્રીએ તે બારણું ઉઘાડ્યું, અને સ્ટેલા માહમુસીયતે ઉપર આ સ્ત્રી સાથે એક સુંદર ઓરડામાં દાખલ થઈ. તેણીનાં સાથીએ તેણીને એક સોફા ઉપર બેસાડી, અને ધણીજ બારીકીથી તેણીનો પગ તપાસવા લાગી.

“તમારો પગ સુજી આવ્યોજ” તેણી દયાવંત અવાજે બોલી “મને તમારું આ જુટ કાપી નાંખવું પડશે.”

તુરંતજ એક નાની છરી લાવીને તેણી સ્ટેલાનું કેનવા-

સનું બુટ કાપવા બેઠી, અને સ્ટેલા પોતાનાં ગમે એવાં પણ દુઃખ છતાં, આ બાબને ધારી ધારીને જોવા લાગી. તેણી એક ઉંચી સ્ત્રી હતી અને જો કે તેણીનો એકરો લગભગ સામળો અને શીકકો હતો, તોપણ તેણીનો ઘાટઘટમ અને આકાર એવો તો સુંદર અને એકસરખો હતો કે સામતી રીતે જોતાં તેણી એક ખુબસુરત સ્ત્રી કહી શકાય. તેણીનાં લાંબા બાળ સેહજ સફેદ થયા હતા, તોપણ સ્ટેલાની ખાત્રી હતી કે આ બાંધ કાંઈ ધરડી હતી નહિ, પણ દુખ અને હાડમારીથી તેણીનો આવો અવતાર થઈ ગયો હતો.

“હું ધારતી હતી તેમજ થયું.” તેણી આખરે બોલી “તમારી ધુંટી લયકાઈ ગઈ છે. એ કેમ બનીયું?”

“મને આજે એક અકસમાત થયો.” સ્ટેલા અચકાતાં બોલી “અને મને શું ઇલાજ થઈ હતી તે ફક્ત મને હમણાજ દસ મીનીટ થઈ માલમ પડ્યું.”

“તમે ક્યાં જતાં હતાં?”

“લંડન.”

“તમને ત્યાં અગત્યનું કામ છે? શું તમારાં સગાં રાહ જોશે?”

“મને ત્યાં કાંઈપણ કામ નથી, અને મારાં કોઈપણ સગાં નથી.” સ્ટેલા દલગીર અવાજે બોલી “હું હમણા નોકરીની શોધમાં ત્યાં જતી હતી. કારણ મારી હાલની નોકરી હું હમણાજ છોડી આવી છું. હું દલગીર છું કે તેનું કારણ તમને આપી શકતી નથી.”

“હું તે જાણુયો પણ માંગતી નથી કારણ તમારા કેહવા વગર હું જાણી ચુકી છું કે તમે કાંઈ મુશ્કેલીમાં આવી પડ્યાં છો. હું પણ એક વેળા તમારીજ માફક મુશ્કેલીમાં આવી પડી

હતી——” તેણી વધુ બોલતાં અટકી ગઈ “વેલ તમે હવે સાળાં થાઓ ત્યાંસુધી મારે ત્યાં સુખેથી રહેજો છું તમને મેળવવા ઘણી ખુશી છું.”

“પણ તમે એ વીશે કોઈને જણાવશો નહિ, જોકે મેં કોઈનું પણ ખુશ કરીધું નથી.” સ્ટેલા ધીમેથી બોલી.

“અને તેમ જો કોઈનું હોતે, તો મારે મનસે સઘળું એક સરખું જ છે.” તેણી બેદરકારીથી બોલી “મારો અનુભવ એવો છે કે ખુશ કરનારાઓ પોતે તો તેની સળ ઘણીજ થોડી ખમે છે. લેવ આપ બોલું આવ્યું. જમી રહીને છું તમારા પગને બેનડેજ બાંધશ.”

“પણ તે અગાઉ મારે તમારી સાથે ઓળખાણ કરવી જોઈએ મારું નામ સ્ટેલા મોરડાનટ છે.”

“અને હું લંડનની સઉથી જાણીતી ડાનસર અને એક-ત્રેસ મેડમ નીતા છું.”

મકરણ ૨૮ મું.

સ્ટેલા જમી રહ્યા પછી નીતાએ તેણીનાં ઇગ્ગ થયત્રા પગમાંથી મોલું કાઢ્યું, અને એક બેનડેજ લાવીને તેને એરી સરસ રીતે “ડરેસ” કરીધો, કે સ્ટેલા તેણીની આવી કુનેહ જોઈ અજાયબ થઈ.

“તમે અગાઉ એક ઓસપીટલ નર્સ હતાં ?” તેણીએ પુછ્યું.

“નહિ, હું ઘણાક કામ કરી ચુકીછ. પણ એક નર્સ હોવાનું હજુણ મારે ફાળે આવ્યું નથી. મારો હાલનો ધંધો એવો છે, કે જેમાં મને આવા અકસ્માત વારંવાર મળે

છે. કોઇ વેળા સ્ટેજ પરથી પગ સરી જતાં, અથવા તો બહુ ડાનસ કરતાં ધુંટી લયકાઇ જાય છે, ત્યારે તે વેળા શું કરવું તે હું અરાખર જાણું છું. "

આ સમયે જોવાતાં સ્ટેલા તેણીને બારીકાથી નીહાળતી હતી. તેણીનાં દાબા હાથ ઉપર એક વેડોંગ રીંગ હતી, અને તે જોતાં સ્ટેલાને માલમ પડ્યું, કે આ બાઇનો શાંત ચેહરો એક જાતની ખેદરકરી અને કાંઈ સંસારી મુશકેલીની ગવાહી આપતો હતો.

" હવે સહવારે તમને જરા કરાર લાગશે " તેણી સ્ટેલાનાં પગ આગળથી ઉભી થતાં બોલી, " અને જો ફક્ત ધુંટીજ લયકાઇ હશે, તો હું ધારૂં કે એક બે દીવશમાં તમે આગળની માફક ચાલી શકશો. પણ ખૂબ, હું તમારા ચેહરા ઉપર ચીંતાની નીશાણી જોઉં છું. "

" હા, હું ઘણી મુશકેલીમાં આવી પડી છું. " સ્ટેલા અચકાતાં બોલી " હું-હું હમણાજ મારા એક ઘણાજ ભલા મિત્રથી છુટી પડીછ. "

" ધીરજ ધરો ખૂબ, નેક મનશાન તેજ છે કે જે હરેક આફત અને મુશકેલીને સમુદ્રનાં શીણ મીસાલ તકલીફી ધારેછે, કે જેઓ જો કે દુરથી ઘણાજ ભયંકાર દેખાય છે, તોપણ સેહજ ધીરજથી તેની સાંમે થતાં, તે થોડાજ વખતમાં આપણા પગ આગળ આવીને નાણુદ થઇ જાય છે. પણ હું ધારૂં કે આ તમારો મિત્ર એક સ્ત્રી હશે ? "

" નહિ, તેવણુ એક મહસ્થ છે " સ્ટેલા ધીમેથી બોલી.

" એક મહસ્થ ? " નીતા તુચ્છકારથી બોલી " વેલ, હું તમારે મોઢેથી આંધ પેહલ્લીજ વેળા સાંભળું કે એક મરદ આપણુ સ્ત્રીઓનો ખરેખરો દોસ્ત હોઇ શકે ! બહુ ખર્ચ તો

તેઓ આપણા કટકા દુશ્મન છે. હા, ખૂબ હું પરણેલી છું, અને મેં તમને હમણા મારી વીડી ઉપર નજર કરતાં જોયાં છે, તો પણ——”

“હું તે માટે દરગુજર ચાહું છું” રટેલા તુરતજ બોલી.

“તો પણ હું નથી કોઈની ધણીયાણી કે નથી કોઈની વીધવા.”

“એટલે ?” રટેલાએ અન્યમીથી પુછ્યું

“એટલે એમ કે મારો ધણી મને તથા ગયો છે.”

રટેલાએ એક નીસાસો નાંખ્યો, પણ નીના આ શબ્દ બોલતાં હસી પડી.

“કાંય, એ કાંઈ અસાધારણ ખબર નથી” નીનાએ આગળ ચલાવ્યું “આપણે આવી ખબરો તો ન્યુસમાં વારં-વાર વાંચીએ છીએ. તમે પેહેલાંજ આદમી છો કે જેની આગળ મેં મારો બેદ બોલ્યો છે. તમે પરણેલાં છેઓ કે ?”

“નહિ.” રટેલા શરમાતાં બોલી.

“ત્યારે તો કદીમી પરણતાં નાં. હું સમજી નહિ શકતી કે જ્યારે સોમાંથી નેવું દાખલામાં પરણ્યો સંસાર અમુખી નીવડે છે, તો પણ આપણી જવાન છોકરીઓ પંજુવા માટે એટલી અધીરી શા માટે બનતી હશે ? કદાચ એમાં કુદરતનો કાંઈ હાથ હશે, અને આપણે સ્ત્રીઓ તો જાણે મરદનાં ગુનામ બનવાજ સરખાયાં છીએ.”

“અત્યત, સઘળી સ્ત્રીઓ નહિ” રટેલાએ વાંધો ઉઠાવ્યો.

“સઘળી નહિ તો તેઓનો મોટો ભાગ. જેવ મારો ધણી મને તથા જવાથી હું હમણા આગળનાં કરતાં સુખી છું, તેની ગુલામગીરીમાંથી છુટી ગઈ છું, અને હું મારી સકમાઈથી

દર અઠવાડયે પંદર પાઉંડ કમાતી હોવાથી, કોઇનાં પણ આશરા
યા તાબા વગર, ઘણી સારી જીંદગી ગુજારી શકું છું. પણ તે
તો આઘતાંપર કોઇતું મારવા હંમેશ તઇયાર હતો.”

“તમારા ઘણી વીશે બોલો છો?”

“હા, હું તેનેજ વીશે બોલું છું” નીતા પોતાનો હાથ
કરડતાં બોલી “કારણ મારા ભરથારને પોતાનાં ખર્ચા ઉપર
મુસ્તાક રેહતાં આવડતું હતું નહિ. અરે, પણ તમુને જાણે તમારી
જાંજળ થોડી હોય તેમ હું મારું દુખ તમારી આગળ રડીને
તમુને વધુ દુખી બનાઉં છું.”

“નહિ નહિ, મને તમારો હેવાલ સમજવા ગમેછ. હું
તમારી દલગીરીમાં ભાગ લઉં છું. અરે તમે કેવાં કમનશીય
અને અસુખી છો!”

એક વાર ફરીથી નીતા તુચ્છકારથી હસી પડી.

“કમનશીય! અસુખી! અરે એવું તમે વીચારીજ કેમ
શક્યાં?” પણ ખીજીજ પગે તેણી સ્ટેજા તરફ જોતાં બોલી
“હા, શરૂઆતમાં હું મને કમનશીય ધારવા જોડલી મુરખ
બની હતી. અરેરે, તે વેળા હું કેવી ગરીબાઈમાં સમડતી
હતી? અને તોપણ જો ફક્ત તે મારી સાથેજ રેહતે, અને મને
આંઠ દીવસે પણ ફક્ત એકજ મીઠકો શબ્દ કહ્યો હતે, તો
હાલનાં મારાં મીઠાં બોનાં કરતાં હું તેનાં મીઠકાં મોંઢાં ઉપરજ
સંતોષ પામતે, તેને ખાતર ગમે એવી ગરીબાઈનાં દાંત ખમતે
ગમે એવી ચીઠકોહાલ હાલતે રખડતે અને તેની સાથે ગમે એવી
પણ ગંધીલી ગટ્ટરમાં રેહવાને હું મને પોતાને નશીય-
વંત ધારતે.”

“પણ એ સંવ્રળું તમે શું કરવા ખમતે? શું એક
પરણુયા ખાવીંદતી તેની માહરદારતી સંભાળ લેવાની ફરજ

નથી? શું તેણીને માટે તેને મેહનત કરવાની જરૂર નથી? ”

“ મેહનત ! ” નીતા બોલી “ તે વખતે કાંઈ ઝાઝી નોકરી મળતી હતી નહિ. અને જ્યારેથી તે મળતી હતી, ત્યારે મારો ધણી તેની દરકાર નહિ કરતો હતો. એક દીવસે હું તેને માટે કાંઈ પાસે ઉછીની શીક્ષીંગ લઈને બોનું લેવા ગઈ. ત્યારે તે કેટલે ચાલી ગયો.”

“ ઓહ ” રટેલા બડબડી.

“ તે પોતાની પાછળ એક ચીકડી મૂકી ગયો, કે જેમાં તેણે જણાવ્યું હતું કે તે મારે ખાતર કાંઈ દુરદરાજ મુળકમાં પોતાનું નશીબ અજમાવા ચાલી જનાર હતો. સરીયામ જુડકું. તે મારેથી કંટાળ્યો હતો, અને તે મને સીધી રીતે નહિ જણાવતાં આવી રીતે ચાલી ગયો છે.”

રટેલા એક પગ ચુપ રહી.

“ અને ત્યાર પછી તમે તેની તરફથી કાંઈપણ સાંભળ્યું નથી? ”

“ નહિ. હું તેને માટે ધણી આતુર હતી. અને તેનાં ગયા પછી રખેને તેનું કાગળ ગેરવળે જાય એવી ધાસ્તીથી હું કેટલોક વખત સુધી મારા જુના એડરેસે રહી હતી. પણ મેં તમને કહ્યું તેમ તે વેળા હું મુરખ હતી. પણ હમણા હાડ-મારી અને મુશકેલીથી હું વીચાર કરનાં શીખી છું, અને મને માલમ પડ્યું છે કે દુનયાઈ ઝાહપણનું મધ આપણને ધુળમાંથી નહિ પણ કાંટામાંથીજ મળે છે. હું ધારું છું કે તે તવંગર થયો હશે? ”

“ તમે તેને ગેરદનસાફ કરો છો ” રટેલાએ સમજાવ્યું “ તે હજુણ સુધી સુફલેસ હોવો જોઈએ અને તમારી આગળ આવવા માટે શ્વરમાતો હશે.”

“હા, પૈસાને માટે મારી આગળ આવવા શરમાતો હશે!” નીતા ચેસ્તા કરતાં બોલી “હું નહિ ધારતી કે તે આટલા થોડા વખતમાં એટલો બધો સુધરી ગયો હોય.”

“પણુ પણુ કદાચ તેવણુ ખીમાર હશે.”

“તો તેણે લખ્યું હતે. તે સારી રીતે જાણતો હતો કે તેને ગમે એવા પણુ મોહતમાંથી બચાવા, હું દુનીયાનાં કાષ્ઠપણુ ખુણામાં જવા તકવાર હતી. પણુ હું જાણું છું કે તે મરી ગયો હશે એવું તમે મને કેહતાં અચકાઓ છો. ઠીક, જો તેમજ હોય તો મોહત, કે જે સર્વે સારી તેમજ માંડી ચીજોનું ઢાંકણુ છે, તેજ ઢાંકણુ આપણે તેની ઉપર પણુ વાળ્યું. જેકે મને તમારો પગ જોવા દો.”

તેણી ઉભી થઈ, અને સ્ટેલાનો પગ એવી તો કાળજી અને નરમાશથી જોવા લાગી, કે તેણીનાં છેલ્લા શબ્દો સાથે તે એક ધણીજ મુશકેળ સરખામણી હતી. પણુ તે નાનુક હાથ ધુજતો હતો, અને તેણીને માટે દયાની લાગણીથી દોરવાઈ જઈને, સ્ટેલાએ તેણીનાં કપાળ ઉપર એક કીસ કીધી.

“હું તમારે માટે ધણી દલગીર છું” તેણી બોલી.

“થેંકયુ પણુ મારા ધણી વીશે આવા શબ્દો બોલવા તમે મને ઘાટકી પીયારનાં હશે, પણુ કેટલાંક મુશકેળીઓ એવી છે, કે જેથી આપણો સવળી લાગણી મંદ પડી જાય છે. એક વખત એવો હતો કે જ્યારે હું પણુ આય જાતીમાં તમારા જેવુજ દયાળુ હૈકું છુપાવતી હતી, પણુ હમણા મારી સવળી લાગણી મંદ પડી ગઈ છે, મારી જીંદગીની ધુળ થઈ ગઈ છે, અને જાણે એ સવળાંનો બદલો વાળવા, ખુદાએ મને અતી પ્રખ્યાત બનાવી દીધી છે, કે જેને માટે હું જરા પણુ ખુશી નથી. આલો હવે આપણે ખીજાણે જઈએ” તેણી સ્ટેલાને મદદ

કરતાં બોલી “લેવ આંચ મારા હાથ ઉપર જરા વધુ અધેત્રો, અને તેમ જો નહિ અને તો હું તમને હયાંથી તમારા ઓરડા સુધી ઉંચકી જવા શક્તીવાન છું.”

નીતાએ તેણીને ખીજાણે જવાની મદદ કરી, એટલુંજ નહિ, પણ આવતી સહવારને માટે તેણીનાં ખીજાણા આગળ મોઢું ધોવાનો અને ટોઇલેતનો સઘળો અસમાજ લાવી મુક્યો. એક પણ તેણીએ સ્ટેલા તરફ વીચીત્ર રીતે જોયું, અને ત્યાર પછી એકાએક “ગુડ નાઇટ” કરીને તે ઓરડો છોડી ગયો.

પણ સ્ટેલાને તુરત ઉંઘ આવી નહિ, આવી એક ભઠ્ઠી અને અશરાફ પરણેતરને છોડી જવા તેણીનાં ધણીને શું કારણ મળ્યું હશે, એ વીશે તરેહવાર અટકલ કરતી તેણી જાગતી પડી રહી. હા, શું તેણી પોતે પણ લોડ લેસલી જેવા એક ભઠ્ઠા અને વફાદાર આશકને વગર કારણે છોડી આવી ન હતી? નહિ. નહિ, તેણીને કાંઈ કારણ હતું, અને તે કારણ તો તેણીનાં પેલા ટાપુનાં દોસ્ત રાથમાં સમાયલું હતું.

ખીજી સહવારે, જ્યારે સ્ટેલા નીતાને પાછી મળી ત્યારે તેણી નાસ્તાની સઘળી તૈયારી કરતી હતી, પણ સ્ટેલાને જોતાં તેણી તુરતજ બોલી.

“તમે હયાં કાંચ આવ્યાં? હું તમારો નાસ્તો તમારા ઓરડામાંજ લાવનાર હતી. કેમ તમારો પગ કેમ છે?”

“છે, ઠીક છે.”

“પણ તેથી તમારે આવી રીતે ચાલ-હાલ કરવી જોઈએ નહિ, કારણ આવી રીતે લચકાયલો પગ કાંઈ જલદી સારો થતો નથી. ચાલો આવો આપણે નાસ્તો લઈએ.”

પણ સ્ટેલા જરા અચકાઈ. તેણીએ પોતાનાં ખીસામાંથી એક પર્સ કાઢી, અને નીતા સામે થોડાક સીંકા મુક્યા.

“આય મારા ખરચનાં પૈસા છે” તેણી બોલી.

“કાંઈ નહિ, હમણા તો રેહવા દો. તમે જતી વખતે મને સઘળો ખરચ સામતો આપજો” નીતા હસ્તાં બોલી.

આવી રીતે સ્ટેલા એક બીજા વધુ આદમીની આભારી બની. સ્ટીમર એન્ડરોમીદા દુબી જવા પછી જે સઘળાં સાથે તેણીને ઓળખાણ પડી હતી, તેઓ સઘળાં તેણી તરફ કેવાં ભલાં હતાં. અને વળી રહીસહી આ બાઈ પણ તેણીને “અલ્લાહનો લાલ” મળી ગઈ હતી.

નાસ્તો લીધા પછી નીતા પોતાનું “રીહરસલ” કરવા પ્યાનાં તરફ ફરી.

“તમને મ્યુઝીકનો શોખ કે સ્ટેલા?” તેણીએ પુછ્યું.

સ્ટેલાએ દોકું ધુણાવ્યું.

“જોવ, ત્યારે તો આજે રાતનું હું મારું ગીત તમને ગાઈ સંભળાઉં.”

તેણીએ ગાવા માંડ્યું, અને જ્યારે આખરે તે ગીત ખલાસ થયું, ત્યારે સ્ટેલા તાલી પાડતાં બોલી.

“ઓ તમે કેવું ફાંકડું ગાઈ શકોછ. તમારો અવાજ કેવો સુંદર છે, અલબત્ત તમે જાણીતાં છો, એમાં કાંઈવળ શક નથી. હું ઇચ્છું છું કે હું આજે રાત્રે તમને થીયેતરપર સમજી શકું.”

“નહિ તમારો પગ ખરાબર થવા પછી હું તમને કોઈ દીવસ લઈ જવશ.” નીતા ઘડીયાળ જોતાં બોલી “મને હવે થીયેતરપર જવું જોઈયે. અને જો રાત્રે આવતાં મને મોકું થાય તો કાંઈ પ્રીકર કરશે નહિ. મારી દાસી તમને દરેક મીજ લાવી આપશે. અને આખો દીવસ તમારો વખત પસાર કરવા આ ઓપડીઓ તમને ઠીક કામ આવશે. પણ

જેવ હું ગયા પછી ધણી ચાલ હાલ કરતાં નાં.”

નીતા તેણીનાં કેહવા પ્રમાણે આખો દીવસ આવી નહિ, અને સ્ટેલા વારંવાર કાંઈ ચોપડી વાંચવાની કોશિશ કરતી ખેસતી હતી. પણ ફેલ્ડે. થોડીજ મીનીટમાં તે ચોપડી તેણીનાં હાથમાંથી પડી જતી, અને લેક્ચરીઓ હમણાં શું કરતાં હશે તેનાં વીચારમાં તેણી પડતી હતી. લોડ લેક્ચરી તેણીને માટે દક્ષગીર થયો હશે કે ? શું તે તેણીને માટે શોધ ચલાવતો હશે કે ? અને દાદર ઉપર કોઈનાં પણ પગળાં સંભળતાં સ્ટેલા તેણે જોવાની ધારતીથી ચોંકતી હતી. આ પ્રમાણે કલાકો વેહતા ગયા, અને આખરે રાતે બારને તકોરે નીતા તો ઓરડામાં દાખલ થઈ.

“તમે હજુજી જાગે છ ?” તેણીએ અભયખીથી પુછ્યું.

“મેં તમારે માટે ચાહેતું એક કપ તૃણાર રાખ્યું છ” સ્ટેલા લંગડાતી ચુન્ના આગળ જતાં બોલી “કેમ આજે તમને ધણી ફેલ્ડે મળી કે ?”

“પુશકળ” નીતા ચાહેતું કપ લેતાં બોલી “હમે એટલું તો ખેંચાણ કીધું છ, કે હમારી કંપની ખીજાં થોડાં અઠવાડયાં હયાંજ રહેનાર છે.”

“હું ખુશી છું.”

“અને હું પણ ખુશી છું, કારણ હું તમને જલદી છોડવા માંગતી નથી. તમારો પગ સારો થવા પછી પણ આપણે છુટકાં પડ્યું એ તમારી ઉપરજ આધાર રાખેછ, કારણ મને તમારી ઉપર ધણું હેત આવેછ. હા, આજે સઘળાં બહેખાંઓ મારાં ગાણાથી ખુશ થઈ ગયાં, અને મને તાલીઓથી વધાવી લીધી. પણ—” નીતા વધુ બોલતાં અટકી પડી.

“શું ?” સ્ટેલાએ પુછ્યું.

“પણ હું જ્યારે હમણાં થીયેટરમાંથી બહાર નીકળતી

હતી, તેવામાં કાંઈ નાખુશ બનાવ બનીયો. લાંડનમાં મને એક માણસ સાથે ઝોળખાણુ પડી હતી, તે મારે માટે સ્ટેજનાં દરવાજા આગળ વારંવાર ખોટી થતો હતો, અને મારી ગમે એવી પણ કાશેશ છતાં, હું તેણે ઠાપ આપી શકી નહિ. હયાં આવવા પછી મેં વીચાર્યું કે હવે તે મને પાછો મળશે નહિ, પણ વળી પાછો એકાએક તે આજે પુટી નીકળ્યો.”

“તમે-તમે શું એમ કેહવા માંગે છ—” સ્ટેલા અચ. કાતાં ખેલી.

“હા, તે મારી ઉપર મોહી પડ્યોછ, અને મને પરણવા માંગેછ.”

“પણ તમે તો પરણેલાં છો.”

“એમ તો હું તેને સેંકડો વખત કહી ચુકી. પણ તે મારી આગળથી શીટોજ નથી. તે કહે છે કે મારો ધણી જીવતો યા મુવેલો છે, તેની બરાબર ખબર કાઢવા પછીજ મારે તેને પરણવાનું વચન આપવું.”

“તે કેવો છે?” સ્ટેલાએ ખીહતાં પુછ્યું.

“તે મધ્યમ ઉંમરનો એક હીંગણો ગ્રહસ્થ જેવો દેખાયછ. અને તેનાં ચેહરા ઉપર પક્ષા ઠાવની એવી તો લીટી દેખાય છે, કે જેથી હું તેની સાથે સખતાઈથી કામ લેતાં ખીહું છું.”

“તમે એને વીશે કાંઈ વધુ જાણોછ?” આ એકમાર્ગી સ્ત્રીની જીંદગીમાં એક નવો સફા ઉમેરાયલો જોઈને સ્ટેલાએ આતુરતાથી પુછ્યું.

“ધણું નહિ, તેનું નામ મીં વરકલી છે. અને તે કાંઈક તવંચર દેખાયછ, આજે રાતે તે મારી આગળ ખેલતો હતો કે તેને પૈસા કમાવાની એક નવીજ યુક્તી હાથ લાગી છે. ગમે તે હોય. પણ મારા આગળા પરણ્યા સંસારનો મને એવો કડવો

અનુભવ મળીયોછ, કે તે આજે શું બકી ગયો તેની ઉપર હું કદીખી ગંભીરતાથી વીચાર કરીશ નહિ.

“કાંઈ ગુસ્સો નાં કરતાં નીતા” સ્ટેલા તેણીની આગળ જઈને બોલી, “પણ તમે તમારા ઘણીને મોટો ગેરબનસાફ કરોછ. કદાચને તમારો ઘણી હમણા તમુને મળવા હયાં આવતો હશે ! કાંઈ કહી નહિ શકાય.”

નીતા ખડી થઇ.

“કદી નહિ” તેણી બોલી “તે ગયોછ અને સદાનો ગયોછ. અને તેનો સઘળો ભાર અને દોષ આપદે તો મનેજ વેઠવો પડે છે. એક મરદની દગલબાજી તરફ આંધ કેહવાતી સુધરેલી દુનયાં હંમેશ નાખતીની નજરથી જુએ છે. અને તેને સજ્જ કરવાને બદલે તેનાં ગુનાહનો સઘળો તીરસ્કાર અને બદનામી આપણુ સ્ત્રીઓનેજ ગળે ઓળવે છે. હા, હમણા તમારા મગજમાં શું પસાર થાયછે તે હું જાણું છું, પણ હું તેમુને ખાત્રી આપુંછ, કે દુનિયામાં ખીજે એવો એક પણ શખશ નથી. કેજે મને હવે એક ઘણીયાણીની ગુલામ-ગીરીની સાંકળમાં બાંધવાને કડીપણુ લલચાવી શકે. ચાલો હવે આપણે ખીજાણે જઈશું. ઘણું મોકું થયુંછ.”

પ્રકરણ ૨૬ મું.

જે દીવશ સ્ટેલાએ નીતાનાં ઘરમાં એકાંતવાસમાં ગુજાર્યો, તે દીવશ મેરી માટે એક યાદગાર દીવશ હતો. સહવારનાં ઉકતાંને વાર તેણીને આવતા બનાવની કાંઈ આગાહી થઇ, અને ખુશાળ રહેવાની ગમે એવી પણ કેશીશ છતાં, તેણીને કાંઈ ન સમજી શકાય એવી બેચેની લાગતી હતી. આખરે નાસ્તો લઇને

તેણી બગીચામાં ઉતરી, અને સ્ટેન્ડા અને લેસલીઓની મુલાકાતની નાહ જોતી બેઠી. થોડાજ વખતમાં એક ડોગ-કાર્ટ તેણીનાં દરવાજા આગળ ઉભી રહી, અને તેમાંથી લેડી સીસી-લયા તુરતજ કુદી પડી.

“હોડ’ લેસલી અને મીસ મોરડાન્ટ ક્યાં છે” મેરીએ તુરતજ પુછ્યું. તેણીએ સીસીલયાનો દલગીર એકરો જોયો હતો, અને તેણીની આંખો પણ જાણે તેણી રડી હોય એવી લાલ જણાતી હતી.

“ઓ મેરી, હમે ઘણા મુશ્કેલીમાં છીએ. તેણી ચાલી ગઈ.”

“કેણુ ? મીસ મોરડાન્ટ ?”

“હા. સેસીલે ગઈ સાંજે તેણીનાં હાથની માંગણી કરી, અને તેણીએ નાં પાડી. ગઈ રાતે સુસી તેણીનાં ઓરડામાં ચાહેતું એક કપ આપવા ગઈ, પણ તેની અગાઉ તેણી ટેબલ ઉપર એક ચીઠ્ઠી મુકીને ચાલી ગઈ હતી.”

“ગરીબ બીચારી” મેરી દલગીર અવાજે બોલી.

“સેસીલ તુરતજ તેણીને શોધવા નીકળ્યો, પણ તેણી ફેઠે મળી નહિ. હું તારી ઉપર એક ચીઠ્ઠી લખીને ફેહવાવાની હતી, પણ સેસીલેજ મને હયાં મોકલી, એવું વીચારીને કે તું હમુને કાંઈ મદદ કરી શકશે.”

“તેણી પાસે કાંઈ પૈસા હતા કે ?”

“હા. મેં આગપર તેણીને ત્રણ મહીનાનો પગાર આપ્યો હતો. ખુદા ખબર તેણી ક્યાં ગઈ હશે. સેસીલ તો ઘેરો દેવાનો જેવો થઈ ગયોછ, અને તેણીનાં લખવા પ્રમાણે હવે તો સુપ બેસવા સીવાય બીજો ઇલાજ નથી.”

“મારું પણ એજ મત છે” મેરી ધીમેથી બોલી “તેણી

જાણતી હતી સીસ, કે જો તેણી વધુ વખત તમારી સાથે રહેતે તો તેણીને મોડે વેદવેલે પોતાની મરજી ઉપ્રાંત લોડ લેસલીની માંગણી કબુલ કરવાની ફરજ પડતે. અલખત તેણી આવી રીતે ચાલી જવામાં તદન વાજખી છે. તેણીની જગ્યાએ હું હતે તો હું પણ એમજ કરતે”

“ઓ મોલી તું એ કેવું સારી રીતે સમજી શકેજ” સીસીસયા અજાયખીથી બોલી “આપણા અંતકરણ વીશે તે આટલું જ્ઞાન ક્યાંથી મેળવ્યું?”

“મારા પોતાનાં દાખલા ઉપરથી” મેરી સેહજ હસ્તાં બોલી “આખરે તો આપણુ સધળી સ્ત્રીઓનો વીચાર એક સરખોજ છે, અને તેથી લોડ લેસલીએ જાણવું જોઈયે કે તેણી તમને છોડી જવામાં તદન વાજખી હતી.”

“હું ઇચ્છુંજ કે તે એમ વીચારી શકે. પણ તેણી ક્યાં ગઈ હશે? મને જો કેઈ ફક્ત એટલીજ ખબર આપે કે તેણી સજામત છે, તો હમારે માથેનો બોજ દટલો ઓછો થઈ જાય. ચાલ મેરી હવે હું જાઉંજ. કારણ મારા બાઈને આવી હાલતમાં એકલો મુકવા મારો જીવ માનનો નથી. અરે પણ સામેથી લોડ હેથરલી આવેજ.”

લોડ હેથરલી કાંઈ ઉંડા વીચારમાં તેઓની તરફ આવનો હતો. તેની નજર જમીન ઉપર હતી, અને તેનાં એહરા ઉપર ઉદાશી ચીંતા અને નીરાશીનો છાપ જોઈને લેડી સીસીસયા એક દગળું પાછળ હતી. અરે આ એકવારનાં હસમુખા લોડ હેથરલીમાં આ કેવો ફેરફાર! સીસીસયાને જોતાં તેણે પોતાની આગળી રીત પ્રમાણે ખુશખીજજો બોલવાની કોશિશ કરી, પણ અફસોસ તેમાં તે તદન નીશકળ નીવડયો. તેની સાથે થોડીક વાતચીત પછી સીસીસયા જવા તઈયાર થઈ, અને તેણીનાં

ગયા પછી, લોડ હેથરલી મેરીને ત્યાંજ મુકીને પોતાનાં ઓરડા-માં જઈ બસાવે.

સીસીસ્યાનાં જવા પછી થોડા વખતે મેરી અંગણમાં પાછી ફરતી હતી, જેવામાં તેણીએ પોતાની પાછળ રાલફને બોલતાં સાંભળ્યા.

“શુડ મોરનોંગ લેડી મેરી એક્સક્યુઝ મી. હું તમને આવી રીતે ચોંકાવવા ધણો દલગીર છું. પણ લોડ હેથરલી ઘરમાં છે કે ?”

“હા. તેવણ હમણા લાઇઅરેરી રૂમમાં હશે” મેરીએ કહ્યું. જવાબ આપ્યો.

“હું એવણને મક્કવા માંગુછ. મને એવણ સાથે અગત્યનું કામ છે.”

મેરી ચોંકી.

“મારા પપાની તખીયત બરાબર નથી. લોડ રૈતન. તમારું એવું તે શું અગત્યનું કામ છે કે જેને લીધે તેવણ પોતાની તખીયતની પણ દરકાર કરતા નથી.”

રાલફ ચુપ ઉભો અને તેને આવી રીતે જોઈને મેરીની ખાત્રી થઈ કે પોતાનાં પીતાને અસુખી બનાવનાર લોડ રૈતનજ હતો, અને તેથી તેણીએ આજે તેની પાસેથી સઘળું જાણવાનો નીશ્ચય કરીયો.

“લોડ રૈતન તમારું એવું તે શું કામ છે, કે જેથી મારા પીતાને બાટલી બધી ચીંતા ઉતપન્ન થાય છે” તેણીએ પુછ્યું. “હમણા છેલ્લાં સુધી તેવણ ચીંતા શું ચીજ છે તે જાણતા હતા નહિ, તેવણ તદ્દન સુખી હતા, પણ હમણા હું જોઈ શકુંછ કે તેવણને છુપો ગમ છે, અને તે મારી આગળથી છુપાવાની કોશિશ કરે છે. એ તેવણની આ બેચેની

દુર કરવા અને તેવણને મદદ કરવા હું ધણી આતુર છું.”

“ખરેખર, તમારો એવોજ વીચાર છે?” રાલફ ધીમેથી પુછ્યું.

“અલબત્ત, શું હું તેવણની દીકરી નથી! અને શું એક દીકરીની તેણીનાં આપને મદદ કરવાની ફરજ નથી? મારા પીતાનું સુખ મને મારી જીંદગી કરતાં વધુ જાહિર છે, અને તેવણને માથેથી હરકોઈ મુશકેલી દે કરવા હું સદા તૈયાર છું.”

“તમે તમારા પીતાને ધણી આશાનીથી મદદ કરી શકશો, લેડી મેરી” રાલફ સંભાળથી બોલ્યો “અને તમે જ્યારે એ જાણવાજ માંગોજ, ત્યારે લેવ, સાંભળો કે લોડ હેથરલી પૈસાટકા બાબદ મોટી તંગીમાં ફસી પડ્યા છે.”

“હું તેવણને કેવી રીતે મદદ કરું” મેરીએ ઉંચા દેમે પુછ્યું.

“તે જાણવા અગાઉ આપણે પેલા સમર-હાઉસનાં બાજત આગળ જમશું, લેડી મેરી” અને આટલું બોલતાં રાલફ, મેરીને તે બાજત તરફ લઇ ગયો.

“ચાલો હવે બોલો” ત્યાં જમ પુગતાં મેરીએ અધીરાઇથી પુછ્યું, પણ રાલફ તો પોતાની લાકડી વડે રેતીમાં કાંઇ ચીત્રામન પાડવામાં મશગુલ હતો. “લોડ રેતન હું તમને અરજ કરુંજ, કે મારા પીતા વીશેની સઘળી ખરી હાકીકતથી તમે અને એકદમ વાકેફ કરો” મેરી જરા ચીરડાઇને બોલી.

“હા, મેં તમને કહ્યું તેમ લોડ હેથરલી પૈસાટકા બાબદ મોટી અડચણમાં છે, અને તે મુશકેલી તમારેજ લીધે ઉભી થઇ છે.”

“મારે લીધે?”

“હા” રાલફ જાણે અર્ધી ઉંઘમાંથી ચોંકી ઉઠ્યો હોય

તેમ બોલ્યો “તમારા પીતા તમારાં બવીબને માટે હંમેશાં ધણા આતુર રહેતા હતા, અને તેજ કારણથી તેવણુ પોતાનું સઘળું નાણું સૌથી વધુ વ્યાજ આપનારી કંપનીમાં મુકતા હતા, પણ તેમાં તેવણે મજબુત ઠાપ ખાધીછ. તેવણે સઘળાં ઇડાં એકજ બાસકીટમાં મુક્યાં, પણ કમનશીમે તે બાસકીટ પડી ગઈ, તેમાંનાં સઘળાં ઇડાં ભાંગી ગયાં, અને તમારા પીતા ખુવાર થઈ ગયા.”

“જરા વધુ ખુલાસાથી બોલો. હું તમને બરાબર સમજી શકતી નથી.” મેરી પોતાનાં કપાલપર હાથ ફેરવતાં બોલી.

“પણ તે અગાઉ તમે મને વચન આપો કે જે વાત આજે હું કહું તે વીશે તમે લોડ હેથરલી આગળ એક બોલ પણ કેહશો નહિ.”

“હું સત યકીનથી વચન આપુંછ,” મેરી ધુજતાં બોલી.

“ત્યારે જોવ સમજો કે તમારા પીતાએ પોતાનું સઘળું નાણું ગોલકોન્દા માઈનઝનાં શેરમાં રોક્યું હતું. આ ખાણ થોડોક વખત ઠીક ચાલી, પણ આખરે તે પડી ભાંગવાથી તમારા પીતા હાલ મોટી મુશકેલીમાં છે.”

“ઓહ.”

“તેવણુ પોતાનાં કરતાં તમારે માટે ધણા દક્ષગીર છે” રાલફે આગળ ચલાવ્યું “કારણુ તેવણુનાં અવીચારથી તમને પણ જીંદગી ભર નુકશાન થયું છે.”

“ઓ પપા, જહાલા પપા, હું જાણુંછ કે તેવણુ મારે માટે બલોપો કરેછ. પણ તમે કેહતા હતા કે હું તેવણુને મદદ કરી શકશ” મેરીએ એકાએક પુછ્યું.

“હા, તમારા પીતાને માંથેથી આ વાદળ વીખેરી નાંખવા તમારી ઉપર મોટો આધાર રાખે છે” રાલફ બની શકતા શાંત

અવાજે બોલવાની કોશિશ કરતાં બોલ્યો. “ તમારી તરફથી ફક્ત એકજ શબ્દ અને જેટલી આશાનીથી હું આંખ મારી લાકડી બોંધ પરથી ઉંચકી શકું છું, તેટલીજ આશાનીથી તમે તમારા પીતાને પાછા સુખી બનાવી શકશો. ”

“ તે કેવી રીતે ? ”

“ મને પરણીને. ”

મેરી એક દગળું પાછળ હતી. તેણીની જીંદગીમાં જે જીવ સતોષત ધડીની તેણીને આગાહી થમ હતી, તે ઘડી અંતે આવી પુગી હતી.

“ જોવ લેડી મેરી ” રાલફે આગળ ચલાવ્યું “ આ બીજી વેળા મેં મારો પ્યાર તમારી આગળ જાહેર કીધોજ. પેહલ્લી વેળા જ્યારે તમે નાં પાડી ત્યારે મેં કહ્યું હતું કે હું મારા જવાબને માટે થોભીશ, અને તે પ્રમાણે હું થોભ્યો છું. આજે એકવાર ફરીથી હું મારી દોલત અને અંતઃકરણ તમારા પગ આગળ મુકું છું— —”

મેરી ધુજતી જણાઇ, અને જે કરચલી મીઠ વરકલીએ, રાલફનાં હોથ ઉપર જોઇ હતી, તે કરચલી હમણા તેના ચેહરા ઉપર પાછી દેખાઇ.

“ —અને આશા રાખુજ કે તે સ્વીકારીને તમે તમારા પીતાને નાહકનાં મારીયા જતા બચાવી લેશો. મેં એવણને એક મોટી રકમ ધીરી છે, પણ જે દીવશે તમે મારી માંગણી કબુલ કરશો, તેજ દીવશે લોડ હેથરલી ઉપરનાં મારા સધળા માંગતા લેણાનો હક, હું છોડી દેવા તૈયાર છું. મેરી એમ કરવાયા તમને કેટલો ફાયદો થશે. ”

“ મારા ફાયદાનો સવાલ નથી મને તો મારા પીતા મમ જોવાનું છે ” મેરીએ તાણો મારીયો.

“ શાઆશ લેડી મેરી, હું ઇચ્છું કે દુન્યામાં સઘળા બાપ તમારા જેવી દીકરી ધરાવવાને નશીબવંત નીવડે મારી માંગણી કબુલ કરવાથી તમારા પીતાએ આ હેથરલી-હોલ વેચી નાંખવા કાઢડ્યો છે, તે પણ તેવણને હસ્તક રહેશે, અને તેવણ હંમેશ સુધી શાંતી અને એશઆરામમાં હયાં રહી શકશે.”

“ શાંતી, એશઆરામ ! ” મેરીએ પડઘા કર્યા.

“ હા, હું ધારું કે હવે તમે મારા બોલોતું ગંભીર-પણું બરાબર સમજી શકો છો પણ ખબરદાર લેડી મેરી, તમારા પીતાને એ વીશે કાંઈ નહિ કેહવાનું વચન તમે ભુલી જશો નહિ. ”

“ મને તે યાદ છે. ”

“ અને હવે મારો જવાબ ” રાલફ બોલ્યો “ આહ મેરી, મારી બહાલી, બોલ કબુલ કર કે હું તારા હાથનો ઉમેદવાર બનવા તદ્દન લાયક છું. મને તારા પીતાની દયા આવેછ, અને-અને હું તુંને ચાહુંછ. ”

મેરી ધ્રુજતી બાજઠ ઉપરથી ઉભી થઇ.

“ મને વીચાર કરવા દો, મને વખત આપો ” તેણી બડ-બડી, અને રાલફને ત્યાંજ મુકીને તેણી તે સમર હાઉસમાંથી બહાર પડી.

રે વાંચનાર, જો કદી વફાદારી અને શીદાગીરીની પુરતી કસોટી થઇ હોય તો તે હમણા હતી. નીચી નજરે પોતાનાં હોથ મજબુત બીડીને, અને બંને હાથમાં માથું પકડીને ઉભેલી મેરી હેથરલી, હમણા ખીલકુલ સમજી શકી નહિ કે તેણીને પોતાનાં બાપ તરફની શીદાગીરી વધુ બહાલી હતી, યા તો એડવર્ડ તરફની વફાદારી વધુ ખારી હતી. ખરું હતું કે તેણીએ એડવર્ડને પરણવાનું વચન આપ્યું હતું, અને જેમ દાદાર એક,

દીન એક, તેમ વચન પણ એકજ જાણવાને મેરી હેથગ્લીને નાહનપણથી કેળવણી મળી હતી. ઓ, આ વચન તેણીએ કેવી ખુશાળીથી આપ્યું હતું. તેણી તે વેળા બોલી હતી કે “બનતાં સુધી” તેણી લોડ રેતનને પરણશે નહિ. પણ હમણા તેમ બની શકતું હતું નહિ. મેરીનાં એકજ શબ્દ ઉપર, તેણીનાં આપનું મુખ, ખુદ તેની જીંદગી, અને અફસોસ! તેણીની પોતાની પાયમાલીની દોરી લટકતી હતી. પણ મેરીએ પોતાનો સ્વાર્થ તદ્દન બાજુએ મેળીયો. બધે એડવર્ડ તેણીને બેવફા ધારે, બધે લોકો તેણીને માટે તરેહવાર ગપાટા ઉરાડે, તો પણ મેરી તે વેળા સમજી શકી કે પોતાનાં આપને ગમે એવાં પણ દુખ-માંથી બચાવા, તેણીની એક તાબેદાર ફરજંદ તરીકે ફરજ હતી. પણ ઓહ, કેવી ફરજ! અને તેનો કેવો જાલેમ નતીજો! એક પળ તેણી અચકાઈ—પણ ફક્ત તે એકજ પળ. એક મજબુત કાશેશ પછી તેણી સમર-હાઉસમાં પાછી દાખલ થઈ અને તેણીનો શાંત ચેહરો જોઈને રાલફ પણ અચરત થયો.

“લોડ રેતન, મેં વીચાર કીધો છે.” તેણી એકસરખા અવાજે બોલી “અને હું તમારી માંગણી કબુલ કરું છું.”

રાલફ એક ઝડપ સાથે ખડો થયો. અને તેણીનો હાથ ઝાલવાની કાશેશ કરી.

“તમે-તમે કબુલ થાઓ! તમે મને પરણશો?” તે બોલ્યો.

“હા, પણ તે એકજ શરતે કે તમે મારા પીતાને મદદ કરશો, તેવજુને મુશકેલીમાંથી બચાવા તમારું બનતું કરશો.”

“કબુલ લાખ વખત કબુલ” તે આતુરતાથી બોલ્યો.

• “ઓ મેરી તારે ખાતર હું મારી સધળી દોલત તારા

પીતાને આપી દેવા તધ્યાર છું. મેરી. કાઢિનતેસ ઓફ રેતન,
બાહ હું ખુશાળીથી ફાટી જઈંછું.”

અને આટલું બોલતાં રાલફ તેણીની નઝદીક ગયો, અને તેણીને પોતાનાં હાથમાં લેવાની કોશિશ કરી. પણ મેરી તેની બાજુમાંથી દુર થઈ.

“ સખર ” તેણી બોલી.

“ એટલે ? ”

“ લોડ રેતન તમારે ખ્યાલુ રાખવું જોઈયે કે મારા પીતાને બચાવવાને ખાતર મેં તમારી સાથે પરણવાનું વચન આપ્યુંછું, તમે મારી રાજપ્રતીજ્ઞા અને જીતી શક્યા નથી.”

રાલફ તેણીનાં બોલવાની કાંઈપણ દરકાર ન કરતાં પાછો તેણી તરફ ફરીયો. પણ એટલામાં લોડ હેથરલીના પગખાંને અવાજ સંભળાયો, અને મેરીનો હાથ પકડીને તે લોડ હેથરલી તરફ ફરીયો.

“ હમે તમારા આશીરવાદ માંગ્યોછું. હેથરલી ” તે જાણે નાટકમાં એકટોંગ કરતો હોય એવી ઢપે બોલ્યો “ મેરીએ મને પરણવાનું વચન આપ્યુંછું.”

લોડ હેથરલી થંભ થઈ ઉભો, અને આ બંનેને વારા ફરતી તીકવા લાગ્યો.

“ મેરી શું શું એ ખરું છે ? તેણે આખરે પુછ્યું.

મેરીએ રાલફનાં હાથમાંથી પોતાનો હાથ છુટો કરીધો અને હેથરલીને ગળે વળગી પડી.

“ હા પપાજી ” તેણી પોતાનાં આંસુ છુપાવતાં બોલી.

“ ખુદા તુંને સન્નામત રાખે. ખુદા તારો નેગેહબાન હોજો. બોલી, મારી બેટી. હું ધણો ખુશી છું.”

“ અને હું પણ ખુશી છું પપા.”

રાલફ બપોરે જમવા પણ ત્યાંજ હસીયો. મેરી તે તેબલને નાકે હસવાની કોશિશ કરતી બેઠી હતી, અને દરેક વેળા જ્યારે તેણી પોતાનાં ભવિષ્યનાં ભરથારને દારનાં ગ્લાસ પછી ગ્લાસ ખાલી કરતાં, અને તેણી તરફ એ મલાહજા ભરી રીતે તીકનાં જોતી હતી, ત્યારે તેણી કાંઈ નજણાયલી ધાસ્તીથી ધુજતી હતી. એકવડનો એહરો હમણા તેણીની નજર સાંમે ભમ્યા કરતો હતો, તે એહરો કે જેનાં તરફ તેણી કદાખી હોમ-તથી નજર કરી શકશે નહિ.

પણ વાંચનાર, સ્ત્રી જાતીમાં ખુદાએ એવી જાતની ધીરજ મુકેલી છે, કે જેથી તેણી મુંઝે મોહડે પોતાનું દુખ છુપાવી શકે છે, પોતાની ગમે એવી પણ તીક્ષણ લાગણીને દબાવી શકે છે, અને જો કે આંદરથી તો તેણીનું અંતઃકરણ તુકડા થઈ જાય છે, તોપણ બાહરથી તેણી એવું તો મીઠું હસી શકે છે કે એક લલો શીલસૂદ પણ તેથીનો બેદ સમજી શકતો નથી અને લોડ હેથરલી, જે તોફાનની લાગણીથી પોતાની બેટીનું હૈયું ઉછાળા મારતું હતું, તે જાણવા યા સમજવાને કદીપણ શક્તિવાન થયો નહિ.

સાંજ પડતાં, મેરી કાંઈ કામ માટે બાહર જવા તૈયાર થઈ.

“પપા હું જાઉં છ” તેણી બોલી “તમને કાંઈ જોઈયે છ?”

“નહિ દીકરી મને હવે કાંઈપણ જોઈતું નથી” તે “હવે”

કાંઈ ઉપર બાર મુકતાં બોલ્યો.

“હું પણ તારી સાથે જાઉં છ. મેરી” રાલફ તુરતજ બોલ્યો.

મેરી આનાકાણીથી કબુલ થઈ અને આ બંને જણા એક ડાગ-કાટમાં હેથરલી-હોલ છોટી ગયાં.

“વાહ, મેરી” તેઓ ગાડીમાં બેઠાં પછી રાલફ બોલ્યો.

“આપણે આવી સારી રીતે આ નાપસંદ આગદનો છેડો લાવી નાખ્યોજ, એ જેઈ હું ધણા ખુશી છું. તાહરા બુદ્ધાની ખુશાળીનો તો પારજ નથી. અરે પણ આમ ગલીમાં ક્યાં જાએજ, મેરી ?”

“મને એક બીમાર બાઇ માટે આ દવાની બાટલી અને થોડીક ખીસકીત આપવાની છે.”

“સખાવત એંહ, સખી દીલગુરદો” રાલફ તેણીનાં ચેસ્તા કરતાં બોલ્યો. “ત્યારે તો આપણે બંને એકજ વીચારનાં છીએ તું જાણેજ તેમ મેં પણ ગરોબોને માટે ઠીક બજાવ્યું છે. પણ હવે મને જરા હાથ ખાંચવો પડશે કારણ એક પરણેલા જવાનને તેની બધરી છોકરાંનો વીચાર રાખવો જોઈએ. ઓ નહિ, આપણી પાસે પુશકળ પૈસા છે, આપણને કોઈ રીતની નવાઈ નથી, અને આપણે બાઇ પીને મજાહ કરશું, લેડી-આઇ મીન, મેરી મારી બહાલી.”

પણ ખુદાનું ચાહવું એવું હતું કે જે રસ્તા ઉપર હમણા તેઓ આવ્યાં હતાં, ત્યાં નીતાનું ઘર આવ્યું હતું. તેણી તે વેળા બારીએ ઉભી હતી. સ્ટેન્ડા સોફા ઉપર કાંઈ ઉંડા વીચારમાં અજેતાઈ હતી, પણ એકાએક નીતા તરફથી એક ચીસ સાંભળીને તેણી ચોંકી ઉઠી. નીતા તે બારીને મજબુત પકડીને બાહર ડોળા ફાડીને કાંઈ જોતી હતી, અને ખીજજ પળે જો સ્ટેન્ડા તેણીને બરાબર વખતસર મદદ નહિ કરતે, તો તેણી બેભાણુ તુટી પડતે.

“શું છે, શું છે, નીતા ?” તેણીએ પુછ્યું.

“તે-તે-તે” નીતાએ ધ્રુમ પાડી

“તે ! કોણ ?” સ્ટેન્ડાએ ગભરાઈ જતાં પુછ્યું.

“મેં હમણાજ તેને એક ગાડીમાં કોઈ છોકરી સાથે જતાં જોયો છે.”

“કાણુને ?”

“મારા ધણીને” નીતા ગુસ્સાથી દાંત કકડાવતાં બોલી.
સ્ટેલાએ તેણીને બાબુની ખુરસી ઉપર બેસાડી દીધી.

“કાણુ તમારો ધણી ! કદાચ તમારી ભુલ થઇ હશે !”

“રાલફ, રાલફ !” નીતાએ બુમ પાડી. અને એક મજા-
જુત ઝાંક ખાધને, તેણી ખુરસી ઉપરથી બેલાણુ તુટી પડી.

પ્રકરણ ૩૦ મું.

રાલફ અને મેરીને એક ઊંઘાડી ગાડીમાં છડેયોક એકબીજાં
બેઠેલાં બેઠેને લોકોમાં હોહા થઇ રહી. તુરતજ તેઓ સમજી
ગયાં કે આ બે જણા અદરાયાં હતાં, અને પેપરોનાં શબ્દમાં
બોલીયે તો તેઓમાંનાં ધણાકોએ આ બનાવને એક “સુભ
હીંગામ” તરીકે લેખ્યો હતો. કારણુ તેઓ જાણતાં હતાં, કે
લોડ રેતન હાલને કાજ સર્વેનો માણીતો હતો, અને લોડ
હેથરલી જેવા એક લલા ઉમરાવની બેઠી ઉપર તેની પસંદગી
ઉતરતાં લોકોમાં ખુશાળીની લાગણી પ્રગટી નીકળી.

બીજે દીવશનાં પેપરોમાં રાલફે આ ખબર કાંઇક મજા-
કરી અને સંતોષની લાગણીથી વાંચી. છતાં આ ખબર તેને
પોતાને માટે કેવા ગંભીર પ્રકારની હતી તે રાલફ બરાબર સમજતો
હતો. તેણે નીતાને મરી ગયલી જેવા અથવા તો તેણીને ગુમ
થયલી સાંભળવા એટલી તો આતુરતાથી ધન્યજીવું હતું, કે
હમણા તે ખાત્રીથી માણ્યો હતો, કે તેણી હવે તેનાં રસ્તામાં-
થી સદાને માટે નીકળી ગઇ હતી. એ ઉપરાંત તેને કાંઇ એવો
ધખારો હતો, કે તેનાં જેવા તવંગર આદમીઓને ગમે એવો
ગુનાહ કરવાનો હક હતો, અને કદાચ તેમ કરતાં સપડાઇ પણ

જય તોપણ બીહવાનું શું કારણ હતું? દુન્યામાં પછસાથી તો એવા કચકંઠ પાપોનો ઢાંકપીછોડો થઈ શકે છે !

નાસ્તો લીધા પછી રાલફે તે દીવશનું પેપર હાથમાં લઈને મેરીને મલવા હેથરલી હોલ તરફ ચાલતો થયો.

“ હમારી વધામણીની ખજાર બાહર પુગી વળીજ ” ત્યાં જઈ પુગતાં રાલફે લોડ હેથરલીને કહ્યું “ હા, આંધ શું તમે પણ એજ ખજાર વાંચોજ.” લોડ હેથરલીની બાજુમાં ન્યુસ-પેપર બેનાં તેણે ઉમેર્યું.

“ હું તેઓની આ ઉતાવળ જોઈ નારાજ છું ” લોડ હેથરલી બોલ્યો “ આંધ આપણા પેપરવાળાઓ તો એમજ સમજેછ કે તેઓને જે ગમે તે જાપી મારવાનો હક છે. હું ઇચ્છુંછ કે મેરીનાં વાંચવામાં એ ખજાર નહિ આવે.”

“ એમાં શરમાવા જેવું કશું નથી, હેથરલી.”

“ નહિ, પણ મારી દીકરી ન્યુસપેપરોમા પોતાનું નામ જોઈને ઉકમાઈ લેતી નથી.”

“ પણ હમે પરણ્યા પછી તો તેણીનું નામ વારે ધડીએ ન્યુસપેપરોમાં આવશે, કારણ આંધ નાપાક વર્તમાનપત્રવાળા મારી દરેક હીલચાલ તપાસે છે, અને માર્ડ નામ જાપી મારવાની ઉકમાઈ સમજે છે. હેથરલી હવે હમે જલદી પાર પડી જઈએ તો ઠીક.”

“ તે મેરીની ઉપર આધાર રાખેજ ” લોડ હેથરલી કાંઈક ધારતીથી બોલ્યો.

“ તેણી ક્યાં છે ? ” રાલફે પુછ્યું.

“ બગીચામાં પણ આજે સહવારથી તેણી મંથું દુખવાની ફરીયાદ કરે છે ” હેથરલી દલગીર અવાજે બોલ્યો.

“ ત્યારે તો તેણીને હવા ફેરબદલ કરવાની જરૂર છે.

જેવ હેથરલી. હમે જલદી પરણ્યા પછી હું તેણીને ઇટલી લઈ જવા ધારું.”

લોડ હેથરલીએ એક નીસાસો નાંખ્યો, અને રાલફ મેરીની શોધમાં બગીચામાં ઉતર્યો. મેરીએ તેને દુરથી આવતાં દીડાં હતો, અને તેને ઠાપ આપવાની મતલબથી તેણી સમર-હાડિસમાં જઈ બેઠી, કે જ્યાં તેણીએ એડવર્ડ બ્રાયનને પરણવાનો પવિત્ર કેળ આપ્યો હતો. પણ રાલફ થોડાજ વખતમાં ત્યાં આવી લાગ્યો, અને જાણે એક ફ-તેહમંદ સીપાહ દુશ્મનની છાવણીમાં દાખલ થાય, તેવી રીતે તે સમર-હાડિસમાં દાખલ થયો. રાલફ તેણીની કમરની આસપાસ હાથ વીનાગવા જતો હતો, પણ મેરીએ એવી સીફતથી પોતાનો હાથ તેની તરફ લંબાવ્યો, કે રાલફને હાલતુરત તો તે નાનુક હાથ ઝાલીનેજ સંતોષ પકડવો પડ્યો.

“મેરી તારી તખીયત નાદરસ્ત જાણી હું ધણો દલગીર છું” તે પોતાનો હોય કરડતાં બોલ્યો. “જો, ડીયર હવે આપણે જલદી પરણીને હું તુંને ઇટલી લવા ખાવા લઈ જવા ધારું.”

“એટલું જલદી?” મેરી બડખડી.

“હા, મોળી, હવે વધુ વખત થોભવામાં આપણને કશો ફાયદો નથી. તું જાણેછ, ડીયર કે આપણા લગણુની તારા પીતાની છાતી ઉપરથી એક મોટો બોજ ઓછો થઈ જશે.”

મેરી ચુપ ઉભી, અને ત્યાર પછી તેણીનાં લાંબા પાપણુ ઉપાડીને રાલફ તરફ એવી રીતે જોયું કે જાણે હવે કોઈ પણ જાતનાં દુખની તેણીને પરવાહ હતી નહિ.

“તમારી મરજી પ્રમાણે હું કરવા તઇયાર છું” તેણી આખરે બોલી.

“કેવી રચાણી છોકરી.”

આટલું બોલતાં રાલફ તેણીની નજદીક ગયો, અને તેણીનો ચેહરો પોતાની તરફ ઊંચકીને, તેણીનાં ગોરા માળ ઉપર એક કીસ કીધી.

“તું ધુજેછ મેરી” રાલફ ઘોઘારી અવાજે બોલ્યો. “શું સધળીજ છોકરીઓ પોતાનાં ભવીષ્યનાં ખાવીંદ પાસેથી એક કીસ લેતાં આવી રીતે ધુજતી હશે.”

મેરીની ગરકનથી તે ચેહરા સુધી રંગ ધાધ આવ્યો.

“હું-હું કાંઈ બીજી છોકરીઓનો માફક નથી” તેણી બોલી.

“અલખત નહિજ તો” રાલફ તુરતજ બોલ્યો “હુ-યા-માં સધળી સરસ છોકરીઓનાં કરતાં તું સઉથી ખુબસુરત છે. અને તુંને જીતવામાં હું ખરેખર લાગ્યશાળી, તેમજ સુખી છું.”

“તમારી ખાત્રી છે?” મેરીએ ધીમેથી પુછ્યું.

“એટલે?”

“કારણ મુઠા વગર એક આદમી તદ્દન સુખી થઈ શકતો નથી.”

“ઉંહ, તારા આ શબ્દો તારી બેચેનીને આભારી છે. મેરી” રાલફ મુશ્કેલીથી બોલ્યો “ચાલ ડીયર, હવે મને મી. બુલ્ડપીટ આગળ આપણા લગનની ગોઠવણ કરવા જવાનું છે, અને તેટલાં હું ધ્રુજું છ કે તારા લગનનો પોશાક ખરીદવામાં તું મજબૂર માની લેશે.”

મેરીનો ચેહરો કરમાઈ ગયો. લગનનો સારો પોશાક ખરીદવામાંજ શું લગનની મે.તેમરી સમાઈ હતી? પણ રાલફ પોતાની બુલ્ડ જોઈ શક્યો નહિ. અને પોતાની દોક ઊંચી રાખીને તે પોતાનાં ઘોડા ઉપર સ્વાર થયો અને બુલ્ડપીટની ઓશીસ તરફનો રસ્તો લીધો.

આખરે રાલફ બુલપીતની ઓશીસમાં દાખલ થયો, અને સીધો તેનાં માઇવેટ રૂમ નરફ ફરોયો ; અને જ્યારે તેણે જોઇને પેલા બુનાં કલારકે તેણે વેંહત નમીને સલામ કરી, ત્યારે જે દીવશે રાલફ ચીઠડે હાલ હાલતમાં ધુળથી ખરડાયેલો ત્યાં આવ્યો હતો, તે દીવશ તેને તુરતજ યાદ આવી ગયો. ઓહ, ત્યાર પછી આ ધરડા કલારકની સલામ કરવાની રીતમાં અને તેની પોતાનીમાં કેવો ફેરફાર થઇ ગયો હતો ?

મીં બુલપીતે તેણે હંમેશની માફક થંડો આવકાર આપ્યો.

“હું ધારૂંછ મીં બુલપીત કે તમે ખખર સાંભળી હશે” રાલફે પુછ્યું.

“હા, મારા લોડ અને તે માટે હું તમને મુખારકબાદી આપુંછ.”

“થેંકસ” રાલફનો ઘોઘારી સાદ નીકળ્યો “અને મારા લગનની ભેટ દાખલ હું દર વરશે લેડી મેરીને અમુક રકમ આપવા ધારૂંછ. હું કેટલા પાઉંડ તેણીનાં નામપર કરું ?”

“વરશ દહાડે પાંચ હજાર કાંઇ ધણા થશે નહિ, મારા લોડ” બુલપીત વીચાર કરતાં બોલ્યો. “તમે કાંઇ વધારો કરવા ધારોછ ?”

“નહિ નહિ, આ રકમ પુરતી છે” રાલફ ઉતાવળે બોલ્યો. કારણ હવે જ્યારે મેરી તેનાં હાથમાં આવી ચુકી હતી, ત્યારે તેણીની પછવાડે વધુ તણાઇ વટવાનું રાલફે દરૂસ્ત ધાયું નહિ.

“આ કામ જલદી આતોપી નાખજો કારણ હમારાં મહીનાં દીવસમાં લગન છે.”

“એટલાં જલદી ?”

“કાંય નહિ, હમારાં માર્ગમાં હવે અડચણ શું છે ?”

“જરાબી નહિ, મારા લોડ” બુલ્લપીત સેહજ નમીને બોલ્યો. “તમારી ઇચ્છા પ્રમાણે લેડી મેરીને દર વરશે પાંચ હજાર પાઉંડ મળશે એવી ગોઠવણ હું હમણાજ કરી નાંખું છું. કારણ ગોલકોન્ડા માઇનઝનાં શેર આગળથી વેચવાથી આપણને મોટો નફો થયો છે, અને તે સઘળું નાનું હમણા એમજ પડેલું છે. તમે જમરા નશીબદાર છો, મારા લોડ.”

હા, નશીબદાર તો ખરો, કારણ એકજ સપાતે તે મોટી દોલત બેગી કરી શક્યો હતો, અને વળી સાથે મેરીને પણ જીતી ગયો હતો !

“પણ હું તમને કેહતાં બુઝી ગયો મારા લોડ કે આજે કોઇ મી. વરકલી નામનાં ગ્રહસ્થ તમને મળવા હયાં આવ્યા હતા, તેવણને આપણું રોઝ-કોટેજ લાડે જોઇયે છે, પણ તેવણે તે માટે ધણુંજ ઓછું બાકું “ઓફર” કીધું એવું જણાવીને કે તમો સાહેબ તેને ના પાડી શકશો નહિ.”

“તેને એમ કહ્યું ?” રાલફ ગંભીર બની જતાં બોલ્યો “વેલ હું વીચાર કરશ.”

“હું ધારંછ કે તેને તમે ઓળખતા હશે, અને તે આખરદાર હશે” બુલ્લપીતે શંકાથી પુછ્યું.

“હા-હા, તે એક બલો આદમી છે. હું તેને વીશે વીચાર કરીશ.”

અને જેટલી ખુશાળીથી રાલફ તે ઓફીસમાં દાખલ થયો હતો, તેનાં કરતાં પણ અર્ધી ખુશાળી હમણા તેને લાગતી હતી નહિ. ગુસ્સાથી તેનો ચેહરો કાળો પડી ગયો, પણ જ્યારે તેનાં બતલરે તેને જણાવ્યું કે મી. વરકલી નામનો કોઇ શખ્શ તેણે મળવા માંગતો હતો, ત્યારે તે ચેહરો વધુ જરદ મારી ગયો.

“તેવણ હમણા લાયબેરીમાં છે, મારા લોડ” બતલર બોલ્યો.

રાલફ તુરતજ તે તરફ ફરીયો. વરકલી તેની માનીતી ખુશી ઉપર ખુશાળ લાંબા તાંત્યા કરીને અરડાયો હતો, અને તેની બાબુમાં સીગારનો એક બોક્ષ પડેલો હતો.

રાલફ ગુસ્સાથી લાલચોળ બનીને તેની તરફ તીકતો ઉભો, પણ મી॰ વરકલીનાં પેટમાંનું પાણી હાલ્યું નહિ.

“ ગુડ મોરનીંગ મારા લોડ ” તે થડે કલેજે બોલ્યો.

“ તમે હયાં તમારું ઘરજ સમજોજ, મી॰ વરકલી ” રાલફ પોતાની મોંઘી-દાત સીગારેતનાં બોક્ષ તરફ નજર કરતાં બોલ્યો.

“ તમારી આમદ વીશે અચોક્કસ હોવાથી મેં મારો વજત પસાર કરવા આપ દાબડામાંથી સીગારેત તરફ મારો હાથ લંબાવ્યો છે, મારા લોડ, અને એક પેહેલવા નંબરની સીગાર થું, તે મને આજેજ ખબર પડીછ ”

“ હું તે જાણી ખુશી છું ” રાલફ નાકનાં શીફડાં ઉડાવતો બોલ્યો “ મેહેરબાની કરીને હવે તમારાં કામ વીશે મને વાકેફ કરશો.”

“ અલબત, મારા લોડ, હું તમે અદરાયા તે માટે મુઆરકબાદી આપું છું—”

“ થેંકસ પણ—”

“ અને મારા પોતાનાં ખાનગી કામ માટે પણ આજ્યો છું ” વરકલી બોલ્યો “ મને તમે નામદારનો રોઝ ફાટેજ જોઈયે છે.”

“ બસ એટલુંજ ” રાલફે તાણો મારીયો “ તમારી ખાત્રો છે મી॰ વરકલી કે તમને સાથે આપ રેતન-હોલ પણ નથી જોઈતો.”

“ નહિ મારા લોડ. મારાં ઘરડાં હાડકાં તો આ નાનાં

બુધડાંમાંજ ઠીક કર પડશે ” વરકલી મોતેથી હસી પડતાં ખોલ્યો.

“ મને મીઠું બુધપીતે હમણાજ જણાવ્યું કે તમે તેજણ આગળ જઈ આવ્યા હતા, અને ધણાજ ઓછાં ભાડાંએ આ કોટેજની માંગણી કરીધીછ.”

“ તેમાં મારી બુધ હતી, મારા લોડ. મીઠું બુધપીત સાથની મુલાકાત પછી મેં વીચાર્યું કે તમે તમારા પીતાનાં જીવનાં દોસ્ત પાસેથી આટલું નજીવું ભાડું લેવાને સાફ નાં પાડશે.”

રાલફે ગુસ્સાથી દાંત કચકચાવ્યા.

“ જોવ મીઠું વરકલી ” તે જખરા ઘોઘારો અવાજે ખોલ્યો “ આ બીજી વેળા તમે મને નીચવવાની કોશિશ કરતા હાં આવ્યા છો. પેહેલની વેળા મેં તમને મદદ કરી તે ફક્ત મારા ભલા ખરાસની ઈલાણી દાખલ કરી હતી. પણ હમણા એ રોજ કોટેજ મારે તમને શા માટે મુફત આપવો તે હું સમજી શકતો નથી.”

“ નથી સમજતા, મારા લોડ ? ” વરકલી દાખડામાંથી એક બીજી સીગાર ખેંચી કહાડતાં ખોલ્યો.

“ નહિ, તમારા સમ. હું તો ફક્ત એટલુંજ સમજું છું કે જ્યારે હું એક જુદી હાલતમાં હતો, ત્યારે તમારા જેવા એક નાલાયક આદમી સાથે મને ઓળખાણ પાડવાની કમનશીએ ફરજ પડી હતી.”

“ બસ એજ કારણ ” વરકલી હસતાં ખોલ્યો “ સંભાળો લોડ રેતન કે મારી પાસેથી વધુ જાણવાની તમે હથ કરશો નહિ, નહિ તો કદાચ વખત એવોબી આવી જશે કે તમને આય રેતન-હોલ પણ મને મુફત આપી દેવો પડશે.”

હવે તો નફતાઈની હદ થઈ ગઈ હતી. આ માણસ સાથે

હવે કેવી રીતે કામ લેવું તે રાલફ તુરત વેળા સમજી શક્યો નહિ.

“ મને ના પુછતા, મારા લોડ ” વરકલી પોતાની આંગળી ચેતવણી રૂપે ઉચ્ચતાં પાછો ખેંચ્યો. “ બસ મુજે મોહડે આ રોઝ-કોટેજ મને મુક્ત આપી દો. ખરી ખીણ તો એ છે સાહેબ, કે હું પણ તમારી માફક પરણવાનો ઇરાદો રાખું છું. અને તમે નામદાર મને આટલી નજીવી ચીજ લગનની રીત દાખલ ભેટ આપી દેશો. તો ત્યારપછી હું તમારી આગળ કદીમી પાછો આવસ નહિ.”

“ તે માટેની ખાત્રી શું ” રાલફે ખીણતાં પુછ્યું.

“ મારો ખોલ એજ મારો સડેથી પરીત્ર કોળ છે, મારા લોડ ” વરકલીએ જવાબ આપ્યો. “ હા, જે હમણા તમે મને રોકડ નાણાંની મોટી બક્ષે કીધી હતે, તો હું થોડાજ વખત-માં તે ખરચી નાખીને તમારો આગળ અસલ હાલતમાં પાછો ફરતે. માટે આ કોટેજની ભેટથી તમુને પણ ફાયદોજ છે. મારા લોડ.”

“ રાલફે તે ઓરડામાં આમતેમ ફરવા માંડ્યું.

“ તમારી છુપી ખજાર મને યા તો મારા પીતાને લગતી છે ? ” રાલફે ધીમેય પુછ્યું.

“ અં-હં, વળી પાછો એજ સવાલ ” વરકલી પોતાનાં હોથપર હાથ મુક્તાં ખેંચ્યો. “ સાહેબ હું માંગુછ તેજ આપો, અને મારું મોટું સદા બંધ રહેશે. પણ એક વખત મને નાં પાડો, અને હું જે જાણુંછ તે તમારી આગળ નહિ પણ મીંચુવ-પીત આગળ કહી દેવશ, અને તમારી તેમજ તમારા પીતાની નેકનામીની સઘળી વાત જગઆશકાર થઈ જશે, મારા લોડ રેતન.”

“ હું ઇચ્છુંછ કે તમારું પાંખડું હું હમણા ખોલીશના

હાથમાં આપી શકું.” રાલફ ખોખરા સાહે બોલ્યો.

“અને હું પણ ઇચ્છું છું, મારા લોડ, કે હવે વધુ ધાંધલ નહિ કરતાં તમે મારે માટે એક વીસ્ત્રી સોઝનું ગ્લાસ મંગાવવાની તસદી લેશો.” અને એટલું બોલતાં તેણે પોતાનાં હાથ આગળનું ખતન જોરથી દાબ્યું. તુરતજ એક ખતલર જાણે જમીનમાંથી ફાટીને ત્યાં હાજર થયો અને રાલફ આણકાણીથી બે વીસ્ત્રીનાં ગ્લાસનો ઓરડર આપ્યો.

“ત્યારે સાહેબ આપણું સાદું નક્કી થયું છે.” દારનું ગ્લાસ ખાલી કરીને વરકલી બોલ્યો. “અને આ રોઝ કોટેજ તમે નામદારે મને ભેટ આપવાનું ડાહપણુ જોયું છે. થેંક યુ મારા લોડ હવે હું તમારો કીંમતી વખત રોકવા માંગતો નથી.”

અને આપણે આ મીઠ વરકલી પોતાની સુશીયાની મેલી ટોપી ઉપાડીને રાલફને એક અતી એસક્રુલ “બાઉ” કરીને હસ્તે ચેહરે ત્યાંથી વીદાય થયો.

તે ગયો અને સાથે રાલફનું ચી-ત પણ લેતો ગયો. આ શખરા શું ભરમ જાણતો હતો ? ખચી-ત તે તેનાં બાપ વીશે કાંઈ નાપસંદ ખબર જાણતો હોવો જોઈએ. પણ શુકાના કે જ્યારે તેની પડતીપર પચાસનાં વખતમાં તે અફલાતુન દારડયા તેમજ જુગારીઓ સાથે ફરતો હતો, ત્યારે તેણે નીતા વીશે એક પણ શબ્દ કોઈ આગળ કહ્યો હતો નહિ, અને તેથી આ મીઠ વરકલી નીતા વીશે કાંઈ જાણે એ ખનવું માહલ હતું.

રાલફ સોગંદ લેતો ખડો થયો. તેણે હજુલુ સુધી આ માણસ સાથે તનપાય કરવામાં કાંઈ ફાયદો જોયો નહિ. એક વેળા મેરીને પરણી ચુકા પછી તેનાં જેવા હજાર દાદાઓ તેનાં બાપ વીશે ગમે એવા પણ ગપ્પા ઉરાડે તેની તેણે ભલ શીકર હતી.

ગુસ્સાની એક કરચલી સાથે તે બુલ્લપીત ઉપર એક કાગળ લખવા બેઠો, તેમાં તેણે જણાવ્યું કે રોઝ કોટેજ મીં વરકડીનાં નામપર કરવો. “ મને માલમ પડ્યું છે કે મીં વરકડી મારા પીતાનાં બુનાં દોસ્ત હતા, અને તેવણને દુખનાં વખતમાં ઘણી મદદ કરી હતી, અને તેથી મારા પીતા તરફનાં તેવણનાં ઉપકારનો બદલો વાળવા, આ નજીવી બેટ હું તેવણને આપી દેવા માંગુ છું ” તેણે લખ્યું.

રાત્રે તે દીવશે રાતે લોડ હેથરલી સાથેજ ખાણું લીધું. મેરીનું માથુ દુખવાની ફરયાદ હજુજ ચાલુજ હતી, અને તે બાહણા હેથળ જમી રહ્યા પછી, મેરી તુરતજ પોતાનાં ઓરડામાં ગઇ.

તેણીનાં ગયા પછી રાત્રે તેનાં બેલોમાં કહીયે તો “ મેરીની સલામટી, ” પર સલામટી લેવા માંડી, તે એટલા સુધી કે તેણે એક પછી એક દારૂની ખાટલીઓ ખાલી કરતો જોઇને લોડ હેથરલી પોતાનાં લગાવ્યનાં જમાઇ માટે પસ્તાવા લાગ્યો.

“ હા, મેરી અને હું હીક ગાડું ગમડાવી શકશું ” રાત્રે બોલતો હતો. “ અલખત તેણી જરા બેદદી છે અને પોતાને મન સુગમ કરવા ધારે છે, પણ મારે ભુત્રી નહિ જવું જોઇયે કે તેણી લાડમાં ઉધરેલી તમારી એકપુરી બેટી છે. સુધરશે, એખી મારા હાથ તળે એક બકડું થઇ જશે ” તે કઠોર સાદે હસ્તાં બોલ્યો “ અરે પણ આય શેરીની ડીકેનટર ખાલી થઇછ. ”

“ તમારે ગમે તો બીજી મંગાઉં ” હેથરલી અચકાતાં બોલ્યો.

“ હા, ત્યારે હું શું બોલતો હતો ” બીજી ખાટલી આવી પુગતાં રાત્રે ચલાવ્યું “ હા, મેરી જરા હથીલી છે અને—”

લોડ હેથરલી એક નીસાસા સાથે ખડો થયો. પોતાનાં જમાઇને આવી કઢંગી સ્થિતિમાં જોવાથી, તેણે મેરીનાં લગ્નનાં મારે કાંઈ ધાસ્તી ઉત્તરન થઈ.

“આપણે સ્મોકીંગ-રૂમમાં જઈશું” તે બોલ્યો.

“નહિ, હવે હું સીધો ઘરે જઈશ” રાલફ લહડતી હાલતમાં ખડો થયો. “મારેથી આજે જરા વધુ લેવાઈ ગયોજ, અને હવે ઘરે જઈને ઘોંટળો લીધા વગર છુટકો નથી.”

લોડ હેથરલી તેની સાથે દરવાજા સુધી આવ્યો, અને એક ઘોઘારી “ગુડ નાઇટ” પછી રાલફ લહડતી હાલતમાં બહાર પડ્યો. એક પળ હેથરલી તેને જોતો ત્યાં ઉભો, અને ત્યાર પછી ધીમેથી બારણું બંધ કરીને, તે દુખની એક “આહ” સાથે પોતાનાં ઓરડા તરફ ફરીયો.

રાલફ પોતાની ગમે એવી છાકત હાલત છતાં, પોતાનાં ઘોડા ઉપર સહીસત્તામત ધર સુધી આવી પોંહચ્યો, પણ દરવાજાનાં થાંભળા આગળ આવી પુગતાં તેને એકાએક પોતાનાં ઘોડાની લગામ ખેંચી. તે થાંભળા ઉપર એક હેંડખીલ ચાંતાડેલું હતું. અને તેની બરાબર વચમાં જબરા મોટા લાલ લોહી જેવા હરેકે “નીતા” નું નામ જોવામાં આવતું હતું.

પ્રકરણ ૩૧ મું.

ખરેખર, દુન્યામાં એક આદમીનું સ્વયંજી અંતકરણ સીવાય બીજું કીયું બખતર વધારે મજબુત છે ? ગમે એવો પણ દેવ જેવો જોરાવર આદમી, બાહરથી લોખંડી બખતરમાં પણ જીકડાયેલો હોય, તો પણ તેનું અંતકરણ, કીનો, કપટ, અને પોતે કીધેલાં બદ કાર્યોથી કચડાઈ જતું હોય, તો તેવો આદમી,

એક નાતવાન પણ નેક આદમી આગળ કોઈ પણ રીતે ચઢ-
યાતો નથી, અને ચોક્કસ નજીવા સંબંધો બનતાં, આ બહારનો
શેર બાતેનમાં એક કંગાળ હીચકારો બની જાય છે.

નીતાનું નામ વાંચતાંજ રાલફ ધાસ્તીથી એક પાંદડાં
મીસાલ ધુજવા લાગ્યો. તેનાં ચેહરા ઉપરથી લોહીનું ટીપેટીપું
ઉડી ગયું, હેબતથી તેનું અધું દાયું ઉંચડી ગયું, અને ફક્ત
એકજ ઝટકે તેનાં મગજમાંથી દારૂની તેની છેલ્લી ખુમારી ઉડી ગઈ.
નીતા ! ઓ બાપરે ! તેણી કીયાં દોજખનાં ઉંડા ગારમાંથી પાછી
પુટી નીકળી ! અને પસીનાથી તદન ગરકાવ બદન સાથે રાલફ
તે થાંભલો એક ચી-તે જોતો ઉભો. ઓહ, આ “ ની ” અને
“ તા ” નાં બે અક્ષર હતા, કે ખુદ નીતાનીજ બે લાલ આંખો
તેની સાંભે ડોળા ધુરકતી હતી !

પણ સખર, એવી તો બીજી ઘણી “ નીતાઓ ” હશે, અને
આ નીતા તે કાંઈ તેની બાયડી નહિ, પણ કોઈ બીજી નીતા હશે કે
જેનું નામ વાંચતાં તે ફેકતનો હરણુદાર બની ગયો હતો. પણ
નહિ. ગમે એમ વીચારવા છતાં રાલફની ખાત્રી થઈ કે આ
તેની પરણેલી બાયડી નીતાની આમદનાં સનાનનાં સમાચાર
હતા. હવે શું કરવું ? અને તેનો એકજ જવાબ હતો કે તેણી
હયાંથી પાછી જાય ત્યાં સુધી કેટો નાહસી જવું. પણ મેરી
શું તેણીને પણ આટલો વખત છોડી જાય ? નહિ નહિ. હવે
તો “ નવ્વાણું ” ત્યાં ભરયા સો ” અને રાલફ એક મજબુત
કોશેશ પછી પોતાનાં કંપાઉંડમાં દાખલ થયો. ધીમેથી તે
થોડાક કદમ આગળ વધ્યો અને ઝાડનાં ઓઠાં હેથળ છુપાતાં
તે એક ચોરની માફક ચાલવા લાગ્યો. એકાએક તેની બાજુનાં
ઝાડમાં કાંઈ ખખડાત થયો, એક કુદકા સાથે તેમાંથી કોઈનો
આકાર બહાર નીકળ્યો, અને તેની બરાબર સાંભે આવીને તેને

આગળ વધતો અટકાવ્યો. તે આકાર એક સ્ત્રીનો હતો. ઉંચો દમામદાર પણ સફેદ પેશાકમાં તે આકારનો તેટલોજ સફેદ ચેહરો જોતાં, રાલફે ધડીલર એમજ વીચારયું કે તેનાં ઉસકે-રાયલાં મગજે આખરે તેની સાંમે એક ઠાઠી આકાર ઉત્પન્ન કરીયો હતો. તોપણ તેનાં સુકકાંતાત હોથોમાંથી “નીતા” નો એક શબ્દ નીકળી પડતાં તે પોતાને અટકાવી શક્યો નહિ.

“હા, હું નીતા છું” ધત્તીનાં છેક અદરનાં પેટામાંથી જાણે તે અવાજ નીકળ્યો હોય એવો તે ધીમે હતો. અને રાલફ પોતાનાં ખરી પડતા દોળા તે તરફ ઉંચકીને પોતાની આંખોનાં એક ઝાડ ઉપર અધેલાઇ પડ્યો.

“નીતા, તે આખરે બોલ્યો “તું હજુજી જીવતી છે? મેં-મેં તો ધાયું કે તું મરી ગઇછ.”

“જુઠઠા, લજ્જાર” તેણીએ જીમ પાડી “તું આટલો વખત સારી રીતે જાણતો હતો કે હું જીવતી છું. બસ હવે જુદું બોલીને તું તારા પાપનો ધડો વધુ ભરશે નહિ. એક કુતરાની માફક તું મને તજી ગયો, અને ત્યારપછી મારેથી છુપાવાની કાશિશ કરી. એક દયાહીણ દેવની માફક તું મને જીવવા યા મરવા જીએ મરવા અથવા બીજા માંગવા મુકી ગયો, છોડી ગયો, નાહસી ગયો અને——”

“નીતા તું મને કેવો ગેરખનસાફ કરેછ” રાલફ તેણીને સમજાવી લેતાં બોલ્યો “મેં-મેં તો સાંભળ્યું કે તું ફેડે પ્હારગામ ગઇ અને ત્યાં ગુજરી ગઇ. મેં તો તારી ધણીબી શોધ કીધી હતી.”

“પાછું જુદું, તાહરા ગયા પછી હું થોડો વખત આપણી જીનીજ જગ્યાએ રહી હતી. એવી આશામાં કે તું કદાચ પાછો આવશે, અને હમણા હું જો મારી કંપની સાથે

દેવનશાયરમાં નહિ આવી હતે તો મારી પકડી ખાત્રી છે કે હું તારી નાલાયક સુરત કદીખી ફરીથી જોઈ શકતે નહિ. તું જુદો છે, પણ હવે તું મને છેતરી શકશે નહિ. એક વખત એવો હતો કે જ્યારે હું તારો દરેક બોલ માનતી હતી, તારા ગુનાહો લઈ ચલાવતી હતી, અને તે વેળાની મારી મુરખાઈની યાદ થતાં હું હમણા ગુસ્સાથી દીવાની બની જાઉં છું.” નીતા ચીચવાઈને બેઠી.

રાલફ પોતાની આસપાસ નજર કરી.

“ચુપ નીતા જરા આસ્તે બોલ, કેમ આપણને સમજશે.”

“સાંભળવા દે” નીતાએ વધુ અનુનયી શ્રુમ પાડી “બલે સારાં ગામને સાંભળવા દે. હું તારી હકદાર ધણીયાણી છું, અને એક ધણીયાણીને પોતાનાં ખર્ચાંદનાં ઘર આગળ ગમે એવી રીતે વાત કરવાનો હક છે. આ તારું ઘર છે, અને મેં સાંભળ્યું છે કે તું એક મોટો ઉમરાવ બનીયો. બોલ એ સઘળું ખરું છે કે ?”

“હા,” રાલફ કબુલ્યું “પણ એમ આવ નીતા, આપણે પેલાં ખુલ્લામાં બાજઠ ઉપર બેસીયે.”

રાલફ તેણીને તે બાજઠ તરફ લઈ ગયો, અને નીતા તેણીની આંખમાં ગુસ્સા અને ધીક્કાર સાથે તેની તરફ જોતી બેઠી.

“બોલ, હું પુછું તો જવાબ આપ,” નીતાએ તુરત પુછ્યું “અને તું કબુલ કરેછે તે જો ખરું હોય, તો તે કીયા હકદારનો હક કુટ્યો ?”

“આ ખેતાય, મીલકત અને દોલત એ સઘળું મારું છે,

અને તેનો હું વાજખી રીતે વારસ જનીયોછ. મારું નામ પર-
સીવલ હતું, અને હું કોણ હતો તે તુને-તુને છોડી જવા
પછી મને માલમ પડ્યું.”

“ નહિ, એ ખખર તુને તેજ દીવશે મળી હતી. આહ,
હવે હું અધું સમજું છું. હું તારા જેવા એક મોટા ઉમરા-
વની ધણીયાણી બનવા લાયક હતી નહિ, હું તો રાલફ ખેતી-
સ્તર જેવા એક કંગાળ એકટર માટે વડીતશું કરવા સરખાવલી
હતી. પણ આપણે જોઈશું મારા લોડ રેતન. મારો હક પુર-
વાર કરવા હું આશમાન ને જમીન એક કરશ. જો કે તેમ
કરવા પછી મને હાલનાં છુટાપણાનો ભોગ આપવા ઉપાંત, તારા
જેવા એક કંગાળની ટોક પાછી મારે ગળે ઓળવવી પડશે.”

“ નીતા, હું કસમ ખાધને કહું છ કે મેં તુને સુવેલી
ધારી હતી ” રાલફ લાચારીથી બોલ્યો “ પણ હવે જ્યારે તું
પાછી ફરીછ, ત્યારે હું તારી સાથે દોસ્તી કરવાં ધારું છ.”

નીતા ધીમું હસી પડી.

“ દોસ્તી, હા, તું તો અત્યાર અગાઉનો એક જવાન
છોકરી સાથે દોસ્તી પાડી ચુકોછ. મેં ગઇ કાલે તેણી સાથે
તુને ગાડીમાં બેઠેલો જોયો હતો. બોલ, એ છોકરી કોણ છે ? ”

“ એક દોસ્ત-ફકત પડોશી ” રાલફ ફગળાઇને બોલ્યો.

“ નહિ એક બેલી કુમારીકા, કે જેને, ખુદા ખખર તેં
કેઇ તરફીયથી, તારી સાથે પરણવા ફસારી છે. નાપાક હું
તારી સઘળી વાત જાણું છું, અને હવે સારું ગામ પણ જાણુશે.”

“ જગને મોહડે તાળું નથી, નીતા ” રાલફ તોતરાયો
“ અલખત હમારા વચ્ચે કાંઇ છેવટની ગોઠવણ હતી નહિ, અને
હવે જ્યારે તું પાછી ફરીછ, ત્યારે તો સઘળું ઉલટાઇ ગયું છ,
ડીયર ” રાલફ પોતાનું મોઢું જોરથી તુછતાં બોલ્યો.

“હા, આવતી કાલે આપ તારા ઘરમાં-નહિ-આપણા ઘરમાં, દરેક જાણુ જાણુશે કે હું તારી પરણેતર છું, અને એ વીશે આ ભોલી કુમારીકા આગળ પણ તારેજ મોઢેથી સઘળા ખરી હકીકત કેહવાને હું તુને ફરજ પાડીશ.”

રાલફ વધુ ઉજળો પડી ગયો. એક પળ તે ચુપ ઉભો અને ત્યારપછી પોતાની બીણી આંખો ઉચકીને નીતા ગમ દયામણે ચેહરે જોયું.

“ઠીક” તે ખભાં ચહડાવતાં બોલ્યો. “હું જોઉંછ કે તું મારી ઉપર કીનો લેવા માંગેછ. તો ભલે હું પોતે પણ ખુવાર થવશ, એટલુંજ નહિ, પણ સાથે તુંને પણ ખુવાર કરીશ.”

“મને તેની દરકાર નથી” તેણીએ તાણો મારીયો. “તારા જેવા એક હીચકારાને બેઆખર કરવા હું મને નશીબવંત સમજીશ. તારો દોસ્તો, કે જેઓને તું આગળ કાણુ હતો તેની ખબર નથી, તેઓ તુંને જોઈને હવે નાંકનાં દીચકાં ચઢાવશે, અને મેં સાંભળ્યુંછ કે તું સર્વેનો ઘણો માણીતો છે. હા, હવે હું તુંને માણીતો તો એવો બનાઉંછ કે જ્યારેખી તું રસ્તાપર ખહાર નીકળશે, ત્યારે તેઓ તારી ઉપર લ્યાનતથી થુંકવાને પણ ચુકશે નહિ.”

રાલફનાં ચેહરા ઉપર લોહી ધાધ આવ્યું, અને ગુસ્સાથી તે લગભગ આંધળો બની ગયો. પણ લાચાર ! લાચાર ! સત્યતા સાંમે સ્થાણુપત શું કામ આવી શકે !

“ઠીક, તારે ગમે એમ કર, નીતા” તે દાંત્યા પીસ્તાં બોલ્યો. “તું મને હયાંથી હાંકી કહડાવી શકશે, અને રખડતો કરી મુકશે, પણ તાહરા આવી રીતનાં કીનાથી તુંને કાંઈપણ ફાયદો થશે નહિ.”

“ માશ કાયદા માટે, જેમ અત્યારસુધી તું કરતો આવ્યોછ તેમ વીચારજ નાં કર. ” તેણીએ તાણો મારીધો.

“ પણ નીતા, પથરને બદલે જે ફુલથીજ કાયદો થતો હોય, તો તેમ કરવું શું સજાવાર નથી ? કળ્યાનાં કાળજીત કરતાં જે સમજીતીની સાંકળથી કામ થતું હોય તો તેમ કરવું શું ખરહક નથી ? જે નીતા એક વેળા મને ખરાખર સાંભળી લે, અને ત્યારપછી તું આ ઘરમાં જઈને “ હું લેડી રેતન છું ” એમ કહી દેશે તો મને જરાપણ વાંધો નથી. ”

“ તેમ કરવાની તારામાં તાકાત નથી. ”

“ અલખત નહિજ. કારણ હું જાણુંછ કે તું તારા હકને માટે લડે છે, અને હું તારી સામે થઈશ નહિ. ”

“ નહિજ તો, મારી પાસે સઘળા પુરાવા છે. મારી પાસે આપણા લગનની સરતીરીકેત છે. ”

“ હું તે જાણુંછ. પણ નીતા, આપણે સઘળી ગદ મુજરી ભુલી જઈને, શું પાછાં સુખમાં નહિ રહી શકશું ? ” રાલક ધુજતા અવાજે બોલ્યો.

“ સુખમાં ? ”

“ હા ” રાલક હોંમત ધરતાં બોલ્યો “ હવે આપણે સુખમાંજ રહી શકશું. કારણ જે આગળા વખતમાં આપણે ગરીબાઈ સાથે હામ બીડતાં હતાં, પૈએ પૈનાં હાથસોસારા કરતાં હતાં, તે વખત હવે વહી ગયો છે, અને દોલત સુખ અને આબાદીનો સુર્ય હવે આપણી ઉપર ઝલકી રહ્યો છે. આહ નીતા, આપણે હજીજી જવાન છીએ અને તેથી આ કાની છાંદગીનો એક મોટો તપ્પો હજીજી આપણને સુખમાં કાહડવાનો બાકી છે. ”

નીતા એક પળ દગદગી.

“તું સારી રીતે જાણેછ કે એમ બનવું મુશ્કેલ છે. રાલફ” તેણી દલગીર અવાજે બોલી “આખર કરે ને હું એક ડાન્સર છું, અને મોટાં બહેનમાં આગળ મને તારી પરણેતર તરીકે બાહર લાવતાં તુંને લજવાવું પડશે.”

“પણ એમ કરવાની જરૂર નથી. કાંય, તારી આગળી સઘળી અંચળાઈ ક્યાં ગમ્મત. નીતા?”

“મારી જવાની, અને ખુદા તેમજ ઇનસાન ઉપરનાં મારા પુર એનેબાર સાથે તે પણ ગુમ થઈછ, રાલફ” નીતા ધીમેથી બોલી.

“જો ત્યારે સાંભળ” રાલફ એક ખંખાર મારતાં બોલ્યો. “આપણે બંને જુદા જુદા કોઈ ઠેકાણે નોકળી જઈશું, અને ત્યાં જાણે મને તારી સાથે પેટેલકીજ વેળા મળ્યાણુ પડી હોય એવી રીતે આપણે પરણવાનું ડોળ ધાકીને હયાં પાછાં કરશું. આહ નીતા મારી બહાલો, હું જાણું છું કે હું તારી સાથે ઘણાં ઘાટકી રીતે વર્ત્યો હતો, પણ હવે એ સઘળાંનો આ ગોઠવણથી હું તુંને સામટો બદલો આપવા ધારુંછ. બોલ તુંને આ ગોઠવણ પસંદ છે.”

રાલફ પોતાની આતુરતા દરમ્યાન એકાએક તેણીની બેંચ પકડી લીધી, અને જોકે નીતાએ તે છોડવાની તુરતજ કાશેશ કરી, પણ અફસોસ, સેહજ ખુશાલીથી તેણીની આંખો ચમકવા લાગી, અને તે કાશેશ ઘણી નબળી નીવડી.

“બોલ નીતા” તેણીને ચુપ જોઈને રાલફ વધુ હીંમત ધરતાં બોલ્યો “મને જવાબ આપ. આપણુ બંનેને તુકશાન થાય તેનાં કરતાં આ ગોઠવણ હજાર ગની બેહતર છે. વીચાર કર નીતા, કે હવે થોડાજ વખતમાં તું લેડી રૈતન બનશે, સેંકડો નોકરો અને લાકુતોની શેઠાણી બનશે, દોલતનાં દરોવામાં

કુબ્જી મારશે, અને” રાલક તેણીનાં સુંદર આકાર તરફ નજર કરતાં બોલ્યો. “જ્યારે તું રેતન ખાનદાનનો કીંમતી હીરાનો હાર તારાં ગળામાં પેહડશે, ત્યારે તે જોઈને હું વીચારી નહિ શકતો કે મારો હરખ મારામાં સમાઈ શકશે કે !”

આ શબ્દોથી નીતા કાંઈ ખુશ જણાઈ નહિ.

“રાલક શું તું એમ ધારેછ કે આ સઘળાંની હું દરકાર કરુંછ” તેણી બોલી “શું તું એમ વીચારેછ કે હું પણ તારી માફક દોલતની પુંગ્વરી છું, અને તે મેળવવા હું આજે તારી સાથે આટલી તકરાર કરું છું. ઓ રાલક, હજુલુ તું મને ખરાબર ઓળખતો નથી. અરે તે આગળા વખતમાં તારી તરફનાં ફક્ત એકજ રૂડા બોલને ખાતર, હું આ દોલત અને ખેતાખને થોકડે મારતે, તારા આ કીંમતી હીરાનાં હારને હું તારી ઉપરથી એવારીને ગટરમાં ફેંકી દેતે.”

તેણીનો અવાજ લઠડી પડ્યો, અને તે સુંદર આંખો આજુઓથી ભરાઈ ગઈ.

રે વાંચનાર, ધન્ય છે એવી વફાદાર ઓરતો ઉપર, ધન્ય છે તેઓને જનમ આપનાર ગરીબ માત-પીતા ઉપર, કે જેઓ ગમે એવાં પણ મુશ્કેલ હોવા છતાં, પોતાનાં ઘરમાં એવાં તો કીંમતી ગોહરોનો સંગ્રહ કરે છે, કે જેઓની મોટે ધરે તો ખરેખર નવાઇજ છે.

નીતા જાણતી હતી કે તેણી રાલકની ધણીયાણી દાખલ પાહર આવવાને લાયક હતી નહી. તો પણ જે ઉમદા લાગણીઓનો ઝરો તેણીનાં નાજુક હૈયામાં હમણા વેહતો હતો, તે ગમે એવા મોટે ઘરની મોટી કાઉન્ટેસોને પણ શરમાવા પુરતો હતો. તેણી એક વેળા રાલકને પોતાનાં જનોજીવરથી આહતી હતી, અને ઓ, બેદી માણસાઈ પ્યાર, કે જેને વખત, ગેરહાજરી,

તકાવત, બેદરકારી અને ઘાટકીપણું પણ મારી નહિ શકતું હોવાથી, નીતા ચુપ ઉભી. મોહ્યત એક કીર્પીંગ પ્લાન્ટનાં વેળા મીસાલ છે, અને જેમ તે વેળાને આપણે ઉખેડી નાંખ્યે તો પણ જમીન અંદર તેનું એકપણ ખી રહેતાં તે પાછો નવેસરથી ઉગી નીકળે છે, તેમ મોહ્યતનાં વેળાને પણ આહો તો છરીએ કાપો, ગમે તો કરવતે વેહરો, અને નહિ તો તલવારે છટકાવી પણ નાંખો, તો પણ આશાનાં પાણીનું ફક્ત એકજ ટીપું મળવે તે નવેસરથી જોર પકડે છે.

“બોલ, નીતા તું મારી સાથે રહેવા ખુશી છે કે ?” રાલફે પાછું પુછ્યું.

નીતા હમણા ચુપ ઉભી. જેમ હરણ પાણીથી, સિંહ જંગથી, હાથી ખાડાથી, રોંઝ કાચથી છેતરાય છે, તેમ માનવી મીઠાં વચણથી ભોલવાય છે, અને અફસોસ, નીતા રાલફની લુલી લતરાજીથી લલચાઇ ગઇ.

“હું ખુશી છું” તેણી આખરે બોલી “પણ જો તું મને છેતરતો હોય તો ખુદા તુંને માફ કરે.”

“તુંને છેતરું ?” નહિ, હવે મને કારણજ શું છે ? હવે તો આપણે સાથે એકજ કીસ્તીમાં આપ બવસાગરનો દરીયો દુખવા યા તરવા સવાર થયાં છીએ. તું હમણાં ક્યાં રહેછ, નીતા ?”

“મેં એક જુદું ઘર ભાડે રાખ્યું છે” તેણી તુરતજ બોલી. અને તોપણ ફક્ત અરધાજ કલાક અગાઉ તેણીએ પોતાનાં ઘણી ઉપર કીનો લેવાનાં હડહડતા સોગંદ લીધા હતા. આહ, હમણા તેણીની લાગણીમાં કેવો ફેરફાર ? એવા ઠગાઇનાં રંગ છે, દગલખાજીનાં એવાજ ઢંગ છે, કારણ એક છળકપટ કરનારો આદમી, જેમ બંદુકનો ઘોડો પડવા પછીજ બાર આપ છે, તેમ

પ્રથમમાં પ્યાર બતાવીનેજ પોતાનું કામ પાર પાડે છે.

“ત્યારે હમણા ધરે જઈને તારાં કપડાં પેક કર, નીતા” રાલફે સુચવ્યું “અને સહવારની પેહલ્લી ત્રેનમાં લાંડન ઉપડી જા. હું બીજી ત્રેનમાં તારી પુઠે આવશ.”

“નહિ એટલો બધો ઝરોશો હું તારી ઉપર મુકી શકતી નથી. આપણે જઈએ તો સાથેજ જઈએ અને વધુ તો, હું આવતી કાલે સ્ટેજ પર ગાવાને એનગેજ થઈ છું.”

“બાહ, એટલાં વચનને ખાતર, તારાં સુખમાં તું ખલલ કરવા માંગેછ ? એ પ્રોમીસ તોડી નાંખ, નીતા.”

“કદી નહિ, હું દલગીર છું કે તું મને મારું આપેલું વચન તોડી નાંખવા સરખી હલકી સમજેછ. મને મારો ફાયદો જોવાનો છે, અને તેથી આ એક દીવશની ધીલથી મને વીચાર કરવાનો બરાબર વખત મળશે.”

“હીક, તુંને જેમ ગમે તેમ રાલફ ધાસ્તીથી બોલ્યો. “અને તેટલાં તું આપણી મુલાકાત વીશે કાઢને પણ કેહશે નહિ નીતા.”

“નહિ, આવતી કાલે રાતે હું તુંને આવજ જગ્યા ઉપર મારો છેવટનો વીચાર જણાવીશ અને તેટલાં જો તું મારી સાથે દગો રમનાર હોય તો ખુદા તુંને માફ કરે.”

અને ત્યાર પછી જેટલી ઝડપથી તેણી ઝાડીમાંથી બહાર આવી હતી, તેટલીજ ઝડપથી બીજાં એક પણ બોલ બોલવા વગર, તેણી રાલફ સાંમેથી ગુપ થઈ ગઈ.

અરેરે, ત્યારપછી રાલફની હાલત દરસાવવાને આ કલમમાં તાકત નથી. ગુસ્સા અને નાસીપાસીથી અર્ધ દીવાનાં જેવી હાલતમાં તે પોતાનાં મેહલની સીડી આગળ આવી પહોંચ્યો. પારકીનસ તેને માટે ખોટી થતો હતો, અને તેનો ઉજળો

ચેહરો અને લખી ખાધેલો અવતાર જોઈને તેણે એક ડગવા-
મલા નોકરને ઓળટી રીતે અગ્નયજ્ઞીનાં સઘળાં ચીન્હો ડાખી
દીધાં.

પારકીનસને પોતાની પાછળ આવવાની ઇશારત કરીને,
રાલફ પોતાનાં પ્રાર્થવેત “ ગુફા ” માં દાખલ થયો. પારકીનસે
તેનાં કપડાં કાઢ્યાં, અને રાખેતા પ્રમાણે પોતાનાં શેઠ આગળ
વીસ્કી સોડા તથા મુકીને તે ત્યાંથી વીદાય થયો. પણ રાલફને
સોદાની જરૂર હતી નહિ. પોતાનાં અટ્ટળાતાં મગજને શાંત
પાડવા, તે ખાસ્સો એક પેગ જોડેલો વીસ્કી કાચચોજ પી ગયો.
અને ત્યાર પછી તે ઓરડો ગોળા તેની આસપાસ ફરવા
લાગ્યો. નીતા સાથની સઘળી વાતચીત તેનાં મગજમાં પાછી તાજ
થઈ. હા, હવે તો લોકોની નીંદામાંથી અચવા તેણી સાથે કેટ
નાહસી જવા વગર છુટકો હતો નહિ. લેડી મેરીને ફસાવાનું
તેની ઉપર તોહમત આવશે, પણ તેમાંથી નો તે ઘણો આશા-
ણીથી મોકળો થઈ શકશે, કારણ તે જાણતો હતો કે મેરી તેની
સાથનો સંબંધ તોડવા એક ખોલે તથા હતી. તેણીને છોડો દે ?
આ જવાન ખુશ્સુરત દુકતી કે જેણે તે જખરીથી મેળવવાને
સમારથવણુ થયો હતો, આ ઉમરાવ ખાનદાનની નાઝનીનને તે
એક કોમન નાયનારીને ખાતર છોડો દે ?

તેનાં મોઢાંમાંથી સોગંદના કચકાંઈ નાલાયક શબ્દો નીકળી
પડ્યા, અને ગુસ્સાથી તેણે એવી જોરથી મુકકી વાળી, કે તેની
હથેલીમાંથી લોહી નીકળવા માંડ્યું.

વાંચનાર, જ્યારે નાપાક સેતાન એક ઓરતને પોતાની
જળમાં ખુસલાવા ધારે છે, ત્યારે તે એક સુંદર પોસાકથી તેણીને
લક્ષ્યાવે છે, પણ જ્યારે તે એક મરદને ફસાવાની પેરવી કરે
છે, ત્યારે તે એક સ્ત્રીનાં ખુશ્સુરત ચેહરાથી તેને કબજ કરે છે,

તેમ રાલફ પણ મેરીનાં ખુશસુરત ચેહરાથી એટલો અંમળ ગયો હતો, કે તેનાં વીચારો ધણાં ભયંકાર રીતે આગળ વધી ગયા. આહ આજે રાતેજ જ્યારે તેણી તેને તાણાતપણાથી આંધળો કરી નાંખતી હતી, ત્યારે જો ફક્ત તેણે તેણીનું ગળું—

આ સેતાનયતનો વીચાર આવતાં તે ચોંક્યો. અને આખરે દારૂની ઝેણ અને ગુસ્સાની ગરમીથી તે એટલો તો ગુચવાઈ ગયો, કે એક જાતની મગજની અસ્થિર હાલતમાં તે પોતાનાં સુવાના ઓરડામાં દાખલ થયો.

ખીજી તરફ નીતા પણ મગજની તેવીજ અસ્થિર હાલતમાં પોતાને ઘરે પુગી. રાલફ ઉપર કીનો લેવાનાં તેણીનાં સંવ્રળા વીચારો હવામાં ઉડી ગયા, તેની લુલી કાકળુડી આગળ, તેણીનો સંધળો ગુસ્સો પીગળી ગયો, અને આવતી કાલનાં તેણીનાં જવાબ વીશે સેંકડો વીચાર કરતી તેણી ધીમેથી દાદર ઉપર ચઢવા લાગી. પણ સ્ટેલાએ પોતાનાં ઓરડાનાં બારણા આગળ કાંઈ અવાજ સાંભળ્યો.

“એ કાણુ, નીતા કે ?” તેણીએ અંદરથી પુછ્યું.

નીતા તે ઓરડામાં દાખલ થઈ, અને જાણે સ્વપણા જેતી હોય એવી રીતે સ્ટેલાને ટીકતી ઉભી.

“ઓ શું છે, નીતા” સ્ટેલા તેણીનો ચેહરો જોઈને ગભરાઈ જતાં બોલી “તમારો ચેહરો કેટલો શીકકો છે. હું ધારું કે કાંઈ અસાધારણ બનીયું.”

નીતા પોતાનાં સ્વપણામાંથી ખીદાર થયલી માલમ પડી.

“ખીદકણુ છોકરી” તેણી હસવાની કાશેશ કરતાં બોલી

“આજે કાંઈ પણ અસાધારણ બનીયું નથી.”

“પણ—પણ તમારો ચેહરો એવો કેમ ?” સ્ટેલા ખીજાણુ ઉપરથી સેફળ ખડી થઈને તેણીનો હાથ ઝાલતાં બોલી “નીતા,

તમે સ્ટેજ પર ઘણી સખત મેહનત કરતાં હશો.”

“એમ છે અરે, ડીયર” નીતા સ્ટેજને એક નાજુક આંચકા સાથે પાછી સુવાડી દેતાં બોલી. “તું” કેવી ખુબસુરત છે. પોઢી જી, મારાં પ્યારાં પંખેરાં, ખુદા ખયર કરે કે તારી ખુબસુરતી તુંને મારી માફક દલગીર બનવાનું કાંઈ પણ કારણ આપે નહિ.”

અને એટલું બોલતાં નીતા તે ઓરડો ઝડપથી છોડી ગઈ.

પ્રકરણ ૩૨ મું.

ગુસ્સાની ગરમીથી ગાફિલ બનેલો રાલફ, જ્યારે ખુદ શય-
તાન સાથે કબાલો કરતો હતો ત્યારે તેણે ઘડીભર પોતાનાં
મુજી વીચારો સાથ છોડીને આપણે એકવાર ફરીથી પેલા
એકાંત ટાપુ તરફ ફરીશું. આપણે આગળ વાંચી આવ્યાં તેમ
દરેક ઉગતે દીવશે રાથ અને એડવર્ડ પોતાનાં ખભાં ઉપર
પરાઈ અને ફાડાલી ઉંચકીને, સોનું ખણવાનાં તેઓનાં અતી
મુશકીલ પણ અતી બહાલાં કામ ઉપર દોર બાંધ્યા દોડ્યા જતા
હતા, અને આખો દીવસ ચાલુ કામ કરવા છતાં પણ, સાંજ
પડતાં તેઓ લગાર નાખુશીથી તેમાંથી ફારેગ થતા હતા.
તેઓનાં સોનાનો ઢગળો વધતો ગયો, અને તે જોતાં, દર પળે
આ બે જવાનો પોતાની “પનોતી પુટલી” ને મેળવવા વધુ
સુરપર ચઢતા હતા.

આ નક્કર સોનાનાં ટુકડાઓ રાથ પોતાને હાથે બનાવેલા
લાકડાનાં મજબુત દાખડાઓમાં બાંધ કરતો હતો. અને જ્યારે
તેઓ પોતાનાં અકડી ગયેલા સાંધાંઓને આશાયશ આપવા
જુપડામાં સામસામાં અજોતતા હતા, અને પોતાની રોજની

વધતી જતી દોલત ઉપર વાદવીવાદ ચલાવતા હતા, ત્યારે વારંવાર એડવર્ડ મેરીનો વીચાર કરતો ચુપ જોતો હતો, જ્યારે રાથ પણ મનમાંજ અકળાતો હતો. કે જો ખુદ નાં કરે ને સ્ટેલા દરીયાનાં પેટામાં ગરક ગઈ હોય તો આવા બીજા દશ હજાર સોનાનાં ટુકડાઓ તેણે મનસે પથ્થર મીસાલ હતા.

આ પ્રમાણે અઠવાડ્યાંઓ સુધી તેઓ પોતાનાં કામ ઉપર વળગ્યા રહ્યા હતા. પણ આખરે રાથને માલમ પડ્યું, કે તેનો દોસ્ત હવે પોતાનાં કામમાં ધીરો પડ્યો હતો. તે પોતાનાં હાથમાં કેડાળી સાથે આગળ કરતાં વધુ વખત દુર પોતાની સામે જોતો ઉભો રહતો હતો, અને જોકે તે શું વીચાર કરતો હતો તે રાથ સારી રીતે સમજતો હતો, છતાં તે કાંઈપણ બોલતો હતો નહિ. એક દીવશે સાંજે જ્યારે તેઓ સગડી આગળ બેઠા હતા, ત્યારે એડવર્ડ પોતાનો ભરમ ખાલી કરતાં બોલ્યો.

“ દોસ્ત રાથ, હવે આપણે પુરતી દોલત બેગી કરી શક્યા છીએ, અને મને લાય છે, કે જો હવે આપણે હયાંથી ચાલી નહિ જઈશું તો હું દીવાનો બની જવશ.”

રાથે પોતાની હંમેશની રીત મુજબ દોકું ધુણાવ્યું. આ બંને દોસ્તો એકમેકની સાથે તદ્દન એકલા રહેવાથી દરેકનાં વીચાર અને લાગણીઓ બરાબર સમજતા હતા.

“ રાથ, ગઈ કાલે રાતે મેં એક સ્વપ્ન જોયો, કે જેમાં મેરી બીમાર છે અથવા કાંઈ મુશ્કેલીમાં છે, એવી મને આગાહી થઈ. એક ચીસ સાથે હું જાગી ઉઠ્યો—”

“ મેં તુંને સાંભળ્યો હતો ” રાથ બોલ્યો.

“ અને મને માલમ પડ્યું કે હું પરસેવાથી તદ્દન ગરકાવ થઈ ગયો હતો.” એડવર્ડ ગંભીર અવાજે બોલ્યો. “ રાથ,

શું આ સ્વપણું ખરું હશે? અને તેથી હવે વધુ વખત હું હયાં થોભી શકતો નથી. આપણે ઇનડય-સો પાસે આવ માડું લીધું છે, અને તેમાં આ સઘળા દાખડાઓ મુકીને આપણે “વીક્ટોરીયા” તરફ રવાના થઈશું. બોલ દોસ્ત તું ખુશી છે.”

“હું તૈયાર છું, જો કે માત્ર એક આશાને માટેજ” રાથ ધીમેથી બોલ્યો.

“શીકર નહિ દોસ્ત,” એડવર્ડ તેનાં ખભાં ઉપર હાથ મુકતાં બોલ્યો “મારી ખાત્રી છે કે તેથી આપણને ઇંગ્લેંડમાં જરૂર મળશે. હા, રાથ, હવે આપણે આ સઘળું સોનું હયાંથી “વીક્ટોરીયા” લઈ જશું, અને ત્યાંથી પછી કાંઈ માલ તરીકે સ્ટીમર ઉપર ઇંગ્લેંડ ચઢાવી દઈશું.”

આખરે “વીક્ટોરીયા” માટે ઉપડવાની સઘળી તૈયારી થઈ રહી. તેઓ પોતાનો અસમાજ પેક કરવામાં રોકાયા, પણ ઉપડવાની એક દીવશ અગાઉ રાથે પોતાનાં ઝુપડાંની આસપાસ એક આતુર શોકાતુર નજર કરી. આ તેનું ઘર હતું, અને તેથી પણ વધુ આ તેજ પવીત્ર જગ્યા હતી કે જ્યાં સ્ટેલા માટેની તેની મોહનત સજીવન થઈ હતી. અરેરે આ તેજ મુકામ હતું, કે જ્યાં હંમેશ સુધી સલામતીમાં રહેવાને તેનાં બાપે તેને સમજવ્યું હતું. પણ અફસોસ, તેના હુકમને નાફરમાન થઈને, તે સ્ટેલાને ખાતર પોતાનું આ સુખવાસી વતન છોડી જતો હતો.

ખીજ સહવારે તેઓ પોતાનાં ઝુપડાંમાં છેલ્લી વેળા નાસ્તો લેવા બેઠા, ત્યાર પછી પેલા બેઠી દાખડાઓ ગાડાંમાં મુકવા પછી તેઓ જહાઝ પડ્યા, પણ રાથ થોડીક મીનીટ પાછળ રહ્યો. એક નીસાસા સાથે તે પોતાનાં ઝુપડાંને તાળું મારવા ઉભો, અને તે કળનાં “કલીક” નાં અવાજ સાથે “સ્ટેલા હું આડિંછ” નો ધીમે પોકાર રાથનાં મોઢાંમાંથી નીકળી પડ્યો.

રે. વાંચનાર, આ બે જવાન્યાની ધીરજ અને સહનશીલતાને ખરેખર ધન્ય છે. કચકાંઈ હાડેસાઓ ખમીને, થાક અને ભુખથી અર્ધા નખાઈ ગયલા, અફળાતા, ઝીંકાતા, રખડતા રજલતા, તેઓ તે કીરનારની ગેમી મદદ વટી આખરે “ વીકટોરીયા ” જઈ પુગ્યા, અને તુરતજ ખંદર ઉપર જતાં તેઓને માલમ પડ્યું કે આવના કાલે એક સ્ટીમર ત્યાંથી ઇંગ્લેંડ જવા માટે ઉપડનાર હતી, અને સેહજ ચરચા પછી તેઓનાં પેલા બેદી ભારી દાખડાઓ તે સ્ટીમરનાં બંડારમાં જઈ પડ્યા, ત્યારેજ એડવર્ડને જરા ધીરજ આવી.

ત્યારપછી તેઓ સફાઈદાર પોશાક ખરીડવા એક દરજીની દુકાનમાં દાખલ થયા, અને રાથનો આ નવાં કપડામાં નવો અવતાર જોઈને એડવર્ડથી હસાઈ હસાઈ જવાતું હતું, કારણ જ્યારે બીજી સહવારે તેઓ સ્ટીમર ઉપર સમાર થયા, ત્યારે રાથનો સોહામણો આકાર સ્ટીમરનાં સધળા પેસીનજરો વખાણથી જોવા લાગ્યા.

આખરે એક ઘોઘારી “ વીસલ ” પછી તે સ્ટીમર ધીમેથી આગળ વધવા માંડી. શરૂઆતનાં થોડા દીવસો તેઓએ પોતાની કેમીનમાંજ ગુમરયા, પણ જ્યારે સાંજને છેડે રાથ તુનક ઉપર આવતો હતો, ત્યારે દરેક જણ તેની સાથે ઓળખાણ પાડવાને નલપી રેહતું હતું. એક દીવસે એક નાનું ભુલકું તુતક ઉપર દોડતાં એક સાંકળની થોકડ લાગતાં પડી ગયું. રાથ તુરતજ તે તરફ દોડ્યો અને પોતાનાં મજબુત હાથોમાં ઉપડી લઈને તેણીને શાંત કરવાની કોશેશ કરવા લાગ્યો. આ નજીવા બનાવે તેણે આખખી સ્ટીમરમાં ઘણો માણીતો બનાવી દીધો અને જ્યારે તે ભુલકાંની માતાએ આ “ બલા રાથોડી પેસીનજર ” ની વાત પોતાનાં બીજાં ઓળખીતાંઓ આગળ કહી સંભળાવી, ત્યારે

રાથનાં દયાળુ ખંચાસ માટે દરેક જણ અન્યથા થયું. રાથ ત્યાર-
પછી આ લુલકાંને લઇને વારંવાર તુટક ઉપર આવી કાંઇ ઉંડા
વીચારમાં ફરતો હતો, અને તેણે આવી રીતે જોઇને તે સ્ટીમરની
જવાન છોકરીઓ તેની સાથે કાંઇ બહાણે વાત કરવા આવતી
હતી. પણ રાથ જ્યારે તેઓને કાંઇ ઝાઝી મચક નહીં આપતો,
ત્યારે તેઓ આ જવાન વીશે તરેહવાર અટકળોનાં ભમરદા
ફેરવતાં હતાં. એવીજ-એવીજ અધીરાઇ, લોકોની વાત જાણવા
માટે, આપણાં બધરાંઓ પણ ગમે ત્યાં અને ગમે ત્યારે દેખાડવાને
ચુકતાં નથી.

આ પ્રમાણે દહાડાઓ વેહતા ગયા, અને રાથ જો કે
વારંવાર ઓંઓથી ઘેરાયલો રેહતો હતો, તોપણ તેનું ખ્યાલુ
કાંઇ બીજેજ ઠેકાણે ભમતું હતું. આહ, તેણે માટે તો ફક્ત
એકજ છોકરી હતી, કે જેણીને શોધવા અને મેળવવા તે આ
નવી દુન્યામાં ઘસડાઇ આવ્યો હતો, અને રાત્રે જ્યારે સઘળા
છોકરાંઓ પોતાનાં આ “કાકા” ને ગુડ નાઇટ કરીને સુતા
જતાં હતાં, અને એડવર્ડ ચંદણીમાં તુટક ઉપર ફરતો હતો,
ત્યારે રાથ વારંવાર પોતાની નજર તે માહશાગરનાં ઉજળતા
મોજા ઉપર નાંખતો હતો, અને દુખથી ભરાઇ આવેલી છાતીએ
તે આ મોજાઓને પુછતો હતો, કે તેઓએ તેની સ્ટેક્કાને પોતાનાં
અંધારા ઉંડા પેટમાં છુપાવી હતી કે? પણ ઈંગલેંડનો કીનારો નજ-
દીક આવી પુગતાં રાથનાં આ સવાલની જવાબ લખવા કરતાં
વીચારવી વધુ ઠીક પડશે.

આખરે તેઓ ઇંગલેંડને કીનારે ઉતરીયા, અને એડવર્ડ
પોતાનાં મીત્રને નવી જાંદગીની મજાહ ચખાડવા લાંડનનાં
સડિથી જાણીતાં સેસીલ હોટલમાં લઇ ગયો. રાથ પોતાની
આસપાસ નજર કરતો ગજરાયલી હાલતમાં એડવર્ડ સાથે

ચાલતો હતો, અને જ્યારે તેઓ તે હોટેલનાં સુંદર સણુગારેલા રૂમમાં દાખલ થયા ત્યારે તે સવળો બપોરો જોઈને રાત્રી ધણોજ અન્યથા થયો. તોપણ તે એક શબ્દ બોલ્યો નહિ. હોટેલમાં પુગતાં તેઓને બપોર થઈ હતી. અને એક બંધ થાય તે અગાઉ એડવર્ડ પોતાનું કામ આનોપી લેવા ધારતો હતો.

“દોસ્ત રાત્રી, હું આપણી દોલત વીશે કાંઈ જોઈવલું કરી આઉંછ.” તે બોલ્યો. “અને તેટલાં મને એવા પણ સંજોગ વચ્ચે તું આ હોટેલ છોડતો ના.”

“નહિ” રાત્રી બારી આગળ ઉભો રહીને આ જીવતા માણસાઈ રેળાને જોતાં બોલ્યો. “મને બધાં છે કે હું જે એકલોજ બહાર નીકળીશ તો આ સવળાં લોકો વચ્ચે હું ગરક થઈ જવશ.”

બાકીનો વખત રાત્રી બારીની બહાર દોકડું કાઢીને પસાર કર્યો. એહ જે એકબારગી સ્ટેલા જીવતી પણ હોય તે તેણીને આટલી બધી વસ્તીમાંથી કેવી રીતે શોધી કહાડવી એ રાત્રીની મોટી અન્યથા હતી. અને તે વીચારમાંથી રાત્રી, એડવર્ડનાં પાછા ફરવા પછીજ બીદાર થયો.

“દોસ્ત રાત્રી હવે આપણો બેહડો પાર છે.” એડવર્ડ ખુરસી ઉપર બેસી જતાં બોલ્યો. “હું હમણાં મારા બેંકર આગળ જઈ આવ્યો છું, અને થોડો વખત તેની સાથે પરચુરણ બાબત ઉપર વાત કરવા પછી હું આપણી મુળ બાબત ઉપર આવી લાગ્યો. પેહેલ્લાં તો તે મને દીવાનો વીચારવા લાગ્યો, પણ જ્યારે મેં આ નક્કર સોનાના તુકડા તેની સામે ધરયા ત્યારેજ તેની ખાત્રી થઈ કે હું ઘેરો નહિ, પણ એક દાહ્યો દોલતમંદ હતો. ત્યાર પછી તેણે આપણા દાખડાઓ બેંકની તીજેરીમાં મુકાવ્યા અને મને એક ગજ

નમીને આમ કારી ચેકબુક આપી, કે જેની મદદથી હવે આપણે બેઠકે એટલું નાણું મેલવી શકશું. જો દોસ્ત હાલ-તુરત તો હું પાનસો પાઉંડ લાવ્યો છું, કે જેમાંથી હું મારાં મમાને માટે હીરાની એક બરેસનેત અને મેરી માટે એક સુંદર યુળનો હાર ખરીદનાર છું. આહ રાથ હું મારાં સુખમાં તુંને ભુલી ગયો નથી. હમણા હયાં આવતાં હું સઘળાં પેપરામાં બહેરખબર આપવાની ગોઠવણ કરી આવ્યો છું, કે જે હું ધારૂં કે મીસ મોરડાન્ડ બરાબર સમજી શકશે.”

ત્યાર પછી તેઓ જમવાને માટે નીચે ઉતર્યા, પણ દાઇ-નીંગ-રૂમ તરફ જતાં એક ગ્રહસ્થ ધસારામાં આવીને એડવર્ડ સાથે અડડી પડ્યો.

“અણો લેસલી” એડવર્ડ અજાણીથી બોલી ઉડ્યો.
“કેમ દોસ્ત શું ગડબડમાં છે.”

લોડ્ લેસલીએ પોતાનાં બુનાં દોસ્તને જોરથી શેકહેંડ કરી.

“એડવર્ડ, મેં તુંને હમણા હયાં જોવાની કદીપણ આશા રાખી હતી નહિ” તે બોલ્યો.

“મેં ઘરે કાઢને ચેતાવ્યાં નહિ, તેનું કારણ એ જે હું તમે સઘળાંઓને અનેક રીતે અજાણ્ય કરવા ધારતો હતો. ખરી બીનાં તો એ છે, લેસલી, કે મને અને આ મારા લાગ્યા મીં રેનને એક મોટો તકડો પડ્યો છે. રાથ, આપ મારા ફ્રેન્ડ લોડ્ લેસલી.”

લેસલીએ તે તરફ નજર ફેરવી અને રાથે શેકહેંડ માટે પોતાનો હાથ લાંબાવ્યો અને તેઓની નજર એક થતાં લોડ્ લેસલી સેહજ ચોંક્યો.

“હું ધારૂં કે મેં આગળ એવણને કહે જોયા છે. લેસલી વીચાર કરતાં બોલ્યો.

“ નહિ, એવણુ તો આજે પેહલવેહલત્રાજ ઈંગ્લેંડ આયા છે ” એડવર્ડે હસીને જવાબ આપ્યો, “ અરે પણ ક્યાં જાએછ લેસલી. ”

“ મને હમણા તારી સાથ વાન કરવાનો વખત નથી, એડવર્ડ. હું ધણા અગત્યનાં કામ માટે લંડન આવ્યો હતો, પણ હવે ધરે જવા માટે ટરેન પકડવાને ફક્ત અરધો કલાક બાકી છે. ”

એડવર્ડ તેની સાથે જારણા સુધી ગયો.

“ ધરે બધાં કેમ છે લેસલી ” તે પોતાની આતુરતા મુશ-કૂચીથી છુપાવતાં બોલ્યો “ લેડી સીસીલયા મારા મમા-પપા, અને-અને લેડી મેરી. હું ધારૂંછ કે તેઓ સઘળાં સારી પખે હશે. ”

લેસલી એક પણ ચુપ ઉભો, મેરી લોડે રેતન સાથે અદ-રાઇ ચુકી હતી એ વાત તેણે હાલતુરત એડવર્ડને કહેવાનું દરસ્ત ધાયું નહિ.

“ તેઓ સઘળાં તંદરોસ્તીમાં છે ” લેસલીએ આખરે ધીમેથી જવાબ આપ્યો.

“ પણ સેસીલ મને તારી તખીયત ડીક લાગતી નથી. તું સીક હતો વાર ? ”

“ નહિ-હા-નહિ ” લેસલી અચકાતાં બોલ્યો “ છેલ્લા બે ત્રણ દીવસ થયા મહારી તખીયત ખગડી છે, અને તેનું કારણ તું મારે ધરે આવશે ને જણાવીશ સાહેબજી એડવર્ડ. ”

લોડે લેસલી પોતાની ગાડી તરફ ફરીયો અને એડવર્ડ પણ રાયની શોધમાં દાઇનીંગ-રૂમમાં દાખલ થયો.

“ દોસ્ત રાથ, હજીણુ મારું તકદીર મારી તરફેણમાં છે ” તે બોલ્યો “ મને ખમર પડીછ કે તેઓ સઘળાં સારીકાની છે. હવે જો મેરીને કાંઈ થયું હોતે, તો લેસલી મને જણાવ્યા

વગર રહેતે નહિ. ખરેજ સ્વપણું આપણા મગજનો જુકડો ધખારો છે.”

પ્રકરણ ૩૩ મું.

ખાણું લીધા બાદ રાથ અને એડવર્ડ ઉપર પોતાના રૂમમાં ગયા. એક એકાંટ ટાપુ, અને દુન્યાનાં આ સૌથી મોટાં શેહર વચ્ચેની સરખામણી રાથને ધણી અજાયબ જેવી માલમ પડી, અને તેને વીચારમાં જોઇને એડવર્ડે પુછ્યું.

“ કેમ દોસ્ત લાંડન વીશે શું ધાયું ? ”

“ ઓહ, ધણુંજ ગીચ. આટલી બધી ઇમારતો, વસ્તી અને ગાડી ઘોડા વચ્ચે હયાંનાં લોકો કેમ જીવી શકતાં હશે, તે મારી મોટી અજાયબી છે. હું તો જાણું હયાં ખુલાસાથી દમ પણુ લઇ શકતો નથી, અને જ્યારે સમજો મામલો એવો છે, ત્યારે આપણે સ્ટેલાને કેવી રીતે શોધી શકશું.”

“ તેણી આપણને હયાંજ મળશે રાથ,” એડવર્ડે જવાબ આપ્યો. “ મને બસારત થઇછ, રાથ, કે હું જ્યારે મેરીની ખબર જાણી ચુક્યો છું, ત્યારે તુને પણ સ્ટેલાની ખબર જરૂર મળશે. ઓહ, આવતી કાલે મેરીને મક્કાની ખુશાળીથી હમણા માફ જીગર છળકાઇ જાય છે.”

ત્યાર પછી એડવર્ડ એક બગાસાં સાથે પોતાને બીજાણે ગયો, અને થોડાજ વખતમાં બર ઉંઘમાં પડ્યો. પણ રાથને ઉંઘ આવી નહિ. જાણે તે એક પીંજરામાં કેદ પડ્યો હોય, એવી રીતે તે ઓરડામાં આમતેમ ફરવા લાગ્યો. વારંવાર તે બારીની બહાર નજર કરતો, અને ત્યાંથી થોડેક છેટે આવેલા “ ટેમસ પ્રાઇઝ ” ઉપર લાઇટ અને લોકોની આવજીવજીવ જોઇને, તે

પોતાનાં ઓરડામાં વધુ વખત રહી શક્યો નહિ. ધીમેથી તેણે ખાશું ઉધાડ્યું, અને જો કે એડવર્ડે તેને હોટલની ખૂંદાર જવાની મના કરી હતી, તો પણ રાત્ર, આવી ચંદણી રાતમાં ખૂંદાર ખુલ્લી હવામાં ફરવાને પોતાની ઉલટ દાખી શક્યો નહિ. તે આખરે ખૂંદાર પડ્યો, અને " ટેમસ બ્રાડજ " ઉપર આવી પુગતાં તે નદીનાં દોડતાં પાણીને એવો એક ચીતે જોતો ઉભો, કે તેની લગોલગ એક મેલો ચીડેદેહાલ શખશ આવી ઉભો હતો. તેનું તેને કાંઈ પણ લાલ્ય હતું નહિ. આખરે આ આદમી ઉપર રાત્રની નજર પડી, અને તેને બીખારી સમજીને એક સીકકો કહાડી આપ્યો.

પેલાએ તે સીકકો ઉપાડ્યો, અને રાત્ર તરફ એક વીચીત્ર નજર કરવા પછી ત્યાંથી ચાલતો થયો. રાત્ર પણ હવે આગળ વધ્યો, પણ થોડાક કદમ દુર જતાં તેણે લોડ લેસલીને તેની સાંમેથી આવતાં દીઠો. લેસલી ધણાજ ઉંડા વીચારમાં ચાલતો હતો, અને તેને હરકત નહિ કરવાનાં ઇરાદાથી, આ બંને જણા એકબીજાને મુંઝે મોહડે સામસામાં પસાર કરી ગયા. એકાએક રાત્રે પાછળ જોયું, અને તેની બારે અજ્ઞયખી વચ્ચે, તેને પેલા લોફરને લેસલીની પુઠ પકડતાં દીઠો. તુરંતજ રાત્ર તે તરફ પાછો ફર્યો, અને આ લોફર શું કરવા ધારતો હતો, તે વીશે વીચાર કરવા લાગ્યો. પણ તેને વધુ વખત થોભવું પડ્યું નહિ. એક એકાંત ખુલા આગળ આવી લાગતાં પેલા લોફરે પોતાનાં લાખાં દગળામાંથી લોખંડનો એક નાડો સળીયો ખેંચી કહાડ્યો, અને જેવો તે લોડ લેસલીનાં માથાં ઉપર લગાવવા જતો હતો, કે રાત્ર એક કુદકા સાથે તેની ઉપર કુદી પડ્યો, તેનાં હાથમાંથી સળીયો ઝુંટવી લીધો, અને તે પુલનાં કટેરા આગળ તેને એક મજબુત આંચકો મારીને,

એક ધાસની પુડીની માફક નીચે નદીમાં ફેંકી દીધો.

“હું ધારું કે તમને કાંઈપણ ઇજા નહિ થઈ હશે”
રાય, લોડ લેસલી આગળ પાછો ફરતાં બોલ્યો.

“નહિ, તમારી વખતસરની મદદથી હું બચી ગયો છું.
પેલો લુચ્છો મને લુનવાનો ધરાદો રાખતો હતો. અને હમણાજ
આશરે એક કલાક અગાઉ જ્યારે મને તમારી સાથે ઓળ-
ખાણ થઈ હતી, ત્યારે મને સેહજ પણ ખ્યાલ હતો નહિ,
મીં રેન, કે તમે આજે મારી જીંદગી બચાવશો. અલગત હું
તમારો ધણોજ આભારી છું.”

“થેંકયુ” રાય સેહજ નમીને બોલ્યો. “પણ હજુણ
હું તમને લાંડનમાં જોઈ ધણો અભયમ છું, કારણ મીં
એડવર્ડ મને કેહતા હતા કે તમે હમણા દેવનશાયર ઉપડી
જનાર હતા.”

લોડ લેસલી ચોંક્યો. તોપણ રાયની નીર્દોશ ચશ્મ તરફ
નજર કરતાં તે ધીમેથી બોલ્યો.

“હા, પણ મેં મારો વીચાર ફેરવ્યો છે. જોવની ખરી
ખીણા તો એમ છે કે મારી હીલચાલ હમણા તદ્દન અચોક્કસ
છે. હું-હું મારા એક મીત્રને ગુમાવવા કમનશીખ નીવડ્યો છું,
અને તેણીની શોધમાં હમણા દરેક ઠેકાણે જાટકું છું. અરે
પણ હભા કેમ રહી ગયા!” રાયને એકાએક ચાલતાં અટકી
ગયલો જોઈને તેનાં મોઢાં સામું આતુરતાથી જોતાં લોડ લેસલી
બોલ્યો.

ઓહ, હયાં એક ખીજો આદમી હતો, કે જે પણ કોઈની
શોધમાં હતો! શું તે રટેલા હતી?

“અને તેણી હજુણ સુધી તમને મળી નથી” રાયે
આતુરતાથી પુછ્યું.

“ નહિ, અને જ્યાં સુધી તેણી સલામત છે એવું મને ખતર પડશે નહિ, ત્યાંસુધી હું કદીખી જાંપીને ખેસીસ નહિ. લેવ આય તમારું હોટેલ આવી લાગ્યું’છ, અને એકવાર ફરીથી હું મારી જાંદગી બચાવવા માટે તમારો ઉપકાર માનું છું. અલગત હવે થોડા દીવસમાં એડવર્ડ સાથે હું તમને મારે ત્યાં જોઈને ઘણો ખુશી થઈશ.”

“ થેંક યુ ગુડ નાઇટ ” રાય હોટેલની સીડી આગળ જઈ પુગતાં ખોલ્યો.

ખીજે દીવસે સહવારે રાયે નાસ્તો લેતાં એડવર્ડને કહ્યું.

“ હું તારા દોસ્ત લોડ લેસલીને ગઈ રાતે મળીયો હતો ” પણ તે કેવા સંજોગ વચ્ચે તે રાયે એડવર્ડને જણાવ્યું નહિ, કારણ તે પોતાને વીશે જતાઈ હાંકવા નારાજ હતો “ હું જરા ફરવા ગયો હતો. ”

“ ઓ-હો ” એડવર્ડ હસીને ખોલ્યો “ ચાલ હવે જ્યારે તમે ખંને દોસ્ત બનીયાછ, ત્યારે આવતી કાલે જ્યારે આપણે તેને ખંગલે જઈશું, ત્યારે તુંને શરમાવાનું કાંઈ પણ કારણ રહેશે નહિ.”

એકવાર ફરીથી એડવર્ડ ખેંકમાં પોતાની ઝેવટની ગાઈવણ ફરી આવ્યો, અને ત્યાર પછી આ ખંને જણા “ વોટરલુ ” સ્ટેશન ઉપર રવાના થયા.

તે કાંઈ ઘણી લાંબી મુસાફરી હતી નહિ. તો પણ રાય તો એમજ સમજ્યો કે આ મુસાફરી કદી પણ ખતમ થશે નહિ. આખરે જ્યારે રાતે સાતને સુમારે તેઓ દેવનશાયરનાં સ્ટેશન ઉપર આવી લાગ્યા, ત્યારેજ એડવર્ડને ધીરજ આવી.

“ રાય, હું હમણાજ તેણીને મળવા જનાર છું. તેથી હું તારી આગળથી કલાક ખેં કલાક ગેરહાજર રહું તો તું ગુસ્સો કરશે નહિ,” તે ખોલ્યો.

“ નહિ, હું તે સમજું છું ” રાધા ધીમેથી બોલ્યો.

“ દોસ્ત, હું કેવું ઇચ્છું છું કે હવે તું પણ તેણીને મળવા મારી આગળથી ગેરહાજર રહે. અલો હારદોંગ કેમ છે. ગાડી તૈયાર છે કે ? ” પોતાની સાંમેથી સ્ટેશન માસ્ટરને આવતાં જોઇને એડવર્ડ બોલ્યો.

“ હા, મી. એડવર્ડ. પણ હું નહિ ધારતો કે લોડ રેત-નની ગાડી હયાં આવી હોય. ”

એડવર્ડે પોતાની આસપાસ નજર કરી, અને ત્યાર પછી સ્ટેશન માસ્ટર તરફ જોતાં તેને માલમ પડ્યું કે તે રાધાને જોતો હતો.

“ અરે, એ કાંઈ લોડ રેતન નથી હારદોંગ ” એડવર્ડ હસ્તાં બોલ્યો “ એવલુ તો મારા એક મિત્ર છે, અને ઇંગલંડમાં પેહેલ્લીજ વેળા આવ્યા છે. ”

એડવર્ડ ગાડીની શોધમાં જહાર દોડ્યો, પણ સ્ટેન્ડ આગળ આવી લાગતાં તેને એક ખીજી ગાડીને ત્યાં ઉભેલી દીડી. એડવર્ડે તે તરફ નજર કરી તો—ઓહ, ખુદ તે ગાડીની અંદર લેડી મેરીનો આકાર જોઇને તે અભયપ્રીથી ફારી ગયો. મેરી પણ તેની હાજરીથી તુરત વાકિફ થઇ. તેણીએ એક ધીમી ચીસ પાડી,—તું તે ધાસ્તીની હતી ?—અને ત્યાર પછી સ્થિર બેસીને તેણી એડવર્ડ તરફ ડોળા ફાડીને જોવા લાગી.

“ મેરી ” એડવર્ડ તેણી તરફ દોડી જતાં બોલ્યો “ મેરી. ”

તેણીએ આમતેમ ડોળા ખાધા, અને જાણે હમણા બેભાણ થઇ જતી હોય એવી રીતે તેણીએ પોતાનાં હાથમાંની લગામ જોરથી ખેંચી.

“ મેરી તુંને આવી રીતે ચોંકાવવા મને માફ કર ” એડવર્ડ બોલ્યો “ પણ તું હયાં કેમ ? ”

“પપા આજે લાંડન કાંઈ કામે ગયા છે. પણ હું ધારૂં છે કે તેવણુ જનન ચુકી ગયા હશે. ઓ એડવર્ડ !”

“હું કાંઈપણ લખવા વગર આવ્યોછ તેનું કારણુ એ જે હું તમે સઘળાંઓને અભ્યયન કરવા ધારતો હતો. હું તારી સામે આવી એકાએક રીતે પુરી નીકળવા ધણો દલગીર છું, મારી બહાલી.”

આ છેલ્લા શબ્દો ધણાજ ધીમાં હતા, કારણુ રાથ હવે તેઓની નઝીક આવી લાગ્યો હતો.

“રાથ, આ રહી તેણી” એડવર્ડ અત્યંત ખુશાળીથી બોલ્યો “મેરી આ મારો સહિથી સરસ દોસ્ત અને ભાગ્યો મીઠો રાથ રેન છે. ઓ મેરી” એડવર્ડ તેણીનો શીકકો ચેહરો જોતાં બોલ્યો “મેં તારા વીશે અને સઘળું કહ્યું છે, અને તું કાણુ છે તે એ સારી રીતે જાણુ છે.”

મેરી હતી, તેનાં કરતાં વધુ શીકકી પડી ગઈ અને એક પુતલાં માફક રાથ તરફ જોતી સ્થીર બેઠી.

“હું તમુને જોઈ ધણી ખુશી છું” મેરી આખરે બોલી.

રાથનો હાથ કુદરતી રીતે તેની ટોપી તરફ ગયો, કારણુ તે હવે અંગ્રેજી રીતભાત શીખી ચુક્યો હતો, અને તે ગાડી તરફ નજર કરતાં રાથને માલમ પડ્યું કે તે દોગ-કાટમાં ફક્ત એડવર્ડ માટે એકજ જગ્યા હતી.

“તમે સીધારો” તેને એડવર્ડને કહ્યું “હું બીજી ગાડીમાં તમારી પાછળ આઉં છું.”

“એમ ?” એડવર્ડ હસેથી બોલ્યો “ઓ રાથ તું કેવો દુરઅંદેશ છે. મને તેણીને ધણુંજ કેહવાનું છે-ધણુંજ”

“હીક, હું તમારી પાછળ આઉં છું” રાથ મંબીર અવાજે બોલ્યો અને ત્યારપછી એડવર્ડ મેરીની બાજુમાં તે ગાડીમાં ચઢી બેઠો.

“પપા !” મેરી બોલી.

“મેરી, હું તેવણને લેવા પાછો આવીશ, નહિ તો કોઈને પણ મોકલીશ” એડવર્ડ અધીરાઈથી બોલ્યો. “મને તારી સાથે ઘણી વાત કરવાની છે. જો મેરી મને તારી સાથે આવવા દે.”

હજીજીખી મેરી અચકી, પણ એડવર્ડે તે ઘોડાની લગામ પોતાનાં હાથમાં લઈને ગાડી હંકારવા માંડી. રાત્ર તેઓ તરફ જોતો ચુપ ઉભો, જોકે એડવર્ડની આવી વર્તણૂક માટે તે સેહજ પણ ગુસ્સે થયો નહિ. આખરે તે એક તેકસી આગળ ગયો.

“આમન-હાઉસ હયાંથી કેટલું દુર છે” તેને શોધરને પુછ્યું.

“સડકે જતાં ચાર માઈલ, સાહેબ, પણ જો તમે દેવન-શાયર ખેતરમાંથી જશો તો માઈલ દોઢ માઈલનો છેટો ઓછો થશે” દ્રાઇવરે જવાબ આપ્યો.

રાત્રનો ચેહરો ખુલી ગયો, તે ત્રેનમાં લગભગ અકડી ગયો હતો, અને હમણા ત્રણ માઈલ ચાલવાની ખુશાળીથી તે લાલચોળ બની ગયો.

“ત્યારે તો હું ચાલતોજ જવશ, મને ઈલાણી આપો,” તે વીચાર કરતાં બોલ્યો.

“હયાંથી દશેક મીનીટ સીધા ચાલ્યા જવ, અને ત્યાર પછી તમારા જમણા હાથ ઉપરનાં એક ખેનરમાં દાખલ થઈને બરાબર વચમાંથી ચાલી જજો. આખરે તમારા દાલા હાથ ઉપર એક રસ્તો આવશે, અને ત્યાં ખીજી દશેક મીનીટનાં વોક પછી, તમે આમન હાઉસ આગળ આવી લાગશો, સાહેબ.”

“થેંકયુ. મને ઈલાણી બરાબર ધ્યાણમાં છે” રાત્ર પોતાનાં ખીસામાંથી એક પેની કાઢતાં બોલ્યો. “ગુડ નાઇટ.”

અને ત્યાર પછી તે આ દ્રાઇવરે દેખાડેલા રસ્તા તરફ સડસડાત ચાલી ગયો.

પ્રકરણ ૩૪ મું.

વાહ, કેહજે “ધ્યાર આંધળો છે.” પણ હું તો કહું છું. કે ધ્યાર નગુણો પણ છે. જે માણસે તેને મરતો બંધાવ્યો હતો, જે માણસે તેને આવી વદાદારીથી પોતાનાં મરીબ ઝુપડામાં આશરો આપ્યો હતો. અને છેવટે જે માણસની બરકતથી તે હમણા તવંગર બન્યો હતો, તેને આ તદ્દન અંજાણા મુલકમાં તેની પેહલવી આમદ વેળાએ, આવી રીતે એકલો મુકી દઇ મેરી સાથે હંકારી જવામાં શું એડવર્ડ વાજખી હતો? હોયખી, એ તો જેમ નદીઓ જુદી જુદી હોય છે, તેમ એક માણસનું બેળું અને તેનાં વીચારો પણ જુદા હોય છે. કાંઈને ઝેર તો કાંઈને સાકર !

“તુંને આવી રીતે ચોંકાવાને હું ઉલ્લુ હતો. મેરી” તેઓ ગાડીમાં બેઠાં પછી એડવર્ડ બોલ્યો “ઓ મેરી મને તુંને એટલું બધું કેહવાનું છે, કે તેની શરઆત ક્યાંથી કરવી તે મને સમજ પડતી નથી” એડવર્ડ પોતાની ખાજી સમસ તરફ નજર કરતાં બોલ્યો કે જે પોતાની શેકાણી અને એડવર્ડ વચ્ચેની લાગણી સમજતો હોવાથી પોતાની બાજુમાં આંખ ઢંધાડી અને કાન બંધ કરીને, ગોયા કાંઈ જોવામાં મશગુલ બની ગયલો દીસ્તો હતો “પણ આય શોલ સડી મઇજ, ડીયર.”

ધણીજ નાજુકાઇથી તેને એક હાથે તેણીની ગરડન આસપાસ શોલ લપેટવા માંડી, અને મેરી મેરી, પણ તેનો હાથ લાગતાં ખુશાળીની કાંઈ અણુદીઠ લાગણીથી ધુજવા લાગી. તે તેણીને “ડીયર” કરીને કેહતો હતો, પણ તેને અતકાવાની તેણીની જખાં ઉપડી નહિ, યા તો તેણીનાં દીલને હાથ લગાડવા

તેણીએ કાંઈપણ વાંધો ઉઠાવ્યો નહિ. ક્ષમાં, વાંચનાર, રાલફની અદરાયલી મોહરદાર દાખત્ર તું મેરીને બેવફા ધારશે નહિ.

“તું જાણેછ, મેરી” એડવર્ડે આગળ ચલાવ્યું “કે”
“કે થોડા મહીનાં અગાઉ મેં એક કાગળ લખ્યું હતું કે જેમાં હું વાંકુવરનાં કોઈ એકાંત ટાપુ તરફ જનાર હતો, એવું મેં જણાવ્યું હતું. મારાં મમાંએ તે કાગળ તુંને વંચાવ્યું હશે.”

“હા,” ધણેજ ધીમેથી સાદ સંભળાવેા.

“અને તે મુજબ હું “વીક્ટોરીયા” થી જળરી હાડ-મારી ખમતો, મારા થોડા ઉપર આગળ વધ્યો. પણ મેરી હું ધારૂંછ કે તુંને મારા આ રૂદન પાટલાથી કંટાળો નહિ આવતો હશે.”

કંટાળો ? એહ એડવર્ડને ક્યાં ખબર હતી કે તેનાં મોઢાં-માંથી નીકળતો દરેક લફઝ મેરીને કેટલો કીંમતી હતો.

“અને આખરે મારા આ સઘળા હાડેસાઓનો છેડો આવી ગયો હતો. હું “કાંઈ શાહશકર્મની શોધમાં વાકુર જતો હતો, જેવામાં એકાએક મારી ઉપર રીંછોનાં એક તોળાંએ હુમલો કરીયો.—”

મેરી ધ્રુજ, અને તેણીની આંખો ખંધ થઇ.

“અને જાણે વાદળાંમાંથી એક જવાન ત્યાં એકાએક નહિ આવી લાગ્યો હતો તો તે દીવશે મારો અંત નક્કીજ હતો. આ જવાન તે કોઈજ નહિ પણ હમણા મારી સાથે આવેલો મારો મીત્ર છે. વેલ, તેને મને ખ્યાલી લીધો, તેને પોતાનાં બુપડામાં મને આશરો આપ્યો, અને તે તદ્દન એકલોજ હોવાથી હું તેનાં દરેક કામમાં મદદ કરતો હતો. એક દીવશે મેં કાંઈ શોધ કરી નહિ, મેં તેની શોધ શોધી કહાડી, કારણ મેરી તે આ સોનાની હસ્તી વીશે આગળથી જાણતો હતો.”

“ સોનું ! ”

“ હા, સોનું, અને તે એક બે તુકડા નહિ, પણ આખા લાઠાને લાઠામાં ત્યાં પડ્યું હતું. શું છે મોલી, એમ કાંચ કરેછ ? ”

“ મને કાંઈ નથી ” તેણી ધુજતાં બોલી “ આગળ ચલાવ. ”

“ વેલ, ત્યારે મને એકાએક આ સોનાની ખાણ હાથ લાગી, અને તે દીવશથી તુંને જીતવાને માટે મારી સઘળી આશા મુસ્તકીમ થઈ. હું તુરતજ આ ખખર મારાં સોનગતીને આપવા જીવ લઈને દોડ્યો, પણ તેણે ને ખખર બેદરકારીથી સાંભળી, કારણ આ જવાન કાંઈ એવી મુશકેળીમાં હતો કે જે કાહરનનો ખજાણો પણ દુર કરી શકે નહિ. ”

એડવર્ડ દમ લેવા સેહજ થોભ્યો, અને મેરી તરફ આતુરતાથી જોવા લાગ્યો.

“ ઠીક, ત્યારે લાંબી વાતનો ટુંકમાંજ છેડો લાવતાં, હમે આ સોનું ખણી કાઢવા રાત દીવશ મેહનત કરવા લાગ્યા, અને આખરે હમારી દોલત એટલી તો ધાસ્તી ભરેલી રીતે વધી ગઈ, કે હવે તારાં દીદાર જલદી જોવાની ઉવ્રતમાં મને મારું કામ સુજ પડ્યું નહિ. મેં મારા દોસ્તને સમજાવ્યો, હમે આખરે આ ભારી દાગડાઓ સાથે “ વીકતોરીયા ” જઈ પોંદ્યા, ત્યાંથી સ્ટીમર મારફતે લંડન આવી પુગ્યા, અને આ સઘળું સોનું “ લંડન બેંક ” માં અનામત મુકીને હું-હું હમણા તારી પાસે આવી બેઠો છું, ડીયર. ”

ગરીબ બીચારી મેરી, આ વાત સાંભળી તેણી બેભાણ થઈ જવાની અણી ઉપર હતી.

“ હવે હું તારા પપા આગળ જવશ-અવગત હિંમતથી તો નહિજ, કારણ તારા હાથની કીચો ઉમેદવાર હિંમતથી માં-

ગણી કરી શકે—પણ એક સ્વચ્છ અંતકરણ, અને તારા પગ આગળ મેળવા અખુત દોષત સાથે હું આપણા લગન માટે તેવણની બાહલી માંગીશ. ઓ મોળી, આ સધળું તુંને સ્વપણા મીસાલ લાગતું હશે, અને હું પણ એમજ. કારણ હું ઉંઘમાં વારંવાર જોતો હતો કે મને આ સોનું ફક્ત સ્વપણામાંજ મળીયુ હતું. પણ જાગૃત થતાં મને ખબર પડતી કે આ સ્વપણું ખોટું હતું, યાને તે સોનું ખરેખર હસ્તી ધરાવતું હતું.”

આટલું બોલતાં એડવર્ડનાં હોથ ધુજવા લાગ્યા, તેનો અવાજ લઠડવા માંડ્યો, અને એક પળ તેનું માથું તેનાં ખમાં ઉપર ધળી પડ્યું; કારણ બેહદ ખુશાળો પણ, બેહદ દત્તગીરીની માફક, એક માણસ ઉપર બાજે વેગા ખરાબ અસર કરે છે. અને મેરી, તેણી તો દીગમુઠ જેવી આ સધળું સમજતી ચુપ બેઠી. હવે તેણી એડવર્ડને પગણી શકશે નહિ, એ વીચારથી તેણીનું નાજુક હૈયું ચીરાઈ ફસાઈ જતું હતું.

“ઓ બોલ મેરી, કે તું મને પાછો ફરેલો જોઈ ધણી ખુશી છે” એડવર્ડ તેણીને ચુપ જોઈને બોલ્યો.

“હું—હું ખુશી છું.”

“અને તુંને ઘરે પોંહચાડવા પછી, હું તારા પપાને લેવા સ્ટેશન ઉપર પાછો જવશ. હમે જાને સાથેજ આવશું, અને હું તેવણને સધળું કહી દેવશ. ઓ મોલી, તું મારી પાસે બેઠીજ, એવું હજુણ પણ હું ખરાબર સમજી શકતો નથી. લાવ ડીયર મને તારો હાથ આપ કે જેથી——”

“નહિ” મેરી બોખરા સાદે બોલી “આ હાથ હવે મારો પોતાનો નથી.”

તેણી શું કહેવા માંગતી હતી, તે એડવર્ડ સમજી શક્યો નહિ.

“ નહિજ તો, હવે એ હાથ તો મારો, મારો પોતાનો છે. આહ.”

આ વેળાએ તેઓ રસ્તાનાં એક ફાણસ આમળા આવી લાગ્યાં હતાં, અને તે રાશની મેરીનાં ઉજલા વાખ એહરા ઉપર પડતાં, એડવર્ડ ધારતીથી ચોક્યો.

“ ઓ મેરી તુંને શું છે ? ” આટલું બોલતાં એડવર્ડે તેણીનો હાથ ઝાલવાની કોશિશ કરી, પણ મેરીએ તે હાથ પાછો ખેંચી લીધો, અને બને એટલી સંક્રાંચાધને ગાડીનાં ખુણામાં બેઠી.

“ મેરી મેં એવું તે શું કીધું કે જેથી તું મારી સાથે આટલી બધી ગુસ્સે છે ? ” એડવર્ડે દયામણે અવાજે બોલ્યો.

“ એડવર્ડ—એડવર્ડ ” તેણી એક દયકું ખાતાં બોલી “ હું તુંને કેમ કહું ? ” જાણે મોહતમાં સપડાયલો એક માણસ, તેમંથી છટકવા એક છેલ્લી જવતોડ કોશિશ કરે છે, તેમ મેરી એકાએક તેની તરફ દૂરતાં બોલી “ એડવર્ડ તું ધણોજ મોડો આપ્યો.”

“ એટલે, તું શું કેહવા માંગે ? ”

“ ઓ, તું નહિ સમજતો ” મેરી ગુંગળાઈ જતા સાદે બોલી “ ઓ એડવર્ડ તું મારે તુંને ખુલ્લું કહી દેવું જોઈએ. યા ખુદા મારી ઉપર રેહમ કર.”

એડવર્ડે મેરી જોટલોજ પોતાનો ઉજળો એહરો તેણી તરફ આતુરતાથી ફેરવ્યો.

“ તારું વચન, તેં—તેં ઓ નહિ, તારું વચન તું ભુલી ગઈ હશે નહિ.” તે બોલ્યો.

“ મારું વચન ! આહ એડવર્ડ મને માફ કર.”

“ તેં તારું વચન તોડ્યું, મેરી ” એડવર્ડે ઘોઘાંરી સાદે બોલ્યો “ તે-તે કાણ છે ? ”

“લોડ રેતન.”

“રેતન? યા ખુદા, તારે મોઢેથી આવ્યા શબ્દ સાંભળવા અગાઉ હું મરી ગયો હતો તો વધારે ખેલતર. જે માણસ સામે મેં તુંને ચેતવણી આપી હતી, તેણેજ તું——મેરી શું તેં આ કામ તારી રાજખુશીથી કરીધું છે?”

“હા” બાહદુર મેરીએ જવાબ આપ્યો.

“ત્યારે તો ખુદા તુંને મદદ કરે, કારણ હું તો——ઓહ આય ધર આવ્યું મેરી.”

એક કુદકા સાથે એડવર્ડ તે ગાડીમાંથી કુદી પડ્યો, અને મેરીને મદદ કરવા માટે હાથ લાંબાવ્યો. પણ મેરી તેની મદદ વગર નીચે ઉતરી અને જેમ એક મુગું જનવર પોતાનું કુખ કાઢને કહી શકતું નથી, તેમ એડવર્ડ મુગે મોહડે તેણી તરફ લાચારીથી જોતો ઉભો.

“હું જાઉં છું મેરી તુંને છેલ્લી સલામ” તે ધુજતા અવાજે બોલ્યો “અને જ્યાંસુધી તુંને ભુલી જવાનો હું સહિથી અધરો પાઠ શીખીશ નહિ, ત્યાંસુધી હવે તું કદી કદીમી તારી સામે મને જોશે નહિ. ખુદા તારો નેગેહબાન હોજો.”

* * * * *

થોડાક વખત પછી ધુજથી ભરેલો અને ભખી ખાંધેલી હાલતમાં એક જવાન ખાંચન હાઉસમાં દાખલ થયો. તેને જોઈને બટલરે અગ્નયખીથી એક જુમ પાડી અને તે પોકાર સાંભળીને લેડી બરાયન ડરોઈંગ રૂમમાંથી નીકળી આવીને પોતાનાં દીકરાને વળગી પડી.

“એડવર્ડ——એડવર્ડ” તેણીએ ખુશાળી અને અગ્નયખીથી જુમ પાડી.

“મમાં, બહાલાં મમાં” એડવર્ડ આંખમાં આંસુ સાથે બોલ્યો.

“ઓ એડવર્ડ તું જાણેછ. હું તારા ચેહરા ઉપરથી પારખી શકુંછ.”

“હા, મમાં તેણી મને હમણાજ મળી હતી, અને મેં તેણીને મોઢેથી સઘળી વાત જાણી છે.”

“ઘાટફી દગલખાજ હુકતી” લેડી ખાચન ગુસ્સાથી બોલી.

“ખજરદાર મમાં, તેણીને માટે એક પણુ આડો સખુન હું સાંખી શકીશ નહિ. ઓ મમાં મને તમારા ઓરડામાં લઈ જાવ.”

લેડી ખાચને પોતાનાં દીકરાનો થડો બરફ જેવો હાથ પકડ્યો અને તેને પોતાનાં ઓરડામાં લઈ ગઈ.

રે વાંચનાર, દુન્યામાં ઘણી થોડી ચીજો પૈસા કરતાં વધારે કીમતી છે, અને તે ગણતરીની ચીજોમાં એક નાનુક દયાળુ અંતકરણ સહિથી ઉત્તમ છે. દુખનાં ગમે એવા પણુ વખતમાં, એક કદરદાન માવીતરનું બહાલ, તેણીની ફરેશતાઈ ચશમેનું ખેંચાણુ, તેણીનાં નરમ હાથનું દયાન, દીવાસાનાં તેણીનાં મીઠા મધ જેવા શબ્દો, પોતાનાં ગમે એવા પણુ કમનશીખ ફરજંદને કાંઈ લેદી સખ્યારો અને હિંમત આપવાને, હંમેશ હાજર રહે છે. પોતાની માતાની કાકળુદીથી એડવર્ડને સેડુજ ધીરજ આવી, અને જરા શાંત થવા પછી તેણે રાથનું બાણુ આબું.

“મમાં, મારો દોસ્ત ક્યાં છે” એડવર્ડ એકાએક બોલ્યો “હું તેને બુલી ગયો હતો.”

લેડી ખાચને ધાસ્તીથી પોતાની બીણી આંખો એડવર્ડ તરફ ફેરવી. શું આ ફટકાએ તેણીનો દીકરો દીવાનો થઈ ગયો હતો ?

“દોસ્ત, કોણુ દોસ્ત, એડવર્ડ તેણી પટામણુ અવાજે બોલી.

“રાથ રેત, તે મારી અગાઉ હયાં આવ્યો હશે. મમાં પણ તમે મારી સાંમે એમ શું જુઓછ. અત્યત તે હમણાં હયાંજ હશે, અને હમુને પેલા ટાપુ ઉપર સોનું મળીયુંછ તે તેણે તમુને જણાવયુ હશે કે નથી——”

“એડવર્ડ દીકરા, હયાં તો કાંઈ નથી આવ્યું, તું કાણુને માટે બોલેછ. આ ટાપુ અને સોનું શું. મને તો કાંઈ સમજ નહિ પડતી.”

એક હલાંગ સાથે એડવર્ડ ખડો થયો, અને પોતાની રડતી માતાને ત્યાંજ મુકીને ઘેઘાગાંડા જેવી હાલતમાં ખાન હાઉસ-માંથી પાછો ખહાર પડ્યો.

પ્રકરણ ૩૫ મું.

નીતાને મલવા પછી ખીજે દીવશે રાલફ ઘરમાંથી ખહાર નીકળ્યો નહિ. તેણે જણાવ્યું કે તે સીક હતો, અને ખરેખર પણ તેમજ હતું. કારણુ ગઈ રાતનો હદ બાહર દાર અને નીતાને એકાએક મલવાની ધાર્તીથી તેનું મગજ અને દીલ અખળતું હતું.

ગઈ કાલની આખી રાત તે ઉંઘાયો હતો નહિ. દારનાં ગમે એટલાં પણ ગ્લાસ ચઢાવવા છતાં તે જાગરન પડી રહ્યો, અને દરેક પળે નીતા માટેનો તેનો ગુસ્સો અને ધીકકાર વધતો ગયો. તે પોતાની આવી હાલતને માટે જમાનાના ગેરધનશાકને દોષ દેતો બેઠો. કારણુ તેનાં જેવો આટલો જવાન, આટલો તવંગર અને આટલો માનીતો ઉમરાવ પોતાની મરજી મુવાફેક લેડી મેરીને પરણી શકે નહિ, એ ગેરધનશાક નહિ તો ખીજુ શું? અને વળી જે સ્ત્રીને તે પરણી ચુક્યો હતો, તેણી એક અસા-

ધારણ અમલા હતી. તે સારી રીતે જાણતો હતો કે નીતા પદસાથી કદીપણ લલચાશે નહિ. અને ગદ રાતની ગોઠવણ તેણી આગે કબજા કરે એ માટે પણ રાલફને મોટો શક હતો. આહ આજની રાત ઉપર તેનું સુખ અને શાંતીનો આધાર હતો.

રાતનું ખાણું લીધા પછી તે એક સોફા ઉપર અજેનાયો. અને અતી નીસોસ હાલતમાં ઝાંકા ખાવા લાગ્યો. એકાએક તે જાગી ઉઠ્યો, અને ઘડીયાળ તન્ક નજર કરનાં તેને સાડા દશ થયલા માલમ પડ્યા. આહ, આયજ તાઈમે ગદ રાતે નીતાએ તેને મળવા દડાવ્યું હતું.

ધીમેથી તે પોતાનાં ઓરડાનાં બારણા આગળ ગયો, અને તે સેહજ અલગું કરીને બાહુજ બ્યાલુથી બાહર બેરા લાગ્યો. સઘળું ચુપચાપ હતું. તેનાં નોકરો પણ વગેસગે થઈ ગયા હતા. રાલફ પાછો ફરીયો, સોફા ઉપરથી એક ઓવરકોટ પેહડી લીધો, તેનો કાલર બંને એટલો ઉંચો ચઢડાવ્યો, અને ત્યાર-પછી પોતાની નરમ ફેલ્ટ હેટ લગલગ આંખ સુધી પેહડીને તે પોતાના ઓરડામાંથી બહાર પડ્યો. એક ચોરની માફક તે આગળ વધ્યો, અને જ્યારે તે ગદ કાલની જગ્યા ઉપર આવી પોંહ્યો, ત્યારે તેણે કાંઈએ પણ ઓળખ્યો હતો નહિ, કારણ ચંદ્રમાં હવે અસ્ત પામ્યા હતા, અને તારાઓની સેહજ રાશની સીવાય તે રાત અંધારી હતી.

રાલફ ઝાડનાં ઓઠા હેથળ થોભ્યો અને પોતાની આસ-પાસ આતુરતાથી નજર કરવા લાગ્યો. પોણા અગીયાર પણ થઈ ગયા, તોપણ નીતાનો ત્યાં પત્તો હતો નહિ. અગીયાર વાગી જવા પછી રાલફ આખરે ગભરાયો. શું તેણીએ ગદ કાલની તેની માંગણી નાકબુલ કરી હતી ? શું તેણીએ તેઓનાં લગણુને જાહેરાત આપવાનો ઠડાવ કરીયો હતો ? પસીનાનાં ટીપેટીપાં

તેનાં ઉજળા ચેહરા ઉપર કુટી નીકળ્યા. આહ હવે તો કાંઈપણ કરીને તેણીને સમજાવી લેવી જોઈએ, પોતાને આતી ખરાખી-માંથી બચાવી લેવો જોઈએ.

ખીજી પળે તે પોતાનાં કંમપાઉન્ડમાંથી બહાર નીકળ્યો, અને નીતાની શોધમાં મારકેત રેતન તરફ ચાલવા લાગ્યો. તે આખરે દેવનશાયર ખેતરમાં દાખલ થયો, અને થોડાક કદમ આગળ ચાલતાં તેને કોઈનાં પગળાંનો અવાજ સાંભળ્યો. રાલફ “નીતા” કરીને બોલવા જતો હતો, પણ તે પગળાંનો અવાજ પાછો બંધ પડતાં તે ચુપ રહ્યો. નાસીપાસીથી તે પાછો ફરવા જતો હતો, જેવામાં તેના પગ સાથે કાંઈ ચીજ અથડી, અને વાંકો વળીને તેણે પોતાની મોટી અભયખી વચ્ચે એક છરી જમીન ઉપરથી ઉંચકી લીધી. ખારીકાથી જોતાં તે છરીનાં હાથા ઉપર કોઈનું નામ હતું, પણ અંધારાને લીધે તે નામ વાંચી શક્યો નહિ.

“કોઈ ખેડુતની હશે” રાલફ બડબડ્યો અને પોતાનાં ઓવર કોટનાં ખીસામાં સેરવી દધને તે આગળ વધ્યો. જરા વારે પાછાં કોઈનાં પગળાં સમજાયાં, અને તેની આશા ખરી પડી કારણ તે નીતા હતી.

રાલફને જોતાં તેણીએ ધાસ્તીથી એકાએક ધુમ પાડી.

“ચુપ-ચુપ” રાલફ ધીક્કારથી બોલ્યો. “તું હયાં છે તે શું સંધળાને જણાવવા માંગેછ કે?” પણ ત્યારપછી તેનો અવાજ બદલાયો. “તું ક્યાં હતી નીતા, હું તારી રાહ જોઈને આખરે હયાં આવ્યો છું.”

“હું ભુલી પડી” નીતા ધીમેથી બોલી “કારણ થીયેનર પરથી બહાર આવતાં મેં એવું વીચાર્યું કે આ ખેતરમાંથી રેતન-હોલ તરફ જવાનો ટુંકો રસ્તો હતો પણ મેં દાખ ખાધી અને હું પાછી ફરતી હતી તેવામાં મેં તારા પગલાં અવાજ સાંભળ્યો.”

“ ઠીક, ત્યારે હું ધાઈંછ નીતા કે આજે તું કાંઈ પકકો વીચાર કરીનેજ હયાં આવી હશે. ”

“ હા, મેં પુરતો વીચાર કીધો છે, અને હું તારી ગઈ કાલની માંગણી સાફ ના પાડુંછ ” નીતા હીંમતથી બોલી.

“ તેવું કારણ ? ”

“ કારણ તારા જીવને પુછ. ”

“ ત્યારે શું તું આપણા લગન લોકો આગળ જાહેર કરવા ધારેછ ? ”

“ હા, અને હીચકારા, એજ તારી મોટી ધારતી છે. તું મને પરણીને લજવાય છે. હું તારી ચાલ જાણુંછ, રાલફ, કે તું કેવા પ્રકારનો જીવડો, બેશરમ, નફત——”

“ તું શું મને હયાં ગાળ દેવા અને બીધરાવા આવીછ કે ? ”

“ નહિ હું તારી સાથે એક સાટું કરવા આવીછ ” નીતા પોતાનાં કપાલ ઉપર હાથ ફેરવતાં બોલી “ ગઈ રાતે તેં મને તારી સાથે નાહશી જઈને એક જીકાં લગણનાં ઓઠાં હેઠળ પાછાં ફરીને, તારા ખેતાબ અને દોલતમાં એક ધણીયાણી દાખલ હક આપવા જણાવ્યું હતું, પણ આજે હું તે ના પાડુંછ. કારણ આપણે પાછાં સાથે રહેવાયાં તું એવું વીચારશે, કે તારી ધણીયાણી દાખલ મને કબુલ કરવા મેં તુંને ફરજ પાડી છે, અને તેથી——”

“ હું કસમ ખાઉંછ નીતા કે——”

“ એવા તો તું એક પેતીનાં પાંચ કસમ ખાવા તઈયાર થશે. બસ હવે તો જેમ આટલો વખત ચાલ્યુંજ તેમ હું તારેથી દુરજ રહેવશ. ”

“ હં ! ” રાલફ અભયપ્રીતી બોલ્યો.

“ હું તે માટે તુંને વચન આપુંછ, અને તું સારી રીતે

જાણેછ કે હું એકજ વચનની આ છું. પણ તે એકજ શરતે. મને તારા પૈસા નથી જોઈતા, મારી પાસ પુરતા છે. પણ મને તારી પાસેથી એક વચન જોઈએછ, કે જે જવાન છોકરીને તું છેતરીને પરણવા ધારે છે, તે છોકરી સાથનું તારું કારજ તોડી નાંખે, અને ત્યાર પછી હું તારા માર્ગમાં કદી પણ આવીશ નહિ. ”

રાલફ ચેંક્યો, અને તેનો હાથ તેનાં ઓવરકોટનાં ખીસાં-માં ગયો.

“ બસ એટલુંજ ? ” તે દાંત્યાં પીસીને બોલ્યો.

“ હા, એક બોલી નીરદોશ છોકરીનાં સુખનું સત્યાનાશ વાળતાં હું તુંને જરૂર અટકાવીશ. બાક મને વચન આપ, રાલફ. પણ છત, તારાં વચનનો લરોશો કવો ! હું જીવતી છું ત્યાં સુધી તો હું એ આગર તારી ઉપર મજબુત ચોકાસી રાખીશ. ”

રાલફનાં આંગળાં તે છરીનાં હાથા આસપાસ વીટળાયાં.

“ હાં, તું એક સાંપની મીસાત્ર મારી આગળ લમ્યા કરશે, અને મારી સવળો હીલચાલ તપાસશે કેમ ? ”

“ અલબત્ત જ્યાં સુધી તું એ છોકરીનો ખ્યાલ છોડશે નહિ, ત્યાં સુધી હું કદીમી જંપીને બેસીશ નહિ નાપાક, તેણી તુંને ધીછારે છે, અને ખુદા ખમગ તેં કેમ તરકીબથી તુંને પરણવાનું તેણી પાસે વચન લીધું છે. ”

કેમ અલુદીઠ લાગણીથી રાલફ પોતાનાં ખીસાંમાંથી તે છરી સહેજ બહાર કાઢી.

“ હું તેણીને તારા જેવા નાપાક દેવથી બચાવવા માગુંછ ” નીતા મક્કમ અવાજે બોલી “ તેણીનું નામ નીશાલુ મને બરાબર ખબર છે, અને જો તેં જરાબી તેણીને પરણવાની કોશિશ

કરીશ તો હું તેણી આગળ જઈને સધળો ખરો ખુલાસો કરો
દેવા કદીખી પાછળ હઠીશ નહિ.”

“ચુ-ઉ-પ” રાલફે અનુનથી બુમ પાડી.

“હા. જો ચુપકાડી હસ્તીની નીરની બનાવી શકતી હોય
તો હું સદાકાળ ચુપ રહું.”

રાલફનાં મગજ ઉપર લોહી ધાધ આવીયું, અનુનથી તેનાં
ડોળા વીકળ બન્યા, તેની આસપાસ આડો ડોળવા લાગ્યાં, અને
ધર્તી ધુજતી જણાઈ.

“તું-તું કદીખી તેણી આગળ જઈ શકશે નહિ.”

તેના જમણા હાથની હીકચાક અને વીકાક દેખાવ જોઈને,
નીતા હેબતથી એક દગળું પાછળ હઠી. પણ રાલફ વરની માફક
તેણી ઉપર કુદી પડ્યો. ત્રણ વેળા તેનો હાથ હવામાં ઉંચે ઉચ-
કાયો. અને તે જરી પોતાની ધણીયાનીનાં કલેજામાં ભોમી દઈને.
તુરતજ તેણીને જાનથી બેજાન કરી. નીતા મટે ફક્ત એકજ
ફટકો બસ હતો, પણ જ્યારે ચોડી વેળા તેનો હાથ પાછો ઉચ-
કાતાં આ કમનસીબ સ્ત્રી નીચે જમીન ઉપર તેનાં પગ આગળ
મુરદું થઈ તુટી પડી, ત્યારે તે ફટકો રાલફ એટલો તો અનુનથી
લગાવા જતો હતો કે તે જરી તેનાં હાથમાંથી છટકીને થોડેક
છેટે જઈ પડી. બસ વાંચનાર, આ દોજખી દઈતું દયાહીલ
કામ દરશાવતાં મારો કલમ કમકમે છે.

રાલફ હાંફતો તેણીનાં બદન આગળ ઉભો. તેનું મગજ
ચકલમ થઈ ગયું હતું, તેની બાંખમાંથી અંગાર નીકળતો હતો,
અને ધડીભર તેણે શુ કયું હતું તેનું પણ તેને લાગુ હતું નહિ.

“નીતા” તે આખરે દબાઈ જતા સાદે બોલ્યો “નીતા
ઉઠ, ઉભી થા. મેં કાંઈ એવું ધાયું હતું નહિ. તેં મને શું
કામ દબરાવ્યો, અને મારામાં આવો શયતાનચતનો સોજો ઉત-
પણ કાઢો. ઉઠ, ઉભી થા.”

તે ગુઠ્ઠમંડીયે પડ્યો, અને તેણીની છાતી ઉપર હાથ મુકી જોતાં તે હેઠીથી ખરડાઇ ગયો. રાત્રી પાછળ હતી, અને નીતાના ઉઘાડા રહી ગયલા લયંકાર ડોળા તરફ એક છેલ્લી નજર કરીને પોતાનાં એકરા ઉપરથી પસીનાનાં ટીપેટીપાં ટપકતાં તે ગીચ ખેતરનાં ઝાડોનાં છાયા હેઠળ જીવ લઇને ત્યાંથી નાઠો.

* * * * *

પેલા મોટર દ્રાઇવરે રાત્રે દેવનશાયર ખેતરની ખરાબર વચમાંથી ચાલી જવા કહ્યું હતું, પણ આવી રીતે તે છોટા ઘસો ટુકડા થઇ જશે એવું વાચારીને રાત્ર લગલગ તે ખેતરની કીનારીએથી ચાલવા લાગ્યો. પરીણામમાં તે “ટીમ” નામનાં એક ગામડાં આગળ આવી લાગ્યો, અને ત્યાં એક ધર્મશાળાના ધરવાળાને પુછતાં તેને માલમ પડ્યું, કે તે ખાવન હાઉસથી તદ્દન જુદીજ બાબુએ ભુલે પડ્યો હતો.

છતાં રાત્ર હિંમત હાર્યો નહિ. લગાર થાકેલો હોવાથી તેને એક ગ્લાસ ખીર અને મટન ચાપનો ચોરસ આપ્યો, અને તે આવી પુગતાં તુરતજ તે ખાણને ધનસાફ આપવા બેઠો. પણ તે ધરવાળો રાત્ર આગળ છરી કાઢો મુકતાં ભુલી ગયો હતો. તેથી રાત્રે પોતાનાં ખીસાંમાંથી એક સાધારણ કદની છરી ખેંચી કઢાડી, અને જેવો તે કાપવા જતો હતો. કે ધરવાળાએ એક છરી કાઢો તેના આગળ લાવી મુક્યો.

“આય મજાહની છરી છે, સાહેબ” તે ધરવાળો રાત્ર તરફ શકમંદ રીતે જોતાં બોલ્યો.

“હા, એ છરી મને ઘણી કામની છે” રાત્રે હંમેશની ગંભીરતાથી જવાબ આપ્યો.

તે ધરવાળો જરા અજાણ્ય થયેલો જણાયો, અને રાત્રે તે છરી પોતાનાં ખીસામાં પાછી સેરવી દીધી.

આખરે તે જમી રહ્યો. અને તેનાં પૈસા ચુકવી અપીને રાથે ખરાયન હાઉસ તરફની ઇલાણી પાછી પુછી, તે આ ઘરવાળાને સલામ કરીને “ટીમ” ની ધનશાળામાંથી બહાર પડ્યો.

એક વાર ફરીથી તે અંધારા ખેતરમાં દાખલ થયો. અને તે ખેતરની ખરાબર વચમાં રેહવાની સંભાળ રાખતાં તેની ખાત્રી થઈ કે હવે તે ખરાયન હાઉસ તરફ જરા પણ મુશ્કેલી વગર પોંદ્યો શકશે. પણ થોડોક વખત ચાલ્યા પછી તેને એકાએક કાંઈ થોડક લાગી, અને આ શું હતું તે જોવા રાથ વાંકો વળાયો. તે દૃષ્ટિ અને ધુમમસથો બીજાવળે એક આકાર હતો, અને પોતાનાં ખીસામાંથી મેચીસ કહાડીને જોતાં—યા અલ્લાહ, આ તો કોઈ જાનો લોહીયાં ઝઝરતો આકાર હતો. દેખીતી રીતે તેણીનું ખુન થયું હતું. મદદ માટેનો પોકાર કરતો રાથ આમતેમ દોડવા લાગ્યો, જેવામાં પોતાની પાછળ કોઈનાં ઝડપી પગળાંનો અવાજ સાંભળતાં તે શાંત અને દૃઢગીર ચેહરે પેઢી મુવેડી જી તરફ પાછો ફર્યો, અને તે આવનારની આતુરતાથી રાહ જોવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૩૬ મું.

રાથ, નીતાની લાશ આગળ વાંકો વળ્યો મદદ માટે તેનાં પોકાર કોઈએ સાંભળ્યા હતા, કારણ એક બે મીનીટ પછી એક ડીંગણો અદમી તે ગીચ ઝાડીમાંથી દોડી આવ્યો, અને જ્યારે તેણે જમીન ઉપર પડેલા એક સ્થાવર આકારને, અને તેની ઉપર વાંકો વળેલા રાથનાં તેટલાજ સ્થાવર આકારને દીડો, ત્યારે તે દોડતો અટકી ગયો. તુરતજ તેણે એક મેચીસ સળગાવી, અને જોકે તે રોશની ઘણીજ ધીમી હતી, છતાં ત્યાં શું બન્યું હતું

તે તુરનજ સમજી ગયો, અને મદદ માટે એક મોટી જુમ સાથે તે રાત્રીની ઉપર તુટી પડ્યો.

આ નધારેલા હુમલાથી રાત્રી ગભરાઈ ગયો, બીજીજ પળે તે ખડો થયો, અને પોતાની ઉપર હુમલો કરનારને ગરદન-માંથી પકડીને ખાસ્સા ત્રણ વાર જોટલો દુર ફેંકી દીધો.

“ ખુન-મદદ-ખુન ” પેલાએ બરાડ મારી.

તેજ પળે ઝાડીમાંથી બીજા બે જણા ધસી આવ્યા. એકનાં હાથમાં ફાલુસ હતું, પણ તે જમીન ઉપર મુકી દઈને, પોતાનાં બીજા ગોઠ્યા સાથે રાત્રી તરફ ધસી ગયો.

પણ રાત્રી અંગ્રેજી કાપડા કાણુથી બે માહીતગાર હતો, અને તેથી તે હાલમાં કેવા બચમાં હતો તે સમજી શક્યો નહિ. તે તો એટલુંજ જાણતો હતો, કે આ માણસો વગર કારણે તેની ઉપર હલ્લો લાવ્યા હતા, અને તેથી તે બેંચ ચઢાવીને તેઓ સાથે લડવા તૈયાર થયો.

તેની સાંમે પેહેલેલા આવનારને તેને ઉંચકી અફાળી નાંખ્યો, બીજાએ તેનાં દાઝામાં એક જખરદસ્ત મુકકીનો સ્વાદ ચાખ્યો, અને જ્યારે તેની રાક્ષસી તાકાતનો પેહેલો અનુભવ મેળવનાર પેલો ઠોંગણો જમીન ઉપરથી પાંછો તતાર થયો, ત્યારે તેને આ માણસ સાથે લડવાનું દર્શત ધાયું નહિ.

“ હમારી સાંમે થવામાં કશો ફાયદો નથી, હમુને તાબે થાઓ ” તે દુરથીજ બોલ્યો.

“ ત્યારે તમે મારી ઉપર શું કામ હુમલો કરો છો ? શું તમે મને લુટવા માંગો છો ? ” રાત્રી અનુનથી પુછ્યું.

આ દેખીતા હસવા સરખા સવાલથી તેઓ અજાણથી ચોંક્યા.

“ અરે મીસતર, એ તમારી લુચ્ચાઈ હમારી આગળ

ચાલશે નહિ. હયાં ખુન થયું છે, અને હમે તમુને આ લાશ આગળ જોયા છે.”

ગુસ્સાથી રાથનો ચેહરો તપી ગયો. અને તે માણસ ઉપર એક છલાંગ મારીને તેને ખુબ હીલરી નાખતાં જોડ્યો.

“ચુડિય. તું શું એમ કહેવાની હિંમત કરેછ કે મેં આ બાઈનું ખુન કરીધુંછ.”

એક પળવારમાં તે ખેતરમાં મોટો શોરખકોર થઈ રહ્યો. રાતનાં શાંત વખતમાં આ હંમેશનું ઉજડ ખેતર મદદની ભુમ-થી, મારામારીના પોકાગથી અને રાથનાં હાથ તળે ઇજા પામેલા દરેક માણસનાં જમીન ઉપર પટકાવનાં અવાજથી ધમધમી રહ્યું. રાથ દસ માણસની તાકાતથી લડતો હતો અને જ્યારે ગડગડમાં પેલું ફાણસ ઉંધું વળી ગયું ત્યારે રાતનાં સીદા અંધરકારમાં જાણે દોજખી દઇતો ત્યાં ઉઘડી પડીને એકેક સાથે ઝડતા હોય એવો ત્યાં કલાખકોર મચી રહ્યો હતો.

એકાએક આ ગડગડમાંથી કોઇનો અવાજ સંભળાયો.

“બતી—એક બતી.”

આ અવાજથી રાથ ચોંક્યો અને તે તરફ નજર કરી.

“એડવડ” તે જોડ્યો “એડવડ”!

“એ કોણ? રાથ, સગર લાખજો સગર કરો. એને મારતાં નાં હું એને ઓળખુંછ એક બતી લાવો.”

કોઇએ તે ફાણસ પાછું સવગાળ્યું હતું. અને તે રાથનાં માથાં ઉપર ઉચકતાં આ ખંતે દોસ્તો એકબીજાને અજાનબીથી તીકતા ઉભા.

“રાથ” એડવડ જોડ્યો “તું હયાં શું કરેછ? અને આ માણસો સાથે કાંય લડે છે?”

“તઓતંજ પુછ” રાથે ગુસ્સાથી જવાબ આપ્યો.

આ સાંભળતાં તેવાંમાંથી એક જણ બાહર આવ્યો.

“હયાં એક સ્ત્રીનું ખુન થયું છે અને મેં તેણીનાં બદન આગળ એને વાંકા વળેલો જોયો છે.”

“ખુન ! રાત્રે એ શું બકેછ” એડવર્ડ અજબબીથી બોલ્યો “હયાં કાંઈ જબરી ભુત છે. સાહેબો, હું આ જવાનને ઓળખું છું. એવણુ મારા એક મીત્ર છે.”

“હરો” પેન્નાએ જવાબ આપ્યો “અને જો તમારી ખાત્રી નહિ થતી હોય તો જરા પેલા ઝાડ નીચે નજર કરો.”

એડવર્ડ ત્યાં ગયો, અને નીતાનો મુવેલો આકાર જોઈને તે હેબતથી એક દગલું પાછળ હઠ્યો.

“કાંઈ ડોક્ટરને બોલાવો” તેણે ખુબ પાડી.

“સધળું ફોકટ છે, મીસતર” પેલા બે ખેડુતો કે જેઓએ રાત્ર ઉપર હુમલો કર્યો હતો, તેઓ બોલ્યા “તેણી અર્ધા કલાક અગાઉની મરણ પામી છે.”

એડવર્ડ તદ્દન ગુંચવાયલી હાલતમાં આમતેમ જોવા લાગ્યો.

“મારા દોસ્ત ઉપર આ ખુનનો આરોપ મુકનાર કોણ છે?”

“હું છું,” પેલો ઠીંગણો બહાર નીકળી આવતાં બોલ્યો “મેં એને તેણીનાં બદન આગળ જોયો છે. હું તેને પકડવા જતો હતો, પણ મારા કરતાં એ ઘણો જોરાવર હોવાથી એને મને ઉંચકીને અક્ષણી નાંખ્યો.”

“તમે કોણ છો ?” એડવર્ડે પુછ્યું.

“મારું નામ વરકલી છે.”

“તમે હયાં શું કરતા હતા, અને રાતની વખતે આ ખેતરમાં શા માટે આવ્યા હતા.”

વરકલીએ એક દયકું ખાધું.

“હું તેણીને ઓળખું છું” તે ગુંગળાતા સાદે બોલ્યો.

“ યા ખુદા, તેણી મરી ગઈ ! મેં આજે તેણીને આ ખેતરમાં આવતાં દોઢી, અને હું તેણીની પુઠે આવ્યો.”

“ કાંય ? ”

વરકલીએ પોતાનું માથું નીચે નમાવ્યું, અને પોતાની જીભી તીક્ષણ આંખોએ એડવર્ડ તરફ ફેરવી.

“ હું-હું તેણીને પરણવા ધારતો હતો, અને તેથી તેણીની હીનચાલ બારોડીથી તપાસતો હતો. પણ તમે શું કરવા મને આ સવાલો પુછો છો. તમે પેલાનેજ કાંય નહિ પુછતા કે તે હયાં કાંય આવ્યો હતો ” વરકલી રાથ તરફ આંગળી કરતાં બોલ્યો.

એડવર્ડે રાથ તરફ નજર કરી, અને જો કે તેના ચેહરા સેફળ શીકકો હતો, તોપણ તે એટલા તો શાંત ચેહરે એડવર્ડ તરફ જોતો હતો, કે તે દીવશે તેના હાથે થોકાઈ ગયેલા દરેક જણુ ધડીભર તેને વખાણુયાં જોવા લાગ્યા.

“ તું તેણીને આજખેજ કે રાથ ? ” એડવર્ડે પુછ્યું
“ અરે પણ એમ તો બનેજ નહિ. તું હયાં કેવી રીતે આવી લાગ્યો ? ”

“ હું જુનો પડ્યો. હું આપણે છુટા પડ્યા પછી ચાલ-તોજ આવતો હતો, જેવામાં મને થોકડ લાગી, અને મેં આ બાઈને મુલેલી પડેલી દોઢી.”

આ અરસામાં વરકલી અને પેલા બે ખેડુતો લાશ આમળ ગયા હતા, અને તે તપાસ્યા પછી વરકલીએ જીમ પાડી.

“ આ છરીનાં જખમ છે, પેહેલ્લે એનાં આંગ ઉપરથી તે છરી શોધી કહાડો.”

“ તમે શું એમ ધારોજ કે મેં મારી છરી વડે તેણીનું ખુન કીધું છે. લેવ મારી છરી તો મારા ખીસામાં છે. ”

રથે પોતાનાં ખીસામાં હાથ નાંખ્યો, અને તે ખાલી

ખેંચી કહાડીને બીજાં ખીસાંઓ તપાસવા લાગ્યો. પણ તે છરી કેટલી નહિ, અને આખરે ફગળાયલે ચેહરે તે એડવર્ડ તરફ ફરીયો.

“ મને નથી મલતી, તે કેટલો પડી ગયો.”

તે ટોળામાં જખરો ખલભલાત થવા માંડ્યો.

“ પકડો એને ” વરકલીએ જખરી મોટેથી બુમ પાડી
“ એજ છરીએ એને આ બાઈનું ખુન કીધું હશે. ”

ચાર મજબુત શખશો રાત્રને પકડવા દોડ્યા, પણ એડવર્ડ તેઓની અગાઉ રાત્રની બાબુમાં જઈ ઉભો.

“ ખખરદાર ” તે બોલ્યો “ મારા આ દોસ્ત તરફ સેહજ પણ હાથ ઉંચકનાર પોતાની જાંઘીને માટે જોખમદાર રેહશે. આ ગ્રહસ્થ મારા મીત્ર છે, તેવલુ તદ્દન નીર્દોશ છે, અને આવું કામ કદીબી કરશે નહિ. હું એવલુના નીર્દોશપણા માટે જોખમદાર છું. રાત્ર, મારા કમનશીબ દોસ્ત, હયાં કાંઈ જખરી ભુલ થયો, કાંઈ ગંભીર ઘોટાળો થયો. આ દોસ્ત મારી સાથે પોલીસ સ્ટેશન ઉપર આવીને ઇનસપેક્ટર આગળ સમજાવે ખરો ખુલાશો કરી દે ”

“ ખુલાસા માટે જે સમજાવું કેહવાનું હતું તે હું હયાંજ કહી ચુક્યો છું ” રાત્ર દલગીર અવાજે બોલ્યો.

“ પણ ત્યારે એ પેહેલેથીજ હમુને તાબે કેમ નહિ થયો. એને તો હમુને મારી હથાવીને નાહશી જવાની કાશેશ કરી ” એક અવાજ સંભળાયો.

“ તમેએ મારી ઉપર હુમલો કર્યો ” રાત્ર પોતાનાં બચાવમાં જણે કેવુંએક મુસ્તકીમ કારણ આપતો હોય એવી રીતે બોલ્યો “ અને મારા બચાવમાં જે એ લોકને કાંઈ ખમતું પડ્યું હોય, તો તે તેઓની મુખાંધનેજ આભારી છે. કેમ એડવર્ડ ખરું કેની ?

“હા, હું-હું તે સસમુજ” એડવર્ડ પોતાનાં દોસ્તની સલામતી માટે ધાસ્તીથી બોલ્યો. “સાહેબો મારો આ મીત્ર આ દેશમાં તદ્દન અંજળો છે, અને આવા સંજોગો વચ્ચે પોતાનાં બચાવમાં લડવાથી શું પરીણામ નીપજશે, તેનો એવલુને સેહજ પાણુ ખ્યાલ નથી. દોસ્તો આ કમનશીખ સ્ત્રીનું ખુન કરનાર તો કાંઈ બીજો છે, અને હવે તેને આપણે પકડી કાઢીને મારા આ દોસ્તનું નીર્દોશપણું સાબિત કરીશું. એ કાણુ ડોકતર કે?” એડવર્ડ એક ખુદ્દા મહસ્થાને પોતાની આગળ આવી લાગતાં ઉભેરીયું.

તે ડોકતર હતો, અને નીતાને તપાસવા પછી, તે પોતાનું મોંહ કુમળાવીને એડવર્ડ તરફ ફર્યો.

“આ બાઈ આશરે એક કલાક અગાઉ મરણ પામી છે, અને તેણી છરીનાં ત્રણ મજબુત જખ્મથી બેગન થઈ છે. આય એવલુ કાણુ છે?” રાથને જોતાં ડોકતરે પુછ્યું.

“આ માણસને મેં તેણીનાં બદન આગળ જોયો છે,” વરકલીએ તુરતજ જવાબ આપ્યો.

ડોકતરે તે ફાણુસ ઉપાડીને રાથનાં ચેહરા સાંમે ધકુલું. ખાસ્સી એક મીનીટ સુધી તે આ જવાનનો રાથોડી આકાર, અને તેનો શાંત અને ખુબસુરત ચેહરો જોતો ઉભો. એકાએક તેને રાથનાં દગલાની બેંચ પકડી લીધી. ત્યાં લોહીનાં દાઘ હતા, અને તે જોતાં ડોકતરનો ચેહરો ગંભીર બની ગયો.

“આય લાશને જુરી હાઉસમાં તપાસ માટે લઈ જાવ.” તે આખરે બોલ્યો.

“અને હું પણ મારા મીત્ર સાથે પોલીસ સ્ટેશન ઉપર જઈ છું” એડવર્ડ બોલ્યો. “એવલુ તદ્દન નીર્દોશ છે.”

પણુ આ વેળાએ એક માણસ ટેળામાં ધસી આવ્યો.

“ મને આ છરી મળી છે ” તે ઉસકેરાધને બોલ્યો.

તે છરી ડોકતરે પોતાનાં હાથમાં લીધી, અને ફાલુસની રાશની વડે તે બારીકોથી તપાસવા લાગ્યો.

“ હયાં કાંઈ H P. ની નીશાણી છે ” તે બોલ્યો.

“ અને— ”

“ આ છરી મારી છે, મને આપી દે ” રાથ તુરતજ બોલ્યો.

આ દેખીની ન સમજી શકાય એવી વર્તણૂકથી તે ટોળામાં ગુસ્સાનો બડબડાત મચી રહ્યો અને તેઓમાંનાં ધણાકે રાથને દીવાનો ધારવા લાગ્યા.

“ નહિ એ છરી મારે હસ્તક રહેશે ” ડોકતર સખતાઈથી બોલ્યો.

એડવર્ડે તેનો હાથ પકડ્યો, અને ધાસ્તીનાં અન્યુક ચીન્હ સાથે તે રાથને જોવા લાગ્યો.

“ આય તારી છરી છે, રાથ ? ” તેને ગભરાધને પુછ્યું.
“ જો બરાબર તપાસ અને વીચાર કરીને જવાબ દે. આય છરી લાશ નજીકથી મળી આવેલી છે, અને તે લોહીથી ખરડાયેલી છે.”

“ એ મારી છે ” રાથ આગળનાં જેટલીજ શાંતીથી બોલ્યો.
“ પણ તે હયાં કેમ આવી તે મને ખબર નથી. હું ધારું છું કે તે મારાં ખીસામાંથી પડી ગઈ હશે.”

એક વાર ફરીથી ત્યાં ખગલળાત મચી રહ્યો, પણ તે થોડાજ વખતનો હતો. કારણુ રાથનો શાંત, સોહામણો અને વાસ્તીથી નીરાળો એહરો તેનાં નીર્દોશપણાની ગવાહી આપતો હતો. સામટી રીતે લેતાં એક ખુની કરતાં, એક ગુચ્ચવયજ્ઞા ગભરાયલા આદમીનાં જેવો વધુ દીસ્તો હતો. પણ અફસોસ, તે લાશ

આગળ મળી આવ્યો હતો, તે સાંથી નાહસી જવા લાગ્યો હતો, તેનાં ડગલાની ખોંચ ઉપર લોહીના ડાઘ મળી આવ્યા હતા, અને છેવટે આ તેનીજ લોહીથી ભરેલી છરી જેતાં, જે ગંભીર સંજોગોનું વળું તેની આસપાસ વીટળાઈ ગયું હતું, તે સંઘળું સમજવાને રાથ તદ્દન અશકત હતો.

એડવર્ડ, રાથ સાથે પોલીસ સ્ટેશન ઉપર દૂર્યો. જ્યારે ડોક્ટર અને વરકલી નીતાની લાશ સાથે જુરી હાઉસ તરફ ચાલવા લાગ્યા.

“રાથ તું હયાં કેવી રીતે આવી લાગ્યો એ વીશે સંઘળી હકીકતથી મને વાકેફ કર” એડવર્ડ બોલ્યો.

રાથે પોતાની સંઘળી હકીકત કહી સંભળાવી.

“એ સંઘળો ઠપકો મનેજ ઘટે છે.” એડવર્ડ આખરે બોલ્યો. “મારા સ્વાર્થને ખાતર હું તુંને એકલો છોડી આવ્યો, તેનું આવું પરીણામ આવ્યું છે.”

“પણ એમાં શું થઈ ગયું ? તું જાણેજ કે મેં આ બાઈને મારી નાખી નથી.”

“જતાં તારી સાંમે ઘણી મજબુત જગ્યાની પડવાની વડી છે.”

“પણ આખરે તો મેં તેણીનું ખુન કીધું નથી. હું તેમ શું કરવા કરું. મેં તેણીને જીવની જોષજ નથી.”

“હા, એ સંઘળું તારા કાયદામાં છે પણ જોયો તુંને ગુનેહગાર ઠેકવવા માંગે છે, નહોતો એ માટે સંઘળા નવા તોર શોધી કહાડવાને સુકશે નાહ.”

“તેઓ મનેજ શું કરવા ગુનેહગાર ધારે છે, તેઓ ખરા ખુશીને કેમ નથી શોધી કહાડતા” રાથે અખચખીથી પૂછ્યું. “આહ, જો મને આગળથી ખબર હતે તો હું આ

ખુનીને તેજ વેળા ખેતરમાંથી શોધી કહાડતે.”

અત્યારે તેઓ પોલીસ સ્ટેશન નજીક આવી પુગ્યા હતા. અને સહથી પેહેલુ કામ એડવર્ડે પોતાને ધરે એક ચીટ્ટી મોકળવાનું કરીયું. તેમાં તેણે જણાવ્યું કે તેનાં દોસ્તને એક “અકસ્માત” નડીયો હતો, અને તેથી ધર આવતાં તેને મોડું થશે. પોલીસ સુપ્રોન્ટેન્ડન્ટ મીં લોકને ખુન વીશે કાંઈ ખબર મળવાથી તે બાહર નીકળતો હતો, પણ એડવર્ડે તેને અટકાવ્યો.

“આ મારા દોસ્ત સાંમે ખુનનો આરોપ મુકવામાં આવ્યો છે. એવણુ તદ્દન નીર્દોશ છે, અને તે માટેનો સબજો ખરો ખુલાસો એવણુ પોતાને મોઢેથી તમુને કહી સંભળાવશે.” મીં લોકે તે ખુલાશાની નોંધ કરી લીધી.

“મને એવણુની ઝડતી લેવી જોઈશે મીં ખાવન.”

“અલખત હમુને તે માટે કાંઈ વાંધો નથી. એડવર્ડે બોલ્યો “રાથ તારા ખીસા ખાલી કર.”

રાથે તેમ કર્યું. પણ મીં લોક તુરતજ કાંઈ સમજી ગયો.

“હયાં આ તમારાં એસ્ટ પોકેટ આગળ કાંઈ છે” તે રાથની છાતી આગળ હાથ મુકતાં બોલ્યો.

“હા; પણ તે જોવાને તમુને હક નથી.” રાથે ગુસ્સાથી જવાબ આપ્યો.

“મને આ ચીજ આપી દો” તે શંકાથી બોલ્યો.

“રાથ તારી પાસે જેખી હોય તે એવણુને આપી દે” એડવર્ડે સુચવ્યું.

“પણ આ ચીજ કાંઈ મારી નથી. હું તો ફક્ત એની સંભાળ રાખુ છું. શું એવણુ પાસે આ ચીજ તદ્દન સત્તામત રહેશે.”

“તદન-તદન” એડવર્ડે ખાત્રી આપી

રાથે તે બાબુનો દોરો ઉખેડ્યો અને તે વાસકુતનાં અસ્તરમાંથી એક નાનો દાખડો ખેંચી કહાડ્યો.

“આ સીલ કાઢેલો છે, અને તે ઉખેડવાની તમુને કાંઈપણ સત્તા નથી” રાથ તે દાખડો મીઠા લોકને આપતાં બોલ્યો.

“એમાં શું છે?” તેણે પુછ્યું.

“મને તે ખબર નથી.”

“કેવું અજાણ્ય જેવું. તમે આ દાખડાની આટલી બધી સંભાળ રાખો છો, તોખી એમાં શું છે તે તમે જાણતા નથી! પણ વેલ. તમારી મરજી છે તો હું હાલતુરત આ દાખડો ઉખેડીશ નહિ. અને તમારી તપાસને દીવશે તે એમનો એમજ જડજને સ્વાધીન કરવામાં આવશે. મીઠા બાપન હું તમુને હાલતુરત તમારા દોસ્તથી છુટ્ટા પાડવા દલગીર છેઉ.”

આટલું બોલતાં મીઠા લોક, રાથને કેદીઓની અંધારી કોટડી તરફ લઇ ગયો. એડવર્ડે થોડો વખત રાથ આગળ રેહવાની રજા માંગી લીધી. અને તે કોટડીનો મજબુત દરવાજો ઉંઘડતાં, રાથ એક ખુલામાં મુકેલા નાના ખીજાણા ઉપર ચાકેલી હાલતમાં, પણ ધાસ્તીનાં કાંઈપણ ચીન્હ વગર ખેસી ગયો.

“હું તુંને કેટલી તસદી આપુંછ, એડવર્ડ” રાથ બોલ્યો.

“તું ખેતરમાં મારી શોધમા આવ્યો હતો? દાસ્ત મારે ખાતર તું તારાં કુટુંબને છોડી આવ્યો છે. અને હા, તેણીની પણ મારે ખાતર દરકાર કરી નથી.”

એડવર્ડ ચોંક્યો, રાથને આવા આરોપમાં ફસી પડેલો જોઈને તેનું ચીત એવું તો રોકાઈ ગયું હતું, કે તે પોતાની નાસીપાસી ધડીલર જીલીજ ગયો હતો.

“રાથ, કીસમત આપણુ બંનેની સાંમે છે” એડવર્ડ શોકા-

તુર અવાજે બોલ્યો “કારણ જે દોષત આપણે જે આશાથી હયાં ભેગી કરી લાવ્યા છીએ, તે સમગ્રી આશા જમીનદોસ્ત થઇ છે, એ રાથ તેણી-તેણી મને પરણી શકશે નહિ, અને મારું વચન તોડીને કાંઈ બીજા સાથ અદરાઈ ચુકી.”

“ત્યારે તેણી તારા પ્યારને લાયક નથી” રાથે મત આપ્યું.

“ઓ નહિ, એમ નાં બોલ રાથ તેણી એક ભત્રી, સાચી અને વફાદાર—અરે પણ એ હું શું બોલું છ. હા. રાથ, તેણી મને બેવફા થઇ છ. તો પણ હું તેણી માટે કાંઈ પણ અડું વીચારી શકતો નથી. પણ દોસ્ત મારાં કરતાં તો તારી મુશ-કેલી વધારે ગંભીર છે.”

“હું તે માટે બીહતો નથી. તેઓ ખરા ગુનેહગારને શોધી કહાડશે, અને અલખન હું છાંંથી જલદી છુટ્ટો થવશ. જા દોસ્ત તારે ધરે સધાવ, અને મારે માટે કાંઈ પણ ચીંતા નાં કર.”

એડવર્ડે તે અંધારા ઓરડા આસપાસ નજર કરી. આવો સાચ્યો, પ્રમાણીક, બાહદુર અને દયાળુ જવાન, એક નીરદોશ સ્ત્રીનું ખુન કરે, એ વીચારવુંજ તદ્દન હેમાકત ભર્યું હતું.

રાથે એડવર્ડે તરફ પોતાનો હાથ લખાવ્યો, અને તેને જોરથી સેકહેડ કરીને, પોતાની કંગાળ પદારી ઉપર અજેતાઈ ગયો.

“જા દોસ્ત સધાવ, મને ઉંધ આવેછ, હું જરા ઠાકી ગયોછ,” તે એક બગાસું ખાતાં બોલ્યો.

ધણીજ નામરજીથી એડવર્ડે બારણા તરફ ફરીયો, પણ તેની પાછળ રાથનો અવાજ પાછો સંભળાયો.

“પેલો દાખડો, એડવર્ડે. તે કાંઈ ઉંધાડશે નહિ?”

“તે માટે તરે બેરીકર રેહવું.”

એડવર્ડે સેહજ થોડ્યો, કારણ તેણે વીચાર્યું કે કદાચ

રાથ એ વીશે તેની આગળ કાંઈ ખુલાશો કરશે, પણ નહિ. રાથ પોતાની પઠારી ઉપર પાછો પડ્યો, અને દયા, દલગીરી અને ઉપકારની ભેગી લાગણીથી એકવડ આશરે પાંચ મીનીટ પછી જોલરે ખારણું ઉઘાડતાં, પોતાનાં હોસ્તને શાંત ઉંઘમાં પડેલા જોઈને, બંદીખાણામાંથી ખહાર પડ્યો.

પ્રકરણ ૩૭ મું.

રાલફ તે ખેતરમાંથી ખહાર પડ્યો. પોતાની આસપાસ સાવચેતીની નજર કરતો, અને બનતાં સૂધી તેનું બદન સંકા-આવીને તે પોતાનાં ગુનાહની જગ્યાથી દુર નાઠો. આખરે તે રેતન-હોલ નજીક આવી પુગ્યો, અને દરવાજા આગળ સેહજ થોભતાં તેને માલમ પડ્યું કે અંદર સધળું ચુપચાપ હતું. રે વાંચનાર, રેતન-હોલની અંદર સધળું શાંત હતું, ખહાર કુદરત પણ જાણે નચીત ઉંઘમાં પડી હતી, પણ તે કુદરતનો એક સઉથી નાનો નજીવો ભાગ—રાલફનું મગજ અને અંતકરણ શાંત હતું નહિ. પોતે કાંધેલા આ કર્પીણ ગુનાહથી તેનું અંતકરણ ગોચા ખહારની ચુપકીદી સાથે ખુનખાર જંગ ચલાવતું હતું, અને તેનાં મગજમાં ભયનાં હથોડા થોકાતા હતા. એક મજબુત કોશેશ પછી રાલફ પોતાનાં બેડ-રૂમમાં દાખલ થયો, અને તે ઓરડામાં અહિંતહિં લતાર મારવા સાથે, પોતાની હાલતનો વીચાર કરવા લાગ્યો.

ખુન ! ઓહ, આ નાનો બેદી શબ્દ કેવા ભયંકાર સંજોગ નેઅ લાગણીઓથી ભરપૂર હતો ? આ બે અક્ષરી ગોલને ઘડી-ભર પોતાની મરજનું હથીયાર બનાવનાર, પાછળથી કેવો સેતા-ન્યતની જાળમાં ફસી પડે છે ?

અફસોસ, તેણે આ શું કયું હતું ? તેને પોતાનાં જાત-જાતનું ખુન કયું હતું ; જે કીરતારે તેને પેદા કીધો હતો, તેનાં તે પ્રાણ પાછો લેવાનાં હક ઉપર તેણે ગોચા તરાપ મારી હતી ! ખુન ! અને તેથી વળી પોતાની નિર્દોશ પરણેતરનું ! અને પરીણામમાં તે પરવરની અચુક ગોઠવણથી જેમ નેકીનો નતીજો સુખ અને આઘાતથી મળે છે, તેમ પાપ અને ગુનાહનો બદલો, તેની સજામાં આખેર થાય છે. હા, રાલફ, અરલ ઓફ રેતન, બોહલી મીલકતનો માલિક, પુશકત દોલતનો ધણી, અને સેંકડો નોકરોનો શેઠ, હવે એક કંગાળ કુટરાની માફક ફાંસીને લાકડે ચઢશે.

આ વીચારથી રાલફ પગથી તે માર્ગ સુધી ધુજ્યો. ફાંસી ? નહિ એમ કદી બનેજ નહિ. એ તો પીધેલાની જુમમાં તે આવી રીતે ગમરાતો હતો, જ્યારે નીતા ખરેખર તો જીવતી હતી. રાલફ સેહજ હસવાની કાંશેશ કરી, પણ તે અચાજ તેનાં ગળાંમાંજ અટકી બેઠો. કારણ તે ઓરડાની આસપાસ નજર કરતાં, જે જગ્યાઓ ઉપર તેની લોહીથી ભરેલી આંખો ફરી વળી ત્યાં સઘળે ઠેકાણે નીતાનાં મુવેલા ચેહરા સીવાય, તેને બીજું કંઈ પણ નજર પડ્યું નહિ.

ત્યાર પછી તેની લાગણીનો બીજો તબક્કો શરૂ થયો. નીતા, તેની બાયડી મરી ગઈ હતી, અને તેનાં રસ્તામાંથી એક સઘની નડતર દુર થઈ ગઈ હતી. હા, હવે તે મેરીને પરણવાને છુટ્ટો થયો હતો—જે તેનો ગુનાહ પકડાય નહિ તો !

“ જો ” આયજ નાના શબ્દ ઉપર રાલફનું મોહત યા જીંદગીનું ત્રાજવું લટકતું હતું, અને છેલ્લે પાટલે બેઠેલા એક આદમીની માફક, રાલફે હવે પોતાનાં સંજોગ સામે થવાનો નીશ્ચય કર્યો. કાંઈએ પણ તેને આજે પોતાનો મેહલ છોડી જતાં

જોયો હતો નહિ. કોઈ પણ નીતા સાથની તેની આગળે દીવસની મુલાકાતથી વાકેફ હતું નહિ, અને કોઈએ પણ તેને તે છરી વડે ફટકા લગાવતાં દીઠો હતો નહિ. વાહ, ખુદ જે છરી વડે તેને ખુન કીધું હતું, તે પણ કોઈ બીજાની હતી, અને તે છરીનો માલેક હવે આ ગુનાહ માટે તકસીરવાર દરવો જોઈએ.

ત્યાર પછી એકાએક તેની નજર પોતાનાં દગબાની બેંચ ઉપર પડેલા લાલ ડાઘ ઉપર પડી. તુરતજ તેણે આ ખુનની મુંગી સાક્ષીઓ પોતાનાં બદન ઉપરથી ખેંચી કહાડી, અને તેનો કોઈ પણ રીતે નીકાળ કરી નાંખવાનો વીચાર કીધો. અલબત્ત, તે આ કોટ કેઠે છુપાવી યા બાળી તો નાંખી શકેજ નહિ. કારણ તેનો ચાલાક બટલર પારકીન્સ પોતાનાં શેઠનાં કપડાંની ગેર-હાજરી તુરતજ પારખી કહાડશે, અને તેથી કદાચ તે કાંઈ શકમંદ બને. આખરે તેને એક વીચાર સુજ્યો. પોતાની ડ્રે-સીંગ ટેબલ ઉપરથી એક સપન્જ ઉંચકીને તેને પાણીમાં બોળાવ્યું, અને ત્યાર પછી ઘણીજ સંભાળથી તે લાત્ર દાઘ ધોઈ નાંખીને તે સપન્જ પોતાની પાસે પડેલી સગડીમાં બાળી નાંખ્યું. ત્યાર પછી પોતાનો કોટ વખાતો કરીને તે બીજાણા ઉપર પડ્યો, અને પોતાનું દગદગતું માંથું શાંત પાડવાની કોશિશ કરી. પણ ફેકટ, મીઠી ઉઘ તેનાં જેવા ખુનીઓને ફાળે આવતી નથી, અને જે વેળાએ તે પોતાની આંખો બંધ કરતો, તેજ વેળાએ તેનાં મગજની સાંભે તેનાં ગુનાહનો સામટો ધનતેખાખ પાછો શરૂ થતો હતો.

રાત્રફ જે કે ધાસ્તીથી નસેનસ ધુજતો હતો, છતાં અફ-સોસ, નીતા માટે તેનાં અંતકરણમાં સેહજ પણ દયા યા પશ્ચાતા-પનો ઝાંસ હતો નહિ. તેને આ સ્ત્રીને ધીક્કારી હતી, તેણીએ તેની ઇચ્છાને જમીનદોસ્ત કીધી હતી અને તેથી જે છરી વડે

તેણે તેણીનો કાંટો કાઢી નાંખ્યો હતો, તેજ છરી વડે હવે તેણે આ અટકાવને પણ તોડી નાંખ્યો હતો, અને તે માટે રાલફને શેઠજી પણ પશ્ચાતાપ ઉપજ્યો નહિ.

સહવાર પડી—તે એક થંડી ધુમ્મસથી બેલી સહવાર હતી. અને જ્યારે આફતાબનાં પેહેલ્લાં સોનેરી કીરણો રાલફનાં બીજાણા ઉપર પડ્યાં, ત્યારે દુખની એક હાય સાથે તેને વીચારયું, કે જો તેનો ગુનાહ પકડાઇ જાય તો આવી બીજી કેટલી સહવારો તે જોઇ શકશે ?

તેને સારી રાત ઉંઘ વગર પસાર કરી હતી. અને હમણા પણ રાલફે પોતાનું બીજાણું છોડવાનું દાહપણુ ધાયું નહિ. પોતાનો શર્ટ અને કોટ બરાબર સુકાયેલો જોવા પછી, તે પાછો બીજાણું પડ્યો, અને રાખેતા મુજબ પારકીન્સની આવવાની રાહ જોવા લાગ્યો.

આ બેલો બતલર રોજ આશરે નવ વાગે તેને ઉઠાડવા આવતો હતો, પણ આજે તો સાડા આંઠની પણ અગાઉ તેનાં ઓરડાનું બારણું ઉંઘડયું. અને પારકીન્સ ગભરાયેલે એહરે ત્યાં દાખલ થયો. રાલફ જાણે કેવી એક ઉંડી ઉંઘમાં હોય એવી રીતે સુઇ રહ્યો. અને પારકીન્સ પગનાં અંગેઠા ઉપર ચાલીને પોતાનાં શેઠનો “તોઇલેટ” નો સધળો અસ-બાબ ટેબલ ઉપર ગોઠવવા લાગ્યો. આખરે રાલફની ધીરજ ખુટી, અને એક મોટાં બગાસાં સાથે તે બીજાણા ઉપર ખડો બેઠો.

“કેટલા વાગ્યા, પારકીન્સ ?”

“સાડા આંઠ મારા લોડ.”

“ત્યારે તો આજે મને જલદી ઉઠાડ્યો” રાલફ ઠપકાનાં અવાજે બોલ્યો.

“હું દલગીર છું. મારા લોડ. પણ-પણ ગઈ રાતે કાંઈ અસાધારણ બનીયું છે. અને-અને હું તમને ગઈ રાતેજ સળમડે કરવા ધારતો હતો.”

એકવાર ફરીથી રાલફે એક મોટું બગાસું ખાધું.

“શું બનીયું પારકીનસ” રાલફ પોતાનો એકરો છુપાવાની કોશિશ કરતાં બોલ્યો.

“ગઈ રાતે એક અકસમાત-નહિ મારા લોડ—આપણી બાબુનાં દેવનશયર ખેતરમાં ખુન થયું છે” પારકીનસ જે કોટ રાલફે પેહડ્યો હતો તેને બ્રશ મારતાં બોલ્યો.

“ખુન! હા, હશે કાંઈ જે ખેડુતો મરાયા હશે, અને પરીણામમાં એકે બીજાનું ખુન કીધું હશે. કેમ એમજ કેની?”

“નહિ મારા લોડ, તે કાંઈ ખેડુત નથી. એ તો એક સ્ત્રીનું ખુન થયું છે.”

“એક સ્ત્રી?” રાલફ અત્યંત અન્યખીથી બોલતો સંભળાવ્યો.

“હા, મારા લોડ આ કમનશીમ સ્ત્રીનાં બદન ઉપર છરીનાં ત્રણ હિંડા જખમો જોવામાં આવ્યા છે. ગરીબ બીચારી તેણી કાંઈ બદકાર બદમાશનો નીર્દોશ ભોગ થઈ પડી છે.”

“તેણી ક-કોણ છે અને રાતની વખતે ત્યાં શું કરતી હતી.”

“કોણ જાણે મારા લોડ, તે વીશે કાંઈ જાણતું નથી.”

“પણ ત્યારે તેં મને ઉઠાડ્યો કેમ નહિ. હું કાંઈ મદદ કરી શકતો.”

“હું જાણતો હતો કે ગઈ રાતે તમે બધી ઠાંકેલી હાલ-તમાં બીજાણે મયા હતા, અને તેથી મેં તમને હરકત કરવા દરસ્ત ધાયું નહિ.”

રાલફે છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો, પણ આ બાબદ પોતાની તરફેણમાં લેવાને તે ચુક્યો નહિ.

“ ઘણો નેક વીચાર. ગઈ રાતે મેં જરા વધુ લીધેલો હોવાથી હું કાંઈ ઘણી સારી હાલતમાં હતો નહિ, અને તેથી ખીજાણા ઉપર પગ મેળનાંજ, તું મારી આગળથી જવા પડી હું બર ઉંઘમાં પડ્યો. તુંને યાદ છે પારકીનસ ? ”

“ હા, મારા લોડ.”

“ અને હમણા તું હયાં આવ્યો ત્યારે પણ હું ઉંઘાય-લોજ હતો.”

“ હા, મારા લોડ.”

“ પણ તે છતાં તેં મને જગાડ્યો હતો તો વધારે બેહ-તર. હું આ ચંડાળ ખુનીને પકડી આપવામાં તમુને મદદ કરતો.”

“ સારાં નશીબે આપણને તેથી કાંઈ પણ જરૂર પડી નથી.”

રાલફે ચોંક્યો.

“ એટલે ? ” તે મોટેથી બોલ્યો “ ત્યારે શું ખરો ખુની પકડાયોછ ? ”

“ હા, મીં વરકલી નામનો એક શખશ—કે જે એક વેળા તમારી આગળ આવેલો મને યાદ છે—તેણે આ ખુનીને તેણીની લાશ આગળ બેઠેલો પોતાની નજરોનજર જોયો હતો. ના, એટલુંજ નહિ, પણ જે છરી વડે તેને ખુન કીધું હતું તે છરી પણ તેની પોતાની હતી.”

ખુશાળીનો એક જખરદસ્ત ઝટકે રાલફનાં દીઠમાંથી પસાર થઈ ગયો...કર્મ, કીસમત, સંજોગ, એ સઘળા તેની મદદે ધસી આવ્યા હતા.

“ આ ઘણી તાબુખીલરેલી ખખર છે, પારકીનસ ” તે

કોર અવાજે બોલ્યો. “આ ખુનીનું નામ શું છે?”

“મેં તે સાંભળ્યું નહિ. પણ મીં એ બોલતા હતા કે તે મીં એડવર્ડ આપનનો મીત્ર થાય છે.”

“પણ મીં આપન હમણા કાંઈ ઇંગ્લેન્ડમાં નથી.”

“તેવણુ ગઈ સાંજેજ હયાં આવ્યા હતા, અને જ્યારે મીં વરકતી અને બીજાઓ આ ખુનીને જેર કરવાની ફાઈશ કરતા હતા, ત્યારે તેવણુ ત્યાં જઈ પુગ્યા, અને પોતાનાં દોસ્તનાં અપરાધ માટે જોખમદાર રહેવાને જણાવ્યું હતું.”

રાલફ એક કુદકા સાથે પોતાનાં બીજાણાંમાંથી બહાર પડ્યો. પણ તે એટલો તો લઠડી પડ્યો, કે પારકીનસને મદદનો હાથ આપવાની ફરજ પડી.

“ગઈ રાતે હું ઘણાજ કઠંગી હાલતમાં હોવશ પારકીનસ” તે પોતાનું માથું પકડતાં બોલ્યો. “અલબત્ત મને ઘણો વીસ્કી સડતો નથી. અને તેની અસર હજુણુ મને માત્રમ પડેછ. ગઈ રાતે હું કેટલે વાગે સુવા ગયો હતો? તુંને કાંઈ યાદ છે?”

“દશ ને પાંચ મીનીટે મારા લોડ પારકીનસ વીચાર કરીને બોલ્યો.

“દશ-ને-પાંચ. મીનીટે” રાલફ દરેક બોલ ઉપર ભાર મુકતાં બોલ્યો. કારણુ તે બીહતો હતો કે જો દુધવેગે આ કેસ તેની સાંમે ઉલ્લતાય તો જરૂર પડવે તેનો આ બતલર તેની તરફેણમાં સાક્ષી આપી શકશે “ઝા મારો નાસ્તો તૈયાર કર.”

તે બતલર ગયો. અને રાલફ પોતાનો “તોષલિત” ખલાસ કરવા પછી નીચે દાઈનીંગ રૂમમાં દાખલ થયો. અલબત્ત નાસ્તાનું તો ફક્ત નામજ હતું. પણ ચાહેના ત્રણ ચાર કપ

ઓટી જવા પછી રાલફ તે દીવસનું ન્યુસપેપર વાંચવા લાગ્યો. પણ તેવામાં એક બતલર ત્યાં દાખલ થયો.

“લોડ હેથરલી, મારા લોડ.”

“અંદર મોકલ” અને પોતાનો ભાગ શાંતીથી બજાવતાવવા રાલફ તૈયાર બેઠો.

લોડ હેથરલી એક લાકડીનો તોફા લઈને ત્યાં આવી પુગ્યો અને રાલફને જોતાં તે તુરતજ ખોલ્યો.

“તે—તે આ ખબર સાંભળી કે રાલફ?”

“મને તે હમણાજ ખબર પડી છે. પણ મેરી, મેરી એ જાણે છે?”

“હું નહિ ધારતો. રાલફ, ઘણાજ કમનશીખ અને ગંબીર બનાવ બનીયોછ, ગંબીર એટલા માટે કે દેવનશાયરમાં આવેા બનાવ પેહેલેજા છે, અને તે ખુદ તારી માલેકીનાં ખેતરમાં બનવા પામ્યો છે. તું આ કમનશીખ સીને ઓળખેછ કે?”

રાલફે દોડું ધુણાવ્યું. તે કાંઈપણ બોલી શક્યો નહિ. ટેબલ ઉપરની દરેક ચીજ તેની સાંમે દાનસ કરવા લાગી. અને તે લોડ હેથરલીને ગોયા ધુમ્મસમાંથી જોવા લાગ્યો.

“તેણી એક ગાનારી એકત્રેસ છે” હેથરલીએ આગળ ચલાવ્યું “અને હમણા જે નાટકી ટોળી હયાં આવી છે તેમાંની તેણી એક હતી. તેણી મેડમ નીતાનાં નામે ઓળખાતી હતી.”

રાલફ ફોર્સીનું એક ખીજું કપ લેવા જતો હતો. પણ તેનો હાથ એટલો તો ધુજ્યો. કે તે પ્યાલું તેનાં હાથમાંથી પડી જઈને તુકડે તુકડા થઈ ગયું.

“એક્કયુઝ મીં હેથરલી” તે ખોલ્યો “આજે સહવારની મારી તખીયેત નાદરૂન છે. ખરી વાત તો એ છે કે ગ્રંથ રાતે મેં જરા વધારે લીધો હતો અને——”

“હા, મને પણ એમ દેખાયછ. રાલફ તું જરા વધારે સંભાળ રાખે તો સારું. બેહતર કે દારૂ પીવાનો તું તદ્દન માંડીજ વાળે” હેથરલી દલગીર અવાજે બોલ્યો.

“અલખત-અલખત” રાલફે નીચી મુંડીએ જવાબ આપ્યો. “તેણીનું નામ તમે શું કહ્યું. નોતા-નીતા ? વેળ, એ નામ મેં આજેજ સાંભળ્યું.”

“અને તેણીનું નામ હેંડળીલોપર વાંચવા સીવાય હું પણ તેણી માટે કાંઈ વધુ જાણતો નથી. તેઓએ એક જવાનને પકડ્યો છે. “રાલફે ડોકું ધુણવ્યું.” પણ સૌથી અગ્નયન જેવું તો એ છે કે આ જવાન એડવર્ડ બરાયનનો મીત્ર થાય છે.”

“ચોરનો ભાઈ ઘંટી ચોર” રાલફ ધીમેથી બોલ્યો.

“એટલે ? તું શું કેહવા માંગેછ, રાલફ” હેથરલી ગુસ્સાથી બોલ્યો. “એડવર્ડ માટે હજુજ કાંઈએ પણ આડો સખુન કાઢવાની હિંમત કરી નથી. તે એક ભલો, સાચો, પ્રમાણીક અને સારા ખાનદાનનો નખીરો છે.”

“પણ તેનો દોસ્ત અને સાથી એક નીર્દોશ અખળાનું ખુન કરવાને પણ ચુક્યો નથી” રાલફે તાણો માર્યો.

લોર્ડ હેથરલી પોતાની ખુરસી ઉપરથી ખડો થયો.

“એ તદ્દન ગલ્લત ગેરવાજખી છે. ખબરદાર રાલફ, એડવર્ડ સામે બોલાયલો એક પણ સખુન હું સાંખી શકીશ નહિ. ખુન થવા પછી તે ત્યાં આવી લાગ્યો,” અને તે માટે તે કાંઈ પણ તકસીરવાર નથી. રાલફ, હું ઇચ્છુંછ એડવર્ડને તું જરા બરાબર ઓળખી શકે.”

“હા, હું તો એટલુંજ જાણુંછ કે મી. બરાયન એક રખડતો આદમી છે, અને તેવા માણસો બાજે વેળા પોતાનાં મીત્રોની પસંદગીમાં કાંઈ ઘણી સંભાળ રાખતા નથી. તેનો

દોસ્ત આ બાઇની લાશ આગળ મળી આવ્યો હતો, અને પાછળથી પેલી છરી મળતાં તેણે કબુલ્યું હતું કે આ છરી તેની પોતાની હતી——”

“હા. હા, પણ આપણને તો તેની મતલબ થું હતી તે તપાસવાનું છે” હેથરલી શંકાથી બોલ્યો “તે તો ફક્ત ગઈ સાંજેજ એડવર્ડ સાથે હયાં આવ્યો છે.”

“પણ તેથી શું થયું” રાલફ ગુસ્સાથી બોલ્યો “આ માણસ સાંમે એવા મજબુત પુરાવા છે કે કોઈ પણ જડજ તેને ગુનેહગાર ઠેડવ્યા વગર રેહશે નહિ. તપાસ ક્યારે છે?”

“આવતી કાલે સહવારે” હેથરલી એક ધીમાં નીસાસા સાથે બોલ્યો “પણ હું અજ્ઞયમ થાઉંછ, રાલફ, કે હયાં ઇંગ્લેન્ડમાં પગ મુકતાંજ આ જવાન તે ખેતરમાં કેવી રીતે આવી પુગ્યો, અને એક સ્ત્રીનું ખુન કરવાને તેને શું કારણ મળીયું હશે?”

રાલફે પોતાનાં ખભાં ચઢડાવ્યાં. કીસમત હમણા ગોયા તેની આગળથી ઉડી જતું હતું, તોપણ સંતોષની હાથ સાથે રાલફે વીચાર્યું કે આખરે તો તે સલામતીનાં કીનારાની ઘણા નઝદીક હતો.

“કારણ શોધવાનું કામ મેજસ્ટ્રેટ અને જ્યુરીનાં હાથમાં છે, અને અલખત હેથરલી આપણને તે તુરતજ માલમ પડશે. પણ મેરી કેમ છે?”

“તેણી આજે કેટલોક વખત થયો એચેન જેવી ફરીયા કરેછ.” હેથરલી ઉદાશીથી બોલ્યો “અને ગઈ કાલે હું તેણીને કહ્યા વગર તેણી માટે લાંડન કોઈ મોટા દોકતરની સલાહ લેવાં ગયો હતો. તેણી મને લેવા સ્ટેશન ઉપર આવી હતી, પણ હું ટરેન ચુકી જવાયા તેણી ધરે એકલીજ પાછી ફરી હતી.

હું ઇચ્છું છ કે તેણી આગળનાં જેવીજ હસમુખી બને. ”

“ બનશે બનશે ” રાલફ ઉશકેરાઈને બોલ્યો “ આ નાપાક મુજ ચંદાલ ખુનીને તેને ફેળે બરાબર પુગાડ્યા પછી મેરી હેથરલીને લેડી-રેતન તરીકે એક, હસમુખી રૂપસુંદરી બનાવાની હું પુરતી સંભાળ લેવશ. ”

પોતાનાં ભવીષ્યનાં જમાઈને આવી રીતે આ ગુનેહગાર સાંમે એકદમ ઉસકેરાયલો બેઠાને, લોડ હેથરલી ધણો અગ્નયબ થયો, અને ત્યાર પછી રાલફને શેકહેંડ કરીને ત્યાંથી વીદાય થયો.

પ્રકરણ ૩૮ મું.

અંગ્રેજીમાં કેહતી છે કે “ આવતા બનાવો પોતાનો પડ-છાયો આગળથી નાંખો છ, ” તેમ નીતાનું ખુન થયું તે દીવશે રાતે સ્ટેલા નચોત જીવે ઉઘાઈ ચકી નહિ. જે કે ભલી નીતાની સંભાળથી તેણીનો પગ હવે ધણો નરમ પડ્યો હતો, છતાં કાંધ ન જણાયલી ધાસ્તીથી તેણી ઘણાજ બેચેન જીવે નીતાની ગહ બેવા પછી પોતાને ખીંછણે ગઈ. ભયકાર સ્વપ્નાઓ તેણીની હંમેશની શાંત ઉંઘમાં ખલલ કરતા હતા, ધુજતાં જીગરે તેણી નીતાનાં પગલાંનો અવાજ સાંભળવા ત્યાં જાગતી પડી, અને જ્યારે આખરે તેણીને ઉંઘનો ઝોકો આવ્યો, ત્યારે બારણા આગળ કાંઈ ખખડાતથી તેણી પાછી જાગી ઉઠી.

“ એ કાણુ નીતા કે ? ”

એક તડાકા સાથે તે બારણું ઉઘાડયું, અને તેઓની ઘર-વાળી મીસીસ સ્મીથ તે ઓરડામાં ઘણીજ ગભરાયલી હાલતમાં દોડી આવી.

“ શું છે, મીસીસ સ્મીથ ? ” સ્ટેલાએ પુછ્યું “ નીતા ક્યાં છે ? ”

“ ઓહ, હું તે તમને કેવી રીતે જણાઉં ”

“ બોલી દો જલદી ” સ્ટેલા ઝડપથી પોતાનાં કપડાં બદલતાં બોલી “ શું તેણી ઘણી-ઘણીજ ખીમાર છે ? મને તેણી આગળ લઇ જાઓ. ”

“ તમે ક્યાં જશો, તેણી તો મરી ગઇ ” તે ધરવાળી ધુજતા અવાજે બોલી.

“ મરી ગઇ ? એ શું બોલેાછ, તેણી આજે સહવારે હયાંથી ગઇ ત્યારે તો તદ્દન તંદરોસ્ત હતી. મરી ગઇ ?

“ હા, ગરીબ બીચારી તેણી ઘણાજ કંમોહતે મરી ગઇ. તેણીનું ખુન થયું. ”

સ્ટેલા એકદમ ચોંકી, આ જલ્દી નીર્દોશ સ્ત્રી કે જેણીએ તેણીની આટલી માવજત કરી હતી, તેણી હમણા શા કારણે એક ખુનીનો ભોગ થઇ પડે એ વીચારવું ઘણું મુશ્કેલ હતું.

“ મને કહો એ કેમ બન્યું ” સ્ટેલા ગુંગળાતા સાદે બોલી “ ખુન, એ નહિ નહિ હયાં કાંઇ ગંભીર ભુલ થઇ છે. ”

“ એ સઘળું ખરું છે, અને તે માટે તપાસ કરવા હયાં બોલીશનાં માણસો તમારી રાહ જોતા આગલા ઓરડામાં બેઠા છે, તેઓએ નીતાનો ઓરડો તપાસ્યો છે. ”

“ મને મદદ કરો ” સ્ટેલા પોતાનાં કપડાં તે ધરવાળીને આપતાં બોલી “ પણ આ બનાવ ક્યાં અને ક્યારે બન્યો ? ”

“ ગઇ રાતે દેવનશાયર ખેતરમાં ” મીસીસ સ્મીથ ધીમાં અવાજે બોલી “ એ નહિ તમે રડો નાં, તેણી તો હવે મુખી થઇ છે, અને શુકાનાં કે તેઓએ ગુનેહગારને પકડ્યો છે. ”

“પણ-પણ તેણીને મારી નાખવાની મતલબ શું?”
 સ્ટેલાએ આતુરતાથી પુછ્યું.

“કાણુ જાણે, પણ હયાં લોકોને મેંધેથી એવું સંભળાય
 છે કે તે હયાં ઇંગ્લેંડમાં તદન અંજાણો છે. અલખત તે નીતાને
 ઝાળખતો હોવો જોઈયે. ચાલો બાઈ તેઓ તમારી રાહ જોતા
 હશે, કારણ પોલીશનાં માણસ સાથે મીં વરકલી નામનાં એક
 ગ્રહસ્થે તમુને ત્યાં જલદી લાવવાની મને તાકીદ કરી છે.”

“હું તમયાર છું” સ્ટેલા બોલી.

તેઓ આગળા હોલમાં ગયાં, મીં વરકલી, ડીટેક્ટીવ
 મીં ગ્રીન સાથે ટેમલ ઉપર પડેલાં તેણીનાં કાગળ અને બે
 ચાર દાખડાઓ તપાસ્તો ઉભો હતો. તેનો ચેહરો તદન શીકડો
 હતો, અને તેની આંખોમાં કીનાની કાંઈ એવી રાશની દેખાતી
 હતી, કે ત્યાં દાખલ થતાંજ, સ્ટેલા આ બંનેને જોઈ ધ્રુમવા
 લાગી.

“મેડમ નીતા સાથે રેહનાર આયજ જવાન બાનુ છે”
 ધરયાળીએ કહ્યું.

“હમે તમુને હરકત કરવા ધણા દલગીર છીએ” ડીટેક્ટીવ
 બોલ્યો “પણ અલખત હમુને હમારી ફરજ બજાવા તમારી
 મદદ જોઈયે છે. તમારું નામ શું?”

“મીસ સ્ટેલા મોરડાન્ટ.”

“ત્યારે તમે આ બાઈ વીશે જે સધળું જાણતાં હોવ તે
 હમુને જણાવો. મીસ મોરડાન્ટ” ડીટેક્ટીવ બોલ્યો “આ ગ્રહ-
 સ્થ મીં વરકલીને એ બાબદમાં ધણો અતલગનો સંબંધ છે,
 તેથી તમે સધળી ખરીજ હકીકત જણાવશો.”

સ્ટેલાએ વરકલી ગમ નજર કરી, અને તેણે પોતાનું
 માથું નીચે નમાવી દીધું.

“હું-હું તેણીને ચાહતો હતો, અને તેણીનાં ધણી વીશે ખબર કાઢીને હું તેણીને પરણવાનો ઇરાદો રાખતો હતો” વરકલી ધુજતે અવાજે બોલ્યો.

“હું તે જોણું છું, તેણીએ તમારે વીશે મારી આગળ વાત કીધી હતી” સ્ટેલા દલગીર અવાજે બોલી “અલબત્ત તેણી એક ધણીજ ભલી અને માયાળુ સ્ત્રી હતી. એક દીવશે કાંઈ અકસમાતથી મારો પગ લચકાઈ ગયો, અને જ્યારે હું હયાં તેણીનાં ઘર આગળ ઉભી હતી, ત્યારે તેણીએ મને પોતાનાં ઘરમાં આશરો આપ્યો, અને મારી એક બેઠન તરીકે સારવાર કરી. તેણીએ પોતાની જાંઘની થોડીક હકીકત મને કહી હતી, દાખલા તરીકે તેણી પરણેલી હતી, અને તેણીનો ધણી તેણીને તજી ગયો હતો.”

“તમે હયાં રહેવા પછી કોઈ તેણીને મળવા આવ્યું હતું. મીસ મોરડાનટ?” ડીટેક્ટીવે પુછ્યું.

“નહિ, મારા પગને લીધે હું આખો વખત ઘરમાં જ રહેતી હતી, અને તેણીને કોઈ પણ મલવા આવ્યું નથી.”

“તેણીની ચાલચલણ વીશે તમે કાંઈ જાણો છો?”

“તે વીશે મને કાંઈપણ શક નથી. પણ ગઈ પરમ દીવસની રાતે તેણી ઘરે મોડી આવી હતી,”

દીટેક્ટીવે નોંધ કરી લીધી.

“તેણી ક્યાં ગઈ હતી એ વીશે તમને કાંઈ જાણ્યું હતું? તેણી કોઈને મળી હતી એવું તમને કાંઈ યાદ છે?”

“નહિ, પણ તે દીવશે સાંજે તેણી બારી આગળ ઉભી હતી ત્યારે એકાએક તેણી બોલી હતી કે તેણીએ પોતાનાં ધણીને જોયો હતો.”

દીટેક્ટીવે પાછી નોંધ લીધી.

“તમે તેને જોયો હતો. મીસ મોરડાનટ ? દીતેકતીવે પુછ્યું.”

“નહિ, હું તે વેળા આ સોફા ઉપર હતી પણ તેણીનો સાદ સાંભળવા પછી તેણી આગળ દોડી ગઇ.”

“બરાબર એજ તેણીનો ધણી હોવા જોઇયે. તેણીએ તેને શોધી કહાડ્યો, અને પાછળથી રાતે તેને મલવા ગઇ હશે. પણ આ ચંદાલે તેણીને ફરેબથી બીજો દાવશે પાછી બોલાવી અને ત્યાં તેણીનું——” વરકલી બોલતાં અટકી પડ્યો.

“તમે ખોટા છો, મીં વરકલી” દીતેકતીવે તરતજ બોલ્યો. “તમારે યાદ રાખવું જોઇયે કે બંધવો ગઇ રાતેજ પોતાનાં મીત્ર સાથે હયાં આવ્યો હતો.”

“હા, લોકો એમ કહેછ, પણ હું તે માનતો નથી.” વરકલી બોલ્યો.

“બસ તમે આ બાઇ વીશે એટલુંજ જાણોછ. મીસ મોરડાનટ ?

સ્ટેલાએ ડોકું ધુણાવ્યું.

“ત્યારે મેહેરબાની કરીને તમે આજે જે હમુને જણાવ્યુંછ તે કોઇને પણ કેહશે નહિ. આવતી કાલે તપાસ નીકલનાર છે, અને હું ધારુંછ કે ત્યાં તમારી જુબાનીની જરૂર પડશે. તમે હયાંજ રહેવોછ ?”

“હા.” સ્ટેલા અચકાતાં બોલી. ગરીબ બીચારી તેણી કયાં જઇ શકે !

ધીમેથી દીતેકતીવે તે ઓરડાનું બારણું ઉઘાડ્યું, અને સ્ટેલા નવધાર આંસુઓ સાથે તે ઓરડામાંથી બહાર પડી.

“હયાં કાંઈ મોટો બેદ છે મીં વરકલી” સ્ટેલા ગયા પછી દીતેકતીવે બોલ્યો. “અને આ કેસ તમે ધારોછ એટલો

સેહલ નથી. જે આપણે એવી રીતે પુરવાર કરવાની કાશેશ કરીયે કે આ બાઈ પોતાનાં ધણીને મલવા બે રાત અગાઉ ગઈ હતી એટલે ગઈ પરમ દીનની રાતે ગઈ હતી, તો બંધવાનું નીર્દોશપણું પોતીકી મેળે સાબેત થાય છે. કારણ મીંઝ એકવડે બાવનની સાક્ષી પ્રમાણે આ બંને જણાઓ ફક્ત ગઈ રાતેજ આવ્યા હતા, એ માટે મને સેહજ પણ સંદેહ નથી.”

“પણ જે શખશને તેણીએ બારીએથી જોયો હતો તે તેણીનો ધણીજ હતો ” વરકલી તુરતજ બોલ્યો.

“તેણીનું આખું નામ શું છે ? ” દીતેકતીવે પુછ્યું.

“મને તે ખબર નથી. હું તો ફક્ત તેણીને મેડમ નીતાનાં નામથીજ ઓળખતો હતો. ”

“પણ ત્યારે તેણીનાં લગનની સરતીશીકેત આપણને શોધી કહાડવી જોઈયે. ખચીત તે હયાં તો નથીજ. ”

“તેણીની લાશ ઉપર હશે. ”

“તે બનવાજોગ નથી ” દીતેકતીવે કહ્યું “તમે કહો છો તેમ જો તેણીનો ધણી એક લકંગોજ હોય તો પછી પોતાની પાસે આ સરતીશીકેત રાખીને તેણી કદીપણુ તેને મલવા જવાની હિંમત કરે નહિ. ખરું કહું તો હું આ ખુનનું કારણ સમજી શકતો નથી. તેણી એક ખુબસુરત સ્ત્રી હતી કે જેને મેળવવા ધણા જણા મગરૂર બની શકે, તેણીની આવક પણ મોટી હતી, અને જ્યાં સુધી તેણી પોતાનાં ધણીને કાંઈ રીતે એક નડતર સમાન હોય, યા તો તે પાછો પરણવા ધારતો હોય—”

“તમારી આ સઘળી અટકજો મારી ઉપર કાંઈ પણ અસર કરતી નથી મીંઝ મીંઝ ” વરકલી પાછો ચીરડાઈને બોલ્યો. “આ બંધવાની સાંમે ધણા મજબુત પુરાવા છે—”

“તોપણ તે આ કમનશીબ સ્ત્રીનો ધણી છે, એવું હું માનતાં અચકાઉં છું ” દીતેકતીવે બોલ્યો.

“નહિ, મારી તો એ વીશે ખાત્રી છે, અને હું તેને ફાંસીને લાકડે ચઢાવતી પુરતી સંભાળ રાખીશ.” વરકત્રી દાંત્યાં પીસતાં બોલ્યો.

* * * * *

રાથને બંદીખાનામાં મુકી આવવા પછી ઘરે પાછો ફરતાં એડવર્ડે પોતાનાં કુટુંબને ઘણીજ ઉસકેરાયતી હાલતમાં દીઠું. તેઓ સઘળાં તેની આસપાસ ફરી વળ્યાં, અને એડવર્ડે પોતાનો સઘળો હેવાલ કેહવા માંડ્યો. વાંકુરનાં ટાપુ ઉપર તેની રાથ સાથની જીંદગી, અને હયાં આવવા પછી જે આફતમાં તે રાથ, સપડાઈ ગયો હતો તે સઘળું તેઓ ઘણાજ ધ્યાનથી સાંભળતાં હતાં. અત્યંત અજાયબીથી તેઓએ તે સોનાની ખાણ વીશે સાંભળ્યું, પણ આજે રાતનાં બનાવ સાથે સરખાવતાં તેઓને તે ખખર ઘણીજ નજીવી માલમ પડી. મેરી એડવર્ડને બેવકા થઈ હતી એ વાત પણ પેલાં ખેતરમાં થયેલાં ખુનની આગળ કુચ્છ ખીસાદમાં હતી નહિ.

“તારી ખાત્રી છે કે તે નીર્દોશ છે એડવર્ડ?” સઘળી વાત સમજી રહ્યા પછી સર ગીલબરતે પુછ્યું.

“હા પપા, જેટલો હું નીર્દોશ છું. તેટલોજ મારો દોસ્ત પણ છે. રાથ એક ખુની? અરે પપા જે માણસ ખુદાની પેદા કીધેલી સઉથી નજીવી ચીજને બચાવવા એક પલવારમાં પોતાનો જીવ જોખમમાં નાખે તે માણસ આવી દયાહીણ રીતે એક લાચાર સ્ત્રીને મરતી બચાવવા એવી તો પોતાની જીંદગી સેંકડો વખત પણ જોખમમાં નાખવાને કદી પણ પાછળ હટે નહિ. અલબત્ત તેની સામે ઘણાં મજબુત પુરાવા છે, તોપણ રાથને ખુની વીચારવો એ તદ્દન બેહુદું છે.”

“ત્યારે તો તુંને ફક્ત એકજ ચીજ કરવાની ખાત્રી છે અને

તે એ કે કોઈ સોલીસીટરની સલાહ લેવી. તારો દોસ્ત નીર્દોશ છે, ખરો ગુનેહગાર કોઈ ખીજે છે. તો મીંડેને બચાવ આપણી પેહેલવી ફરજ તે ગુનેહગારને પકડી આપવાની છે. જા દીકરા આવતી કાલે સહવારે—પણ સહવાર તો લગભગ પડ્યા આવીશ—મીંડે બુલ્લપીત આગળ જઈને એ બાબત તેવણની સલાહ લે. તમે સમજા હવે ખીજાણે જાઓ, હું એડવર્ડ સાથે કાંઈ ખાનગી વાત કરવા માંગુ છું” સર ગીલબર્સ્ટ પોતાનાં કુટુંબ તરફ ફરતાં બોલ્યો.

તેઓ ગયા પછી તેનો પીતા બોલ્યો.

“તારાં મમાંએ મેરી વીશે મને કહ્યું છે. દીકરા, હું ઘણો દલગીર છું.”

“માફ કરીશ મત પપા,” એડવર્ડ દલગીર અવાજે બોલ્યો. “મેરીએ પોતાની રાજીખુશીથી એમ કરીયું છે. અને—અને હું ઇચ્છું કે તેણી સુખી રહે. પણ લોર્ડ રેતન કરતાં જો કોઈ ખીજ જવાન સાથે—અરે પણ હું લોર્ડ રેતને ફોકતનો ગેર-ઇનસાફ કહું છું.”

“વેલ, લોર્ડ રેતન વીશે મને પણ કાંઈ ઘણું ઉંચું મત નથી. તે તારાં સુખની અડે આવ્યો છે અને મારાં સાંભલવામાં આવ્યું છે એડવર્ડ, કે તે હમણા કેટલો વખત થયો પુશકળ દારૂ પીએ છે. અને શરત અને જુગારમાં પોતાનો સવળો પૈસો ખરચાઈ કરે છે.”

“પુદા મેરીને બચાવે” એડવર્ડ ગંભીર અવાજે બોલ્યો.

“દીકરા, એક સ્ત્રી દોલત અને દરજ્જા ઉપર ખીજ કાંઈપણ ચીજ કરતાં વધારે જલદીથી લલચાઈ જાય છે. પણ તેમ મેરી હેથરલી વીશે એવું વીચારવું એ પણ કાંઈ ઘણું વાજખી કેહવાય નહિ.”

“હયાં કાંઈ બેઠ છે. પપા” એવવડં નાસીપાસીથી બોલ્યો. પણ હવે તો જે અન્યુંછ તે મુંગે મોહડે ખમવા શીવાય મારો છુટકો નથી. જેવ મારો દોસ્ત પોતાની સુશકેલી સાંમે કેવી હિંમતથી જુએ છે, અને હું પણ તેનેજ પગળે ચાલીશ.”

સહવાર પડતાં એડવડં ઉતાવળે નાસ્તો લઈને મીઠા બુલ-પીતની ઓરીસમાં ગયો, પણ જેમ હંમેશ અનેછ તેમ જે ચીજની આપણને ઘણી જરૂર હોય છે તે ચીજ આપણને જલદી મળતી નથી. તેમ એડવડંને તુરતજ ખમર પડી કે મીઠા બુલપીત કાંઈ કામ માટે ગઈ સાંજના લંડન ગયા હતા, અને તેવણુ ઉપર જલદી ઉપડી આવવાનો તાર કરવા કહીને, એડવડં પોલીસ સ્ટેશન ઉપર રાથ આગળ ગયો.

તે પોતાની કોટડીમાં ઘણા ગંભીર ચેહરે લતાર મારતો હતો.

“કેમ છે રાથ” એડવડંનો અવાજ સાંભળતાં તે એકાએક ચાલતો અટકી પડીને બોલ્યો.

“હું સારીકાની છું” રાથે જવાબ આપ્યો. “કેમ પેલો મલ્યો કે ?”

“નહિ, પણ તેને શોધી કહાડવા માટે બનતી કોશિશ કરવામાં આવે છે.”

“એડવડં, મારી એક અરજ છે” રાથ એકાએક એડવડંનો હાથ ઝાલતાં બોલ્યો. “મને હવે હયાંથી જલદી છુટકો કર. હયાં પુરાઈ રહેવાથી હું સ્ટેશને માટે શોધ ચલાવી શકતો નથી, અને જે મકથદથી હું હયાં આવ્યો છું તેમાં મારી સંબંધી આશા ઉંધી વળી જાય છે. જે તેણી મને હયાં નહિજ મળશે તો હું પાછો મારા ટાપુ ઉપર જઈને તેણીની યાદમાં મારા દહાડા પુરા કરીશ.”

ગરીબ ખીયારો રાથ. તે હમણા કેવા ભયમાં હતો એ વીશે એડવર્ડ તેને શું કહી શકે ?

“ આપણે તેણીને શોધી કહાડશું ” એડવર્ડ પતામણા અવાજે બોલ્યો. “ અને થોડાજ વખતમાં હવે તું છુટકો થશે. મેં મારા સોલીસીટર મીં બુલપીતને તારો કેસ સોંપ્યો છે, અને તેવણુ તુંને નીર્દોશ પુરવાર કરશે.”

“ અને ખરા ગુનેહગારને પણ શોધી કહાડશે.”

“ તેમાં કાંઈ પણ શક નથી. ખીણું કાંઈ કેહવુંજ રાથ ? ” જેલરને ખહાર દરવાજા આગળ ઉભેલો એકને એડવર્ડે પુછ્યું.

“ નહિ કાંઈ નહિ. ફક્ત મારો હયાંથી જલદી છુટકો કર.”

સાંજ પડતાં એડવર્ડ મીં બુલપીતની ઓરીસમાં પાછો ગયો. તે હજુજી આવ્યો હતો નહિ, અને ઘણીજ નાસીપાસીથી એડવર્ડ પાછો ફરતો હતો, જેવામાં મીં બુલપીત તરફથી એક ટેલીગ્રામ આવ્યો કે જેમાં તેણે જણાવ્યું હતું કે તે આવતી કાલે સહવારે અગીઆર વાગે દેવનશાયર આવી પોંહયશે.

એડવર્ડને જરા સંખ્યારો મલ્યો, અને ખીણ સહવારે પોતાની ગાડી લઈને તે મીં બુલપીતને લેવા રેલ્વેશન ઉપર ગયો. રાથની તપાસ ખાર વાગે નીકળનાર હતી, અને હવે તેઓને કોર્ટમાં જવા ફક્ત એકજ કલાક બાકી હતો. ત્રેન આવતાં એડવર્ડે આ ધરડા સોલીસીટરને ડબ્બામાંથી લગલગ ખહાર ખેંચી કહાડ્યો, અને તેને પોતાની ગાડીમાં બેસાડીને કોર્ટ તરફ હંકારવા માંડ્યું. આ ખુનની ખમર બુલપીતે લાંડનનાં પેપરોમાં વાંચી હતી, તો પણ તેને એડવર્ડનો હેવાલ ઘણોજ ખ્યાલથી સાંભળ્યો. રાથ સાથની તેની પેહેલવી મુજાકાત, અને ત્યાર પછી તેઓએ મેલવેલી દોલત એ સઘળું સમજીને મીં બુલપીત ઘણા અનન્ય થયો, અને મુખારકબાદી અને ઉત્તેજનનાં એક બે

સખુન પણ તે કેંહવાને ચુક્યો નહિ; પણ એડવર્ડે તેને વધુ બોલતો અટકાવ્યો.

“ દુન્યાનું સધળું સોનું હવે મને કાંઈ પણ ખપતું નથી. મીઠું બુલપીત ” તે બોલ્યો. “ હું ધારૂં છું કે તેનું કારણ તમે જાણતા હશો.”

“ હા, બહુજ દલગીરીની વાત છે કે તમે ધણાજ મોડા આવ્યા છો !

“ હમે હયાં આવ્યા એજ બહુ દલગીરીની વાત છે ” એડવર્ડે તાણો માર્યો “ કારણ હયાં આવવાથી મને મોટી નાસી-પાસી મળી છે, જ્યારે મારો દોસ્ત એક જંબીર ગુનાહ માટે નાહકનો બંદીખાનામાં સબંદે છે.”

“ કે જેણે માટે આપણને તેને બેગુનાહ ઠેડવો છે,” બુલપીત બોલ્યો. “ અલખત એ કાંઈ નાની વાત નથી. જો આપણા હાથમાં વખત હતે તો હું આ તમારા દોસ્તને મળવા માગતો હતો.”

“ પણ મેં જે તમને કહ્યું છે તે ઉપાંત તે વધુ કાંઈ પણ તમને કહી શકતે નહિ ” એડવર્ડે બોલ્યો. “ તે એટલો તો બેજો અને નીર્દોષ છે કે પોતાની હાલની હાલત સમજી શકતો નથી, કારણ મારા દોસ્તે પોતાની આખી જીંદગી એક એકાંટ ટાપુ ઉપર તદન એકલી હાલતમાં ગુજરી છે.”

“ અર્ધો જંગળો ” બુલપીત વીચાર કરતાં બોલ્યો.

“ નહિ જો કે તે સુધરેલો દુન્યાંથી તદન અંજણો છે. છતાં તેની ચાલચલણ અને રીતભાત આખાદ એક મહસ્થનાં જેવી છે. અરે પણ કેટલું લોક. બાબુ-બાબુ.”

એડવર્ડે પોતાનાં ઘોડાની લગામ ખેંચી. તેઓ લગભગ કાટ આગળ આવી પુગ્યા હતા, અને રસ્તો લોકોની બીડથી

તદન ચીકાર ભરાઇ ગયો હતો, તે એટલા સુધી કે ખાસ્તી પાંચેક મીનીટ સુધી તેઓની ગાડી એક દગળું પણ આગળ વધી શકી નહિ. આખરે તે ટોળું રસ્તાની બંને બાજુએ થઇ ગયું. પણ તેઓની ગાડી પસાર થતાં ત્યાં અસાધારણ ધોધાટ થઇ રહ્યો.

આજે રાત્રીની તપાસ હતી, અને જે અસાધારણ સંજોગ વચ્ચે તે પકડાયો હતો, તેથી લોકોમાં એટલી તો ચર્ચા વધી પડી કે તેનો કેસ સાંભળવા આજે હજારો લોક કોર્ટનાં બારણા આગળ એકઠી વેળા ધસારો લઇ જતાં હતાં. સહયારનાં સકારેથીજ લોકોનો ધુમ્મરો શરૂ થયો, અને દશ વાગતા સુધીમાં તો તે આખી કોર્ટ અને તેની નજીકનો રસ્તો લોકોની ભીડથી એટલો તો ચીકાર ભરાઇ ગયો, તેઓનાં ધોધાટથી જાણે ત્યાં મોટું હુલ્લુડ જાગ્યું હોય એવો દેખાવ થઇ રહ્યો હતો.

પ્રકરણ ૩૯ મું.

લોડ હેથરલી તેને મળી ગયા પછી બાકીનાં કલાકો રાલફે કેવી રીતે ગુજાર્યા એ દરશાવતું મહાલ છે. દરેક જણ આ ખુનનીજ વાત કરતું હતું. અને તેણે દક્ષગીરીનાં ઢોંગ કરીને તેઓની વાત સાંભળવાની અને તેમાં ભાગ લેવાની ફરજ પડતી હતી. તે રાત્રીની તપાસની એક દીવસ અગાઉ, બનતાં સુધી પોતાનાં “ગુફા” માંજ ભરાઇ બેઠો. અને વારંવાર તે પોતાનાં મગજને શાંત પાડવા. પોતાની બાજુમાં પડેલી ટેબલ આગળ જતો હતો. પણ નહિ તે જાણતો હતો કે ધણો દારૂ લેવાથી તે પોતાનાં ઉપર કાબુ રાખી શકશે નહિ. અને તેની હાલતમાં તે કાંઇપણ આકૃતીકું બોલી દે તો કાલનો દુકાળ

આજે પડવાનો સોદો હતો. મજબુન ફેરોશો પણ તે ત્યાંથી પાછો ફરતો હતો, અને એક બે વેળા તે એટલો તો નાહિંમત બની ગયો કે મેજસ્ટ્રેટ આગળ જઈને પોતાનો ગુનાહ કબુલ કરીને તેની માફી ચાહવાનો વીચાર કર્યો. પણ નહિ. બીજી પળે તે પોતાનાં મગજમાં રાક્ષસી સામેનાં પુરાવાની તપાસ લેતો અને ઓહ, એકવાર ફરીથી તેની ખાતરી થતી કે આવા પુરાવાઓ કાંઈને પણ ફાંસીને લાકડે ચઢાવાને પુરતા હતા.

સાંજ પડતાં તે હેથરલી હોલ તરફ ફરીયો. પણ મેરીને તે મળી શક્યો નહિ. તેણી હજુલું પોતાનાં ઓરડામાં જ હતી. અને તેણીની ફરજયાત ગેર હાજરી જોઈને રાલફ મનમાં ખુશી થયો. બીજાં સઘળાંઓ આગળ તે પોતાનો ભાગ, ગમે એમ પણ કરીને ઠીક ભજી બતાવતો હતો, પણ મેરીની ખુદ્દસી ચળકતી આંખોનો ફક્ત વીચારજ કરતાં રાલફ હવે ધ્રુજતો હતો.

“કેમ કાંઈ નવી જુની ખબર મળી કે?” લોડ હેથરલીએ પૂછ્યું.

“કાંઈજ નહિ” રાલફે જવાબ આપ્યો. હેથરલી હવે હું તો તદ્દન કંતાળી ગયોછ. કારણ જ્યાંથી હું જાઉંછ, ત્યાં બસ એની એજ વાત,” અને આવતી કાલે કોર્ટમાં પણ જવાનો મારો કાંઈ ધણો વીચાર નથી.”

“નહિ, રાલફ આપણે બંને ઓનરરી મેજસ્ટ્રેટ હોવાથી આપણને તો કોર્ટમાં હાજર રહેવુંજ જોઈયે. હા, આ એક નાખુશ ફરજ છે. છતાં તે એવી ફરજ છે કે જેમાંથી આપણે મોકળા થઈ શકતા નથી.”

“ઠીક ત્યારે આવતી કાલે આપણે સાથેજ કોર્ટમાં જઈશું.”

“અને રાલફ મને હમણા ખબર પડીછ કે મી. બ્રીન દોતેકટીય હાલમાં હયાં છે. અને તે ખુબ થયું તે જગ્યાની આજે ખારીજીથી તપાસ લેનાર છે.”

“પણ એમાં ફાયદો શું” રાલફ ચોંકતાં બોલ્યો “તે કાંઈ પણ નવી ચીજ શોધી કહાડી શકશે નહિ.”

“હું પણ એમજ ધારું” લોડ હેથરલી બોલ્યો “પણ આખરે તો તે એક કોટેકટીવ છે, અને આપણા સઘળાં કરતાં પોતાનું કામ વધારે સમજે છે.”

“હશે. પણ આ જવાન સાંમે એટલા મજબુત પુરાવા છે કે તેને સેશનશમાં નોંધવાને આપણને ઝાઝી મુશ્કેલી પડશે નહિ.”

“હું તે કહી શકતો નથી” હેથરલી ભવાંને ચીલ્લો ચઢાવતાં બોલ્યો “આ ગુનેહગાર માટે એટલું ચોક્કસ મત બાંધવાને હું દરસ્ત ધારતો નથી. સઘળાંને એકસરખો ઇનશાફ મળવો જોઈએ.”

“અલખત આ શખ્શને પુરોજ ઇનશાફ મળશે,” રાલફ તુચ્છકારથી બોલ્યો “વેલ, ત્યારે આવતી ગલે સહવારે હું હયાં આવીશ, અને તેટલાં મેરીને મારી સલામ કેહજો. તેણી સીક છે એ જાણી હું ઘણો દલગીર છું, પણ તેણીને જલદીયા પાછો મળવાની આશા રાખું છું.”

રાતે સુતી વેળા રાલફે ઉંઘવાની દવાનો એક મોટો ડોઝ લીધો, અને બીજી સહવારે પોતાની ભારી ઉંઘમાંથી બીદાર થવા પછી, તેણે હેથરલીને બંગલે જવા ગાડી જોડવાનો હુકમ આપ્યો.

તેઓ થોડાજ વખતમાં કાર્ટ આગળ આવી પોંદ્યા, અને આપણે આગળાં પ્રકરણમાં જોયું તેમ, તેઓ મીંડ બુલ-પીત અને એડવર્ડની સેહજ અગાઉ ત્યાં જઈ પુગ્યા હતા. અંદર દાખલ થતાં સર ગીલખરત પ્રાપ્ત તેઓ આગળ આવ્યો.

“એડવર્ડ ક્યાં છે, પ્રાપ્ત ?” લોડ હેથરલીએ પુછ્યું.

“તે બુલપીતને લેવા રેશન ઉપર ગયો છે. મીંડ બુલ-

પીત બચાવ પક્ષનો ધારાનો હીમાયતી છે,” સર ગીલબરતે જવાબ આપ્યો.

“બુલપીત ?” રાલફ તુચ્છકારથી હસ્તાં બોલ્યો “અરે એ બુદ્ધું કાચું શું આ કેસ ચલાવતો તો.”

બુલપીત સાંમે આવા અસાધારણ ટીકકા સાંભળતાં રાલફનાં હોસ્તો અચરત થયા, પણ તેઓ કાંઈ પણ બોલ્યા નહિ. રાલફ પોતે કીધેલા આ જબરડાથી દગદગ્યો, અને તેણે તુરતજ વાત ફેરવી નાંખી.

“ઓ-હો-હો શું લોક એકદું થયું” તે ધીમેથી બોલ્યો.

“તેમાં કાંઈ નવાઈ નથી” લોડ પેરોડલનો અવાજ સંભળાયો “મરનાર બાઈ હયાં થોડાજ વખતમાં ધણી જાણીતી થઈ ગઈ હતી.”

આખરે બારનો તકરો થયો. મેજસ્ટ્રેટે એક ઉંચા આશાન ઉપર પોતાની જગ્યા લીધી અને તેવણની આસપાસ સઘળા આનરરી મેજસ્ટ્રેટ રાલફ, લોડ હેથરલી અને લોડ પેરોડલ ગોઠવાયા, પણ ત્યાં એટલો તો ઘોઘાટ થઈ રહ્યો હતો કે ચોપદારને “ઓરડર-ઓરડર” ની બુમ પાડવાની ફરજ પડી.

ખીજી તરફ દરવાજા આગળ મીં બુલપીત અને એડવર્ડ કોર્ટમાં દાખલ થવાની સેહજ અમાઠિ વાતે ઉભા હતા.

“આ કેસ મારા હાથમાં લેવાની અગાઉ હું તમારા ફ્રેન્ડને મળી શકતે તો વધારે બેહતર” બુલપીત બોલતો હતો “કારણ મારી ખાત્રી છે કે બંધવાને જામીન ઉપર છોડવામાં આવશે નહિ.”

“મને પણ એજ લાય છે.” એડવર્ડ બોલ્યો.

આ પછે લોડ લેસલી ધણીજ ગભરાયલી હાલતમાં ત્યાં

આવી લાગ્યો. તુરતજ તે પોતાની ગાડીમાંથી ઉતરી પડ્યો, અને એડવર્ડ તરફ ધસ્યો.

“એડવર્ડ આ સઘળું ખરું છે કે? મેં એ ખબર લાંડનમાં સાંભળીછ.”

“હા, મારા દોસ્ત રાથ રેન ઉપર ખુન કરવાનું તોહ-મત મુકવામાં આવ્યું છે.”

“નોનસન્સ એ કદી બની શકેજ નહિ. એડવર્ડ આ તારો દોસ્ત આવું કામ કદીપણ કરે નહિ. એવી મારી ખાત્રી છે. અને જરૂર પડવે હું તે માટે સાક્ષી પણ આપવા તૈયાર છું.”

“સાક્ષી?” બુલ્લપીત અને એડવર્ડ સાથે બોલી ઉઠ્યા.

“હા, કારણ જે માણસ હમણા પકડાયો છે. તેણે લાંડન-માં મારી જીંદગી બચાવી હતી. આ જવાન માટે હું જોખમદાર છું.”

“થેંકસ લેસલી” એડવર્ડ તેનો હાથ આલતાં બોલ્યો “જોકે તારી જીંદગી બચાવવા વીશે તું થું બોલે છે, એ હું જરા પણ સમજી શકતો નથી. રાથ એક એવો જવાન છે કેજે પોતાનાં ભલાં કામને માટે કદીપણ પોતાને મોહડેથી બચાઈ હાંકતો નથી.”

ત્યારપછી આ ત્રણે જણા તે ફોર્ટનાં દીવાનખાનામાં દાખલ થયા અને ધારાના હીમાયતી દાખલ મીં બુલ્લપીતે પોતાની બેઠક લીધા પછી, મેજસ્ટ્રેટે બંધવાને લાવવાનો હુકમ કર્યો.

સઘળાંની નજર ફરવાળ તરફ ફરી રાથ એ સીપાઇઓની વચમાં ચાલતો ત્યાં દાખલ થયો, અને તેણે જોવા જે અત્યંત ચુપકીદી ફેલાઈ રહી હતી, તે એક ધીમાં બડબડાતમાં ફેરવાઈ ગઈ આ સીધો સરોવર જેવો ગબડ જવાન, તેના શાંત શોક-તુર ચેહરો અને અબળખીથી ચોતરફ ફરતી તેની ચળકતી

આંખ્યોએ જોનારા ઉપર એવી અસર કરી, કે તે આંખી કાટમાં તેનાં જેવા નીર્દોશ દેખાવનો આદમી મંળવો મુશ્કેળ હતો.

રાથ દાખલ થયો તે વેળા મીં બુલપીત કાંઈ લખવામાં રોકાયો હતો. જ્યારે તેણે ઉંચું જોયું ત્યારે તે ઘણો ચોક્યો, અને એક પણ વાર રાથનો ચેહરો ગુચવાયલી રીતે જોયા કીધો. પણ આવી રીતે અગ્નયન થનાર મીં બુલપીત એકલો હતો નહિ, કારણ ઘણીક ચથમે રાથનાં સોહામણા ચેહરા ઉપરથી લોડ હેથરલીની પાછળ લગભગ છુપાઈને બેઠેલા રાલફનાં બખી ખાધેલા ચેહરા તરફ ફરી હતી.

“કેટલો એકસરખો ચેહરો” બુલપીત બડબડ્યો “રાથ, રાથ રેન?”

આખરે રાથ સાંમેનો આરોપ વાંચવામાં આવ્યો, અને ત્યાર પછી સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ મીં લોક સાક્ષીનાં પીજરામાં હાજર થયો. તેની નજદીકમાં વરકલીનો ઉજળો ચેહરો જોવામાં આવ્યો હતો, કે જે વારંવાર તે પોતાની ઝીણી તીક્ષ્ણ આંખ્યો રાથ તરફ કીનાર્યા ફેરવતો હતો.

એક વાર ફરીથી “ઑરદર-ઑરદર” નાં પોકારો થયા અને મીં લોકનાં બોલ સાંભળવા દરેક જાણુ એટલું તો આતુર હતું, કે એક ટાંચણી પડે તો તેનો પણ અવાજ આવે. એવી ત્યાં ચુપકાદી ફેલાઈ રહી.

“હું આ બંધવા સાંમે મેડમ નીતા નામની સ્ત્રીનું ખુન કરવાનો આરોપ મુકું છું. મારા લોડ” તે મેજસ્ટ્રેટ તરફ ફરતાં બોલ્યો.

મીં બુલપીત પોતાની ખુરશીમાં તતાર બેઠો.

“બંધવાની “એરેસ્ટ” ક્યાં થઈ હતી?” તેણે પુછ્યું.

“તે મીં એકવડે બરાયન સાથે પોલીસ સ્ટેશન ઉપર રાતે મોડેથી આવ્યો હતો, અને તુરતજ તે મને શરણ થયો હતો.”

“તમારી ખાત્રી છે કે તેઓ તદ્દન એકલાજ આવ્યા હતા?” બુલપીતે પુછ્યું.

“હા.”

મીં લોકની જખાની ખલાસ થઇ, અને તેની જગ્યા ડોક્ટરે લીધી. તેને પોતાનાં ધંધાની ચાલાકીથી જણાવ્યું કે મરનારનું માહત છરીનાં જખમોથી નીપજ્યું હતું.

“તમારાં મત મુજબ તેણી કેટલો વખત અગાઉ મરણ પામી હતી?” બુલપીતે પુછ્યું.

રાલફ તેનો જવાબ સાંભળવા એકાએક વાંકો વળ્યો.

“આશરે એક કલાક અગાઉ.”

“પણ આ જખમો મરનારનાં પોતાને હાથે થયા હોય!”

“નહિ આ જખમો એવી રીતના હતા, કે જે એક સામાં આદમી વગર થઇ શકે નહિ.”

“તમે બંધવાનાં શરીર ઉપર લોહીનાં દાઘ જોયા હતા?”

“હા, તેની બોંય ઉપર લોહીનાં દાઘ હતા.”

મીં બુલપીતે કાંઇ નોંધ કરી અને હવે ડોક્ટરની જગ્યાએ વરકલી આવી ઉભો, થોડોક વખત તે કાંઇપણ બોલી શક્યો નહિ, પણ રાથ તરફ એકકી તગરે જોવા લાગ્યો.

“આ બંધવો તેણીનાં બદન આગળ વાંકો વળીયો હતો, અને તમે તેને પેહેલનાં જોયા હતા?”

“હા, મદદ માટેની બુમો સાંભળીને હું ત્યાં દોડી ગયો, અને મેં તેને તેણીનાં બદન આગળ વાંકો વળેલો દીડો હતો.”

“વારું બંધવાએ નાહશી જવાની કાંઈ ઘેરોશ કરી હતી કે ?”

“તે હું કહી શકતો નથી પણ તે મારી સાથે બાથો-બાથ લડ્યો હતો.”

“અને તેમાં તમને ઇન થઈ હતી ?” “હા.”

“અને તમારી પાછળ જે બે ખેડુતો આવ્યા હતા, તેઓની પણ તે સામે થયો.”

“હા, સાહેબ તેઓને પણ તેણે ઇન કરી.”

“ઠીક, હવે ધારો કે તમારી ઉપર કોઈ એકાએક અને વગર કારણે હુમલો કરે તો તમે પણ એવીજ રીતે તેની સામે થાઓ કે ?”

“જરૂર.”

“મીં વરકલી તમે મરનારને ઓળખતા હતા. તમે કોઈ દીવશ તેણીને બંધવાનું નામ બોળતાં સાંભળી હતી ?”

“નહિ.”

“હું તમારી લાગણી દુખાવા માગતો નથી, મીં વરકલી, પણ તમે આ કમનશીબ સ્ત્રીને પરણવા ધારતા હતા એ વાત શું ખરી છે.”

“હા” વરકલી મુશકેલીથી બોલ્યો.

“પણ તેણી તો પરણેલી હતી.”

મેજસ્ટ્રેટે આ સવાલ સામે વાંધો ઉઠાવ્યો.

“તમે આ સવાલ સાક્ષીને પુછી શકશો નહિ. તેણી પરણેલી હતી એ આપણને સાબેત કરવાનું છે.”

વરકલીની જામીનીની નોંધ લેવાઈ, અને ત્યાર પછી પેલા બે ખેડુતોમાંનાં એકને બોલાવવામાં આવ્યો. તેણે ધરી કેવી રીતે મળી હતી તે સમજાવું વીગતવારે દરશાવ્યું અને જ્યારે

તે છરી કાટમાં હાજર કરવામાં આવી ત્યારે ઘણાકો રાથની સાંમે તીરસ્કારથી નજર કરવા લાગ્યા.

“આ છરી જોતાં બંધવાએ તે તુરત માંગી હતી ?”

“હા સાહેબ, તુરતજ” ખેડુતે જવાબ આપ્યો.

“પણ તે અગાઉ બંધવાએ પોતાનાં ખીસામાં તેની તપાસ કરી હતી કે ?”

“હા, સાહેબ, અને તે નહિ મળવાથી તે ગભરાઇ ગયો હતો પણ મેં તેનું દાણ ખીસું ફાટી ગયલું જોયું હતું.”

“આ છરી લોહીથી ખરડાઇ ગઇ હતી ?”

“હા, અને બંધવાનાં ડગલાની બેંચ ઉપર લોહીનાં દાઢ હતા.”

“એ દાઢ તો મરનારનું બદન બંધવાએ ઉંચક્યું હતું તેથી પણ પડ્યા હોય.”

“હું તે કહી શકતો નથી.”

મી० જીલ્લાપીતે આ સાક્ષીને જવાની ઇશારત કરી, અને તે આખી કાટમાં ભયંકાર ચુપકીદી ફેલાઇ રહી. આખરે મી० જીલ્લાપીત ઘણાજ ગંભીર ચેહરે મેજસ્ટ્રેટ તરફ ફર્યો.

“મારા લોડ, મેં બંધવા સાંમેની જવાની ઘણીજ ધ્યાનથી સાંભળી છે, અને તે મને એટલી તો અપુર્ણ માલમ પડીછ, કે મારું કુલ આ ખુન માટે ગુનેહગાર છે એ વીશે મને મોટો શક છે. હયાં કાંઈ પણ એવો સાક્ષી નથી કે જે આ બંધવાની મરનાર સ્ત્રી સાથે ઓળખ, તેનાં સંબંધ વીશે કાંઈ જીવાની આપી શકે. બંધવો મરનારને તે રસ્તે અકસમાતથી યા તો આગળથી નક્કી કરી રાખેલી ગોઠવણ મુજબ મળ્યો હતો, એ વીશે કાંઈ પણ ચોક્કસ પુરાવા મને મળ્યા નથી.”

આ પછે કાટમાં કાંઈ ગડબડ થઇ રહી, અને દરેકની

નજર બારણા તરફ ફરી. પણ રાથ પોતે તો શાંત ઉભો હતો. એડવર્ડે તેને કહ્યું હતું કે ઇંગ્લેન્ડ એક સુધરેલો દેશ હતો, પણ હમણા તેની અબળપણી એજ હતી, કે આ કેહવાતો સુધરેલો દેશ, એક ગુનેહગારને પકડી આપવાની ચાલાકી બતાવી શકતો હતો નહિ.

અને જાણે ખુલાશા માટે તેણે મેજસ્ટ્રેટ તરફથી એડવર્ડ ગમી નજર કરી, અને એડવર્ડે પણ જાણે પોતાનો દોસ્ત શું કેહવા માંગતો હોય એ સમજ્યો હોય એવી રીતે રાથ તરફ ડોક્યું કરીધું.

પણ રાથ જ્યારે આવી રીતે રોકાયો હતો, ત્યારે મી. લૉક સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ એક જવાન ખુબસુરત છોકરી સાથે તે દીવાનખાનામાં દાખલ થયો હતો, અને જ્યારે તેણી નીચી નજરે પોતાનાં બંને હાથ જોડીને સક્ષીનાં પીંજરાં તરફ આવી લાગી, ત્યારે લૉડે લેસલી એક મજબુત ઝટકા સાથે પોતાની ખુરસી ઉપરથી ઉભો થયો. રાથે તેની તરફ જોયું, અને ત્યાર પછી સક્ષીનાં પીંજરાં તરફ નજર કરતાં—યા ખુદા—તેની એક જખર-દસ્ત યુમથી તે આખી કોર્ટ ગાજી રહી.

“ સ્ટેલા ! ”

તેણીએ એકદમ ઉંચું જોયું, અને ઓ, અબળપણી અને ખુશાળીની બેગી લાગણીથી, તેણીએ પોતાનાં બંને હાથો લંબાવીને યુમ પાડી.

“ રાથ-રાથ. ”

પ્રકરણ ૪૦ મું.

“ રાથ. ”

“ સ્ટેલા ! ”

તેઓના બંને હાથ અંકેક તરફ લંબાવીને આ મેં જવાન

જીવે. એકબીજા તરફ અત્યંત અન્યયની અને ખુશાલીથી ટીકવા લાગ્યા. એ વાંચનાર, જે ધડીભર મોહતને કીનારે આવેલા માણસને એમ કેહવામાં આવે કે હજુજુ તેને એક લાંબી જીંદગી ભોગવવાની બાકી છે, ફાંસીની સજા પામેલા એક અપરાધીને એવું જણાવવામાં આવે કે તેને મારી બક્ષવામાં આવી છે, યા તો રસ્તે ચાલતા એક બીખારીને એમ સમજાવવામાં આવે કે તેને લાખખો પૌકિડની દોલત મળી છે, તો શરૂઆતમાં તે આપણી તરફ થક વેહમ અને અવીશ્વાસની નજરથી જુએ છે. તેમ રાથ અને સ્ટેલા તેઓની આવી એકા એક થયેલી મુલાકાતથી એટલા તો અન્યય થયાં, કે ધડીભર તેઓ અકેકને મળીયાં હતાં, એ સઘળું તેઓ ખરું વીચારી શક્યાં નહિ. આહ જે કોઈ જાદુમરે પોતાની કરામતથી આ બંને જણાને પથ્થરમાં ફેરવી નાખ્યાં હોતે, તો તેઓ એક બીજાને ક્યામતનાં દીન તલક ટીકતાં ત્યાંજ ઉભાં રહેતે જે રાથની બાજુમાં ઉભેલા સીપાઇએ તેને અતકાવ્યો નહિ હોતે, તો રાથ ફક્ત એકજ કુદકે પોતાનાં પીંજરામાંથી બહાર નીકળીને સ્ટેલા તરફ ધસી ગયો હોતે.

અને સ્ટેલા પણ ઉંચકાઈ જતી છાતીએ અર્ધ બેભાણુ જેવી હાલતમાં “રાથ-રાથ” કરીને બડબડતી હતી.

આખખી કાર્ટ જાણે અન્યયખીથી એક પણ દાંડ થઈ ગઈ. મેજસ્ટ્રેટ પોતે પણ આ બનાવથી એટલો ગુચવાઈ ગયો, કે તે બંધવાનાં પીંજરા તરફથી સાક્ષીનાં પીંજરામાં ઉભેલી અતી ખુબસુરત છોકરી તરફ વમાસણમાં નજર કરતો બેઠો.

લોકો એક બોલ પણ બોલી શક્યા નહિ. તેઓની નજર રાથ અને સ્ટેલા પર ચીતકાઈ ગઈ હતી, અને હવે શું બનશે તેની ઇતેજરીમાં તેઓ દાંત્યાં પીસીને ચુંપ બેઠા.

એડવર્ડ પણ ખીજ સઘળાંઓની માફક ચુપ બેઠો, અને તે આખી કોર્ટમાં જો સૌથી પેહેલું કાંઈ આ અગ્નયખીનાં આંચકાંમાંથી સાવધ થયું હોય તો તે મીંઠ બુલપીત હતો.

“તેણી કાણુ છે?” બુલપીતે પોતની પાસે બેઠેલા એડવર્ડને પુછ્યું.

“કાણુ જાણે મને કાંઈ ખબર નથી—અરે હા, હું જાણું છું. તેણી પેલા ટાપુ ઉપરની છોકરી છે.”

“કાણુ છોકરી?”

“જેણે તે ગુમાવી બેઠો હતો. જે છોકરીને તે ચાહે છે. અરે પણ લોડ લેસલીને જુઓ, એને શું થયું છે.”

લોડ લેસલી સ્ટેલાને જોવા પછી પાછો ખુરશીપર બેસી ગયો હતો. અને જાણે તેને એકાએક કાંઈ આંચકો લાગ્યો હોય, એવી રીતે પોતાનું માંથું બંને હાથમાં પકડીને, આ હેરતલયા બનાવ ઉપર વીચાર કરતો બેઠો હતો.

પણ આ અસામાન્ય સ્ટેલાને માલમ પડ્યું કે રાત્ર જોકે ત્યાં હાજર હતો. તોપણ તે તેણીને મળવા છુટ્ટો હતો નહિ. બે પોલીસ સીપાઇએ તેને બાજુમાંથી પકડી રાખ્યો હતો. તેની ઉપર ખુનનો આરોપ મુકવામાં આવ્યો હતો, અને અફસોસ, તેણીને તે માટે જુઆની આપવા ત્યાં લાવવામાં આવી હતી. તેણીનાં એકરા ઉપરથી પાછો રતાશ ઉડી ગયો, અને ટેકાને માટે તેણીએ તે પીંજરાની કીનારી પકડી લીધી.

“સ્ટેલા” જાણે તેઓ બંને તદ્દન એકબીજાં હોય એવી રીતે રાથે ભુમ પાડી—અને ખરેખર તે વેળા રાત્રની નજર સાંમેથી સ્ટેલાના આકાર સીવાય દરેક ચીજ ગુમ થઈ ગઈ હતી—“સ્ટેલા, ઓ બેલ મને કેહ કે તું હયાં કેમ આવી?”

“ઓરદર-ઓરદર” સીપાઇએ ભુમ પાડી “તમે આ સાક્ષી સાથે વાત કરી શકશો નહિ.”

રાયનાં ભવાં ચઢ્યાં, અને તે કાંઈ બોલવા જતો હતો. પણ આખરે સ્ટેલાએ મેજસ્ત્રેટ તરફ ફરી અતી આભુજી ભરેલી રીતે જોયું.

“તે નીર્દોશ છે, તે બેગુનાહ છે” તેણી ધુજતા અવાજે બોલી “ઓ, મારા લોડ જોઈએ તો મને ગુનેહગાર ઠાવો, પણ એને સેહજ પણ દુખી નાં બનાવો. ઓ મને એક પણ એની સાથે વાત કરવા દો.”

“ઓરદર-ઓરદર” નો પાછો પુકાર થયો, અને લોડ હેથરલીની ધસારતથી એક કલારક ઉઠીને તેણીનાં પીંજરામાં ગયો.

“ધીરજ ધરો, બાનુ” તે બોલ્યો “તમે હવે થોડાજ વખતમાં બંધવા સાથે વાત કરી શકશો. તમારે યાદ રાખવું જોઈએ કે હમણા તમે જબાંની આપવા હયાં ઉભાં છો.”

સ્ટેલાની આંખો બંધ થઈ, તેણીએ એક ઝાંકો ખાધો, અને એક મજબુત કાશેશ પછી તેણી તે પીંજરાના કટેરાને પકડીને રાથ તરફ જોતી ઉભી.

મી૦ લૉક સુપ્રીન્ટેનડંટ ખડો થયો, અને તેણીને બાધ-બલ આપી.

“સચ્ચાઈ અને સચ્ચાઈ સીવાય બીજું કાંઈ પણ નહિ બોલવાને તમે ખુદા આગળ સોગંદ લેઓ છો” ચોપદાર બડબડ્યો. સ્ટેલાએ સોગંદ લીધા, અને મી૦ લૉકે પુછ્યું.

“તમારું નામ શું?”

“સ્ટેલા મેરડાન્ટ.”

“તમે મરનાર મેડમ નીતાને ઓળખતાં હતા. તમે તેણીની સાથેજ રહેતાં હતાં. તમુને તેણી સાથે કેમ ઓળખ પડી?”

ધીમાં પણ ખુદલા અવાજે સ્ટેલાએ નીતા સાથની

પોતાની પેહેલ્લી મુઠાકાતનો હેવાલ આપ્યો. અને જ્યારે તેણી પોતાનાં પગ માટે નીતાની દયા અને કાળજીને માટે બોલી, ત્યારે ધણાક જણાઓએ રાથ તરફ કરડી નજર કરી.

“તેણી પરણેલી હતી એ તમે જાણો છો. પણ તમે કદીથી તેણીનાં ધણીનું નામ બોલતાં સાંભળી હતી?”

રાલફ એકાએક લોડ હેથરલીની પાછળ પોતાની ખુરસી હથાવતો માલમ પડ્યો હતો.

“નહિ.”

“જે દીવસે મરનારે પોતાનાં ઘરની બારીએથી તેણીનાં કેહવા પ્રમાણે પોતાનાં ધણીને જોયો હતો, ત્યારે તમે ત્યાં હાજર હતાં કે?”

“હા.”

“અને તેજ દીવસે તેણી ઘરે મોડી આવી હતી. તેણી કાંઈને મળવા ગઈ હતી એવું તમને કાંઈ જણાવ્યું હતું?”

“નહિ, તેણી હંમેશ મુજબ થીયેટર ઉપર ગઈ હતી.”

“અને ધણીનું તેણી થીયેટર ઉપરથી સીધી ઘરેજ આવતી હતી?”

“હા, ફક્ત આયજ એ રાત્રે તેણીને મોડું થયું હતું.”

“થેંક્યુ, તમે મરનાર સ્ત્રી વીશે જે સઘળું જાણતાં હતાં તે હમને જણાવ્યું છે” બુલપીત બોલ્યો. “અને હવે આ બંધવા માટે જે સઘળું તમે જાણતાં હોવ. તે જણાવવાને કોર્ટ તમને હુકમ કરે છે. તમે બંધવાને જોતાં તેણે ફક્ત “રાથ” નાં નામથીજ બોલાવ્યો હતો. શું તમે તેને ઓળખો છો?”

“હા, એવણુ મારા એક મીત્ર છે” રાથ તરફ પ્યારભરી નજર કરતાં તેણી બોલી.

“ તમે આ બંધવાને ક્યાં મળીયાં હતાં ? ”

“ ટાપુ ઉપર. ”

“ કીયા ટાપુ ઉપર ? ”

“ મને તે ખબર નથી. ”

“ હીક, તમે આ ટાપુ ઉપર કેવી રીતે જઈ પોંહ્યાં ? ”

“ સ્ટેલા એક પણ અટકી અને રાથ તરફ એકવાર ફરીથી પોતાની સુંદર આંખો ફેરવી.

“ હું કહું કે, રાથ ”

બંધવાને આ એકાએક સવાલ થતાં દરેક જણની નજર તેની તરફ ફરી. રાથ સેહજ હસ્યો, અને પોતાની આંગળી ઉંચકીને તેણીને ધશારત કરી.

“ સ્ટીમર “એન્ડરોમીદા” નાં બચી ગયલાં ઉતારાઓમાં હું અને મારાં મમાં હતાં ” સ્ટેલાએ બોલવા માંડ્યું “ હમે બંને જણા તે ટાપુ ઉપર ઘસડાઈ ગયાં, અને રાથે હમુને બચાવી લીધાં. ત્યાર પછી તેને હમુને આશરો આપ્યો, હમારી સંભાળ લીધી, અને ટુંકમાંજ તેની મદદથી હમે જીવતાં રહ્યાં. તે વેળા મારાં મમાં સીક હતાં, પણ થોડો વખત પછી તેવલુ મરણ પામવાથી હમે બંને જણા તે ટાપુ ઉપર તદ્દન એકલાં પડ્યાં. ”

કાર્ટમાં હાજર રહેલી ધણીક સ્ત્રીઓએ પોતાનાં નાકનાં ટીચકાં ચઢાવીને સ્ટેલા ગમ શકથી નજર કરી. ઓ વાંચનાર, જગને મોઢે તાળું નથી, તો પણ સ્ટેલા નીર્દોશતા અને પાક-દામાનની એક પુટલી હતી.

“ એક દીવશે હું માછલી પકડવા મઝવામાં ગઈ. એકા-એક તોફાન થઈ આવ્યું અને હું કાંઈ પણ કરી શકું તે અગાઉ મારો મઝવો કીનારાથી દુર ઘસડાઈ ગયો, અને હું દરીયાનાં મોઝાઓની દયા ઉપર પડી. ” આટલું બોલતાં તેણીની આંખમાં

આંસુ આવ્યાં હતાં, અને આ અસાધારણ વાત સાંભળતાં કોર્ટ-માંની ઘણી સ્ત્રીઓની આંખ આગળ રૂમાલો ગયા હતા. “હું દર પળે મોહત તરફ ઘસડાઈ ગઈ, અને મેં વીચાર્યું કે તે કદી પણ મને મળશે નહિ. ઓહ તે હવે મને પાછો મળીયો છે—હા, હું આગળ ચલાવીશ. મને એક સ્ટીમરે ઉપાડી લીધી—”

લોડ્સ લેસલી તરફ કાંઈ હિલચાલથી તેણી બોલતાં અટકી પડી.

“મ—મને હવે વધુ કેહવાની જરૂર નથી. ઓ મારા લોડ્સ, ગ્રહસ્થો, તે નિર્દોશ છે. તે કદીખી એક સ્ત્રીનો જન લેશે નહિ. એક ખુની એક હીચકારો છે, કોઈ પણ બાહદુર માણસ એક અબલાને મારનો નથી, પણ રાધ, ઓ મારા લોડ્સ, તેનાં જેવો બાહદુર બરો આખખી દુન્યામાં ખીજે કોઈ મળશે નહિ.”

સ્ટેલા આ સંઘર્ષ એકમતની અસાધારણ હિંમતથી ખોલી ગઈ. તેણીનાં હાથ જોડેલા હતા, તેણીની આંખો આંસુથી ભીંજાઈ ગઈ હતી, અને પોતે એક ભરકોર્ટમાં, પોતાનાં દોસ્તને માટે આવી મીનતજરી કરતી હતી, તે સંઘર્ષ તેણીને જાણવાનું લાગુ હતું નહિ. વાંચનાર, ઇનશાનની લાગણી એક ઘણા નાજુક વાજાંત્ર મીસાલ છે, અને જેમ તે ઉપર સેહજ પણ આંગળું પડતાં આખખાં વાજાંત્રમાં ધુજરી પ્રસરી નીકળે છે, તેમ સ્ટેલાની આ હકીકત સાંભળતાં, લોકોમાં ઘણીક સ્ત્રીઓ તેઓની આ બેહતપણી સાથે પોતાનાં આંસુ બેળ્યાં હતાં, કે જેણી ભરકોર્ટમાં મોહતનાં જુરસાથી જે માણસે તેણીની જાંદગી બચાવી હતી, તેનાં નિર્દોશપણા માટે ખાત્રા આપતી હતી, અને તેનાં છુટાપણાં માટે આજીજ કરતી હતી.

કોર્ટનાં કામકાજમાં એકવાર ફરીથી જાજરી ખલલ થઈ, પણ તે માટે મેજસ્ટ્રેટે ઝાઝો વાંધો ઉઠાવ્યો નહિ, અને તેનીજ ઇશારતથી પેલો “ઓરદર—ઓરદર” નો પોકાર પણ અંધ રહ્યો.

આખરે મીં બુલપીત, સ્ટેલા તરફ ફર્યો. કે જેણી પોતાનાં હાથ વડે તે પીંજરાનો કતેરા પકડી ધુજતી ઉભી હતી.

“હવે એક બે વધુ સવાલ, મીસ મોરડાન્ટ” તે ધીમાં અવાજે બોલ્યો. અને મીં બુલપીત આટલી નર્માશયી કદીપણ બોલતો સંભળાયો હતો નહિ “આ ટાપુથી દુર ઘસડાઇ જવા પછી તમે ફરીથી આ બંધવાને જોયો હતો?”

“નહિ, નહિ,” તેણી દયકાં સાથે બોલી “તે હયાં કેમ આવ્યો તે પણ હું જાણતી નથી.”

“સ્ટેલા” રાયનો અવાજ સંભળાયો “તારા ગયા પછી મેં તુંને દુખી ગયલી વીચારી હતી. ત્યારપછી એકવડ આવ્યો તેને મને આશા આપી. અને હું તેની સાથે તુંને શોધવા હયાં——”

“આરદર-આરડર” કલારકે બુમ પાડી.

રાય ગુસ્સાથી કાંઇ તાણો મારતા જતો હતો. પણ તુરતજ મીં બુલપીત મક્કમ અવાજે બોલ્યો.

“તમે હયાં જે સમજે તેનો તમારે કાંઇપણ જવાબ આપવો નહિ” (સ્ટેલાને) તમે બંધવાને કાંઇ દીવશ મરનારનું નામ બોલતાં સાંભળ્યો હતો?”

“નહિ” સ્ટેલા અજાયબીથી બોલી “એ બનીજ કેમ શકે? તે નાનપણથીજ પોતાનાં આપ સાથે ટાપુ ઉપર એકલો રહેતો હતો. એ રાય એ લોકને ફેલ-સમજાવ.”

મીં બુલપીતે ડાળા ધુરકયા.

“મીસ મોરડાન્ટ હમે તમારી લાગણી સમજ્યે છીએ. પણ તમને બંધવાને કાંઇ પણ સવાલ પુછવાની યા તો તેની સાથે વાત કરવાની હું સમ્મત મના કરેછું. અને હવે મારો છેલ્લો સવાલ. તમે કદીપણ બંધવાને તેની ઐરી વીશે બોલતાં સાંભળ્યો હતો?”

આ દેખીતો હસવા સરખો સવાલ સમજીને સ્ટેશનાનાં ચેહરાપર રતાશ ધાધ આળ્યો.

“ નહિ-અરે-નહિ તેને મને અને મારાં મિત્રોમાં સીવાય પોતાની આખી જીંદગીમાં ખીજ કાઢપણ સ્ત્રીને જોઈ હતી નહિ.”

“ થેંક યુ ” મીઠું બુલબૂલ બોલ્યો.

એક પોલીસમેન તેણીને નીચે ઉતારવા ત્યાં ગયો. પણ લોડ લેસલી જાણે કેવી એક જાદુઈ ઇશ્વરમાંથી ચોક્કસ ઉઠ્યો હોય એવી રીતે ત્યાં દોડી ગયો. અને તે પોલીસમેનને એક ઝટકે બાજુ કરીને, મદદ માટે સ્ટેશન તરફ પોતાનો હાથ લંબાવ્યો.

“ ઓ લોડ લેસલી મને એની સાથે એક પણ વાત કરવાની રજા અપાવો ” તેણી કરગરીને બોલી.

અને તે પણ લોડ લેસલીએ એક ધણુંજ નાનું પણ ઉમદા કામ કર્યું. સ્ટેશને કોર્ટમાંથી બહાર લઈ જવાનાં દેખાવ હેઠળ, તે બંધવાનાં પોજરો તરફ ફર્યો, અને ત્યાં જઈ પુગતાં એકાએક અટકી પડ્યો. વીજળીનાં એક ચમકારા માફક રાથે વાંકા વળીને તેણીનો હાથ પકડી લીધો, અને તેનો ખીજો હાથ તેણીનાં માથાં ઉપર મુક્યો. કાંઈએ પણ તેઓને હરકત કરવાનું દરસ્ત ધાયું નહિ, કાંઈ પણ તેઓ તરફ તુચ્છકારથી હસ્યું નહિ, અને જ્યારે આખરે એક સીપાઈ તેઓને છુટા પાડવા વચમાં પડ્યો, ત્યારે લોડ લેસલી બોલ્યો.

“ મીસ મોરડાન્ટ, હવે ચાલો. રાથ તેણીને જવા દે.”

રાથ તુરંતજ પાછળ હથેલો.

“ સ્ટેશન, મારી સ્ટેશન, નાં રડ, નાં ધુજ ” તે બોલ્યો.

“ હું નીર્દોશ છું, અને નીર્દોશનો વાલી ખુદ છે. તેઓ મારા

એક બાલને પણ ધન કરી શકશે નહિ.”

લોકોમાં પાછી ગડબડ વધી પડી, અને સ્ટેલા છેલ્લી ઘડી સુધી રાથ તરફ જોતી, લોડ લેસલી સાથે કોર્ટની બહાર ગોયા ઘસડાઇ ગઇ. મીં લોક સુપ્રીન્ટેનડન્ટ ખડો થયો. લોકોની લાગણી બંધવા તરફ ખેંચાઇ ગઇ હતી, અને તે જોઇ મીં લોક ધાસ્તીથી બોલ્યો.

“હું રોજર સ્પેડને બોલાઉં છું,” અને “ટીમ” ધરમ-શાળાનો ધરવાળો સાક્ષીનાં પીજરામાં દાખલ થયો. ખુન થવાની થોડોક વખત અગાઉ રાથ ત્યાં આવ્યો હતો, તેને પોતાનાં ખીસાંમાંથી એક છરી કહાડી હતી, અને તે જોઇ તેઓ વચ્ચે જે વાતચીત થઇ હતી, એ સાંભળવા પછી લોકો વળી પાછું રાથ તરફ કરડી નજર કરવા લાગ્યું.

“તમે બંધવાનાં હાથમાં આ છરી જોઇ હતી?” મીં લોક એક છરી દેખાડતાં બોલ્યો.

“હા સાહેબ, મારી ખાત્રી છે.”

“પણ મીં સ્પેડ તમે ખાત્રીથી કેમ કહી શકો કે આ છરી તેનીજ છે. એવી તો ખીજી ઘણી છરીઓ હોય છે, કદાચ તમારી કાંઇ જુલ હશે,” જુલપીતે પુછ્યું.

“નહિ સાહેબ, મારી ખાત્રી છે. આ છરીનાં હાથા ઉપરથી એક ટીચકી ઉડી ગઇ હતી, અને જેવ સાહેબ, તમારા હાથમાંની છરીનો પણ એક તુકડો ઉડી ગયલો હોવો જોઇએ.”

“આ માણસ ખરો છે, અને આ મારીજ છરી છે, એમ મેં તેને જણાવ્યું હતું” રાથ બોલ્યો.

“ચુકિત, તમારે કાંઇ પણ વચમાં બોલવું નહિ.” જુલપીતે ખરાડ મારી.

“પણ સાચું બોલવામાં ખીલવાનું શાનું” રાથે તાણો

માર્યો, અને લોકોનાં મોઢાંમાંથી “વાહ” નો ઉદ્ગાર નીકળી પડ્યો.

મી० બુલપીત મેજસ્ટ્રેટ તરફ ફર્યો.

“મારા લોડ, મેં આ કેસ કેસ મારા હાથમાં લીધો છે, તેની મુશ્કેલી તમો નામદાર સમજી શકતા હશો. હું એક એવા માણસનો બચાવ કરું છું કે જે નાર્દોષ છે, એટલુંજ નહિ, પણ પોતે હમણા કેવી હાલતમાં છે. તે પણ સમજી શકતો નથી. મારા લોડ, હું મારી ફરજ પુરેપુરી બળવા માટે, બંધવા સાથે થોડો વખત મુલાકાત લેવા ધારું છું, અને તેથી આ કેસ થોડો વખત મુલતવી રાખવા હું તમો નામદારને અરજ કરું છું.”

મેજસ્ટ્રેટ જરા વીચારમાં પડ્યો. તે આ હેરત ભર્યાં બનાવોથી એટલો તો ગુચવાઈ ગયો હતો, કે આ સાંભળતાં તેણે છુટકારાનો દમ ખેંચ્યો.

“હું તમારી અરજ બહાલ રાખું છું” તે આખરે બોલ્યો.
 “અને આ કેસ એક કલાક મુલતવી રાખું છું.”

પ્રકરણ ૪૧ મું.

રાયને પીંજરામાંથી બહાર કહાડવામાં આવ્યો. કેટલાકો ખુલાસાથી દમ લેવા બહાર ચોગાનમાં દોડ્યા, જ્યારે બીજાં ઘણાકો રખેને તેઓને પાછી જગ્યા નહિ મળે એવી ધાસ્તીથી ત્યાંજ બેસી રહ્યાં.

“આવું કદી સાંભળ્યું હતું ?” લોર્ડ પરોડલ તેઓ સઘળા બહાર નીકળવા પછી બોલ્યો “આજનાં બનાવો ઉપરથી હું ધણીક વેળા અગમ્ય થતો કે હું એક કોર્ટમાં બેઠો છું, યા એક નાટકશાળામાં ! એક બે માણસ ટાપુ ઉપર બસડાઈ ગય,

એક અસાધારણ જવાને તેણીને બચાવી લીધી, તેની સાથે તદ્દન એકલી પડી, ત્યાંથી પાછી ઘસડાઇ ગઇ, એક સ્ટીમરે તેણીને ઉપાડી લીધી, અને ત્યારપછી તેણી એકાએક આ કોર્ટમાં તેની સાંભે સક્ષી દાખલ હાજર થાય છે. વેલ. આ બનાવો ખરી જીંદગીનાં કરતાં એક નોવેલનાં પ્લોટને વધુ મળતા આવે છે.”

“ જીંદગીમાં એક કીસ્સો છે ” ડ્યુક ઓફ દેવનશાયર બોલ્યો.

“ હા, એક “ રીકશન ” પછવાડેથી કોઈનો સાદ સંભળાયો અને ફરીને જોતાં રાલફ પોતાનાં ચેકરા ઉપર તુચ્છકારનાં હસવા સાથે, પોતાનાં બંને હાથો તેનાં ગળવામાં મુકીને ત્યાં ઉભો હતો.

“ તમે તેણીને નથી માનતા, લોડ રેતન ” લોડ પેરો-ડલે અજાયબીથી પુછ્યું.

રાલફે ખભાં હીલાવ્યાં.

“ કેવું અજાયબ જેવું ” ડ્યુક ઓફ દેવનશાયર બોલ્યો.

“ હું તો તેણીનો બોલેબોલ સાચ્યો લેખું છું.”

“ વેલ એક જવાન ખુશસુરત સાક્ષી કરતાં બીજી કેઇ ચીજ વધારે સાચ્યી છે ” રાલફે તીકા કર્યા “ જો તેણી બુદ્ધી અને બદસુરત હતે—”

“ ખરાબર છે, તેણી જવાન છે, અને ઓહ, ખુશસુરતીનો તો એક નમુનોજ છે ” લોડ પેરોડલ બોલ્યો.

“ અને વળી નીર્દોશ ” ડ્યુક બોલ્યો.

“ કોણ જાણી બેઠું ? ” રાલફે શંકાથી કોઈ ધુણાવ્યું.

“ તેણીની તોખમ આખરે ઇઝન માટે કોઈ પણ જાણતું નથી, અને વધુ તો તેણી એક-એક નાયનારીનાં ઘરમાંથી મળી આવીજ, કે જેણીની પોતાની ચાલચલણ પણ ઘણી શકમંદ હતી.”

“એ શું બોલેછ, રેતન” લોડ પેરોડલ બોલ્યો “જે આ જવાન બાનુ સાચી અને પ્રમણીક ન હોય તો દુન્યાદારીનો મારો સધળો અનુભવ હું ધુળ ખરાખર સમજીશ.”

“ઠીક, ઠીક” રાલફે તાણકો કર્યો “કણુલ કીધું કે તેણી ખરી છે, તો પણ તેણીએ બંધવાને કવી રીતે મદદ કરી છે. તેણીની જબાની કાંઈ તેની તરફેણમાં નથી.”

“પણ બંધવો મરનારનો ભરથાર નથી, એટલું તો તે નક્કી પુરવાર કરે છે” લોડ પેરોડલે તાણો માર્યો.

“સાહેબો, મહસ્થો” લોડ હેથરલી ત્યાં એકાએક આવી પુગતાં બોલ્યો “તમારે એ વીશે કાંઈ પણ વાદવીવાદ કરવો નહિ. જ્યાં સુધી મેજસ્ટ્રેટ ચુકાદો આપે નહિ, ત્યાં સુધી એક આનરરી મેજસ્ટ્રેટ તરીકે મને તમને ચેતવણી આપવાની ફરજ છે. તમારે તમારા અંગત વીચારો હયાં દર્શાવવા નહિ.”

“માક કરજો હેથરલી, એ સધળો દપકો મને ઘટે છે” લોડ પેરોડલ હસ્તાં બોલ્યો.

“અને મને પણ” રાલફે ટેકો આપ્યો “આહ-ઓહ કેટલી ગરમી પડેછ.”

અને આટલું બોલતાં રાલફ ત્યાંથી ચાલી ગયો, જ્યારે તેનાં બીજા મીત્રો તેની તરફ અજ્ઞયમીથી જોવા લાગ્યા.

“ડયુક, તમે આ બંનેનું મળતાપણું જોયું કે” પેરોડલે ધીમેથી પુછ્યું.

“હા જાણે આખાદ બંનેનો એકસકપો ચેહરો અને અવાજ. પણ રાલફ કરતાં હું બંધવાનાં દેખાવને વધારે વજન આપું છું. શું એનો તોર અને દેખાવ છે. હું મચ્છું છ કે એને જ્યારે પેલા ખેડુતો ઉપર પોતાનો હાથ અજમાવ્યો, ત્યારે હું ત્યાં હાજર હતો.”

લોડ' લેસલી સ્ટેલાને તે કાર્ટની પાછળ એક નાનાં ચોરડામાં આસપસ માટે લઇ ગયો, અને ત્યાં જવા પછી સ્ટેલા તુરતજ બોલી.

“મને માફ કરજો, લોડ' લેસલી,”

“હું તમને ક્યારનો માફ કરી ચુક્યો છું. જો કે ફક્ત તમારો ગુનાહ હમને એકાએક છોડી જવાનો હતો. બેસો, મીસ મોરડાન્ટ તમે હમણાં મારી સંભાળમાં છો.”

“ઓ, લોડ' લેસલી, મને ખરું કહો, રાથે હમણાં કાંઈ જોખમમાં છે કે? તે જાણવા પછી હું જરા પણ ખીલવસ નહિ, તેની હું ખાત્રા આપુ છું તમે મને મદદ કરશો, મારે ખાતર તેને મદદ કરશો, લોડ' લેસલી.”

“અલબત્ત, હું તમારે ખાતર કયામતનાં દીન તત્ત્વક તેને મદદ કરીશ” લોડ' લેસલી હિંમતથી બોલ્યો. “હું આ તમારા મિત્ર મી૦ રેતનને કાંઈ પેહેલવીજ વેળા મળ્યો નથી.”

“નહિ?”

લોડ' લેસલીએ એક પણ તે સુંદર આંખો તરફ નજર કરી. રે વાંચનાર, જો કે આ છોકરીએ તેનાં ભવીષ્યનાં સુખનું સત્યાનાથ વાળીયું હતું, તેની સઘળી આશાને જમીનદોસ્ત કરી નાખી હતી, તોપણ આ સાચો પ્રમણીક લોડ' લેસલી તેણીને માટે કાંઈપણ કરડી લાગણી ધરાવતો હતો નહિ. તે હવે તેણીને એક ખંડેનનાં પ્યારથી ચાહતો હતો, અને દીવાસા માટે તેને સ્ટેલાનો હાથ પોતાનાં હાથમાં લીધો.

“નહિ, હમે પેહેલે લંડનમાં મળીયા હતા.”

જરા પણ અટક્યા વગર લોડ' લેસલી, રાથે અને એડવર્ડને તે સેસીલ હોટેલમાં મળીયો હતો અને ત્યારપછી ઠેમસ આંડજ ઉપર પેલા બદમાશના રાથે તેની જાંદગી કેમ ખચાવી હતી તે સઘળી વાતથી સ્ટેલાને વાકેફ કીધી.

“ઓ રાથ, બાહદુર રાથ” સ્ટેલા મગફરીનાં આંસુ સાથે બોલી “અને તે છતાં તેની ઉપર ખુનનો આરોપ મુકવામાં આવ્યો છે! લોડ લેસલી, ગરીબ નીતાને કાણે મારી નાખી હશે. શું તેણીનો ધણી તો નહોતો?”

“હું તે કહી શકતો નથી” લેસલી બોલ્યો “અને હવે મીસ મોરડાન્ટ આ તપાસ ચાલે તેટલો વખત તમે લેસલી એબીમાંજ રહશો. મેં સીસીલયાને હયાં બોલાવી છે. તેણી હમણાં હયાં ગાડી લઇને આવતી હશે. ઓ લેવ, તેણીજ સામેથી આવેછ.”

સ્ટેલાને જોતાંજ લેડી સીસીલયા ખુશાળી અને અખચખીય! તેણી તરફ ધસી આવી.

“સ્ટેલા, સ્ટેલા, તું ક્યાં હતી? તું હયાં કેમ આવી?” સીસીલયા તેણીને બેટી પડતાં બોલી.

“તેણીને ઘરે લઇજ, સીસ” લોડ લેસલી ધીમેથી બોલ્યો.

પણ સ્ટેલાએ તે સાંભળ્યું હતું, અને તેણી સીસીલયાને વળગી પડી.

“ઓ નહિ, નહિ, તે હયાં છે, તેની તપાસ ચાલે છે, અને હું તેની આગળજ રહીશ. અરે કાંઈ નહિ તો હું તેનો એકરોજ જોઈને સંતોષ લેવશ.”

લેડી સીસીલયા ચાંકી.

“એ તું શું બોલોછ, સ્ટેલા, હું કાંઈ સમજી શકતી નથી. આ તપાસ સાથે તુંને શું લાગે વળગે.”

લોડ લેસલીએ તેણીને ચુપ રહેવાની ઇશારત કરી.

“ઠીક, તુંને ગમે તેમ” સીસીલયા બોલી “જો તું હમુને છોડી જશે નહિ, તો હમે તારે ખાતર કાંઈપણ કરવા તઇયાર છાએ.”

એ અરસામાં લોકોનાં પગળાંને ત્યાં અવાજ આવ્યો.

“ વખત થયોછ. લોડ લેસલી ” સ્ટેલાએ તુરતજ કહ્યું.

લેસલીએ મુંગે મોહડે તેણીનો હાથ લીધો, અને સેફજ મુશકેલી પછી આ ત્રણે જણાઓએ ફોર્ટમાં પોતાની જગ્યા લીધી.

તેઓ દાખલ થયાં તે અગાઉ રાથને ત્યાં લાવવામાં આવ્યો હતો, પણ હમણાં તેનાં પીંજરાં આસપાસ એક દોગડું નાંખ્યું હતું, અને સ્ટેલાને તેને દુરથીજ જોઈને સધ્યારો લેવાનો હતો. ઓહ, આટલા વખતમાં તેનાં ચેહરા ઉપર કેટલો ફેરફાર થઈ ગયો હતો? તે રાખેતા જેટલો ગંભીર દીસ્તો હતો નહિ, અને જ્યારે તેને સ્ટેલાને, સીસીલયા અને લોડ લેસલીની વચમાં બેઠેલી જોઈ, ત્યારે તેની આંખો કાંઈ અજબ રાશનીથી ચમકવા લાગી.

પણ રાથને જદ્દે મીંડુ પીતનો ચેહરો ઘણોજ ગંભીર બન્યો હતો. તેને રાથની મુલાકાત લીધી હતી, પણ તેથી તેની કાંઈ પણ મુશકેલી ઓછી થઈ નહિ. રાથ પોતાનાં બાપ વીશે કાંઈ પણ જણાવતો હતો નહિ, અને સ્ટેલાની માના વીશે પણ તે કાંઈ ખુલાસો કરી શક્યો નહિ, અને આખરે તો મીંડુ પીત જેવો ગયો તેવોજ પાછો આવ્યો હતો.

મેજસ્ટ્રેટ પોતાની બેઠક લીધી, અને રાત્રી પણ લોડ હેથરલીની પછવાડે મુંગે મોહડે ગોઠવાઈ ગયો હતો. તેને હિંમતને માટે એક “ પેગ ” ચહડાવ્યો હતો, અને તેથી હમણાં તેનાં ચેહરા ઉપર સેફજ રતાશ જણાતો હતો. “ આરડર—આરડર ” નાં પોકારો થયા અને અસાધારણ ચુપડીદી વચ્ચે મુખીનટેનડંટ મીંડુ લોક બોલવા ખડો થયો.

“ મારા લોડ, હું મીંડુ ગ્રીન ડીટેક્ટીવને બોલાવા ધારતો

હતો, પણ તેવંલુ હમણા આ કેસ માટે તલાસ કરવા લાંડન ગયા છે, અને હજુલુ સુધી પાછા ફર્યા નથી. મેં આ બંધવાની સામે મારાથી બને એટલા સાક્ષીઓ હાજર કર્યા છે અને તે ઉપરથી તમે નામદાર બંધવાની એક વાર ફરીથી તપાસ લઈને તેણે “શેશન” માં નોંધવાની જરૂર જોઈ શકશે.”

તુરતજ મીં બુલ્લપીત બંધવાનો બચાવ કરવા ખડો થયો, અને તેનાં સખ્દો સાંભળવા દરેક જણ આતુરતાથી ડોકાં તાણતું હતું.

“મારા લોડ” તે બોલ્યો “મેં મારાં કુલ સાથે વાત કરી છે, અને બચાવ પક્ષનાં હું બીજા સાક્ષીઓને બોલાઉં, તે અગાઉ હું ચોક્કસ બાબત ઉપર બોલવા ધારું છું. પેહેલાં તો હું મીસ મોરડાન્ટની જગ્યાની ઉપર તમારું ધ્યાન ખેંચું છું. તમે સઘળાઓએ તેણીની હરીકત સાંભળી છે, અને તે ઉપરથી એટલું તો નક્કી પુરવાર થાય છે કે બંધવો મરનાર જાનો ભરથાર નથી તેણે પોતાનું બચપણ અને જવાનીનાં શરૂઆતનાં વર્ષો એક ઉજડ ટાપુ ઉપર કાપ્યાં છે, અને ત્યાં પોતાનાં આપ સાથે એક અસાધારણ શાંત જીંદગી ગુજરી છે. તેનાં બાપનાં મરણ પછી બંધવો આ ટાપુ ઉપર તદ્દન એકલો પડ્યો. ત્યાર પછી મીસ મોરડાન્ટ અને તેણીની માતા સ્ટ્રીમર એન્ડરોમીદા કુખી જવા પછી ત્યાં ધસડાઈ આવ્યાં. તેણે તેઓને કેવી રીતે બચાવ્યાં, અને તેઓને આશરો આપ્યો, એ સઘળું તમે હમણાજ સાંભળ્યું છે. તેણી મીસીસ મોરડાન્ટનાં મરણ પછી કેવી રીતે ત્યાંથી પાછી ધસડાઈ ગઈ હતી, એ સઘળું તમને રોશન છે.”

ધણીક નજરે સ્ટેન્ડા તરફ દયાથી ફરી. પણ તેણીને ક્યાં દરકાર હતી ? રાથને પોતાની સામે ઉભેલો જોઈને, કોઈની દયાની તેણીને પરવાહ હતી નહિ !

“ અને હવે હું આ કોઠાનાં બીજા અખવાબીલયાં ભાગ ઉપર આઉં છું ” બુલપીતે આગળ ચલાવ્યું. “ તે એડવર્ડ પ્રાયનની આ ટાપુ ઉપર આમદની છે. તમે જાણો છો તેમ આ બાબદ સાથે તેને અતલગનો સંબંધ છે, અને તે સંબંધ બંધવા સાથની તેની દોસ્તીને આભારી છે. હું હમણા તેવણને બોલાવીશ અને તેવણ પોતાને મેંધેથીજ આ સંબંધી હકીકત તમો નામદારને કહી સંભળાવશે. એહ, આખી કોર્ટમાં કોઈ એવો આદમી છે કે જે તેની સચ્ચાઈ અને પ્રમાણીકપણા ઉપર શક લઈ જશે ? હયાં કોઈપણ એવો ગ્રહસ્થ હાજર છે કે જે એક “ પ્રાયન ” નાં સોગંદ ઉપર કરેલો એકરાર કદીખી માની શકે નહિ ? ” અને આટલું બોલતાં બુલપીતનો અવાજ ધુજવા લાગ્યો.

“ નહિજ. ત્યારે તો એવણને પોતાની હકીકત જણાવા દો, અને તે ઉપરથી એવું પુરવાર કરવા દો કે બંધવો તેણીને ઓળખતો હતો નહિ. તેણીનું ખુન કરવામાં આપ્યું તે અગાઉ તેણે તેણીને કદી જોઈ હતી નહિ, યા તો તેણીને મળ્યો હતો નહિ. મીં એડવર્ડ પ્રાયન.”

એડવર્ડ હવે સાક્ષીનાં પીજરામાં દાખલ થયો.

“ મીં પ્રાયન હું તમને કાંઈપણ સવાલ પૂછતો નથી. ફક્ત તમને એટલુંજ જણાઉં છું, કે બંધવાની જાંદગી વીશે તમે જે કાંઈ જાણતાં હોવ, તે સંબંધાનું હયાં ખુલાસાવાર બયાન કરવું.”

એડવર્ડે લોકોની ચુપકાદી વચ્ચે પોતાની હકીકત સંભળાવા માંડી. તેણે કાંઈપણ છુપાવ્યું નહિ. અને દરેક નજીવી વીજોને પણ તેને એવી સરસ રીતે હેવાલ આપ્યો કે તેનું જટાદાર અને અતી અસરકારક બોલવું સાંભળીને લોકો ઉપર જખરી અસર થઈ. પેલી સોનાની શોધ માટે પણ તેને જરાપણ

અચકાયા વગર સઘળી હકીકત કહી દીધી, અને જ્યારે તે એ વીશે બોલતો હતો, ત્યારે ત્યાં હાજર રહેલા દરેક જણ વાંકા વળ્યાં અને જે જવાન બાહદુર મરદ કે જે એક લખોપતી હોવા છતાં, ખુનનાં આરોપ માટે ત્યાં લાચાર જેવો ઉભો હતો, તેની તરફ ડોળા ફાડીને જોવા લાગ્યાં.

“તમે આટલો વખત બંધવાની સાથેજ રહ્યા હતા?” બુલખીને પુછ્યું.

“હા.”

અને બંધવાને તમારી ઉપર પુરતો ભરોસો હતો. તે પોતાની સઘળી વાત તમારી આગળ કેહતો હતો?”

“હા.”

“અને તમારી આટલી દોસ્તી દરમ્યાન તમે કદીપણ બંધવાની ચાલચલણમાં કાંઈ એવી ખોડ જોઈ હતી કે જેથી તે આવો ગુનાહ કરે એવું તમે વીચારી શકો?”

“નહિ, અરે નહિ, રાથની જીંદગી એક પણ કાળાં કાળાં વગર તદ્દન સફેદ છે” એડવર્ડે ભાર મુકીને બોલ્યો.

“હું મીઠા વાચનની સાક્ષીની નોંધ લઉં છું” મેજસ્ટ્રેટ બોલ્યો.

પણ તેટલામાં બારણાં આગળ કાંઈ ગડબડ જણાઈ અને ત્રાક સુમ્રીનતેમડંટ ખડો થયો.

“મારા લોર્ડ, મીઠા શ્રીન દીટેક્ટીવ આવ્યા છે. અને તેવણની આપણે જાણતી લઘયે તે અગાઉ બંધવાનાં બદન ઉપરથી મળી આવેલો એક પત્રનો દાખલો હું કોર્ટ સમક્ષ હાજર કરું છું.”

“પણ તે અત્યાર અગાઉનો કેમ નહિ લાવવામાં આવ્યો” મેજસ્ટ્રેટ પુછ્યું.

“મેં તે મીં મીનને આપ્યો હતો. મારા લોડ” સુખી-
નતેનડંત બોલ્યો. “પણ એવણુ જુવમાં પોતાની સાથે આ
બોક્ષ લાંડન લઈ ગયા હતા.”

મીં લોકે દીતેકતીવનાં હાથમાંથી તે દાખડો લીધો,
અને તે મેજસ્ત્રેટને આપીને તેણે સોગંદ લીધા, કે આ દાખડો
તેને બંધવાનાં બદન ઉપરથી મળ્યો હતો.

“એમાં શું છે ? આ બોક્ષ સીવ કાઢેલો છે” મેજસ્ત્રેટ
પુછ્યું.

રાથે એક પણ તે દાખડા તરફ જોયું. અને ત્યાર પછી
સ્ટેન્ડા તરફ ફર્યો.

“સ્ટેન્ડા આ દાખડો તારો છે. એ મને ટાપુ ઉપરથી
તારા ગયા પછી મળ્યો હતો.”

અને “આરદર-આરદર” નાં પોકારો બંધ થતાં, મેજ-
સ્ટ્રેટ તે દાખડો ઉખેડવાનો હુકમ કર્યો.

પ્રકરણ ૪૨ મું.

આ દાખડો ઉંઘાડવા મેજસ્ત્રેટનાં હુકમ સામે કાંઈ ચક-
ચાર થઈ રહી. ધણાકો તે દાખડો ઉંઘાડવાની સામે હતા.
કારણ તે સાક્ષી મીસ મોરગનટની મતા હતી, અને જોકે તે
બંધવાનાં બદન ઉપરથી મળી આવ્યો હતો. છતાં દેખીતી રીતે
બોક્ષને આ કેસ સાથે કાંઈપણ સંબંધ હતો નહિ.

“સાક્ષીની રજા વગર આ દાખડો ઉંઘાડવો નહિ” ધણેક
ડેકાણેથી જુમ પડી.

પણ રાલફ તુરતજ ઉભો થયો.

“મારા લોડ” આ બોક્ષ બંધવાનાં બદન ઉપરથી મળી
આવ્યો છે, અને હું તે ઉખેડવાની તમુને અરજ કરું છું. કદાચ

એમાં સમાયલી બીનાથી બંધવાનો ગુનાહ વધુ મહત્ત્વ યશે, જોકે તેને “શેશન કમીટી” કરવા માટે પુરતી જગ્યાની પડી ચુકી છે.”

સઘળાંની નજર સ્ટેલા તરફ ફરી અને મીઠું બુલ્બીલે એકવાર ફરીથી તેણીને સાક્ષીનાં પોજરામાં બોલાવી. લોર્ડ લેસલી તુરતજ તથ્યાર થયો, અને સ્ટેલા આગળની માફક તે પોજરાનો કતોરો પકડીને પાછી ધુજતી ઉભી.

“મીસ મોરગાન્ડ, તમે સોગંદ ઉપર કહો છો કે આ દાખડો તમારો છે?” બુલ્બીલે પુછ્યું.

“હા.” ધીમાં પણ ખુદલા અવાજે જવાબ મળ્યો.

“આ બોલ તમે છેલ્લાં ક્યારે દીડો હતો?”

“જે દીવશે હું ટાપુ ઉપરથી ઘસડાઈ ગયો, તે દીવશે સહવારે મેં આ દાખડો જોયો હતો. તે મારાં બીજાણાનાં તક્યા તળે હતો. આ દાખડો મારાં મમાંનો હતો, અને તેવલુ તેની ઘણીજ સંભાળ રાખતાં હતાં.” સ્ટેલા ધુજતે અવાજે બોલી.

“પણ તે બંધવાના સ્વાધીનમાં કેમ આવ્યો?”

“રાય, મારા ગયા પછી તુને એ મળીયો હતો?”

“મેં નાં કહ્યું કે તમે બંધવાને કાંઈ પણ સવાલ પુછી શકશો નહિ.” બુલ્બીલે સખતાઈથી બોલ્યો.

“તારા ગયા પછી મને એ દાખડો મળીયો હતો, અને મેં તે ઘણોજ સંભાળથી રાખ્યો હતો, કારણ હું જાણતો હતો કે આ તારી મતા છે” રાય બોલ્યો.

રાલફ તુચ્છકારથી હસ્યો, જાણે આંચજ કારણથી તે બંધવાનાં બદન ઉપરથી મળી આવ્યો હતો !

“એમાં શું છે તે તમે જાણો છો?”

“નહિ, મારાં મમાંએ એ દાખડો મારા હાથમાં કદી પણ

આવવા દીધો હતો નહિ. એક દીવશે તે અચાનક મારા હાથમાં આવ્યો, તેથી તેવણુ ધણાજ ચીરડાઈ ગયાં, અને મારી પાસેથી ઝુંટાવી લીધો.”

“કદાચ આ દાખડો તમારાં કોઈ સગાંનો હશે, અને તેવણુ તમારાં માતાને રાખવા આપ્યો હશે.”

“મારાં કોઈ પણ સગાં નથી, સાહેબ. હું રાથ સીવાય બીજાં કોઈને પણ ઓળખતી નથી.”

“મીસ મોરડાન્ટ, હું આ દાખડો ડિંધાડવાનો હકમ મુક્તવી રાખું છું” મેજસ્ટ્રેટ બોલ્યો “આ કેસને લગતી એમાંથી કાંઈ બાબત મને એ વીશે મને શક છે, અને તેથી એ પાછળ વધુ વખત ન રોકતાં. હું બીજા સાક્ષી લોડ લેસલીને બોલાઉં છું.”

લોડ લેસલી તે પંજરામાં દાખલ થયો, પણ તે અગાઉ તે સ્ટેક્કાને પોતાની જગ્યાએ પાછો બેસાડી આવ્યો હતો. રાથ તેને લંડનમાં સેસીલ હોટેલમાં મળ્યો હતો, અને ત્યાર પછી તેને લોડ લેસલીને, એક બદમાશનો ભોગ થઈ પડતાં કેવી રીતે ગયાવ્યો હતો, એ સઘળું જ્યારે તેણે જાહેર કર્યું, ત્યારે ધણાકોની લાગણી રાથ તરફ ખેંચાઈ ગઈ.

“તે એક જંગળી છે, અને તેને આ કામ કાંઈ પણ ઉમદા લાગણીથી ક્યું હોય એમ હું ધારતો નથી” રાત્રે એકઃએક ઉભો થતાં મત આપ્યું.

“હા સાહેબ, આ ઉપરથી બંધવો ગુસ્સામાન માણસ હોય એવું પુરવાર થાય છે” મી. લૉકે ટેકા આપ્યો.

પણ મી. બુલ્કીત તુરતજ ઉભો થયો.

“મારા લોડ આ કેસ માટે ઘણા મોટો મતફેર પડે છે, અને આપણા કામ માટે ઘણુંજ અવગણનું છે, કે આ કેસ સાથે સેહજ પણ સંબંધ ધરાવતી ચીજને નજીવી તરીકે પસાર કરવી

નહિ. બંધવાનાં બદન ઉપરથી આ દાખડો મળેલો હોવાથી, હું તે ઉખેડવાની તમને લલામણ કરું છું, અને હું ધારું કે એ વીશે મીસ મોરડાનટને કાંઈ પણ વાંધો હશે નહિ. મીસ મોરડાનટ તમે શું કહો છો ?” ખુલ્લપીતે સ્ટેજા તરફ ફરતાં પુછ્યું.

“ મારે કાંઈ પણ વાંધો નથી ” સ્ટેજાએ જવાબ આપ્યો.

મેજસ્ટ્રેટે તે દાખડો લીધો, તુરતજ તેની ઉપરનું સીઝ તોડવામાં આવ્યું, તેમાંથી કાગળનું એક ગોળ બંદળ સરી પડ્યું, અને મેજસ્ટ્રેટે તે કાગળ પોતાની નીચે બેઠેલા સોલીસીટરનાં કલાકને વાંચવા આપ્યું.

તે કલારકે આ કાગળની ધડી ઉખેડી, અને તે ઉપર એક ઝડપી નજર કરી. દરેક જણ હવે આ નવો ધડાકો સાંભળવા ઉંચે દમે બેઠું.

“ આ કાંઈ દસ્તાવેજ લાગેછ, મારા લોડ, અને તે મીસ મોરડાનટનાં સંબંધમાં કાંઈ અગત્યનો ખુલાસો રજુ કરે છે.”

“ વાંચો, વાંચો ” નાં પોકારો પછી શાંતી ફેલાતાં, કલારકે મોટે અવાજે આ દસ્તાવેજ નીચે પ્રમાણે વાંચવા માંડ્યો :—

“ આ દસ્તાવેજ મારી દીકરી સ્ટેજાને મારા મરણ બાદ વંચાવવો એવી મારી બાહેશ છે. તેની પોતાની તોળમ, પોતાનું ખર્ચ નામ, અને પોતાનાં બાપને માટે કાંઈ પણ જાણુતી નથી, અને જ્યાં સુધી હું આય ફાની જહાન છોડી જઈ, ત્યાં સુધી તેણીને આ નાપસદ બેગલતઝરી હકીકત જણાવવાને મારી છાતી ચાલતી નથી. તેણીનું નામ મોરડાનટ નથી, અને તેણીનાં ધારવા પ્રમાણે હું એક વીધવા નથી, પણ એક અવા નકામા અને નાતરસ આદમીની પરણેતર છું, કે જેનાથી મને મારાં એકપુરાં બચ્ચાં સાથે નાહસી જવાની ફરજ પડી છે. હું તને છુપાછુપ પરણી હતી, પણ લગન પછી ફક્ત એકજ મહીનામાં

મને માલમ પડ્યું કે મારો ધણી મને કાંઈ ખીજીને માટે તણ ગયો છે. પાછળથી મને માલમ પડ્યું કે આ ખીજી સ્ત્રીને તે પરણ્યો હતો, અને આ જીવતી બધરીપર ખીજી બધરી કરવાનો ગુનાહ ઓસ્ટ્રેલીયામાં બન્યો હતો. મેં મારો ગેર-ધનશાક્ર મુંગે મોહકે ખમ્યો છે, તેની સાંમે કાંઈ પણ પગળાં લીધા વગર મેં તેને જનો મુક્યો છે. આ ઉપરથી મારી બેટી સ્ટેલા જ્યારે ઉમરમાં આવશે, અને જ્યારે તેણી આગળ આ દસ્તાવેજ વાંચવામાં આવશે, ત્યારેજ તેણી સમજી શકશે, કે મેં તેણીનાં બાપનું નામ શા કારણથી તેણીને જણાવ્યું હતું નહિ, અને મને થયલા આ ઘાટકી ગેરધનશાક્રનો ભરમ મારી જાતીમાંજ દાખી રાખ્યો હતો. તેણીનેજ ખાતર મેં સઘળી આફતો ખમી છે, લેકાની નીંદા સાંભળી છે; એવું વીચારીને કે તે હજીજીખી પોતાનાં નહિ જનમેત્રાં બાલક તરફ રેહમ કરીને પાછો ફરશે. પણ નહિ, તે ગયો, અને સદાનો ગયો. આપણા ધર્મમાં એવું કહ્યું છે કે “કીનો લેવો એ ખુદાનાં હાથમાં છે,” અને તેથી હું પણ કીનાં માટે તેને ખુદાની દયા ઉપર છોડું છું. મારી બેટી હવે સમજી શકશે કે મને હંમેશાં બેચેન અને ઉદાશીત રેહવાનું એજ કારણ હતું, અને મોહતની તલબ કરવાની મારી એજ મતલબ હતી જ્યારે તેણી આ વાંચશે ત્યારે હું તો એક એવી ખુશનુમાં જગ્યાએ હોવશ, કે જ્યાં જીવતાંઓ કદીખી સતાવતાં નથી, અને ઠાકલાંઓને હંમેશની રાહત મળે છે. જો આ વાંચવા પછી તેણીનો બાપ જીવતો હોય તો જેમ મેં તેને માફ કીધો છે, તેમ તેણી પણ તેને માફ કરશે, એવું હું તેણીને ફરમાઉં છું; કારણ એક ગુનેહગાર કદીખી પશ્ચાતાપ ક્યારે વગર મરનો નથી, અને તેને પણ કદાચ પશ્ચા-તાપ કીધો હોય. આ દસ્તાવેજ સાથે હું મારાં લગનની સરટી-

શીફ્ટ સ્ટેલાનાં જનમની સરડીરીફ્ટ, અને તે ઉમાંત ખીખાં ચોક્કસ કાગળ્યાંઓ મુકું છું, કે જે મારી દીકરીને તેની કાયદા-પુર્વક ખેટી તરીકે પુરવાર કરવા મદદ કરી શકશે. જે જરૂર પડે તો તેણી પોતાના આપની મીલકત ઉપર પણ દાવો કરી શકશે, પણ હું તે તેણીની મુનસરી ઉપર છોડું છું. ખુદા તેણીનો નેગહ્યાન હોજો.”

તે કલાક થોડો વખત થોભ્યો. અને વળી પાછો તે આખી કાટ લોકોનાં ગણગણાતથી ગાળ રહી. સ્ટેલા એક પુટલાંની માફક લોડ લેસલીની આબુમાં રાથ તરફ જોતી સ્થીર બેઠી હતી.

“હયાં કાંઈ ઉમેરેલું છે, મારા લોડ” તે કલાક ખોલ્યો “પણ તે ઘણાજ ઝાંખા અને ઉતાવળા અક્ષરે લખાયેલું છે.”

એક સેહજ કોશિશ પછી તે કલાકે આગળ વાંચવા માંડ્યું.

“મેં એક અમ્મવચ્ચ જેવી શોધ કરી છે. આ ટાપુ ઉપર હમુને બચાવનાર એક જવાન રહે છે, તેનું નામ રાથ રેન છે, અને તે મારી દીકરીનાં કેહવા પ્રમાણે લગભગ પોતાનાં જનમથીજ તેનાં આપ સાથે હયાં રહે છે. ગઈ રાતે જે ઝુપડાંમાં હમે રહીયે છાએ, ત્યાં થોડીક ચોપડી ગોઠવતાં મારી નજરે એક આમડાંનો કાઠજો પડ્યો. તે સ્પ્રીંગનો હતો, અને તે ઉંઘાડતાં તેમાંથી એક છામી અને કાગળ——”

“આ લખાણ હયાં એકાએક અટકી ગયું છે, મારા લોડ” તે કલાક ખોલ્યો.

રાથે આ લખાણનો છેલ્લો ભાગ ઘણાજ ખ્યાલથી સાંભળ્યો હતો, પણ તે કાંઈ બોલે તે અગાઉ પેલા કલાકે તે બંડલ-માંથી થોડાંક કાગળ્યાં બહાર ખેંચી કહાડ્યાં.

“આ દસ્તાવેજમાં જણાવેલી સરડીરીફ્ટ છે” તે મેજસ્ટ્રેટને આપતાં ખોલ્યો.

મેજસ્ટ્રેટે તે લીધી, અને પોતાની સાંમે ધરી.

“આ હુસી ફીંગ અને રૉબર્ટ પરસીવલ નાં લગ-
ગની સરટીરીકેટ છે.” તે ધીમેથી બોલ્યો.

એક જબરદસ્ત પોકારથી તે આખી કોર્ટ ગાજી રહી.
રાલફ એકદમ ખડો થયો હતો.

“તદન જુડ્જુ” છે” તેણે બરાડ મારી “મારા પીતા
આ સ્ત્રી સાથે કદીખી પરણ્યા હતા નહિ. આ એક “ફાર-
જરી” છે.

પણ મેજસ્ટ્રેટે તેને બેસી જવા ફરમાવ્યું.

“આ લગન ૧૮૭૬ નાં સાલમાં ખીજી જુલાઈને દીવશે
લંડનમાં સેન્ટ જેમ્સનાં દેવળમાં થયાં હતાં, અને તેના સાક્ષીઓ
હેનરી કોવેનટ્રી અને વીલયમ વરકલી છે.

જબરા બડબડાત સાથે હવે સમજીું લોક વરકલી તરફ
ફર્યું. પણ તે પોતાનાં આગળાં વટી દાધી તેકરીને રાલફ તરફ
બેતો, જાણે ત્યાં કાંઈ પણ અસાધારણું બનતું ન હોય એવી
રીતે થડ કલેજે બેઠો હતો.

“સ્ટેન્ડા પરસીવલનાં જનમની સર્ટીફીકેટ ૧૮૭૭ નાં
સાલમાં લખાઈ છે, અને તેણીને રૉબર્ટ પરસીવલની હકદાર
બેટી તરીકે ઓળખવામાં આવી છે.”

આખી કોર્ટમાં એવો તો જબરદસ્ત ઘોઘાટ થઈ રહ્યો,
કે ગમે એવા જોરથી પણ “આરડર-આરડર” પોકારો થતાં
તે ગડબડ ધીમી પડી નહિ. આહ, હમણા તેઓની વચ્ચે રૉબર્ટ
પરસીવલની હકદાર બેટી બેઠી હતી, અને એજ રૉબર્ટ પરસી-
વલ પોતાનાં ખીજાં લગણુથી, હમણાનાં રાલફ અરલ ઓફ
રેતનનો બાપ થતો હતો ! ત્યારે સ્ટેન્ડા અને રાલફ બંને સાવકાં
બાઈ બેઠન હતાં !

પણ મીંઝુ પીત મુગો ખેતી શક્યો નહિ. પોતાનાં કચ્છળીયાળા ગાલ ઉપર એ રાતાં ધાભાં સાથે તે બોલવા ખડો થયો, કારણ આ સરડીશીકેટનો પુરો અર્થ તે સમજી ગયો હતો. અને જો કે તે રાલફને ચાહતો હતો નહિ, તો પણ તેનાં બચાવમાં બોલી ઉઠ્યો.

“ મારા લોડ, હું આ સાંમે વાંધો ઉઠાઉં છું અને——”

પણ મેજસ્ટ્રેટ તેને વધુ બોલતો અટકાવ્યો.

“ આ કેસમાં એક નવું ગુન્યવણુ લયું વળું ઉમેરાયું છે, અને તે માટે વીચાર કરવા, હું આ કેટ આવતી કાલ ઉપર મુક્તવી રાખું છું.”

આ હુકમ દરેક જણને આવકારદાયક થઈ પડ્યો. તુરંતજ રાયને ત્યાંથી ખસેડવામાં આવ્યો, મેજસ્ટ્રેટ અને બીજા આનન્દી મેજસ્ટ્રેટ ત્યાંથી ચાલતા થયા અને અત્યંત આતુરતાથી લોકોનું ટોળું વાત કરતું બહાર ધસી ગયું. સ્ટેજા કે જે રાયને પાછી મળવાની ફાકટની આશામાં ઉભી થઈ હતી, તેણી હમણા લેસલી, એડવર્ડ અને મુક્તપીત તરફ આતુરતાથી જોતી હતી.

“ તેણીને ધરે લઈ જા, સીસ ” લોડ લેસલીએ પોતાની બેઠનને કહ્યું “ હું હમણા તમારી પાછળ આઉં છું.”

સ્ટેજા અને સીસીલયા ગયા પછી, આ ત્રણે જણાં એકબીજાંને ટીકતાં ઉભાં.

“ બાઈ જોવ ” એડવર્ડ બોલ્યો “ જો આ દસ્તાવેજ અને સર્ટીફિકેટ ખરી હોય, જો તેણી રોબર્ટ પરસીવલની હકદાર દીકરી હોય, તો તેણી “ રેતન ” નાં ખેતાબની તો નહિ, પણ કાંઈ નહિ તો રેતન મીલકતની વારસ બની છે.”

“ હું એ ખીશે તમારી સાથે વાદવીવાદ ચલાવવા માંગતો

નથી” બુઝપીત ખભાં ચઢાવીને બોલ્યો “મારું કુલ લોડ રેતન—”

“લોડ રેતન!” લેસલી બોલ્યો “જે આ બીજું લગન કાયદાપુર્વક ન હોય, અને આ દસ્તાવેજમાં જણાવ્યા પ્રમાણે મીસ મોરડાનટનાં માતાનાં લગન પછીજ થોડો વખત રહીને આ બીજાં લગન થયાં હોય. તો—તો હાલનો રાલફ કાંઈ લોડ રેતન નહી, પણ—પણ—”

અને લોડ લેસલીને આ વાક્ય પુરો કરવાની કાંઈ જરૂર હતી નહિ.

“ગુડ નાઇટ” મી. બુઝપીત બોલ્યો “મને મારાં કુલને મલવાનું છે.”

“ક્યાં?”

“બંનેને” બુઝપીતે તાણો માર્યો, અને ત્યાર પછી ત્યાંથી ધસારાખંધ ચાલી ગયો.

“આંચ બુઢો આપણે જાણીએજ તેનાં કરતાં કાંઈ વધુ સમજે છે” બુઝપીતનાં ગયા પછી એડવર્ડ બોલ્યો “હા, મેં એવલુનાં એહરા ઉપર હમણાં કાંઈ અમયમ જેવી લાગણી જોઈ છે, અને મને લાગેજ, કે હવે થોડા વખતમાં એ કાંઈ નવું જીનું કરી દેખાડશે ખરો.”

“રેતન ગેરકાયદાસર?” લોડ લેસલી બોલ્યો “ત્યારે ખરો લોડ રેતન કોણ છે?”

“ખુદા ખબર” એડવર્ડ બોલ્યો “જ્યાં સુધી મારો દોસ્ત “નાટ ગીલ્ટી” જાહેર ન થાય, ત્યાં સુધી બીજી બાબતો ઉપર ધ્યાણ આપવાનું મારે માટે અશકત છે.”

પ્રકરણ ૪૩ મું.

રાલફ પોતાનાં ગોઠ્યાઓ સાથે તે કોર્ટનાં એક નાનાં ઓરડામાં દાખલ થયો. સાંજ પડી ગયતી હોવાથી હવે બતી થઈ હતી, અને રાલફ બનતાં સુધી પોતાનો એકરો છુપાવતો તે ઓરડામાં આવીને એક ખુણામાં બેઠો હતો. પોતાનાં બાપનાં લગનની તારીખ તેને યાદ હતી, તે એ બુનયાદ હતો, એ તે સારી રીતે સમજતો હતો, અને હવે તે અરલ ઓફ રેતન નહિ, પણ એક કંગાળ નામ વગરનો ભીખારી હતો, એ સમજવા પછી તેને આશા રાખી, કે તેની સાથનાં બાળ ઉમરાવો એક પછી એક તેની આગળથી ખરી જશે.

પણ નહિ, તેને પોતાની ગણતરીમાં ઠાપ ખાંધી, તેઓ સંવળા ઉંચ તોખમનાં ગ્રહસ્થો હતા, અને ગ્રહસ્થો એક પડેલા માણસની પડખે રહેવાને કદીપણ ચુકતા નથી, ખસુસ કરીને જ્યારે તેઓનો દોસ્ત પોતાનાં કાંઈપણ વાંક વગર પડી ભાંગ્યો હોય.

તેથી કોર્ટ ઉઠતાં જ્યારે લોર્ડ હેથરલી, લોર્ડ પેરોડોલ, ડુક ઓફ દેવનશાયર વગેરે રાલફની આસપાસ તેને સંધ્યારો અને દીલાસો દેવા ફરી વળ્યા, ત્યારે રાલફ કાંઈ થોડો અજાણ્ય થયો નહિ.

“આ કેસ અજ્ઞેયખીથી ભરપુર છે, રાલફ” લોર્ડ હેથરલી ગંભીર પણ ખુદ્દા અવાજે બોલ્યો “તું કાંઈ શીકર નાં કર એ વધન તો વાટી જશે.”

“બરાબર છે” લોર્ડ પેરોડોલ રાલફનાં ખભા ઉપર હાથ મુકતાં બોલ્યો “રેતન, ખરું કહું તો મને આ કેસ હું જાણે નાટક જેતો હોઉં એવો લાગેછ. ધીરજ ધર બેરાદર, દુન્યાં અજાણ્યખીથી ભરપુર છે.”

“ અને દુન્યામાં ફેટલાક એવા હોય છે, કે જે ખીજની ચઢતી નહિ જોઈ શકવાથી, તેને તોડી પાડવા દગો ફટકો અજમાવે છે.” ડયુક બોલ્યો.

રાલફે તેઓ સઘળા ગમ નજર કરી જો તેને જગે કાંઈ ખીજો હતો તો ઉપકાર અને હેશાનથી તે લજવાઈ ગયો હતો, પણ નહિ ઉપકારનું ઝાડ કાંઈ સઘળી જમીન ઉપર ઉગતું નથી.

“ થેંક્યુ ” તે આખરે બોલ્યો “ હું સેહજ પણ ખીહતો નથી.” “અલખત આ એક “ફારજરી” છે, અને જોકે ઘડીલર તે મને સતાવશે ખરી, તોપણ છેવટે હું મારો હક પાછો પુરવાર કરીશ.”

“ અલખત અલખત ” સઘળા એક અવાજે બોલ્યા.

રાલફે પોતાનાં કપાલ ઉપર હાથ ફેરવીને હસવાની કાશેશ કરી. પણ તેટલાં લોડ હેથરલી તેને ઓરડાની બહાર ધસડી ગયો.

“ આપણી ગાડી ખોટી થાયછ, રાલફ ” તે બોલ્યો.

રાલફે મુંઝે મોહડે તેની સાથે ચાલવા માંડ્યું. લોકોનાં ટોળાંમાંથી પસાર થનાં રાલફે વરકલીને મીઠાં શીત દીતેકતીવ સાથે વાત કરતાં દીઠો. તુરતજ તેને ઇશારત કરી જેના જવાબમાં વરકલીએ પોતાનું દોડું ધુણાવ્યું.

“ મામલો ઘણોજ ખારીક થઈ ગયોછ રાલફ ” તેઓ ગાડીમાં બેઠા પછી લોડ હેથરલી બોલ્યો “ અલખત પેલી સરનીફેકત ઉપર લગણની તારીખ ખોટી છે—”

“ હાસ્તો ” રાલફ તુરતજ બોલ્યો એ “ તારીખ સાથે કાંઈ ચેડાં કાડવામાં આવ્યાં છે. અને મારાં મમાં આ સ્ત્રીની આગળ મારા પીતાને પરણ્યાં હતાં, ત્યારે શું મીઠાં બુલપીતે અમથોજ મારો હક સ્વીકાર્યો કે ? ”

“અને તેથીજ હવે આપણને હિંમતથી કામ લઇને આ દાવાને જલદી દાખી દેવો જોઇયે. પણ કેવો દાવો. આહ, આપ છોકરી રટલા તારી સાવકી બહેન હોય તો !”

રાલફે કાંઇ સોગંદ ખાધા.

“બહેન !” તે તુચ્છકારથી બોલ્યો. “અરે એ તો બેન્ગની ખસેલી, હલકામાં વસેલી, બદીમાં ફસેલી, એક ઠગારી દુકતી છે. મારી સામે આ સઘળું તેણીનું કાવતરું છે. જરા ઉભા તો રહો. પેહેલ્લાં આપણે આ તેણીનાં કેહવાતા દોસ્તને તેનાં લાયક ફેજે પુગાડીને પછી આપણે તેણીનો પણ નીકાલ કરી નાખશું. પણ હેથરલી, તમે મેરીને એ વીશે કાંઇપણ જણાવશો નહિ.”

“નહિ, નહિ, તેણી આ નાપસંદ બાબદ નહિ જાણે તેની હું પુરતી સંભાળ રાખીશ.”

તેઓ રેતન-હોલ નજદીક આવી પુગ્યા હતા, અને રાલફ બોલ્યો.

“હું હવે રજા લઇશ, હેથરલી, સાહેબજી.”

“સાહેબજી” અને ત્યાર પછી લોડ હેથરલી પોતાને ઘરે જવા આગળ વધ્યો.

રાલફ લહડતી હાલતમાં રેતન-હોલની સીડી તરફ ગયો. પારકીન્સ દરવાજા આગળ તેને માટે ખોટી થતો હતો, અને પોતાનું બોનું તદ્દપાર કરવાનો એક ઝડપી હુકમ આપીને, રાલફ સીધો પોતાનાં “ગોફા” માં દાખલ થયો, અને અલગત સીધો બેનડીની બાટલી તરફ ફરીયો.

હવે શું કરવું ? આ સવાલ તે વારંવાર પોતાને પુછતો હતો. એક વેળા તેને કેઠે નાહસી જઇને પોતાની સલામતીનો વીચાર કર્યો. પણ પેલા શરામનું ખાનું ખરાબ થાય, તે તેની

ધુંધ મગજે ચઢતાં, રાલકને પાછી હીમત આવી, અને હવે “મરવું યા મારવું” નો નીચમ અખત્યાર કરવાને તેણે નીચપ ક્યો. એકાએક બારણું ઠોકાતાં તેનાં વીચારમાં ખલલ પડી. ટેકાને માટે તેને પોતાની ખુસ્તી પકડી લીધી, પણ તે કાણ હતો તેની યાદ થતાં તેને બારણું ઉઘાડ્યું, અને મીં વરકલી તે બોરડામાં દાખલ થયો.

“તમે મને મલવા માંગોછ?” તેણે તુરતજ પુછ્યું.

વરકલીનાં બોલવામાં, રાલકને “મારા લોડ” ની ગેર-હાજરી તુરતજ માલમ પડી, અને તેને પોતાને હોથ કરડ્યો.

“હા” રાલક બોલ્યો “મારા પીતા માટે તું જે મને ધમકી આપતો હતો તે હવે હું સમજું છું. બોલ વરકલી, હવે તારી પોતાની સલામતી માટે મારી આગળ સઘળો ખરો ખુલાસો કરી દે, નહિ તો હું તુંને હયાંથી જીવતો છોડીશ નહિ.”

વરકલીએ એક જખરદસ્ત બગાસું ખાધું.

“સખત પગલાં લેવાની કાંઈ પણ જરૂર નથી. મીં બેની-સ્તર” તે થડે કલેજે બોલ્યો “તમે હવે સઘળું જાણો છો. હા, હું તમારા પીતાનાં લગણનો સાક્ષી હતો.”

“કીયાં-કીયાં લગન?”

“લગનમાં થયેલાં તેનાં પેહેલાં લગન. અને અખયમ જેવું તો એ છે કે આ લગન પછી ફક્ત મહીનાં દીવસમાં તે તમારાં માતા સાથે બોરડેલીયામાં પાછો પરણ્યો હતો. ગરીબ બીચારો. જ્યારે તે દારૂની ઝુમ્માં હતો, ત્યારે આ સઘળું તેણે મને કહી દીધું હતું.”

“ત્યારે મ-મારાં મર્મા—હું-હું——”

“તમે તો આ બીજાં લગનની પણ વરણ દીવસ બગાડી

જનમ્યા હતા, અને તેથી તમે કાંઈપણ રીતે રાખટ પરસીવલનાં હકદાર બેટા નથી. તમે સમજેછ કેની, મારા લોડ ? ” વરકલીએ તાણો માર્યો.

“ ત્યારે-ત્યારે હું અરણ ઓફ રેતન—”

“ નહિજ તો .”

“ ચંદાળ, બદમાશ—”

“ તમારા પીતા ! ” વરકલી તેને વધુ બોલતાં અટકાવીને પોતાની આંગળી નાંક આગળ ધરતાં બોલ્યો “ તમારા મરહુમ અશરાફ પીતાને કાંઈ પણ ગાળ દેશો નહિ. ”

રાલફ તે ઓરડામાં આમતેમ ઝડપથી ફરવા લાગ્યો.

“ હવે હું શું કરું, વરકલી ? ” તે એકાએક અટકી પડતાં બોલ્યો.

“ શું કરે વળી નાહશી જવ ” તેને સુચવ્યું “ પણ હવે એ સઘળી બાબદ સાથે મને કામ નથી. જેણે હું ચાહતો હતો, તે તો—” વરકલી વધુ બોલી શક્યો નહિ “ હવે તો હું આ ગુનેહગારને ફાંસીને લાકડે લતકેલો જોવાજ શુરું છું. ”

“ તે લુચ્છાનાં ગુનાહ માટે કાંઈપણ શક નથી, તેની સાંમેની જબાની—”

“ હા, પણ કેટલે તેની તરફેણમાં દેખાયછ. ” વરકલી એક નીસાસા સાથે બોલ્યો.

“ કાંઈ નહિ, હું તેની તરફેણમાં નથી ” રાલફ બોલ્યો “ જો વરકલી, તું મને મદદ કર, અને ત્યાર પછી હું આ બંધવાને ફાંસીને લાકડે ચઢાવાની જોખમદારી મારે માથે લઉં છું. ”

“ કેવી રીતે ? ”

“ કેટલે સામે એમ કેહજે કે આ દસ્તાવેજ ખોટો છે. અને તે પેહેલેલા લગન મારા પીતાનાં બીજા લગનની એક મહીનો પછીજ—”

“છત-છત. ફાકત. સેંટ જેમસનાં દેવળમાં તે લગનની રેજીસ્ટર નોંધ પડી છે.”

રાલફ ફગળાઈ ગયો.

“ત્યારે તું મને શું સલાહ આપેછ? જે વરકલી મને મદદ કર. તારા સીવાય હવે માત્ર બીજું કંઈ નથી.”

“નાહસી જીવ, માગ લોડ નાહસી જીવ. આપ તીજે-રીનીન્યાવી તમારી પાસે છે, અને બને એટલી નોટો અને ઝવેરાત લઈને——”

“મેરી-મેરી !”

“મેરીને જીતતાં તમારા હાથમાં પડશે બેડી, તેણીને નાંખો જાહનમમાં.”

“નહિ નહિ, વરકલી નહિ. જે હમણા તું મને તેણીની સાથે પરણાવી આપે, તો હું મારી દોલતનો અર્ધો ભાગ તુને આપીને, તેણીની સાથે સદાને માટે કેટલું દુરદરાજ નીકળી જઈ.”

“દોલતની મને હવે કાંઈપણ પરવાહ નથી” વરકલીને અવાજ બદલાઈ જતાં બોલ્યો. “જે ચેરાગ મારે માટે બળતો હતો, તે ચેરાગ હવે શુભ થયો છે. તેણીને માટેજ મેં તમારી પાસેથી “રોઝ કાટેજ” માંગ્યું હતું, અને હવે તેણીને ખાતરજ હું તે કીરતાર પાસે મારો કીનો માંગું છું.” વરકલી હવામાં મુકકી ધ્રુમાવતાં બોલ્યો.

રાલફ ધ્રુજતો હતો.

“મારે હવે બુલ્લપીત આગળ જઈને સઘળો ખુલાસો માંગવો જોઈયે” તે બોલ્યો.

વરકલી બારણા આગળ જતાં અટકી પડ્યો.

“દુન્યાનાં હવે સઘળા બુલ્લપીતો, પેલી છોકરીને આ ખેતામ અને મીલકતની વારસ બનતી અટકારી શકશે નહિ.

મારું માનો મારા લોડ અને હજુલુખી નાહસવાની આ ટક ચુકશે નહિ.”

રાલફે વરકલીને તે ખારણું ઉઘાડીને બહાર જતાં જોયો. અને ત્યારપછી એક આરમ ચેંગ ઉપર ફસડાઈ પડીને તે આ સદલાહ ઉપર વીચાર કરવા લાગ્યો.

નાહસવું ! અરે નહિ. કોઈને ખાતર નહીં તો ફક્ત મેરીનેજ ખાતર તે હયાં રહેશે, અને છેવટ સુધી પોતાનાં કીસમતની સામે થશે.

આખરે તેને ઉંઘતો ઝોકો આવ્યો, અને પોરદયાનાં પેહેલાં કીરણની મદદથી જોતાં તે હજુલુખી પોતાની ખુરસી ઉપર તદ્દન રીકકા ચેહરે પડેલો માત્રમ પડતો હતો. અને જ્યારે તે દીવશે કોર્ટ પાછી બેઠી, ત્યારે લોડ હેથરલીની પાછળ તેનો ઉજળો સપ ચેહરો જોઈને ઘણાકોએ અજ્ઞયખીથી દાંતમાં આંગળાં પકડ્યાં.

આજે લોકોનું ટોળું અસાધારણ ચુપ હતું, કારણ જે ઉપરાસાપરી ધડાકા આગળે દીવશે થયા હતા, તે સવગાનું શું પરીણામ આવશે, તે જાણવા તેઓ ઉંચા દમે ચુપ બેઠાં હતાં. સ્ટેલા જ્યારે લેસલીઓની સાથે કોર્ટમાં હાજર થઈ, ત્યારે સેહજ બમડાત સીવાય ત્યાં બીજું કાંઈપણ માત્રમ પડ્યું નહિ. અને જ્યારે છેવટે રાયને તેનાં પીંજરામાં લાવવામાં આવ્યો, ત્યારે આજની તેની સરજત ઉપર દરેક જણ મનમાં અટકલ કરવા લાગ્યું.

મી० બુલપીને કોર્ટનાં કામકાજની શરૂઆત કરી.

“મારા લોડ” તે મેજિસ્ટ્રેટ તરફ ફરતાં બોલ્યો.

“ચોક્કસ કારણો—કે જે હમણા તમને જણાવામાં આવશે— તે કારણોને લીધે હું આ કેસમાંથી મુક્ત થાઉં છું અને મારી જગ્યા લંડનનાં સડિથી જાણીતા સોલીસીટર મી० ગ્રામને સોપું છું.”

અને જ્યારે તે જાણીતો સોલીસીટર ખડો થયો, ત્યારે અજાણીથી સઘળાં તેને જોવા લાગ્યાં, કારણ મીં બુલપીતે તેને તાર કરીને બોલાવ્યો હતો અને લગભગ આખી રાત તેની સાથે આ કેસ બાબદ તકરાર ચલાવી હતી, એવું કાંઈને પણ ખબર હતું નહિ.

એક સુંદર “ બાઉ ” સાથે તે નામીયો સોલીસીટર મીં બુલપીતની જગ્યાપર આવ્યો.

“ આ કેસમાં કાંઈ પણ વધુ કરવા અગાઉ હું તમો નામદારનું ધ્યાણ ખેંચવાની રજા લઉં છું કે શુનાહનાં દસ્તાવેજ ઉપર બંધવાનું ખોટું નામ લખવામાં આવ્યું છે.”

આ શબ્દો એટલા તો ધીમેથી બોલાયા હતા કે એક પળ તે શું કેહવા માંગતો હતો તે કાંઈ પણ સમજી શક્યું નહિ. રાત્ર આ નામીયા સોલીસીટર તરફ જોવા લાગ્યો, અને ત્યાર પછી ઢોલે સ્ટેલા અને એડવર્ડ તરફ ઇતેજારીથી નજર ફેરવી.

“ ત્યારે બંધવાનું ખરું નામ શું છે ? ” મેજસ્ટ્રેટ પુછ્યું.

મીં આમે પોતાની તેબલ નીચેથી એક ચામડાનો કાથળો ખેંચી કહાડ્યો, અને તે ઉઘાડીને આગળના જેટલીજ શાંતીથી બોલ્યો.

“ રાત્ર પરસીવલ મારા લોડ——રાત્ર પરસીવલ, અરલ એન્ડ રેતન.”

એક પલ ત્યાં અત્યંત ચુપકીદી ફેલાઈ અને જ્યારે લોકોને આ શબ્દોનો ખરો અર્થ સમજ પડ્યો. ત્યારે એકવાર ફરીથી ગોયા તે આખા કોર્ટને ધરતીકંપનો આંચકો લાગ્યો. સ્ટેલાએ એક ચીસ પાડી, અને પોતાની પાસે બેઠેલી લેડી સીસીસ્યાનો હાથ પકડી લીધો.

“ શું ? ” મેજસ્ટ્રેટ બોલ્યો (“ ચુપ બેસો રાત્ર ”)

કારણ તે એક ઝટકે ઉભો થયો હતો, અને ધણાજ ગુસ્સાથી કાંઈ બોલવા જતો હતો, પણ લોડ હેઠરલીએ તેને તુરતજ બેસાડો દીધો. “તમે શું બોલ્યા” મેજસ્ટ્રેટ પાછું પુછ્યું “નહિ એમ કદી બની શકેજ નહિ.”

મીં. આમે ગંભીરતાથી દોડું ધુણાવ્યું.

“હું તમારી અગત્યથી સમજી શકું છું, મારા લોડ તે બોલ્યો “પણ એ માટે હું જોખમદાર છું. મારાં કુલની ઓળખ માટે મારી પાસ પુરતા પુરાવા છે.”

કોર્ટની શાંતીમાં મજબુત લંગાણ પડ્યું. “ઓરદર-ઓરદર” નાં પોકારો નીશફળ ગયા, અને તે આખી કોર્ટમાં એક મઠી બજાર જેવો ધોધાટ મચી રહ્યો.

પાછી શાંતી ફેલાતાં મેજસ્ટ્રેટ બોલ્યો.

“મીં. આમ, તમે એક ધણો ગંભીર દાવો કરો છો અને તેનાં પુરાવામાં તમારે કાંઈ સધ્ધર કારણ આપવાં જોઈએ.”

“હું તૈયાર છું, મારા લોડ” તે એક ખંખાર સાથે બોલ્યો “તમારી સામે ઉભેલો બંધવો “રેતન” છે. એ માટે મારી પાસે કેટલાક પુરાવા છે. બંધવાનો ચેહરો મરહુમ છેલ્લા લોડ રેતનને, અને હમણાનાં લોડ રેતનને ધણાજ મળતો આવે છે, અને લેડી રેતન—આ કેસમાં જબાની આપી ગયલાં મીસ સ્ટેલા પરસીવલનાં માતા, કે જેવણ પેલા ટાપુ ઉપર ગુજર પામ્યાં હતાં—તેવણ પોતાનાં દસ્તાવેજમાં તેને ઓળખવાનો જે ઇશારો કર્યો છે, એ સઘળું મારાં કુલની તરફેણમાં જોય છે. મારી પાસે તેનાં પીતાનાં લગનની અને બંધવાનાં જનમની સરતીશીકટ છે, કે જે મને આએ ચામડાંનાં કોઠણામાંથી મળી આવી છે, જે કોઠણો લેડી રેતનને જોયો હતો, અને તે બંધવો પોતાની સાથે તે ટાપુ ઉપરથી હયાં લાવ્યો છે. આ ઉપરથી

તમે નામદારની ખાત્રી થશે કે આપણી સાંમે ઉભેલો બંધવો “ રેતન ” નો ખેતાબ, દોલત અને મીલકતનો ખરો હકદાર વારસ છે બંધવો બીજા, યાને વચલા ભાઈ હેરોલ્ડ પરસીવલનો ખેટો છે, કે જે પોતાની ધણીયાણીને લગતા ધણાજ કમનશીબ સંજોગ વચ્ચે, પોતાનાં વડા ભાઈ ટકુદર પરસીવલ, તે મરહુમ લોડ રેતન, સાથે મરાયો હતો, અને ત્યાર પછી પોતાનાં બાળક ખેટાને લઈને ઇંગ્લેન્ડ છોડી દેશપાર ગયો હતો. તેઓની સ્ટીમર “ જ્યોરજીયા ” કુખી ગઈ, પણ સારે નશીમે આ બાપ-ખેટા બચી ગયા, અને તેઓ વાંકુવરનાં ટાપુનાં પશ્ચીમ છેડા તરફ ધસડાઈ આવ્યા. મીઠ હેરોલ્ડ પરસીવલે પોતાની આખી જીંદગી આયજ ટાપુ ઉપર ગુજરી હતી, અને તેવણે બંધવાને એક સ્ત્રી સાંમે ધણીજ ગંભીર ચેતવણી આપી હતી, તેનું કારણ પોતાનાં બાળમાં બનેલો પોતાની ધણીયાણી વીશે, તે નાખુશ બનાવને આભારી છે. મરતી વેળાએ પણ તેવણે પોતાનાં ખેટાને, તેનું ખરું નામ અને ખેતાબથી અંગણુ રાખ્યો હતો. બીજો પુરાવો, મારા લોડ બંધવા પાસેથી મળી આવેલી જીનીનો છે. આ જીરી કોર્ટમાં હાજર કરતાં તેની ઉપર “ H. P. ” એ બે અક્ષરની ખનીશયલો જોવામાં આવી હતી. આ ખનીશીયલ તે કાંઈજ નહિ પણ હેરોલ્ડ પરસીવલની છે, અને તે ઉપરથી, તેમજ તમારી સાંમે પડેલી આ સરતીશીકેટ ઉપરયા તમને માલમ પડશે, કે બંધવો રેતન ખેતાબ અને મીલકતનો ખરો હકદાર દાવદાર અને વારસ છે.”

રાલફ એક કુદકા સાથે પાછો પોતાની ખેઠક ઉપરથી ઉભો થયો હતો. તે હવે સેહજ પણ શીકેલો હતો નહિ, પણ બાળી નાંખે એવા ગુસ્સાથી તે એટલો તો તપી ગયો હતો, કે ધડીભર તેનાં બેજાંની નેસ પણ તુટી જવાનો સંભવ હતો.

“ જુદું—તદન હડહડતું બોલતાન છે. મારી સામે આ લોકો દગો રમેજ, કાવત્રાં રચાયજ,” તેને બરાડ મારી.

લોડું હેથરલીએ એક પાંદડાં મીસાલ ધુજતો તેનો હાથ પકડી લીધો.

“ ખુદાને ખાતર બેસી જા, રાલક. ચીરકાવાને માટે આ જગ્યા તેમજ સમો નથી.”

રાલક પાછો બેસી ગયો. અને પોતાની લોહીથી ભરેલી આંખો મીઠા આમ તરફ ટાંકી.

“કોર્ટ તમારી અરજ સ્વીકારે છે.” મેજસ્ટ્રેટ બોલ્યો.
“ જોકે એ માટે આપણને હજુ ધણું કરવાનું છે. છતાં હાલ-તુરત તમે કહો છો તે નામે બંધવાને ઓળખવાને માટે વાદ રાખજો કે તમે પોતે જોમખદાર છો.”

મીઠા આમે દોકું નમાવ્યું.

“ હવે હું મીઠા રીચર્ડ ગ્રીન દીતેકતીવને બોલાઉં છું.”

તે દીતેકતીવ લોકોનાં ટોળાંમાંથી મુશકેલીથી પોતાનો રસ્તો કાપતો સાક્ષીનાં પીંજરામાં આવી બિઠો. તે ઘણો ડિસકે-રાયલો દીસ્તો હતો. તેનાં હાથમાં એક કાગળ પકડેલું હતું, અને રાખેતાનાં સોગંદ લીધા પછી તે ધીમાં અવાજે બોલ્યો.

“ મારું નામ રીચર્ડ ગ્રીન છે. હું દીતેકતીવ ખાતાંની વડો છું. અને આ કેસ મારા હાથમાં સોંપવામાં આવ્યો હતો.”

“તમે બંધવાની સામે સાક્ષી આપો છો?” મીઠા આમે પુછ્યું.

“ નહિ સાહેબ.”

સઘળાં અજાયબીથી ચોંક્યાં.

“ ત્યારે તમે બંધવા સામે મુકેલો આરોપ પાછો ખેંચી લેજો છો?”

“ હા, સાહેબ.”

“કાંય ?” મેજસ્ટ્રેટ પુછ્યું.

“મને ચોકકસ ખબર મળી છે. મારા લોડ અને તે ઉપરથી હું બંધવાને ગુનેહગાર ધારતો નથી. મારા લોડ મેં મરનાર સ્ત્રીનાં ધણીનું નામ શોધી કહાડ્યું છે. મને તેણીનાં જીનાં પોશાકમાંથી તેણીનાં લગનની સરતીરીકેટ મળી છે. અને તે ઉપરથી——” પણ તે વધુ બોલી શક્યો નહિ. ઓનરરી મેજસ્ટ્રેટની હારમાંથી એક જણ એકાએક ખડો થયો હતો. તે રાલફ હતો.

“હું સીક છું. મને જવા દો—પાણી—હવા” તે બોલી ઉઠ્યો.

મી० મીન તે સામે કાંઈ વાંધો ઉઠાવા જતો હતો, પણ તે અગાઉ રાલફ તે દીવાનખાનાંમાંથી બહાર પડી ચુક્યો હતો.

તે પાછો આવશે એવી આશામાં દરેક જણ ત્યાંજ બેસી રહ્યું, અને મી० મીને પોતાની જખાની આગળ ચલાવી.

“હા, મેં મરનાર સ્ત્રીનાં ધણીનું નામ શોધી કહાડ્યું છે, અને તે નામ, મારા લોડ, બેનીસ્તર, રાલફ બેનીસ્તર છે.”

એક બીજી ચીચયારીથી તે આખી કેટ ગાજી રહી. તે વરકંઠી હતો.

“બેનીસ્તર” તેણે ધ્રુમ પાડી “બેનીસ્તર ! હું તેને ઓળખું છું. તે લોડ રેતન છે. દોડો પકડો તેણી તેનાંજ ખેતરમાં મળી આવી છે, હું તેને લંડનમાં મળ્યો હતો, અને તેનું આગલું નામ બેનીસ્તર છે, એવી મારી ખત્રી છે.”

બે સીપાઇઓએ તેને પકડીને બેસાડી દીધો, અને મી० મીને પાછું આગળ ચલાવ્યું.

“મેં આ બેનીસ્તર પરણ્યા પછી, તેની જાંદગીની હમ-જાજ લંડનમાં પુછપરછ કરી છે, અને તે ઉપરથી મને માલમ

પડ્યું, કે તે પોતાની જીને તજી આવીને આ ઉમરાવપદનો દાવો કરવામાં ફતેહમંદ નીવડ્યો હતો અને——”

તે વધુ બોલી શક્યો નહિ. જખરા મોટા ઘડાકા સાથે લોકોનું ટોળું વીખેરાઈ જઈને આખી કોર્ટમાં ફરી વળ્યું. એક ચીચયારી સાથે સ્ટેલા પોતાનાં હાથ લંબાવીને રાથ તરફ ધસી ગઈ, અને હવે કોઈએ પણ તેણીને અટકાવી નહી.

“ રાથ-રાથ. ”

રાથે વાંકા વળીને તેણીનો હાથ પકડ્યો.

“ સ્ટેલા, સ્ટેલા, તું ના ખીલ-ના ધુજ. સત્યતાની આખરે ફતેહ થઈશ. સ્ટેલા તું ના રડ. ”

“ સ્ટેલાની આંખમાંથી નવધાર આંસુઓ નીકળી પડ્યાં, અને તે કોર્ટમાં હાજર રહેલી, તેણીની ખીજ બેઠનપણીઓનો પણ એવોજ હાલ હતો.

પોલીસ સીપાઈઓની દોડાદોડ થઈ રહી, ઓનરરી મેજ-સ્ટ્રેટોમાં ગભરાત ફેલાઈ રહ્યો, “ આરદર-આરદર ” નાં પોકારો નીશફળ મળ્યા, અને જ્યારે મેજસ્ટ્રેટનાં મોઢાંમાંથી “ નોટ ગીલ્ટી ” નો તે યાદગાર સખુન બહાર પડ્યો, ત્યારે તે આખી કોર્ટમાં જખરો શોરબકાર મચી રહ્યો. રાથનાં પીંજરા આગળથી એ સીપાઈઓ ખસી ગયા, લોર્ડ લેસલી અને એડવર્ડ તે પીંજરા તરફ ધસી ગયા, લોકોનું ટોળું તેની આસપાસ ફરી વળ્યું, અને રાથ પરસીવલ અરલ ઓફ રેતન માટેનાં ખુશાળીનાં પોકારો તે કોર્ટથી ખાસ્સા એક માઇલ જેટલા દુર સંભળાતા હતા.

“ ખુદાને ખાતર એને લઈ જાઓ, એક ગાડી બોલાવો. ” એડવર્ડે ખુમ પાડી “ ઓ સમાલો મીસ મોરડાન્ટ ” કારણ લોકોનું એક ટોળું તેણી આસપાસ પણ ફરી વળ્યું હતું.

રાથે આ એતવણી સાંભળી હતી. તેણે પોતાનાં મજબુત

હાથે લાંબા ક્યાં, અને સ્ટેલાને આખી ને આખી જમીન ઉપરથી ઉંચકીને પોતાનાં પીંજરામાં લીધી.

રે વાંચનાર, આ બે જવાન જીવડાઓની હાલત દરસાવવા મારી કલમમાં તાકત નથી. ઘડીભર આ આખી કોર્ટ તેઓની નજર સાંમેથી ગુમ થઈ, એક પળવારમાં આ લોકોનું ટોળું તેઓ સાંમેથી નાણુદ થઈ ગયું, તેઓ મુંઝે મોહડે એકબીજાને ટીકતાં ઉભાં, અને તેઓને જોડેજોડ ઉભેલાં જોઈને તે પુરાણી કોર્ટની દેવાલ, અને છાપરાનાં નળીયે નળીયાં, ખુશાળીનાં પોકારથી ગાજી રહ્યાં.

“બેનીસ્તર-બેનીસ્તર” મીંઠામે જીમ પાડી.

“પકડો પકડો” ઝીન ડીટેક્ટીવનો સાદ સંભળાયો “વર-કલી ક્યાં છે? ઓ દોડો ગુનેહગાર નાશી જશે. બાબુ-બાબુ” અને આટલું બોલતાં આ બે નામીયા નરો, તે ટોળાંમાંથી કુતરાંની માફક ઉંધે મસ્તક દોડી ગયા.

પ્રકરણ ૪૪ મું.

“અતે ધર્મો જય” આ શબ્દો ધણા સાધારણ છે. ફેલ ફરેખી ચાલી ચાલીને ધણું તો બે ચાર દીવસ ટકી રેહશે, પણ આખરે સત્યતાની ફ-તેહ છે, અને છેવટે હલકપટ કરનારો આદમી, પોતાનાંજ મકકરની જાળમાં પોતેજ શીકાર થઈ પડે છે.

રાય સાંમે જે તોફાનનું વાદળ ચઢી આપ્યું હતું, જે પ્રકાશીત રવીરાજ ઘડીભર જાળકપટનાં વાદળાં પાછળ છુપાઈ રહ્યો હતો, તે સઘળાં તોફાનનાં વાદળાં, હવે સત્યતાનાં પવનથી વીખેરાઈ ગયાં હતાં, રાય એક નીર્દોશ આદમી તરીકે તે લોકોનાં ટોળાં વચ્ચે ગોચા પુંજતો હતો, અને તે ટોળાંની મુખ્ય

મતલબ તેઓ માટે ખુશાલીનાં પોકાર કરવામાંજ સમાધ જતી હતી.

આવા અસાધારણ સંજોગ વચ્ચે, સ્ટેલાની જગ્યે જો કોઈ ખીજી છોકરી હોતે, તો તેણી ધાસ્તીથી અત્યાર અગાઉની ખેલાણુ થઈ ગઈ હોતે. પણ નહિ, સ્ટેલાને વગર કારણે અને કવખતે નાણુક થતાં આવડતું હતું નહિ. તેથી જાણતી હતી કે રાથ તેણીની પાસે હતો, આ ભાઈબંધી બધું લોકોનું ટોળું તેઓને કાંઈ પણ હરકત કરશે નહિ, અને તેથી ખુશાળીથી ખીલતા ચેહરા સાથે, તેણી રાથની બાજુમાં હિંમતથી મુંગે મોહડે ઉભી હતી, કે જે પોતાનાં હંમેશનાં ગંભીર પણ શાંત અને ખુલ્લા ચેહરાથી પોતાની ટોપી ઉંચકીને સર્વેને સલામ કરતો હતો.

આખરે એડવર્ડ તેઓ આગળ આવી લાગ્યો.

“આપણી ગાડી તઈયાર છે, રાથ” તે મુશકેલીથી બોલ્યો. “ચાલ-દોસ્ત-ચાલ, લેસલી પણ ત્યાંજ છે, અને મારા પપા પણ—” ગૃહસ્થો ખુદાને ખાતર બાજુએ થઈને હમુને જવા દો મારો દોસ્ત થાકી ગયો છે, અને આ જવાન બાજુ પણ—”

ખુશાળીના છેલ્લા પોકારો થઈ રહ્યા. ત્યાર પછી લોકોએ તે રસ્તાની બંને બાજુ વેંહચાઈ જઈને, રાથ અને સ્ટેલાને પસાર થઈ જવા માટે રસ્તો કરી આપ્યો. એડવર્ડ તેઓને ગાડી આગળ લઈ ગયો, કે જ્યાં તેનાં પીતા અને લેસલીઓ તરફથી તેઓને ઘણાજ આદર બાવથી વધાવી લેવામાં આવ્યાં.

સ્ટેલા તે ગાડીમાં લેડી સીસીલયા સાથે ફેવી રીતે જઈ બેઠી, તે તેણી કદી પણ કહી શકી નહિ, જ્યારે ગડગડમાં રાથ પણ આપનોની સાથે તેઓની ગાડીમાં ચઢી બેઠો હતો.

ધરે જઈ પુગર્તા લેડી સીસીલયા બોલી.

“સ્ટેલા હવે તુંને આશાયશ લેવી જોઈએ.”

“ઓહ, મને એવું લાગેછ કે જાણે હવે હું નયોત જીવે હંમેશ સુખી આશાયશ લઈ ચકીશ ” રટેલા ધુજતા અવાજે બોલી “ઓ લેડી સીસીલયા તે બચી ગયો છે, તે મને પાછો મળીયો છે, એ વીચારથી હું હરખાઈ જાઉં છું. અરે, એના જેવો એક ભલો બાહદુર અને સોહામણો જવાન મલવો ધણો મુશ્કેલ છે. ”

“હા, ડીયર ” સીસીલયાએ ટેકા આપ્યો “તે એક ફરેસ્તો છે, અને અજાણ્ય જેવું જોતો એ છે કે તે ઇનશાનનાં રૂપમાં એક ફરેસ્તો છે. રટેલા તું એના જેવા એક ભલ્લા ગ્રહસ્થને તારા સુખ દુખનાં સાથી તરીકે પસંદ કરવા ખરેખર તું ભાગ્યશાળી છે. ”

“નહિ-નહિ તેણે મને એ વીશે કાંઈ કહ્યું નથી ?” રટેલા ગભરાઈ જતાં બોલી.

“પણ રટેલા, તું સમજતી નહિ. તમે બંને પેલા ટાપુ ઉપર એકલાં હતાં, અને સારું ગામ જાણે છે કે તે તુંને ચાહે છે, લુચ્ચી છોકરી ! તમે બંને અરસપરસ એકબીજાને ચાહે છે, ત્યારે હવે ખોટી શાની છે ? ”

લેડી સીસીલયા આ સંવળું બધી લાગણીથી બોલી હતી, પણ રટેલા ઉપર તેણીનાં શબ્દોએ ગંભીર અસર કરી. ખરું હવે કે તેણી રાથને ચાહતી હતી, તોપણ તેની સાથે પરણવાનો સીધો વીચાર તેણીએ કદી કર્યો હતો નહિ.

“લેડી સીસીલયા ” તેણી બોલી “તમે ધારોછો કે તે મને પરણવા બંધાયલો છે, કારણ હમે બંને તે ટાપુ ઉપર એકળાં પડ્યાં હતાં, અને લોકો એવું વીચારે છે કે એમ કરવાની તેની ફરજ છે. નહિ નહિ. લેડી સીસીલયા રાથને તેની મરજી ઉપરાંત હું કદીખી પરણીશ નહિ.”

“માફ કરજો સ્ટેલા. મેં તુંને ગુસ્સે કરવાનો જરાખી ધરાદો રાખ્યો નહિ” સીસીલયા તુરતજ બોલી.

ખોજી તરફ રાત્ર, એડવર્ડ અને તેનાં બાપ સાથે આયન હાઉસમાં આવી પુગ્યો હતો. કેહમની કાંઈપણ જરૂર નથી કે આ બહાં કુટુંબનો દરેક સભાસદ તેની આસપાસ આદર-ભાવ આપવા તુરતજ ફરી વળ્યું. લેડી આયન તેને પોતાનાં બેટાની જીંદગી બચાવનાર અને તેને તવંગર બનાવનાર એક ફરેસતા તરીકે જોવા લાગી, જ્યારે સર ગ્રીલ્વુર્થ પણ તેનો દમામદાર દેખાવ અને સબ્યતા માટે મનમાંજ અગ્નયન થયો.

અને કાંઈક સહરાગાટ ભરેલી ભાષામાં બોલ્યે તો તેઓ સઘળાં તેની આસપાસ એવી રીતે ફરી વળ્યા કે જાણે હમણાજ તે કોઈ ભયકાર માંદગીમાંથી મુક્ત થયો હોય, યા તો એક મોંઠા લશકર સામે તદ્દન એકલે હાથે જીત મેળવી આવ્યો હોય. દરેક જણુ તેને પંપાલવા લાગ્યું, એડવર્ડ તેનાં ખલાં ઉપરથી પોતાનો હાથ ઉપાડી શક્યો નહિ અને કદાચ કાંઈ ન ધારેલા સંજોગ વચ્ચે તે તેઓની આગળથી પાછો દુર થાય, એવી રીતે તેની નઝદીકમાંજ બમ્બા કીધો, જ્યારે આયન કુટુંબનાં નાનાં બુલકાઓ તેઓનાં આ “કાકા” નાં પાસાંમાં બેસવા એકબીજાં સાથે હરીફાઈ કરવા લાગ્યાં.”

“રાત્ર, તું હયાંજ રહેશે” સર ગ્રીલ્વુર્થ આખરે બોલ્યો “આ ઘર તારુંજ છે. અને જ્યાંસુધી તારી બામદનો કાંઈ નીવેડો થાય નહિ, ત્યાંસુધી હમે તુંને હયાંથી જવા દઈશું નહિ.”

રાત્રે તેઓ સઘળાનો આભાર માન્યો. અને જાણે કોઈને જોવાની આસા રાખતો હોય એવી રીતે પોતાની આસપાસ એક ઝડપી નજર કરી.

“રોલા ક્યાં છે?” તેણે આખરે પુછ્યું.

“લેસલીઓ તેણીને પોતાને ઘરે લઇ ગયાં છે” એડવર્ડે જવાબ આપ્યો.

“ત્યારે તો હું હમણાંજ તેણી આગળ જઈ છું.”

પણ તેટલામાં એક બતલર મી. બુલ્ફીત સાથે ત્યાં દાખલ થયો. તેઓ સઘળાને શેઠહેડ કરવા પછી બુલ્ફીત સીધો રાથ તરફ ફર્યો, અને તેની તરફ પોતાનો હાથ લંબાવ્યો.

“તમુને આટલા જલદી “દીક્ષતર્થ” કરવા હું ધણો દલગીર છું, લોડ રેતન” તે બોલ્યો. “પણ તેમ ક્યાં વગર મને ચાલતું નથી. જે અચાનક રીતે ખરી હકીકત બાહર આવી છે, જે અફસોસકારક શોધ, કે ગુનેહગાર તમારા ખેતાબ અને મીલકતનો માલેક છે, અને તે મારું કુલ છે, એ સઘળાથી બચી જવા હું મારી જીંદગીનાં દસ વરસ આપી દેવા તૈયાર છું. પણ નહિ, મને મારી ફરજ બજાવવાની છે, અને મારા ખુદાઈ ધંધાની રૂએ હું તમુને એટલુંજ કેહવા માંગું છું કે જ્યાં સુધી હાલનો લોડ રેતન પોતાનો બચાવ કરી શકે, ત્યાં સુધી હું તેની તરફથી તમારી સાંમે લડીશ, મારી નાકેશ શકતી મુજબ હું કીમી-નલ કોર્ટમાં તેનો બચાવ કરીશ, અને તેને ધનશાફ અપાવાની કોશેશ કરીશ, અને તેથી તમારો હક પુરવાર થયા પછી, જ્યારેથી તમે મારે માટે વીચાર કરો, ત્યારે હું તમુને એવું સમજાવવાની રજા લઉં છું, કે તમુને એક એવા સોલીસીટર સાથે કામ લેવું પડ્યું હતું કે જે પોતાનાં બુલ્ફીત ધંધાની રૂએ પોતાની ફરજ બજાવવા કદીખી પાછળ હથેા હતો નહિ.”

આ લાંબાલય લેકચરનો મોટો ભાગ રાથને ઓક અને લેટીન જેવા લાગ્યો હતો, પણ મી. બુલ્ફીત શું કેહવા માંગતો

હતો તે થોડુંધણું તે સમજી શક્યો હતો.

“હું ધારું કે હું તમને સમજી શકું” રાથ બોલ્યો.
“તમે એક પડી ભાંગેલા માણસની પડખે રહેવા હંમેશ તૃપ્તિ તપાસ રહો છો.”

“બરાબર છે, મારા લોડ” અને ત્યાર પછી જટલી ઝડપથી તે આવ્યો હતો તેટલીજ ઝડપથી તે રાથને શેકહેંડ કરીને ત્યાંથી ચાલી ગયો.

તેનાં ગયા પછી, ત્યાં ધણીજ રસીલી તકરાર ચાલી રહી. પેલા ટાપુ ઉપર તેઓની જીંદગી—સોનાની શોધ—નીતાનું ખુન—રાથનો એકાએક ફેરવાયેલો દરજ્જો—એ સઘળાં વીશે ત્યાં ગરમાગરમ વાદવીવાદ થઈ રહ્યો, પણ રાથ તે કાંઈ પણ સાંભળતો હતો નહિ. થોડાજ વખતમાં તે અકડવકડમાં પડ્યો, અને ત્યાર પછી એકાએક ઉભો થયો.

“હું રટેલા આગળ જઈશ, તેણી મારી રાહ જોતી હશે.”

“આપણે સાથે જઈશું, રાથ” એડવર્ડ બોલ્યો.

અને કુદરતી હતું કે તેણે એક નીસાસો નાંખ્યો, કારણ રાથ હવે પોતાની પ્રીયાને જીતવા જતો હતો, જ્યારે અફસોસ, તે, એડવર્ડ, નાસીપાસી સીવાય બીજું કાંઈ પણ જાણતો હતો નહિ. અરેરે, મેરી હમણા કેવી હાલતમાં હતી તે જાણવા એડવર્ડે તે વેળા પોતાની જીંદગીનાં અર્ધાં વરસ આપી દીધાં હતાં, કારણ જે માણસને તેણીએ પરણવાનું વચન આપ્યું હતું, તે હમણા પોતાનો ખેતાબ અને મીઠકત ખોઈ દેવાની ધાસ્તીમાં હતો, તે એક ખુની હતો, અને હવે ફાંસીને લાકડે ચઢવાને લાયક હતો ! પણ નહિ એક જાતની મગફળીથી એડવર્ડ પોતાને તેણી આગળ જવા સમજાવી શક્યો નહિ. એક બરા દોસ્તની માફક તેણે પોતાનો સ્વાર્થ બાળ્યો એટલે, અને

જ્યારે તેઓ લેસલી એબી નજદીક આવી પુગ્યા ત્યારે રાથ એક જાતની બેચેન અધીરાધથી તે ગાડીમાંથી ઉતરી પડ્યો.

લોડ્ લેસલી તેઓની સાંમે આવ્યો અને અત્યંત મીત્રાચારી ભરી રીતે રાથને શેકહેંડ કરી તેણે એક કલાક પોતાનાં ઓરડામાં ગુજર્યો હતો, અને એક ખરા ગ્રહસ્થ અને ઉમદા ખવાસને જાજતી રીતે, તેણે જે છોકરીને તે ચાહતો હતો, તેના આશકને ખુદલાં દીલથી મળવાનો વીચાર કર્યો હતો, અને તેથી ભલા લોડ્ લેસલીનાં અંતઃકરણમાં રાથ માટે હમણા સેહજ પણ અદેખાઇતો અંશ જણાતો હતો નહિ.

“ તમે મીસ મોરડાન્ડને મળવા માગો છ ” તે બોલ્યો “ ઓ, આઈ મીન, મીસ રેતન, કે લેડી રેતન ? તેણી હમણાજ મારી બહેન સાથે બગીચામાં ગઈ છે. તેઓ સમર-હાઉસમાં હશે. લોડ્ રેતન ” તે રાથનાં ખભાં ઉપર હાથ મુકતાં બોલ્યો “ હું જોઉં છ કે તમે તેણીને મળવા ધણા આતુર છો, અને જ્યારે તમે તેણી સાથે પાછા ફરશો, ત્યારે તમે મને મારી બહેન અને એડવર્ડ સાથે એક તુરતનાંજ એનગેજ થયલાં જોડાંની સલામતી લેવા ખાણાની તેબલ ઉપર તક્યાર જોશો.”

પણ રાથ આ સંવળું સમજવાને ત્યાં થોભ્યો નહિ. ઝડપી કદમે તે બગીચા તરફ દોડ્યો, અને તેને જોઇને લેડી સીસીલના કાંધ ખાહણું કાઢીને સ્ટેજા આગળથી વંજો માપી ગઈ, સ્ટેજા ત્યાં એકલી બેઠી. તેણીનાં ચેહરા ઉપર પત્રક પત્રકમાં ફેરફાર થતો હતો, તેણીનું અંતઃકરણ તેનાં પગલાંના દરેક અવાજનાં પડખા પાડતું હતું, અને રાથને ત્યાં આવતાં જે થોડીક સેકંડ થઈ હતી તે અરસામાં એક ઝટકા સાથે તેણીનાં મગજમાંથી રાથ સાથની પેલા ટાપુ ઉપરની જીંદગીની યાદ પસાર થઈ ગઈ.

રાથ સમર હાઉસમાં દરવાજા આગળ એક પગ થોભ્યો,

અને ત્યારપછી તેણીનું નામ પોકારતો પોતાનાં બંને હાથ પોહળા કરીને તેણી તરફ દોડી ગયો.

પણ સ્ટેલા ગુપચુપ બેસી રહી !

“ સ્ટેલા ” રાથે ભુમ પાડી “ સ્ટેલા જો હું આવ્યોછ.”

“ કેમ છેઓ લોડ રેતન ” તેણી ગગળતા સાદે બોલી શકી.

રાથ દગદગયો, ધાસ્તી અને અજ્ઞયખીથી તે એક દગલું પાછળ હથીને તેણી તરફ જોવા લાગ્યો.

“ સ્ટેલા ” તે ઠપકાભર્યા અવાજે બોલ્યો “ સ્ટેલા તું મને પાછો જોઈ ખુશી નથી અરે તુંને શું થયુંછ.”

“ કાંઈ નહિ ” તેણી બાહરની શાંતીથી બોલી “ હું તમને જોઈ ખુશી છું, લોડ રેતન અને તે માટે તમને તમારા બીજા દેસ્તો સાથે હું-હું પણ મુઆરકાદી આપુછ.”

“ લોડ રેતન ? જાહ, એમાં શું વધ્યું. જો એકઠી વેળા હું એવા દસ લોડ રેતન થઈ શકતો હોઉં, તો પણ હવે આપણે એકબીજાંથી કદીપણ છુટાં નહિ પડવાને માટે સાથે મળીયાછ, એ મારે માટે વધારે ખુશાળી ભયું છે. વીચાર કર સ્ટેલા.”

“ પણ-પણ હું તો જવા ધારુંછ, હું હમણાજ લેડી સીસીત્રયાને કહેતી હતી——”

“ હા, સ્ટેલા હવે આપણે સાથેજ પેલા ટાપુ ઉપર પાછાં જઈશું.”

“ ઓ નહિ-નહિ તમે હવે એક મોટા ઉમરાવ બન્યાછ. તમારે માથે મોટી ફરજ અને જોખમદારી આવી પડીછે. અને તેથી તમને હયાંજ રહેવું જોઈયે. જ્યારે હું તો——”

“ સ્ટેલા, તુંને શું થયુંછ. શું તું મારી સાથે ગુસ્સે છે ? તોપણ આજે સહવારે તું મને જોઈ બહુ ખુશી હતી. સ્ટેલા

હું તુંને કદીખી બરાબર સમજી શક્યો નથી. તું પેલા ટાપુ ઉપર મારી સાથે આવવા માંગતી નથી, અને મારી સાથે બરાબર વાત પણ કરતી નથી. આહ, હું સમજ્યો ” બાણે એકાએક તેને કાંઈ ધાસ્તીભર્યો ખ્યાલ આવ્યો હોય એવી રીતે તે ચોંકતાં બોલ્યો “તું” મને જુલો ગઈજી, તુંને મારી દરકાર નથી. તું મારેથી દુર નાહશવા માંગેજી. પણ હવે હું તુંને કદીખી મારી આગળથી ખીસાડીશ નહિ નહિ સ્ટેલા હવે હું તુંને કદીખી મારી આગળથી જવા દેવશ નહિ.” તે મક્કમ અવાજે બોલ્યો “તારા વગર મારું જીવંતર નકામું છે. અરે જ્યારે તું પેલા ટાપુ ઉપરથી ધસડાઈ ગઈ હતી. ત્યારેજ હું તારી જુદાઈથી અધો મરી ગયો હતો.”

સ્ટેલાએ એક નીસાસો નાંખ્યો.

“સ્ટેલા-સ્ટેલા હું તુંને આહુંજી. અરે મારી સઘળી દોલત કરતાં પણ હું તુંને વધારે બહાલી ગણુંજી. મારી ડારલોંગ, બોલ તું મને પરણશે કે ? ”

આટલું બોલતાં રાધ તેણીની વધુ નજીક ગયો. પણ સ્ટેલા એક દગળું પાછળ હડી.

“આ નાહ નહિ રાધ, મને જવા દે. તું હવે લોડ રેતન થયોજી લોકાનાં કેહવાથી તું મને પરણવા માંગેજી. પણ હું હવે તારી પરજીવર બનવાને લાયક નથી.”

“એ શું બકેજી. સ્ટેલા હું લોડ રેતન થયોજી, તેથી આપણા વચ્ચે કાંઈપણ તફાવત પડવો જોઈએ નહિ, હું હજુજી આજીવોજી “રાધ” છું, જ્યારે તું પણ આગળીજી “સ્ટેલા” છે. તો મારી માંગણી કબુલ કર, ડીયર. અને નહિ તો, સ્ટેલા તુંને મને તો તું મને નાં પરણતી. ફક્ત તું મારી સાથે પેલા ટાપુ ઉપર આવ. તું ત્યાં હતી ત્યારે હું તુંને

જોધને સૂખી હતો, સંતોષી હતો—તો એક વાર ફરીથી ચાલ મારી સાથે—”

રોક્ષા રાથની નજદીક ગઈ, અને તેનાં નીર્દોશપણા અને તેની મોટી ખીનસ્વાર્થી મોહાત માટે સંતોષથી હસી પડી. ધીમેથી તેણીએ પોતાનાં બંને હાથો તેની ગરદન આસપાસ વીટાળ્યા, અને—ઓ ધ્રુવ—કે જેણીએ પોતાની બેટીઓને એક એવી જાતનું મોહક આકર્ષણ બક્ષ્યું છે, કે જેને ખાતર આદમનાં ગમે એવા પણ બાહદુર બેટાઓ, ગુલામગીરી કરવા સર જુકાવી રહ્યા છે—એવી જાદુઈ રીતે તેણીએ રાથનું સર નીચે ખેંચ્યું, અને પોતાની રાજપુત્રીથી તેનાં હોથ ઉપર એક મીઠું સુખન કરીને, તેની ગોદમાં અધેલાઈ પડી !

પ્રકરણ ૪૫ મું.

કાટનાં દીવાનખાણામાંથી રાલફ લહડતી હાલતે બહાર પડ્યો.

મી० મીન ડીટેક્ટીવનાં છેલ્લા અર્થસુચક શબ્દો “ મેં મરનારનાં ધણીનું નામ શોધી કહાડ્યું છે ” એ ઉપરથી રાલફ ચેતી ગયો, કે જે જીવસતોસત બાજી તે ખેલતો હતો, તે હવે ખતમ થઈ છે, અને તેમાં તે હાર્યો હતો. નાહસવા સીવાય હવે તેનો છુટકો હતો નહિ. તેની પાછળ પેલો ખીલામણો ફાંસી-ગર, તેનાં હાથમાં એક જાડાં દોરડાંનો ફાંસો કરીને તૈયાર ઉભો હતો, જ્યારે તેની આગળ નાહસવા માટે તેને ધણોજ નજીવો લાગ્યો હતો.

આહ, પણ ક્યાં નાહશે ? શું કરે ? તે જાણતો હતો કે જે એકાએક રીતે તે કાટમાંથી ઉડી આવ્યો હતો. તેથી હવે

સર્વેનો શક તેની ઉપર ગયો હશે. અને અત્યાર આગમનનાં કેટલાક છુપા દીતેકતીવો તેની પુઠે લાગ્યા હશે. એક મીનીટ ! અરે આ અતી નાનાં અવકાશમાં રાલફ તે કોર્ટની બહાર લોકોના ટોળા વચ્ચે આવી પુગ્યો હતો, કે જેઓ જે ઉસકેરણી ભયાં બનાવેો અંદર ચાલી રહ્યા હતા તે જેવા અને તેમાં ભાગ લેવા જ્હાર ફેકતની કોશેશ કરતા હતા.

રાલફ આ ઘક્કામુક્કીમાંથી આખરે મોકળો થયો. કોર્ટની બાજુની એક નાની એકાંત ગલીમાં તે દાખલ થયો, અને ત્યાંથી સ્ટેશન ઉપર જવાનો ઠાવ કર્યો. પણ હજુલુ તો તે કાંઈ ઘણો આગળ ગયો હશે નહિ, તેટલામાં તેને કાણે ખુશાળીના અસાધારણ મોટા પોકારો પડ્યા. તેનું કારણ તે તુરતજ સમજી ગયો. અંધવાને છોડી મેળવામાં આવ્યો હતો. જે માણસને તેને ધીકકાર્યો હતો, તે હવે છુટો થયો હતો. અરે એજ કમખખત હવે તેની, રાત્રફની જગ્યા ઉપર આવવા તલપી રહ્યો હતો. હવે વધુ વખત તે એક શકમંદ ગુનેહગાર હતો નહિ, પણ તેને બદલે હવે રાલફ ઇનશાફની ચુંગાળમાંથી છતકવાની કોશેશ કરતો હતો.

સ્ટેશન ઉપર જવું એ સીધા મોહતનાં દાયામાં જવા બરાબર હતું, કારણ તેને પાછગથી ખ્યાલ આવ્યો, કે ત્યાં કોઈ મુવો જીવતો તેને પકડવા તૈયાર ઉભોજ હશે. વધુ તો તેના ખીસાંમાં એ ચાર પૌંડ સીવાય બીજું કાંઈપણ હતું નહિ. અને તેથી આખરે તેને પોતાને ઘરે જવાનો ઠાવ કર્યો. તેનાં ઓરડાની તીજેરીમાં બસો ત્રણસે પૌંડ અને થોડુંક ઝવેરાત તૈયાર હતું. અને તે લઈને કોઈ ટક મળતાં તેણે ઇંગ્લેડથી સદાને માટે નાહશી જવાનો વીચાર સુજ્યો.

રાલફ પાછો ફર્યો. તે પોતાને ઘરે કેવી રીતે આવી શક્યો

તેનો તેણે કાંઈ ખ્યાલ હતો નહિ. પોતાનાં મેહલનાં ઝાડનાં છાયામાં છુપાતો તે હોલમાં દાખલ થયો, લગભગ દીવાનાં જ્યેષ્ઠ ઉતાવળે તેણે તીજેરી ઉઘાડી, અને અને એટલી નોટો અને ઝવેરાત પોતાનાં ખીન્નામાં સેરવી દધને, તે ડરસીંગ-રૂમમાં દાખલ થયો.

પારકી-સ તેને સાંભોળ મળ્યો. પોતાનાં શેઠનો ચેહરો જોતાં તે એક દગળું પાછળ હથયો.

“મારા લોડ, ત-તમે સીક છો.”

“નહિ, નહિ” રાલફે બડબડ્યો. “પણ પારકી-સ, મને હમણાં એક ખરાબ ખબર મળીછ. મારો નજદીકનો એક સગો ગુજરી ગયો છે, અને તેથી મારે હમણાંજ લંડન જવું જોઈયે. જા, જલદી વેક, અને મારાં કપડાંની ત્રાંક તથ્યાર કરી નાંખ.”

“વાર, મારા લોડ” પણ બારણા આગળ તે અટકી ગયો.

“કેમ શું જોઈયેછ?” રાલફે જુમ પાડી.

“કોર્ટની કાંઈ ખબર?”

“અત્યંત અંધવો ગુનેહગાર છે, અને તેને શેશન કમીટ કરવામાં આવ્યો છે” રાલફે થોડકું “ચાલ વેક જલદી જા.”

પારકી-સ પોતાનાં શેઠનો હુકમ બજાવવા દોડ્યો, અને તેને આવી રીતે પોતાની આગળથી ખેરવવાની યુક્તિ રાલફને ઘણીજ કામ લાગી ગઈ. એક ખીજી તીજેરીમાંથી તેને સંઘળું ઝવેરાત કાંધી લીધું, અને પોતાનાં “ગુફા” નાં છુપે દરવાજે નાહસવા તે ત્યાં દાખલ થયો. ટેબલ ઉપર એક ડીકેન્ટર પડી હતી. અને તે આખી બાટલીજ ઉચકીને તેમાંથી બેચાર ગોટ એટી ગયો. આહ, હવે જરા હિંમત આવી. નીચે બગીચામાં સંઘળું ચુપચાપ છે એ જોવા માટે તે બારી આગળ ગયો તો—યા પરવર—

પેલો ચંદાલ વરકલી એક જંગલી લુંડની માફક દોડી આવતો હતો. રાલફ પોતાની રીવોલ્વર લેવા દોડ્યો, અને તે ઉપર પોતાનો હાથ તક્યાર રાખીને, તે એક પરડા પાછળ છુપાઈ ગયો.

જ્યારા કડાકા સાથે તે બારણું ઉઘડી ગયું, અને વરકલી તે ઓરડામાં ધસી આવ્યો. તુરતજ રાલફ ઉપર તેની નજર પડી, અને પોતાનાં બંને હાથો ઉચકીને તે તેની ગરઃન ઉપર તુટી પડ્યો.

“બદમાશ-ખુની” તેણે ધ્રુમ પાડી “તેંજ તેણીને મારી નાખી. ચંદાલ હવે તું મારા સપાતામાંથી જીવતો છતકશે નહિ. મુક, રીવોલ્વર બાણુ મુક. મારી પાછળ બીજા દસ જણા તારી ફેંટ પકડવા હયાં આવે છે. તેઓ હવે આ ઘરની આસપાસ ફરી વળશે. નાપાક તું હવે હયાંથી છટકી શકશે નહિ.”

રાલફે પોતાની રીવોલ્વર નીચે નમાવી. તે જાણતો હતો કે રીવોલ્વરના ધડાકાથી તે વધુ સપડાઈ જશે, અને તેથી તે થંડો પડી ગયો.

“મને એક તક આપ વરકલી. જો તારે પગે પકું મને નાં સતાવ. ઓ ખુદા બચાવ-બચાવ.”

“ખુદા ? કેણુ ખુદા !” વરકલીએ ધ્રુમ પાડી “જો તાગ સુખનાં વખતમાં તેં તેને યાદ કીધો હતો, તો આજે તારી આવી દશા કદી પણ થઈ હતો નહિ. હુઆ બદમાશ ખુદા હવે તારે માટે કાંઈ પણ કરી શકશે નહિ. તેની મેહરબાની તારા જેવા કંગાળ કુતરાને આપવા કાંઈ ફાજલ પડી નથી.”

“જો વરકલી મને જવા દે. એક દશ મીનીટની મેહતલ આપ” રાલફ કરગરીને બોલ્યો “લે, તારે જોઈયે તો આ બંદલમાંથી અધી નોટ કહાડી લે.”

“એવી તારી દસ હજાર નોટ મને હરામ છે.” અને મદદ માટેની યુમ સાથે તે રાલફ ઉપર તુટી પડ્યો.

રાલફે તે પીસ્ટોલ ઉંચકી અને તેની મુંથ વડે વરકલીનાં માથાં ઉપર એવા તો સખત ફટકા લગાવી કાઢ્યા, કે જેથી તુરતજ વરકલીએ તેની ગરદન છોડી દીધી અને એક તમ્બર ખાઈને લોહીઝુવાન હાલતમાં રાલફનાં પગ આગળ અફળાઈ પડ્યો.

ગુસ્સાથી તેને એક લાત કકડાવીને રાલફ તેનાં બદન ઉપરથી કુડી ગયો. પણ હોલમાં કેાઈનાં પગળાંતો તેને અવાજ સંભળાયો અને હેતુતથી પાછળ હથીને તે પોતાનાં ગુફામાં પાછો આવી ભરાયો તેણે દરવાજાને તાળું મારવાની ફાશેશ કરી, પણ તે અગાઉ એક પોલીસ કન્સટેબલ ત્યાં ધસી આવ્યો. વરકલીને ભોંય ઉપર લોહીઝુહાન પડેલો જોઈને તે ચોંક્યો અને ત્યાર પછી પોતાની સીપતી ફેડીને તે અંદર આવ્યો.

પણ રાલફ આ એક પળનો લાભ લેવાને ચુક્યો નહિ. કન્સટેબલનાં દાખલ થવાની સાથેજ તે બીજી બાજુએથી ઉંઘાડાં બારણાંમાંથી બહાર નાઠો. તે ક્યાં દોડ્યો તેનું તેણે બાણુ હતું નહિ. પોતાનાં ગુફાનાં બાહરની અગાસો પસાર કરીને, તે એક નાનાં ગોત્ર દાદર આગળ આવી પોંહ્યો. ઝડપી કદમે તે ઉપર ચઢી ગયો અને તેને માલમ પડ્યું, કે આ જગ્યા ઉપર તે કદીબી આવ્યો હતો નહિ. તે પુરાણા મકાનનો આ એક એવો ભાગ હતો, કેજે લગભગ બેસમાર હાલતમાં પડેલો હતો ત્યાં કેાઈની પણ આવણુ જવણુ હતી નહિ. તેની સામે એક અલગો બંધ કાઢેલો ઓરડો હતો. રાલફ ત્યાં ગયો તો ધુળનાં ઢગળા, કરોળીયાનાં જાળાં, અને ઉંદરોની દોડધામ વચ્ચે તે ઓરડામાં જુનાં કપડાંઓને ડુંગર પડ્યો હતો. ધુજતો, હાંફતો અને લોહીથી ખરડાયેલી પીસ્ટોલ સાથે તે લાકડાંનાં એક મોટા

પોતારા તરફ ફર્યો, અને કદીપણ જીવતો નહિ પકડાવાનાં હડહડતાં કસમ લઈને તેણે પોતાની પાછળ તે ઓરડાનું બારણું બંધ કર્યું.

તે કેટલો વખત ત્યાં પડી રહ્યો, એ કહેવું અશકત છે. સેહજ પણ હાલ્યાચાલ્યા વગર તે આ ઝેરી હવાથી ઘેરાઈ રહેલા ઓરડામાં ગોચા દમ લેવાની પણ હીમત ન કરતાં છુપાઈ રહ્યો ; પણ હજીજીખી કાંઈનાં પણ પગળાંનો અવાજ તેને સાંભળ્યો નહિ શું કદરત તેને હજીજીખી મદદ કરતી હતી ?

રાત પડી અને તે ઓરડામાં છવાઈ રહેલો સીધા અંધ-કાર જોઈ રાલફ સેહજ તનાર થયો. આહ, આયજ પણ તેની સરજતની હતી. નાહસવાને માટે આંધજ સમો ઘણો લાભકારક હતો. ધુળથી ભરેલી એક લાકડાની બારીની ફાટમાંથી રોશન માહતજનાં સેહજ કીરણો તે ઓરડામાં આવતાં હતાં, અને તે ધીમી રોશનીને જોતાં રાલફને ધુજરાં છુટ્યાં. આખરે તેણે એક મેચીસ સળગાવી અને તુરંતજ તેને માલમ પડ્યું કે સેહજ કાશેશ પછી આ બારી ઉંઘડી શકે એમ હતું. હજીજીજીજી મોઢું થવાની આશાથી રાલફ તે બારી આગળ થોભ્યો. પણ એહ, એકાએક તેને દમ લેવાની મુંશકેલી જણાઈ, અને પોતાની પાછળ ફરીને જોતાં તે આખો ઓરડો ધુમાડાથી ભરાઈ ગયો હતો. પેલી મેચીસ કાંઈ કપડાંની ઉપર પડી હતી, તે કપડાં સળગ્યાં હતાં, અને હવે તે આખો ઓરડો એક મોઢું ભડકું લેવાની અણી ઉપર હતો. રાલફ દ્રવ્ય છ ગયો. એક જખર-દસ્ત મુકડી વટી તેને પેલી બારી તોડી નાખી અને તે ઉપર ચઢતાં તેને માલમ પડ્યું કે તે પોતાનાં મેહલનાં સૌથી ઉંચા ભાગ ઉપર ઉભો હતો.

બળતાં અને ધુમાડાનાં ગોટગોટા ઉંચે આકાશ ઉપર ઘૂમવા લાગ્યા. “ આગ-આગ ” નાં પોકારો ચોતરફ પંઠરાઈ

રહ્યા, કેટલેક ઠેકાણેથી “પકડો પકડો” નાં અવાજ સંભળાયા, અને ઉંચે બારીની કીનારી ઉપર અર્ધ બળની હાલતમાં ઉભેલા રાલફને માલુમ પડ્યું કે હવે તેનું આવી બનવું હતું.

“કુડી પડો, કુડી પડો” કાંઈએ તેને ઉપર ઉભેલો બોલ્યો જુમ પાડી.

રાલફ ચમક્યો, પોતાનાં કાળા ચેહરા અને લાલ આંખો સાથે, તેણે પોતાની નીચે એક છેદલી નજર કરી અને ત્યાર પછી કુડી પડવાની અણી ઉપર હતો. પણ તેનાં કીસમતમાં તેનો અંત કાંઈ બીજી રીતે લખાયો હતો. તેજ પળે તે બારી આગળની દેવાળનો આગળો ભાગ તુડી પડ્યો અને રાલફ પરસીવલ અરલ ઓફ રૈતન, તે દેવાળ નીચે દબાઈને આપ દુનયામાં પોતાની જુરી કરણીનો હીસાબ આપવા તે દાદગરની દરગાહ તરફ કુચ કરી ગયો.

* * * * *

ઉપલા બનાવને બે વરસ વીતી ગયાં છે, અને તે અરસામાં જ્યારે નવો રૈતન-હોલ લગભગ ખલાસ થવા આવ્યો હતો, ત્યારે તે વાંચનાર, પેલા એકાંત ટાપુ ઉપર આ કાણુ ત્રણની ત્રગડી બેઠી હતી? સમીસાંજનો તે થંડો સમય હતો, અને જે દેખાવ રાત્ર અને રોજાએ તેઓનાં તાનાં જુનાં ડુપડાં આગળથી વારંવાર નીહાળ્યો હતો, તેજ દેખાવ, હમણા આ બંને જણા, પોતાનાં નવા આળીશાન મકાનનાં કંપાઉંડમાંથી બેઠાં બેઠાં હતાં. તેઓની સાંમે લીલોતરીથી ભરેલી એક મખમલી જમીન હતી, અને તેની બરાબર વચમાં એક ગાલામાં દરયાનું પાણી આવવાનો રસ્તો કીધો હતો, કે જ્યાં થોડેક છેટે એક “ચોત” લંગર કરીને કાંઈની નજર નહિંપડે એવી રીતે છુપાઈ રહી હતી.

રાય એક ઇંજીયર પર અજેતાયો હતો, તો પણ તેની નજર તેનાથી થોડેક છેટે બેઠેલી પોતાની પ્રીયા—તેની મોહરદાર ઉપર ક્યારની ટીંગાઈ રહી હતી. તેણી એક નાનાં લુલકાને તે કંપા-ઉંડમાં આમતેમ દોડતું નીહાળતી હતી, કે જ્યાં તેની માતાએ તેનાં બાપને કહ્યું હતું કે તેણી એક છોકરો નહિ પણ એક છોકરી હતી.

અને જોકે સ્ટેલા આ નાનાં લવીળ્યનાં અરલ આફ રેત-નને રમતો જોતી હતી, તો પણ તેણીનું અધું ધ્યાન તો પોતાની પાસે બેઠેલી એક સેહજ શીક્ષી, પણ અતી ખુબસુરત છોકરી સાથે વાત કરવામાં રોકાયું હતું.

“ મેરી, શું તું વાળખી છે? બોલ મને જવાબ આપ. ડીયર ” સ્ટેલાએ પુછ્યું.

“ વાહ, વાહ, જાણે ખીલાડી હુંદરનો ઇનશાફ કરેછ ” રાયે ટીકા કર્યાં.

“ રાય, આ બાબા સાંમે તમે મારી મશકેરી નાં કરો ” સ્ટેલા ગુસ્સાથી બોલી.

“ પણ હું ક્યાં તારી મશકેરી કરુંછ. હું તો ફક્ત મારા વીચાર દરસાઉંછ. બકીજે હું જે કહુંછ તે આ નાનો એકુશ બધું સમજી જવાનો ? ”

“ કોણ જાણે, પણ જે ચંચળાઈથી એ સવળી ચીજ ધ્યાનમાં રાખેછ, તે ઉપરથી આપણે એની સાંમે જરા વંદુ સંભાળ રાખવી જોઈયે. કેમ ખરું કેની, મેરી? હા, ત્યારે શું તું એમ કરવામાં વાળખી છે ? ”

“ પણ તેણી ક્યાં નાં કહેછ ” રાય બોલ્યો.

“ જો એક મરદે કાંઈ ખોટું કર્યું હોય, તો અલબત્ત તેને સજા થવી જોઈયે ” સ્ટેલાએ ચલાવ્યું.

“ અને જો એક સ્ત્રીએ કાં ખુરં કીધું હોય તો તેણીને જતી મુકવી કેમ ? ” રાથે ઉમેર્યું.

“ રાથ, ડીયર, તમે જો મુંગા નહિ એસી શકતા હોવ, તો જાવ બાબાને લઈને કંઈ ફરી આવો, હું મેરી સાથે કાંઈ ખાનગી વાત કરવા માંગું છું.”

“ હા, ખાનગી તો એવી હશે, કે તેમાં જરા પણ ચુક થતાં, જાણે આખી દુન્યાંજ ઉલટાઈ જવાની ” રાથે તાણો માર્યો.

“ હા, માફ માનવું એવું છે ” સ્ટેલાએ આગળ ચલાવ્યું “ કે જો એક મરદે કાંઈ ખોટું ક્યું હોય તો તેને સજા થવી જોઈએ. પણ મોલી, ડીયર, એડવર્ડે તુંને ચાહવા સીવાય બીજો એવો તે શું ગુનાહ કીધો, કે જેથી તું તેને માફ કરી શકતી નથી.”

“ મેરીને ચાહવામાં એડવર્ડનો ગુનાહ નહિ પણ તેની મુખાંધ કેહવાય ” રાથે સુચવ્યું.

“ પણ-પણ ખરો કસુર તો તારોજ છે, મેરી. અરે રડો છ. શાંતી ? ”

“ હું રડતી નથી ” મેરી દબાઈ જતા સાદે બોલી.

“ મેરી, આજે બપોરે વરસો થયાં તું એને તારાથી દુર રાખેછ, જાણે કે કાંઈ એવો ઠગારો હોય, કે જે તારી સાંમે આવવાને લાયક નથી.”

“ ઓ નહિ, હુંજ તેની સાંમે જવાને લાયક નથી.” મેરી ધુજતા અવાજે બોલી.

“ બરાબર છે ” લેડી રેતને ટેકા આપ્યો “ એ વીશે હું તારી સાથે કાંઈ પણ તકરાર કરતી નથી.”

“ પણ તકરાર કરવા ખુદાએ તમો ઐરાંઓને ભેજાવ્યું ક્યાં આપ્યુંછ ” રાથ પાછો વચ્ચે પુરાયો.

“જો મેરી, એડવર્ડ તુંને આહેજ, તે તુંને પરણવાની હજી પણ હઠ લઈ બેઠોજ. આવતે વર્ષે આ આપણી સોનાની ખાણ ચાલુ થતાં, તે તુંને એક રાણીની માફક રાખી શકશે, જો કે હમણા પણ તે તુંને અમનચમન કરાવા તારા પપાની મરજી મુજબ પુરતો સામર્થવાન છે. મેરી તું તેને આહે યા ન આહે, તો પણ——”

અરે સ્ટેલા, આસ્તે બોલ પેલો એકુસ બધું સાંભળેજ.”

“—તો પણ તેની જલાઈને માટે તુંને તેની સાથે પરણવું જોઈયે. હું આ સમજું રાયની સાંમે કહું છું——”

“કારણ મારી ગેરહાજરીમાં તુંને કાંઈ પણ કેહવાની સત્તા નથી.”

“—કારણ આપણ ત્રણે વચ્ચે હવે કાંઈ ચીજ છુપી નથી. જો મેરી” સ્ટેલા મધુર અવાજે બોલવા લાગી. “જો આટલાં બે વરસની બુદ્ધિ પછી, આટલી અદાગ સજુરી અને ધીરજ પછી, એડવર્ડ જો હમણા તારી આગળ આવી લાગે——”

અજ્ઞા ! ગજ્ઞા ! કારણ તેજ પળે પેલી પોતમાંથી એક મજબો ઉતારવામાં આવ્યો, અને ધીમેથી તેઓ તરફ હંકારવામાં આવ્યો.

“—તો શું તું એમ કેહવા માંગેજ કે તું તેને નાં પાડશે ? જો મેરી, શું તું તેને પોતાની નાસીપાસી ખમવા એક વાર ફરીથી આ દગલખાજ દુનયાની દયા ઉપર છોડી દેવા જોટલી દયાહીણ બનશે ?”

“અરે સ્ટેલા સાંમેથી કાઢતો મજબો આવેજ” રાય ઇઝીયેર ઉપરથી ખડો થતાં બોલ્યો “એ કેણુ હશે ?”

“જો મેરી મરદો માટે મોહનતની નાસીપાસી એક ધણુંજ કારીલ દુખ છે.”

“એમ તુંને કોણે કહ્યું, સ્ટેલા ?” રાધ ધીમેથી બોલ્યો, કારણ તેની નજર હમણા પેલી બોટ ઉપર ચીતકાંઈ રહી હતી.

“મોલી, છતી આંખોએ તે અંધાપો છે, જીવતી જંદગીમાં મોહત છે.”

રાધે પોતાનો હાથ સ્ટેલાનાં ખભાં પર મુક્યો, અને અર્થ-રૂચક રીતે તે મજવા ગમ જોવા લાગ્યો. સ્ટેલાએ પોતાની આંખો તેની તરફ ઉંચકી, અને આ માટી બૈયર વચ્ચે અરસ-પરસ આંખનાં બેદી ચમકારા થયા.

“જો મોલી, હવે તું તેની ઉપર દયા કર” સ્ટેલાએ આગળ ચલાવ્યું “મેરી તું કેવા સંજોગો વચ્ચે તેને બેવફા (1) થઈ હતી તે સંધળું હવે એડવર્ડ જાણે છે. તેણે તારી ઉપર વખાણનું વાદળ વરસાવ્યું છે. તેણે તુંને માફ કરી છે—ઓ જો મેરી તારી સામે નજર કર. તેજ, લેસલીઓ અને તારા પીતા સાથે તારા હાથની માંગણી કરવા હયાં પાછો આવે છે.”

સ્ટેલા બોલતી બંધ પડી. અને મેરી કે જે અત્યાર સુધી નીચી નજરે બેસીને તેણીની આ અશ્વરાફ સંધની મંદુર પટા-મણુ સમજતી હતી, તેણીએ ઉંચે જોયું.

“એડવર્ડ વહાલા એડવર્ડ” મેરી તે મજવા તરફ ધસી જતાં બોલી.

“મેરી-મેરી !” મજવામાંથી પડ્યા થયો.

રાધ અને સ્ટેલા લેસલીઓ અને લોડ હેથરલી સાથે તુરંતજ ઘરમાં ગયાં અને પ્રીય વાંચનાર, આ બીજાં સુખી જોડાંની છુપી ગુફતગુ સાંભળવાની તુંને હવે કાંઈ જરૂર છે ?

ખલાસ પ્રીય અઝીઝ, સાહિત્યનાં રણક્ષેત્રમાં મારી આ પેહેલવી સફર ખતમ થઈ છે. મેં મારી નાકેશ શકતી મુજબ

તારી સામે કાંઈ સારો ચીતાર આપવાની પેરવી કરી છે, તોપણ
જેમ જશ લેતાં જુગ જાગ છે અને પાંચ મીનીટમાં પાંચ
અપજશ મળી જતાં વખત લાગતો નથી, તેમ મારી આ
કેશેશ માટે, મને જશ યા તો અપજશ આપવા હું તારીજ
મુનસરી ઉપર છોડીને, આ કલમને હાલતુરત આશાયશ
આપું છું.

